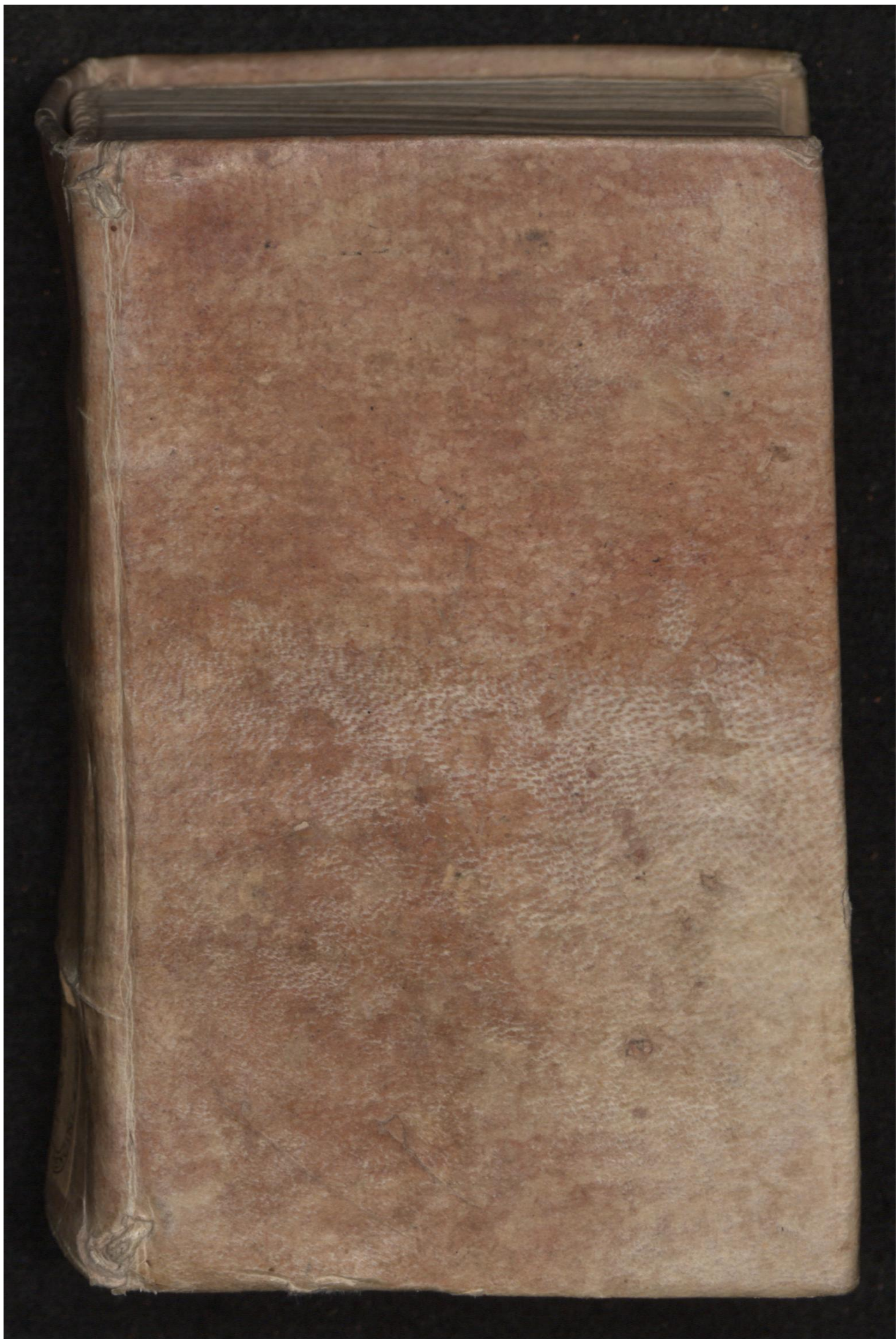
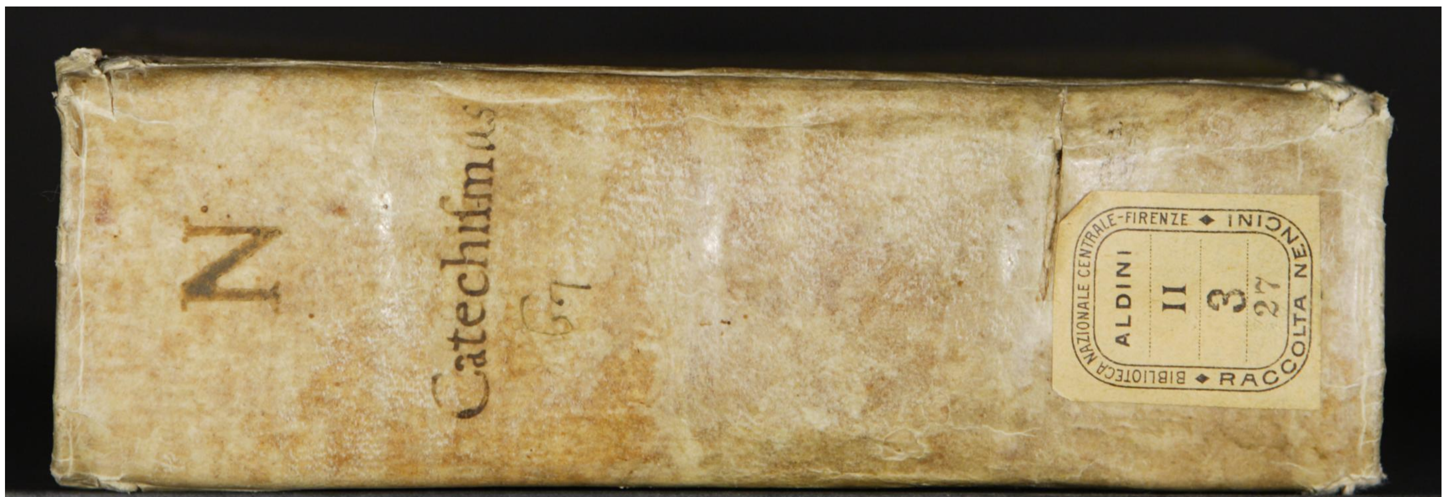




N
Catechismus
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
RACCOLTA NENCINI
ALDINI
II
3
27



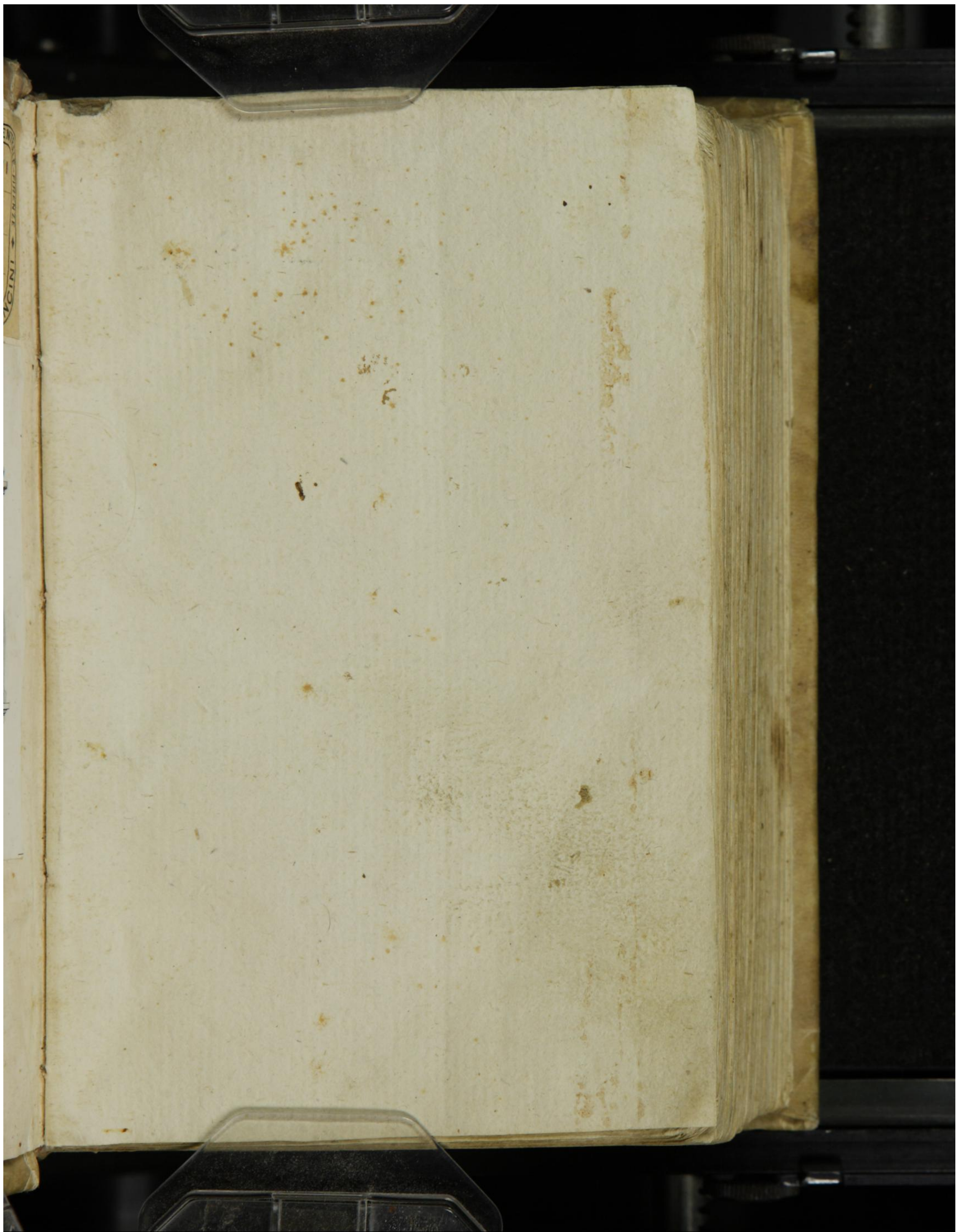


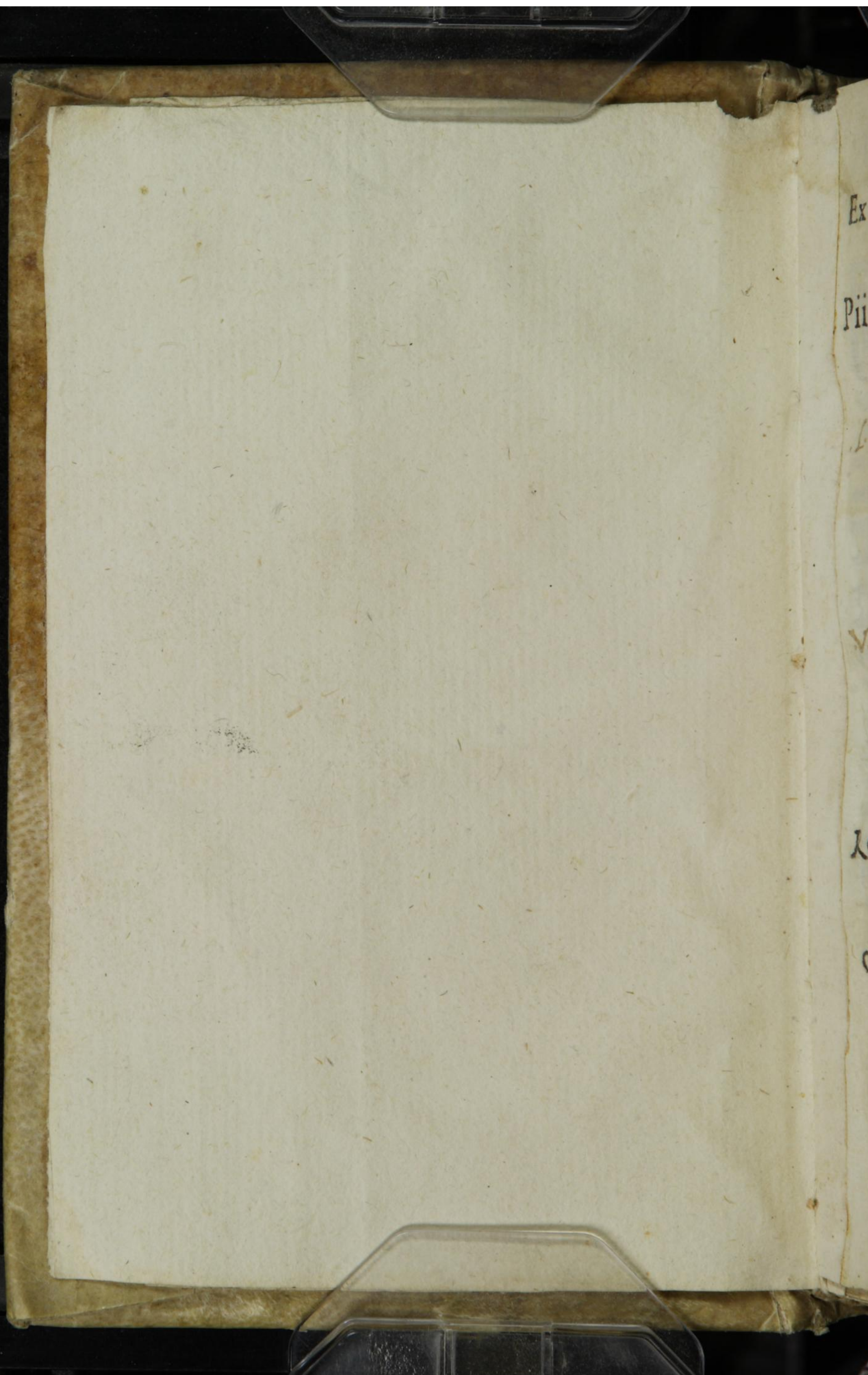





BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
II
3
27
RACCOLTA NENCINI


OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Joannis Nencini
1874





CATECHISMVS,

Ex Decreto Concilii Tridentini,

AD PAROCHOS,

Pii V. Pont. Max. iuſſu editus.





Romæ, in ædibus Populi Romani,
apud Paulum Manutium,
MDLXVII.

Cum priuilegio Pii V. Pōt. Max. & Philippi Hiſpaniarum Regis per uniuerſam Neapolitanam & Mediolanenſem ditionem.

PII V. PONT. MAX.
PRIVILEGIVM.


OTV proprio &c. Paſtorali officio cupientes quam diligentiſſime poſſumus diuina adiuuante gratia fungi, & ea, quæ Sacro Tridentino Concilio ſtatuta, & decreta fuerunt, exequi, curauimus, ut a delectis aliquot Theologis in hac alma Vrbe componeretur Catechiſmus: quo Chriſti fideles de eis rebus, quas eos noſſe, profiteri, & ſeruare oporteret, Parochorum ſuorum diligentia edocerentur. qui liber cum, Deo iuuante, perfectus, in lucem edendus ſit; prouidendum duximus, ut quamdiligentiſſime, et fideliſſime imprimatur. itaque in hac alma Vrbe eũ potiſſimum imprimi uoluimus dilecti filij Pauli Manutij diligentia, qui alios eccleſiaſticos libros hic imprimere ſolet. Quia uero, ſi alibi imprimeretur, euenire poſſet, ut non pari fide, ac diligentia talis argumenti liber imprimeretur: ob hanc cauſam, & quia etiam indemnitati, ut æquum eſt, conſultum uolumus ipſius Manutij, qui in eo imprimẽdo magnos ſumptus fecit, et multũ laboris ſuſcepit; Vniuerſis, & ſingulis librorum impreſſoribus, & bibliopolis tam extra, quam intra Italiam, ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœna, noſtris uero, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ temporali ditioni immediate, mediateue ſubiectis, etiam ſub pœna quingentorum ducatorum auri, Fiſco noſtro applicãdorum, & amiſ-

sionis librorum, ipso facto etiam sine declaratione cuiusquam Iudicis incurrenda, inhibemus, & interdicimus ne quis prædictum Catechismum latinum, aut in uulgarem sermonem translatum, intra quinquennium proximum possit imprimere, uel ab alijs impressum uendere, ac ne post quinquennium quidē absque licentia nostra, & Sedis Apostolicæ: Mandantes dilectis filijs nostris Camerario, & Vicario Vrbis, necnō Gubernatori, Senatori, Cameræ Apostolicæ causarū Auditori, & alijs Vrbis ordinarijs Iudicibus, Legatisq., Vicelegatis, Gubernatoribus, et Potestatibus terrarum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Baricellisq. earundē, ac uenerabilibus fratribus singularum extra terras prædictas ciuitatum Archiepiscopis, & Episcopis, eorumq. Vicarijs, ut, quoties ipsius Pauli nomine requisiti fuerint, ei efficacis defensionis præsidio assistentes præmissa omnia, & singula cōtra inobedientes, & cōtrauenientes ad executionem censurarum, & pœnarū prædictarum, omni, et quacūque appellatione remota, procedant, et quilibet eorum procedat, inuocato etiam, si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Quia uero difficile esset hanc nostram cedulam originalem ad singula loca deferri: uolumus quod de eius tenore, quod ad prohibitionem nostram huiusmodi attinet, credi debeat exemplis in ipsis libris imprimendis, quodque præsentis nostri Motus proprij, etiam absque illius registratura, sola signatura sufficiat, & ubique fidē faciat in iudicio & extra, quacumque regula, siue constitutione Apostolica contraria non obstante:

Non

Non obstantibus cõstitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, priuilegijs quoque, indultis quibuscumque alijs in contrarium fortasse facientibus.

Placet Motu proprio M.

Dat. Romæ, apud Sanctum Marcum, septimo Kalend. Octobr. anno primo.

PHILIPPVS

DEI GRATIA REX CASTELLAE, Aragonum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, Vngariæ, Dalmatiæ, Croatiæque etc.



ON PERAFANNVS de Ribera, Dux de Alcala, & in hoc regno prædictæ Maiestatis Vicerex, Locumtenens & Capitaneus generalis &c. Magnifico uiro Paulo Manutio regio fideli dilecto gratiam regiam & bonam uoluntatem. Quum per suã Sanctitatem, ut fuit nobis expositum, tibi commissum & iniunctum fuerit, ut, expensis Populi Romani, Catechismum, nouum Breuiarium, seu Missale, & alios libros nouos imprimi cures: supplicatumque propterea nobis fuerit pro tui parte, quatenus regiæ et catholicæ Maiestatis nomine tibi concederemus, per aliquod temporis spatium, uidelicet per annos quindecim, libros prædictos, et quoscumque alios nouos, necnon complures in melius redactos, aut cum nouis commentarijs, declarationibus, seu postillis, uel traductos in latinum seu

uulgare

uulgare eloquium, seu in quamcumque linguam, impressos tamẽ in Vrbe sub nomine Populi Romani, in præsenti Regno imprimi non posse, nec extra Vrbem impressos in Regnum immitti, nec alio modo exemplari, & quouis modo imprimi facere, & in Regno prædicto uendi, uel quouis modo cõtractari, nisi tantummodo per te, uel tuos heredes & successores ac alios tui, uel tuorum heredum prædictorum parte, dicto tempore annorum quindecim perdurante. Nos autem attenta causa prædicta, & quod super hac concessione fuimus suæ Sanctitatis nomine requisiti, eapropter tenore præsentium de certa nostra scientia, deliberare, & consulto, ac ex gratia spetiali prædictæ Maiestatis nomine, cum deliberatione & assistentia regij Collateralis Consilij, statuimus, & decernimus, quod per annos quindecim, a die dat. præsentium in antea numerandos, nemini liceat in hoc Regno libros iam dictos imprimere, aut exemplari, & imprimi facere, nec extra dictã Vrbem impressos in hoc prædictum Regnum immittere, aut aliquo pacto contractare absque spetiali permissione prædicti Pauli Manutij, uel dictorum suorum hæredum, & successorum dicto tempore annorum quindecim perdurante: Volentes & decernentes expresse, quod siquis contra prædictam nostram ordinationem attentare præsumpserit, ipso facto incurrat in pœnam ducatorum trecentorum, tibi, & tuis prædictis heredibus & successoribus pro tertia parte applicandorum, & pro alia tertia parte Regio Fisco, & pro reliqua alia accusatori,

ac libri

ac libri operum prædictorum in hoc Regno, aut per exemplum in quouis alio loco extra dictam Vrbem impreſſi, & in Regnum ipſum immiſſi, deuoluãtur, & ſint tui, uel dictorum tuorum heredum, & ſucceſſorum. Mandantes proptcrea per has caſdem omnibus & ſingulis officialibus, & ſubditis Regijs maioribus, & minoribus, quocumque nomine nuncupatis, titulo, officio, auctoritate, poteſtate, & iurisdictione fungentibus, præſentibus & futuris, ad quos, ſeu qué ſpectabit, & præſentes peruenerint, ſeu fuerint quomodolibet præſentatæ, unicuique in ſua iurisdictione, quatenus tibi, ſeu alteri legitimæ perſonæ pro tui parte, præſtent, & præſtari faciãt omne auxilium, conſilium, & fauorem oportunũ & neceſſarium ſuper confiſcatione dictæ pœnæ & executione dictorum librorum in caſibus præmiſſis tibi deuolutorum, adeo quod pro prædictis ad nos recurſum habere tibi neceſſe non ſit: & ſi ſecus factum fuerit, ſtatim incurrant iram & indignationem Regiam, & pœnam ducatorum auri mille, præſentibus regio ſigillo a tergo impreſſis, præſentanti ſingulis uicibus remanſuris.

Datum Neapoli, die ultimo menſis Maij,
M D L X V I.



HILIPPVS Hiſpaniarũ Rex &c. *Noſtri ſemper inſtituti fuit ijs fauete: qui religioni, ac rei litterariæ promouendæ labore, ſumptuq. ſuo incumbũt. quorum in numero doctum, ac fidelem dilectum noſtrum*

ſtrum Paulum Manutium eſſe accepimus. is cum ſignificari nobis curauerit ſe Catechiſmum latina, italicaque lingua conſcriptum, & ſuos in M. Tulli Ciceronis epiſtolas, quas familiares appellát, commentarios in ſocietate P. R. typis ſuis ad communé omnium piorum, & ſtudioſorum utilitatem edere ſe paratum eſſe: at uereri ne alij poſtea, ſumpto inde exemplo, alibi eos edentes, & uendentes laboris, ac ſumptus, diligentiæq. ſuæ fructum intercipiant: dignus nobis uiſus eſt, cui nos, pro noſtra uirili, proſpicere, ac conſulere debeamus. Itaque his litteris noſtris ſancimus & iubemus; ut ne quis Typographus, Bibliopola, Librarius, aut alius quiuis Catechiſmum & commentarios ante dictos Romæ in ſocietate P. R. ab ipſo Manutio editos, & impreſſos, a die impreſſionis ad annos ſex, in uniuerſa Mediolanenſi ditione noſtra, eo inuito, imprimere, aut alibi impreſſos clam, palam ue in eam inferre, & uendere audeat. Si quis contra, quam his litteris noſtris ſanctum, iuſſum ue eſt, fecit, fecerit; illum continuo pœnam ſcutatornm aureorum ter centum, ac amiſſionis librorum omnium ſubire uolumus: quos cum eius pecuniæ tertia parte Manutio, reliquæ uero dimidiam partem fiſco noſtro, alteram accuſatori aſſignari & attribui mandamus per eum magiſtratum, cuius poteſtati ſubiectus fuerit is, qui contra feciſſe reperietur. In quorum &c.

Dat. Mediolani. M. D. L X V I. menſe Octob.

CATECHISMVS
Ex Decreto Concilij Tridentini,
AD PAROCHOS,
Sanctiss. D. N. Pii Quinti iussu editus.

E

AEST humanæ mentis, & intelligentiæ ratio, ut, cum alia multa, quæ ad diuinarum rerum cognitionem pertinent, ipsa per se, magno adhibito labore, et diligentia, inuestigauerit, ac cognouerit, maximam tamen illorum partem, quibus æterna salus comparatur, cuius rei in primis causa homo conditus, atque ad imaginem & similitudinem Dei creatus est, naturæ lumine illustrata cognoscere, aut cernere numquam potuerit. Inuisibilia quidem Dei, ut docet Apostolus, a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta, conspiciuntur; sempiterna quoque eius uirtus, & diuinitas: uerum mysterium illud, quod absconditum est a sæculis, & generationibus, ita humanam intelligentiam superat, ut, nisi manifestum fuisset sanctis, quibus uoluit Deus fidei munere notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in gentibus, quod est Christus, nullo studio homini ad eam sapientiam aspirare licuisset. Cum autem fides ex

ad Rom. 1
Ad Colos. 1
Ad Rom. 10

auditu concipiatur, perspicuum est, quam necessaria semper fuerit ad æternam salutem consequendam, doctoris legitimi fidelis opera, ac ministeriú:
Ad Rom. 10 siquidem dictum est; Quo modo audient sine prædicante? quo modo uero prædicabunt, nisi mittantur? & quidem ab ipsius mundi origine, clementissimus
Ad Heb. 1 ac benignissimus Deus suis numquam defuit, sed multifarie, multisque modis locutus est Patribus in prophetis, eisque pro temporum condicione ad cælestem beatitudinem certum, ac directum iter
Psal. 49 monstrauit. Sed quoniam prædixerat, daturum
Ad Heb. 1 se doctorem iustitiæ in lucem gentium, ut esset salus eius usque ad extremum terræ, nouissime locutus
2. Pet. 1 est nobis in Filio, quem etiam, uoce e cælo delapsa a magnifica gloria, iussit ut omnes audirent, eiusque
Ad Eph. 4 præceptis obtemperarent. Deinde uero Filius alios dedit apostolos, alios prophetas, alios Pastores, & doctores, qui uerbum uitæ annunciarent, ne circumferremur tamquam paruuli, fluctuantes omni uento doctrinæ, sed firmo fidei fundamento adhærentes, coædificaremur in habitaculum Dei, in spiritu sancto.

Verba Pastorum Ecclesię tamquam Dei uerba recipienda.

Ac ne quis uerbum auditus Dei ab Ecclesiæ ministris, tamquam uerbum hominum, sed, sicut uere est, uerbum Christi acciperet, ille ipse Saluator noster tantá auctoritaté eorum magisterio tribuendam esse statuit, ut diceret:
Luc. 10 Qui uos audit, me audit; & qui uos spernit, me spernit. quod quidé non de ijs tantú, quibuscú sermo habebatur, intelligi uoluit, uerum

uerum de omnibus etiam, qui legitima succeſſione docendi munus obirent, quibus ſe omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi affuturũ eſſe pollicitus eſt. At uero, cum hæc diuini uerbi prædicatio numquam intermitti in Eccleſia debeat, tum certe hoc tempore maiori ſtudio, & pietate elaborandum eſt, ut ſana, & incorrupta doctrina, tamquam pabulo uitæ, fideles nutriantur, & confirmentur. exierunt enim falſi prophetæ in mundum, de quibus dixit Dominus: Non mittebam prophetas, & ipſi currebant: non loquebar ad eos, & ipſi prophetabant, ut uarijs doctrinis, & peregrinis, Chriſtianorum animos deprauarent. Qua in re illorum impietas, omnibus Satanæ artibus instructa, tam longe progreſſa eſt, ut nullis fere certis finibus contineri poſſe uideatur. ac, niſi Saluatoris noſtri præclara illa promiſſione niteremur, qui ſe adeo ſtabile Eccleſiæ ſuæ fundamentum poſuiſſe affirmauit, ut portæ Inferi aduerſus eam præualere numquam poſſint: maxime uerendum eſſet, ne hoc tempore, tot undique hoſtibus obſeſſa, tot machinis tentata, & oppugnata, concideret.

Matth. 28

1. Ioan. 4
Hier. 23

Matth. 16

Nam ut omittamus nobiliſſimas prouincias, quæ olim ueram, & catholicam religionem, quam a maioribus acceperant, pie, & ſancte retinebant, nunc autem derelinquentes uiam rectam, errauerunt, atque in eo ſe maxime pietatem colere palam profitentur, quod a patrum ſuorum doctrina quam longiſſime receſſerunt; nulla tam remota regio, aut

Quo aſtu hæretici ſint uſi ad impia dogmata infundenda.

tam munitus locus, nullus Christianæ reipub. angulus inueniri potest, quo hæc pestis occulte irrepere non tentarit. Qui enim fidelium mentes corrumpere sibi proposuerunt, cum fieri nullo modo posse intelligerent, ut cum omnibus coram colloquerentur, & in eorum aures uenenatas uoces infunderent, idem alia ratione aggressi, multo facilius, ac latius impietatis errores disseminarunt. Nam, præter illa ingentia uolumina, quibus catholicam fidem euertere conati sunt, a quibus tamen cauere, cum apertam hæresim continerent, non magni fortasse laboris, ac diligentiæ fuit, infinitos etiam libellos conscripserunt: qui cum pietatis speciem præseferrent, incredibile est, quam facile incautos simplicium animos deceperint. Quamobrem Patres œcumenicæ Tridentinæ Synodi, cum tanto, & tam pernicioso huic malo salutarem aliquam medicinam adhibere maxime cuperent, non satis esse putarunt, grauiora catholicæ doctrinæ capita contra nostri temporis hæreses decernere, sed illud præterea sibi faciendum censuerunt, ut certam aliquam formulam & rationem Christiani populi ab ipsis fidei rudimentis instituendi, traderent, quam in omnibus ecclesiis illi sequerentur, quibus legitimi Pastoris, & doctoris munus obeundum esset. Multi quidem adhuc in hoc scriptionis genere cum magna pietatis & doctrinæ laude uersati sunt: sed tamen Patribus usum est maxime referre, si liber

Trid. Syn.

abolecavel [handwritten marginal note]

sanctæ

sanctæ Synodi auctoritate ederetur, ex quo Parochi, uel omnes alij, quibus docendi munus impositum est, certa præcepta petere, atque depromere ad fidelium ædificationem possint; ut quemadmodum unus est Dominus, una fides, ita etiam una sit tradendæ fidei, ad omniaque pietatis officia populum Christianum erudiendi, communis regula, atque præscriptio.

Ergo, cum multa sint, quæ ad hanc rationem pertinere uideantur, nemo existimet, illud sanctæ Synodo propositum fuisse, ut omnia Christianæ fidei dogmata, uno libro comprehensa, subtiliter explicarentur: quod ab ijs fieri solet, qui se profitentur uniuersæ religionis institutionem, & doctrinam tradere: id enim & infiniti pene operis fuisset, & instituto minus conuenire perspicuum est: sed quoniam Parochos, sacerdotesque, animarum curatores, earum rerum cognitione instruendos suscepit, quæ pastoralis muneris maxime propriæ sunt, & ad fidelium captum accommodatæ, ea tantum in medium afferri uoluit, quæ hac in re pium Pastorum studium, si in difficilioribus diuinarum rerum disputationibus non ita uersati fuerint, adiuuare possent. Quæ cum ita sint, ante quam ad ea singillatim tractanda accedamus, quibus huius doctrinæ summa continetur, institutæ rei ordo postulat, ut pauca quædam exponantur, quæ Pastores considerare, sibique ante oculos proponere in primis

Catechismus cur editus.

debent; ut sciant, quonam, ueluti ad finem, omnia eorum consilia, labores, studia referenda sint; quoue pacto id, quod uolunt, facilius consequi, & efficere possint. Illud igitur primum uidetur esse, ut semper meminerint, omnem Christiani hominis scientiam hoc capite comprehendi, uel potius, quemadmodum Saluator noster ait, Hæc est uita æterna,
Ioan. 17 ut cognoscant te solum uerum Deum, &, quem misisti, Iesum Christum. Quamobrem in eo præcipue ecclesiastici doctoris opera uersabitur, ut fideles scire ex animo cupiant Iesum Christum, &
1. ad Cor. 2 hunc crucifixum; sibique certo persuadeant, atque intima cordis pietate & religione credant, aliud nomen non esse datum hominibus sub cælo, in quo o-
Act. 4 porteat nos saluos fieri: siquidem ipse propitiatio
1. Ioan. 2 est pro peccatis nostris. At uero quia in hoc scimus, quoniam cognouimus eum, si mandata eius obseruemus; proximum est, & cum eo, quod diximus, maxime coniunctum, ut simul etiam ostendat, uitam a fidelibus non in otio & desidia degendam esse, uerum oportere, ut, quemadmodum ipse ambulauit,
1. Ioan. 2 ita & nos ambulemus, sectemurque omni studio iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, mansuetudinem: dedit enim semet ipsum pro nobis, ut nos re-
Ad Tit. 2 dimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quæ apostolus Pastoribus præcipit, ut loquantur, & exhortentur. Cum autem Dominus, ac Salua-
Matth. 22 tor noster non solum dixerit, sed etiam exemplo suo demon-

demonstrarit, legem, & prophetas ex dilectione pendere; Apostolus deinde confirmarit, charitatẽ esse finem præcepti, ac legis plenitudinem; dubitare nemo potest, hoc, tamquam præcipuum munus, omni diligentia curandum esse, ut fidelis populus ad immensam Dei erga nos bonitatem amandam excitetur, ac diuino quodam ardore incensus, ad summum illud & perfectissimum bonum rapiatur; cui adhærere, solidam, & ueram felicitatem esse is plane sentiet, qui illud prophetæ dicere poterit: Quid enim mihi est in cælo, & a te quid uolui super terram? Hæc nimirum est uia illa excellentior, quam idem Apostolus demonstrauit, cum omnem doctrinæ, & institutionis suæ rationem ad charitatem, quæ numquam excidit, dirigeret. Siue enim credendum, siue sperandum, siue agendũ aliquid proponatur, ita in eo semper charitas Domini nostri commendari debet, ut quiuis perspiciat, omnia perfectæ Christianæ uirtutis opera non aliunde, quam a dilectione, ortum habere, neque ad alium finem, quam ad dilectionem, referenda esse.

1. ad Tim. 1
ad Rom. 13
Psal. 72
1. ad Cor. 12
1. ad Cor. 13

Cum autem in omni re tradenda plurimum interſit, utrũ hoc, an illo modo aliquid doceas; tum uero hoc in Christiani populi institutione maximi momenti existimandum est. Obseruanda est enim audientium ætas, ingenium, mores, condicio; ut qui docendi munus exercet, omnia omnibus efficiatur; ut & omnes Christo lucrifaciat, & se ipsum fidelem ministrum, & dispensatorem probare pos-

Catechismi doctrina ad captum cuiusque accommodata.
1. ad Cor. 9
1. ad Cor. 4

Matth. 25 *ſit, ac ueluti ſeruus bonus, & fidelis, dignus ſit, qui ſuper multa conſtituatur a Domino. Neque uero unius tantum generis homines fidei ſuæ commiſſos eſſe arbitretur, ut præſcripta quadam, & certa docendi formula erudire, atque ad ueram pietatem inſtituere æque omnes fideles poſſit: ſed cum alij, ueluti modo geniti, infantes ſint, alij in Chri-*
1. Pet. 2 *ſto adoleſcere incipiant, nonnulli uero quodam mo-*
1. ad Cor. 3 Ad Hebr. 5 *do confirmata ſint ætate, neceſſe eſt diligenter conſi-*
Ad Eph. 4 *derare, quibus lacte, quibus ſolidiore cibo opus ſit, ac ſingulis ea doctrinæ alimenta præbere, quæ ſpiritum augeant, donec occurramus omnes in unitatem fidei, et agnitionis filij Dei in uirum perfectum, in menſuram ætatis plænitudinis Chriſti. Id uero Apoſtolus in ſe ipſo omnibus obſeruandum iudica-*
Ad Rom. 1 *uit, cum dixit, ſe Græcis, & barbaris, ſapientibus, et inſipientibus debitorem eſſe; ut uidelicet intelligerent, qui ad hoc miniſterium uocati ſunt, ita in tradendis fidei myſterijs, ac uitæ præceptis, doctrinam ad audientium ſenſum, atque intelligentiam accommodari oportere; ut, cum eorum animos, qui exercitatos ſenſus habēt, ſpirituali cibo expleuerint,*
Tren. 4 *ne interim paruulos fame perire patiantur, ut qui panem petant, & non ſit qui frangat eis. Neque uero cuiuſquam ſtudium in docendo retardari debet, propterea quod interdum neceſſe ſit auditorem earum rerum præceptis inſtrui, quæ leuiores, & humiliores uidentur, nec ſine moleſtia ab ijs potiſſimum tractari ſolent, quorum animus in ſublimium*

rerum

rerum contemplatione uersatur, ac conquiescit. Nam si ipsa æterni patris sapientia in terras descendit, ut in carnis nostræ humilitate cælestis uitæ præcepta nobis traderet; quem non compellat charitas Christi, ut paruulus fiat in medio fratrum suorum, & tamquam nutrix fouens filios suos ita cupide proximorum salutem desideret, ut, quod de se ipso Apostolus testatur, eis uelit non solum euangelium Dei, sed etiam animam tradere?

1. Ad The. 2

1. Ad Thes. 2

Omnis autem doctrinæ ratio, quæ fidelibus tradenda sit, uerbo Dei continetur, quod in scripturam, traditionesque distributum est. itaque in harum rerum meditatione Pastores dies, noctesq. uersabuntur, memores illius D. Pauli admonitionis, quam ad Timotheum scriptam, omnes, quicumque animarum curæ præpositi sunt, ad se pertinere existimabunt. est autem hæc admonitio in hũc modum. Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ: est enim omnis scriptura diuinitus inspirata utilis ad docendum, ad arguẽdum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. Sed quoniam, quæ diuinitus tradita fuerunt, multa sunt, & uaria, ut nec ita facile aut animo comprehendi, aut etiam, mente comprehensa, memoria teneri possint, ut, cum se obtulerit docẽdi occasio, eorum parata sit et prompta explicatio; sapientissime maiores nostri totam hanc uim, & rationẽ salutaris doctrinæ, in quattuor hæc capita redactam, distribuerũt, apostolorum Symbolum, Sacramenta,

Doctrina fidei catholicæ continetur scriptura & traditionib. tum de Symbolo, sacramentis, Decalogo, oratione Dominica

2. ad Tim. 3

1. ad Tim. 4

Sacramenta, Decalogum, Dominicam orationem: nam omnia, quæ Christianæ fidei disciplina tenenda sunt, siue ad Dei cognitionem, siue ad mundi creationem & gubernationem, siue ad humani generis redemptionem spectent, siue ad bonorum præmia, & malorum pœnas pertineant, Symboli doctrina continentur. Quæ autem signa sunt, & tamquam instrumenta ad diuinam gratiam consequendam, hæc septem sacramentorum doctrina complectitur. Iam uero quæ ad leges referuntur, quorum finis est
1. ad Tim. 1 charitas, Decalogo descripta sunt. Quidquid denique ab hominibus optari, sperari, ac salutariter peti possit, id Dominica precatione comprehēditur. Quare sequitur, ut, explanatis quattuor his quasi communibus sacræ scripturæ locis, nihil fere ad eorum intelligentiam, quæ Christiano homini discenda sunt, desiderari possit. Itaque uisum est monere Parochos, ut, quoties usu uenerit, ac aliquem interpretentur euangelij, uel quemuis alium diuinæ scripturæ locum, intelligant, eius loci, quicumque is fuerit, sententiam cadere sub unum aliquod quattuor illorum capitum, quæ diximus, quo, tamquam ad eius doctrinæ fontem, quod explicandum sit, confugient. exemtempli causa, si explanandum sit illud euangelium
Luc. 21 primæ dominicæ Aduentus: Erunt signa in sole & luna &c. quæ ad eam rationem pertinent, tradita sunt illo Symboli articulo, Venturus est iudicare uiuos, & mortuos. quibus inde assumptis, Pa-
stor

stor una eademque opera fidelem populum & Symbolum, & Euangelium docebit. Quare in omni docendi, & interpretandi munere, hanc consuetudinem tenebit dirigendi omnia ad prima illa quattuor genera, ad quæ referri uniuersam diuinæ scripturæ uim, atque doctrinam diximus.

Docendi autem ordinem eum adhibebit, qui & personis, & tempori accommodatus uidebitur: nos Patrum auctoritatem secuti, qui initiandis Christo domino, et in eius disciplina instituendis hominibus, a fidei doctrina initium fecerunt, operæpretium duximus, quæ ad fidem pertinent, prius explicare. Sed quoniam in diuinis litteris multiplex est fidei significatio, hic de ea loquimur, cuius ui omnino assentimur ijs, quæ tradita sunt diuinitus. Hanc autem ad salutem consequendam esse necessariam, nemo iure dubitabit, præsertim cum scriptum sit; Sine fide impossibile est placere Deo. Cum enim finis, qui ad beatitudinem homini propositus est, Ad Heb.2 altior sit, quam ut humanæ mentis acie perspici possit, necesse ei erat, ipsius a Deo cognitionem accipere. Hæc uero cognitio nihil aliud est, nisi fides: cuius uirtus efficit, ut id ratum habeamus, quod a Deo traditum esse sanctissimæ matris Ecclesiæ auctoritas comprobarit. nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in ijs, quorũ Deus auctor est, qui est ipsa ueritas. ex quo intelligimus, quantum inter hanc fidem, quam Deo habemus, intersit, & illam, quam humanæ historiæ scriptoribus

ribus adhibemus. Fides autem, quamquam late patet, & magnitudine, ac dignitate differat, (est enim sic in sacris litteris, Modicæ fidei, quare dubi-
Matth. 14 *tasti? &, Magna est fides tua: &, Adauge nobis*
Luc. 17
Matth. 15 *fidem: item, Fides sine operibus mortua: &, Fi-*
Ad Gal. 5
Iacobi 2 *des, quæ per charitatem operatur) tamen est idem*
Mar. 16 *genere, & diuersis fidei gradibus eadem definitionis uis, & ratio conuenit. Quam uero fructuosa sit, & quantam ex ea utilitatem capiamus, in articulorum explicatione dicetur. Quæ igitur primum Christiani homines tenere debent, illa sunt, quæ fidei duces doctoresque sancti apostoli, diuino spiritu afflati, duodecim Symboli articulis distinxerunt. nam cum mandatum a Domino accepissent, ut pro ipso legatione fungentes, in uniuersum mundum proficiscerentur, atque omni creaturæ euangelium prædicarent, Christianæ fidei formulam*
ad Cor. 1. cap. 1 *componédam censuerunt, ut scilicet id ipsum omnes sentirent, ac dicerent, neque ulla essent inter eos schismata, quos ad fidei unitatem uocassent, sed essent perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.*
Hanc autem Christianæ fidei, & spei professionem, a se compositam, apostoli Symbolum appellarunt; siue quia ex uarijs sententijs, quas singuli in commune contulerunt, conflata est; siue quia ea ueluti nota, et tessera quadam uterentur, qua desertos, & subintroductos falsos fratres, qui euangelium adulterabant, ab ijs, qui uere Christi militiæ sacramento se obligarent, facile possent internoscere.

CREDO IN DEVM. *Cum multa in Christiana religione fidelibus proponantur, quorum singillatim, uel uniuerse certam, & firmam fidem habere oportet, tum uero illud primo, ac necessario omnibus credendum est, quod ueluti ueritatis fundamentum ac summa de diuinæ essentiæ unitate, & trium personarum distinctione, earumq. actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipse nos docuit. Huius mysterij doctrinam breuiter in Symbolo apostolorum comprehensam esse, Parochus docebit. Nam ut maiores nostri, qui in hoc argumento pie, & accurate uersati sunt, obseruauerunt, in tres potissimum partes ita distributum uidetur, ut in una, diuinæ naturæ prima persona, et mirum creationis opus describatur; in altera, secũda persona, et humanæ redemptionis mysterium; in tertia, tertia item persona, caput, & fons sanctitatis nostræ, uarijs, & aptissimis sententijs concludatur. Eas autem sententias, similitudine quadam a Patribus nostris frequenter usurpata, articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis distinguuntur: ita etiam in hac fidei cõfessione, quidquid distincte, & separatim ab alio nobis credendum est, recte, & apposite articulum dicimus.*

CREDO IN DEVM PATREM OMNIPOTENTEM, CREATOREM CAELI, ET TERRAE.

His uerbis ea sententia subiecta est: certo credo,

ac sine ulla dubitatione profiteor Deum patrem, primam scilicet Trinitatis personam, qui sua omnipotenti uirtute cælum ipsum, & terram, & omnia, quæ cæli, & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit; & condita tuetur, ac regit: neque solum eum corde credo, & ore confiteor, uerum summo studio, ac pietate ad illum, ueluti summum, & perfectissimum bonum, contendo. Hæc igitur sit breuis quædam primi huius articuli comprehensio. Sed quoniam magna mysteria in singulis fere uerbis latent, ea nunc diligentius Parocho perpendenda sunt: ut, quantum Dominus permiserit, ad eius maiestatis gloriam contemplandam cum timore, & tremore fidelis populus accedat.

Verbi huius, credo, in materia fidei euangelicę acceptio, & professio.

Igitur credendi uox hoc loco putare, existimare, opinari, non significat, sed, ut docent sacræ litteræ, certissimæ assensionis uim habet, qua mens Deo, sua mysteria aperienti, firme, constanterque assentitur. Quamobrem is credit, (quod ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid sine ulla hæsitatione certum, & persuasum est. Neque uero existimare quisquam debet, fidei notitiam minus certam esse, quod ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit. etenim diuinum lumen, quo ea percipimus, tametsi rebus perspicuitatem non afferat, nos tamen de his dubitare non sinit. Deus enim, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ut non sit nobis opertum euangelium, sicut ijs, qui pereunt. Iam uero, ex

2. ad Cor. 4

ijs,

ista sunt, consequitur, eum, qui cælesti cognitione præditus est, inquirendi curiosum non esse. Deus enim cum iussit nos credere, non diuina iudicia scrutanda, eorumque rationem & causam perquirendam nobis proposuit, sed immutabilem fidem præcepit, quæ efficit, ut animus in æternæ ueritatis notitia conquiescat. Ac profecto cum Apostolus testetur; Deus uerax est, omnis autem homo mendax; si arrogantis, & impudentis hominis est, graui, ac sapiēti uiro aliquid affirmanti fidem non habere, sed præterea urgere, ut, quod dixerit, rationibus, aut testibus probetur: cuius temeritatis, atque adeo stultitiæ fuerit, Dei uoces audientem, cælestis, ac salutaris doctrinæ rationes requirere? fides itaque, seclusa omni non solum ambiguitate, sed etiam demonstrandi studio, tenenda est. Verum illud præterea doceat Parochus, eum, qui dicit CREDO, *præterquàm quod intimum mentis suæ assensum declarat, qui interior fidei actus est, debere id, quod animo inclusum habet, aperta fidei professione præseferre, summaque alacritate palam fateri, ac prædicare. Oportet enim fideles eum spiritum habere, quo fretus Propheta dixit; Credidi propter quod locutus sum: imitari apostolos, qui ad principes populi responderunt; Non possumus, quæ uidimus, & audiuimus, non loqui: diui Pauli præclara illa uoce excitari; Non erubesco euāgelium: Virtus enim Dei est in salutem omni credenti. Item*

ad Rom.

Psal. 115

Act. 4

Ad Rom.

quo maxime huius sententiæ ueritas confir[...]
Ad Rom. Corde creditur ad iustitiam, ore autem confe[...]
ad salutem.

IN DEVM. Hinc iam Christianæ sapie[...] dignitatem, & præstantiam, ex eaque, quant[...] diuinæ bonitati debeamus, cognoscere licet, quib[...] datum est, statim ad rei præstantissimæ, maximeq. expetendæ cognitionem quasi fidei gradibus ascendere. In hoc enim multum inter se differunt Christiana philosophia, & huius sæculi sapientia, quod hæc quidem naturalis tantum luminis ductu ab effectibus, & ab iis, quæ sensibus percipiuntur, paulatim progressa, non nisi post longos labores uix tandem inuisibilia Dei contemplatur, primamque omnium rerum causam & auctorem agnoscit, atque intelligit: contra uero illa humanæ mentis aciem ita exacuit, ut in cælum nullo labore penetrare possit, atque diuino splendore collustrata, primum quidem æternum ipsum luminis fontem, deinde quæ infra ipsum posita sunt, intueri; ut nos uocatos esse de tenebris in admirabile lumen, quod est apud apostolorum Principem, cum summa animi iucunditate experiamur, & credentes exultemus lætitia inenarrabili. Recte igitur fideles primo se in Deum
Hierem. 32 credere profitentur, cuius maiestatem ex Hieremiæ
1. ad Tim. 6 sententia incomprehensibilem esse dicimus: Lucem enim, ut ait Apostolus, inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum uidit, sed nec uidere potest.
Exod. 33 cum enim ad Moysen loqueretur, Non uidebit me, inquit,

inquit, homo, & uiuet. Nam ut mens nostra ad Deum, quo nihil est sublimius, perueniat, necesse est eam omnino a sensibus abstractam esse: cuius rei facultatem in hac uita naturaliter non habemus. Sed quamuis hæc ita sint, non reliquit tamen Deus, ut inquit Apostolus, semet ipsum sine testimonio bene faciens, de cælo dans pluuias, et tempora fructifera, implens cibo, & lætitia oorda hominum. Quæ causa fuit philosophis nihil abiectum de Deo sentiendi, &, quidquid corporeum, quidquid concretum, & admistum est, ab eo longissime remouendi; cui etiam bonorum omnium perfectam uim, & copiam tribuerunt, ut ab eo, tamquam a perpetuo quodam, & inexhausto fonte bonitatis, ac benignitatis, omnia ad omnes creatas res, atque naturas perfecta bona dimanent; quem sapientem, ueritatis auctorem, & amantem, iustum, beneficentissimum, & aliis nominibus appellauerunt, quibus summa, & absoluta perfectio continetur: cuius immensam, & infinitam uirtutem, omnem complentem locum, & per omnia pertinentem esse dixerunt. Hoc ex diuinis litteris louge melius constat & illustrius, ut illo loco, Spiritus est Deus: item, Estote uos perfecti, sicut & Pater uester cælestis perfectus est: tum, Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius: & illud, O altitudo diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei: deinde, Deus uerax est: &, Ego sum uia, & ueritas, & uita: præterea, Iustitia plena est dextera tua: denique, Aperis tu

Act.14 — Ioan.4 — Matth.5 — Ad Heb.4 — Ad Rom.11 — Ad Rom.3 — Ioan.14

Psal.47 manum tuam, & imples omne animal benedictio-
Psal.144 ne: postremo, Quo ibo a spiritu tuo, & quo a fa-
Psal.138 cie tua fugiam? &, Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis ma-
Hierem.23 ris &c. &, Numquid non cælum, & terram ego impleo, dicit Dominus? Magna, & præclara hæc sunt, quæ de Dei natura sacrorum librorum auctoritate consentanea, & consequentia ex rerum effectarũ inuestigatione philosophi cognouerunt. quam quam in eo etiam cælestis doctrinæ necessitatem cognoscimus, si animaduertamus, fidem non solum hoc præstare, quemadmodum supra dictum est; ut, quæ uiri tantũ sapiẽtes longo studio consecuti sunt, ea rudibus quoque, & imperitis hominibus statim pateant, atque in promptu sint; uerum ut rerum notitia, quæ fidei disciplina comparatur, multo certior, atque ab omni errore purior in mẽtibus nostris insideat, quam si eas ipsas res, humanæ scientiæ rationibus comprehensas, animus intelligeret. Sed quanto præstantior diuini numinis cognitio censenda est, ad quam non communiter omnibus naturæ contemplatio, sed proprie credentibus fidei lumen aditum patefecit? hæc autem Symboli articulis continetur, qui nobis diuinæ essentiæ unitatem, & trium personarum distinctionem, tum uero ipsum Deum esse ultimum hominis finem aperiunt, à quo
Ad Heb. 11 cælestis, æternæque beatitudinis possessio expectanda sit: siquidem a diuo Paulo didicimus, Deum in-

quirentibus

quirentibus se remuneratorem esse. Hæc quanta 1. ad Cor.2
sint, & an eius generis sint bona, ad quæ humana
cognitio aspirare potuerit, multo ante eundem Apo
stolum Isaias propheta his uerbis ostendit: A sæcu Isa.64
lo non audierunt, neque auribus perceperunt: ocu-
lus non uidit, Deus, absque te, quæ præparasti ex-
pectantibus te.

Sed ex ijs, quæ diximus, unum etiam Deum esse, Vnum solũ Deum esse, nõ plures.
non plures Deos, confitendum est. nam cum Deo
summam bonitatem, & perfectionem tribuamus;
fieri non potest, ut id, quod summum, atque abso
lutissimum est, inueniatur in pluribus. Quod si cui
aliquid ad summum deest, eo ipso imperfectus est:
quare nec Dei natura illi conuenit. hoc autem mul-
tis sacrarum litterarum locis comprobatur. scri-
ptum est enim: Audi Israel: Dominus Deus no-
ster, Deus unus est. Præterea est Domini iussum: Deuter.6
Non habebis Deos alienos coram me. deinde per
Prophetam sæpe admonet: Ego primus, & ego Exod.20
nouissimus, & asque me non est Deus. Aposto- Es.44.48
lus etiam palam testatur: Vnus Dominus, una 41.
fides, unum baptisma. Neque uero nos moueat, Ad Eph.4
quod interdum sacræ litteræ Dei nomen creatis
etiam naturis imponunt. Nam quod prophetas,
& iudices deos appellarunt, non gentium more
factũ est, quæ sibi plures deos stulte, & impie fin-
xerunt, sed quadam loquendi consuetudine signi-
ficare uoluerunt excellentem aliquam uirtutem,
uel functionem, quæ Dei munere illis concessa sit.

Deum igitur natura, substantia, essentia unum, quemadmodum ad confirmãdam ueritatem in Symbolo Niceni Concilij dictum est, Christiana fides credit, & profitetur, sed altius etiam ascendens ita unum intelligit, ut unitatem in trinitate, & trinitatem in unitate ueneretur: de quo nobis mysterio nũc dicere incipiendũ est. sequitur enim in Symbolo,

PATREM. sed quoniam Patris uox non una ratione Deo tribuitur, illud prius declarãdum erit, quæ sit magis propria huius loci significatio. Deum nonnulli etiam, quorum tenebris fides lucem non attulit, æternam substantiam esse intellexerunt, a qua res ortæ essent, & cuius prouidentia omnia gubernarentur, suumque ordinem, & statum conseruarent. Ex humanis igitur rebus ducta similitudine, quemadmodum eum, a quo familia propagata est, cuiusque consilio, & imperio regitur, patrem uocabant: ita hac ratione factum est, ut Deum, quem omnium rerum opificem, & rectorem agnoscebant, Patrem appellari uoluerint. eodem nomine sacræ etiam litteræ usæ sunt, cum de Deo loquentes uniuersorum creationem, potestatem, admirabilemque prouidentiam ei tribuendam
Deuter. 32 indicarent. legimus enim: Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creauit te?
Malach. 2 & alibi: Numquid non pater unus omnium nostrum? Numquid non Deus unus creauit uos? At uero multo frequentius, & peculiari quodam no-
Ad Rom. 8 mine, præsertim in noui testamenti libris, Deus pa

ter

ter Christianorum dicitur, qui non acceperunt spiritum seruitutis in timore, sed acceperunt spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamant, Abba pater: eam enim charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & simus: quod si filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, qui est primogenitus in multis fratribus, nec confunditur uocare nos fratres. Siue igitur communem creationis, & prouidentiæ, siue præcipuam spiritualis adoptionis causam spectes, merito fideles Deum patrem se credere profitentur.

1. Ioan. 3
Ad Rom. 8
Ad Heb. 2

Verum præter eas notiones, quas explicauimus, Patris nomine audito, ad altiora mysteria mentem erigendam esse Parochus docebit. Quod enim in luce illa inaccessibili, quam inhabitat Deus, magis reconditum, & abstrusum est, quodque humana ratio, & intelligentia non consequi, aut ne suspicari quidem poterat, id Patris uocabulo diuina oracula nobis aperire incipiunt. Indicat autem hoc nomen, in una diuinitatis essentia non unam tantum personam, sed personarum distinctionem credendam esse. Tres enim sunt in una diuinitate personæ, Patris, qui a nullo genitus est; Filij, qui ante omuia sæcula a patre genitus est; Spiritus sancti, qui itidem ab æterno ex patre, & filio procedit. Atqui pater est in una diuinitatis substantia, prima persona, qui cum unigenito filio suo & spiritu sancto unus est Deus, unus est Dominus, non in unius singularitate personæ, sed in

Pia meditatio circa nomen Pater, in diuinis: & de personarum proprietatibus

unius Trinitate substantiæ. Iam uero hæ tres personæ, cum in ijs quidquam dissimile, aut dispar cogitare nefas sit, suis tantummodo proprietatibus distinctæ intelliguntur. Pater siquidem ingenitus est: Filius a patre genitus: Spiritus sanctus ab utroque procedit. Atque ita trium personarum eandem essentiam, eandem substantiam confitemur; ut in confessione ueræ, sempinernæque deitatis, et in personis proprietatẽ, et in essentia unitatem, et in Trinitate æqualitatem pie, & sancte colendam credamus. Nam quod patris primam esse personam dicimus, hoc non ita accipiendum est, perinde ac si aliquid in Trinitate prius aut posterius, maius, aut minus cogitemus. absit enim hæc a fidelium mentibus impietas, cũ eãdem æternitatem, eandem gloriæ maiestatem in tribus personis Christiana religio prædicet. Sed patrem propterea quod ipse sit principium sine principio, primam esse personam, uere, et sine ulla dubitatione affirmamus; quæ quidẽ uti patris proprietate distincta est, ita in unam illam præcipue hoc conuenit, quod filium ab æterno genuerit: semper enim Deum simul & patrem fuisse nobis significatur, cum Dei, & patris nomina coniuncta in hac confessione pronunciamus. Verum quoniam in nullius rei, quã huius omnium altissimæ, ac difficillimæ notitia, atque explicatione, aut periculosius uersari, aut grauius errare possumus, doceat Parochus, religiose retinenda esse essentiæ, et personæ propria uocabula, quibus hoc mysterium significatur, &

sciant

sciant fideles unitatem esse in essentia, distinctionem
autem in personis. Sed hæc subtilius exquirere nihil Prouer. 25
oportet, cum meminerimus illius uocis: Qui scru
tator est maiestatis, opprimetur a gloria: satis enim
uideri debet, quod fide certum, & exploratum ha
beamus, nos a Deo (cuius oraculis non assentiri,
extremæ stultitiæ, atque miseriæ est) ita edoctos es
se. Docete, inquit, omnes gentes, baptizantes eos in Matth. 28
nomine patris, & filij, et spiritus sācti. rursus, tres
sunt, qui testimonium dant in cælo, pater, uerbum, 1. Ioan. 5
& spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Oret ta-
men assidue, ac precetur Deum, & patrem, qui
uniuersa ex nihilo condidit, disponitque omnia sua-
uiter, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui
Trinitatis mysterium humanæ menti patefecit:
oret, inquam, sine intermissione, qui diuino bene-
ficio hæc credit, ut aliquando in æterna tabernacula
receptus dignus sit, qui uideat, quæ tanta sit Dei pa
tris fœcunditas, ut se ipsum intuens, atque intelli-
gens, parem et æqualem sibi filium gignat; quoue
modo duorum idem plane & par charitatis amor,
qui spiritus sanctus est, a patre & filio procedens,
genitorem, & genitum æterno, atque indissolubili
uinculo inter se connectat; atque ita diuinæ trini-
tatis una sit essentia, & trium personarum perfe-
cta distinctio.

OMNIPOTENTEM. Solent sacræ litteræ multis nomi
nibus Dei summā uim, et immēsam maiestatem ex-
plicare, ut ostendant quāta religione et pietate illius

sanctissimum numen colendum sit: sed in primis do
ceat Parochus, illi omnipotentem uim frequentissi-
Gen.17 me tribui. Ipse enim de se dicit, Ego Dominus omni-
potens. & rursus Iacob, cum filios ad Ioseph mit-
teret, ita illis precatus est: Deus autē meus omni-
Gen.43 potens faciat uobis eum placabilem: deinde uero in
Apocal.1 Apocalypsi scriptum est, Dominus Deus, qui est,
& qui erat, et qui uenturus est omnipotens. et ali-
bi, Dies magnus Dei omnipotentis appellatur.
Luc.1 Nonnumquam etiam pluribus uerbis illud idem si
Num.11 gnificari solet. Atque huc pertinet, quod dicitur:
Non erit impossibile apud Deum omne uerbum.
Sap.12 Numquid manus Domini inualida est? item, Sub-
est tibi, cum uolueris, posse. et alia generis eiusdem.
ex quibus uariis dicendi formis id percipitur, quod
uno omnipotentis uerbo comprehendi perspicuum
est. Intelligimus autem hoc nomine, nihil esse, ni-
hil animo, & cogitatione fingi posse, quod Deus ef
ficere nequeat. etenim non solum hæc, quæ tametsi
maxima sunt, aliquo tamen modo in cogitationem
nostram cadunt, efficiendi potestatem habet, nimi
rum, ut omnia ad nihilum recidant, atque ut plures
mundi ex nihilo repente existāt, uerum etiam mul-
ta maiora in illius potestate sita sunt, quæ humanæ
menti, et intelligentiæ suspicari non licet. Neque ue
ro, cum omnia Deus possit, mentiri tamen, aut fal
lere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut igno-
rare aliquid potest. hæc enim in eam naturam ca-
dunt, cuius imperfecta actio est: Deus uero, cuius
perfe-

ctissima semper est actio, ideo hæc non posse dicitur, quia, posse ea, infirmitatis est, non summæ, & infinitæ omnium rerum potestatis, quam ille habet. Ita igitur Deum omnipotentem esse credimus, ut ab eo tamen longe omnia abesse cogitemus, quæ perfectæ eius essentiæ maxime coniuncta, & conuenientia non sunt.

Fides de omnipotentia Dei quā necessaria, & utilis.

Recte autem, sapienterque factum Parochus ostendat, ut, prætermissis alijs nominibus, quæ de Deo dicuntur, hoc unum nobis credendum in Symbolo proponeretur. Nam cum Deum omnipotentem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere, omnia item eius ditioni, & imperio subiecta esse. Cum uero, omnia ab eo fieri posse, non dubitemus, consequens omnino est, ut cetera etiam explorata de illo habeamus, quæ si desint, quo modo omnipotens sit, prorsus intelligere non possumus. Præterea nulla res tam ad fidem, et spem nostram cōfirmandam ualet, quam si fixum in animis nostris teneamus, nihil non fieri a Deo posse. quidquid enim deinceps credere oporteat, quamuis magnum, & admirabile sit, rerumque ordinem, ac modum superet, illi tamen facile humana ratio, postquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, sine ulla hæsitatione assentitur: quin potius, quo maiora sint, quæ diuina oracula doceant, eo libentius fidem eis habendam esse existimat. Quod si boni etiam aliquid expectandum sit, numquam animus rei magnitudine,

quam

quam exoptat, frangitur, sed erigit sese, atque confirmat, sæpe illud cogitans, nihil eße, quod ab omnipotenti Deo effici non possit. Quare hac fide præcipue munitos nos esse oportet, uel cum admiranda aliqua opera ad proximorum usum, & utilitatem edere cogimur, uel cum a Deo precibus impetrare aliquid uolumus. Alterum enim ipse Dominus docuit, cum apostolis incredulitatem obijciens diceret: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit uobis. De altero autem sanctus Iacobus ita testatus est: Postulet in fide nihil hæsitans. qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a uento mouetur, & circumfertur. non ergo æstimet homo ille, quod accipiat aliquid a Domino. Multa præterea hæc fides commoda, atque utilitates nobis præbet, in primis uero ad omnem animi modestiam, & humilitatem nos instituit: sic enim inquit Princeps apostolorum: Humiliamini sub potenti manu Dei. monet etiam non esse trepidandum, ubi non sit timor, sed unum Deum timendum esse, in cuius potestate nos ipsi, nostraque omnia posita sint. inquit enim Saluator noster: Ostendam uobis, quem timeatis. Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam.

Matth. 17 — Iacobi 1 — 1. Pet. 5 — Luc. 12

Vtimur deinde hac fide ad immensa erga nos Dei beneficia cognoscenda, & celebranda. Nam qui

qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo esse non potest, quin sæpius exclamet: Fecit mihi magna, qui potens est. Luc.1 Sed quod patrem omnipotentem in hoc articulo uocamus, neminem eo errore duci oportet, ut arbitretur ita illi hoc nomen tributum esse, ut filio etiam, & spiritui sancto commune non sit. Nam quemadmodum Deum patrem, Deum filium, Deum spiritum sanctum, neque tamen tres Deos, sed unum Deum esse dicimus: ita æque patrem, ac filium & spiritum sanctum omnipotentem, neque tamen tres omnipotentes, sed unum omnipotentem esse confitemur. At uero, præcipua quadam ratione, patrem, quia omnis originis fons est, hoc nomine uocamus, uti etiam filio, qui æternum patris uerbum est, sapientiam, & spiritui sancto, quia utriusque amor est, bonitatem tribuimus: quamuis hæc, & alia huiusmodi nomina communiter in tribus personis, ex catholicæ fidei regula, dicantur.

CREATOREM CAELI, ET TERRAE.

Quam necessarium fuerit, omnipotentis Dei cognitionem paulo ante fidelibus tradi, ex ijs, quæ nunc de uniuersorum creatione explicanda erunt, perspici potest. Tanti enim operis miraculum facilius creditur, quod nullus de immensa creatoris potestate dubitandi locus relinquitur. Deus enim non ex materia aliqua mundum fabricatus est, sed ex

nihilo creauit, idque nulla ui, aut necessitate coactus, sed sua sponte, & uoluntate instituit. Neque uero ulla alia fuit causa, quæ illum ad opus creationis impelleret, nisi ut rebus, quæ ab ipso effectæ essent, bonitatem suam impertiretur. nam Dei natura, ipsa per se beatissima, nullius rei indigens est,

Psal. 15 ut inquit Dauid, Dixi domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Quemadmodum autem sua bonitate adductus, quæcumque uoluit, fecit: ita non exemplum aliquod, aut formam, quæ extra se posita esset, cum uniuersa conderet, secutus est: uerũ quia rerum omnium exemplar diuina intelligentia continetur, id summus artifex in se ipso intuens, ac ueluti imitatus, summa sapientia, & infinita uirtute, quæ ipsius propria est, rerum uniuersitatem initio procreauit: Ipse enim dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata

Psal. 148 sunt. Verum cæli, & terræ nomine, quidquid cælum, & terra complectitur, intelligendum est.

Psal. 8 Nam præter cælos, quos opera digitorũ eius Propheta appellauit, solis etiam splendorem, lunæque, & ceterorum siderum ornatum addidit, atque, ut essent in signa, & tempora, & dies, & annos, ita cælorum orbes certo, & constanti cursu temperauit, ut nihil perpetua eorum conuersione mobilius, nihil mobilitate illa certius uideri possit.

De creatione angelorum, mundi uisibilis, & ipsius hominis.

Præterea spiritualem naturam, innumerabilesque angelos, qui Deo ministrarent, atque adsisterent, ipse ex nihilo creauit, quos deinde admi-

rabili

rabili gratiæ suæ, & potestatis munere auxit, atque ornauit. Nam cum illud sit in diuinis litteris, Diabolum in ueritate non stetisse; perspicuum est, eum, reliquosque desertores angelos ab ortus sui initio gratia præditos fuisse. de quo ita est apud sanctum Augustinum: Cum bona uoluntate, idest, cum amore casto, quo illi adhærent, angelos creauit, simul in eis & condens naturam, & largiẽs gratiam. Vnde sine bona uoluntate, hocest Dei amore, numquam sanctos angelos fuisse credendum est. Quod autem ad scientiam attinet, extat illud sacrarum litterarum testimonium: Tu domine mi rex sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei, ut intelligas omnia super terram. Potestatem denique eis tribuit diuinus Dauid illis uerbis: Potentes uirtute, facientes uerbum illius. atque ob eam rem sæpe in sacris litteris uirtutes, et exercitus Domini appellantur. Sed quamuis omnes ij cælestibus donis ornati fuerint, plurimi tamen, qui a Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atque in obscurissimum terræ carcerem inclusi, æternas superbiæ suæ pœnas luunt: de quibus Princeps apostolorum scribit in hunc modum; Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus Inferni detractos in Tartarum tradidit cruciandos, in iudicium reseruari.

Ioan. 8
Augusti. lib. 12. de Ciui. Dei ca. 9
2. Reg. 14
Psal. 102
2. Pet. 2

At uero terram etiam super stabilitatem suam fundatam Deus uerbo suo iussit in media mundi parte consistere, effecitque ut ascenderent montes, &

Psal. 103

descenderent campi in locum, quem fundauit eis: ac, ne aquarum uis illam inundaret, terminum posuit, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram. Deinde non solum arboribus, omnique herbarum, & florum uarietate conuestiuit, atque ornauit, sed innumerabilibus etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, & aera, ita etiam terras compleuit. Postremo, ex limo terræ hominem sic corpore effectum, & constitutum effinxit, ut non quidem naturæ ipsius ui, sed diuino beneficio immortalis esset, et impassibilis. Quod autẽ ad animam pertinet, eum ad imaginẽ, et similitudinem suam formauit, liberumque ei arbitrium tribuit: omnes præterea motus animi, atque appetitiones ita in eo temperauit, ut rationis imperio numquam non parerent. Tum originalis iustitiæ admirabile donum addidit, ac deinde ceteris animantibus præesse uoluit: quæ quidem facile erit Parochis ad fidelium institutionem ex sacra Genesis historia cognoscere. Hæc igitur de uniuersorum creatione, cæli, & terræ, uerbis intelligenda sunt: quæ omnia breuiter quidem Propheta complexus (Psal. 88) est illis uerbis: Tui sunt cæli, & tua est terra; orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundasti: sed multo etiam breuius Patres Niceni Concilij, additis in Symbolo duobus illis uerbis, uisibilium, & inuisibilium, significauerunt. Quæcumque enim rerum uniuersitate comprehenduntur, atque a Deo creata esse confitemur, ea uel sub sensum cadunt,

dunt, & uisibilia dicuntur, uel mente, & intelligentia percipi a nobis possunt, quæ inuisibilium nomine significantur. Nec uero ita Deum creatorem, atque effectorem omnium credere oportet, ut existimemus, perfecto, absolutoque opere, ea, quæ ab ipso effecta sunt, deinceps sine infinita eius uirtute constare potuisse. Nam quemadmodum, omnia ut essent, creatoris summa potestate, sapientia, & bonitate effectum est: ita etiam, nisi conditis rebus perpetua eius prouidentia adesset, atque eadem ui, qua ab initio constitutæ sunt, illas conseruaret, statim ad nihilum reciderent. atque id scriptura declarat, cum inquit: Quo modo posset Sap.11
aliquid permanere, nisi tu uoluisses, aut, quod a te uocatum non esset, conseruaretur? Non solum autem Deus uniuersa, quæ sunt, prouidentia sua tuetur, atque administrat, uerum etiam, quæ mouentur, & agunt aliquid intima uirtute, ad motum, atque actionem ita impellit, ut, quamuis secundarum causarum efficientiam non impediat, præueniat tamen, cum eius occultissima uis ad singula pertineat, et, quemadmodum sapiens testatur, Attingat a fine usque ad finem fortiter, Sap.8
& disponat omnia suauiter. Quare ab Apostolo dictum est, cum apud Athenienses annunciaret Deum, quem ignorantes colebant: Non longe est Act.17
ab unoquoque nostrum. in ipso enim uiuimus, & mouemur, & sumus. Atque hæc de primi articuli explicatione satis fuerint; si tamen illud etiã admo

nuerimus

nuerimus, creationis opus omnibus sanctæ & indiuiduæ Trinitatis personis commune esse. Nam hoc loco, ex apostolorum doctrina, patrem creatorem cæli, & terræ confitemur: in scripturis sacris
Ioan. 1 legimus de filio. Omnia per ipsum facta sunt: &
Gen. 1 de Spiritu sancto, Spiritus Domini ferebatur super
Psal. 32 aquas: & alibi, Verba Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum.

ET IN IESVM CHRISTVM, FILIVM EIVS VNICVM, DOMINVM NOSTRVM. Mirificam, & uberrimam esse utilitatem, quæ ex huius articuli fide, & confessione confluxit ad humanum genus, & illud sancti Ioannis testimonium
1. Ioan. 4 ostendit: Quisquis confessus fuerit, quoniam Iesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo: & beatitudinis præconium declarat, quod a Christo domino tributum est Principi apostolorum. Beatus es
Matth. 16 Simon Bariona, quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cælis est. Hoc enim fundamentum firmissimum est nostræ salutis, ac redemptionis. Sed quoniam admirabilis huius utilitatis fructus maxime ex felicissimi illius status ruina intelligitur, in quo Deus primos homines collocarat, incumbat in hanc curam Parochus, ut fideles communium miseriarum, & ærumnarum
Gen. 2 causam cognoscant. Cum enim a Dei obedientia desciuisset Adam, interdictumque uiolasset illud, Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas: in quocumque enim

die comederis ex eo, morte morieris: in summam illam incidit calamitatem, ut sanctitatem, & iustitiam, in qua constitutus fuerat, amitteret, & reliqua subiret mala, quæ sancta Tridentina Synodus uberius explicauit. Propterea uero peccatum, & peccati pœnam in uno Adam nõ constitisse commemorabunt, sed ex eo, tamquam ex semine, & causa, ad omnem posteritatem iure permanasse. Cum igitur ex altissimo dignitatis gradu concidisset nostrum genus, subleuari inde, & in pristinum locum restitui nullo modo poterat hominum aut angelorum uiribus. quare reliquum erat illud ruinæ, & malorum subsidium, ut Dei filij infinita uirtus, assumpta carnis nostræ imbecillitate, infinitam tolleret peccati uim, & nos reconciliaret Deo in sanguine suo. Huius autem redemptionis fides, & confessio hominibus ad salutem consequendam necessaria est, semperque fuit, quam Deus initio præmonstrauit. nam in illa damnatione humani generis, quæ statim peccatum consecuta est, ostensa etiam fuit spes redemptionis illis uerbis, quibus proprium Diabolo damnum, quod ex liberatione hominum facturus erat, denunciauit: Inimicitias ponam inter te, & mulierem, semen tuum, et semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius. Et deinceps eandem promissionem sæpe confirmauit, maioremque sui consilij significationem ijs præsertim hominibus dedit, quibus uoluit singularem beneuolentiam præstare. inter ceteros uero,

Cõc. Trid.

cum patriarchæ Abrahæ sæpenumero hoc mysteriũ significasset, tum eo tempore apertius declarauit, cum ille Dei iussis obediens, filium suum unicum
Gen.22. Isaac immolare uoluit: inquit enim: Quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & uelut arenam, quæ est in littore maris. possidebit semen tuum portas inimicorum tuorum, & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti uoci meæ. Ex quibus uerbis facile colligi poterat, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immanissima Satanæ tyrannide libertatis salutem afferret. illum autem Dei filium, natum ex semine Abrahæ, secundum carnem fore necesse erat. Non ita multo post Dominus, ut eiusdem promissionis memoria conseruaretur, idem fœdus cũ
Gen.28. Iacob Abrahæ nepote sanciuit. nã cũ ille in somnis uidit scalam stantem super terrã, & cacumen illius tangens cælos, angelos quoque Dei ascendẽtes et descendentes per eam, ut testatur scriptura; audiuit
Gen.28 etiam Dominum innixum scalæ, dicentem sibi: Ego sum dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac. terram, in qua dormis, tibi dabo, & semini tuo, eritq. semẽ tuum quasi puluis terræ. Dilatabe ris ad orientem, & occidentem, et septentrionem, et meridiem, et benedicentur in te, et in semine tuo cun ctæ tribus terræ. Neque postea destitit Deus, eadem sui promissi memoria renouãda, et generi Abrahã, & multis præterea hominibus Saluatoris expectationem

tionem commouere: siquidem Iudæorum republica, & religione constituta, notior populo suo fieri cœpit. nam & mutæ res significarunt, & homines prædixerunt, quæ, & quanta nobis bona saluator ille, & redemptor noster Christus Iesus allaturus esset. Ac prophetæ quidem, quorum mens cæle-sti lumine illustrata fuit, filij Dei ortum, admirabilia opera, quæ homo natus efficit, doctrinam, mores, consuetudinem, mortem, resurrectionem, ceteraq. eius mysteria, hæc omnia, quasi tum adessent, palam docentes, populo prænunciarunt; ita ut, si futuri, & præteriti temporis tollatur diuersitas, nihil iam inter prophetarum prædicta, & apostolorum prædicationem, nihil inter ueterum patriarcharum fidem, & nostram interesse uideamus. Sed iam de singulis articuli partibus dicendum uidetur.

IESVS, proprium est nomen eius, qui Deus, & homo est, quod saluatorem significat, non quidem fortuito, aut hominum iudicio, & uoluntate, sed Dei consilio, & præcepto illi impositum. Luc. 1
Angelus enim Mariæ matri ita annunciauit: Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Ac deinde Ioseph uirginis sponso non solum, ut eo nomine puerum appellaret, præcepit, sed etiam, cur ita nominandus esset, declarauit: inquit enim: Ioseph, fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est: Matth. 1

 pariet

pariet autem filium, et uocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populũ suum a peccatis eorum. Ac multi quidem hoc nomine fuerunt in diuinis litteris. nam idem nomen Naue filio fuit, qui Moysi successit, & populum a Moyse ex Aegypto liberatum, in terram promissionis, quod illi negatum fuerat, deduxit. Eodem etiam nomine Iosedech, sacerdotis filius appellatus est. Sed quanto uerius Saluatorem nostrum hoc nomine appellandum existimabimus? qui non uni alicui populo, sed uniuersis omnium ætatum hominibus, non quidem fame, aut Aegyptiaco, uel Babylonico dominatu oppressis, sed in umbra mortis sedentibus, & durissimis peccati, & Diaboli uinculis obstrictis, lucem, libertatem, & salutem dederit; qui eis cælestis regni ius, & hereditatem acquisiuerit; qui eos Deo patri reconciliauerit. in illis Christum dominum adumbratum uidemus, a quo iis beneficiis, quæ diximus, cumulatum est genus humanum. Quæ præterea nomina prædicta sunt Dei filio diuinitus imponenda, ad unum hoc Iesus nomen referuntur. cum enim cetera salutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipsum uniuersæ salutis humanæ uim, rationemq. complexum est.

Iesus Christus, rex, sacerdos, & propheta supremus.

Iesus nomini Christi etiam nomen additum est, quod unctum significat, & honoris, et officij nomen est, nec unius rei proprium, sed cõmune multorum. nam ueteres illi Patres nostri christos appellabant sacerdotes, & reges, quos Deus propter muneris

dignitatem ungi præceperat. Sacerdotes enim ij sunt, qui populum assiduis precibus Deo commendant, qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur. Regibus autem populorum gubernatio commissa est; ad eosque pertinet maxime, legum auctoritatem, innocentium uitam tueri, & nocentium audaciam ulcisci. Quoniã igitur utraq. harum functionum Dei maiestatem referre in terris uidetur, ideo qui uel ad regium, uel ad sacerdotale munus obeundum delecti erant, unguento ungebantur. Prophetas etiam ungendi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes, & internuncij cælestia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores salutaribus præceptis, & futurorum prædictione hortati sunt. At uero cum Iesus Christus Saluator noster in mundum uenit, trium personarum partes, & officia suscepit, prophetæ, sacerdotis, ac regis, atque ob eas causas Christus dictus est, & unctus ad illorum munerum functionem, non quidem alicuius mortalis opera, sed cælestis patris uirtute, non terreno unguento, sed spirituali oleo, quippe cum in sanctissimam eius animam spiritus sancti plenitudo, gratiaque, & omnium donorum uberior copia effusa sit, quam ulla alia creata natura capere potuerit. atque id præclare Propheta ostendit, cum redemptorem ipsum affatus diceret: Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Idem etiam, ac multo apertius Isaias

Psal. 44

Is. 61

sacerdotis officium.

ijs uerbis demonstrauit: Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me, ad annunciandum mansuetis misit me. Itaque Iesus Christus summus propheta, & magister fuit, qui nos Dei uoluntatem docuit, & a cuius doctrina orbis terrarum patris cælestis cognitionem accepit: quod ei nomen præclarius, ac præstantius conuenit, quod omnes quicumque prophetæ nomine dignati sunt, eius discipuli fuerunt, atque ob illam præcipue causam missi, ut prophetam hunc, qui ad saluandos omnes uenturus erat, prænunciarent. Christus item sacerdos fuit, non quidem ex ordine, ex quo in ueteri lege leuiticæ tribus sacerdotes extiterunt, uerum
Psal.109 ex illo, de quo Dauid propheta cecinit: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec.
AdHeb.5.7 cuius rei argumentum Apostolus ad Hebræos scribens, accurate persecutus est. sed Christum, non solum ut Deus, uerum ut homo, ac nostræ naturæ particeps est, regem etiam agnoscimus: de quo
Luc.1 angelus testatus est: Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Quod quidem Christi regnum spirituale est, atque æternum, in terrisque inchoatur, in cælo perficitur. Ac regis quidem officia admirabili prouidentia suæ præstat Ecclesiæ: ipse eam regit, ipse ab hostium impetu, atque insidijs tuetur: ipse ei leges præscribit: ipse non solum sanctitatem, iustitiam largitur, uerum etiam ad perseuerandum facultatem, & uires præbet. quamquam autem huius regni finibus tam

tam boni, quam mali contineantur, atque adeo omnes homines iure ad illud pertineant; ij tamen præ ceteris summam regis nostri bonitatem, & beneficentiam experiuntur, qui ex eius præceptis integram, atque innocentem uitam degunt. neque uero hoc illi regnũ hereditario aut humano iure obtigit, tametsi genus a clarissimis regibus duceret, sed rex fuit, propterea quod Deus in illum hominẽ contulit quidquid potestatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere posset. Illi igitur totius mundi regnum tradidit, eique omnia, quod iam fieri cœptũ est, plene, perfecteque in die iudicij subijcientur.

FILIVM EIVS VNICVM. His uerbis altiora mysteria de Iesu credenda, & contemplanda, fidelibus proponuntur, nimirum filium Dei esse, & uerum Deum, sicuti pater est, qui eum ab æterno genuit. præterea illum diuinæ Trinitatis secundam personam alijs duabus omnino æqualem confitemur. nihil enim impar, & dissimile in diuinis personis aut esse, aut fingi animo debet, cum unam omnium essentiam, uoluntatem, potestatem agnoscamus. quod cum multis pateat diuinæ scripturæ oraculis, tum præclarissime illud ostendit sancti Ioannis testimonium: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Ioan.1.
Sed cum Iesum filium Dei esse audimus, nihil terrenum, aut mortale de eius ortu cogitandum est; uerum ortum illum, quo ab omni æternitate pater filium genuit, quem ratione percipere, atque perfecte

intelligere nullo modo possumus, constanter credere, & summa animi pietate colere debemus, ac ueluti mysterij admiratione obstupefacti, illud cum
Is.53 Propheta dicere, Generationem eius quis enarrabit? Hoc igitur credendum est, filium eiusdem esse naturæ, eiusdem potestatis, & sapientiæ cum patre, ut in Symbolo Nicæno explicatius confitemur: inquit enim: Et in Iesum Christum filium eius unigenitum, & ex patre natum ante omnia sæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum uerum de Deo uero, genitum non factum, consubstantialem patri, per quem omnia facta sunt. Ex omnibus autem, quæ ad indicandum modum, rationemq. æternæ generationis similitudines afferuntur, illa propius ad rem uidetur accedere, quæ ab animi nostri
1.Ioan.1 cogitatione sumitur. quamobrem sanctus Ioannes filium eius uerbum appellat. Vt enim mens nostra, se ipsa quodam modo intelligens, sui effingit imaginem, quam Verbum theologi dixerunt: ita Deus, quantum tamen diuinis humana conferri possunt, se ipsum intelligens, Verbum æternum generat. etsi præstat contemplari, quod fides proponit, et sincera mente Iesum Christum uerum Deum, & uerum hominem credere, & confiteri, genitum quidem, ut Deum, ante omnium sæculorum ætates, ex patre, ut hominem uero natum in tempore ex matre Maria uirgine. & quanquam duplicem eius natiuitatem agnoscamus, unum tamen filium esse credimus. Vna enim persona est, in quam diuina

uina, & humana natura conuenit. Et quod ad diuinam generationem attinet, nullos aut fratres, aut coheredes habet, cum ipse patris unicus filius, nos uero homines figmentum, & opus manuū eius simus. At si humanum ortum consideremus, multos ille non solum fratrum nomine appellat, sed fratrum etiam loco habet; ut una cum eo paternæ hereditatis gloriam adipiscantur. ij sunt, qui fide Christum dominum receperunt, & fidem, quam nomine profitentur, re ipsa, & charitatis officijs præstant. quare primogenitus in multis fratribus ab Apostolo uocatur. Ad Rom. 8

DOMINVM NOSTRVM. Multa sunt, quæ de Saluatore nostro in sacris litteris dicuntur: quorum alia, ut Deus est, alia, ut homo, ipsi conuenire perspicuum est, quoniam a diuersis naturis diuersas earum proprietates accepit. Igitur uere dicimus Christum esse omnipotentem, æternum, immensum, quod a diuina habet. rursus de illo dicimus, passum, mortuum esse, resurrexisse, quæ naturæ hominum conuenire nemo dubitat. Verum præter hæc quædam alia utrique naturæ cōgruunt, ut hoc loco, cum Dominum nostrum dicimus. Igitur si ad utramque naturam hoc nomen referatur, merito Dominus noster prædicandus est. Nam quemadmodum ipse æternus Deus est, uti pater, ita etiam omnium rerum æque dominus est, ac pater. & quemadmodum ipse & pater non est alius, atque alius Deus, sed idem plane Deus, ita etiam

ipse,

ipse, & pater non est alius, atque alius dominus. Sed recte etiam multis rationibus, ut homo est, Dominus noster appellatur. Ac primum quidem, quoniam ipse redemptor noster fuit, atque a peccatis nos liberauit, iure hanc potestatem accepit, ut uere Dominus noster esset, ac diceretur. ita enim

Ad Phil. 2 Apostolus docet: Humiliauit semet ipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine IESV omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei

Matth. 28 patris. Atque ipse de se post resurrectionem, Data est, inquit, mihi omnis potestas in cælo, & in terra. ob eam quoque rem Dominus dicitur, quod in una persona duæ naturæ, diuina, & humana, coniunctæ sint. hac enim admirabili coniunctione meruit, ut quamuis pro nobis mortuus nõ esset, tamen Dominus cõstitueretur communiter quidem omniũ rerum, quæ conditæ sunt, præcipue autem fidelium qui illi parent, atque summo animi studio inseruiũt.

Quantũ homo Christianus Christo debeat. Quod igitur reliquum est, Parochus fidelem populum ad eam rationẽ cohortabitur, ut sciat æquissimum esse, præ ceteris hominibus, nos, qui ab eo nomen inuenimus, Christianique uocamur, et, quanta ille in nos beneficia contulerit, ignorare non possimus, ob id maxime, quod eius munere hæc omnia fide intelligimus; æquum esse, inquam, nos ipsos,

non secus ac mancipia, redemptori nostro, & domino in perpetuum addicere, et cõsecrare. Et quidem, cũ baptismo initiaremur, ante ecclesiæ fores id professi sumus. declarauimus enim, nos Satanæ, & mundo renunciare, & Iesu Christo totos nos tradere. Quod si, ut Christianæ militiæ adscriberemur, tum sancta, & sollemni professione nos ipsos Domino nostro deuouimus: quo supplicio digni erimus, si postquam ecclesiam ingressi sumus, Dei uolũtatem, et leges cognouimus; postquam sacramẽtorum gratiam percepimus, ex mundi, & Diaboli præceptis, ac legibus uixerimus; perinde ac si, cum baptismo abluti sumus, mundo, et Diabolo, non Christo domino, ac redemptori, nomen dedissemus? sed cuius animũ amoris facibus non incendat tanti domini tam benigna, & propensa in nos uoluntas, qui, tametsi nos in potestate sua, & dominatu ueluti seruos sanguine suo redemptos habeat, ea tamẽ charitate complectitur, ut non seruos uocet, sed amicos, sed fratres? Ioan.15 Hæc profecto iustissima causa est, atque haud scio an omnium sit maxima, cur eũ perpetuo debeamus dominũ nostrum agnoscere, uenerari, et colere.

QVI CONCEPTVS EST DE SPIRITV SANCTO, NATVS EX MARIA VIRGINE.

Maximo quidem, & singulari beneficio humanum genus a Deo affectum esse, qui nos e durissimi tyranni seruitute in libertatem uindicarit, ex ijs, quæ superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At uero si consilium etiam, et rationẽ, qua

potissimum id efficere uoluit, nobis ante oculos ponamus, profecto nihil diuina in nos beneficentia, ac bonitate illustrius, nihil magnificentius esse uidebitur. Eius igitur mysterij magnitudinem, quod nobis tamquam salutis nostræ præcipuum caput sacræ litteræ considerandum sæpissime proponunt, Parochus a tertij articuli explicatione ostēdere incipiet: cuius hanc esse sententiam docebit, nos credere, & confiteri, cum ipsum Iesum Christum, unicum Dominum nostrum, Dei filium, cum pro nobis humanam carnem suscepit in utero uirginis, non ex uirili semine, ut alij homines, sed supra omnem naturæ ordinem spiritus sancti uirtute conceptum esse, ita ut eadem persona Deus permanens, quod ex æternitate erat, homo fieret, quod ante non erat. Ea autem uerba ita accipienda esse, ex sacri Concilij Constantinopolitani confessione plane perspicitur: inquit enim: Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis: & incarnatus est de spiritu sancto ex Maria uirgine, & homo factus est. Atque id etiam sanctus Ioannes Euangelista explicauit, ut qui ex ipsius Domini Saluatoris pectore, altissimi huius mysterij cognitionem hausisset. nam cum diuini uerbi naturam
Ioan. 1 *declarasset illis uerbis: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum: ad extremum conclusit: Et uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Verbum enim, quod diuinæ naturæ hypostasis est, ita humanam*

naturam

naturam assumpsit, ut una, & eadem esset, diuinæ, & humanæ naturæ hypostasis, ac persona: quo factum est, ut tam admirabilis coniunctio utriusque naturæ actiones, & proprietates conseruaret, atque, ut est apud sanctum Leonem magnum S. Leo PP. illum Pontificem, Nec inferiorem consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio.

Sed quoniam prætermittenda non est uerborum explanatio, doceat Parochus, cum dicimus, Dei filium spiritus sancti uirtute conceptum esse, unam hanc diuinæ Trinitatis personam incarnationis mysterium non confecisse. Quamuis enim unus filius humanam naturam assumpserit, tamen omnes diuinæ Trinitatis personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, huius mysterii auctores fuerunt. siquidem illa Christianæ fidei regula tenenda est: Omnia, quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis cōmunia esse, neque unam magis quam aliam, aut unam sine alia agere. Quod autem una persona ab alia procedat, hoc unum omnibus commune esse non potest. nam filius a patre tantum generatur, spiritus sanctus a patre, & filio procedit. quidquid uero extra illas ab ipsis proficiscitur, tres personæ sine ullo discrimine agunt: atque ex hoc genere filij Dei incarnatio censenda est. Quamquam uero hæc ita se habeant, solent tamen sacræ litteræ earum rerum, quæ omnibus personis cōmunes sunt, aliam alijs tribuere; quemadmodum summam omnium rerum potestatem patri, sapientiam filio,

spiritui sancto amorem adscribunt. Et quoniam diuinæ incarnationis mysterium singularem, atque immensam Dei erga nos benignitatem declarat, ob eam rem peculiari quadã ratione hoc opus spiritui sancto tribuitur. In hoc mysterio quædam supra naturæ ordinem, quædam naturæ ui effecta esse animaduertimus. Nam, quod ex purissimo uirginis matris sanguine Christi corpus formatum credimus, in eo naturam humanam agnoscimus; cum illud omnium hominum corporibus commune sit, ut ex matris sanguine formentur. Quod uero & naturæ ordinem, & humanam intelligentiam superat, illud est, simul atque beata uirgo angeli uerbis assentiens dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum uerbum tuum: statim sanctissimum Christi corpus formatum, eique anima rationis compos coniuncta est, atque ita in ipso temporis articulo perfectus Deus, & perfectus homo fuit. Hoc autem nouum fuisse, atque admirabile spiritus sancti opus, nemo dubitare potest, cum, seruato naturæ ordine, nullum corpus, nisi intra præscriptum temporis spatium, hominis anima informari queat. Deinde uero illud accedit, maxima admiratione dignum, quod, ut primum cum corpore anima coniuncta fuit, ipsa etiam diuinitas cum corpore, & anima copulata est. quare simul corpus formatum, atque animatum est, corpori, & animæ diuinitas coniuncta. ex quo fit, ut eodem temporis puncto perfectus Deus, & perfectus homo esset,

S. Leo PP.

Luc. 1

& uirgo sanctissima uere, & proprie mater Dei, & hominis diceretur, quod eodem momento Deum, et hominem concepisset. Hoc autem ab angelo ei significatum est, cum ait: Ecce concipies in utero, Luc.1.
& paries filium, & uocabis nomen eius IESVM: hic erit magnus, & filius altissimi uocabitur. Et euentu comprobatum est, quod Isaias prædixit: Ecce uirgo concipiet, & pariet filium. Idem quoque Isa.7.
Elisabeth, cum spiritu sancto repleta, filij Dei conceptionem intellexisset, his uerbis declarauit: Vnde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Luc.1.
Sed quemadmodum Christi corpus ex purissimis integerrimæ uirginis sanguinibus sine ulla uiri opera, ut antea diximus, uerum sola spiritus sancti uirtute formatum est: ita etiam, ut primum conceptus est, illius anima uberrimam spiritus Dei copiam, atque omnem charismatum abundantiam accepit. neque enim, ut alijs hominibus, qui sanctitate, & gratia ornantur, ipsi ad mensuram, ut testatur sanctus Ioannes, dat Deus spiritum, sed omnem Ioan.3.
gratiam tam affluenter in eius animam infudit, ut Ioan.3
de plenitudine eius nos omnes acceperimus. Neque tamen filium Dei adoptiuum appellare licet, quamuis spiritum illum habuerit, quo sancti homines filiorum Dei, adoptionem consequuntur. nam cum natura filius Dei sit, adoptionis gratiam, aut nomen in eum conuenire nullo modo existimandum est. Hæc sunt, quæ de admirabili conceptionis mysterio explicanda uisa sunt. ex quibus ut salutaris

fructus ad nos redundare possit, illa in primis fideles memoria repetere, ac sæpius cogitare cum animis suis debent, Deum esse, qui humanam carnem assumpsit; ea uero ratione hominem factum, quam mente nobis assequi non licet, nedum uerbis explicare; ob eum denique finem hominem fieri uoluisse, ut nos homines filij Dei renasceremur. Hæc cum attente considerauerint, tum uero omnia mysteria, quæ hoc articulo continentur, humili, ac fideli animo credant, & adorent; nec curiose, quod sine periculo uix umquam fieri potest, illa inuestigare, ac perscrutari uelint.

NATVS EX MARIA VIRGINE. Hæc altera est huius articuli pars, in qua explicanda Parochus diligenter uersabitur, cum fidelibus credendum sit, Iesum dominum non solum conceptum spiritus sancti uirtute, sed etiam ex Maria uirgine natum, & in lucem editum esse. cuius mysterij fides quanta cum lætitia, & iucunditate animi meditanda sit, angeli uox, qui primus felicissimum nuncium mundo attulit, declarat: inquit enim:
Luc.2 Ecce euangelizo uobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Tum ex illius cælestis militiæ can-
Luc.2 tico; Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis; quod angeli cecinerunt, facile est intelligere. Hinc etiam amplissimum illud Dei promissum ad Abraham impleri incepit, cui
Gen.22 dictum est, fore aliquando, ut in eius semine omnes gentes benedicerentur. Maria enim, quam uere

matrem

matrem Dei prædicamus, & colimus, quod eam personam, quæ simul Deus, & homo erat, peperit, a Dauide rege originem duxit. Sed quemadmodum conceptio ipsa naturæ ordinem prorsus uincit: ita in ortu nihil non diuinum licet contemplari. Præterea, quo nihil admirabilius dici omnino, aut cogitari potest, nascitur ex matre sine ulla maternæ uirginitatis diminutione. et quo modo postea ex sepulcro clauso, & obsignato egreßus est, atque ad discipulos clausis ianuis introiuit: uel, ne a rebus Ioan. 20
etiam, quæ natura quotidie fieri uidemus, discedatur, quo modo solis radij concretam uitri substantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt: simili, inquam, & altiori modo Iesus Christus ex materno aluo, sine ullo maternæ uirginitatis detrimento, editus est. ipsius enim incorruptam, & perpetuam uirginitatem uerißimis laudibus celebramus. Quod quidem spiritus sancti uirtute effectum est, qui in filij conceptione, et partu, matri ita affuit, ut ei & fœcunditatem dederit, & perpetuam uirginitatem conseruarit. Solet interdum Apostolus Christum Iesum nouißimum 1. ad Cor. 15
Adam appellare, eumque primo Adam conferre. nam ut in primo omnes homines moriuntur, ita in secundo omnes ad uitã reuocãtur: atque ut Adam, quod ad naturalem condicionem pertinet, humani generis parens fuit, ita Christus gratiæ, & gloriæ auctor est. Ad eum modum nobis etiam licet uirginem matrem cum Eua ita conferre, ut priori

Euæ secūda Eua, quæ est Maria, respondeat, quemadmodum secundum Adam, hoc est Christum, primo Adam respondere ostendimus. Eua enim, quia serpenti fidem habuit, maledictum, & mortem in humanum genus inuexit: & Maria postquam angelo credidit, Dei bonitate effectum est, ut benedictio, & uita ad homines perueniret. propter Euam nascimur filij iræ: a Maria Iesum Christum accepimus, per quem filij gratiæ regeneramur.
Gen.3 Euæ dictum est: In dolore paries filios. Maria hac lege soluta est, ut quæ, salua uirginalis pudicitiæ integritate, sine ullo doloris sensu, ut antea dictum est, Iesum filium Dei peperit.

Prophetiæ & figuræ conceptionis & natiuitatis Iesu Christi.

Cum igitur tanta, & tam multa sint admirandæ huius conceptionis, & natiuitatis sacramenta, diuinæ prouidentiæ consentaneum fuit, ut ea multis figuris, & oraculis significarentur. Quare huc pertinere sancti doctores intellexerunt multa, quæ in uarijs sacræ scripturæ locis legimus, præcipue uero
Ezech.44 Portam illam sanctuarij, quam Ezechiel clau-
Dan.2 sam uidit: item lapidem de monte sine manibus abscissum, ut est apud Danielem, qui factus est magnus mons, & impleuit uniuersam terram: deinde
Num.17 Aaron uirgam, quæ una inter uirgas principum Israelis germinauit: & rubum, quem Moyses ui-
Exod. 3 dit ardere, & non comburi. Multis uerbis sanctus
Luc.2 Euangelista Christi natiuitatis historiam descripsit. qua de re nihil est quod plura a nobis dicantur, cum ea lectio Parocho in promptu sit. Danda autem illi
Ad Rom.15 est

est opera, ut hæc mysteria, quæ ad doctrinam nostram scripta sunt, infixa animo, & mentibus fidelium hæreant; primum quidem, ut tanti beneficij cõmemoratione aliquam gratiam eius auctori Deo referant; deinde, ut eximium hoc, et singulare humilitatis exemplum eis ante oculos ad imitandum proponat. Quid enim nobis utilius, atque ad animorum nostrorum superbiam, & elationem comprimendam accõmodatius esse potest, quam sæpius cogitare, Deum ita sese humiliare, ut cũ hominibus gloriam suam communicet, et hominum infirmitatem, fragilitatemq. assumat; Deum hominẽ fieri, summamq. illam, et infinitam maiestatẽ homini ministrare, ad cuius nutũ columnæ cæli, ut inquit scriptura, contremiscunt, et pauent, eumq. in terra nasci, quem in cælis angeli adorant? Quid igitur, cũ hæc Deus nostra causa faciat, quid, inquam, nos, ut illi obsequamur, facere oportet? quam libenti, atque alacri animo debemus omnia humilitatis officia amare, amplecti, præstare? Videant fideles, quã salutari doctrina Christus nascens nos instituat, antequam uocem aliquam emittere incipiat. Nascitur egenus: nascitur ut peregrinus in diuersorio: nascitur in uili præsepio: nascitur media hieme. ita enim scribit sanctus: Lucas: Factum est, cum essent ibi, Luc.2
impleti sunt dies, ut pareret, & peperit filium suũ primogenitum, & pannis eum inuoluit, et reclinauit eũ in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio. Potuit ne Euãgelista humilioribus uerbis omnẽ

cæli, & terræ maiestatem, & gloriam includere?
Neque uero scribit, non fuisse locum in diuersorio, sed ei non fuisse, qui dicit: Meus est orbis ter-
Psal. 46 ræ, & plenitudo eius. Quod etiam alius euangeli-
Ioan. 1 sta testatus est: In propria uenit, & sui eum non receperunt.

Incarnationis filii Dei mysterium quãto pietatis studio recolendũ.

Hæc cum fideles sibi ante oculos proposuerint, tum uero cogitent, Deum carnis nostræ humilitaté, & fragilitatem subire uoluisse, ut humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur. Nam illud unum satis declarat excellentem hominis dignitatem, & præstantiam, quæ illi diuino beneficio tributa est, quod homo fuerit, qui idem uerus, & perfectus Deus sit: ut iam gloriari nobis liceat, filiũ Dei os nostrum, & carnem nostrã esse: quod beatissimis illis spiritibus non licet. nusquam enim, ut est apud
Ad Heb. 2 Apostolum, angelos apprehendit. Præterea cauendum est, ne maximo nostro malo eueniat, ut, quemadmodum illi in diuersorio Bethleem locus, ubi nasceretur, defuit, ita etiam, quando iam in carne non nascitur, locum in cordibus nostris inuenire non possit, ubi in spiritu nascatur. hoc enim, cum salutis nostræ cupidissimus sit, uehementer optat. nam ut ille spiritus sancti uirtute supra naturæ ordinem homo factus, & natus est, sanctusque, atque adeo
Ioan. 1 sanctitas ipsa fuit: ita nos oportet, non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, sed ex Deo na-
Ad Ro. 6. 7 sci, ac deinde ueluti nouam creaturam in nouitate spiritus ambulare, sanctitatem illam, ac mentis integri

tegritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maxime decet. hac enim ratione sanctæ huius filij Dei conceptionis, & natiuitatis imaginem aliquam in nobis ipsis exprimemus, quam fideli animo credimus, & credentes Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, suspicimus, & ado- 1. ad Cor. 2
ramus.

PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVCIFIXVS, MORTVVS, ET SEPVLTVS.

Quãtam habeat necessitatẽ huius articuli cognitio, & quam diligenter Parochus curare debeat, ut fideles dominicæ passionis memoriam sæpissime animo repetant, docet Apostolus, qui nihil aliud se scire testatus est, nisi Iesum Christum, & hunc crucifi- 1. ad Co. 2
xum. Quare in hoc argumento omne studium, & opera adhibenda est, ut quammaxime illustretur, fidelesque tanti beneficij commemoratione excitati, totos se ad Dei erga nos amorem, & bonitatem suspiciendam conuertant. Fides itaque priore articuli parte (nam altera postea dicetur) illud nobis credendum proponit, Christum dominum, cum Pontius Pilatus Tiberij Cæsaris iussu Iudæam prouinciam administraret, cruci affixum esse. nam captus, irrisus, uarijs iniuriarum, & cruciatuum generibus affectus, demum in crucem sublatus est. Nec uero cuiquam dubitandum est, eius animam, quod ad inferiorem partem attinet, ab ijs cruciatibus liberam non fuisse. nam quod humanam naturam uere assumpsit, necesse est fateri, animo etiam

Matth.26 Mar.14 grauissimum dolorem sensisse. quare inquit: Tristis est anima mea usque ad mortem. Nam etsi personæ diuinæ humana natura coniuncta fuit, tamen propter eam coniunctionem nihilo minus passionis acerbitatem sensit, quam si ea coniunctio facta non fuisset, cum in una Iesu Christi persona, utriusque naturæ, diuinæ, et humanæ, proprietates seruatæ sint: atque idcirco, quod erat passibile & mortale, passibile & mortale permansit: rursus uero quod impassibile, & immortale erat, qualem esse diuinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit. Quod autem hoc loco tam diligenter obseruari uidemus, Iesum Christum eo tempore passum esse, quo Pontius Pilatus Iudæam prouinciam procuraret, id ea re factum esse docebit Parochus, quia tantæ rei, & tam necessariæ cognitio exploratior omnibus esse poterat, si rei gestæ certum, quod & ab Apostolo Paulo factum legimus, tempus describeretur: tum etiam, quia ijs uerbis declaratur, illam Saluatoris prædictionem exitu comprobatam esse: Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.

1. ad Tim.6

Matth.20

Cur Christus in ligno mortē perpessus.

Sed quod potissimum in ligno crucis mortem pertulit, hoc etiam diuino consilio tribuendum est, ut scilicet, unde mors oriebatur, inde uita resurgeret. serpens enim, qui in ligno primos parentes uicerat, uictus est a Christo in ligno crucis. Plures eius rei afferri rationes possunt, quas sancti Patres latius persecuti sunt, ut ostendamus consentaneum fuisse,

redempto-

redemptorem nostrum mortem crucis potissimum subire. Verum satis esse Parochus admoneat, si fideles credant illud genus mortis a Saluatore delectum esse, quod quidem ad humani generis redemptionem aptius, atque accommodatius uideretur, quemadmodum certe nullum turpius, atque indignius esse potuit. Non solum enim apud Gentiles crucis supplicium execrandum, & dedecoris, ignominiæq. plenissimum semper existimatum est, uerũ etiam in lege Moysis, maledictus homo appellatur, qui pendet in ligno. Neque uero Parochus huius articuli historiam prætermittet, quæ diligentissime a sanctis euangelistis exposita est, ut saltem summa eius mysterij capita, quæ ad cõfirmandam fidei nostræ ueritatem magis necessaria uidentur, fideles cognita habeant. Hoc enim articulo, ueluti fundamento quodam, Christiana religio, et fides nititur; eoque posito, reliqua omnia recte constituta sunt. Nam si quid aliud humanæ menti, et intelligentiæ difficultatẽ affert; certe crucis mysterium omnium difficillimum existimandum est, uixque percipi a nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, et ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendere. Sed in hoc, ut docet Apostolus, summam Dei prouidentiã licet admirari. Nam quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credẽtes. Quare mirandum non est, si prophetæ ante Christi aduentum, apostoli post eius mortem, & resurre-

Deut. 21
Ad Gal. 3
1. ad Cor. 1

ctionem tãtopere laborarunt, ut hominibus persuaderent, hunc esse mundi redemptorem, eosque in crucifixi potestatem, atque obedientiam redigerẽt. Quare Dominus, cum nihil tam ab humana ratione remotum eßet, quam crucis mysterium, statim post peccatum numquam destitit tum figuris, tum prophetarum oraculis filij sui mortem significare. Atque ut de figuris pauca quædam attingamus, Abel primum, qui fratris inuidia occisus est, deinde Isaac sacrificium, præterea Agnus, quem Iudæi, cum e terra Aegypti egrederentur, immolarunt, tum serpens æneus, quem Moyses in deserto exaltauit, Christi domini paßionis, ac mortis figuram præmonstrabant. Quod autem ad prophetas pertinet, quam multi extiteriut, qui de ea uaticinati sunt, id uero multo notius est, quam ut explicari hoc loco oporteat. Sed præ ceteris, ut Dauidem omittamus, qui omnia præcipua redemptionis nostræ mysteria in psalmis complexus est, Isaiæ oracula tam aperta, & clara sunt, ut recte dici queat, eum potius rem gestam exposuisse, quam futuram prædixisse.

Gen. 4
Gen. 22
Exod. 12
Num. 21
Ioan. 3
D. Hieron.

MORTVVS, ET SEPVLTVS. His uerbis Parochus credendum explicabit, Iesum Christum, postquam crucifixus est, uere mortuum, ac sepultum esse. Neque uero sine causa hoc separatim fidelibus credendum proponitur, cum non defuerint, qui eum in cruce mortuum negarent. illi igitur errori hanc fidei doctrinam sancti apostoli merito opponendam

ponendam censuerunt: de cuius articuli ueritate dubitandi nullus nobis locus relinquitur. nam omnes euangelistæ consentiunt, Iesum spiritū emisisse. Præterea, cum Christus, uerus, & perfectus homo fuerit, uere etiam mori potuit: moritur autem homo, cum anima separatur a corpore. Quare cum Iesum mortuum esse dicimus, id significamus, eius animam a corpore diuisam esse: neque tamen concedimus diuinitatem seiunctam a corpore: quin potius cōstanter credimus et confitemur, anima eius a corpore diuisa, diuinitatem tum corpori in sepulcro, tum animæ apud inferos coniunctam semper fuisse. Decebat autem filium Dei mori, ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperiū, idest Diabolum, & liberaret eos, qui timore mortis per totam uitam obnoxij erant seruituti. Sed illud in Christo domino singulare fuit, quod tunc mortuus est, cum ipse mori decreuit, & mortem non tam aliena ui illatam, quam uoluntariam obijt. Nec uero mortem solum, sed locum etiam, & tempus, in quo moreretur, ipse sibi constituit. ita enim Isaias scripsit: Oblatus est, quia ipse uoluit. Atque idem Dominus de se ante passionem dixit: Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam: nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso; potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Quod autem ad tempus, & locum attinet, cum Herodes eius uitæ insidiaretur, ipse inquit: Dicite uulpi illi, ecce eijcio dæmonia & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia

Matth. 27 Mar. 15 Luc. 23 Ioan. 19.

Ad Heb. 2

Isa. 53

Ioan. 10

Luc. 13

die consumor: uerumtamen oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Hierusalem. Ille igitur nihil inuitus, aut coactus fecit, sed ipse sese uolens
Ioan. 18. obtulit, atque inimicis suis obuiam procedens dixit: Ego sum: & sponte sua ea omnia supplicia pertulit, quibus illum iniuste, & crudeliter affecerunt. quo quidem nihil ad commouendos animi nostri sensus maiorem uim habere potest, cum pœnas, tormentaque eius omnia cogitatione perpendimus. Nam si quispiam nostra causa omnes dolores patiatur, non quos ipse sua uoluntate suscipiat, sed quos uitare nequeat, hoc uero haud magni beneficij loco a nobis ponetur: uerum si nostro tantum nomine mortem, quam defugere poterat, libenter occumbat, profecto hoc beneficij genus tantum est, ut omnem non solum referendæ, sed etiam habendæ gratiæ facultatem uel gratissimo cuique eripiat. ex quo Iesu Christi summa, & eximia charitas, eiusque diuinum, & immensum in nos meritum perspici potest.

Sepulturæ Christi cur expressa mentio, & quid de illius passione meditandum.

Iam uero quod sepultum fuisse confitemur, hoc quidem ueluti articuli pars non constituitur, quod nouam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ iam de morte dicta sunt. Nam si Christum mortuum credimus, facile etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verum hoc additum est, primum, ut minus dubitare de morte liceat; cum maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si eius corpus sepultum probemus: deinde, ut resur-

rectionis miraculum magis declaretur, atque eluceat. neque uero hoc solum credimus, Christi corpus sepultum esse, sed illud præcipue his uerbis credendum proponitur, Deum sepultum esse, quemadmodũ ex fidei catholicæ regula uerissime etiam dicimus, Deum mortuum, & ex uirgine natum esse. nam cum diuinitas numquam diuisa fuerit a corpore, quod in sepulcro conditum est; recte confitemur Deum sepultum esse. Ac de genere quidem, & loco sepulturæ illa Parocho satis erunt, quæ a sanctis euangelistis dicta sunt. Duo uero in primis obseruanda sunt, alterum, Christi corpus in sepulcro nulla ex parte corruptum esse: de quo Propheta ita uaticinatus erat: Non dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Alterum est, quod ad omnes huius articuli partes attinet, sepulturam scilicet, passionem etiam, et mortem Christo Iesu, ut homini, nõ ut Deo cõuenire. nam pati, et mori, in humanam tantum naturam cadunt: quamuis Deo etiam hæc omnia tribuantur; quoniam de illa persona, quæ simul perfectus Deus, perfectus homo fuit, recte dici perspicuũ est. His cognitis, ea de Christi passione, et morte Parochus explicabit, ex quibus tanti mysterij immensitatem si non comprehendere, contemplari saltem fideles possint. Ac primum quidem considerandum est, quis ille sit, qui hæc omnia patitur. Et quidem nullis uerbis eius dignitatem explicare, aut mente comprehendere possumus. Sanctus Ioannes uerbum esse dicit, quod erat apud Deum.

Matth. 27
Mar. 15
Luc. 23
Ioan. 19
Psal. 15.
Act. 2
Ioan. 1

Apostolus

Ad Heb. 1. Apostolus magnificis uerbis describit in hunc modum: esse eum quem Deus constituit heredem uniuersorum, per quem fecit & sæcula: qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, qui portat omnia uerbo uirtutis suæ. Hic igitur purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis. Atque ut uno uerbo complectamur, patitur Iesus Christus Deus & homo: patitur creator pro ijs, quos ipse condidit: patitur dominus pro seruis: patitur is, per quem angeli, homines, cæli, elementa facta sunt, ille, inquam, in quo, per quem, & ex quo sunt omnia. Quare mirandum non est, si, eo tot passionum tormentis commoto, totum etiam ædificium concussum est. nam, ut inquit scriptura, Terra mota est, & petræ scissæ sunt: tenebræ etiam factæ per uniuersam terram, & sol obscuratus est. Quod si mutæ etiam res, & sensu carentes creatoris sui passionem luxerunt, cogitent fideles quibus lacrymis ipsi, tamquã uiui lapides huius ædificij, dolorẽ suum declarare debeant.

Matth. 27 Luc. 23

Passionis Christi causa, & de grauitate relabentium.

Iam uero causæ etiam passionis exponendæ sunt, ut eo magis diuinæ erga nos charitatis magnitudo, & uis appareat. Si quis igitur quærat, quæ causa fuerit cur filius Dei acerbissimam passionem subierit, hanc potissimum fuisse inueniet, præter hereditariam labem primorum parentum, uitia, & peccata, quæ homines a mundi origine usque ad hanc diem admiserunt, ac deinceps usque ad consummationem sæculi admissuri sunt. hoc enim in passione

&

& morte filius Dei, saluator noster, spectauit, ut omnium ætatum peccata redimeret, ac deleret, & pro eis patri abunde, cumulateque satisfaceret. Illud etiam accedit ad augendam rei dignitatem, quod non solum Christus pro peccatoribus passus est, sed etiam pœnarum omnium, quas pertulit, peccatores, & auctores, & ministri fuerunt: de quo Apostolus admonet, ita ad Hebræos scribens: Recogitate eum, Ad Heb. 12
qui talem sustinuit a peccatoribus aduersus semet ipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis uestris deficientes. Atque hac culpa omnes teneri iudicandum est, qui in peccata sæpius prolabuntur. nam cum peccata nostra Christum dominum impulerint, ut crucis supplicium subiret; profecto qui flagitijs, & sceleribus uolutantur, rursus, quod Ad Heb. 6
in ipsis est, crucifigunt in semet ipsis filium Dei, & ostentui habent. Quod quidem scelus eo grauius in nobis uideri potest, quam fuerit in Iudæis, quod illi, eodem Apostolo teste, Si cognouissent, num- 1. ad Cor. 2
quam dominum gloriæ crucifixissent: nos autem & nosse eum profitemur; & tamen, factis negantes, quodam modo uiolentas ei manus uidemur inferre. Sed a patre etiam, et a semet ipso Christum dominum traditum esse sacræ litteræ testantur: inquit enim apud Isaiam: Propter scelus populi per- Isa. 53
cussi eum. & paulo ante idem propheta, cum Dominum plagis, & uulneribus affectum, spiritu Dei plenus uideret, dixit: Omnes nos quasi oues errauimus, unusquisque in uiam suam declinauit, &
posuit

posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrũ. De filio autem scriptum est: Si posuerit pro pecca-
Isa.53 to animam suam, uidebit semen longæuum. Sed eandem rem Apostolus grauioribus etiam uerbis expressit, cum tamen ex altera parte uellet ostendere, quantum nobis de immensa Dei misericordia & bonitate sperare liceat: inquit enim: Qui etiam
Ad Rom.8 proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Sequitur nunc, ut, quanta fuerit passionis acerbitas, Parochus doceat. quamquam si memoria teneamus, sudorem Domini fa-
Luc.22 ctum ut guttas sanguinis decurrentis in terram, cum ille tormenta, & cruciatus animo perciperet, quibus paulo post afficiendus erat; facile ex eo unusquisque intelliget, nihil ad illum dolorem addi po-
Luc.22 tuisse. nam si malorum imminentium cogitatio tam acerba fuit, id quod sanguinis sudor declarauit; quid ipsam perpessionem fuisse existimandum est? Sed tamen Christum dominum summis tum animi, tum corporis doloribus affectum esse constat. Ac primum quidem nulla fuit eius corporis pars, quæ grauissimas pœnas non senserit. nam & pedes, & manus clauis cruci affixæ, caput spinis compunctum, & arundine percussum, facies sputis fœdata, alapis cæsa, totum corpus flagellis uerberatum est. Præterea omnium & generum, & ordinum homines conuenerunt in unum aduersus
Psal.2 Dominum, & aduersus Christum eius. Gentes
enim

enim & Iudæi passionis suasores, auctores, ministri fuerunt: Iudas eum prodidit, Petrus negauit, Matth. 26
ceteri omnes deseruerunt. Iam uero in cruce ipsa Mar. 14
acerbitatem ne, an ignominiam, an utrumque simul queremur? Ac profecto nullum aut turpius genus mortis, aut acerbius excogitari eo potuit, quo affici non nisi nocentissimi, & sceleratissimi homines consueuerunt, & in quo summi doloris, & cruciatus sensum mortis diuturnitas uehementiorem efficiebat. Augebat autem pœnarũ magnitudinem ipsa Christi Iesu corporis constitutio, et habitus: quod quidem cum spiritus sancti uirtute formatum esset, multo perfectius, & temperatius fuit, quam aliorum hominũ corpora esse possunt; atque ideo acriorem quoque sentiendi uim habuit, & grauius tormenta illa omnia perpessum est. Quod uero ad intimum animi dolorem pertinet, nemo dubitare potest, quin summus in Christo fuerit. sanctis enim hominibus, quicumque supplicia, & cruciatus pertulerunt, non defuit animæ solatium diuinitus datum, quo recreati, tormentorum uim æquo animo ferre possent: immo uero in cruciatibus plerique intima lætitia efferebantur: inquit enim Apostolus: Gaudeo in passionibus pro uobis: & adimpleo ea, Ad Colos. 1
quæ desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius, quod est Ecclesia. & alibi: Repletus sum consolatione: superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. Verum Christus dominus amarissimæ passionis calicem, quem bibit, nulla suauitate 2. ad Cor. 7
permista

Luc. 22

permista temperauit. humanæ enim naturæ, quam assumpserat, sentire omnia tormenta permisit, non secus, ac si homo, non etiam Deus fuisset.

Reliquum modo est, ut commoda etiam, & bona, quæ ex passione Domini percepimus, a Parocho accurate explicentur. Primum igitur Domini passio, peccati liberatio fuit. nam, ut est apud
Apoc. 1 sanctum Ioannem, Dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo: & Apostolus inquit: Conuiuificauit uos, donans uobis omnia delicta,
Ad Col. 2 delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci. Deinde a dæmonis tyrannide nos eripuit: ipse enim Dominus inquit:
Ioan. 12 Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eijcietur foras: & ego, si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum. Pœnam præterea peccatis nostris debitam persoluit. Tum uero, quia nullum gratius, & acceptius Deo sacrificium afferri potuit, patri nos reconciliauit, eumque nobis placatum, & propitium reddidit. Postremo, quoniam peccata sustulit, cælorum etiam aditum, communi humani generis peccato interclusum, nobis patefecit. Atque id Apostolus significauit illis
Ad Heb. 10 uerbis: Habemus fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi. Neque uero in ueteri lege huius mysterij figura, & imago quædam defuit. nam illi, quibus interdictum erat, ne in patriam ante
Num. 35 summi sacerdotis mortem reuerterentur, hoc significabant,

ficabant, nemini, quamuis iuste, & pie uixisset, aditum in cælestem patriam patere, antequam summus ille, atque æternus sacerdos Christus Iesus mortem obiret. qua quidem obita, statim cæli fores patuerunt ijs, qui sacramentis expiati, fideque, spe, & charitate præditi, passionis eius participes fiunt. Hæc autem omnia maxima, & diuina bona Parochus docebit ex Domini passione ad nos peruenisse: primum quidem, quia est integra, atque omnibus numeris perfecta satisfactio, quam admirabili quadam ratione Iesus Christus pro peccatis nostris Deo patri persoluit. Neque uero pretium, quod pro nobis persoluit, debitis nostris par solum, & æquale fuit, uerum ea longe superauit. Deinde sacrificium Deo acceptissimum fuit; quod cum illi filius in ara crucis obtulit, patris iram, atque indignationem prorsus mitigauit. atque hoc nomine Apostolus usus est, cum inquit: Christus dilexit nos, & tradidit semet ipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis. Præterea redemptio, de qua est apud apostolorum Principem: Non corruptibilibus auro, uel argento redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati. & Apostolus docet: Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Verum, præter hæc immensa beneficia, illud etiam uel maximum cõsecuti sumus, ut in hac una passione, omnium uirtutum

Ad Eph. 5

1. Pet. 1

Ad Gal. 3

clarissima exempla habeamus. nam et patientiam, & humilitatem, & eximiam charitatem, & mansuetudinem, & obedientiam, & summam animi constantiam non solum in perferendis propter iustitiam doloribus, sed etiam in morte oppetenda ita ostendit, ut uere dicere possimus, saluatorem nostrum, quæcumque uitæ præcepta toto prædicationis suæ tempore uerbis nos docuit, ea omnia uno passionis die in se ipso expressisse. Atque hæc breuiter de Christi domini saluberrima passione & morte dicta sunt. Vtinam uero hæc mysteria in animis nostris assidue uersentur, & una cum Domino pati, & mori, & sepeliri discamus; ut deinde, abiecta omni sorde peccati, ad nouam uitam cum illo resurgentes, aliquando tandem, ipsius gratia, & misericordia, digni simus, qui cælestis regni, & gloriæ participes efficiamur.

DESCENDIT AD INFEROS, TERTIA DIE RESVRREXIT A MORTVIS. Maxime quidem refert nosse gloriam sepulturæ domini nostri Iesu Christi, de qua proxime dictum est: sed plus interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex deuicto Diabolo, & spoliatis inferorum sedibus deportauit: de quibus, simulque de resurrectione dicendum est. qui locus etsi separatim per se recte tractari possit: nos tamen, sanctorum patrum auctoritatem secuti, eum cum descensu ad inferos coniungendum putauimus. Eius igitur priori parte hoc nobis credendum proponitur,

tur, Christo iam mortuo, eius animam ad inferos descendisse, ibique tamdiu mansisse, quamdiu eiusdem corpus in sepulcro fuit. His autem uerbis simul etiam confitemur, eandem Christi personam eo tempore & apud inferos fuisse, & in sepulcro iacuisse. Quod quidem cum dicimus, nemini mirum uideri debet: propterea quod, ut sæpe iam docuimus, quamuis anima a corpore discesserit, numquam tamen diuinitas uel ab anima, uel a corpore separata est.

Sed quoniam articuli explanationi plurimum lucis afferre potest, si Parochus prius doceat, quid hoc loco inferorum uocabulo intelligendum sit, monere oportet, inferos hoc loco pro sepulcro non accipi, ut quidam non minus impie, quam imperite putauerunt. superiori enim articulo, Christum dominum sepultum esse, edocti sumus: nec nulla causa erat, cur in fide tradenda alio, & quidem obscuriori loquendi genere idem a sanctis apostolis repeteretur: uerum inferorum nomen abdita illa receptacula significat, in quibus animæ detinentur, quæ cælestem beatitudinem non sunt consecutæ. Ita uero sacræ litteræ hanc uocem multis in locis usurparunt. nam apud Apostolum legimus: In nomine Iesu omne genu flecti cælestium, terrestrium, & infernorum. & in Actis apostolorum diuus Petrus testatur: Christum dominum suscitatum solutis doloribus Inferni. Neque tamen ea receptacula unius, & eiusdem generis

De multiplicis uocis, Inferni, significatione: ubi & de Purgatorio animarum.

Ad Phil. 2

Act. 2

ſunt omnia. eſt enim teterrimus, & obſcuriſſimus carcer, ubi perpetuo, & inextinguibili igne damnatorum animæ ſimul cum immundis ſpiritibus torquentur, qui etiam gehenna, abyſſus, & propria ſignificatione Infernus uocatur. Præterea eſt purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ expiantur, ut eis in æternam patriam ingreſſus patere poſſit, in quam nihil coinquinatum ingreditur. Ac de huius quidem doctrinæ ueritate, quam & ſcripturarum teſtimonijs, & apoſtolica traditioue confirmatam eſſe ſancta Concilia declarant, eo diligentius, & ſæpius Parocho diſſerendum erit, quod in ea tempora incidimus, quibus homines ſanam doctrinam non ſuſtinent. Tertium poſtremo receptaculi genus eſt, in quo animæ ſanctorum ante Chriſti domini aduentum excipiebantur; ibique ſine ullo doloris ſenſu, beata redemptionis ſpe ſuſtentati, quieta habitatione fruebantur. horum igitur piorum animas, qui in ſinu Abrahæ Saluatorem expectabant, Chriſtus dominus ad inferos deſcendens liberauit. Nec uero exiſtimandum eſt, eum ſic ad inferos deſcendiſſe, ut eius tantummodo uis ac uirtus, non etiam anima, eo peruenerit. Sed omnino credendum eſt, ipſam animam re, & præſentia ad inferos deſcendiſſe: de quo extat firmiſſimum illud Dauidis teſtimonium: Non derelinques animam meam in Inferno. Verum etſi Chriſtus ad inferos deſcendit, nihil de eius ſumma poteſtate detractum eſt: neque eius

Apocal. 21

Pſal. 15

eius sanctitatis splendor macula aliqua aspersus: cum potius hoc facto uerissima esse omnia, quæ de illius sanctitate celebrata erant, eumque filium Dei esse, quemadmodum antea tot prodigijs declarauerat, apertissime comprobatum sit. id quod facile intelligemus, si causas, cur Christus, & alij homines in ea loca uenerint, inter se conferamus. Ceteri enim omnes captiui descenderant: ipse uero inter mortuos liber, & uictor, ad profligandos dæmones, a quibus illi ob noxam inclusi, & constricti tenebantur, descendit. Præterea alij omnes, qui descenderunt, partim pœnis acerbissimis torquebantur, partim uero, ut alio doloris sensu carerent, tamen Dei aspectu priuati, & spe beatæ gloriæ, quam expectabant, suspensi torquebantur. At Christus dominus descendit, non ut aliquid pateretur, uerum ut sanctos, & iustos homines ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ fructum impertiret. Quod igitur ad Inferos descendit, nulla prorsus de summa eius dignitate, & potestate diminutio facta est. Psal. 85

Quibus de causis Christus ad inferos descenderit.

His expositis, docendum erit, propterea Christum dominum ad inferos descendisse, ut, ereptis dæmonum spolijs, sanctos illos patres, ceterosque pios e carcere liberatos secum adduceret in cælum. quod ab eo admirabiliter, summaque cum gloria perfectum est. statim enim illius aspectus clarissimam lucem captiuis attulit, eorumque animas immensa lætitia, gaudioque impleuit: quibus etiam

optatissimam beatitudinem, quæ in Dei uisione con sistit, impertiuit. quo facto, id comprobatum est, quod latroni promiserat illis uerbis: Hodie mecum
Luc.23 eris in paradiso. Hanc uero piorum liberationem
Ose.13 Oseas tanto ante prædixerat in hunc modum: Ero mors tua, o mors: morsus tuus ero inferne. Hoc
Zach.9 etiam significauit Zacharias propheta, cum ait: Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Id ipsum de-
Ad Colos.2 nique expressit Apostolus illis uerbis: Expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semet ipso. Verum, ut huius mysterij uim melius intelligamus, sæpe illud memoria repetere debemus, pios homines non solum qui post aduentum Domini in lucem editi erát, sed qui illud post Adam antecesserát, uel qui usque ad finem sæculi futuri sunt, eius passionis beneficio salutem consecutos esse. Quamobrem ante quam ille moreretur, ac resurgeret, cæli portæ nemini umquam patuerunt: sed piorum animæ, cum e uiuis excessissent, uel in sinum Abrahæ deferebantur, uel, quod etiam nunc ijs contingit, quibus aliquid diluendum, & persoluendum est, Purgatorij igne expiabantur. Est illa præterea causa, cur descenderit ad Inferos Christus dominus, ut ibi etiam, quemadmodum in cælo, & in terris, uim suam, potestatemque declararet, & omnino, ut in nomi-
Ad Phil.2 ne eius omne genu flecteretur cælestium, terrestrium, & infernorum. Quo loco quis summam

Dei benignitatem in genus humanum non admiretur, & obstupescat, qui non modo pro nobis acerbissimam mortem subire, sed infimas etiam terræ partes penetrare uoluerit, ut sibi charissimas animas, inde ereptas, ad beatitudinem traduceret?

Sequitur altera articuli pars: in qua explicanda quantum laborare Parochus debeat, declarant illa Apostoli uerba: Memor esto, dominum Iesum Christum resurrexisse a mortuis. quod enim Timotheo præcipit, idem etiam reliquis animarum curatoribus præceptum esse dubitandum non est. Ea autem articuli est sententia: Postquam Christus dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, & eadem die uespere sepultus est ab eius discipulis, qui Pilati præsidis permissu corpus Domini e cruce depositum in propinqui horti monumentum nouum intulerunt; tertio a morte die, qui fuit dominicus, summo mane illius anima corpori iterum coniuncta est: atque ita is, qui triduum illud mortuus fuerat, ad uitam, ex qua moriens discesserat, rediit, & surrexit. sed resurrectionis uoce non illud solum intelligendum est, Christum a mortuis excitatum esse, quod multis alijs commune fuit, sed sua ui, ac uirtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit, & singulare. Neque enim natura patitur, nec ulli homini concessum est, ut se ipsum possit uirtute sua a morte ad uitam reuocare. Hoc uero summæ Dei

De glorioso resurrectionis Christi mysterio.

2. ad Tim. 2

potestati tantummodo reseruatum est, ut ex illis
2.ad Cor.13 Apostoli uerbis intelligimus: Etsi crucifixus est ex infirmitate, sed uiuit ex uirtute Dei. quæ quoniam neque a Christi corpore in sepulcro, neque ab anima, cum ad Inferos descendisset, seiuncta umquam fuit, diuina uis tum in corpore inerat, quæ animæ iterum coniungi, tum in anima, qua ad corpus denuo reuerti posset: qua & licuit sua uirtute reuiuiscere, atque a mortuis resurgere. Id uero
Psal.97 Dauid spiritu Dei plenus prædixit his uerbis: Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Deinde ipse Dominus diuino oris sui testimonio con
Ioan.10 firmauit: Ego pono animam meam, ut iterum sumam eam: & potestatem habeo ponendi eam, & iterum sumendi eam. Iudæis etiam ad confirman-
Ioan.2 dam doctrinæ ueritatem dixit: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod quidem tametsi de templo illo magnifice ex lapidibus structo intelligerent, ille tamen, ut scripturæ uer-
Ioan.2 bis eodem in loco declaratum est, dicebat de templo corporis sui. Quamuis autem in scripturis interdum legamus, Christum dominum a patre suscitatum esse: hoc ad eum, ut ad hominem, referendum est: quemadmodum illa rursus ad eũdem, ut Deum, spectant, quibus significatur, eum sua uirtute resurrexisse.

Sed illud etiam præcipuum Christi fuit, quod
Ad Colos.1 ipse primus omnium hoc diuino resurrectionis bene
Apocal.1 fico affectus est. nam in scripturis & primogeni-

tus

tus ex mortuis, & primogenitus mortuorum uocatur. Atque, ut est apud Apostolum, Christus resurrexit a mortuis, primitiæ dormientium: quoniá quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorũ: & sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes uiuificabuntur. Vnusquisq. autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ij, qui sunt Christi. Quæ quidem uerba de perfecta resurrectione interpretanda sunt, qua ad immortalem uitam, omni prorsus moriendi necessitate sublata, excitamur. Atque in eo genere Christus dominus primum locum obtinet. nam si de resurrectione loquimur, hoc est de reditu ad uitam, cui iterum moriendi necessitas adiuncta est; ante Christum multi alij a mortuis excitati sunt; qui omnes tamen ea conditione reuixerunt, ut eis iterum moriendum esset: at Christus dominus ita resurrexit morte subacta, & oppressa, ut mori amplius non posset: quod quidem apertissimo illo testimonio confirmatur: Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quod uero articulo additur, TERTIA DIE, Parocho explanãdum erit, ne fideles arbitrentur, totos ipsos tres dies Dominum in sepulcro fuisse. nam quod integrum naturalem diem, partemque tum antecedentis, tum consequentis dici in sepulcro conditus est, ob eam rem uerissime dicitur triduo in sepulcro iacuisse, ac tertia die a mortuis surrexisse. Vt enim diuinitatem suam declararet, resurrectionem ad finem sæculi

1. ad Cor. 15

Ad Rom. 6

differre

differre noluit. rursus uero, ut eum uere hominem, uereque mortuum esse crederemus, non statim post mortem, sed tertio die reuixit: quod temporis spatium ad ueram mortem comprobandam satis esse uidebatur.

Patres primæ Constantinopolitanæ Synodi huic loco addiderũt, SECVNDVM SCRIPTVRAS. Quod quidem ab Apostolo acceptum, in fidei Symbolum propterea transtulerunt, quod resurrectionis mysterium maxime necessarium esse, idem Apostolus docuerit ijs uerbis: Si Christus non resurre- 1.adCor.15
xit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est fides uestra: & si Christus non resurrexit, uana est fides uestra: adhuc enim estis in peccatis uestris.
S. Augu∫t. Quare D. Augustinus, cum huius articuli fidem admiraretur, ita scripsit: Non magnum est credere, quia mortuus est Christus. hoc & Pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt, quia mortuus est: fides Christianorum resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse. ex quo factum est, ut frequentissime Dominus de sua resurrectione locutus sit: ac numquam fere de passione sua cum discipulis collocutus est, quin de resurrectione loque-
Luc.18 retur. quare cum dixisset: Filius hominis tradetur gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, &, postquam flagellauerint, occident eum: ad extremum addidit, Et tertia die resurget. & cum Iudæi ab eo peterent, ut aliquo signo, &

miraculo doctrinam suam comprobaret, respondit, nullum aliud signum eis datum iri, quam Ionæ prophetæ signum. sicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic futurum affirmauit, filium hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

Luc.11

Matth.12

Verum, ut huius articuli uim, & sensum melius perspiciamus, tria nobis inuestiganda, & cognoscenda sunt, Primum quidem, quare necesse fuerit Christum resurgere; deinde, qui resurrectionis finis, & scopus sit, & quæ ab ea utilitates, & commoda in nos sint profecta. Quod igitur ad primum attinet, necesse fuit eum resurgere, ut Dei iustitia ostenderetur, a quo maxime decebat eum extolli, qui, ut illi obtemperaret, depressus, atque omni ignominia affectus erat. Hanc Apostolus causam attulit, cum ad Philippenses inquit: Humiliauit semet ipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum. Præterea, ut fides nostra confirmaretur, sine qua hominis iustitia constare non potest: illud enim maximo argumento esse debet, Christum filium Dei fuisse, quod sua uirtute a mortuis resurrexit: deinde ut spes nostra aleretur, atque sustentaretur. Cum enim Christus resurrexerit, certa spe nitimur fore, ut nos etiam resurgamus: siquidē membra capitis sui condicionem cōsequantur, necesse est. ita enim Apostolus argumentationem concludere uidetur, cum ad Corinthios, & Thessalonicēses scribit.

De necessitate, fine, & utilitate resurectionis Iesu Christi.

Ad Phil.2

1.adCor.15
1.AdThes.4
1.Pet.1

ſcribit. & a Principe apoſtolorum Petro dictum eſt: Benedictus Deus, & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundum miſericordiam ſuam magnam regenerauit nos in ſpem uiuam per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis in hereditatem incorruptibilem. Poſtremo ob eam etiam rem Domini reſurrectionem neceſſariam fuiſſe docendum eſt, ut ſalutis, & redemptionis noſtræ myſterium abſolueretur. Chriſtus enim morte ſua nos a peccatis liberauit: reſurgens uero præcipua nobis bona reſtituit, quæ peccando amiſeramus. Quare eſt apud Apoſtolum dictum: Chriſtus traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Ne quid igitur humani generis ſaluti deeſſet, quemadmodum illum mori, ita reſurgere etiam oportuit. Ex ijs uero, quæ hactenus dicta ſunt, perſpicere poſſumus, quantum utilitatis Chriſti domini reſurrectio fidelibus attulerit. In reſurrectione enim, Deum eſſe immortalem, plenum gloria, mortis & Diaboli uictorem, agnoſcimus: quod de Chriſto Ieſu ſine ulla dubitatione credendum, & confitendum eſt. Deinde Chriſti reſurrectio nobis etiam corporis reſurrectionem peperit; tum quia eius myſterij efficiens cauſa fuit; tum quia ad Domini exemplum reſurgere omnes debemus. Nam quod ad corporis reſurrectionem attinet, Apoſtolus ita teſtatur: Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. quæcumque enim Deus in redemptionis noſtræ myſterio egit

Ad Rom. 4

1. ad Cor. 15

egit, ad omnia Christi humanitate, tamquam efficienti instrumento, usus est. Quare eius resurrectio instrumentum quoddam fuit ad resurrectionem nostram efficiendam: exemplar uero dici potest, quoniam Christi domini resurrectio omnium est perfectissima: ac quemadmodum Christi corpus resurgens ad immortalem gloriam immutatum est, ita nostra etiam corpora, quæ prius imbecilla, & mortalia fuerant, gloria, & immortalitate ornata restituentur. Vt enim Apostolus docet, Saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Hoc etiam de anima in peccatis mortua dici potest: cui quo pacto Christi resurrectio exemplar proponatur, idem Apostolus ijs uerbis ostendit: Quo modo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus. si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. & paucis interiectis, inquit: Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem uiuit, uiuit Deo. Ita & uos existimate, uos mortuos quidem esse peccato, uiuentes autem Deo in Christo Iesu.

Ad Phil. 3

ad Rom. 6

Duo igitur a Christi resurrectione exempla petere debemus. Alterum est, ut, postquam peccati maculas eluimus, nouum uitæ genus instituamus,

Quæ ex Christi resurrectione exempla sumenda.

in quo

in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, iustitia, beneficentia, humilitas eluceant. Alterum est, ut in eo uitæ instituto ita perseueremus, ut, adiuuante Domino, a iustitiæ uia, quam semel ingressi fuerimus, non excidamus. Neque uero Apostoli uerba id solum demonstrant, Christi resurrectionem ad resurrectionis exemplum nobis proponi; uerum etiam resurgendi uirtutem nobis præbere, uiresque, & spiritum largiri, quo in sanctitate, & iustitia permaneamus, ac Dei præcepta seruemus, declarant. nam quemadmodum ex eius morte nō solum peccatis moriendi exēplum capimus, sed uirtutem etiam haurimus, qua peccatis moriamur: ita eius resurrectio ad iustitiam consequendam nobis uires affert, ut deinde pie, & sancte Deum colentes, in nouitate uitæ ambulemus, ad quam resurgimus. Hoc enim maxime resurrectione sua Dominus effecit, ut qui antea una cum illo peccatis, & huic sæculo mortui eramus, cum illo etiam ad nouam uitæ institutionem, & disciplinam resurgeremus. Cuius resurrectionis quæ potissimum signa obseruanda sint, Apostolus nos
Ad Colos. 3 admonet. nam cum inquit: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens: plane ostendit, eos, qui uitā, honores, otium, diuitias ibi maxime, ubi Christus est, habere cupiunt, uere cum Christo surrexisse. Cum uero addit: Quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram: alteram etiam hanc ueluti notam

appoſuit, qua perſpicere poſſimus, num uere cum Chriſto ſurreximus. ut enim corporis affectionem & ualetudinem guſtus indicare ſolet: ita, ſi, quæcumque ſunt uera, quæcumque pudica, quæcumq. Ad Phil.4
iuſta, quæcumque ſancta, alicui ſapiant, isque cæleſtium rerum iucunditatem intimo mentis ſenſu percipiat, hoc maximo argumento eſſe poteſt, eum, qui ita affectus ſit, ad nouam, & ſpiritualem uitam una cum Chriſto Ieſu ſurrexiſſe.

ASCENDIT AD CAELOS, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS. *Dauid propheta, cum beatam, & glorioſam Domini aſcenſionem ſpiritu Dei plenus contemplaretur, omnes ad eum triumphum ſumma lætitia, & gaudio celebrandum illis uerbis hortatur, cum inquit: Omnes gentes plaudite ma-* Pſal.46
nibus, iubilate Deo in uoce exultationis: aſcendit Deus in iubilatione. ex quo intelliget Parochus, maximo ſtudio hoc myſterium explicandum eſſe, ſibique diligenter curandum, ut fideles illud non ſolum fide, & mente percipiant, ſed, quoad eius fieri poterit, iuuante Domino, factis etiam, et uita exprimere ſtudeant. Quod igitur ad ſexti articuli explanationem attinet, in quo potiſſimum de diuino hoc myſterio agitur, a priori eius parte incipiendum eſt, &, quæ eius ſit uis, atque ſententia, aperiendum. De Chriſto enim Ieſu illud etiam fideles ſine ulla dubitatione credere oportet, eum, perfecto iam & abſoluto redemptionis

nostræ mysterio, ut homo est, in cælum corpore, & anima ascendisse. nam, ut Deus est, numquam ab eo abfuit, ut qui diuinitate sua loca omnia compleat. Ascendisse autem sua uirtute, doceat, non
4.Reg.2 aliena ui sublatum, quemadmodum Helias, qui
Daniel.14 igneo curru in cælum euectus est: uel Habacuc pro-
Act.8 pheta, uel Philippus diaconus, qui diuina uirtute per aerem delati, longinqua terrarum spatia permearunt. Neque uero solum, ut Deus, præpotenti diuinitatis uirtute in cælos ascendit, sed etiam, ut homo est. Quamuis enim naturali ui id fieri non potuerit, tamen uirtus illa, qua beata Christi anima prædita erat, corpus, ut libuit, mouere potuit: corpus uero, quod iam gloriam adeptum erat, mouentis animæ imperio facile parebat. Atque hac ratione, ut Deus, & ut homo est, Christum in cælum sua uirtute ascendisse credimus. In altera articuli parte hæc sunt: Sedet ad dexteram patris. quo loco tropum, idest uerbi immutationem licet animaduertere, frequentem in diuinis litteris, cum humanas affectiones, & membra ad nostram intelligentiam accommodantes, Deo tribuimus. neque enim, cum spiritus sit, quidquam in eo corporeum cogitari potest. Sed quoniam in humanis rebus ei maiorem honorem tribui existimamus, qui ad dexteram collocatus est; eandem rem ad cælestia etiam transferentes ad explicandam Christi gloriam, quam ut homo præ ceteris omnibus adeptus est, eum in patris dextera esse confitemur. Sedere
autem

autem hoc loco non situm, & figuram corporis significat, sed eam regiæ, summæque potestatis, ac gloriæ firmam & stabilem possessionem, quam a patre accepit, declarat: de quo ait Apostolus: Suscitans illum a mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum, & potestatem, & uirtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro: & omnia subiecit sub pedibus eius. Ex quibus uerbis apparet, hanc gloriam adeo propriam, & singularem Domini esse, ut cuiuis alij creatæ naturæ conuenire non possit. Quare alio loco testatur: Ad quem autem angelorum dixit aliquando: Sede a dextris meis? Sed articuli sensum Parochus latius explanabit, ascensionis historiam persequens, quam sanctus Lucas euangelista in Actis apostolorum admirabili ordine descripsit. In cuius explicatione illud primum obseruare oportebit, cetera omnia mysteria ad ascensionem, tamquam ad finem, referri, in eoque omniũ perfectionem, & absolutionem contineri. nam, ut ab incarnatione Domini omnia religionis nostræ mysteria initium habent; ita ascensione eius peregrinatio concluditur. Præterea, alia Symboli capita, quæ ad Christum dominum pertinent, summam eius humilitatem, & contemptionem ostendunt. neque enim abiectius, aut humilius quidquam cogitari potest, quam quod filius Dei pro nobis humanam naturam, & imbecillitatem assum-

Ad Eph. 1

Ad Heb. 1

Act. 1

pserit, patique, & mori uoluerit. At uero, quod tum superiori articulo a mortuis resurrexisse, nunc uero in cælum ascendisse, & ad Dei patris dexteram sedere confitemur, nihil ad eius summam gloriam, diuinamque maiestatem declarandam magnificentius dici, aut admirabilius potest.

Christi in cælũ ascensionis causa, & quæ nobis inde beneficia.

Iam his expositis, accurate docendum est, cuius rei causa Christus dominus in cælos ascenderit. Primum enim ascendit, propterea quod eius corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donatum fuerat, non terrenæ huius, & obscuræ habitationis locus, sed altissimum, & splendidissimum cæli domicilium conueniret: nec uero solum ut eius gloriæ, & regni solium potiretur, quod sanguine meruerat, uerum etiam ut ea, quæ ad salutem nostram pertinebant, curaret: deinde, ut

Ioan. 18

regnum suum non esse ex hoc mundo, re ipsa comprobaret. nam mundi regna, terrena, & fluxa sunt, magnisque opibus, & carnis potentia nituntur: Christi uero regnum non terrenum, quale Iudæi expectabant, sed spirituale, et æternum. itemq. eius opes, & diuitias spirituales esse ipse ostendit, cum suam sedem in cælis collocauit. in quo quidem regno illi ditiores, & omnium bonorum copia affluentiores existimandi sunt, qui ea, quæ Dei sunt, diligentius quærunt. nam & sanctus Iacobus testatur, Deum elegisse pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se. Sed illud etiam Dominus

Iacob. 2

noster

noſter in cælum aſcendēs efficere uoluit, ut nos eum aſcendentem mente & deſiderio proſequeremur. nam quemadmodum morte, & reſurrectione ſua moriendi, et reſurgendi ſpiritu exemplum nobis reliquerat, ita aſcenſu nos docet, atque inſtruit, ut in terris poſiti, in cælum nos cogitatione conferamus, confitentes nos peregrinos, & hoſpites eſſe ſuper terram, ac patriam inquirentes ciues eſſe ſanctorum, & domeſticos Dei. Noſtra enim, ut idem inquit Apoſtolus, conuerſatio in cælis eſt. Iam uero uim, & magnitudinem inexplicabilium bonorum, quæ in nos Dei benignitas effundit, diuinus Dauid, Apoſtolo interprete, multo ante cecinerat illis uerbis: Aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Nam decimo die ſpiritum ſanctum dedit, cuius uirtute, atque ubertate compleuit præſentem illam fidelium multitudinem: & uere tum magnifica illa promiſſa perſoluit: Expedit uobis, ut ego uadam ſi enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos: ſi autem abiero, mittam eum ad uos. Aſcendit etiam in cælum ex Apoſtoli ſententia, ut appareat nunc uultui Dei pro nobis, & apud patrem aduocati officio fungatur. Filioli mei, inquit ſanctus Ioannes, hæc ſcribo uobis, ut non peccetis: ſed &, ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Nec uero quidquam eſt, unde fideles maiorem lætitiam, et animi iucunditatē capere debeant,

Ad Heb. 11 | Ad Eph. 2 | Ad Phil. 3 | Pſal. 67 | Ad Eph. 4 | Act. 1 | Ioan. 16 | Ad Heb. 9 | 1. Ioan. 2

quam Iesum Christum patronum causæ, ac deprecatorem salutis nostræ constitutum esse, cuius sit apud æternum patrem summa gratia, & Ioan.14 auctoritas. Parauit denique nobis locum, quod etiam se facturum promiserat, atque omnium nostrum nomine caput ipse Iesus Christus uenit in cælestis gloriæ possessionem. nam in cælum abiens, portas, quæ Adami peccato interclusæ fuerant, patefecit, nobisque uiam muniuit, qua ad cælestem beatitudinem perueniremus; quemadmodum ipse in cena discipulis futurum prædixerat. quod quidem ut rei etiam euentu aperte comprobaret, piorum animas, quas ab inferis eripuerat, secum in æternæ beatitudinis domicilium introduxit. Hanc cælestium munerum admirabilem copiam salutaris illa commodorum series consecuta est. primum enim fidei nostræ merito maximus cumulus accessit: nam fides earum rerum est, quæ sub aspectum non cadunt, atque ab hominum ratione, ac intelligentia remotæ sunt. Quare si Dominus a nobis non discessisset, fidei nostræ meritum minueretur: siquidem a Christo do- Ioan.20 mino beati prædicantur, qui non uiderunt, & crediderunt. Præterea Christi in cælum ascensus ad confirmandam spem in cordibus nostris magnum momentum habet. nam quoniam Christum hominem in cælum ascendisse, & humanam naturam in dextera Dei patris collocasse credimus, magna in spe sumus, fore, ut nos etiam, eius membra, illuc ascendamus,

ascendamus, atque ibi cum capite nostro coniungamur: quod ipse Dominus his uerbis testatus est: Pa- Ioan. 17
ter, quos dedisti mihi, uolo, ut, ubi sum ego, & illi sint mecum. Deinde hoc quoque uel maximum beneficium consecuti sumus, quod amorem nostrum ad cælum rapuit, ac diuino spirinu inflammauit: nam uerissime dictum est, ibi cor nostrum esse, ubi
thesaurus noster est. Ac profecto, si Christus domi- Matth. 6
nus in terris uersaretur, omnis nostra cogitatio in ipso hominis aspectu, & consuetudine defixa esset; & illum dumtaxat hominem spectaremus, qui nos tantis beneficijs afficeret, eumque terrena quadam beneuolentia prosequeremur: uerum in cælum ascendens, amorem nostrum spiritualem reddidit, effecitque, ut, quem nunc absentem cogitamus, eum, ut Deum, ueneremur, & diligamus. Id autem partim apostolorum exemplo intelligimus, quibus dum præsens affuit Dominus, humano fere sensu de illo iudicare uidebantur; partim uero ipsius Domini testimonio confirmatum est, cum
inquit: Expedit uobis, ut ego uadam. Nam im- Ioan. 16
perfectus ille amor, quo Christum Iesum præsentem diligebant, diuino amore perficiendus erat, idque spiritus sancti aduentu: quare statim addit: Si enim non abiero, paracletus non ueniet ad uos. Accedit etiam, quod in terris domum suam, idest Ecclesiam, amplificauit, quæ spiritus sancti uirtute, & ductu gubernaretur. eius uero uniuersæ inter homines Pactorem,

Ad Eph. 4 & summum antistitem Petrum, apostolorum principem, reliquit. tum uero dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios uero euangelistas, alios autem pastores, & doctores: atque ita ad dexteram patris sedens, alijs, atque alijs diuersa dona semper impertitur. nam testatur Apostolus, unicuique nostrum datam esse gratiam secũdum mensuram donationis Christi. Ad extremum uero quod antea de mortis, & resurrectionis mysterio docuimus, idem etiam de ascensu fidelibus cogitandum est. quamuis enim Christi passioni salutem, & redemptionem nostram debeamus, qui merito suo aditum iustis ad cælum aperuit: tamen eius ascensus non solum ueluti exemplar nobis propositum est, quo alte spectare, & spiritu in cælum ascendere discamus, sed diuinam etiam uirtutem, qua id efficere possimus, largitus est.

Ad Eph. 4

INDE VENTVRVS EST IVDICARE VIVOS ET MORTVOS. Tria sunt domini nostri Iesu Christi ad suam Ecclesiam decorandam, & illustrandam insignia officia, & munera, redemptionis, patrocinij, & iudicij. cum autem superioribus articulis, ab eo genus humanum passione, & morte redemptum esse ascensu etiam in cælum, nostram causam, & patrocinium in perpetuum susceptum constet: sequitur, ut eius iudicium hoc articulo declaretur: cuius articuli ea uis est, & ratio, summo illo die Christum dominum de uniuerso hominum genere iudicaturum esse. Sacræ enim

litteræ duos filij Dei aduentus esse testantur, alterum, cum, salutis nostræ causa, carnem assumpsit, & homo in uirginis aluo effectus est: alterum, cum in consummatione sæculi ad iudicandos omnes homines ueniet. hic aduentus in sacris litteris dies Domini appellatur: de quo Apostolus ait: Dies Domini, sicut fur in nocte, ita ueniet. & Saluator ipse: De die autem illa, & hora nemo scit. Ac de summo iudicio satis sit illa auctoritas Apostoli: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Plena enim est sacra scriptura testimoniorum, quæ passim Parochis occurrent, ad rem non solum comprobandam, sed etiam fidelium oculis subijciendam; ut, quemadmodum a mundi initio dies ille Domini, quo humanam carnem induit, omnibus optatissimus semper fuit, quod in eo mysterio liberationis suæ spem positam haberent; ita deinceps post filij Dei mortem, & ascensum in cælum, alterum diem Domini uehementissimo studio desideremus, expectantes beatam spem, et aduentũ gloriæ magni Dei.

1. ad Thes. 5
Matth. 24
Marc. 13
2. ad Cor. 5

Sed duo tempora Parochis ad rei explicationem obseruanda sunt, in quibus unicuique necesse est in conspectum domini uenire, & singularum cogitationum, actionum, uerborum denique omnium rationem reddere, demumque iudicis præsentem subire sententiam. Primum est, cum unusquisque nostrum migrat e uita: nam statim ad Dei tribunal

De duplici ad nos aduẽtu Domini: & de necessitate generalis iudicii.

 sistitur,

ſiſtitur, ibiq. de omnibus iuſtiſſima quæſtio habetur, quæcumque aut egerit, aut dixerit, aut cogitarit umquam. atque hoc priuatim iudicium uocatur. Alterum uero, cum uno die, atque uno in loco omnes ſimul homines ad tribunal iudicis ſtabunt, ut, omnibus omnium ſæculorum hominibus inſpe-ctantibus, et audientibus, ſinguli, quid de ipſis decretum, et iudicatum fuerit, cognoſcant: cuius ſen-tentiæ pronunciatio impijs, & ſceleſtis hominibus non minima futura eſt pœnarum, & ſuppliciorum pars. rurſus uero pij, & iuſti non paruum ex ea præmium, fructumq. percepturi ſunt, cum, qualis quiſque in hac uita fuerit, apparebit. hoc autem generale iudicium appellatur: de quo illud neceſſario oſtendendum eſt, quæ cauſa fuerit, cur, præter priuatum de ſingulis, alterum etiam de uniuerſis hominibus iudicium exerceretur. nam cum uel ipſis hominibus mortuis interdum ſuperſtites ſint filij parentum imitatores, reliqui ſint libri, diſcipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores, quibus rebus ipſorum mortuorum præmia, & pœnas augeri neceſſe eſt; cum hæc uel utilitas, uel calamitas ad plurimos pertinens, non prius finem habitura ſit, quã extremus ueniat mundo dies; æquum erat de uniuerſa hac recte, aut perperam factorum, dictorumq. ratione perfectã quæſtionem haberi: quod fieri nõ poterat, niſi facto communi omnium hominum iudicio. Accedit etiam, quod, cum piorum fama ſæpe lædatur, impij uero

inno-

innocentiæ laude commendentur; diuinæ iustitiæ ratio postulat, ut pij ereptam iniuria apud homines existimationem in publico uniuersorum hominum conuentu, & iudicio recuperent. deinde uero boni, et mali homines, quæcumque in uita egerunt, cum non sine corporibus egerint; omnino sequitur, ut benefacta, siue malefacta ad corpora etiā pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentum fuerūt. Maxime igitur conueniebat, corporibus una cum eorū animis debita æternæ gloriæ præmia, aut supplicia impertiri: quod quidem neque sine omnium hominum resurrectione, neque sine generali iudicio fieri poterat. Postremo, quoniam in aduersis, & secundis hominum rebus, quæ promiscue nonnumquam bonis & malis eueniunt, probandum erat, nihil nō infinita Dei sapientia, & iustitia geri, ac gubernari; par fuit, non solum bonis præmia, improbis supplicia in futuro sæculo constitui, uerum etiam publico, ac generali iudicio decerni; quo omnibus notiora, & illustriora fierent, atque ut Deo iustitiæ, & prouidentiæ laus ab omnibus tribueretur, pro iniusta illa querela, qua sancti etiam uiri deplorare interdum, ut homines, solebant, cum improbos ualentes opibus, & honoribus florentes animaduerterent. nam Propheta, Mei, inquit, Psal. 72
pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelaui super iniquos pacem peccatorum uidens. & paulo post: Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo, obtinuerunt diuitias: & dixi;

Ego

Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas: et fui flagellatus tota die: & caſtigatio mea in matutinis. Atque hæc frequēs querela multorum fuit. Ergo neceſſe erat, ut generale iudicium exerceretur; ne forte homines dicerent, Deum circa cardines cæli perambulantem non curare terrena. (Iob 22) *Hæc autem ueritatis formula, iure una ex duodecim fidei Chriſtianæ articulis conſtituta eſt, ut, ſi quorum animi in prouidentia et iuſtitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur. Præterea, propoſito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat, ut, cognita Dei iuſtitia, illi ne deficerent, hi a malis, æterni ſupplicij metu, atque expectatione, reuocarentur. Quare Dominus, & Saluator noſter, cum de extremo die loqueretur, declarauit futurum aliquando generale iudicium; ſignaque aduentantis eius temporis deſcripſit; ut, cum illa uiderimus, finem ſæculi prope eſſe intelligamus.* (Matth. 24) *ac deinde in cælum aſcendens angelos miſit, qui apoſtolos, eius abſentia mærentes, his uerbis conſolarentur: Hic Ieſu, qui aſſumptus eſt a uobis in cælum, ſic ueniet, quemadmodum uidiſtis eum euntem in cælum.* (Act. 1)

Chriſtus cur iudex omnium futurus: ac de præcedentibus iudicii ſignis, deq. forma, ſententia, modo.

Verum, Chriſto domino non ſolum ut deo, ſed etiam ut homini hoc iudicium datum eſſe, ſacræ litteræ declarant. quamuis enim iudicandi poteſtas omnibus ſanctæ Trinitatis perſonis communis ſit: præcipue tamen filio eam tribuimus; quod ipſi quoque ſapientiam cōuenire dicimus. Quod autem,

ut homo, mundum iudicaturus ſit, Domini teſtimonio cõfirmatur, qui inquit: Sicut pater habet uitam in ſemet ipſo, ſic dedit et filio habere uitam in ſemet ipſo, et poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. Decebat autem maxime a Chriſto domino hoc iudicium exerceri, ut, cum de hominibus decernendum eſſet, illi corporeis oculis iudicem uidere, & auribus ſententiam, quæ proferebatur, audire poſſent, & omnino iudicium illud ſenſibus percipere. Ac præterea æquiſſimum erat, ut homo ille, qui iniquiſſimis hominum ſententijs condemnatus fuerat, omnium deinde iudex ſedere ab omnibus conſpiceretur. Quamobrem apoſtolorum Princeps, cum in Cornelij domo ſumma Chriſtianæ religionis capita expoſuiſſet, docuiſſetque Chriſtum a Iudæis in ligno ſuſpenſum, atque occiſum, tertia uero die ad uitam reſurrexiſſe, ſubiunxit: Et præcepit nobis, prædicare populo, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt a Deo iudex uiuorum, & mortuorum. Sed tria hæc præcipua ſigna iudicium anteceſſura eſſe, ſacræ litteræ declarant, prædicationem euangelij per uniuerſum orbem, diſceſſionem, Antichriſtum: inquit enim Dominus: Prædicabitur hoc euangelium regni in uniuerſo orbe in teſtimonium omnibus gentibus, & tunc ueniet conſummatio. & Apoſtolus nos admonet, ne ab aliquo ſeducamur, quaſi inſtet dies Domini: quoniam, niſi uenerit diſceſſio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, iudicium non fiet.

Ioan. 5

Act. 10

Matth. 24

2. ad Theſ. 2

fiet. Quæ autem iudicij forma, et ratio futura sit, Parochis ex Danielis oraculis, tum ex sanctorum euangeliorum, & Apostoli doctrina facile erit cognoscere. Præterea, sententia, quæ a iudice pronuncianda sit, diligentius hoc loco expendenda erit. Christus enim saluator noster, lætis oculis pios a dextera stantes intuens, ita de illis iudicium summa cum benignitate pronunciabit: Venite benedicti patris mei: possidete regnum, quod paratum est uobis a constitutione mundi. Quibus uerbis nihil iucundius audiri posse illi intelligent, qui ea cum impiorum damnatione contulerint, ac cum animo suo cogitauerint, ijs uerbis pios & iustos homines a laboribus ad quietem, a lacrymarum ualle ad summum gaudium, a miserijs ad perpetuam beatitudinem, quā illi charitatis officijs promeriti fuerint, uocari. Deinde ad eos, qui a sinistra stabunt, conuersus, suam iustitiam in eos effundet his uerbis. Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo, & angelis eius. Prioribus illis uerbis, Discedite a me, maxima pœna significatur, qua impij plectendi erunt, cum a Dei aspectu quamlongissime eijcientur; neque ulla spes eos consolari poterit, fore aliquando, ut tanto bono perfruantur. atque hæc quidem a theologis pœna damni appellata est, quod scilicet impij apud inferos diuinæ uisionis luce perpetuo carituri sint. Quod uero additur, Maledicti; mirum in modum auget illorum miseriam, & calamitatem. si enim,

Matth. 25 (margin, beside "ma cum benignitate pronunciabit")

Matth. 25 (margin, beside "det his uerbis")

cum

cum a diuina præsentia expellendi essent, aliqua saltem benedictione digni haberentur; hoc perfecto magno eis solatio esse potuisset. at quoniam nihil eiusmodi ipsis expectandum est, quod calamitatem leuiorem faciat, iure optimo, cum expellentur, diuina iustitia eos omni maledictione persequetur. Sequitur deinde: In ignem æternum. quod quidem Matth.25 alterum pœnarum genus, pœnam sensus theologi uocarunt: propterea quod sensu corporis percipiatur, ut in uerberibus, & flagellis, alioue grauiore suppliciorum genere; inter quæ, dubitari non potest, ignis tormenta summum doloris sensum efficere. cui malo cum accedat, ut perpetuum tempus duraturum sit; ex eo ostenditur, damnatorum pœnam omnibus suppliciis cumulandam esse. atque hoc magis declarant uerba illa, quæ in extrema sententiæ parte posita sunt: Qui paratus est Diabolo, & angelis eius. Cum enim ita comparatum sit, ut omnes molestias leuius feramus, si calamitatis nostræ socium aliquem, & consortem habeamus, cuius prudentia, atque humanitate aliqua ex parte iuuari possimus: quæ tandem erit damnatorum miseria, quibus in tantis ærumnis a perditissimorum dæmonum societate diuelli numquam licebit? & hæc quidem sententia in impios iustissime a domino Saluatore nostro feretur; ut, qui omnia ueræ pietatis opera neglexerint, & esurienti, ac sitienti nec cibum, nec potum ministrauerint, hospitem non exceperint, nudum non

non operuerint, aut in carcere inclusum, ægrumq. non uisitarint. Hæc sunt, quæ Pastores fidelis populi auribus sæpissime inculcare debent. nam huius articuli ueritas fide concepta maximam uim habet ad frenandas prauas animi cupiditates, atque a peccatis homines abstrahendos. Quare in Ecclesiastico dictum est: In omnibus operibus tuis memorare
Eccle.7 nouissima tua, & in æternum non peccabis. Ac profecto uix quisquam adeo præceps in scelera feretur, quem illa cogitatio ad pietatis studium non reuocet, fore aliquando, ut ei apud iustissimum iudicem omnium non solum factorum, dictorumque, sed occultissimarum etiam cogitationum ratio reddenda, & pro meritis pœna persoluenda sit. Iustus uero ad colendam iustitiam magis ac magis incitetur, ac summa lætitia efferatur, necesse est, quamuis etiam in egestate, infamia, cruciatibus uitam degat, cum animum ad eum diem refert, quo, post ærumnosæ huius uitæ certamina, uictor uniuersis hominibus audientibus declarabitur, & diuinis, atque illis quidem æternis honoribus, in cælestem patriam receptus, afficietur. Quod igitur reliquum est, hortari fideles oportet, ut optime uiuendi rationem comparent, ad omne pietatis studium se exerceant, quo possint aduentantem magnum illum diem Domini, maiore cum securitate animi expectare, atque adeo, ut filios decet, cum summa cupiditate expetere.

CREDO IN SPIRITVM SANCTVM.

Hactenus, quæ ad primam, & secundam sanctæ Trinitatis personam pertinebant, quantum propositi argumenti ratio postulare uidebatur, exposita sunt: sequitur nunc, ut illa etiam, quæ in Symbolo de tertia persona, hoc est de spiritu sancto traduntur, explicentur. Qua in re declaranda omne studium, & diligentiam Pastores adhibebunt, cum homini Christiano non magis liceat hanc partem ignorare, uel de ea minus recte sentire, quam de alijs superioribus articulis existimãdum sit. Quare Apostolus non permisit Ephesios quosdam spiritus sancti personam ignorare: a quibus cum quæsisset, an spiritum sanctum accepissent, cum illi, ne si spiritus sanctus quidem esset, se scire respondissent, statim rogauit: In quo ergo baptizati estis? quibus uerbis significauit, distinctam huius articuli notitiam fidelibus maxime necessariam esse: ex qua eum præcipue fructum capiunt, quod cum attente cogitant, se, quidquid habent, spiritus sancti munera, & beneficio consecutos esse; tum uero de se ipsis modestius, & humilius sentire, & in Dei præsidio omnem spem ponere incipiunt: qui primus homini Christiano gradus ad summam sapientiam, & felicitatem esse debet. Act.19

Huius igitur articuli explanationem a ui, & notione, quæ hoc loco spiritus sancti uocabulo subiecta est, exordiri oportebit. nam cum illud æque de patre, & filio rectissime dicatur; (uterque De propria spiritus sancti significatione.

enim

enim spiritus est, & sanctus: siquidem Deum spiritum esse confitemur) deinde uero hac uoce angeli etiam, & piorum animæ significentur; cauendum est, ne populus uerbi ambiguitate in errorem inducatur. Quare docendum est in hoc articulo, spiritus sancti nomine tertiam Trinitatis personam intelligi: quo modo in sacris litteris tum ueteris nonnumquam, tum noui testamenti frequenter ac
Psal.50 cipitur. nam Dauid precatur: Et spiritum sanctum tuum ne auferas a me. in libro sapientiæ le-
Sap.9 gimus: Sensum tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, et miseris spiritum sanctum tuum de altis
Eccle.1 simis? et alibi: Ipse creauit illam in spiritu sancto. In nouo uero testamento iubemur baptizari in no-
Matth.28 mine patris, & filii, & spiritus sancti. & san-
Matth.1 ctissimam uirginem de spiritu sancto concepisse le-
Luc.1
Ioan.1 gimus. tum uero a sancto Ioanne ad Christum mittimur, qui nos spiritu sancto baptizat: ac plurimis præterea aliis in locis ea uox legentibus occurrit. Verum nemo mirari debet, tertiæ personæ, quemadmodum primæ, & secundæ, proprium nomen tributum non esse. nam secunda persona ideo proprium nomen habet, & filius dicitur, quia eius æternus a patre ortus proprie generatio uocatur, ut in superioribus articulis explicatum est. Vt igitur ortus ille, generationis nomine significatur: ita personam, quæ emanat, proprie filium appellamus, &, a qua emanat, patrem. Nunc cum tertiæ personæ productioni

proprium

proprium nomen impositum non sit, sed spiratio, et processio appelletur; sequitur, ut etiam persona, quæ producitur, suo nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet: propterea quod nomina, quæ Deo tribuuntur, a rebus creatis mutuari cogimur: in quibus quoniam nullam aliam naturæ, & essentiæ communicandæ rationem, quam generandi uirtute, agnoscimus, ob eam causam fit, ut rationem, qua se ipsum totum Deus ui amoris communicat, proprio uocabulo exprimere non possimus. Quare communi SPIRITVS SANCTI nomine tertia persona appellata est. quod quidem illi maxime conuenire ex eo intelligimus, quia spiritualem uitam in nos infundit, ac sine eius sanctissimi numinis afflatu nihil æterna uita dignum efficere possumus.

Verum, explicata uocabuli significatione, docendus in primis erit populus, spiritum sanctum æque ac patrem & filium Deum esse, eidem æqualem, æque omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, summum bonum, ac sapientissimum, eiusdemq. cum patre, et filio naturæ. Quod quidem illius uocis, IN, cum dicimus, Credo in spiritum sanctum, proprietas satis indicat, quæ, ad exprimendam fidei nostræ uim, singulis Trinitatis personis apposita est. Atque id etiam aperta sacrarum litterarum testimonia confirmant. nam cum sanctus Petrus in Actis apostolorum dixisset: Anania, cur tentauit Sathanas cor tuum, mentiri te

[Margin: Spiritũ sanctum omnino Patri & Filio in omnibus equalem esse.]

[Margin: Act. 5]

ſpiritui ſancto ; mox inquit : Non es mentitus hominibus , ſed Deo : quem prius ſpiritum ſanctum appellauerat , eundem ſtatim Deum uocat . Apoſtolus etiam ad Corinthios , quem Deum dixerat , ſpiritum ſanctum eſſe interpretatur . Di-
1.ad Cor.12 uiſiones , inquit , operationum ſunt , idem uero Deus, qui operatur omnia in omnibus . deinde ſubiungit : Hæc autem omnia operatur unus , atque idem ſpiritus , diuidens ſingulis prout uult . Præterea in Actis apoſtolorum , quod uni Deo prophetæ tribuunt, ille ſpiritui ſancto adſcribit . dixerat enim
Iſa.6 Iſaias : Audiui uocem Domini dicentis , Quem mittam ? et dixit mihi : Vade, et dices populo huic, Excæca cor populi huius , & aures eius aggraua , & oculos eius claude : ne forte uideat oculis ſuis , & auribus ſuis audiat . Quæ uerba cum Apoſtolus citaret , Bene , inquit , ſpiritus ſanctus locutus eſt per Iſaiam prophetam . Deinde uero cum ſcriptura ſpiritus ſancti perſonam cum patre & filio coniungit , ut cum patris, & filij , & ſpiritus ſancti nomen in baptiſmo adhiberi præcipit , nullus nobis de huius myſterij ueritate dubitandi locus relinquitur . nam ſi pater Deus eſt , & filius Deus ; omnino fateri cogimur , etiam ſpiritum ſanctum , qui cum eis pari honoris gradu coniungitur , Deum eſſe . Accedit autem , quod is , qui in nomine cuiuſuis rei creatæ baptizatur , nullum ex eo fructum
1.ad Cor.1 cōſequi poteſt . Numquid in nomine Pauli , inquit, baptizati eſtis? ut oſtenderet hoc eis nihil ad compa

randam

randam salutem profuturum esse. Cum igitur baptizemur in nomine spiritus sancti, eum esse Deum fateri oportet. Sed hunc eundem trium personarum ordinem, quo spiritus sancti diuinitas comprobatur, licet animaduertere tum in epistola Ioannis: Tres sunt qui testimonium dant in cælo, pater, uerbum, 1. Ioan. 5
& spiritus sanctus, & hi tres unum sunt: tum ex præclaro illo sanctæ Trinitatis elogio, quo diuinæ laudes & psalmi concluduntur, Gloria patri, & filio, & spiritui sancto. Postremo, quod ad eam ueritatem confirmandam maxime pertinet, quæcumque Dei propria esse credimus, ea spiritui sancto conuenire sacræ litteræ testantur. Quare illi templorum honorem tribuunt, ut cum Apostolus ait: An nescitis, quoniam membra uestra templũ 1. ad Cor. 6
sunt spiritus sancti? Item sanctificationem, & ui- 2. Ad Thes.
uificationem; & scrutari profunda Dei; & per 2. 1. p. 1
prophetas loqui; & ubique esse: quæ omnia diui- Ioan. 6
no tantum numini tribuenda sunt. Sed illud præte- 2. ad Cor. 3
rea fidelibus accurate explanandum est, spiritũ san 1. ad Cor. 2
ctũ ita Deum esse, ut eum tertiam personam in diuina natura a patre, & filio distinctam, & uoluntate productam confiteri oporteat. nam, ut alia scriptu Matth. 28
rarũ testimonia omittantur, baptismi forma, quam Saluator noster docuit, apertissime ostendit spiritum sanctũ tertiã esse personã, quæ in diuina natura per se cõstet, et ab aliјs distincta sit. Quod etiã Apostoli uerba declarant, cum inquit: Gratia domini nostri 2. ad Cor. 13
Iesu Christi, et charitas Dei, et communicatio sancti

ſpiritus ſit cum omnibus uobis, Amen. Idem uero multo apertius demonſtrant, quæ Patres in Conſtantinopolitano primo Concilio hoc loco ad confutandam impiam Macedonij amentiam addiderunt, & in SPIRITVM SANCTVM DOMINVM, & uiuificantem, qui ex patre, filioque procedit: qui cũ patre et filio ſimul adoratur, & conglorificatur, qui locutus eſt per prophetas. Quod igitur ſpiritum ſanctum Dominum confitentur, in eo declarant, quantum angelis antecellat; qui tamen no-
Ad Heb. 1 biliſſimi ſpiritus a Deo cõditi ſunt. illos enim omnes ſanctus Paulus teſtatur eſſe adminiſtratorios ſpiritus, in miniſterium miſſos, propter eos, qui hereditatem capiunt ſalutis. VIVIFICANTEM uero appellant, quod anima cum Deo coniuncta magis uiuit, quam corpus animæ coniunctione alitur, ac ſuſtinetur. Quoniam uero ſpiritui ſancto ſacræ litteræ hanc animæ cum Deo coniunctionem tribuunt, rectiſſime uiuificantem ſpiritum ſanctum uocari perſpicuum eſt. Iam uero quod ſequitur, Qui ex patre, filioque procedit, docendi ſunt fideles, ſpiritum ſanctum a patre, & filio, tamquam ab uno principio, æterna proceſſione procedere. id enim eccleſiaſtica regula, a qua Chriſtiano non licet aberrare, credendum nobis proponit, & diuinarum litterarum & Conciliorum auctoritate confirmatur. nam Chriſtus dominus, cũ de ſpiritu ſan-
Ioan. 16 cto loqueretur, dixit: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Hoc idem ex eo colligitur, quod in

ſcripturis

scripturis sacris spiritus sanctus nonnumquam spiritus Christi, interdum spiritus patris appellatur: modo a patre, modo a filio mitti dicitur, ut æque a patre, & filio procedere non obscure significetur. Qui spiritum Christi non habet, inquit sanctus Paulus, hic non est eius. et idem spiritum Christi uocat, cum ad Galatas inquit: Misit Deus spiritum filij sui in corda uestra, clamantem Abba pater. Apud sanctum Matthæum spiritus patris appellatur: Non uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri. & Dominus in cena inquit: Paracletus, quem ego mittam uobis spiritum ueritatis, qui a patre procedit, ille testimoniú perhibebit de me. Tum alibi eundem spiritum sanctum a patre mittendum affirmat his uerbis: Quem mittet pater in nomine meo. Ex quibus uerbis cum processionem spiritus sancti intelligamus, perspicuum est, eundem ab utroque procedere. Hæc sunt, quæ de spiritus sancti persona tradenda erunt.

Ioan. 14. 15
Ad Rom. 8
Ad Gal. 4
Matth. 10
Ioan. 15
Ioan. 14

De admirandis spiritus sancti effectibus & donis.

Docere præterea oportebit, quosdam esse spiritus sancti admirabiles effectus, & amplissima quædam munera, quæ ab ipso, tamquam a perenni bonitatis fonte, oriri, & manare dicuntur. Quamuis enim sanctissimæ Trinitatis opera, quæ extrinsecus fiunt, tribus personis communia sint: ex ijs tamen multa spiritui sancto propria tribuuntur, ut intelligamus illa in nos a Dei immensa charitate proficisci. nam cum spiritus sanctus a diuina uoluntate, ueluti amore inflammata, procedat; perspici

potest, eos effectus, qui proprie ad spiritum sanctum referuntur, a summo erga nos Dei amore oriri. Quare ex eo consequitur, ut spiritus sanctus DONVM appelletur. nam doni uocabulo significatur id, quod benigne, & gratuito, nulla spe remunerationis proposita, donatur. Ac proinde quæcũque bona, & beneficia a Deo in nos collata sunt,
1. ad Cor. 4 (quid autem habemus, quod a Deo, ut inquit Apostolus, non acceperimus?) ea nobis spiritus sancti concessu, & munere data esse, pio, & grato animo agnoscere debemus. Eius autem plures effectus sunt. nam ut mundi creationem, creatarumque rerum propagationem, & gubernationem omittamus, de quibus in primo articulo commemorauimus; uiuificationem spiritui sancto proprie tribui, paulo ante demonstratum est, & Ezechielis testi-
Ezech. 37 monio confirmatur: Dabo, inquit, uobis spiritum, & uiuetis. Præcipuos tamen, & maxime proprios spiritus sancti effectus Propheta enumerat:
Is. 11 Spiritum sapientiæ, et intellectus, spiritum consilij, & fortitudinis, spiritum scientiæ, & pietatis, & spiritum timoris Domini: quæ dona spiritus sancti uocantur: interdum autem spiritus sancti nomen eis tribuitur. Quare sapienter D. Augustinus mo-
S. August. net, Animaduertendum esse, cum in sacris litteris huius uocis SPIRITVS SANCTI mentio fit, ut dijudicare possimus, tertiam ne Trinitatis personã an eius effectus, atque operationes significet. nam hæc duo eodem interuallo distinguenda sunt, quo etiam

etiam creatorem a rebus creatis differre credimus. Atque hæc eo diligentius explicanda sunt, quod ex hisce spiritus sancti donis, Christianæ uitæ præcepta haurimus, sentireque possumus, an spiritus sanctus in nobis sit. Verum, præ ceteris eius amplissimis muneribus, gratia illa prædicanda est, quæ nos iustos facit, signatque spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ. hæc enim mentem nostram arctissimo amoris uinculo Deo iungit: ex quo fit, ut summo pietatis studio accensi, nouam uitam instituamus, ac naturæ diuinæ participes effecti, filij Dei nominemur, & uere simus. Ad Eph. 1 1. Ioan. 3

CREDO SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. Quanta diligentia curare Pastores debeant, ut huius noni articuli ueritatem fidelibus explicent, si duo potissimum considerantur, facile cognosci poterit. Primum enim, teste sancto Augustino, prophetæ planius, & apertius de Ecclesia, quam de Christo, locuti sunt, cum in eo multo plures errare, ac decipi posse, quam incarnationis sacramento, præuiderent. Neque enim defuturi erant impij, qui ad simiæ imitationem, quæ se hominem esse fingit, solos se catholicos esse profiterentur, & catholicam Ecclesiam apud se tantum, non minus nefarie, quam superbe affirmarent. Deinde, si quis hanc ueritatem firmo animo conceptam habuerit, facile horrendum hæresis periculum effugiet. Non enim, ut quisque primum in fide peccarit, hæreticus dicendus est, S. August.

sed qui, Ecclesiæ auctoritate neglecta, impias opiniones pertinaci animo tuetur. Cum igitur fieri non possit, ut aliquis se hæresis peste commaculet, si ijs fidem adhibeat, quæ in hoc articulo credenda proponantur; curent omni studio Pastores, ut fideles, cognito hoc mysterio, contra aduersarij artes muniti, in fidei ueritate perseuerent. Pendet autem hic articulus a superiori: quia cum iam demonstratum sit, spiritum sanctum omnis sanctitatis fontem, & largitorem esse, nunc ab eodem Ecclesiam sanctitate donatam confitemur.

Quid proprie nomine Ecclesię Christianis intelligendum: & quę mysteria contineat.

Ac quoniam Ecclesiæ uocem Latini a Græcis mutuati, post diuulgatum euangelium ad res sacras transtulerunt; quam uim habeat hoc uocabulum, aperiendum est. Significat autem Ecclesia euocationem; uerum scriptores postea usurparunt pro concilio, & concione. Neque uero refert, utrum populus ille ueri Dei, an falsæ religionis cultor extiterit. in Actis enim de Ephesino populo scri-
Act. 19 ptum est, cum scriba turbas sedasset, dixisse: Si quid autem alterius rei quæritis, in legitima Ecclesia poterit absolui. Legitimam uocat Ecclesiam populum Ephesinum, Dianæ cultui addictum. Neque solum gentes, quæ Deum non nouerunt, sed etiam malorum, & impiorum hominum concilia inter-
Psal. 25 dum Ecclesia nominantur. Odiui, inquit Propheta, Ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo. Communi uero deinde sacrarum scripturarum consuetudine hæc uox ad remp. Christianam,

fideliumque

fideliumque tantum congregationes significandas usurpata est; qui scilicet ad lucem ueritatis, & Dei notitiam per fidem uocati sunt, ut, reiectis ignorantiæ, & errorum tenebris, Deum uerum, & uiuum pie, & sancte colant, illique ex toto corde inseruiant. atque, ut unico uerbo hæc res tota absoluatur, Ecclesia, ut ait sanctus Augustinus, S.August.
est populus fidelis per uniuersum orbem dispersus. Nec uero leuia mysteria in hoc uocabulo continentur. etenim in euocatione, quam Ecclesia significat, statim diuinæ gratiæ benignitas, & splendor elucet, intelligimusque Ecclesiam ab alijs rebuspublicis maxime differre. illæ enim humana ratione, & prudentia nituntur: hæc autem Dei sapientia, & consilio constituta est. uocauit enim nos intimo quidem spiritus sancti afflatu, qui corda hominum aperit, extrinsecus autem Pastorum et prædicatorum opera, ac ministerio. Præterea, ex hac uocatione quis nobis finis propositus esse debeat, nimirum æternarum rerum cognitio, & possessio, is optime perspiciet, qui animaduerterit, cur olim fidelis populus sub lege positus, synagoga, idest congregatio diceretur. nam, ut docet sanctus Augustinus, hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magis congregari conuenit, terrena, & caduca tantum bona spectaret. quare merito Christianus populus, non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia, terrenis, & mortalibus rebus contemptis, cælestes, & æternas tantummodo consectatur

ctatur. Multa præterea nomina, quæ plena sunt mysterijs, ad Christianam rempub. significandam traducta sunt. nam & domus, & ædificium Dei ab Apostolo uocatur. Si tardauero, inquit ad Ti-
ad Tim. 3 motheum, ut scias quo modo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est Ecclesia Dei uiui, columna, & firmamentum ueritatis. Domus autem Ecclesia idcirco appellatur, quia sit ueluti una familia, quá unus paterfamilias moderatur, & in qua est bonorum omnium spiritualium cõmunio. Dicitur etiam grex ouium Christi, quarum ille ostium est, & Pa-
ad Cor. 11 stor. Vocatur sponsa Christi. Despondi uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo, inquit Apo-
Ad Eph. 5 stolus ad Corinthios. Idem ad Ephesios: Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam. Ac de matrimonio: Sacramentum hoc, inquit, magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Dicitur denique Ecclesia corpus Christi,
Ad Eph. 1 Ad Colos. 1 ut ad Ephesios, & Colossenses licet uidere. Et hæc singula plurimum ualent ad fideles excitandos, ut se dignos immensa Dei clementia, & bonitate præbeant, qui eos, ut populus Dei esset, elegit.

Ecclesia cur Militãs & Triumphans dicatur, & quos nam cõplectatur.

His uero explicatis, necesse erit singulas Ecclesiæ partes enumerare, earumque differentias docere, quo magis Deo dilectæ Ecclesiæ naturam, proprietates, dona, & gratias populus percipiat, & ob eam causam sanctissimum Dei numen laudare numquam intermittat. Ecclesiæ autem duæ potissimum sunt partes, quarum altera Triumphans, altera

altera Militans uocatur. Triumphans est, cœtus ille clarissimus, & felicissimus beatorum spirituum, & eorum, qui de mundo, de carne, de iniquissimo dæmone triumpharunt, & ab huius uitæ molestijs liberi ac tuti, æterna beatitudine fruuntur. Militans uero Ecclesia est, cœtus omnium fidelium, qui adhuc in terris uiuũt: quæ ideo Militans uocatur, quod illi cum immanissimis hostibus, mundo, carne, Sathana perpetuum sit bellum. Neque idcirco tamẽ duas esse Ecclesias censendum est: sed eiusdem Ecclesiæ, ut antea diximus, partes duæ sunt, quarum una antecessit, & cælesti patria iam potitur: altera in dies sequitur, donec aliquando cum Saluatore nostro coniuncta, in sempiterna felicitate conquiescat. Iam in Ecclesia Militandi duo sunt hominum genera, bonorum & improborum. & improbi quidem eorundem sacramentorum participes eandem quoque, quam boni, fidem profitentur, uita, ac moribus dissimiles: boni uero in Ecclesia dicuntur ij, qui non solum fidei professione, & communione sacramentorum, sed etiam spiritu gratiæ, & charitatis uinculo inter se coniuncti, & colligati sunt: de quibus dicitur: Cognouit Dominus, qui sunt eius. Possunt uero etiam homines aliquibus coniecturis opinari, quinam sint, qui ad hunc piorum hominum numerum pertineant, certo autem scire minime possunt. Quare existimandum non est, Christum saluatorem de hac Ecclesiæ parte locutum esse,

2. ad Tim. 2

Matth. 18

esse, cum ad Ecclesiam nos remisit, eique ut pareamus præcepit. nam cum illa sit incognita; cui certum esse poterit, ad cuius iudicium confugiendum, & cuius auctoritati obtemperãdum sit? Bonos igitur, & improbos Ecclesia complectitur, quemadmodum & diuinæ litteræ, & sanctorum uirorum
Ad Eph.4 scripta testantur: In quam sententiam scriptum est illud Apostoli: Vnum corpus, & unus spiritus.

Ecclesia quibus figuris & similitudinibus designata, & quinam ab ea excludantur.

Hæc autem Ecclesia nota est, urbique supra montem sitæ comparata, quæ undique conspicitur. nam cum illi ab omnibus parendum sit, cognoscatur necesse est. Neque bonos tantum, sed malos etiam complectitur, ut multis parabolis euangelium docet, ueluti cum regnum cælorum, idest Militantem Ecclesiam, simile esse sagenæ in mare missæ commemorat; uel agro, in quo zizania superseminata
Matth.13 sunt; uel areæ, in qua frumentum cum paleis con-
Matth.3 tinetur; uel decem uirginibus partim fatuis, par-
Luc.3 tim prudẽtibus. Sed multo ante etiam in arca Noe,
Matth.25 qua non solum munda, sed etiam immunda animan
Gen.7 tia concludebantur, huius Ecclesiæ figuram, & similitudinem licet intueri. Quamuis autem, bonos, & malos ad Ecclesiam pertinere, catholica fides uere, & constanter affirmet: ex iisdem tamen fidei regulis fidelibus explicandum est, utriusque partis diuersam admodum rationem esse. ut enim paleæ cum frumento in area confusæ sunt, uel interdum membra uarie intermortua corpori coniuncta: ita etiam mali in Ecclesia continentur: ex quo fit

fit, ut tria tantummodo hominum genera ab ea excludantur, primo infideles, deinde hæretici et ſchiſmatici, poſtremo excommunicati: ethnici quidem, quod in Eccleſia numquam fuerunt, neque eam umquam cognouerunt, nec ullius ſacramenti participes in populi Chriſtiani ſocietate facti ſunt: hæretici uero, atque ſchiſmatici, quia ab Eccleſia deſciuerunt. neque enim illi magis ad Eccleſiam ſpectant, quam transfugæ ad exercitum pertineant, a quo defecerunt. Non negandum tamen, quin in Eccleſiæ poteſtate ſint, ut qui ab ea in iudicium uocentur, puniantur, & anathemate damnentur. Poſtremo etiam excommunicati, quod Eccleſiæ iudicio ab ea excluſi, ad illius communionem non pertineant, donec reſipiſcant. De ceteris autem quamuis improbis, & ſceleratis hominibus, adhuc eos in Eccleſia perſeuerare dubitandum non eſt: idque fidelibus tradendum aſſidue, ut, ſi forte Eccleſiæ antiſtitum uita flagitioſa ſit, eos tamen in Eccleſia eſſe, nec propterea quidquá de eorum poteſtate detrahi certo ſibi perſuadeant. Verum uniuerſæ etiam Eccleſiæ partes Eccleſiæ nomine ſignificari ſolét, ut
cum Apoſtolus Eccleſiam, quæ eſt Corinthi, Gala- 2.ad Cor. 1
tiæ, Laodicenſium, Theſſalonicenſium nominat, pri- 1.ad Cor.16
uatas etiam fidelium familias Eccleſias uocat: nam Ad Coloſ.4
Priſcæ, & Aquilæ domeſticam Eccleſiam ſalutari iubet. item alio in loco, Salutant uos, inquit, in 1.Ad Theſ.1
domino multum Aquila, & Priſcilla cum dome- Ad Rom.16
ſtica ſua Eccleſia. Ad Philemonem etiam ſcribens 1.ad Cor.16

eandem

eandem uocem usurpauit. Interdum quoque Ecclesiæ nomine eius præsides, ac Pastores significantur:
Matth.18 Si te non audierit, inquit Christus, dic Ecclesiæ. Quo in loco præpositi Ecclesiæ designãtur. Sed locus etiam, in quem populus siue ad concionem, siue alicuius rei sacræ causa conuenit, Ecclesia appellatur. Præcipue uero in hoc articulo Ecclesia bonorum simul, & malorum multitudinem, nec præsides solum, sed eos etiam, qui parere debent, significat.

Ecclesiæ catholicę proprietates & prærogatiuæ, deq. eius uisibili supremo capite Põtifice Romano

Aperiendæ autem sunt fidelibus huius Ecclesiæ proprietates, ex quibus licebit agnoscere, quanto beneficio a Deo affecti sint, quibus contigerit in ea nasci, atque educari. Prima igitur proprietas in Symbolo Patrum describitur, ut una sit: Vna enim, inquit, est columba mea, una est speciosa mea. Vocatur autem una tanta hominum multitudo, quæ tam longe, lateque diffusa est ob eas causas, quæ ab Apostolo ad Ephesios scriptæ sunt: unum enim dominum, unam fidem, unum
Cant.6 baptisma tantum esse prædicat: Vnus est etiam eius
Ad Eph.4 rector, ac gubernator, inuisibilis quidem Christus,
Ad Eph.1 quem æternus pater dedit caput super omnẽ Ecclesiam, quæ est corpus eius; uisibilis autem is, qui Romanam cathedram, Petri apostolorum Principis legitimus successor, tenet: de quo fuit illa omnium patrum ratio, et sententia consentiens, hoc uisibile caput ad unitatem Ecclesiæ constituendam, & conseruandam necessarium fuisse. quod præclare

& uidit

& uidit, & scripsit sanctus Hieronymus, & contra Iouinianum ijs uerbis: Vnus eligitur, ut, capite constituto, schismatis tollatur occasio. & ad Damasum: Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio: cum successore Piscatoris, et discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum, sequens, beatitudini tuæ, idest cathedræ Petri, communione consocior: super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicumque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuio. quod & longe antea ab Irenæo probatur, & Cypriano, qui de unitate Ecclesiæ loquens ait. Loquitur Dominus ad Petrum: Ego Petre dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Super unum ædificat Ecclesiam: & quamuis apostolis omnibus, post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, & dicat: sicut misit me pater, & ego mitto uos: accipite spiritum sanctum: tamen, ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem originem, ab uno incipientem, auctoritate sua disposuit, &c. Optatus deinde Mileuitanus ait: Ignorantiæ tibi adscribi non potest, scienti in urbe Roma, Petro primo cathedram episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium apostolorum caput Petrus; in quo uno cathedræ unitas ab omnibus seruaretur, ne ceteri apostoli singulas sibi quisq. defenderét; ut iá schismaticus, & præuaricator esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret.

S. Hieronimus.

B. Cyprianus.

Optatus

Post

Post uero Basilius sic scriptum reliquit: Petrus collocatus est in fundamento: dixit enim; Tu es Christus filius Dei uiui: & uicissim audiuit, se esse petram. licet enim petra esset, non tamen petra erat ut Christus. nam Christus uere immobilis petra: Petrus uero propter petram. Dignitates enim suas Deus largitur alijs: sacerdos est, & facit sacerdotes: petra est, & petram facit: & quæ sua sunt, largitur seruis suis. Postremo uero sanctus
S. Ambros. Ambrosius ait: Si quis obijciat, Ecclesiam, uno capite, & sponso Iesu Christo contentam, præterea nullum requirere; in promptu responsio est. Vt enim Christum dominum singulorum sacramentorum non solum auctorem, sed intimum etiam præbitorem habemus: (nam ipse est qui baptizat, & qui absoluit, & tamen is homines sacramentorum externos ministros instituit) sic Ecclesiæ, quam ipse intimo spiritu regit, hominem suæ potestatis uicarium, & ministrum præfecit. nam cum uisibilis Ecclesia, uisibili capite egeat: ita Saluator noster Petrum uniuersi fidelium generis caput, & pastorem constituit, cum illi oues suas pascendas uerbis amplissimis commendauit, ut, qui ei successisset, eandem plane totius Ecclesiæ regendæ, & gubernandæ potestatem habere uoluerit. Vnus præterea, idemque est spiritus, inquit Apostolus ad
1. ad Cor. 12 Corinthios, qui fidelibus gratiam, perinde atque anima corporeis membris uitam, impertitur. Ad
Ad Eph. 4 quam unitatem seruandam cum Ephesios hortaretur

retur, inquit: Sollicιti seruare unitatem spiritus in uinculo pacis: unum corpus, & unus spiritus. Quemadmodum enim humanum corpus multis constat membris, eaque ab una anima aluntur, quæ oculis uisum, auribus auditum, & alijs sensibus diuersas uires subministrat: ita corpus Christi mysticum, quod est Ecclesia, ex multis fidelibus compositum est. Vna quoque est spes, ut in eodem loco idem Apostolus testatur, ad quam uocati sumus: siquidem omnes eandem rem, nempe æternam & beatam uitam, speramus. Vna est denique fides, quæ omnibus tenenda est, ac præseferenda. Non sint, inquit Apostolus, in uobis schismata: atque unum baptisma, quod quidem est Christianæ fidei sacramētum. Altera proprietas Ecclesiæ est, ut sit sancta: quod a Principe apostolorum accepimus eo loco: Vos autem genus electum, gens sancta. Appellatur autem sancta, quod Deo consecrata, dedicataque sit. sic enim cetera huiuscemodi, quamquā corporea sint, sancta uocari consueuerunt, cum diuino cultui addicta, et dedicata sunt. cuius generis sunt in lege ueteri uasa, uestes, & altaria: in qua primogeniti quoque, qui Deo altissimo dedicabātur, sancti sunt appellati. Nec mirum cuiquam uideri debet, Ecclesiam dici sanctam, tametsi multos peccatores continet. sancti enim uocantur fideles, qui populus Dei effecti sunt, qui ue se fide, & baptismate suscepto, Christo consecrarunt: quamquam in multis offendunt, &, quæ polliciti sunt, non

Ad Eph. 4

2. ad Cor. 1

1. Pet. 2

præstant. quemadmodum etiam, qui artem aliquam profitentur, etsi artis præcepta non seruent, nomen tamen artificum retinent. Quare D. Pau-
1. ad Cor. 1 lus Corinthios sanctificatos, & sanctos appellat: in quibus nonnullos fuisse perspicuum est, quos, ut carnales, & grauioribus etiam nominibus acriter obiurgat. Sancta etiam dicenda est, quod ueluti corpus cum sancto capite Christi domino, totius sanctitatis fonte, coniungitur, a quo spiritus sancti charismata, & diuinæ bonitatis diuitiæ diffunduntur.
S. August. tur. Præclare sanctus Augustinus interpretans uerba illa prophetæ, Custodi animam meam, quoniam sanctus sum; Audeat, inquit, & corpus Christi, audeat & unus ille homo, clamans a finibus terræ, cum capite suo, & sub capite suo dicere, sanctus sum: accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi, & remissionis peccatorum. Ac paulo post: Si Christiani omnes, & fideles, in Chri-
Ad Gal. 3 sto baptizati, ipsum induerunt, sicut Apostolus dicit: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum uidistis: si membra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos non esse, capiti ipsi faciunt iniuriam, cuius membra sancta sunt. Accedit etiam, quod sola Ecclesia legitimum sacrificij cultum, & salutarem habet sacramentorum usum: per quæ, tamquam efficacia diuinæ gratiæ instuméta, Deus ueram sanctitatem efficit; ita ut, quicumque uere sancti sunt, extra hanc Ecclesiam esse non possint. Patet igitur, Ecclesiam esse sanctam, ac sanctam quidem

dem: quoniam corpus est Christi, a quo sanctificatur, cuiusque sanguine abluitur. Tertia proprietas Ecclesiæ ea est, ut Catholica, nempe uniuersalis, uocetur: quæ appellatio uere illi tributa est: quoniam, ut testatur sanctus Augustinus, A solis ortu usque ad occasum unius fidei splendore diffunditur. Neque enim, ut in humanis rebusp. aut hæreticorum conuentibus, unius tantum regni terminis, aut uno hominum genere Ecclesia definita est: uerum omnes homines, siue illi barbari sint, siue Scythæ, siue serui, siue liberi, siue masculi, siue feminæ, charitatis sinu complectitur. Quare scriptum est: Redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fecisti nos Deo nostro regnum. De Ecclesia dicit Dauid: Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuã terminos terræ. Item: Memor ero Raab, & Babylonis scientium me. &: Homo natus est in ea. Præterea omnes fideles, qui ab Adam in hunc usque diem fuerũt, quiue futuri sunt, quamdiu mundus extabit, ueram fidem profitentes, ad eandem Ecclesiam pertinent, quæ super fundamento apostolorum fundata est, ac prophetarum, qui omnes in illo lapide angulari Christo, qui facit utraque unum, & pacem ijs, qui prope, & ijs, qui longe, annunciauit, constituti sunt, et fundati. Vniuersalis etiam ob eam causam dicitur, quod omnes, qui salutem æternam consequi cupiunt,

S. August. — Apocal. 5 — Psal. 2 — Psal. 86 — Ad Eph. 2

eam tenere, & amplecti debeant, non secus ac qui arcam, ne diluuio perirent, ingressi sunt.

Ecclesiæ ueræ a falsa dignoscendę certissima regula.

Hæc igitur ueluti certissima regula tradenda est, qua uera, & falsa Ecclesia iudicetur: sed ex origine etiam, quam reuelata gratia ab apostolis ducit, Ecclesiæ ueritatem agnoscimus: siquidem eius doctrina ueritas est, non recens, neque nunc primum orta, sed ab apostolis iam olim tradita, et in omnem orbem terrarum disseminata. ex quo fit, ut nemo dubitare possit, impias hæreticorum uoces longe a ueræ Ecclesiæ fide abesse, cum doctrinæ Ecclesiæ, quæ ab apostolis ad hanc diem prædicata est, aduersentur. Quare, ut omnes intelligerent, quænam esset Ecclesia catholica, Patres in Symbolo illud diuinitus addiderunt, APOSTOLICAM. Etenim spiritus sanctus, qui Ecclesiæ præsidet, eam non per aliud genus ministrorum, quam per apostolicum, gubernat. Qui spiritus primum quidem apostolis tributus est, deinde uero summa Dei benignitate semper in Ecclesia mansit. Sed quemadmodum hæc una Ecclesia errare non potest in fidei, ac morum disciplina tradenda, cum a spiritu sancto gubernetur: ita ceteras omnes, quæ sibi Ecclesiæ nomen arrogant, ut quæ Diaboli spiritu ducantur, in doctrinæ, & morum perniciosissimis erroribus uersari necesse est. Sed quoniam magnam uim habent figuræ ueteris testamenti ad excitandos fidelium animos, reuocandamque rerum pulcherrimarum memoriam, cuius rei potissimum causa apostoli his

usi sunt; illam quoque doctrinæ partem, quæ magnas utilitates habet, Parochi non prætermittent. In his autem illustrem significationem habet arca Noe: quæ ob eam rem tantum diuino iussu constructa est, ut nullus dubitandi locus relinquatur, quin Ecclesiam ipsam significet; quam Deus sic constituit, ut, quicumque per baptismum illam ingrederentur, ab omni mortis æternæ periculo tuti esse possent; qui uero extra illam essent, quemadmodum ijs euenit, qui in arcam recepti non sunt, suis sceleribus obruerentur. Alia figura est, magna illa ciuitas Hierusalem, cuius nomine scripturæ sæpius sanctam Ecclesiam significant. Nimirum in illa solum offerre Deo sacrificia licebat: quia in sola etiam Dei Ecclesia, neque extra eam usquam, uerus cultus, uerumque sacrificium reperitur, quod Deo placere ullo modo possit. Iam, illud etiam extremo loco de Ecclesia docendum erit, quanam ratione nos credere Ecclesiam, ad articulos fidei pertineat. nam etsi quiuis ratione, et sensibus percipit, Ecclesiam, idest hominum conuentum in terris esse, qui Christo domino addicti, & consecrati sunt, neque ad eam rem animo concipiendam fide opus esse uideatur; cum nec Iudæi, nec Turcæ quidem de eo dubitent: tamen illa mysteria, quæ in sancta Dei Ecclesia contineri partim declaratum est, partim in sacramento ordinis explicabitur, mens fide tantummodo illustrata, non ullis rationibus conuicta, intelligere potest. Cum igitur hic articulus non minus, quam

Gen. 6

ceteri, intelligentiæ nostræ facultatem, & uires su peret; iure optimo cõfitemur, nos Ecclesiæ ortum, munera, & dignitatem non humana ratione cognoscere, sed fidei oculis intueri. Neque enim homines huius Ecclesiæ auctores fuerunt, sed Deus ipse immortalis, qui eam super firmissimam petram
Psal. 86 ædificauit, teste Propheta: Ipse fundauit eam altissimus: quam ob causam hereditas Dei, & Dei populus appellatur. Nec potestas, quam accepit, humana est, sed diuino munere tributa. Quare quemadmodum naturæ uiribus comparari non potest: ita etiam fide solum intelligimus, in Ecclesia claues regni cælorum esse, eique potestatem peccata remittendi, excommunicandi, uerumque Christi corpus consecrandi traditam: deinde ciues, qui
Ad Heb. 13 in ea morantur, non habere hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquirere. Vnam igitur Ecclesiam sanctam, & catholicam esse, necessario credendum est. tres enim Trinitatis personas, Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, ita credimus, ut in eis fidem nostram collocemus. Nunc autem, mutata dicendi forma, sanctam, & non, in sanctam Ecclesiam, credere profitemur: ut, hac etiam diuersa loquendi ratione, Deus omnium effector a creatis rebus distinguatur, præclaraque illa omnia, quæ in Ecclesiam collata sunt, beneficia diuinæ bonitati accepta referamus.

SANCTORVM COMMVNIONEM. Cum sanctus Ioannes euangelista de diuinis mysterijs ad

fideles scriberet, cur eos in illis erudiret, hanc rationem attulit: Ut & uos, inquit, societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre, & cum filio eius Iesu Christo. Hæc societas in communione sanctorum sita est, de qua in hoc articulo sermo habetur. utinam uero in eo explicando ecclesiarum præsides, Pauli, & aliorum apostolorum diligentiam imitarentur. est enim non solum quædam superioris articuli interpretatio, doctrinaque uberrimorum fructuum, sed etiam, quis usus mysteriorum esse debeat, quæ Symbolo continentur, declarat. omnia enim eius rei causa peruestiganda sunt, ac percipienda, ut in hanc tam amplam, & beatam societatem sanctorum admittamur, admissique constantissime perseueremus, cum gaudio gratias agentes Deo patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine. In primis igitur fideles docendi sunt, hunc articulum esse illius, qui de una sancta Ecclesia catholica antea positus est, ueluti explicationem quandam. unitas enim spiritus, a quo illa regitur, efficit, ut, quidquid in eam collatum est, commune sit. omnium enim sacramentorum fructus ad uniuersos fideles pertinet: quibus sacramentis, ueluti sacris uinculis, Christo connectuntur, & copulantur, & maxime omnium baptismo, quo, tamquam ianua, in Ecclesiam ingredimur. Hac autem sanctorum communione, sacramentorum communionem intelligi debere, Patres in Symbolo significant illis uerbis: Confiteor

1. Ioan. 1

Ad Colos. 1

unum baptisma. Baptismum uero in primis Eucharistia, & deinceps cetera sacramenta consequuntur. nam etsi hoc nomen omnibus sacramentis conuenit, cum Deo nos coniungant, illiusque participes, cuius gratiam recipimus, efficiant; magis tamen proprium est Eucharistiæ, quæ hanc efficit communionem. Sed alia etiam communio in Ecclesia
1.adCor.13 cogitáda est. Quæcumque enim pie. sancteq. ab uno suscipiuntur, ea ad omnes pertinent, et, ut illis pro
S.Ambro. sint, charitate, quæ non quærit, quæ sua sunt, efficitur. Id uero cum S. Ambrosii testimonio comprobatur, qui locum illum psalmi explanans, Particeps ego sum omnium timentium te, ita inquit: Sicut membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic coniunctum omnibus timentibus Deum. Quare Christus eam nobis orandi formam præ-
Matth.6 scripsit, ut diceremus, Panem nostrum, non meum; ac reliqua eius generis, non nobis tantum, sed omnium saluti, & commodis prospicientes. At uero hæc bonorum communicatio, membrorum humani corporis aptissima similitudine in sacris litte-
1.adCor.12 ris sæpe demonstratur. nam in corpore multa sunt membra: sed etsi multa sunt, unum tamen corpus constituunt, in quo singula proprio, non autem omnia eodem munere funguntur. Nec uero omnia eandem dignitatem habent, aut æque utiles, et decoras functiones exequuntur; nullique suum, sed totius corporis commodum, atque utilitas proposita est. Omnia deinde tam apta inter se, & con-

nexa sunt, ut, si unum aliquod dolore afficitur, cetera item naturæ cognatione, et consensu doleant; si contra bene affectum est, communis sit omnibus ille iucunditatis sensus. Atque hæc eadem in Ecclesia licet contemplari: in qua etsi diuersa sunt membra, nempe uariæ nationes, Iudæorum, Gentium, liberi, & serui, pauperes, & diuites; cum tamen baptismo initiantur, unum corpus cum Christo fiunt, cuius ille caput est. Vnicuique præterea in hac Ecclesia suum munus assignatum est. ut enim alij in ea apostoli, alij doctores, omnes uero publicæ utilitatis causa sunt constituti: ita aliorum est, præesse, ac docere; aliorum item parere, & subiectos esse. At uero tot, tantisque muneribus, ac bonis diuinitus collatis illi fruuntur, qui in charitate uitam Christianam degunt, iustique, & chari Deo sunt. Membra uero mortua, nimirum homines sceleribus obstricti, & a Dei gratia alienati, hoc quidem bono non priuantur, ut huius corporis membra esse desinant; sed cum sint mortua, fructum spiritualem, qui ad iustos, & pios homines peruenit, non percipiunt. tametsi, cum in Ecclesia sint, ad missam gratiam, uitamque recuperandam ab ijs adiuuantur, qui spiritu uiuunt, & eos fructus capiunt, quorum expertes esse dubitari non potest, qui omnino ab Ecclesia sunt præcisi. Nec uero tantum communia sunt ea dona, quæ homines charos Deo, ac iustos reddunt, sed gratiæ etiam gratis datæ, in quibus numerantur

scientia

ſcientia, prophetia, donum linguarum, ac miraculorum, & cetera huius generis: quæ dona malis etiam hominibus, non priuatæ, ſed publicæ utilitatis cauſa, ad ædificandam Eccleſiam conceduntur. nam ſanitatis gratia, non illius, qui ea præditus eſt, ſed ægroti curandi cauſa tributa eſt. Ac nihil tandem a uere Chriſtiano homine poſſidetur, quod ſibi cum ceteris omnibus commune eſſe non exiſtimare debeat. quare ad ſubleuandam indigentium
1. Ioan. 3 miſeriam prompti, ac parati eſſe debent. nam qui huiuſmodi bonis ornatus eſt, ſi uiderit fratrem ſuum egere, nec illi ſubuenerit, is Dei charitatem non habere plane conuincitur. Quæ cum ita ſe habeant; ſatis conſtat, eos, qui in hac ſancta communione ſunt, quadam felicitate perfrui, & uere illud
Pſal. 83 dicere poſſe: Quã dilecta tabernacula tua Domine uirtutum: concupiſcit, et deficit anima mea in atria Domini: et beati, qui habitãt in domo tua Domine.

REMISSIONEM PECCATORVM. Nemo eſt, qui cum uideat, hunc articulum de remiſſione peccatorum, in ceteris fidei articulis numeratum eſſe, dubitare poſſit, eo non ſolum diuinum aliquod myſterium, ſed etiam ad ſalutem comparandam maxime neceſſarium contineri. nam antea declaratum eſt, ſine certa eorum fide, quæ in Symbolo credenda proponuntur, nemini ad Chriſtianam pietatem aditum patere. Verum ſi id, quod per ſe omnibus notum eſſe debet, aliquo etiam teſti-

monio

monio confirmādum uideatur, ſatis illud erit, quod Saluator noſter paulo ante aſcenſum in cælum de ea re teſtatus eſt, cum diſcipulis ſenſum aperuit, ut intelligerent ſcripturas: Oportebat, inquit, Chriſtum pati, & reſurgere a mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pænitentiam, et remiſſionem peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Hieroſolyma. Quæ uerba ſi Parochi animaduerterint, facile intelligent, cum cetera, quæ ad religionem pertinent, fidelibus tradenda ſint, tum uero præcipue huius articuli diligenter explicandi magnam eis a Domino neceſſitatem impoſitam eſſe. Luc.24

Munus igitur Parochi erit, quod ad hunc locum attinet, docere, non ſolum peccatorum remiſſionem in catholica Eccleſia reperiri; de qua Iſaias prædixerat: Populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas: ſed etiam poteſtatem peccata remittendi in ea eſſe: qua ſi rite, & ſecundum leges a Chriſto domino præſcriptas ſacerdotes utantur, uere peccata remitti, & condonari credendum eſt. Isa.33

Hæc autem uenia, cum primum fidem profitentes ſacro baptiſmo abluimur, adeo cumulate nobis datur, ut nihil aut culpæ delēdum, ſiue ea origine contracta, ſiue quid propria uoluntate omiſſum, uel commiſſum ſit, aut pœnæ perſoluendum relinquatur. Verum per baptiſmi gratiam nemo tamen ab omni naturæ infinitate liberatur: quin potius, cum unicuique aduerſus concupiſcentiæ motus, quæ nos ad peccata incitare non deſinit, pugnandum

pugnãdum ſit, uix ullum reperias, qui uel tam acri ter reſiſtat, uel tam uigilanter ſalutem ſuam tueatur, ut omnes plagas uitare poſſit.

Cum igitur neceſſe fuerit, in Eccleſia poteſtatem eſſe peccata remittendi; alia etiam ratione, quam baptiſmi ſacramento, claues regni cælorum illi con creditæ ſunt, quibus poſſint unicuique pœnitenti, etiam ſi uſque ad extremum uitæ diem peccaſſet, de licta condonari. Clariſſima huius rei teſtimonia in ſacris litteris habemus: nam apud ſanctum Mat-
Matth.16 thæum Dominus ita ad Petrum loquitur: Tibi dabo claues regni cælorũ: et quodcumque ligaueris ſu per terram, erit ligatum et in cælis: et quodcumque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælis.
Matth.18 Item: Quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Deinde ſan-
Ioan.20 ctus Ioannes teſtatur, Dominum, cum inſufflaſſet apoſtolis, dixiſſe: Accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Neque uero exiſtimandum eſt, hanc poteſtatem certis quibuſdam pec catorum generibus definitã eſſe. nullum enim tam nefarium facinus uel admitti, uel cogitari poteſt, cuius remittendi poteſtatem ſancta Eccleſia non ha beat. quemadmodum etiam nemo adeo improbus, & ſceleſtus fuerit, quem ſi erratorum ſuorum uere pœniteat, certa ei ueniæ ſpes propoſita eſſe non debeat. Sed neque hæc eadem poteſtas ita circum-

ſcribitur

ſcribitur, ut præfinito ſolum aliquo tempore ea uti liceat. nam quacumque hora peccator ad ſanitatem redire uoluerit, reijciendum non eſſe docuit Saluator noſter, cum Principi apoſtolorum interroganti quoties peccatoribus ignoſcendum eſſet, an ſepties, reſpondit, Non ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties. Verum ſi miniſtros diuinæ huius poteſtatis ſpectemus, ea minus late patere uidebitur. Dominus enim non omnibus, ſed Epiſcopis tantum, & ſacerdotibus tam ſancti muneris poteſtatem dedit. Idem etiam cenſendum erit, quod ad rationem eius poteſtatis exercendæ pertinet. nam per ſacramenta ſolum, ſi eorum forma ſeruetur, peccata remitti poſſunt: aliter uero nullum ius a peccatis ſoluendi Eccleſiæ datum eſt. ex quo ſequitur, tum ſacerdotes, tum ſacramenta ad peccata condonanda ueluti inſtrumenta ualere: quibus Chriſtus dominus auctor ipſe, & largitor ſalutis remiſſionem peccatorum, & iuſtitiam in nobis efficit. Vt autem fideles cæleſte hoc munus, quod ſingulari in nos Dei miſericordia Eccleſiæ donatum eſt, magis ſuſpiciāt, atque ad eius uſum, et tractationem ardentiori pietatis ſtudio accedant, conabitur Parochus huius gratiæ dignitatem, & amplitudinem demonſtrare. ea autem ex hoc potiſſimum perſpicitur, ſi, cuius uirtutis ſit peccata remittere, et homines ex iniuſtis iuſtos reddere, diligenter expoſitum fuerit. Conſtat enim, infinita, & immenſa Dei ui hoc effici; quā eandem in excitandis mortuis, et in mundi

Matth. 18

creatione

creatione necessariam esse credimus. Quod si etiam, ut Augustini sententia confirmatur, maius opus existimandum est, aliquem ex impio pium facere, quam cælum, & terram ex nihilo creare, cum ipsa creatio non nisi ex infinita uirtute possit existere: consequens est, ut multo magis peccatorum remissio infinitæ potestati tribuenda sit. quare uerissimas esse priscorum Patrum uoces agnoscimus, quibus confitentur, ab uno Deo peccata hominibus condonari, neque ad alium auctorem, quam ad summam eius bonitatem, et potentiam, tam mirificum opus
Isa. 43 referendum esse. Ego sum, inquit ipse Dominus per Prophetam, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas. Nam scelerum remittendorum eadem ratio uidetur esse, quam in pecunia debita seruare oportet. Quemadmodum igitur a nemine, nisi a creditore, pecunia, quæ debetur, remitti potest: ita, cum uni Deo peccatis obstricti simus, (siquidem
Matth. 6 quotidie oramus, Dimitte nobis debita nostra) perspicuum est, a nemine, præter illum, debita nobis condonari posse. Hoc uero admirabile, & diuinum munus, antequam Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impertitum est. Primus omnium Christus, saluator noster, ut homo, cum idem uerus Deus esset, hoc munus a cælesti patre traditum accepit.
Matth. 9 Mar. 2 Vt sciatis, inquit, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & uade in domum tuam. Cum igitur homo factus esset, ut hominibus
hanc

hanc peccatorum ueniam largiretur, priusquam in cælum ascenderet, ut ibi ad dexteram Dei in perpetuum sederet, eam potestatem Episcopis, & presbyteris in Ecclesia concessit: quamquam, ut antea docuimus, Christus sua auctoritate, ceteri, ut eius ministri, peccata dimittunt. Quamobrem si, quæ infinita uirtute effecta sunt, maxime admirari, & suscipere debemus: satis intelligimus, pretiosissimum hoc munus esse, quod Christi domini benignitate Ecclesiæ donatum est. sed ipsa etiam ratio, qua Deus, clementissimus pater, mundi peccata delere constituit, animos fidelium ad huius beneficij magnitudinem contemplandam uehementer excitabit: sanguine enim unigeniti filij sui scelera nostra expiari uoluit, ut pœnam, quam nos pro peccatis commeruimus, ultro ille persolueret, iustusque pro iniustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur. Quare cum animo cogitabimus, nos non corruptibilibus auro, & argento redemptos esse, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati; facile statuemus, nihil nobis salubrius contingere potuisse hac remittendi peccata potestate, quæ inexplicabilem Dei prouidentiam, summamque erga nos charitatem ostendit. Ex hac autem cogitatione maximus fructus ad omnes perueniat, necesse est. nam qui Deum mortali aliquo peccato offendit, quidquid meritorum ex Christi morte, & cruce consecutus est, statim amittit, et omnino paradisi aditu,

quem

quē prius interclusum Saluator noster passione sua omnibus patefecit, prohibetur. Quod quidem cum in mentem uenit, facere non possumus, quin humanæ miseriæ consideratio uehementer sollicitos nos habeat. Verum si animum ad hanc admirabilem potestatem referamus, quæ Ecclesiæ diuinitus tributa est; et huius articuli fide confirmati, oblatam unicuique facultatem credamus, ut possit diuina ope adiutus in pristinum dignitatis statum restitui: tunc uero cogimur summo gaudio, & lætitia exultare, et immortales Deo gratias agere. Ac profecto, si grata, & iucunda medicamenta uideri solent, quæ nobis medicorum arte, et industria, cum graui aliquo morbo laboramus, parantur: quanto iucundiora esse debent ea remedia, quæ Dei sapientia ad animorum curationem, atque adeo ad uitam reparandam instituit? cum præsertim non quidem dubiam salutis spem, ut medicinæ illæ, quæ corporibus adhibentur, sed certissimam ijs, qui sanari cupiunt, salutem afferant.

Beneficiū remissionis sanctorum quanto studio suscipiendum.

Erunt igitur fideles hortandi, postquam tam ampli, & præclari muneris dignitatem cognouerint, ut illud etiam studeant ad suum commodum religiose conuertere. Vix enim fieri potest, ut qui re utili, & necessaria non utatur, eam contemnere non existimetur; præsertim uero cum Dominus hanc potestatem remittendi peccata ea re tradiderit Ecclesiæ, ut omnes hoc salutari remedio uterentur. nam quemadmodum nemo sine baptismo expiari potest:

potest: ita, quicumque baptismi gratiam, mortiferis sceleribus amissam, recuperare uoluerit, ad aliud expiationis genus, nimirum pœnitentiæ sacramentum, confugiat necesse est. Verum hoc loco admonendi sunt fideles, ne, tam ampla ueniæ facultate proposita, quam etiam nullius temporis termino definiri declarauimus, uel ad peccandum faciliores, uel ad resipiscendum tardiores reddantur: in altero enim cum iniuriosi, et cōtumeliosi in hanc diuinam potestatem manifeste deprehendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertiatur: in altero uero magnopere uerendum est, ne morte præoccupati, frustra peccatorum remissionem confessi fuerint, quam tarditate & procrastinatione merito amiserunt.

CARNIS RESVRRECTIONEM.

Magnā huius articuli uim esse ad fidei nostræ ueritatem stabiliendā id maxime ostēdit, quod diuinis litteris non solum credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur. quod quidem cum in alijs Symboli articulis uix fieri uideamus, intelligi potest, hoc ueluti firmissimo fundamento salutis nostræ spem nixam esse. nam, ut Apostolus ratiocinatur: Si mortuorum resurrectio non est, neque Christus resurrexit: quod si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides uestra. In eo igitur explicando Parochus non minus operæ, & studij ponet, quam in eo euertendo multorum impietas laborarit. ma-

gnas enim & præclaras utilitates ex ea cognitione ad fidelium fructum redundare, paulo post demonstrabitur. Sed hoc in primis attendere oportebit, resurrectionem hominum in hoc articulo, carnis resurrectionem appellari. quod quidem sine causa factum non est. nam docere uoluerunt Apostoli id, quod necessario ponendum est, animam esse immortalem. quare ne quis forte eam simul cum corpore interijsse, utrumque uero in uitam reuocari existimaret, cum animam plurimis sacrarũ litterarum locis immortalem esse plane constet, ob eam rem carnis tantum suscitandæ mentio in articulo facta est. & quamquam sæpe etiam in sacris scripturis
Is. 40 caro integrum hominem, ut est apud Isaiam, Omnis
Ioan. 1 caro fenum; & apud sanctum Ioannem, Et uerbum caro factũ est; significet: hoc tamen loco carnis uox corpus declarat: ut duarum partium, animæ & corporis, quibus homo constat, alteram tantum, nempe corpus corrumpi, & in pulueram terræ, ex qua compactum est, redire, animam uero incorruptam manere intelligamus. At uero, cum nemo, nisi mortuus fuerit, ad uitam reuocetur, anima proprie non dicitur resurgere. Carnis quoque mentio facta est, illius hæresis confutandæ cau
2. ad Tim. 2 sa, quæ, uiuo Apostolo, Hymenæi, et Phileti fuit; qui asserebant, cum de resurrectione in scripturis sacris ageretur, non de corporea, sed de spirituali, qua a morte peccati ad uitam innocentem resurgitur, accipiendum esse. Itaque his uerbis planum fit,

fit, eum errorem tolli, & ueram corporis resurrectionem confirmari.

Verum Parochi partes erunt, hanc ueritatem illustrare exemplis ex ueteri, nouoque testamento, & ex omni ecclesiastica historia depromptis. alij enim ab Helia, & Heliseo in ueteri testamento, alij, præter eos, quos Christus dominus a morte excitauit, a sanctis apostolis, alijsque permultis ad uitam reuocati sunt: quæ resurrectio multorum huius articuli doctrinam confirmat. ut enim plures a morte excitatos credimus: ita uniuersos ad uitam reuocatum iri credendum est. quin etiam præcipuus fructus, quem nos ex huiusmodi miraculis capere debemus, ille est, ut summam fidem huic articulò tribuamus. Sunt multa testimonia, quæ Parochis, qui in sacris litteris mediocriter uersati sunt, facile occurrent. Illustriora uero loca sunt in ueteri quidem testamento, quæ leguntur apud Iob, cum ait, se in carne sua conspecturum Deum suum: & apud Danielem de ijs, qui in puluere terræ dormiunt, alios in uitam æternam, alios in opprobrium sempiternum euigilaturos: in nouo autem testamento, quæ sanctus Matthæus refert de disputatione, quam Dominus cum Sadducæis habuit: præterea, quæ euangelistæ narrant de extremo iudicio. Atque huc etiam referenda sunt, quæ Apostolus, ad Corinthios, & ad Thessalonicenses scribens, accurata oratione disseruit. Sed quamuis hoc fide certissimum sit, multum

Carnis resurrectio exẽplis scripturæ & testimoniis comprobatur.

Iob 19

Daniel. 12

Matth. 22

1. ad Cor. 15

1. ad Thes. 4

tamen proderit, uel exemplis, uel rationibus osten dere, id, quod fides credendum proponit, a natura, aut ab humanæ mentis intelligentia non abhorrere. itaque Apostolus quærenti quo modo resurgerent mortui, sic respondit: Insipiens tu quod seminas, non uiuificatur, nisi prius moriatur: & quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, utputa tritici, aut alicuius ceterorum: Deus autem dat illi corpus sicut uult. & paulo post inquit: Seminatur in corruptione, surget in incorruptione. Ad eam similitudinem multas præterea adiungi posse, sanctus Gregorius osten dit: Lux enim, inquit, quotidie quasi moriendo oculis subtrahitur, & rursus quasi resurgendo reuocatur: & arbusta uiriditatem amittunt, & rursus quasi resurgendo reparantur: & semina putrescendo moriuntur, & rursum germinando resurgunt. Rationes illæ præterea, quæ ab ecclesiastici scriptoribus afferuntur, satis ad eam rem probandam accommodatæ uideri possunt. Ac primum quidem, cum animæ immortales sint, & tamquam pars hominis ad humana corpora naturalem propensionem habeant, eas a corporibus seiunctas perpetuo manere, præter naturam existimandum est. Quoniam uero, quod naturæ aduersatur, ac uiolentum est, diuturnum esse non potest; consentaneum fore uidetur, ut denuo cum corporibus iungantur: ex quo etiam sequitur, ut corporum resur rectio futura sit. quo quidem argumentandi gene-

1. ad Cor. 15

S. Gregorius.

re Saluator ipse noster usus est, cum, aduersus Sadducæos disputans, ex animarum immortalitate corporum resurrectionem conclusit. Deinde cum malis supplicia, bonis præmia a iustissimo Deo sint proposita; ex illis uero quamplurimi, ante quam debitas pœnas persoluant, ex his magna ex parte nullis affecti uirtutis præmijs e uita decedant: necesse est iterum animas cum corporibus coniungi, ut pro sceleribus, aut recte factis corpora, quibus ueluti peccati socijs homines utuntur, una cum anima pœna, aut præmio afficiantur. qui locus diligentissime tractatus est a sancto Chrysostomo in homilia ad populum Antiochenum. Quare Apostolus, cum de resurrectione dissereret, Si in hac uita, inquit, tantum in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Quæ quidem uerba nemo ad animæ miseriam referri existimabit; quæ cum immortalis sit, quamuis corpora non resurgerent, in futura tamen uita beatitudine frui posset; uerum de toto homine intelligenda sunt. nisi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur; necesse est, ut, qui, quemadmodum apostoli, tot ærumnas, & calamitates in uita perpessi sunt, omnium sint miserrimi. Idem uero multo apertius docet ad Thessalonicéses his uerbis: Gloriamur in ecclesiis Dei pro patientia uestra, & fide in omnibus persecutionibus uestris, & tribulationibus, quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini:

S. Chrysostomus.

1. ad Cor. 15

2. ad Thes. 1

ſi tamen iuſtum eſt apud Deum retribuere tribulationem ijs, qui uos tribulant, & uobis, qui tribulamini, requiem nobiſcum in reuelatione domini Ieſu de cælo, cum angelis uirtutis eius in flamma ignis dantis uindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio domini noſtri Ieſu Chriſti. Adde etiam, non poſſe homines, quam diu anima a corpore ſeiuncta eſt, plenam felicitatem, & bonis omnibus cumulatam adipiſci. Vt enim quælibet pars, a toto ſeparata, imperfecta eſt: ita etiã anima, quæ corpori non eſt adiuncta: ex quo ſequitur, ut illi ad ſummam felicitatem nihil deſit, corporum reſurrectionem neceſſariam eſſe.

De uaria reſurgẽtium cõdicione.

His igitur, atque alijs huiuſmodi rationibus Parochus fideles in hoc articulo erudire poterit. Explicare præterea diligenter oportebit ex Apoſtoli doctrina, quinam ad uitam ſuſcitandi ſint. nam ad 1. ad Cor. 15 *Corinthios ſcribens, Sicut in Adam, inquit, omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur. Omni itaque malorum, bonorumque diſcrimine remoto, omnes a mortuis, quamquam non omnium* Ioan. 5. *par condicio futura eſt, reſurgent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem uitæ, qui uero mala egerũt, in reſurrectionem iudicij. Cum autem omnes dicimus, tam eos intelligimus, qui aduentante iudicio mortui iam erunt, quam eos, qui morientur. Huic enim ſententiæ, quæ aſſerit omnes morituros eſſe, nemine excepto, Eccleſiam acquieſcere, ipſamque ſententiam magis ueritati conuenire, ſcriptum reliquit*

liquit sanctus Hieronymus. idem sentit & sanctus Augustinus. Neque uero huic sententiæ repugnant Apostoli uerba, ad Thessalonicenses scripta: Mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui uiuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera. nam sanctus Ambrosius, cum ea explanaret, ita inquit: In ipso raptu mors præueniet, & quasi per soporem, ut egressa anima in momento reddatur: cum enim tollentur, morientur, ut peruenientes ad Dominum, præsentia Domini recipiát animos, quia cum Domino mortui esse non possunt. Eademq. sententia comprobatur sancti Augustini auctoritate in libro de Ciuitate Dei. Cum uero multum referat, nobis certo persuaderi, hoc ipsum, atque adeo idem corpus, quod uniuscuiusque proprium fuit, quamuis corruptum sit, & in puluerem redierit, tamen ad uitam suscitandum esse; illud etiam Parochus accurate explicandú suscipiet. Hæc Apostoli est sententia, cum inquit: Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem: ea uoce, Hoc, proprium corpus aperte demonstrans. Iob etiam de eo clarissime uaticinatus est: Et in carne mea, inquit, uidebo Deum, quem uisurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Hoc idem colligitur ex ipsius resurrectionis definitione. est enim resurrectio, auctore Damasceno, ad eum statum, unde cecideris, reuocatio. Denique, si consideremus, cuius rei

S. Hieron. & Aug.

1 ad Thes. 4

S. Ambros.

1. ad Cor. 15

Iob 19

Damascenus.

causa resurrectionem futuram paulo ante demõstratum est; nihil erit, quod cuiusquam animum hac in re dubium facere possit. Idcirco autem corpora ex-
2.ad Cor.5 citanda esse docuimus, ut referat unusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum. Hominẽ igitur ex ipso corpore, cuius opera uel Deo, uel Dæmoni seruiuit, resurgere oportet; ut cum eodem corpore triumphi coronas, & præmia consequatur, aut pœnas, & supplicia miserrima perferat. Neque uero corpus tantum resurget, sed quidquid ad illius naturæ ueritatem, atque ad hominis decus, & ornamentum pertinet, restituendum est.
S.Augustinus. Præclarum ea de re sancti Augustini testimonium legimus: Nihil tunc uitij, inquit, in corporibus existet: si aliqui plus pinguedine obesi, & crassi extiterint, non totam corporis molem assument, sed, quod illam habitudinem superabit, reputabitur superfluum: & e diuerso, quæcumque uel morbus, uel senium cõfecit in corpore, reparabitur per Christum uirtute diuina, ut, si aliqui propter macrorem fuerint graciles, quia Christus non solum nobis corpus reparabit, sed quidquid per miseriam huius uitæ fuerit nobis ademptum. Item alio loco:
S.Augustinus. Non resumet homo capillos, quos habuerit, sed
Matth.10 quos decuerit, iuxta illud: Omnes capilli capitis uestri numerati sunt, qui secundum diuinam sapientiam sunt reparandi. In primis uero, quoniam membra ad ueritatem humanæ naturæ pertinent, simul restituẽtur omnia. Qui enim uel ab ipso ortu oculis
capti

capti sunt, uel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi, atque omnino manci, et quibusuis membris debiles, integro, ac perfecto corpore resurgent. aliter enim animæ desiderio, quæ ad corporis coniunctionem propensa est, minime satisfactum esset: cuius tamen cupiditatem in resurrectione explendam esse, sine dubitatione credimus. Præterea, satis constat, resurrectionem æque, ac creationem, inter præcipua Dei opera numerari. Quemadmodum igitur omnia a Deo initio creationis perfecta fuerunt, ita etiam in resurrectione futurum omnino affirmare oportet. Neque id de martyribus solum fatendum est, de quibus sanctus Augustinus ita testatur: Non erunt absque illis membris: non enim posset illa mutilatio non esse corporis uitium: alioquin, qui capite truncati sunt, deberent sine capite resurgere. uerumtamen extabunt in eorundem membrorum articulis gladij, cicatrices refulgentes super omne aurum, & lapidem pretiosum, ueluti & cicatrices uulnerum Christi: quod de improbis quoque uerissime dicitur, etsi illorum culpa membra amputata fuerint. nam quo plura membra habebunt, tanto acerbiori dolorum cruciatu conficientur. quare illa membrorum restitutio non ad eorum felicitatem, sed calamitatem, ac miseriam est redundatura; cum merita nō ipsis membris, sed personæ, cuius corpori coniuncta sunt, adscribantur. nam ijs, qui pœnitentiam egerunt, ad præmium; illis uero, qui eandem contempserint,

troncati

pſerint, ad ſupplicium reſtituentur. Hæc uero ſi a Parochis attente conſiderentur, numquam eis rerum & ſententiarum copia deerit ad excitandos, inflammandosque pietatis ſtudio fidelium animos; ut uitæ huius moleſtias, & ærumnas cogitantes, beatam illam reſurrectionis gloriam, quæ iuſtis, & pijs propoſita eſt, auide expectent.

Sequitur nunc, ut fideles intelligant, ſi ea ſpectemus, quæ corporis ſubſtantiam conſtituunt, quamuis illud ipſum, atque idem corpus a mortuis reuocari oporteat, quod antea extinctum fuerat, longe aliam tamen, & diuerſam eius condicionem fore. ut enim cetera omittamus, in eo maxime reſurgentium corpora omnia a ſe ipſis different, quod, cum antea mortis legibus ſubiecta eſſent, poſtea quam ad uitam ſuſcitata fuerint, ſublato bonorum, malorumque diſcrimine immortalitatem aſſequentur. Quam quidem admirabilem naturæ reſtitutionem inſignis Chriſti uictoria meruit, quam de morte reportauit, quemadmodum ſacrarum ſcripturarum teſtimonia nos admonent: ſcriptum eſt
Iſ.25 enim; Præcipitabit mortem in ſempiternum. &
Os.13 alibi; Ero mors tua, o mors. quod explicans Apo
1. ad Cor. 15 ſtolus, inquit: Nouiſſima inimica deſtruetur mors.
Apoc.21 & apud ſanctum Ioannem legimus: Mors ultra non erit. Decebat autem maxime, Chriſti domini merito, quo mortis imperium euerſum eſt, peccatum Adæ longo interuallo ſuperari. Idem etiam diuinæ iuſtitiæ conſentaneum fuit, ut boni beata uita

perpetuo

perpetuo fruerentur; mali uero sempiternas pœnas luentes, quærerent mortem, & non inuenirent; optarent mori, & mors fugeret ab eis. Atque hæc quidem immortalitas bonis, malisque communis erit. Habebunt præterea sanctorum rediuiua corpora insignia quædam, & præclara ornamenta, quibus multo nobiliora futura sint, quam umquam antea fuerint. Præcipua uero sunt quatuor illa, quæ dotes appellantur, ex Apostoli doctrina a Patribus obseruatæ. earum prima est impassibilitas, munus scilicet, & dos, quæ efficiet, ne molesti aliquid pati, ulloue dolore, aut incommodo affici queant. nihil enim aut frigorum uis, aut flammæ ardor, aut aquarum impetus obesse eis poterit. Seminatur, inquit Apostolus, in corruptione, surget in incorruptione. Quod autem impassibilitatem potius, quam incorruptionẽ scholastici appellarint, ea causa fuit, ut, quod est proprium corporis gloriosi, significarent. non enim impassibilitas illis communis est cum damnatis, quorum corpora, licet incorruptibilia sint, æstuare tamen possunt, atque algere, uariisque cruciatibus affici. Hanc consequitur claritas, qua sanctorũ corpora, tamquã sol, fulgebunt. ita enim apud sanctum Matthæum testatur Saluator noster: Iusti, inquit, fulgebunt sicut sol in regno patris eorũ. Ac ne quis de eo dubitaret, suæ transfigurationis exemplo declarauit. Hanc interdũ Apostolus gloriã, modo claritatem appellat. Reformabit, inquit, corpus humilitatis nostræ configuratum corpori

Apoc. 9
1. ad Cor. 15
Matth. 13
Matth. 17
Ad Phil. 3

1.ad Cor.15 corpori claritatis suæ. & rursum: Seminatur in
Exod.34 ignobilitate, surget in gloria. Huius etiam gloriæ
2.ad Cor.3 imaginem quandam uidit populus Israel in deserto, cum facies Moysis ex colloquio, & præsentia Dei ita colluceret, ut in eam filij Israel oculos intendere non possent. Est uero claritas hæc fulgor quidam ex summa animæ felicitate ad corpus redundans, ita ut sit quædam communicatio illius beatitudinis, qua anima fruitur: quo modo etiam anima ipsa beata efficitur, quod in eam pars diuinæ felicitatis deriuetur. Hoc uero munere non æque omnes, perinde ac primo, ornari credendum est. erunt quidem sanctorum corpora omnia æque impassibilia, sed eundem splendorem non habebunt. nam, ut testa-
1.ad Cor.15 tur Apostolus, Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum: stella enim a stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Cum hac dote coniuncta est illa, quam agilitatem uocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur: facillimeque, in quamcumque partem anima uoluerit, ita moueri poterit, ut ea motione nihil celerius esse queat, quemadmodum aperte sanctus Augustinus in libro de Ciuitate Dei, & Hie-
1.ad Cor.15 ronymus in Isaiam, docuerunt. Quare ab Apostolo dictum est: Seminatur in infirmitate, surgit in uirtute. His uero addita est, quæ uocatur subtilitas: cuius uirtute corpus animæ imperio omnino subijcietur, eique seruiet, & ad nutum præsto erit:
1.ad Cor.15 quod ex illis Apostoli uerbis ostenditur. Seminatur,

tur, inquit, corpus animale, surget corpus spiritale. Hæc fere sunt præcipua capita, quæ in huius articuli explicatione tradenda erunt.

Vt autem fideles sciant, quem fructum ex tot, tantorumque mysteriorum cognitione capere possint; primum declarare oportebit, maximas a nobis Deo gratias agendas esse, qui hæc sapientibus absconderit, & reuelauerit paruulis. Quot enim uiri, uel prudentiæ laude præstantes, uel singulari doctrina prædIti, in hac tam certa ueritate cæci plane fuerunt? Quod igitur nobis illa patefecerit, quibus ad eam intelligentiam adspirare non licebat, est quod summam eius benignitatem, & clementiam perpetuis laudibus celebremus. Deinde magnus etiam ille fructus ex huius articuli meditatione consequetur, quod scilicet in eorum morte, qui nobis necessitudine, uel beneuolentia coniuncti sunt, facile tum alios, tum nos ipsos consolabimur. quo quidem genere consolationis Apostolum usum esse constat, cum ad Thessalonicenses de dormientibus scriberet. Sed in omnibus etiam alijs ærumnis, & in calamitatibus, futuræ resurrectionis cogitatio summam nobis doloris leuationem afferet; quemadmodum sancti Iob exemplo didicimus, qui una hac spe afflictum, & mærentem animum sustentabat, fore aliquando, ut in resurrectione dominum Deum suum conspiceret. Præterea, hoc plurimum ualebit ad persuadendum fidelibus populis, ut rectam uitam, integram, ab omnique prorsus peccati

Quam salutares ex articulo Resurrectionis capiantur fructus.

Matth. 11

1. ad Thes. 4

Iob 16

labe

labe puram agere quamdiligentiſſime curent. ſi enim cogitauerint, ingentes illas diuitias, quæ reſurrectionem conſequuntur, ipſis propoſitas eſſe, facile ad uirtutis, & pietatis ſtudia allicientur. Contra uero nulla res maiorem uim habitura eſt ad cõprimendas animi cupiditates, homineſque a ſceleribus auocandos, quam ſi ſæpius admoneantur, quibusnam malis, & cruciatibus improbi afficiendi ſunt, qui
Ioan. 5 extremo illo die procedent in reſurrectionem iudicij.

VITAM AETERNAM. Sancti apoſtoli, duces noſtri, Symbolum, quo fidei noſtræ ſumma continetur, æternæ uitæ articulo claudi, & terminari uoluerunt; tum quia poſt carnis reſurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum eſt, niſi æternæ uitæ præmium; tum uero, ut perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata, nobis ſemper ante oculos uerſaretur, doceremurq. in ea mentem, & cogitationes noſtras omnes defigendas eſſe. Quare Parochi in erudiendis fidelibus numquam intermittẽt, præmijs æternæ uitæ propoſitis, eorum animos accendere; ut, quæcumque uel difficillima Chriſtiani nominis cauſa ſubeunda eſſe docuerint, facilia, atque adeo iucunda exiſtiment, promptioreſque ad parendum Deo, & alacriores reddantur. Sed quoniam ſub his uerbis, quæ ad beatitudinem noſtram declarandam hoc loco uſurpantur, plurima myſteria in occulto latent, ea ſic aperienda ſunt, ut, quantum cuiuſque ingenium ferat, omnibus patere poſſint. Admonendi igitur ſunt fideles, his uocibus,

Vitam

Vitam æternam, non magis perpetuitatem uitæ, cui etiam dæmones, sceleratique homines addicti sunt, quam in perpetuitate beatitudinem, quæ beatorum desiderium expleat, significari. Atque ita intelligebat legis peritus ille, qui a Domino saluatore nostro, quid sibi faciendum esset, ut uitam æternam possideret, in euangelio quæsiuit: perinde ac si diceret: Quænam mihi præstanda sunt, ut ad eum locum, ubi perfecta felicitate frui liceat, perueniam? In hunc uero sensum sacræ litteræ hæc uerba accipiunt, ut multis in locis licet animaduertere. Hoc uero potissimum nomine summa illa beatitudo appellata est, ne quis existimaret eam in rebus corporeis, & caducis, quæ æterna esse nō possunt, consistere. Neque enim hæc ipsa beatitudinis uox satis explicare poterat, quod quærebatur; præsertim cum non defuerint homines inanis cuiusdam sapientiæ opinione inflati, qui summum bonum in iis rebus ponerent, quæ percipiuntur sensibus. hæc enim pereunt, & ueterascunt: beatitudo uero nullo temporis termino definienda est. quin potius terrena hæc longissime a uera felicitate absunt: a qua is quammaxime recedit, qui mundi amore, & desiderio tenetur. scriptum est enim: Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. & paulo post: Mundus transit, & concupiscentia eius. Hæc igitur Parochi fidelium mentibus imprimenda diligenter curabunt, ut mor-

Luc. 18.

1. Ioan. 2

ut mortalia contemnere, nullamque in hac uita, in qua non ciues, sed aduenæ sumus, felicitatem obtineri posse in animum inducant. Quamquam hic etiam spe beati merito dicemur, si abnegantes impietatem, ac sæcularia desideria, sobrie, & iuste, & pie uixerimus in hoc sæculo, expectantes beatã spem, & aduentum gloriæ magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi. Hæc autem cũ permulti, qui sibi ipsi sapientes uidebantur, minus intelligerent, & in hac uita felicitatem quærendam putarent, stulti facti sunt, & in maximas calamitates inciderunt. Sed illud præterea ex ui huius nominis, Vitam æternam, percipimus, semel adeptam felicitatem amitti numquam posse, ut falso nõnulli suspicati sunt. nam felicitas ex omnibus bonis sine ulla mali admistione cumulatur: quæ cum hominis desiderium expleat, in æterna uita necessario consistit. neque enim potest beatus non magnopere uelle, ut illis bonis, quæ adeptus est, sibi perpetuo frui liceat. Quare, nisi ea possessio stabilis, & certa sit, maximo cruciatu timoris angatur, necesse est.

Ad Titũ. 2.

De inenarrabili sanctorum gloria; & de præmiis essentialibus & accidentalibus.

Verum, quanta sit beatorum, qui in cælesti patria uiuunt, felicitas, eaque ab ipsis tantum, præterea nemine, comprehendi possit, hæ ipsæ uoces, cum uitam beatam dicimus, satis demonstrant. nam cum ad rem aliquam significandam eo nomine utimur, quod cum multis alijs commune est, facile intelligimus deesse propriam uocem, qua res illa plane exprimatur. Cum igitur felicitas ijs uocibus

declaratur

declaretur, quæ non magis in beatos, quã in omnes, qui perpetuo uiuant, recte conueniunt, hoc nobis argumento esse potest, altiorem, & præstantiorem quandam rem esse, quam ut proprio uocabulo perfecte significare eius rationem possimus. nam etsi plurima alia nomina cælesti huic beatitudini in sacris litteris tribuuntur, cuiusmodi sunt, regnum Dei, Christi, cælorum, paradisus, sancta ciuitas, noua Hierusalem, domus patris: tamen perspicuũ est, nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandam satis esse. Quare Parochi hoc loco oblatam sibi occasionem non prætermittent, fideles tam amplis præmijs, quæ uitæ æternæ nomine declarantur, ad pietatem, & iustitiam, & omnia Christianæ religionis officia inuitandi. Constat enim, uitam in maximis bonis, quæ natura expetuntur, numerari solere. atqui hoc potissimum bono, cum uitam æternam dicimus, beatitudo definitur. Quod si exigua hac, & calamitosa uita, quæ tot, & tam uarijs miserijs subiecta est, ut mors uerius dicenda sit, nihil magis amatur, nihil aut carius, aut iucundius esse potest: quo tandem animi studio, qua contentione æternam illam uitam quærere debemus, quæ defunctis omnibus malis perfectam & absolutam bonorum omnium ratione coniunctam habet? nam, ut sancti Patres tradiderunt, æternæ uitæ felicitas, omnium malorum liberatione, & bonorum adeptione definienda est. De malis clarissima sunt sanctarum litterarum testimonia: scriptum

Apoc. 7. 21 est enim in Apocalypsi: Non esurient, neque sitient amplius: neque cadet super illos sol, neque ullus æstus. & rursus: Absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quæ prima abierunt. Iam uero beatorum immensa gloria, innumeraque solidæ lætitiæ, & uoluptatis genera futura sunt: cuius gloriæ magnitudinem cum animus noster capere, aut illa in animos nostros penetrare nullo modo possit, necesse est, nos in illam, nempe in gaudium Domini, introire, ut eo
S. August. circumfusi, mentis desiderium cumulate expleamus. Quamuis autem, ut sanctus Augustinus scribit, facilius mala, quibus cărituri sumus, quam bona, ac uoluptates, quas hausuri sumus, numerari posse uideantur: danda tamen erit opera, ut, quæ fideles summæ illius felicitatis adipiscédæ cupiditate inflammare poterunt, breuiter, & dilucide explicentur. Sed illa in primis distinctione uti oportebit, quam a grauissimis diuinarũ rerum scriptoribus accepimus. y enim duo bonorum genera esse statuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet: alterum ipsam beatitudinem consequitur. quare illa essentialia, hæc uero accessoria bona, docendi causa, appellarunt. Ac solida quidé beatitudo, quam essentialem communi nomine licet uocare, in eo sita est, ut Deum uideamus, eiusq. pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis, ac perfectionis fons, & principium. Hæc est uita
æterna

æterna, inquit Christus dominus, ut cognoscant te Ioan. 17
solum Deum uerũ, et quem misisti Iesum Christum: quam sententiam sanctus Ioannes uidetur interpretari, cum ait: Carissimi, nunc filij Dei sumus: & 1. Ioan. 3
nondum apparuit, quid erimus: scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum, sicuti est. significat enim beatitudinem ex ijs duobus constare: tum quod Deum intuebimur, qualis in natura sua, ac substantia est; tum quod ueluti Dij efficiemur. nam qui illo fruuntur, quamuis propriam substantiam retineant, admirabilem tamen quandam, & prope diuinam formam induunt, ut Dij potius, quam homines uideantur. Hoc autem cur ita fiat, ex eo perspicuum est, quod unaquæque res uel ex eius essentia, uel ex eius similitudine, & specie cognoscitur. At quoniam nihil est Dei simile, cuius similitudinis adiumento ad perfectam eius notitiam peruenire possimus: consequens est, ut eius naturam, & essentiam uidere nemini liceat, nisi hæc eadem diuina essentia se nobis coniunxerit. atque id Apostoli uerba illa si- 1. ad Cor. 13
gnificant: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. nam quod inquit, In ænigmate; interpretatur sanctus Au- S. August.
gustinus, in similitudine ad Deum intelligendum accommodata. Quod etiam sanctus Dionysius S. Dionysius Areopagita.
aperte ostendit, cum affirmat, nulla inferiorum similitudine superiora percipi posse. neque enim ex alicuius rei corporeæ similitudine, eius,

quæ corpore careat, essentia, & substantia cognosci potest; cum præsertim necesse sit, rerum similitudines minus concretionis habere, & magis spirituales esse, quam res ipsas, quarum imaginem referunt: quemadmodum in omnium rerum cognitione facile experimur. quoniam uero fieri non potest, ut alicuius rei creatæ similitudo æque pura, & spiritualis, ac Deus ipse est, reperiatur: ita fit, ut ex nulla similitudine diuinam essentiã perfecte intelligere possimus. Accedit etiam, quod omnes creatæ res certis perfectionis terminis circumscribuntur: at Deus infinitus est, neque ullius rei creatæ similitudo eius immensitatem capere potest. Quocirca una illa ratio diuinæ substantiæ cognoscendæ relinquitur, ut ea se nobis coniungat, & incredibili quodam modo intelligẽtiam nostram altius extollat, atque ita idonei ad eius naturæ speciem contemplandam reddamur. id uero lumine gloriæ assequemur, cum eo splendore illustrati, Deum lumen uerum in eius lumine uidebimus. nam beati Deum præsentem semper intuentur: quo quidem dono, omnium maximo, & præstantissimo, diuinæ essentiæ participes effecti, uera, & solida beatitudine potiuntur: quam nos ita credere debemus, ut, eam Dei benignitate cum certa spe nobis expectandam esse, in Symbolo Patrum definitum sit: inquit enim: Expecto resurrectionem mortuorum, & uitam uenturi sæculi. Diuina hæc plane sunt, neque ullis uerbis explicari, aut cogitatione comprehendi a nobis

a nobis possunt. Verum licet aliquam huius beatitudinis imaginem in iis etiam rebus, quæ sensu percipiuntur, cernere. Nam quemadmodum ferrum, admoto igni, ignem concipit, & quamuis eius substantia non mutetur, fit tamen, ut diuersum quippiam, nimirum ignis, esse uideatur: eodem modo, qui in cælestem illam gloriam admissi sunt, Dei amore inflammati, ita afficiuntur, cum tamen id, quod sunt, esse non desinant, ut multo magis distare ab iis, qui in hac uita sunt, merito dici possint, quam ferrum candens ab eo, quod nullam caloris uim in se contineat. Vt igitur rem paucis complectamur, summa illa, & absoluta beatitudo, quam essentialem uocamus, in Dei possessione constituenda est. Quid enim ei ad perfectam felicitatem deesse potest, qui Deum optimum, & perfectissimum possidet? Verum ad illam tamen quædam accedunt ornamenta, omnibus beatis communia; quæ quoniam ab humana ratione minus remota sunt, uehementius quoque animos nostros commouere, & excitare solent. Huius generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos uidetur intelligere: Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. nam gloria quidem beati perfruentur, non illa solum, quam tandem essentialem beatitudinem, uel cum eius natura maxime coniunctam esse ostendimus: sed ea etiam, quæ constat ex clara, & aperta notitia, quam singuli de alterius eximia, & præstanti dignitate habituri sunt. At uero quantus

ille honor existimandus est, qui eis a Domino tribuitur, cum non amplius serui, sed amici, fratres, ac filij Dei uocentur? quare ita electos suos amantissimis, & honorificentissimis uerbis Saluator noster
Matth. 2 compellabit: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum uobis regnum: ut merito liceat excla
Psal. 1.38 mare, Nimis honorificati sunt amici tui Deus. Sed laudibus etiam a Christo domino, coram patre cæle sti, & angelis eius, celebrabuntur. Præterea, si hoc commune omnibus hominibus desiderium natura ingenuit honoris, qui a uiris sapientia præstantibus habeatur, quod eos locupletissimos uirtutis suæ testes fore existiment: quantum beatorum gloriæ accessurum putamus, quod alius alium summo honore prosequetur? Infinita esset omnium oblectationum enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit, ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus. Sed tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quæcumque nobis iucunda in hac uita contingere, uel etiam optari queant, siue ea ad mentis cognitionem, siue ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copijs beatam cælestium uitam circumfluere: quamuis hoc altiore quodam modo, quam oculus uidit, aut auris audi
1. ad Cor. 2 uit, aut in cor hominis ascendit, fieri Apostolus affirmat. nam corpus quidem, quod antea crassum, & concretum erat, cum in cælo, detracta mortalitate, tenue, & spiritale effectum fuerit, nullis
Luc. 12 amplius alimentis indigebit: anima autem æterno gloriæ

gloriæ pabulo, quod magni illius conuiuij auctor transiens omnibus ministrabit, cum summa uoluptate exsaturabitur. Quis uero pretiosas uestes, aut regales corporis ornatus desiderare poterit, ubi nullus harum rerum usus futurus sit, omnesque immortalitate, & splendore amicti, & sempiternæ gloriæ corona ornati erunt? Sed si amplæ etiam, & magnificæ domus possessio ad humanam felicitatem pertinet; quid cælo ipso, quod Dei claritate undique collustratur, uel amplius, uel magnificentius cogitari potest? Quare Propheta, cum eius domicilij pulchritudinem sibi ante oculos poneret, & ad beatas illas sedes perueniendi cupiditate arderet, Quam dilecta, inquit, tabernacula tua Domine uirtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini: cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Atque, ut hic sit omnium fidelium animus, hæc communis omnium uox, quemadmodum Parochi uehementer optare, ita etiam omni studio curare debent. nam, In domo patris mei, inquit Dominus, mansiones multæ sunt; in quibus maiora, & minora præmia, ut quisque promeritus erit, reddentur. Qui enim parce seminat, parce metet; & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Quare non solum ad eam beatitudinem fideles excitabunt, uerum etiam eius consequendæ certam rationem hanc esse frequenter monebunt, ut fide, & charitate instructi, & in oratione, &

Psal. 83

Ioan. 14

2. ad Cor. 9

sacramentorum salutari usu perseuerãtes, ad omnia benignitatis officia ĩ proximos se exerceãt. ita enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparauit, ut aliquando impleatur,
Isa.32 quod dictum est per prophetam: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

DE SACRAMENTIS.

CVM OMNIS Christianæ doctrinæ pars scientiam, diligentiamque desiderat: tum sacramentorum disciplina, quæ & Dei iussu necessaria, & utilitate uberrima est, Parochi facultatem, & industriam postulat singularem; ut eius accurata, ac frequenti perceptione fideles tales euadant, quibus præstantissimæ, ac sanctissimæ res dignæ & salutariter impertiri possint, & sacerdotes ab illa diui-
Matth.7 ni interdicti regula non discedant: Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas uestras ante porcos.

Principio igitur, quoniam uniuerse de toto genere sacramentorum agendum est, ab ipsius nominis ui, atque notione oportet incipere, eiusque ambiguam significationem explanare; ut, quæ huius uerbi sententia hoc loco propria sit, facilius intelligatur. Quare docendi sunt fideles, sacramenti nomen, quod ad propositam rem attinet, aliter a

profanis,

profanis, quam a sacris scriptoribus, acceptum esse. nam alij auctores sacramēti nomine obligationem illā significari uoluerunt, cum iurati aliquo seruitutis uinculo obstringimur, ex quo iusiurandum, quo se milites fidelem operam reip. præstaturos pollicentur, sacramentū militare dictum est. atque hæc frequētissima huius uocabuli significatio apud illos uidetur fuisse. Verum apud Latinos patres, qui res diuinas scriptis tradiderunt, sacramenti nomen aliquam rem sacram, quæ in occulto latet, declarat, quemadmodum Græci, ad eandem rem significandam, mysterij uocabulo usi sunt. in eam uero sententiam sacramenti uocem accipiendam esse intelligimus, cum ad Ephesios scribitur: Vt notum faceret nobis sacramentum uoluntatis suæ. Deinde ad Timotheum: Magnum est pietatis sacramentum. Præterea in libro sapientiæ: Nescierunt sacramenta Dei. Quibus in locis, & alijs multis, licet animaduertere, sacramentum nihil aliud, nisi rem sacram, abditam, atque occultam, significare. Quare Latini doctores signa quædam sensibus subiecta, quæ gratiam, quam efficiunt, simul etiam declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, sacramenta commode appellari posse existimarunt. Quamquam, ut D. Gregorio placet, ob id sacramenta dici possunt, quod diuina uirtus sub rerum corporearum tegumentis occulte salutem efficiat. Nec uero quisquam putet hoc uocabulum nuper in Ecclesiā inductum esse. nam qui sanctos Hieronymum, & Augustinum

Ad Eph. 1

1. ad Tim. 3

Sap.

D. Gregor.

Augustinum legerit; facile perspiciet, antiquos religionis nostræ scriptores ad eam, de qua loquimur, rem demonstrandam sæpissime sacramenti nomine, interdum uero etiam Symboli, uel mystici signi, uel sacri signi uoce usos esse. Atque hæc de sacramenti nomine dicta sint: quod quidem ueteris etiam legis sacramentis conuenit: de quibus nihil opus est Pastoribus præcepta tradere, cum ea euangelij lege, & gratia sublata sint.

De propria ui, atque natura sacramenti.

Verum, præter nominis notionem, quæ hactenus declarata est, rei etiam uis, & natura diligenter inuestiganda, &, quid sacramentum sit, fidelibus aperiendum est. Sacramenta enim ex genere earum rerum esse, quibus salus & iustitia comparatur, dubitare nemo potest. Sed cum multæ rationes sint, quæ ad hanc rem explicandam aptæ, & accommodatæ uideantur, nulla tamen planius, & dilucidius eam demonstrat, quam definitio a D. Augustino tradita, quam deinde omnes doctores scholastici secuti sunt. Sacramentum, inquit ille, est signum rei sacræ: uel, ut alijs uerbis, in eandem tamen sententiam, dictum est, sacramentum est inuisibilis gratiæ uisibile signum, ad nostram iustificationem institutum. Quæ quidem definitio ut magis pateat, singulæ eius partes Pastoribus exponendæ erunt. Atque in primis docere oportebit, rerum omnium, quæ sensibus percipiuntur, duo esse genera. aliæ enim ob id inuentæ sunt, ut aliquid significent: aliæ non alterius rei significandæ,

D. August.

se

sed sua tantum causa effectæ sunt: quo in numero omnes pene res, quæ natura cōstant, haberi possunt. At uero in priori genere uocabula rerum, scriptura, uexilla, imagines, tubæ, & alia huiuscemodi permulta ponēda sunt. nam si ex uocabulis uim significandi detraxeris, sublata uidetur esse causa, quamobrem uocabula instituerentur. Hæc igitur signa proprie dicuntur. illud enim signum esse sanctus Augustinus testatur, quod præter rem, quam sensibus obijcit, efficit etiam, ut ex se alterius rei cognitionem capiamus: sicut ex uestigio, quod terræ impressum intuemur, transisse aliquem, cuius uestigium apparet, facile cognoscimus. Quæ cum ita se habeant; sacramentum ad hoc rerum genus, quæ significandi causa institutæ sunt, referri, perspicuum est: siquidem specie quadam, & similitudine id nobis declarat, quod Deus in animis nostris sua uirtute, quæ sensu percipi non potest, efficit. Baptismus enim, (ut, quod docetur, exemplo notius fiat) cum, adhibitis certis, & sollēnibus uerbis, aqua extrinsecus abluimur, hoc significat; spiritus sancti uirtute omnem peccati maculam, et turpitudinem interius elui, et animas nostras præclaro illo cælestis iustitiæ dono augeri, atque ornari: simulq. ea corporis ablutio, ut postea suo loco explicabitur, illud in animo efficit, quod significat. Sed ex scripturis etiam aperte colligitur, sacramētum inter signa numerandū esse. Apostolus. n. de circumcisione, ueteris legis sacramēto, quæ Abraham patri omniū credentium data

S. August.

erat.

dA Rom. 4 erat, ita ad Romanos ſcribit: Et ſignum accepit
Ad Rom. 6 circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei. Et alio loco, cum affirmat nos omnes, qui baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizatos eſſe, licet cognoſcere, baptiſmum huius rei ſignificationem
ad Rom. 6 habere, nimirum, ut ait idem Apoſtolus, nos cõſepultos eſſe cum illo per baptiſmum in mortem. Neque uero parum proderit, ſi fidelis populus ſacramenta ad ſigna pertinere intellexerit. ita enim fiet, ut, quæ illis ſignificantur, continentur, atque efficiuntur, ſancta, & auguſta eſſe facilius ſibi perſuadeat; cognitaque eorum ſanctitate, ad diuinam erga nos beneficentiam colendam, ac uenerandam magis excitetur.

Sacramentum eſſe rei ſacræ ſignũ, quo modo intelligendum.

S. Auguſt.

Sequitur nunc, ut uerba illa, REI SACRAE, quæ eſt altera definitionis pars, explicentur. quod quidem ut commode fieri poſſit, paulo altius repetenda ſunt, quæ de ſignorum uarietate ſanctus Auguſtinus acute, & ſubtiliter diſputauit. Quædam enim ſigna naturalia dicuntur, quæ præter ſe ipſa alterius rei notitiam (quod omnibus ſignis commune eſſe, antea demonſtratum eſt) in animis noſtris gignunt, ueluti fumus, ex quo ſtatim ignem adeſſe intelligitur. atque hoc ſignum ob eam cauſam naturale appellandum eſt, quod fumus non uoluntate ignem ſignificat, ſed rerum uſus efficit, ut, ſi quis fumum tantum uideat, naturam ſimul et uim ignis, qui adhuc latet, ſubeſſe, mente, & cogitatione percipiat. Quædam uero ſigna natura non con-

ſtant, ſed constituta, atque ab hominibus inuenta ſunt, ut & colloqui inter ſe, & alijs animi ſui ſenſa explicare, uiciſſimque aliorum ſententiam, & conſilia poſſent cognoſcere. Hæc autem quam uaria, & multiplicia ſint, ex eo licet animaduertere, quod nonnulla ad oculorum, pleraque ad aurium ſenſum, reliqua ad ceteros ſenſus pertinent. nam cum aliquid alicui innuimus, &, exempli cauſa, ſublato uexillo quippiam declaramus; ſatis cõſtat, eam ſignificationem ad oculos tantũ referri: quemadmodum tubarum, tibiarum, aut citharæ ſonus, qui nõ ſolum delectandi, ſed plerumque ſignificandi cauſa funditur, ad aurium iudicium ſpectat: quo quidem præcipue ſenſu uerba etiam accipiuntur, quæ ad exprimendas intimas animi cogitationes maximam uim habent. Verum, præter illa ſigna, quæ hominum conſenſu, & uoluntate conſtituta eſſe, hactenus diximus, alia quædam ſunt diuinitus data, quorum tamen non unum genus eſſe omnes conſentiunt. Alia enim ſigna ob eam tantum rem a Deo hominibus commendata ſunt, ut aliquid ſignificarent, uel admonerent: cuiuſmodi fuerunt, legis purificationes, panis azymus, & alia permulta, quæ ad Moſaici cultus cærimonias pertinebant: alia uero Deus inſtituit, quæ non ſignificandi modo, ſed efficiendi etiam uim haberent. atque in hoc poſteriori ſignorum genere ſacramenta nouæ legis numeranda eſſe, liquido apparet. ſigna enim ſunt diuinitus tradita, non ab hominibus inuenta, quæ
rei

rei cuiuſpiam ſacræ, quam declarant, efficientiam in ſe continere certo credimus. Sed quemadmodum ſigna in multiplici uarietate eſſe oſtendimus; ita etiam res ſacra non unius modi exiſtimanda eſt. Quod uero ad propoſitam ſacramenti deſinitionem attinet, diuinarum rerum ſcriptores, ſacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos ſanctos efficit, ac omniũ diuinarum uirtutum habitu exornat, demonſtrant. huic enim gratiæ propriam ſacræ rei appellationem tribuendam merito putarunt, quippe cum eius beneficio animus noſter Deo conſecretur, & coniungatur. Quare, ut explicatius, quid ſacramentum ſit, declaretur, docendum erit, rem eſſe ſenſibus ſubiectam, quæ ex Dei inſtitutione ſanctitatis, & iuſtitiæ tum ſignificandæ, tum efficiendæ uim habet: ex quo ſequitur, ut facile quiuis poſſit intelligere, imagines ſanctorum, cruces, & alia id generis, quamuis ſacrarum rerum ſigna ſint, non ideo tamen ſacramenta dicenda eſſe. Huius autem ueritatis doctrinam facile erit omnium ſacramentorum exemplo comprobare, ſi, quod antea de baptiſmo admonuimus, cum dicebamus ſollemnem illam corporis ablutionem ſignum eſſe, & efficientiam habere rei ſacræ, quæ interius ſpiritus ſancti ui fieret, idem etiam in alijs ſacramentis exercere aliquis uelit. Iam uero hiſce myſticis ſignis, quæ a Deo inſtituta ſunt, illud etiam præcipue conuenit, ut ex Domini inſtitutione non unam aliquam rem, ſed plures ſimul ſignificent. Quod in ſingulis

sacramentis licet cognoscere, quæ non solum sanctitatem, & iustitiam nostram, sed præterea duo alia cum ipsa sanctitate maxime coniuncta declarant, Christi scilicet redemptoris passionem, quæ sanctitatis causa est, & uitam æternam, cælestemque beatitudinem, ad quam sanctitas nostra, tamquam ad finem, referri debet. Quod quidem cum in omnibus sacramentis perspici possit, merito sacri doctores unicuique sacramentorum triplicem significandi uim inesse tradiderunt; tum quia alicuius rei præteritæ memoriam afferat; tum quia aliam præsentem indicet, ac demonstret; tum quia aliam futuram prænunciet. Neque uero existimandum est, hoc ita ab illis doceri, ut etiam sanctarum scripturarum testimonio non probetur. nam cum Apostolus ait: Quicumque baptizati sumus in Christo Ie Ad Rom. 6
su, in morte ipsius baptizati sumus: plane ostendit, iccirco baptismum signum dicendum esse, quod Dominicæ passionis & mortis nos admoneat. Deinde cum inquit: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut, quo modo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus: ex ijs uerbis perspicuum est, baptismum signum esse, quo cælestis gratia in uos infusa declaratur: cuius munere nobis datum est, ut, nouam uitam instituentes, omnia ueræ pietatis officia facile, & libenti animo exequamur. Postremo cum addit: Si enim complan- Ad Rom. 6
tati facti sumus similitudini mortis eius, simul &

resur-

resurrectionis erimus: apparet, baptismum uitæ etiam æternæ, quam per illum consecuturi sumus, non obscuram significationem dare. Sed præter hæc, quæ commemorauimus, uaria significandi genera, & rationes, sæpe etiam euenit, ut sacramentum non unam tantum rem præsentem, sed plures demonstret, ac notet. id uero sanctissimum Eucharistiæ sacramentum intuentibus facile est intelligere, quo ueri corporis, & sanguinis Domini præsentia, necnon gratia, quam non impure sacra mysteria sumentes percipiunt, designatur. Ex iis igitur, quæ dicta sunt, Pastoribus argumenta deesse non poterunt, quibus ostendant, quanta diuinitatis potentia, quot arcana miracula sacramentis nouæ legis insint; ut, ea summa cum religione colenda, & suscipienda esse, omnibus persuadeant.

Sacramenta, præsertim legis euangelicæ, cur instituta.

Verum ad rectum sacramentorum usum docendum nihil accommodatius uideri potest, quam diligenter causas exponere, cur sacramenta institui oportuerit. Plures autem numerari solent: quarum prima est, humani ingenij imbecillitas. siquidem natura ita comparatum uidemus, ut ad earum rerum notitiam, quæ mente, atque intelligentia comprehensæ sunt, nisi per ea, quæ aliquo sensu percipiuntur, nemini adspirare liceat. Vt igitur, quæ occulta Dei uirtute efficiuntur, facilius intelligere possemus, idem summus rerum omnium artifex sapientissime fecit, ut eam ipsam uirtutem aliquibus signis, quæ sub sensum cadunt, pro sua in

nos benignitate declaret. nam, ut præclare a sancto Chrysostomo dictum est; si homo corporis concretione caruisset, nuda ipsa bona, neque ullis integumentis inuoluta, ei oblata essent: quoniam uero anima corpori cōiuncta est, omnino opus fuit, ut rerum, quæ sentiuntur, adminiculo ad ea intelligenda uteretur. Altera uero causa est, quod animus noster haud facile commouetur ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quare Deus a mundi exordio quæ facere instituerat, uerbis quidem frequētissime indicare consueuit; interdum uero, cum opus aliquod institueret, cuius magnitudo promissi fidē abrogare posset, alia etiam signa, quæ nonnumquā miraculi speciem haberent, uerbis adiunxit. nam cum Deus Moysen ad Israelitici populi liberationem mitteret; ille uero, ne Dei quidem præcipientis auxilio fretus, timeret, ne onus sibi grauius imponeretur, quam ut sustinere posset; aut ne populus diuinis oraculis, & dictis fidem non adiungeret; Dominus promissionem suam multa signorum uarietate firmauit. Quemadmodum igitur in ueteri testamento Deus fecerat, ut magni alicuius promissi constantiam signis testificaretur: ita etiam in noua lege Christus, saluator noster, cū nobis peccatorum ueniam, cælestem gratiam, spiritus sancti cōmunicationem pollicitus est, quædam signa oculis, & sensibus subiecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ita fidelem in promissis futurum dubitare numquā possemus.

S. Chryso.

Exod. 3

Exod. 4

Tertia causa fuit, ut illa tãquam remedia, ut scribit sanctus Ambrosius, atque euangelici Samaritani medicamenta ad animarum sanitatem uel recuperandam, uel tuendam præsto essent. Virtutem enim, quæ ex passione Christi manat, hoc est gratiam, quam ille nobis in ara crucis meruit, per sacramenta, quasi per alueum quendam, in nos ipsos deriuare oportet. aliter uero nemini ulla salutis spes reliqua esse poterit. Quare clementissimus Dominus sacramenta uerbo suo, & promissione sancita relinquere in Ecclesia uoluit, per quæ passionis suæ fructum nobis re ipsa communicari sine dubitatione crederemus; si modo unusquisque nostrum ad se eam curationem pie, & religiose admoueret.

Sed quarta etiam causa accedit, cur sacramentorum institutio necessaria uideri possit; ut scilicet notæ quædam, & symbola essent, quibus fideles internoscerentur, cum præsertim nullus hominum

D. Augustinus.

cœtus queat, ut etiam a D. Augustino traditum est, siue ueræ, siue falsæ religionis nomine, quasi unum corpus coagmentari, nisi aliquo uisibilium signorum fœdere coniungantur. Vtrumque igitur præstant nouæ legis sacramenta, quæ & Christianæ fidei cultores ab infidelibus distinguunt, et ipsos fideles sancto quodam uinculo inter se connectunt.

Præterea, aliam etiam iustissimam fuisse causam sacramenta instituendi, ex illis Apostoli uer-

Ad Ro. 10.

bis, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, ostendi potest. Sacramentis enim

fidem

fidem nostram in hominum conspectu profiteri, & notam facere uidemur. Quare ad baptismum accedentes, palam testamur, nos credere, eius aquæ uirtute, qua in sacramento abluimur, spiritualem animæ purgationem fieri. Magnam deinde uim habent sacramenta non solum ad fidem in animis nostris excitandam, & exercendam, sed etiam eam charitatem inflammandam, qua amare inter nos debemus, cum, arctissimo nos uinculo colligatos, & unius corporis membra effectos esse, ex sacrorum mysteriorum communione, recordamur. Postremo, quod in Christianæ pietatis studio plurimi faciendum est, humanæ mentis superbiam edomāt, ac comprimunt, nosque ad humilitatem exercent; dum sensibilibus elementis subijcere nos cogimur, ut Deo obtemperemus, a quo antea impie defeceramus, ut mundi elementis seruiremus. Hæc sunt, quæ potissimum de sacramenti nomine, natura, institutione, fideli populo tradenda esse uisa sunt: quæ postea quam a Pastoribus accurate exposita fuerint, docere deinceps oportebit, quibus ex rebus singula sacramenta constent, quæue sint illorum partes, ac præterea qui ritus, & cærimoniæ additæ illis fuerint.

Primum igitur explicandum est, rem sensibilem, quæ supra in sacramenti definitione posita est, non unam tantum esse, quamuis unum signum constitui credendum sit. Duo enim sunt, ex quibus quodlibet sacramentum conficitur: quorum alterum

De materia & forma sacramentorum, eorumque cærimoniis.

materiæ rationem habet, atque elementum dicitur: alterum formæ uim, & uerbum communi uocabulo appellatur: sic enim a Patribus accepimus. quæ in re notum est, atque apud omnes peruulgatum illud sancti Augustini testimonium: Accedit uerbũ ad elementum, & fit sacramentum. Rei igitur sensibilis nomine tum materiam, siue elementum intelligunt, ut in sacramento baptismi aquam, confirmationis chrisma, & extremæ unctionis oleum, quæ omnia sub aspectum cadunt; tum præterea uerba, quæ formæ rationem habent, atque ad aurium sensum pertinent. Apostolus uero utrumque aperte indicauit, cum inquit: Christus dilexit Ecclesiam, & se ipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ. Quo in loco materia, & forma sacramenti exprimitur. Addenda autem erant uerba ad materiam, ut apertior, clariorque rei, quæ gerebatur, significatio fieret. Verba enim inter omnia signa maximam uim habere perspicuum est: ac, si ipsa desint, plane obscurum erit, quidnam materia sacramentorum designet, ac demonstret. Nam, ut in baptismo licet uidere, cum aqua non minus refrigerandi, quam abluendi uim habeat, & utriusque rei symbolum esse possit, nisi uerba addantur, utrũ horum in baptismo significet, aliquis fortasse coniectura aliqua dijudicabit; nemo autem ea de re quippiam certi affirmare audebit: at cum uerba adhibentur, statim intelligimus, abluendi uim, & signifi-

S. August.

Ad Eph. 5

ſignificationem habere.

In hoc autem noſtra ſacramenta antiquæ legis ſacramentis plurimum præſtant, quod in illis admi niſtrandis nulla, quod quidem acceperimus, defini ta forma ſeruaretur; quo etiam fiebat, ut incerta admodum, & obſcura eſſent: noſtra uero formam uerborum ita præſcriptam habent, ut, ſi forte ab eo diſcedatur, ſacramenti ratio conſtare non poſſit: ob eamque rem clariſſima ſunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum. Hæ igitur ſunt partes, quæ ad naturam, & ſubſtantiam ſacramentorum pertinent, & ex quibus unumquodque ſacramentum neceſſario conſtituitur. His accedunt cærimoniæ: quæ tametſi prætermitti ſine peccato non poſſunt, niſi aliud facere ipſa neceſſitas cogat; tamen, ſi quando omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de uera ſacramenti ratione imminui credendum eſt. Ac merito quidem a primis uſque Eccleſiæ temporibus illud ſemper ſeruatum eſt, ut ſacramenta ſollemnibus quibuſdam cærimonijs miniſtrarentur. Primum enim maxime decuit, ſacris myſterijs eum religionis cultum tribuere, ut ſancta ſancti tractare uideremur. præterea, quæ ſacramento efficiuntur, cærimoniæ ipſæ magis declarant, ac ueluti ante oculos ponunt, & earum rerum ſanctitatem in animos fidelium altius imprimunt. Deinde uero mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter obſeruant, ad ſublimium rerum cogitationem erigunt, fidemque in eis, & charita

tē excitant: quo maior cura, et diligētia adhibenda erit, ut fideles uim cærimoniarū, quibus singula sacramēta cōficiuntur, cognitā, & perspectā habeant.

De necessitate, numero, & utilitate sacramētorum.

Sequitur, ut sacramentorum etiam numerus explicetur. quæ quidem cognitio hanc utilitatem affert, quod populus eo maiori pietate omnes animi sui uires ad laudandam, & prædicandam Dei erga nos singularem beneficentiam conuertet, quo plura salutis, ac beatæ uitæ adiumenta nobis diuinitus parata esse intellexerit. Catholicæ igitur Ecclesiæ sacramenta, quemadmodum ex scripturis probatur, & Patrum traditione ad nos peruenit, & Conciliorum testatur auctoritas, septenario numero definita sunt. Cur autem neque plura, neque pauciora numerentur, ex ijs etiam rebus, quæ per similitudinem a naturali uita ad spiritualem transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit. Homini enim ad uiuendum, uitamque conseruandam, & ex sua, reique publicæ utilitate traducendam, hæc septem necessaria uidentur; ut scilicet in lucem edatur, augeatur, alatur; si in morbum incidat, sanetur; imbecillitas uirium reficiatur; deinde, quod ad remp. attinet, ut magistratus numquam desint, quorum auctoritate, & imperio regatur; ac postremo, legitima sobolis propagatione se ipsum & humanum genus conseruet. Quæ omnia quoniam uitæ illi, qua anima Deo uiuit, respondere satis apparet, ex ijs facile sacramentorum numerus colligetur. Primus enim est Baptismus,

smus, ueluti ceterorum ianua, quo Christo renascimur: deinde Confirmatio; cuius uirtute fit, ut diuina gratia augeamur, & roboremur. baptizatis enim iam apostolis, ut D. Augustinus testatur, inquit Dominus, Sedete in ciuitate, donec induamini uirtute ex alto. Tum Eucharistia, qua, tamquam cibo uere cælesti, spiritus noster alitur, & sustinetur. de ea enim dictum est a Saluatore: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Sequitur quarto loco Pænitentia; cuius ope sanitas amissa restituitur, postquam peccati uulnera accepimus. Postea uero extrema Vnctio, qua peccatorum reliquiæ tolluntur, et animi uirtutes recreantur: siquidem D. Iacobus, cum de hoc sacramento loqueretur, ita testatus est: Etsi in peccatis sit, remittentur ei. Sequitur Ordo, quo publica sacramentorum ministeria perpetuo in Ecclesia exercendi, sacrasque omnes functiones exequendi potestas traditur. Postremo additur matrimonium, ut ex maris & feminæ legitima, & sancta coniunctione filij ad Dei cultum, & humani generis conseruationem procreentur, & religiose educentur.

D. Augustinus. Luc. 24. Ioan. 6. Iacob. 5.

Illud uero maxime animaduertendum est, quamuis omnia sacramenta diuinam, & admirabilem uirtutem in se contineat, tamen non parem omnia, et æqualem necessitatem, aut dignitatem, aut unam, eandemque significandi uim habere. Atque ex ijs tria sunt, quæ tametsi non eadem ratione, tamen præ ceteris necessaria dicuntur. baptismum

De Præstantia & differêtia sacramentorum & corũ auctore.

enim unicuique sine ulla adiunctione necessarium esse, Saluator his uerbis declarauit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Pœnitentia uero illis tantummodo necessaria est, qui se post baptismum aliquo mortali peccato obstrinxerunt. neque enim æternum exitium effugere poterunt, nisi eos admissi peccati rite pœnituerit. Ordo præterea, etsi non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiæ omnino necessarius est. Verum si dignitas in sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate, & mysteriorum numero, ac magnitudine longe ceteris antecedit. quæ omnia facilius intelligentur, cum suo loco ea, quæ ad singula sacramenta pertinent, explicabuntur. Deinceps uidendum est, a quo hæc sacra, & diuina mysteria acceperimus. neque enim dubitandum est, quin præclari alicuius muneris dignitas, eius, a quo donum ipsum profectum est, dignitate, præstantia quammaxime augeatur. Sed ea quæstio difficilem explicationem habere non potest. Nam cum Deus sit, qui homines iustos efficiat; ipsa uero sacramenta iustitiæ adipiscendæ mirifica quædam instrumenta sint: patet, unum eundemque Deum in Christo iustificationis & sacramentorum auctorem agnoscendum esse. Præterea, sacramenta eam uim, et efficientiam continent, quæ ad intimam animam penetrat. Cum uero unius Dei potentiæ proprium sit, in corda et mẽtes hominum illabi; ex hoc etiam perspicitur, sacramẽta a Deo ipso per Christum instituta

Ioan. 3

tuta esse; quemadmodum, ab eo quoque intus di-
spensari, certa, & constanti fide tenendum est. hoc
enim testimonium de illo se accepisse sanctus Ioan. Ioan. 1
affirmat, cum ait: Qui misit me baptizare in aqua,
ille mihi dixit; super quẽ uideris spiritum descenden
tem, & manentem super eum, hic est, qui bapti-
zat in spiritu sancto. Sed quamuis Deus sacramen
torum auctor, & dispensator sit, ea tamen nõ per
angelos, uerum per homines ministrari in Ecclesia
uoluit. non minus enim ministrorum officio, quam
materia, & forma, ad sacramenta conficienda
opus esse, perpetua sanctorum Patrum traditione
confirmatum est. Atque hi quidem ministri, quo-
niam in sacra illa functione non suam, sed Christi
personam gerunt, ea re fit, ut, siue boni, siue ma-
li sint, modo ea forma, & materia utantur, quam
ex Christi instituto semper Ecclesia catholica serua
uit, idque facere proponant, quod Ecclesia in ea ad-
ministratione facit, uere sacramenta conficiant, et
cõferant: ita ut gratiæ fructum nulla res impedi-
re possit, nisi, qui ea suscipiunt, se ipsos tanto bono
fraudare, & spiritui sancto uelint obsistere. Hanc
uero in Ecclesia certam, & exploratã sententiam
semper fuisse, sanctus Augustinus in ijs disputatio- S. Augustinus.
nibus, quas aduersus Donatistas conscripsit, cla-
rissime demonstrauit. Quod si etiam scripturæ te-
stimonia quærimus; ipsum Apostolum, his uerbis
loquentem, audiamus: Ego, inquit, plantaui: 1 ad Cor. 3
Apollo rigauit: sed Deus incrementũ dedit. neque
enim

enim qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Ex quo loco satis intelligitur, quemadmodum arboribus nihil obest eorum improbitas, quorum manu satæ sunt; ita nihil uitij aliena culpa contrahi illis posse, qui malorum hominum ministerio Christo insiti sunt. Quare, ut ex D. Ioannis euangelio sancti Patres nostri docuerunt, Iudas etiam Iscariotes plures baptizauit: ex quibus tamen neminem iterum baptizatum fuisse legimus: ita ut præclare D. Augustinus scriptũ reliquerit: Dedit baptismum Iudas, & non baptizatum est post Iudam: dedit Ioannes, et baptizatum est post Ioannem: quia, si datum est a Iuda, baptisma Christi erat: quod autem a Ioanne datum est, Ioannis erat: nõ Iudam Ioanni, sed baptismũ Christi etiam per Iudæ manus datum, baptismo Ioãnis, etiam per manus Ioannis dato, recte præponimus.

D. Augustinus.

Act. 19.

Sacramenta nouæ legis impura conscientia ministrare, quam perniciosum ipsis ministris, & de eorum effectu.

Neque uero Pastores, alij ue sacramentorum ministri, cum hæc audiunt, satis sibi esse arbitrentur, si, posthabita morum integritate, ac conscientiæ munditia, illud tantum cogitent, quo modo sacramenta ab illis rite ministrentur. id enim etsi diligenter curandum est, in hoc tamen omnia, quæ ad eam functionem pertinent, posita non sunt. Meminisse autem semper debent, sacraméta diuinam quidem uirtutem, quæ illis inest, numquam amittere, at uero impure ea ministrantibus æternam perniciem, & mortem affere. Sancta enim, quod semel atque iterum ac sæpius admonere oportet, sancte, & re-

& religiose tractanda sunt. Peccatori, ut est apud Prophetam, dixit Deus: Quare tu enarras iusti- Psal. 49.
tias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? tu uero odisti disciplinam. Quod si homini peccatis contaminato minus licet de rebus diuinis agere: quantum ab eo scelus concipi existimandum erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen sacra mysteria polluto ore conficere, uel in fœdas manus sumere, contrectare, atque alijs porrigere, & ministrare uereatur? cũ præsertim apud sanctũ Dionysium scriptum sit, malis symbola (ita S. Dionysius.
enim sacramenta appellat) ne contingere quidem permissum esse. Sanctitatem igitur sacrarum rerum ministri in primis sectentur, pure ad sacramenta ministranda accedãt, atque ita se ad pietatẽ exerceant, ut ex eorum frequenti tractatione, & usu, uberiorem in dies gratiam, adiuuante Deo, consequantur.

Sed iam, his rebus explicatis, docendum erit, quinam sacramentorum effectus sit: id enim sacramenti definitioni, quæ supra tradita est, non parum lucis allaturum uidetur. ij autem duo præcipue numerantur. Ac principem quidem locum merito gratia illa obtinet, quam usitato a sacris doctoribus nomine iustificantem uocamus. ita enim Apostolus apertissime nos docuit, cum inquit; Christũ dilexisse Ad Eph. 5
Ecclesiam, & se ipsum tradidisse pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in uerbo. Quo autẽ pacto tãta res, et tam admirabilis per sacramentũ efficiatur, ut, quemadmodũ S. Augustini D. Augustinus.
sententia

ſententia celebratum eſt, Aqua corpus abluat, & cor tangat; id quidem humana ratione, atque intelligentia comprehendi non poteſt. Conſtitutũ enim eſſe debet, nullam rem ſenſibilem ſuapte natura ea ui præditam eſſe, ut penetrare ad animam queat. At fidei lumine cognoſcimus, omnipotentis Dei uirtutem in ſacramentis ineſſe, qua id efficiant, quod ſua ui res ipſæ naturales præſtare nõ poſſunt. Quocirca, ne ulla umquam huius effectus dubitatio in animis fidelium reſideret, cum miniſtrari ſacramenta cœptum eſt, uoluit clementiſſimus Deus, quid illa interius efficerẽt, miraculorum ſignificationibus declarare; ut eadem perpetuo interius fieri conſtantiſſime crederemus, quamuis longe a noſtris ſenſibus remota eſſent. Itaque, ut omittamus, Saluatore noſtro in Iordane baptizato, cælos apertos eſſe, & ſpiritum ſanctum columbæ ſpecie apparuiſſe; ut admoneremur, eius gratiam, cum ſalutari fonte abluimur, in animam noſtrã infundi: ut hoc inquã omittamus, (magis enim ad baptiſmi ſanctificationem, quam ſacramenti adminiſtrationem pertinẽt) nonne legimus, cum Pentecoſtes die apoſtoli ſpiritum ſanctum acceperunt, quo deinde ad prædicandam fidei ueritatem, adeundaque pro Chriſti gloria pericula alacriores, & fortiores fuerunt, tunc, facto repente de cælo ſonitu, tamquam aduenientis ſpiritus uehementis, apparuiſſe illis diſpertitas linguas quaſi ignis? ex quo intellectum eſt, ſacramento confirmationis eundem nobis ſpiritum tribui,

Matth. 3 Mar. 1 Luc. 3

easque uires addi, quibus possimus carni, mundo, & Satanæ, perpetuis scilicet hostibus nostris, fortiter repugnare, & resistere. Atque hæc miracula, quoties apostoli sacramenta ista ministrarent, initio nascentis Ecclesiæ aliquandiu uisa sunt, donec, firmata iam fide, et corroborata, fieri desierũt.

De excellẽtia sacramẽtorum nouæ legis ad uetera comparatorũ, & de Charactere.

Ex ijs igitur, quæ de priori sacramentorum effectu, gratia scilicet iustificante, demonstrata sunt, illud etiam plane constat, excellentiorem, & præstantiorem uim sacramentis nouæ legis inesse, quam olim ueteris legis sacramenta habuerunt: quæ cum infirma essent, egenaque elementa, inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, non animæ. quare, ut signa tantum earum rerum, quæ mysterijs nostris efficienda essent, instituta sunt. At uero sacramenta nouæ legis ex Christi latere manantia, qui per spiritum sanctum semet ipsum obtulit immaculatum Deo, emundant conscientiam nostrã ab operibus mortuis ad seruiendum Deo uiuenti, atque ita eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis uirtute operantur. Quocirca si ea cum antiquis sacramentis conferamus, præterquam quod plus efficaciæ habent, & utilitate uberiora, & sanctitate augustiora esse inuenientur. Alter uero sacramentorum effectus non quidem omnibus communis, sed trium tantummodo proprius, baptismi, confirmationis, & ordinis sacri, est character, quem animæ imprimunt. nam cum Apostolus ait: Vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit

Ad Heb. 9

2. ad Cor. 1

dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris: uoce illa, Signauit, non obſcure characterem deſcripſit; cuius proprium eſt, aliquid ſignare, & notare. Eſt autem character ueluti inſigne quoddam animæ impreſſum, quod deleri nũquam poteſt, eique perpetuo inhæret: de quo ita apud S. Auguſtinum ſcriptum eſt: An minus forte ſacramenta Chriſtiana, quam corporalis hæc nota, qua ſcilicet miles inſignitur, poterunt? illa namque militi, ad militiam, quam deſeruiſſet, reuertenti, non noua imprimitur, ſed antiqua cognoſcitur, et approbatur. Iam uero character hoc præſtat, tum ut apti ad aliquid ſacri ſuſcipiendum uel peragendum efficiamur, tum ut aliqua nota alter ab altero internoſcatur. Ac baptiſmi quidem charactere utrumque conſequimur, ut ad alia ſacramenta percipienda reddamur idonei, & eo præterea fidelis populus a gentibus, quæ fidem non colunt, diſtinguatur. Idem autem in charactere confirmationis, & ſacri ordinis licet cognoſcere: quorum altero ueluti Chriſti milites ad eius nominis publicam confeſſionem, & propugnationem, ac contra inſitum nobis hoſtem, & ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus armamur, atque inſtruimur, ſimulque ab ijs, qui nuper baptizati, tamquam modo geniti infantes ſunt, diſcernimur: alter uero tum poteſtatem ſacramẽta conficiendi, & miniſtrandi coniunctam habet, tum eorum, qui eiuſmodi poteſtate præditi ſunt, a reliquo fidelium cœtu diſtinctionem oſtendit. Tenenda igitur eſt catholicæ Ec-

S. Auguſtinus.

clesiæ regula, qua docemur, tria hæc sacramenta characterem inprimere, neque ullo umquam tempore iteranda esse.

Hæc sunt, que generatim de sacramentis tradē-da erunt. in cuius argumenti explicatione, Pastores duo potissimum efficere omni studio conētur. Primú est, ut fideles intelligant, quanto honore, & cultu, et ueneratione hæc diuina, et cælestia munera digna sint: alterum uero, ut, quoniá a clementissimo Deo ad cōmunem omnium salutē proposita sunt, ijs pie & religiose utantur, atque ita Christianæ perfectionis desiderio exardescāt, ut, si pænitentiæ præsertim et Eucharistiæ saluberrimo usu aliquádiu careant, plurimum damni se fecisse existiment. Hæc autem facile Pastores assequi poterunt, si, quæ de sacramentorū diuinitate, et fructu supra dicta sunt, auribus fidelium sæpius inculcabunt, primum a Domino, saluatore nostro, a quo nihil nisi perfectissimū proficisci potest, instituta esse: præterea, cum ministrantur, spiritus sancti intima cordis nostri permeantis efficacissimum numen præsto esse: deinde, admirabili, & certa curandarum animarum uirtute prædita esse: tum, per ea immensas illas Dominicæ passionis diuitias ad nos deriuari. Postremo uero ostendent, totum Christianum ædificium firmissimo quidem lapidis angularis fundamento inniti, uerum, nisi uerbi Dei prædicatione, & sacramentorum usu undique fulciatur, magnopere uerendum esse, ne magna ex parte labefactatum cōcidat.

ut enim

ut enim per ſacramenta in uitam ſuſcipimur: ita hoc ueluti pabulo alimur, conſeruamur, augemur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO.

Ex ijs quidem, quæ hactenus de ſacramentis uniuerſe tradita ſunt, cognoſci poteſt, quam neceſſarium ſit ad Chriſtianæ religionis uel doctrinam percipiendam, uel pietatem exercendam, ea intelligere, quæ de illorum ſingulis credenda catholica Eccleſia proponit: ſed, ſi quis diligentius Apoſtolum legerit, ſine dubitatione ita ſtatuet, perfectam baptiſmi cognitionem a fidelibus magnopere requiri: adeo non ſolum frequenter, ſed grauibus uerbis & ſpiritu Dei plenis, eius myſterij memoriá renouat, diuinitatē commendat, atque in eo redemptoris noſtri mortem, ſepulturam, & reſurrectionem nobis ante oculos tum ad contēplandum, tum ad imitandum conſtituit. Quare Paſtores numquam ſe ſatis multam operam, & ſtudium in huius ſacramenti tractatione collocaſſe arbitrentur: uerum, præter eos dies, in quibus more maiorum diuina baptiſmi myſteria potiſſimum explananda eſſent, in ſabbatho magno Paſchæ, & Pentecoſtes, quo tempore Eccleſia ſumma cum religione, maximisque cærimonijs hoc ſacramentum celebrare conſueuerat, alijs etiam diebus occaſionem captent de hoc argumento diſſerendi. Atque illud in primis tempus maxime opportunum ad eam rem uideri pote-

rit, si interdum, cum baptismus alicui ministrandus sit, fidelis populi multitudinem conuenisse animaduerterint. tunc enim facilius multo erit, si minus liceat omnia capita, quæ ad hoc sacramentum attinent, persequi, unum saltem, aut alterum docere, cum fideles earum rerum doctrinam, quam auribus percipiunt, simul etiam sacris baptismi cærimonijs expressam uident, pioque & attento animo contemplantur. Ex quo deinde fiet, ut unusquisque, ijs rebus admonitus, quæ in alio geri uideat, secum recordetur, qua se sponsione Deo obligauerit, cum baptismo initiatus est; simulque illud cogitet, an uita, & moribus talem se præbeat, qualem ipsa Christiani nominis professio pollicetur. Vt igitur, quæ docenda erunt, dilucide exponantur; quænam sit baptismi natura, & substantia, aperiendum est; si prius tamen ipsius uocis significatio explicetur. Ac baptismus quidem græcum esse nomen nemo ignorat: quod etsi in sacris literis non solum eam ablutionem, quæ cum sacramento coniuncta est, sed etiam omne ablutionis genus, quod aliquando ad passionem translatum est, significat; tamen apud Ecclesiæ scriptores non quamuis corporis ablutionem declarat, sed eam, quæ cum sacramento coniungitur, nec sine præscripta uerborum forma ministratur. qua quidem significatione Apostoli ex Christi domini instituto frequentissime usi sunt.

Alia quoque nomina ad eandem rem significandam sancti Patres usurparunt. Sacramentum enim

fidei appellari, quod illud suscipientes, uniuersam Christianæ religionis fidem profiteantur, D. Augustinus testatur. Alij uero, quia fide corda nostra illuminantur, quam in baptismo profitemur, hoc sacramentum Illuminationem uocarunt. nam & Apostolus ita inquit: Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinuistis passionum: tempus nimirum, quo baptizati erant, significans. Chrysostomus præterea in oratione, quam ad baptizatos habuit, tum expurgationem, quia per baptismum expurgamus uetus fermentum, ut simus noua conspersio, tum sepulturam, tum plantationem, tum crucem Christi nominat; quarum omnium appellationum causam ex epistola ad Romanos scripta licet colligere. Cur autem D. Dionysius principium sanctissimorum mandatorum uocauerit, perspicuum est; cum hoc sacramentum ueluti ianua sit, qua in Christianæ uitæ societatem ingredimur, atque ab eo diuinis præceptis obtemperãdi initium facimus. Atque hæc de nomine breuiter exponenda erunt.

D. Augustinus. Heb. 10. S. Chrysostomus. S. Dionys.

Quod autem ad rei definitionem attinet, etsi multæ ex sacris scriptoribus afferri possunt, illa tamen aptior, & commodior esse uidetur, quã ex uerbis Domini apud Ioannẽ, et Apostolis ad Ephesios licet intelligere. nam cũ Saluator dicat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei: et Apostolus, cum de Ecclesia loqueretur; Mundans eam lauacro aquæ in uerbo: ita

Baptismi pro sacramento sumpti definitio, materia, forma, effectusq.

ita fit ut recte, & apposite definiatur, baptismum esse sacramentum regenerationis per aquam in uerbo. Natura enim ex Adam filij iræ nascimur, per baptismum uero in Christo filij misericordiæ renascimur: siquidem dedit hominibus potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Sed quibuscumque tandem uerbis baptismi naturam explicari contigerit, docendus erit populus, hoc sacramentum confici ablutione, cui ex Domini Saluatoris instituto certa, & sollemnia uerba necessario adhibentur, quẽadmodum semper sancti Patres docuerunt. quod apertissimo illo D. Augustini testimonio demonstratur: Accedit uerbum ad elementum, et fit sacramẽtum. Id uero eo diligẽtius monere oportebit, ne forte fideles in eum errorẽ inducantur, ut existiment, quod uulgo dici solitum est, aquã ipsam, quæ ad conficiendum baptismum in sacro fonte asseruatur, sacramentum esse. tunc.n. sacramentum baptismi dicendũ est, cum aqua ad abluendum aliquẽ, additis uerbis, quæ a Domino instituta sunt, re ipsa utimur. Iam uero, quoniam singula sacramenta ex materia, & forma constitui initio diximus, cum generatim de omnibus sacramentis ageretur, iccirco, quæ utraque sit in baptismo, a Pastoribus declarandum erit[a]. Materiam igitur, siue elementum huius sacramenti, esse omne naturalis aquæ genus, siue ea maris sit, siue fluuij, siue paludis, siue putei,

Ioan. 1

D. Augustinus.

aut fontis, quæ sine ulla adiunctione aqua dici so-
Ioan. 3 let. nam & Saluator docuit: Nisi quis renatus fue
rit ex aqua, & spiritu, non potest introire in re-
Ad Eph. 5 gnum Dei. & Apostolus inquit; Ecclesiam laua-
1. Ioan. 5 cro aquæ mundatam esse. Et in B. Ioannis epistola
scriptum legimus: Tres sunt, qui testimonium dant
in terra, spiritus, aqua, & sanguis. Quod etiam
alijs sacrarum litterarum testimonijs comproba-
Matth. 3 tur. Quod uero a Ioanne Baptista dictum est, uen-
turum esse Dominum, qui baptizaret in spiritu san
cto, & igne; id quidem nullo modo de baptismi ma
teria intelligendum est; sed uel ad intimum spiritus
sancti effectum, uel certe ad miraculum referri de-
Act. 2 bet, quod die Pentecostes apparuit, cum spiritus
sanctus e cælo in apostolos ignis specie delapsus est:
de quo alio loco Christus dominus noster prædixit;
Act. 1 Ioannes quidem baptizauit aqua: uos autem ba-
ptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies.

Figuræ, & prophetiæ antiquæ baptismi.

Verum idem quoque a Domino tum figuris, tum
prophetarum oraculis significatum esse, ex diuinis
scripturis animaduertimus. Diluuium enim, quo
Gen. 6 mundus purgatus est, quod multa malitia homi-
num esset in terra, & cuncta cogitatio cordis inten
ta esset ad malum, huius aquæ figuram, & simi-
1. Pet. 3 litudinem gessisse, apostolorum Princeps in priori
epistola ostendit. Et maris rubri transitum eiusdē
1. ad Cor. 10 aquæ significationem habuisse, D. Paulus, ad Co-
4. Reg. 5 rinthios scribens, exposuit. ut interim omittamus
Ioan. 5 tum Naaman Syri ablutionem, tum probaticæ
piscinæ

piscinæ admirabilem uim, & alia id genus multa, in quibus huius mysterij symbolum inesse facile apparet. De prædictionibus autem dubitare nemo potest, quin aquæ illæ, ad quas tam liberaliter Isaias Isa.55 propheta omnes sitientes inuitat, uel quas e templo egredientes Ezechiel in spiritu uidit, tum prætere- Ezech.47 rea fons ille, quem domui Dauid habitantibus Hierusalem paratum in ablutionem peccatoris, et menstruatæ Zacharias prænunciauit, ad salutarem ba Zach.13 ptismi aquam indicandam, atque exprimēdam pertineant. Quantum uero baptismi naturæ, & uirtuti consentaneum fuerit, ut eius propria materia aqua institueretur, pluribus quidem rationibus D. Hieronymus ad Oceanum scribens demonstra- D.Hieron. uit. Sed quod ad hunc locum attinet, Pastores docere in primis poterunt, quoniam hoc sacramentum omnibus sine ulla exceptione ad consequendam uitam necessarium erat, iccirco aquæ materiam, quæ numquam non præsto est, atque ab omnibus facile parari potest, maxime idoneam fuisse. Deinde aqua effectū baptismi maxime significat. ut enim aqua sordes abluit, ita etiam baptismi uim, atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optime demonstrat. Accedit illud, quod, quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic baptismo cupiditatū ardor magna ex parte restinguitur. Illud uero animaduertēdum est, quamuis aqua simplex, quæ nihil aliud admixtum habet, materia apta sit ad hoc sacramentum conficien

dum, quoties scilicet baptismi ministrandi necessitas incidat, tamen ex apostolorum traditione semper in catholica Ecclesia obseruatum esse, ut, cum sollemnibus cærimonijs baptismus conficitur, sacrũ etiam chrisma addatur, quo baptismi effectum magis declarari perspicuum est. Docendus quoque erit populus, etsi aliquando incertum esse potest, utrum hæc an illa uera aqua sit, qualem sacramenti perfectio requirat, hoc tamen pro certo habendum esse, numquam ex alia materia, quam ex aquæ naturalis liquore, baptismi sacramentum ulla ratione confici posse.

Quam sit necessaria formæ baptismi cognitio.

Sed duarum partium, ex quibus baptismus constare debet, postquam altera, hoc est materia, diligenter explicata fuerit, studebunt Pastores eadem diligentia formam etiam tradere; quæ est altera eius pars maxime necessaria. In huius autem sacramenti explicatione, eo maiori cura, & studio elaborandum putabunt, quod tam sancti mysterij notitia non solum sua sponte fideles uehementer delectare potest, quod quidem in omni diuinarum rerum scientia communiter euenit, uerum etiam ad usus fere quotidianos summopere expetẽda est. Cum enim sæpe incidant tempora, quemadmodum suo loco planius dicetur, in quibus tum ab alijs de populo, tum sæpissime a mulierculis baptismum ministrari oporteat; ita fit, ut promiscue omnibus fidelibus ea, quæ ad huius sacramenti substantiam pertinent, cognita, & perspecta esse debeant. Quare dilucidis,

&

& apertis uerbis, quæ facile percipi ab omnibus possint, Pastores docebunt, hanc esse perfectam & absolutam baptismi formam, Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ita enim a Domino, & Saluatore nostro traditum est, cum apostolis apud Matthæum præcepit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Ex illo autem uerbo, Baptizantes, catholica Ecclesia, diuinitus edocta, optime intellexit, in huius sacramenti forma actionem ministri exprimendam esse: quod quidem fit, cum dicitur, Ego te baptizo. Ac quoniam, præter ministros, tum illius personam, qui baptizatur, tum principalem causam, quæ baptismum efficit, significare oportebat, iccirco illud pronomen, TE, & distincta diuinarum personarum nomina adduntur, ut absoluta sacramenti forma ijs uerbis concludatur, quæ modo exposita sunt, Ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Neque enim sola filij persona, de quo a Ioanne scribitur; Hic est, qui baptizat; sed simul omnes sanctæ Trinitatis personæ ad baptismi sacramentum operantur. Quod autem, In nomine, non, in nominibus, dictum est; hoc plane declarat unam Trinitatis naturam, & diuinitatem. etenim hoc loco, nomen, ad personas non refertur, sed diuinam substantiam, uirtutem, & potestatem, quæ una & eadem est in tribus personis, significat. Sed in hac forma, quam integram, & per-

Matth. 28

Ioan. 1

fectam esse ostendimus, obseruandum est, quædam prorsus necessaria esse, quæ si omittantur, sacramentum confici non potest; quædam uero non ita necessaria, ut, si desint, sacramenti ratio non constet; cuiusmodi est uox illa, Ego: cuius uis in uerbo BAPTIZO continetur: immo uero in ecclesiis Græcorũ uariata dicendi ratione prætermitti cõsueuit: propterea quod nullam fieri oportere ministri mentionem iudicarunt: ex quo factum est, ut in baptismo hac forma passim utantur, Baptizatur seruus Christi in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. a quibus tamen perfecte sacramentum ministrari, ex Concilij Florentini sententia, & definitione apparet; cum ijs uerbis satis explicetur id, quod ad baptismi ueritatem attinet, nimirum ablutio, quæ tunc re ipsa peragitur. Quod si etiam aliquando tempus fuisse dicendum est, cum apostoli in
Act.2 nomine tantum domini Iesu Christi baptizarent; id
Act.8 quidem spiritus sancti afflatu eos fecisse, exploratum nobis esse debet; ut initio nascentis Ecclesiæ Iesu Christi nomine prædicatio illustrior fieret, diuinaque, & immensa eius potestas magis celebraretur. Deinde uero rem penitus introspicientes, facile intelligemus, nullam earum partium in ea forma desiderari, quæ ab ipso Saluatore præscriptæ sunt. qui enim Iesum Christum dicit, simul etiam patris personam, a quo unctus, & spiritum sanctum, quo unctus est, significat. Quamquam dubium fortasse uideri potest, an huiusmodi forma apostoli

apostoli aliquem baptizauerint, si Ambrosij, & Basilij, sanctissimorum, et grauissimorũ Patrum, auctoritatem sequi uolumus, qui ita baptismum in nomine Iesu Christi interpretati sunt, ut dixerint, ijs uerbis significari baptismum, non qui a Ioanne, sed qui a Christo domino traditus esset, tametsi a cõmuni, et usitata forma, quæ distincta trium personarum nomina continet, apostoli non discederent. Atque hoc loquendi genere Paulus etiam in epistola ad Galatas usus uidetur, cum inquit: Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis: ut significaret, in fide Christi, nec alia tamen forma, quam idem Saluator & Dominus noster seruandam præceperat, baptizatos esse.

S. Ambrosius, & Basilius.

Ad Gal. 3

Hactenus igitur de materia, & forma, quæ ad baptismi substantiam maxime pertinent, fideles docere satis fuerit. Quoniam uero in hoc sacramento conficiendo legitimæ etiam ablutionis rationem seruari oportet; iccirco eius quoque partis doctrina a Pastoribus tradenda est, atque ab eis breuiter explicandum, communi Ecclesiæ more & consuetudine receptum esse, ut baptismus uno aliquo ex tribus modis confici posset. nam qui hoc sacramento initiari debent, uel in aquam merguntur, uel aqua in eos infunditur, uel aquæ aspersione tinguntur. Ex his autem ritibus quicumque seruetur, baptismum uere perfici credendum est. aqua enim in baptismo adhibetur ad significandam animæ ablutionem, quam efficit: quare baptismus ab Apostolo

Ad Eph. 5

lauacrum appellatus est. Ablutio autem non magis fit, cum aliquis aqua mergitur, quod diu a primis temporibus in Ecclesia obseruatum animaduertimus; quam uel aquæ effusione, quod nunc in frequenti usu positum uidemus, uel aspersione, quemadmodum a Petro factum esse colligitur, cum uno die tria millia hominum ad fidei ueritatem traduxit, & baptizauit. Vtrum uero unica, an trina ablutio fiat, nihil referre existimandum est. utrouis enim modo et antea in Ecclesia baptismum uere confectum esse, & nunc confici posse, ex D. Gregorij Magni epistola, ad Leandrum scripta, satis apparet. Retinendus est tamen a fidelibus is ritus, quem unusquisque in sua ecclesia seruari animaduerterit. Atque illud præcipue monere oportet, non quamlibet corporis partem, sed potissimum caput, in quo omnes tum interiores, tum externi sensus uigent, abluendum, simulque ab eo, qui baptizat, non ante, aut post ablutionem uerba sacramenti, quæ formam cōtinent, sed eodem tempore, quo ablutio ipsa peragitur, pronuncianda esse. His expositis, conueniet præterea docere, atque in memoriam fidelium reducere, baptismum, quemadmodum & reliqua sacramenta, a Christo domino institutum esse. Hoc igitur Pastores frequenter docebunt; explicabūtq. duo diuersa tempora baptismi notanda esse; alterum, cum Saluator eum instituit, alterum, cum lex de eo suscipiendo sancita est. Ac, quod ad primum attinet, tunc a Domino hoc sacramentum

Act. 2

S. Gregorius.

institutum

institutum esse perspicitur, cum ipse a Ioanne bapti zatus sanctificandi uirtutem aquæ tribuit. testan tur enim sancti Gregorius Nazanzenus, & Au gustinus, eo tempore aquæ uim generandi in spiri tualem scilicet uitam datam esse. Et alio loco ita scri ptum reliquit: Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnia peccata abluit aqua. Et alibi: Baptiza tur Dominus, nō mundari indigens, sed tactu mun dæ carnis aquas mundans, ut uim abluendi habe ant. Atque ad eam rem illud maximo argumento esse potuit, quod tunc sanctissima Trinitas, in cu ius nomine baptismus conficitur, numen suum præ sens declarauit. Vox enim patris audita est: filij persona aderat: & spiritus sanctus in columbæ spe cie descendit: præterea cæli aperti sunt, quo nobis iam per baptismum licet ascendere. Quod si quis scire cupiat, quanam ratione tanta, & tam diuina uirtus a Domino aquis tributa sit; id quidem huma nam intelligentiam superat. Hoc uero satis percipi a nobis potest, baptismo a Domino suscepto, sanctis simi, & purissimi eius corporis tactu aquam ad ba ptismi salutarem usum consecratam esse, ita tamen, ut hoc sacramentum, etsi ante passionem institu tum fuerit, a passione tamen, quæ omnium Chri sti actionum tamquam finis erat, uim, & efficien tiam duxisse, credendum sit. Sed de altero etiam, quo scilicet tempore lex de baptismo lata fuerit, nul lus dubitandi locus relinquitur. nam inter sacros scriptores conuenit, post Domini resurrectionem, cū

B. Gregorī us Nazāz. & S. Augustinus.

Matth. 3 Mar. 1 Luc. 3

Mar. 16

apostolis

Matth.28 apostolis præcepit; Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti; ex eo tempore omnes homines, qui salutem æternam consecuturi erant, lege de baptismo
1.Petr.1 teneri cœpisse. Quod quidem ex apostolorum Principis auctoritate colligitur, cum inquit: Regenerauit nos in spem uiuam per resurrectionẽ Iesu Christi ex mortuis. Idemq. ex illo Pauli loco; Se ipsum
Ad Eph. 5 tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, (cum de Ecclesia loqueretur) mundans eam lauacro aquæ in uerbo; licet cognoscere. uterque enim baptismi obligationem ad tempus, quod mortẽ Domini consecutum est, uidetur retulisse: ut dubitandum nullo modo sit, uerba etiam illa Saluatoris; Nisi quis re-
Ioan.3 natus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei; id ipsum tempus spectasse, quod post passionem futurum erat. Ex ijs igitur, si accurate a Pastoribus tractentur, haud dubium esse potest, quin fideles maximam in hoc sacramento dignitatem agnoscant, ac summa animi pietate uenerẽtur: præsertim uero cũ cogitarint, præclara illa, & amplissima munera, quæ, cum Christus dominus baptizaretur, miraculorum significationibus declarata sunt, singulis, cum baptizantur, intima spiritus sancti uirtute donari, atque impertiri. Vt
4. Reg.6 enim si, quemadmodum Elisæi puero contigit, nobis oculi ita aperirentur, ut cælestes res intueri possemus, nemo adeo communi sensu carere putandus esset, quem diuina baptismi mysteria in maximam

admira-

admirationem nō traducerent: cur idem etiam euenturum non existimemus, cum a Pastoribus huius sacramenti diuitiæ ita expositæ fuerint, ut eas fideles si non corporis oculis, at mentis acie, fidei splendore illuminatæ, contemplari queant?

Iam uero, a quibus ministris hoc sacramentum conficiatur non utiliter modo, sed necessario, tradendū uidetur; tum ut ijs, quibus præcipue hoc munus commissum est, illud sancte, et religiose curare studeant; tum ut ne quis, tāquam fines suos egressus, in alienam possessionem intempestiue ingrediatur, uel superbe irrumpat: cum in omnibus ordinem seruandum esse Apostolus admoneat. Doceantur igitur fideles, triplicem esse eorum ordinem: ac in primo quidem Episcopos, & sacerdotes collocandos esse; quibus datum est, ut iure suo, non extraordinaria aliqua potestate, hoc munus exerceant. ijs enim in apostolis præceptum est a Domino; Euntes baptizate: quamuis Episcopi, ne grauiorem illam docendi populi curam deserere cogerentur, baptismi ministerium sacerdotibus relinquere soliti essent. Quod uero sacerdotes iure suo hanc functionem exerceant, ita ut præsente etiam Episcopo ministrare baptismum possint, ex doctrina Patrum, & usu Ecclesiæ constat. nam cum ad Eucharistiam consecrandam instituti sint; quæ est pacis & unitatis sacramentum: consentaneum fuit, potestatem ijs dari omnia illa administrandi, per quæ necessario huius pacis, & unitatis quilibet particeps fieri posset.

Qui proprii ministri baptismi.

posset. Quod si aliquando Patres sacerdotibus, sine Episcopi uenia, baptizandi ius permissum nõ esse dixerunt; id de eo baptismo, qui certis anni diebus sollemni cærimonia administrari consueuerat, intelligendum uidetur. Secundum ministrorũ locum obtinent Diaconi; quibus, sine Episcopi, aut sacerdotis concessu, non licere hoc sacramentum administrare, plurima sanctorũ Patrum decreta testãtur. Extremus ordo illorum est, qui, cogente necessitate, sine sollemnibus cærimonijs baptizare possunt: quo in numero sunt omnes, etiã de populo, siue mares, siue feminæ, quamcumque illi sectam profiteantur. nam & Iudæis quoque, infidelibus, & hæreticis, cum necessitas cogit, hoc munus permissum est; si tamen id efficere propositũ eis fuerit, quod Ecclesia catholica in eo administrationis genere efficit. Hæc autem cum multa ueterum Patrum, & Conciliorum decreta

Cõc. Tridẽ. confirmarunt; tum uero a sacra Tridentina Synodo anathema in eos sancitum est, qui dicere audeãt, baptismũ, qui etiã datur ab hæreticis in nomine patris, et filij, et spiritus sancti, cũ intentione faciendi quod facit Eccl esia, nõ esse uerum baptismum. In quo profecto summã Domini nostri bonitatem, & sapientiã licet admirari. nam cum hoc sacramẽtum necessario ab omnibus percipiẽdum sit; quemadmodum aquã eius materiam instituit, qua nihil magis commune esse potest; sic etiam neminem ab eius administratione excludi uoluit: quamuis, ut dictũ est, nõ omnibus liceat sollemnes cærimonias adhibere: non quidem

quod ritus, aut cærimoniæ plus dignitatis, sed quod minus necessitatis, quá sacramentű, habeant. Neque uero, hoc munus ita omnibus promiscue permissum esse, fideles arbitrentur, quin ordiné aliqué ministrorű statuere maxime deceat. mulier. n. si mares adsint, laicus item præsente clerico, tum clericus coram sacerdote, baptismi administrationé sibi sumere nő debent. Quáquam obstetrices, quæ baptizare cősueuerunt, improbandæ nő sunt, si interdum, præsente aliquo uiro, qui huius sacramenti conficiendi minime peritus sit, quod alias uiri magis proprium officium uideretur, ipsæ exequantur.

Accedit auté ad eos ministros, qui, ut hactenus declaratum est, baptismű cőficiunt, aliud etiam ministrorű genus, qui ad sacrá, & salutaré ablutionem celebrandá ex uetustissima catholicæ Ecclesiæ consuetudine adhiberi solent. ij nunc patrini, olim susceptores, spősores, seu fideiussores, cőmuni uocabulo, a rerű diuinarum scriptoribus uocabátur. De quorum numero, quoniá ad omnes fere laicos pertinet, accurate a Pastoribus agendű erit; ut fideles intelligant, quæ potissimű ad illud recte perficiendum necessaria sint. In primis uero explicare oportet, quæ causa fuerit, cur ad baptismum præter sacramenti ministros patrini etiá, et susceptores adiűgerentur. quod quidé optimo iure factű esse, omnibus uidebitur, si meminerint, baptismű esse spiritualem regenerationem, per quá filij Dei nascimur. de ea enim ita loquitur D. Petrus: Sicut modo geniti infantes 1. Pet. 2

De patrinis baptizandorű.

rationa-

rationabiles, sine dolo lac concupiscite. Vt igitur, postquam aliquis in hanc lucem editus est, nutrice, et pædagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, et bonis artibus erudiatur: ita etiam necesse est, ut, qui ex baptismi fonte uitam spiritualem uiuere incipiunt, alicuius fidei, & prudentiæ committantur, a quo Christianæ religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem institui possint, atque ita paulatim in Christo adolescere, donec tandem uiri perfecti, iuuante Domino, euadant; cum præsertim Pastoribus, qui publicæ parochiarum curationi præpositi sunt, tantum temporis non supersit, ut priuatam illam curam pueros in fide erudiendi suscipere possint. Huius autem uetustissimæ consuetudinis præclarum testimonium

S. Dionys. a D. Dionysio habemus, cum inquit: Diuinis nostris ducibus (sic enim apostolos uocat) in mentem uenit, & uisum est suscipere infantes, secundum istum sanctum modum, quod naturales parentes pueri eum cuidam docto in diuinis, ueluti pædagogo, traderent, sub quo, sicut sub diuino patre, & saluationis sanctæ susceptore, reliquum uitæ puer

Hyginius papa. degeret. Eandem uero sententiam confirmat Higinii auctoritas. Quamobrem sapientissime a sancta Ecclesia constitutum est, ut non solum is, qui baptizat, cum baptizato, sed etiam susceptor cum eo, quem suscipit, & cum eius ueris parentibus affinitate deuinciantur: ita ut legitima nuptiarum fœdera inter hos omnes iniri non possint, atque inita diriman-

dirimantur. Præterea docere oportet fideles, quæ sint susceptoris partes. etenim hoc munus adeo negligenter in Ecclesia tractatur, ut nudum tantum huius functionis nomen relictum sit; quid autem sancti in eo contineatur, ne suspicari quidem homines uideantur. Hoc igitur uniuerse susceptores semper cogitent, se hac potissimum lege obstrictos esse, ut spirituales filios perpetuo commẽdatos habeant, atque in ijs, quæ ad Christianæ uitæ institutionem spectant, curent diligenter, ut illi tales se in omni uita præbeant, quales eos futuros esse sollemni cærimonia spoponderunt. Audiamus quid ea de re sanctus Dionysius scribat, uerba sponsoris exprimens: Spondeo puerum inducturum, cum ad sacram intelligentiam uenerit, sedulis adhortationibus meis, ut abrenunciet contrarijs omnino, profiteatur, peragatque diuina, quæ pollicetur. Item diuus Augustinus, Vos, inquit, ante omnia tam uiros, quã mulieres, qui filios in baptismate suscepistis, moneo, ut cognoscatis, fideiussores apud Deum extitisse pro illis, quos uisi estis de sacro fonte suscipere. Ac profecto decet maxime, eum, qui aliquod officium suscepit, in eo diligenter exequẽdo numquam defatigari; & qui se alterius pædagogum, & custodem professus est, minime pati illum esse desertum, quem semel in fidem, & clientelam suam recepit, donec illum opera, & præsidio suo egere intellexerit. Quæ autem filijs spiritualibus tradenda sint, paucis D. Augustinus comprehendit, cum de hoc

S. Dionys.

D. Augustinus.

D. Augustinus.

ipso susceptorum officio loqueretur: inquit enim; Debent eos admonere, ut castitatem custodiant, iustitiam diligant, charitatem teneant, et ante omnia Symbolum, & orationem Dominicam eos doceant: Decalogum etiam, & quæ sint prima Christianæ religionis rudimenta. Quæ cum ita se habeant; facile intelligimus, cuinam hominum generi sanctæ huius tutelæ administratio committenda non sit, nimirum ijs, qui eam gerere aut fideliter nolint, aut sedulo, & accurate non queant. Quocirca, præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem suscipere, ut ex eo magis appareat, quantum hæc spiritualis educatio a carnali distet, hæretici in primis, Iudæi, infideles ab hoc munere omnino prohibendi sunt, ut qui in ea cogitatione, & cura semper uersentur, ut fidei ueritatem mendacijs obscurent, atque omnem Christianam pietatē euertant. Plures quoque ne baptizatum de baptismo suscipiant, sed ut unus tantum, siue uir, siue mulier, uel ad summum unus, & una, Tridentino Concilio statutum est; tum quia disciplinæ, atque institutionis ordo a multitudine magistrorum perturbari poterat; tū quia prouidere oportebat, ne inter plures eiusmodi affinitates coniungerentur, quæ impedirent, quo minus legitimo matrimonij uinculo hominū inter homines societas latius diffunderetur.

Quam necessaria baptismi susceptio tā adultis, quā infantibus.

Sed cum ceterarum rerum cognitio, quæ hactenus expositæ sunt, fidelibus utilissima habenda sit; tum uero nihil magis necessarium uideri potest,

potest, quam ut doceantur, omnibus hominibus baptismi legem a Domino præscriptam esse, ita ut, nisi per baptismi gratiam Deo renascantur, in sempiternam miseriam, & interitum a parentibus, siue illi fideles, siue infideles sint, procreentur. Igitur sæpius a Pastoribus explicandum erit, quod apud Euangelistam legitur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Quam legem non solum de ijs, qui adulta ætate sunt, sed etiam de pueris infantibus intelligendam esse, idque ab apostolica traditione Ecclesiam accepisse, communis Patrum sententia, & auctoritas confirmat. Præterea, credendum est, noluisse Christum dominum baptismi sacramentum, & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: Sinite paruulos, & nolite prohibere ad me uenire: talium est enim regnum cælorum. quos amplexabatur, super quos manus imponebat, quos benedicebat. Deinde, cum legimus, totam aliquam familiam a Paulo baptizatam esse, satis apparet, pueros etiam, qui in illorum numero erant, salutari fonte ablutos esse. Deinde circumcisio, quæ figura fuit baptismi, eum morem maxime commendat. Pueros enim octauo die circumcidi solitos, nemo est, qui ignoret. Ac quibus circumcisio manufacta in expoliatione corporis carnis proderat, ijsdem baptismum, qui est circumcisio Christi non manufacta, prodesse perspicuum est. Postremo, ut Apostolus docet, si unius

Ioan.3 Matth.19 Mar.10 1. ad Cor.1 Gen.21 Leuit.12 Luc.1.2 Ad Colos.2 Ad Rom.5

delicto mors regnauit, per unum multo magis abundantiam gratiæ, & donationis, & iustitiæ accipientes, in uitam regnabunt per unum Iesum Christum. Cum itaque per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint; multo magis per Christum dominum possunt gratiam, & iustitiam consequi, ut regnent in uitam: quod quidem sine baptismo fieri nullo modo potest. Quare docebunt Pastores, infantes omnino baptizandos, & deinde paulatim teneram ætatem Christianæ religionis præceptis ad ueram pietatem informandam esse. nam, ut a sapiente præclare dictum est; Adolescens iuxta uiam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Neque enim dubitare licet, quin fidei sacramenta, cum abluuntur, accipiant; non quia mentis suæ assensione credant; sed quia parentum fide, si parétes fideles fuerint, sin minus, fide (ut D. Augustini uerbis loquamur) uniuersæ societatis sanctorum muniuntur. etenim ab ijs omnibus recte dicimus eos baptismo offerri, quibus placet, ut offerantur, & quorum charitate ad communionem sancti spiritus adiunguntur. Hortandi autem sunt magnopere fideles, ut liberos suos, cum primum id sine periculo facere liceat, ad ecclesiam deferendos, et sollemnibus cærimonijs baptizandos curent. nam cum pueris infantibus nulla alia salutis comparandæ ratio, nisi eis baptismus præbeatur, relicta sit; facile intelligitur, quam graui culpa illi sese obstringant, qui eos sacramenti gratia diutius, quam

D. August.

necessitas

necessitas postulet, carere patiantur; cum præsertim, propter ætatis imbecillitatem, infinita pene uitæ pericula illis impendeant. Diuersam uero rationem in ijs seruandam esse, qui adulta ætate sunt, & perfectum rationis usum habent, qui scilicet ab infidelibus oriuntur, antiquæ Ecclesiæ consuetudo declarat. nam Christiana quidem fides illis proponenda est, atque omni studio ad eam suscipiendam cohortandi, alliciendi, inuitandi sunt. quod si ad dominum Deum cōuertantur; tum uero monere oportet, ne ultra tempus, ab Ecclesia præscriptum, baptismi sacramentum differant. nam cum scriptum sit; Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: docendi sunt, perfectam conuersionem in noua per baptismum generatione positam esse: præterea, quo serius ad baptismum ueniunt, eo diutius sibi carendum esse ceterorum sacramentorum usu, & gratia, quibus Christiana religio colitur, cum ad ea sine baptismo nulli aditus patere possit: deinde etiam maximo fructu priuari, quem ex baptismo percipimus: siquidem nō solum omniū scelerum, quæ antea admissa sunt, maculam & sordes baptismi aqua prorsus eluit, ac tollit, sed diuina gratia nos ornat; cuius ope, & auxilio in posterum etiam peccata uitare possumus, iustitiamque & innocentiam tueri: qua in re summam Christianæ uitæ constare facile omnes intelligunt. Sed quamuis hæc ita sint; non consueuit tamen Ecclesia baptismi sacramētum huic hominum generi statim

tribuere, sed ad certum tempus differendum esse constituit. neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris imminere supra dictum est, coniunctum habet cum illis, qui rationis usu præditi sunt. baptismi suscipiendi propositum, atque consilium, & male actæ uitæ pænitentia satis futura sit ad gratiam, & iustitiam, si repentinus aliquis casus impediat, quo minus salutari aqua ablui possint. Contra uero hæc dilatio aliquas uidetur utilitates afferre. Primum enim, quoniam ab Ecclesia diligenter prouidendum est, ne quis ad hoc sacramentum ficto, & simulato animo accedat, eorum uoluntas, qui baptismum petunt, magis exploratur, atque perspicitur. cuius rei causa in antiquis Concilijs decretum legimus, ut qui ex Iudæis ad fidem catholicam ueniunt, ante quam baptismus illis administretur, aliquot menses inter catechumenos essent: deinde, in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ uitæ institutionibus erudiuntur perfectius. Præterea, maior religionis cultus sacramento tribuitur, si constitutis tantum Paschæ, & Pentecostes diebus, sollemni cærimonia baptismum suscipiant. Sed interdum tamen baptismi tempus iusta aliqua & necessaria de causa differendum non est, ueluti si uitæ periculum instare uideatur, ac præsertim si illi abluendi sint, qui iam
Act. 8. & 10 fidei mysteria plene perceperint. quod quidem Philippum, & apostolorum Principem fecisse satis constat, cum alter Candacis reginæ Eunuchum, alter

Cornelium

Cornelium, nulla interposita mora, sed statim ut se fidem amplecti professi sunt, baptizauit.

Docendum præterea, et populo explicandum erit, quo modo affecti esse debent, qui baptizandi sunt. In primis itaque opus est, ut uelint, propositumq. illis sit, baptismum suscipere. nam cum unusquisque in baptismo, peccato moriatur, & nouam uitæ rationem, & disciplinam suscipiat; æquum est, non inuito cuiquam, aut recusanti, sed illis tantum, qui sponte sua, & libenti animo accipiunt, baptismum præberi. Quare ex sancta traditione semper seruatum animaduertimus, ut nemini baptismus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit, an uelit baptizari. Nec uero in pueris quoque infantibus eam uoluntatem deesse existimandum est, cum Ecclesiæ uoluntas, quæ pro illis spondet, obscura esse non possit. Præterea, amentes, & furiosos, qui cum aliquando compotes mentis essent, in insaniam deinde inciderunt, ut qui eo tempore nullam baptismi suscipiendi uoluntatem habeant, nisi uitæ periculum immineat, baptizandos non esse: cum autem in uitæ discrimine uersantur, si, ante quam furere inciperent, eius uolnntatis significationem dederunt, abluendi sunt; sin minus, a baptismi administratione abstinendum est. Idemque iudicium de dormientibus fieri debet. Quod si in mentis potestate numquam fuerunt, ita ut nullum rationis usum habuerint; eos in fide Ecclesiæ non secus, ac pueros, qui ratione carent,

baptizandos esse, Ecclesiæ auctoritas, & consuetudo satis declarat. Verum, præter baptismi uoluntatem, fides etiam ea ratione, qua de uoluntate dictum est, ad consequendam sacramenti
Mar.16 gratiam maxime necessaria est. etenim Dominus, & Saluator noster docuit: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Deinde ut quemlibet admissorum scelerum, & male actæ uitæ pæniteat, atque ut idem in posterum a peccatis omnibus abstinere statuat, opus est. aliter enim, qui ita baptismum peteret, ut tamen peccandi consuetudinem nollet emendare, omnino repellendus esset. nihil enim baptismi gratiæ, & uirtuti adeo repugnat, quam eorum mens, & consilium, qui nullum umquam peccandi finem sibi constituunt. Cum itaque baptismus ob eam rem expetendus sit, ut Christum induamus, & cum eo cōiungamur; plane constat, merito a sacra ablutione reiiciendum esse, cui in uitiis, & peccatis perseuerare propositum est, præsertim uero, quia nihil eorum, quæ ad Christum, & Ecclesiam pertinent, frustra suscipiendum est: inanemque baptismum, si iustitiæ, & salutis gratiam spectemus, in eo futurum esse, satis intelligimus, qui secundum carnem ambulare, non secun
Ad Rom.8 dum spiritum, cogitat: etsi, quod ad sacramentum pertinet, perfectam eius rationem sine ulla dubitatione consequitur, si modo, cum rite baptizatur, in animo habeat id accipere, quod a sancta Ecclesia administratur. Quamobrē Princeps apostolorum magnæ

magnæ illi hominum multitudini, qui, ut ait scriptura, compuncti corde, ab eo, & a reliquis apostolis, quid sibi faciendum esset, quæsiuerant, ita respondit: Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque uestrum. et alio loco, Pœnitemini, inquit, & conuertimini, ut deleantur peccata uestra. Item beatus Paulus, ad Romanos scribens, aperte ostendit, ei, qui, baptizatur, omnino moriendum esse peccatis: quare nos monet, ne exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed exhibeamus nos Deo, tamquam ex mortuis uiuentes. Hæc uero si fideles sæpe meditati fuerint, primum quidem summam Dei bonitatem uehementer admirari cogentur, qui nihil tale merentibus, tam singulare, & diuinum baptismi beneficium sola sua misericordia adductus tribuit: deinde, cum sibi ante oculos proponent, quam aliena esse debeat ab omni crimine eorum uita, qui tanto munere ornati sunt; illud etiam in primis a Christiano homine requiri facile intelligent, ut quotidie tam sancte et religiose traducere uitam studeant, perinde ac si ea ipsa die baptismi sacramentum, & gratiam consecuti essent. quamquam ad inflammandos ueræ pietatis studio animos nihil magis proficiet, quam si Pastores accurata oratione explicauerint, quinam sint baptismi effectus.

Act. 2
Act. 3
Ad Rom. 6

De his igitur quoniam sæpe agendum est, ut fideles magis perspiciant, se in altissimo dignitatis gradu positos esse, nec se ab eo deijci ullis aduersarij insidijs,

Concupiscentia in renatis non adscribitur culpæ.

insidijs, uel impetu, ullo umquam tempore patiantur; hoc primum tradere oportet, peccatum, siue a primis parentibus origine contractum, siue a nobis ipsis commissum, quamuis etiam adeo nefarium sit, ut ne cogitari quidem posse uideatur, admirabili huius sacramenti uirtute remitti, & condonari. Id uero multo ante ab Ezechiele prænunciatum est, per quem dominus Deus ita loquitur: Effundam super uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis uestris. Et Apostolus ad Corinthios, post longam peccatorum enumerationem, subiecit: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Atque hanc doctrinam perpetuo a sancta Ecclesia traditum esse, perspicuum est. Sanctus enim Augustinus in libro, quem de baptismo paruulorum conscripsit, ita testatur: Generante carne tantum contrahitur peccatum originale: regenerante autem spiritu, non solum originalium, sed etiam uoluntariorum peccatorum fit remissio. & sanctus Hyeronimus ad Oceanum, Omnia, inquit, in baptismate condonata sunt crimina. Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, post aliorum Conciliorum definitionem, sacra etiam Tridentina Synodus idem declarauit, cum anathema in eos decreuit, qui aliter sentire auderent, quiue asseuerare non dubitarent, quamuis peccata in baptismo remittantur, ea tamen prorsus non tolli, aut radicitus euelli,

Eze. 36

1. ad Cor. 6

D. Augustinus.

S. Hieronimus.

ſed quodam modo abradi, ita ut peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneant. Namque, ut eiuſdem ſanctæ Synodi uerbis utamur, in renatis nihil odit Deus: quia nihil damnationis eſt his, qui uere conſepulti ſunt cum Chriſto per baptisma in mortem: qui non ſecundum carnem ambulant; ſed ueterem hominem exuentes, & nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti ſunt. Ac fateri quidem oportet, ſicut eodem loco ipſius Synodi auctoritate decretum eſt, in baptizatis concupiſcentiam uel fomitem remanere: ſed illa uere peccati rationem non habet. nam ex diui quoque Auguſtini ſententia, in paruulis baptizatis concupiſcentiæ reatus abſoluitur, ad agonem relinquitur. atque idem alibi teſtatur; Concupiſcentiæ reatus in baptiſmate ſoluitur, ſed infirmitas manet. concupiſcentia enim, quæ ex peccato eſt, nihil aliud eſt, niſi animi appetitio, natura ſua rationi repugnans: qui tamen motus ſi uoluntatis conſenſum, aut negligentiam coniunctam nō habeat, a uera peccati natura longe abeſt. Ac cum D. Paulus inquit; Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces; ex his uerbis, non ipſam concupiſcendi uim, ſed uoluntatis uitium intelligi uoluit. Eandem doctrinam tradit D. Gregorius, ita ſcribens: Si qui ſunt, qui dicant peccata in baptiſmo ſuperficie tenus dimitti, quid eſt hac prædicatione infidelius? cum per fidei

Trid. Syn.

D. Auguſtinus.

Ad Rom. 7

D. Gregorius.

fidei sacramentum anima, peccatis radicitus absoluta, soli Deo inhæreat. Atque ad eam rem demonstrandam Saluatoris nostri testimonio utitur, cum
Ioan.13 apud sanctum Ioannem ait: Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus. Quod si cui expressam huius rei figuram, & imaginem libet intueri, proponat sibi ad contéplandum
4. Reg.5 Naaman Syrij leprosi historiam, qui cum septies Iordanis aqua se abluisset, testante scriptura, ita a lepra mundatus est, ut eius caro, caro pueri uideretur. Quare baptismi proprius effectus est, peccatorum omnium, siue originis uitio, siue nostra culpa contracta sint, remissio: cuius rei causa a Domino, & Saluatore nostro institutum esse, clarissimis uerbis apostolorum Princeps, ut alia testimonia
Act.2 omittamus, explicauit, cum inquit: Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum.

Per baptismum nõ solum præcedentia peccata, sed illorũ etiam pœnas remitti: & cur non restituatur status naturæ integræ.

Iam uero, in baptismo non solum peccata remittuntur, sed peccatorum etiam, & scelerum pœnæ omnes a Deo benigne condonantur. nam, etsi omnibus sacramentis hoc commune est, ut per illa uirtus passionis Christi domini communicetur: de solo tamen baptismo dictum est ab Apostolo, nos per ipsum Christo commori, & sepeliri. ex quo sancta Ecclesia semper intellexit, sine maxima sacramenti iniuria fieri non posse, ut ei, qui baptismo expiandus sit, eiusmodi pietatis officia, quæ usitato nomine sancti Patres opera satisfactionis uocarunt,

imponantur

imponantur. Nec uero, quæ hoc loco traduntur, ueteris Ecclesiæ cõsuetudini aduersantur: quæ olim Iudæis, cum baptizarentur, præcipiebat, quadraginta continuos dies ieiunarent. neque enim illud institutum ad satisfactionem pertinebat; sed qui baptismum percepissent, ea ratione admonebantur, ut sacramenti dignitatem uenerantes, ieiunijs, & orationibus aliquandiu sine intermissione operam darent. Sed quamquam in baptismo pœnas peccatorum condonari exploratum esse debet: ab eo tamen pœnarum genere, quæ ciuilibus iudicijs ob graue aliquod scelus persoluendæ sunt, nemo liberatur; ita ut, qui morte dignus sit, per baptismum a pœna, quæ legibus constituta est, eripiatur. tametsi uehementer laudanda esset eorum Principum religio, & pietas, qui eam quoque animaduersionem, ut Dei gloria in suis sacramentis illustrior fieret, sontibus remitterent, ac condonarent. Efficit prætere a baptismus post huius uitæ curriculum, pœnarũ omnium, quæ originale peccatum consequuntur, liberationem: siquidem merito mortis Domini factũ est, ut hæc consequi possemus. Baptismo autem, ut supra dictum est, ei cõmorimur. Si enim, ut inquit Apostolus, complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Ad Rom. 6

Quod si quærat aliquis, cur statim post baptismum in hac etiam mortali uita his incommodis non careamus, atque ad perfectum illum uitæ gradum, in quo Adam primus humani generis parens ante

pecca-

peccatum collocatus fuerat, sacræ ablutionis uirtute non transferamur; id quidem duabus potissimum de causis factum esse, respondebitur. Quarum prima est, quod nobis, qui per baptismum Christi corpori coniuncti, atque eius membra effecti sumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quam ipsi capiti nostro tributum esset. Cum igitur Christus dominus, etsi ab initio ortus sui gratiæ, & ueritatis plenitudinem habuit, tamen humanæ naturæ fragilitatem, quam suscepit, non ante deposuit, quam passionis tormenta, & mortem pertulit, ac deinde ad immortalis uitæ gloriam resurrexit: quis miretur, cum uideat fideles, qui iam per baptismum cælestis iustitiæ gratiam adepti sunt, adhuc tamen caduco, & fragili corpore uestiri, ut, postquam multis laboribus pro Christo perfuncti, & morte obita denuo ad uitam reuocati fuerint, tandem digni sint, qui cum Christo æuo sempiterno perfruantur? Altera uero causa, cur in nobis post baptismum infirmitas corporis, morbus, dolorum sensus, concupiscentiæ motus relinquatur, illa est, ut scilicet tamquam segetem, & materiam uirtutis haberemus, ex qua deinde uberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia consequeremur. nam cum patienti animo uitæ incommoda omnia toleramus, prauasque animi nostri affectiones sub rationis imperium diuina ope subijcimus, certa spe niti debemus, fore, ut, si cum

Apostolo bonum certamen certauerimus, cursum consummauerimus, fidem seruauerimus, repositam quoque iustitiæ coronam reddat nobis Dominus in illa die iustus iudex. Sic uero etiam cum filiis Israel uidetur Dominus egisse: quos etsi ab Aegyptiorum seruitute, Pharaone, atque eius exercitu in mare demerso, liberauit, tamen non statim in beatam illam promissionis terram introduxit, sed prius in multis, uariisque casibus exercuit; ac deinde, cum eos in promissæ terræ possessionem misisset, ceteros quidem incolas e patriis sedibus exturbauit; quasdam uero nationes reliquas fecit, quas delere non potuerunt, ut populo Dei bellicæ uirtutis, & fortitudinis exercendæ occasio numquam deesset. Huc accedit, quod, si per baptismum, præter dona cælestia, quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari merito posset, quin multi, præsentis potius uitæ commoda, quam futuræ speratam gloriam consectantes, ad baptismum uenirent; cũ tamen non falsa hæc, & incerta, quæ uidentur, sed uera, atque æterna, quæ non uidentur, bona Christiano homini semper proposita esse debeant. Sed interim tamen huius uitæ condicio, quæ miseriarum plena est, suis uoluptatibus, & lætitiis non caret. Quid.n. nobis, qui iam per baptismum, ueluti palmites, insiti sumus in Christum, iucũdius aut optabilius esse potest, quam, cruce in humeros nostros sublata, eum ducem sequi, nullisque aut laboribus defatigari

2.ad Tim.4
2.ad Cor.4

defatigari, aut periculis retardari, quo minus ad præmium supernæ uocationis Dei omni studio contendamus, alij uirginitatis lauream, alij doctrinæ, & prædicationis coronam, alij martyrij palmam, alij alia uirtutum decora a Domino accepturi? Quæ quidem præclara laudis insignia nemini darentur, nisi prius nos ipsos in huius ærumnosæ uitæ stadio exercuissemus, atque in acie inuicti stetissemus.

De eximiis baptismi fructibus.

Sed ut ad baptismi effectus oratio redeat, exponendum erit, huius sacramenti uirtute nos non solum a malis, quæ uere maxima dicenda sunt, liberari, uerum etiam eximijs bonis, & muneribus augeri. Animus enim noster diuina gratia repletur, qua iusti, & filij Dei effecti æternæ quoque salutis heredes instituimur. nam, ut scriptum est, qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: mundatamque Ecclesiam lauacro aquæ, in uerbo Apostolus testatur. Est autem gratia, quemadmodum Tridentina Synodus, ab omnibus credendum, pœna anathematis proposita decreuit, non solum per quam peccatorum fit remissio, sed diuina qualitas in anima inhærens, ac ueluti splendor quidam, et lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasq. animas pulchriores, & splendidiores reddit. Atque id ex sacris litteris aperte colligitur, cum gratiam effundi dicant, eamque spiritus sancti pignus soleant appellare. Huic autem additur nobilissimus omnium uirtutum comitatus, quæ in animam cum gratia diuinitus infundũtur. Quare,

Mar. 16
Ad Eph. 1

cum Apostolus ad Titum ait: Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum, saluatorem nostrum: D. Augustinus uerba illa, Abunde effudit, explanans, Nimirum, inquit, ad remissionem peccatorum, & copiam uirtutum. Iam uero per baptismum, etiam Christo capiti tamquam membra copulamur, & connectimur. Quemadmodum igitur a capite uis manat, qua singulæ corporis partes ad proprias functiones apte exequendas mouentur: ita etiam ex Christi domini plenitudine in omnes, qui iustificantur, diuina uirtus, & gratia diffunditur: quæ nos ad omnia Christianæ pietatis officia habiles reddit. Neque uero mirum cuiquam uideri debet, si, cum tanta uirtutum copia instructi, & ornati simus, tamen non sine magna difficultate, & labore pias, honestasque actiones inchoamus, uel certe absoluimus. id enim ob eam rem non euenit, quod uirtutes, a quibus actiones ipsæ proficiscuntur, Dei beneficio nobis donatæ non sint; sed quoniam post baptismum acerrima cupiditatis pugna aduersus spiritum relicta est: in qua tamen contentione animo frangi, aut debilitari Christianum hominem non decet; cum Dei benignitate freti optima spe niti debeamus, fore, ut quotidiana recte uiuendi exercitatione, quæcumque pudica sunt, quæcumque iusta, quæcumque sancta, eadem etiam facilia, & iucunda uideantur; hæc libenter cogitemus, hæc

Ad Titum 3

D. Augustinus.

Ad Phil. 4

1. ad Co. 13 alacri animo agamus, ut Deus pacis ſit nobiſcum. Præterea, per baptiſmum conſignamur charactere, qui ex anima deleri numquam poteſt: de quo, nihil eſt, ut plura hoc loco diſſerantur; cum liceat ex ijs, quæ ſupra dicta ſunt, cum uniuerſe de ſacramentis ageretur, ſatis multa, quæ ad hoc argumentum pertinent, in hunc locum transferre.

Baptiſmũ ſine ſacrilegio iterari nõ poſſe.

Sed quoniam ex characteris ui, & natura ab Eccleſia definitum eſt, baptiſmi ſacramentum nulla ratione iterandum eſſe; ea de re fideles, ne aliquando in errores inducantur, ſæpe, & diligenter a Paſtoribus admonendi erunt. Hoc uero docuit Apoſtolus, inquiens: Vnus Dominus, una fides, unum baptiſma. Deinde cum Romanos hortatur, ut mortui per baptiſmum in Chriſto, cauerent, ne uitam, quam ab illo accepiſſent, amitterent, cum inquit: Quod enim Chriſtus mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: hoc uidetur aperte ſignificare, ſicut ille mori iterum non poteſt, ita nobis denuo mori per baptiſmum non licere. Quare ſancta etiam Eccleſia, ſe unum baptiſmum credere, palam profitetur. quod quidem rei naturæ, & rationi uehementer cõſentaneum eſſe, ex eo intelligitur, quod baptiſmus eſt quædã ſpiritualis regeneratio. Quemadmodum igitur naturali uirtute ſemel tantum generamur, & in lucem edimur; atque, ut D. Auguſtinus ait, uterus nõ poteſt repeti: ſic etiam una eſt ſpiritualis generatio, nec baptiſmus ullo umquã tempore iterãdus eſt. Neque uero quiſquam putet,

Ad Eph. 4

Ad Rom. 6

D. Auguſtinus.

eum ab Ecclesia iterari, cum, adhibita huiusmodi uerborum formula, aliquem abluit: De quo incertum est, an baptizatus es, te iterum non baptizo: si uero nondum baptizatus es, ego te baptizo in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. ita enim non impie iterari, sed sancte cum adiunctione baptismum administrari, dicendum est. Qua in re tamen diligenter a Pastoribus aliqua prouidēda sunt, in quibus fere quotidie non sine maxima sacramenti iniuria peccatur. neque enim desunt, qui nullum scelus admitti posse arbitrentur, si quemuis sine delectu cum adiunctione illa baptizent: quare si infans ad eos deferatur, nihil prorsus quærendum putant, an is prius ablutus fuerit; sed statim ei baptismum tribuunt: quin etiam, quamuis exploratum habeant, domi sacramentum administratum esse, tamen sacram ablutionem in Ecclesia, adhibita sollemni cærimonia, cum adiunctione repetere non dubitant. quod quidem sine sacrilegio facere non possunt: & eam maculam suscipiunt, quam diuinarum rerum scriptores Irregularitatem uocant. nam ea baptismi forma, ex Alexandri Papæ auctoritate, in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquisita, dubium relinquitur, an baptismum rite susceperint. aliter uero numquam fas est, etiam cum adiunctione baptismum alicui iterum administrare. Præter cetera uero, quæ ex baptismo consequimur, illud ueluti extremum est, quo reliqua omnia

uidentur referri, quod ſcilicet cæli aditum, propter peccatum prius interclusum, unicuique noſtrum patefacit. Hæc autem, quæ in nobis baptiſmi uirtute efficiuntur, ex ijs plane intelligi poſſunt, quæ in Saluatoris baptiſmo contigiſſe, Euangelica au-

Matth. 3 Mar. 1. Luc. 3

ctoritas confirmauit. Etenim cæli aperti ſunt, & ſpiritus ſanctus columbæ ſpecie in Chriſtum dominum deſcendens apparuit. ex quo ſignificatum eſt, eis, qui baptizantur, diuini numinis chariſmata impertiri, & cælorum ianuam reſerari; non quidem, ut, ſimul atque baptizati ſunt, ſed ut magis opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cum omnium miſeriarum expertes, quæ in beatam uitam cadere non poſſunt, pro mortali condicione immortalitatem aſſequentur. Atque hi quidem ſunt baptiſmi fructus: quos, ſiquidem ſacramenti uim ſpectemus, æque ad omnes pertinere dubitari non poteſt: ſin autem, quo quisque animo affectus ad illum ſuſcipiendum acceſſerit, conſideremus; plus minusue cæleſtis gratiæ, & fructus ad unum aliquem, quam ad alium, peruenire, omnino fateri oportet.

De precationibus, ritibus, & cærimonijs baptiſmi.

Reſtat nunc, ut, quæ de huius ſacramenti precationibus, ritibus, & cærimonijs tradenda ſint, aperte, & breuiter explicetur. Nam quod Apoſtolus de linguarum dono admonuit, cum inquit; Sine fructu eſſe, ſi, quæ aliquis loquitur, a fidelibus non intelligantur: idem fere ad ritus, & cærimonias transferri poteſt. imaginem enim, & ſigni-

ficationem

ficationem earum rerum præseferunt, quæ in sacramento geruntur. quod si illorum signorum uim, & potestatem fidelis populus ignoret; non magna admodum cærimoniarum utilitas futura esse uidebitur. Danda est igitur Pastoribus opera, ut eas fideles intelligant, certoque sibi persuadeant, si minus necessariæ sint, plurimi tamen faciendas, magnoq. in honore esse oportere. Id uero tum instituentium auctoritas, qui sine cõtrouersia sancti apostoli fuerunt, tum finis, cuius causa cærimonias adhiberi uoluerunt, satis docet. ita enim sacramentum maiori cum religione, ac sanctitate administrari, ac ueluti ante oculos poni præclara illa, & eximia dona, quæ in eo continentur, & in animos fidelium immensa Dei beneficia magis imprimi, perspicuum est. Sed omnes cærimoniæ, & precationes, quibus in baptismi administratione Ecclesia utitur, ad tria capita redigendæ sunt, ut in eis explicandis certus ordo a Pastoribus seruari possit, & quæ tradita ab illis fuerint, auditorum memoria facilius retineantur. Ac primum quidem illarum genus est, quæ, antequam accedatur ad baptismi fontem, seruantur: alterum earum, quæ, cum ad ipsum fontem uentum est, adhibentur: tertium earum, quæ, peracto iam baptismo, addi solent. In primis igitur aqua paranda est, qua ad baptismum uti oportet. Consecratur enim baptismi fons, addito mysticæ unctionis oleo. neque id omni tempore fieri permissum est: sed more maiorum, festi quidam dies,

qui omnium celeberrimi, & sanctissimi optimo iure habendi sunt, expectantur, in quorum uigilijs sacræ ablutionis aqua conficitur: quibus etiam tantum diebus, nisi necessitas aliter facere coegisset, in ueteris Ecclesiæ more positum fuit, ut baptismus administraretur. Sed quamuis Ecclesia hoc tempore, propter communis uitæ pericula, eam consuetudinem retinendam non iudicarit; tamen sollemnes illos dies Paschæ, & Pentecostes, quibus baptismi aqua consecranda est, summa cum religione adhuc obseruauit. Post aquæ consecrationem, alia deinceps, quæ baptismum antecedunt, explicare oportet. afferuntur enim, uel etiam adducuntur, qui baptismo initiandi sunt, ad ecclesiæ fores, atque ab eius introitu omnino prohibētur; quod indigni sint, qui domum Dei ingrediantur, ante quam a se turpissimæ seruitutis iugum repulerint, & totos se Christo domino, eiusque iustissimo imperio addixerint. Tum uero sacerdos ab eis exquirit, quidnam ab Ecclesia petant. quo cognito, primum eos Christianæ fidei doctrina, quam in baptismo profiteri debent, instituit: id autem Catechismo efficitur. cuius institutionis morem a Domini Saluatoris præcepto manasse, nemo dubitare potest; cum ipse apostolis iusserit: Ite in mundum uniuersum, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæcumque mandaui uobis. Ex quo licet cognoscere, baptismum non esse administrandum, priusquam

Mar. 16
Matth. 28

priusquam summa saltem religionis nostræ capita exponantur. Quoniam uerò Catechismi ratio ex multis interrogationibus constat, si is, qui instituitur, adulta ætate fuerit; ad ea, quæ rogantur, ipse per se respondet; si autem infans sit, pro illo sponsor rite respondet, sollemnemque sponsionem facit. Sequitur Exorcismus, qui ad expellendum Diabolum, eiusque uires frangendas, & debilitandas, sacris, et religiosis uerbis ac precationibus conficitur. Accedunt ad Exorcismum aliæ cærimoniæ: quarum singulæ, ut quæ mysticæ sint, propriam, atque illustrem significationem habent. nam cum sal in illius os, qui ad baptismum adducendus est, inseritur, hoc significari perspicuum est, eum fidei doctrina, & gratiæ dono consecuturum esse, ut a peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat, & diuinæ sapientiæ pabulo delectetur. Obsignantur præterea signo crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant, baptismi mysterio sensus baptizati aperiri, ac roborari, ut Deum excipere, præceptaque eius intelligere, ac seruare possit. Postea uero illi nares, & aures saliua liniuntur: statimque ad baptismi fontem mittitur: ut, quemadmodum cæcus ille euangelicus, quem Dominus iusserat oculos luto illitos siloes aqua abluere, lumē recuperauit; ita etiam intelligamus sacræ ablutionis eam uim esse, ut menti ad cælestem ueritatem perspiciendam lumē afferat. His peractis, ad Ioan.6

baptiſmi fontem ueniunt, ibique aliæ cærimoniæ, & ritus adhibentur; ex quibus Chriſtianæ religionis ſummam licet cognoſcere. Sacerdos enim, ter conceptis uerbis, eum, qui baptizandus eſt, interrogat, Abrenuncias Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? at ille, aut eius nomine patrinus, ad ſingulas interrogationes, reſpondet, Abrenuncio. Igitur qui Chriſto nomen daturus eſt, hoc primum ſancte, & religioſe polliceri debet, ſe Diabolum, & mundum deſerere, ac nullum umquam tempus fore, in quo utrumque, ueluti hoſtem teterrimum, non deteſtetur. Deinde ad ipſum baptiſmi fontem conſiſtens, interrogatur a ſacerdote hoc modo: Credis in Deum patrem omnipotentem? cui ille reſpondet, Credo. Atque ita deinceps de reliquis Symboli articulis rogatus, fidem ſuam ſollemni religione profitetur. quibus ſane duabus ſponſionibus omnem Chriſtianæ legis uim, et diſciplinam cõtineri perſpicuum eſt. Sed cum iam baptiſmum adminiſtrare oportet, quærit ſacerdos ab eo qui baptizandus eſt; Num baptizari uelit? quo quidem per ſe, uel eius nomine, ſi infans ſit, patrino annuente, ſtatim in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, ſalutari aqua eum abluit. Quemadmodum enim homo, ſua uoluntate ſerpenti obediens, merito damnatus eſt: ita Dominus neminem ad ſuorum numerum, niſi uoluntarium militem, adſcribi uoluit; ut diuinis iuſſis ſponte obtemperans, æternam ſalutem conſequeretur. Iam poſt-
quam

quam baptiſmus abſolutus eſt, ſacerdos ſummum baptizati uerticem chriſmate perungit; ut intelligat ſe ab eo die Chriſto capiti tamquam membrum coniunctum eſſe, atque eius corpori inſitum, & ea re Chriſtianum a Chriſto, Chriſtum uero a chriſmate appellari. Quid uero chriſma ſignificet, ex iis ſatis intelligi, quæ tunc ſacerdos orat, D. Ambroſius teſtatur. Induit poſtea ſacerdos baptizatum ueſte alba, dicens; Accipe ueſtem candidam, quam immaculatam perferas ante tribunal domini noſtri Ieſu Chriſti, ut habeas uitam æternam. Infantibus uero, qui ueſtitu non utuntur, iiſdem uerbis album ſudariolum datur. quo ſymbolo ſignificari ſancti Patres docent tum reſurrectionis gloriam, ad quã per baptiſmum naſcimur; tum nitorem, et pulchritudinem, qua, dilutis peccatorum maculis, anima in baptiſmo ornatur; tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni uita baptizatus ſeruare debet. Et deinde cereus ardens in manum traditur; qui oſtendit, fidem charitate inflammatam, quam in baptiſmo accepit, bonorum operum ſtudio alendam, atque augendam eſſe. Ad extremum uero nomen baptizato imponitur: quod quidem ab aliquo ſumendum eſt, qui propter excellentem animi pietatem, & religionem in ſanctorũ numerum relatus eſt. ita enim facile fiet, ut quiuis nominis ſimilitudine ad uirtutis, & ſanctitatis imitationem excitetur; ac præterea, quem imitari ſtudeat, eum quoque precetur, & ſperet ſibi aduocatum ad

D. Ambroſius.

salutem tum animi, tum corporis defendendam uenturum esse. Quare reprehendendi sunt, qui gentilium nomina, & eorum præcipue, qui omnium sceleratissimi fuerunt, tam diligenter cõsectantur, et pueris imponunt: cum ex eo intelligi possit, quanti Christianæ pietatis studium faciẽdum existiment, qui impiorum hominum memoria tantopere delectari uidentur, ut uelint fidelium aures huiusmodi profanis nominibus undique circumsonare. Hæc de baptismi sacramento si a Pastoribus explanata fuerint, nihil eorum fere prætermissum esse uidebitur, quæ ad hanc cognitionem maxime pertinere existimanda sunt. Demonstratum est enim, quid ipsum baptismi nomen significet; quæ sit eius natura, & substantia; tum, ex quibus partibus constet. Dictum est, a quo institutus fuerit; qui ministri ad conficiendum sacramentum necessarij sint; quosue tamquam pædagogos ad sustentandam baptizati imbecillitatem adhibere oporteat. Traditum est etiam, quibus, & quemadmodum animo affectis baptismus administrari debeat; quæ sit eius uirtus, & efficientia: postremo, qui ritus, & cærimoniæ seruentur, quantum proposita ratio postulabat, satis copiose explicatum est. Quæ omnia ob eam præcipue causam docenda esse Pastores meminerint, ut fideles in hac cura, & cogitatione perpetuo uersentur; ut in ijs, quæ sancte, & religiose spoponderunt, cum baptismo initiati sunt, fidem seruent, atque eam uitam instituant, quæ

sanctissimæ Christiani nominis professioni respondeat.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO.

SI in sacramento Confirmationis explicando Pastorum diligentia requirenda umquam fuit, nunc certe opus est, illud quammaxime illustrare; cum in sancta Dei Ecclesia hoc sacramentum a multis omnino prætermittatur; paucissimi uero sint, qui diuinæ gratiæ fructum, quem deberent, ex eo capere studeant. Quare fideles ita de huius sacramenti natura, ui, dignitate, tum in die Pentecostes, quo præcipue die administrari solet, tum alijs etiam diebus, cum id Pastores commode fieri posse iudicauerint, docendi erũt, ut intelligant, non solum negligendum non esse, sed summa cum pietate, & religione suscipiendum; ne ipsorum culpa, maximoque malo eueniat, ut frustra in eos diuinum hoc beneficium collatum esse uideatur. Sed ut a nomine initium sumatur, Confirmationem ab Ecclesia hoc sacramentum iccirco uocari, docendum est: quoniam, qui baptizatus est, cum ab Episcopo sacro Chrismate ungitur, additis sollemnibus illis uerbis; Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti; nisi aliud sacramenti efficientiam impediat, nouæ uirtutis robore firmior, atque adeo perfectus Christi miles esse incipit. In Confirmatione autem ueram et propriã sacramenti

sacraméti rationem catholica Ecclesia semper agnouit: quod & Melchiades Pontifex, & plures etiá alij sanctissimi, & uetustissimi Pontifices aperte declarant. Ac sanctus Clemens eius ueritatis doctrinam grauiori sententia comprobare non potuit: inquit enim: Omnibus festinandum est sine mora renasci Deo, & demum ab Episcopo consignari, idest septiformem gratiam spiritus sancti percipere; cum alioqui perfectus Christianus nequaquam esse possit is, qui iniuria, & uoluntate, non autem necessitate compulsus, hoc sacramentum prætermiserit, ut a B. Petro accepimus, & ceteri apostoli, præcipiente Domino, docuerunt. Hanc uero eandem fidem doctrina sua confirmarunt, qui eodem spiritu pleni pro Christo sanguinem profuderunt, Vrbanus, Fabianus, Eusebius, Romani Pontifices, quéadmodum ex eorum decretis licet perspicere. Accedit præterea sanctorum Patrum consentiens auctoritas: inter quos Dionysius Areopagita, Athenarum Episcopus, cum diceret, qua ratione hoc sacrum unguentum conficere, eoque uti oporteret, ita inquit: Baptizatum sacerdotes induunt ueste congrua munditiæ, ut ad Pontificem ducant: ille uero sacro, atque prorsus diuino unguento baptizatum signans, sacratissimæ communionis participé facit. Eusebius quoque Cæsariensis tantum huic sacramento tribuit, ut dicere non dubitarit; Nouatum hæreticum spiritum sanctum promereri non potuisse; quia, cum baptizatus esset, in graui ægritudine

S. Melchia. papa.

S. Clemens papa.

S. Diony.

Eusebius Cæsariésis.

tudine signaculo chrismatis non est signatus. Sed clarissima habemus huius rei testimonia tum a D. Ambrosio in eo libro, quem de ijs, qui initiantur, inscripsit; tum a D. Augustino in libris, quos aduersus Petiliani Donatistæ epistolas edidit: quorum uterque adeo de huius sacramenti ueritate nihil dubitari posse existimauit, ut eam scripturæ etiam locis doceat, ac confirmet. Quare alter quidem uerba illa Apostoli; Nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis: alter uero, quod in psalmis legitur; Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron; tum illud eiusdem Apostoli, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis; ad confirmationis sacramentum referri testatus est. Quamuis autem a Melchiade dictum sit, baptismum confirmationi maxime coniunctum esse: non idem tamen sacramentum, sed ab altero longe disiunctum, existimandum est. constat enim, uarietatem gratiæ, quá singula sacramenta tribuunt, & rei sensibus subiectæ, quæ ipsam gratiam significat, efficere, ut uaria quoque & diuersa sacramenta sint. Cum igitur baptismi gratia homines in nouam uitam gignantur; confirmationis autem sacramento, qui iam geniti sunt, uiri euadant, euacuatis, quæ erant paruuli; satis intelligitur, quantum in naturali uita generatio ab incremento distat, tantundem inter se differre baptismum, qui regenerandi uim habet, & confirmationem, cuius uirtute

D. Ambros.
D. August.
Ad Eph. 4
Psal. 132
Ad Rom. 5
S. Melch. papa.
1. ad Cor. 13.

fideles

fideles augeſcunt, & perfectum animi robur aſſumunt. Præterea, quoniam nouum atque diſtinctum ſacramenti genus conſtituendum eſt, ubi animus in nouam aliquam difficultatem incurrit; facile perſpici poteſt, quemadmodum baptiſmi gratia ad mentem fide informandam indigemus, ita etiam maxime conducere, fidelium animos alia gratia confirmari, ut nullo pœnarum, ſuppliciorum, mortis periculo, aut metu a ueræ fidei confeſſione deterreantur. quod quidem cum ſacro Confirmationis chriſmate efficiatur, ex eo aperte colligitur, huius ſacramenti rationem a baptiſmo diuerſam eſſe. Quare Melchiades Pontifex utriuſque diſcrimen accurata oratione perſequitur, ita ſcribens: In baptiſmate homo ad militiam recipitur, & in Confirmatione coarmatur ad pugnam. In fonte baptiſmatis ſpiritus ſanctus plenitudinem tribuit ad innocentiã, Cõfirmatione autem perfectionem ad gratiam miniſtrat: in baptiſmo regeneramur ad uitã, poſt baptiſmum ad pugnam confirmamur: in baptiſmo abluimur, poſt baptiſmũ roboramur: regeneratio per ſe ſaluat in pace baptiſmũ recipientes, Confirmatio armat, atque inſtruit ad agones. Verum hæc iam nõ ſolũ ab alijs Concilijs tradita, ſed præcipue a ſacra Synodo Tridẽtina decreta ſunt; ut iam de ijs nõ ſolũ aliter ſentire, ſed ne dubitare quidẽ ullo modo liceat.

S.Melchia. papa.

Syn. Tridẽ.

De origine, auctore, materia, & for-

Quoniam uero ſupra demonſtratum eſt, quam neceſſarium eſſet, communiter de omnibus ſacramentis docere, a quonam ortum habuerint; idem

etiam de Conrfirmatione tradere oportet, ut fideles huius sacramenti sanctitate magis afficiantur. Igitur a Pastoribus explicandum est, Christum dominum non solum eius auctorem fuisse, sed, sancto Fabiano Pontifice Romano teste, chrismatis ritum, & uerba, quibus in eius administratione catholica Ecclesia utitur, præcepisse. quod quidem iis facile probari poterit, qui Confirmationem sacramentum esse confitētur; cum sacra omnia mysteria humanæ naturæ uices superent, nec ab alio, quam a Deo, possint institui. Iam uero, quæ sint eius partes, ac primum quidem de materia dicendum est. Hæc autem Chrisma appellatur; quo nomine, a Græcis accepto, etsi profani scriptores quodlibet unguenti genus significant, illud tamen, qui res diuinas tradunt, communi loquendi consuetudine ad illud tantummodo unguentum accommodarunt, quod ex oleo, & balsamo, sollemni Episcopi consecratione, conficitur. Quare duæ res corporeæ permissæ, Confirmationis materiam præbent: quæ quidem diuersarum rerum compositio quemadmodum multiplicem spiritus sancti gratiam, quæ confirmatis tribuitur, declarat, ita etiam ipsius sacramenti excellentiam satis ostendit. Quod autem ea sit huius sacramenti materia, cum sancta Ecclesia, & concilia perpetuo docuerunt, tum a sancto Dionysio, & compluribus aliis grauissimis Patribus traditum est, in primisq. a Fabiano Pontifice, qui apostolos chrismatis confectionem a Domino accepisse, nobisque

ma sacramenti Confirmatiōis.

S. Fab. papa

S. Dionys.

S. Fab. papa

nobisque reliquisse testatus est. Neque uero ulla alia materia, quam chrismatis, aptior uideri poterat ad illud declarandum, quod hoc sacramento efficitur. Oleum enim, quod pingue sit, & natura sua manet, ac diffluat, gratiæ plenitudinem exprimit:
Psal. 132 quæ per spiritum sanctum a Christo capite in alios
Psal. 44 redundat, atque effunditur, sicut unguentum, quod descendit in barbam Aaron, usque in oram
Ioan. 1 uestimenti eius: Vnxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis; ac de plenitudine eius nos omnes accepimus. balsamum uero, cuius odoratus iucundissimus est, quid aliud significat, quam fideles, cum sacramento confirmationis perficiuntur, eam uirtutum omnium suauitatem effundere,
2 ad Cor. 2 ut illud Apostoli queant dicere; Christi bonus odor sumus Deo? Habet præterea balsamum eam uim, ut, quidquid eo circumlitum fuerit, putrescere non sinat. quod quidem ad huius sacramenti uirtutem significandam ualde accommodatum uidetur; cum plane constet, fidelium animos cælesti gratia, quæ in confirmatione tribuitur, præparatos, facile a scelerum contagione defendi posse. Consecratur autem chrisma sollemnibus cærimonijs ab Episcopo. Ita enim saluatorem nostrum docuisse in extrema cena, cum chrismatis conficiendi rationem aposto-
S. Fab. papa lis commendaret, Fabianus Pontifex, sanctitate, & martyrij gloria clarissimus, tradidit. quamquã, cur ita fieri debuerit, ratione etiam ostendi potest. etenim in plerisque alijs sacramentis Christus ita

eorum

eorum materiam instituit, ut sanctitatem quoque illi tribuerit. non solum enim aquam elementum baptismi esse uoluit, cum inquit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnũ Dei: sed cum ipse baptizatus est, effecit ut ea deinceps ui sanctificãdi prædita esset. quare dictum a S. Chrysostomo: Aqua baptismi purgare peccata credentium non posset, nisi tactu Dominici corporis sanctificata fuisset. Quoniam igitur Dominus hanc Confirmationis materiam usu ipso, et tractatione non sacrauit, necessarium est, ut sanctis, & religiosis precationibus consecretur: neque ad alium ea confectio, nisi ad Episcopum, pertinere potest; qui eiusdem sacramenti ordinarius minister institutus est. Sed explicanda erit præterea altera pars, ex qua sacramentum constituitur, forma scilicet, & uerba, quæ ad sacram unctionem adhibentur: monendique fideles, ut in hoc sacramento suscipiendo, tunc maxime, cum ea pronunciari animaduertunt, ad pietatem, fidem, & religionem animos excitent, ne quid cælesti gratiæ impedimenti esse possit. His igitur uerbis Confirmationis forma absoluitur: SIGNO TE SIGNO CRVCIS, ET CONFIRMO TE CHRISMATE SALVTIS, IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITVS SANCTI. Sed tamen, si ad ueritatem rationem quoque reuocemus, idem facile probari potest. etenim sacramenti forma ea omnia continere debet, quæ ipsius sacramẽti

Ioan. 3

S. Chrysostomus.

naturam, & substantiam explicant. Atqui maxime hæc tria in Confirmatione obseruanda sunt, diuina potestas, quæ ut principalis causa in sacramento operatur; tum robur animi, & spiritus, quod per sacram unctionem fidelibus ad salutem tribuitur; deinde signum, quo notatur is, qui in certamen Christianæ militiæ descensurus est. Ac primum quidem uerba illa; In nomine patris, & filij, & spiritus sancti; quæ extremo loco posita sunt: alterum ea; Confirmo te chrismate salutis; quæ in medio sunt: tertium, quæ in principio formæ locantur; Signo te signo crucis: satis declarant. Quamquam, si etiam ratione aliqua probari non possit, hanc esse huius sacramenti ueram, & absolutam formam, Ecclesiæ catholicæ auctoritas, cuius magisterio ita semper edocti fuimus, non patitur nos ea de re quidquam dubitare.

Quis proprius sacramenti Confirmatiōis minister: & de patrinis.

Docere etiam Pastores debent, quibus potissimum huius sacramenti administratio commissa sit. Nam cum multi sint, ut est apud Prophetam, qui currant, neque tamen mittātur; necesse est, qui ueri, & legitimi eius ministri sint, tradere, ut fidelis populus Confirmationis sacramentum, & gratiam consequi possit. Solum itaque Episcopum huius sacramenti conficiēdi ordinariam potestatem habere, sacræ litteræ ostendunt. nam in Actis apostolorum legimus; cum Samaria uerbum Dei accepisset, Petrum, & Ioannem ad eos missos esse, qui orauerunt pro ipsis, ut acciperent spiritum sanctum.

Act. 8

ſanctum. nondum enim in quemquam illorum ueneret, ſed baptizati tantum erant. Quo in loco licet uidere, eum, qui baptizauerat, quod tantum eſſet Diaconus, confirmandi poteſtatem nullam habuiſſe, ſed munus illud perfectioribus miniſtris, hoc eſt apoſtolis, reſeruatum eſſe. Quin etiam, ubicumque ſacræ ſcripturæ huius ſacramenti mentionem faciunt, idem obſeruari poteſt. neque ad eam rem demonſtrandam deſunt ſanctorum Patrum, atque Pontificum, Vrbani, Euſebij, Damaſi, Innocentij, Leonis, clariſſima teſtimonia; quemadmodum ex eorum decretis perſpicuum eſt. D. quoque Auguſtinus grauiter queritur de corrupta Aegyptiorum, & Alexandrinorum conſuetudine, quorum ſacerdotes audebant Confirmationis ſacramentum adminiſtrare. Ac iure quidem hoc factum eſſe, ut eiuſmodi munus ad Epiſcopos deferretur, hac ſimilitudine poſſunt Paſtores declarare. Vt enim in extruendis ædificijs, etſi fabri, qui inferiores miniſtri ſunt, cementa, calcem, ligna, & reliquam materiam parant, atque componunt, abſolutio tamẽ operis ad architectum ſpectat: ita etiam hoc ſacramentum, quo ueluti ſpirituale ædificium perficitur, a nullo alio, niſi a ſummo ſacerdote, adminiſtrari opus erat. Additur uero etiam patrinus, quemadmodum in baptiſmo fieri demonſtratum eſt. Nam ſi, qui gladiatoriam dimicationem ſubeunt, alicuius indigent, cuius arte, & conſilio doceantur, qui ictibus, ac petitionibus,

Vrb. papa. Euſebius. Innocẽtius Leo.

D. Auguſt.

ſaluis ipſis, conficere aduerſarium poſſint: quanto magis fideles, cum ſacramento Confirmationis, quaſi firmiſſimis armis, tecti, ac muniti in ſpirituale certamen, cui æterna ſalus propoſita eſt, deſcendunt, ducis, ac monitoris indigebunt? Recte igitur ad huius quoque ſacramenti adminiſtrationem patrini aduocandi ſunt, quibus cum eadem ſpiritualis affinitas coniungitur, quæ legitima nuptiarum fœdera impedit, ut antea docuimus, cum de patrinis ageretur, qui ad baptiſmum adhibendi ſunt. Sed quoniam ſæpe euenit, ut fideles in hoc ſacramento ſuſcipiendo aut præpropera feſtinatione, aut diſſoluta quadam negligentia, & cũctatione utantur; (nam de ijs, qui ad eum impietatis gradũ uenerunt, ut illud contemnere, & aſpernari audeant, nihil eſt quod dicamus) aperiendum eſt etiam Paſtoribus, qui, qua ætate, quo pietatis ſtudio præditi eſſe debeant, quibus Confirmationẽ dare oportet. Atque illud in primis docendum eſt, hoc ſacramentum eiuſmodi neceſſitatem non habere, ut ſine eo ſaluus quis eſſe non poſſit. quamquam uero neceſſarium non eſt, a nemine tamen prætermitti debet: ſed potius maxime cauendum eſt, ne in re ſanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam large impertiuntur, aliqua negligentia committatur. quod enim omnibus communiter ad ſanctificationem Deus propoſuit, ab omnibus etiam ſummo ſtudio expetendum eſt. Ac ſanctus quidem Lucas, cum admirabilẽ illã ſpiritus ſancti effuſionem deſcriberet, ita inquit:

Et

Et factus est repente de cælo sonus tamquam adue- Act. 2
nientis spiritus uehementis, & repleuit totam domum. Deinde, paucis interiectis: Et repleti sunt omnes spiritu sancto. Ex quibus uerbis licet intelligere; quoniam domus illa sanctæ Ecclesiæ figurã, & imaginem gerebat, ad omnes fideles Confirmationis sacramentum, cuius initium ab eo die ductum est, pertinere. Atque id etiam ex ipsius sacramenti ratione facile colligitur. illi enim sacro chrismate confirmari debent, quibus spirituali incremento opus est, & qui ad perfectum Christianæ religionis habitum perducendi sunt. at nulli id non maxime conuenit. ut enim hoc spectat natura, ut, qui in lucem eduntur, adolescant, atque ad perfectam ætatem perueniant, etiam si interdum, quod uult, minus assequatur: ita communis omnium mater catholica Ecclesia uehementer optat, ut in eis, quos per baptismum regenerauit, Christiani hominis forma perfecte absoluatur. id autem quoniam mysticæ unctionis sacramento efficitur, perspicuum est, eam ad uniuersos fideles æque pertinere. in quo illud obseruandum est, omnibus quidem post baptismum Confirmationis sacramentum posse administrari; sed minus tamen expedire hoc fieri, ante quam pueri rationis usum habuerint. quare si duodecimus annus non expectãdus uideatur; usque ad septimum certe hoc sacramentum differre, maxime conuenit. neque enim Confirmatio ad salutis necessitatem instituta est, sed ut eius uirtute optime

instructi, & parati inueniremur, cum nobis pro Christi fide pugnandum esset: ad quod sane pugnæ genus pueros, qui adhuc usu rationis carent, nemo aptos esse iudicarit. Ex his igitur efficitur, ut, qui adulta iam ætate confirmandi sunt, siquidem huius sacramenti gratiam, & dona consequi cupiant, eos non solum fidem, & pietatem afferre, sed grauiora etiam peccata, quæ admiserunt, ex animo dolere oporteat. Qua in re elaborandum est, ut peccata etiam prius confiteantur, & Pastorum cohortatione ad ieiunia, & alia pietatis opera suscipienda incitentur, admoneanturque, laudabilem illam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem renouandam esse, ut non nisi ieiuni hoc sacramentum susciperent. qnod quidem fidelibus facile persuaderi posse, existimandum est, si huius sacramenti dona, admirabilesque effectus intellexerint.

Concilium Aur.

Itaque Pastores docebunt, Confirmationem hoc cum ceteris sacramentis commune habere, ut, nisi impedimentum aliquod inferatur, nouam gratiam tribuat. etenim hæc sacra, & mystica signa eiusmodi esse, demonstratum est, quæ gratiam declarant, atque efficiunt. Sed præterhæc, quæ cum aliis communia censenda sunt, primum quidem illud proprie Confirmationi tribuitur, quod baptismi gratiam perficit. qui enim per baptismum Christiani effecti sunt, quasi infantes modo geniti teneritatem adhuc & mollitiem quandam ha-

bent

bent; ac deinde chrismatis sacramento aduersus omnes carnis, mundi, & Diaboli impetus robustiores fiunt; & eorum animus in fide omnino confirmatur ad confitendum, & glorificandum nomen domini nostri Iesu Christi: ex quo etiã nomẽ ipsum inuentum esse nemo dubitarit. Neque enim, ut quidam non minus imperite, quam impie finxerunt, Confirmationis uocabulum ab eo deducitur, quod olim, qui infantes baptizati erant, cum iam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, ut fidem Christianam, quam in baptismo susceperant, confirmarent: ita ut Confirmatio nihil a catechesi differre uideatur. cuius consuetudinis nullum probatum testimonium afferri potest: sed ab eo nomen rei impositum est, quod huius sacramenti uirtute Deus in nobis id confirmat, quod baptismo operari cœpit, nosque ad Christianæ soliditatis perfectionem adducit: nec uero confirmat solum, sed auget etiam: de quo Melchiades ita testatur; Spiritus sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam; in Confirmatione augmentum præstat ad gratiam; deinde non auget modo, sed admirabili quadam ratione auget. Hoc autem pulcherrimi indumenti translatione scriptura significauit, atque expressit: inquit enim Dominus saluator, cum de hoc sacramento loqueretur: Sedete in ciuitate, quoad usque induamini uirtute ex alto.

Conc. Tri.

S. Melchia. Papa.

Luc. 24

Quod si Pastores uoluerint diuinā huius sacramē-
ti efficientiam ostendere; (hoc uero ad commouēdos
fidelium animos maximam uim habiturum esse, du
bitari non potest) satis erit, quid ipsis apostolis eue
nerit, explicare. Illi enim ante passionem, uel sub
ipsam passionis horam adeo infirmi, & remissi fue-
runt, ut, cum Dominus comprehensus est, statim
se in fugam coniecerint; Petrus uero, qui Ecclesiæ
petra, & fundamentum designatus erat, & sum-
mam constantiam excelsique animi magnitudinem
præsetulerat, unius mulierculæ uoce perterritus,
se Iesu Christi discipulum esse, non semel, aut iterū,
sed tertio negauerit; ac post resurrectionem omnes
propter metum Iudæorum inclusi domi se continue
Act.2 rint. At uero in die Pentecostes tanta spiritus san-
cti uirtute omnes repleti sunt, ut, dum euange-
lium, quod eis commissum erat, non solum Iu-
dæorum regione, sed uniuerso orbe audacter, & li
bere dispergerent, nihil sibi felicius accidere posse
existimauerint, quam quod digni haberentur, qui
Act.5 pro Christi nomine contumeliam, uincula, tormen
ta, cruces perferrent. Habet præterea Confirma
tio eam uim, ut characterem imprimat: quo fit, ut
nulla umquam ratione iterari possit: quod etiam in
baptismo supra obseruatum est: ac de sacramento
ordinis quoque suo loco planius exponetur. Hæc
igitur si a Pastoribus sæpe, & accurate expli-
cata erunt; uix fieri poterit, quin fideles, cogni-
ta huius sacramenti dignitate, atque utilitate,
illud

illud summa cum diligentia sancte, & religiose suscipere studeant. Restat nunc, ut aliqua etiam de ritibus, & cærimonijs, quibus in hoc sacramento administrando catholica Ecclesia utitur, breuiter perstringantur. quæ explicatio quanto usui futura sit, Pastores intelligent, si, quæ antea dicta sunt, cum hic locus tractaretur, repetere uoluerint. Qui igitur confirmantur sacro chrismate, in fronte unguntur. nam hoc sacramento spiritus sanctus in animos fidelium sese infundit, in eisque robur, & fortitudinem auget, ut in spirituali certamine uiriliter pugnare, & nequissimis hostibus resistere queant. Quocirca declaratur, eos nullo metu, aut uerecundia, quarum affectionum signa maxime in fronte solent apparere, a libera Christiani nominis confessione absterrendos esse. Præterea nota illa, qua Christianus a ceteris ueluti miles insignibus quibusdam ab alijs distinguitur, in illustriori corporis parte imprimenda erat. Sed illud quoque sollemni religione in Ecclesia Dei seruatum est, ut in Pentecoste præcipue hoc sacramentum administraretur; Act. 2
quod hoc maxime die apostoli, spiritus sancti uirtute roborati, & confirmati sint; cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quæ, quantaq. mysteria in sacra unctione cogitanda essent. Deinde uero, qui unctus, & confirmatus est, ut meminerit se tamquam fortem athletam paratum esse oportere ad omnia aduersa inuicto animo pro Christi nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab

Episcopo cæditur. Postremo autem pax ei datur, ut intelligat se gratiæ cælestis plenitudinem, & pacem, quæ exuperat omnem sensum, consecutum esse. Atque hæc summa eorum sit, quæ de chrismatis sacramento a Pastoribus non tam quidem nudis uerbis, & oratione, quam inflammato quodam pietatis studio explicanda sunt, ut ea in animis, intimisq. fidelium cogitationibus inserere uideantur.

Phil. 4

DE EVCHARISTIAE SACRAMENTO.

QVemadmodum ex omnibus sacris mysterijs, quæ nobis tamquam diuinæ gratiæ certissima instrumēta Dominus saluator noster commendauit, nullum est, quod cum sanctissimo Eucharistiæ sacramento comparari queat: ita etiam nulla grauior alicuius sceleris animaduersio a Deo metuenda est, quam si res omnis sanctitatis plena, uel potius quæ ipsum sanctitatis auctorē, et fontē cōtinet, neque sancte, neq. religiose a fidelibus tractetur. id uero Apostolus et sapiēter uidit, et de eo nos aperte admonuit. nam cum declarasset, quāto illi scelere obstricti essent, qui corpus Domini nō dijudicarent, statim subiecit: Ideo inter uos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Vt igitur fidelis populus, cum cælesti huic sacramēto diuinos honores tribuendos esse intellexerit, & gratiæ

1. ad Co. 11

uberes fructus capiat, & iustissimam Dei iram effugiat, illa omnia a Pastoribus diligentissime exponenda erunt, quæ eius maiestatem magis illustra re posse uideantur. Qua in re opus erit, ut Pauli apostoli rationem secuti, qui se, quod a Domino acceperat, Corinthijs tradidisse professus est, in primis huius sacramenti institutionem fidelibus explicent. ita uero gestam rem esse, ex Euangelista Ioan.13
perspicue colligitur. Cum enim Dominus dilexisset suos, in finem dilexit eos. cuius quidem amoris ut diuinum aliquod, atque admirabile pignus daret, sciens horam iam aduenisse, ut trásiret ex hoc mundo ad Patrem; ne ullo umquam tempore a suis abesset, inexplicabili consilio, quod omnem naturæ ordinem, & condicionem superat, perfecit. Etenim, celebrata cum discipulis agni paschalis cena, ut figura ueritati, umbra corpori cederet, panem acce Matth.26
pit, Deoque gratias agens benedixit, ac fregit, de- Mar.14
ditque discipulis suis, & dixit: Accipite, & man Luc.22
ducate: Hoc est corpus meum, quod pro uobis tra
detur: hoc facite in meam commemorationem. Si- 1.ad Cor.11
militer & calicem accepit postquam cenauit, dicens: Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. Huius ergo admirabilis sacramenti dignitatem, atque excellentiam, cum sacri scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, ut uno uocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt. interdum enim

Eucha-

Euchariſtiam appellant: quod uerbum uel bonam gratiam, uel gratiarum actionem, latine reddere poſſumus. Ac recte quidem, bona gratia, dicendum eſt; tum quia uitam æternã, de qua ſcriptum
Ad Rom. 6 eſt, Gratia Dei uita æterna, præſignificat; tum quia Chriſtum dominum, qui uera gratia, atque omnium chariſmatum fons eſt, in ſe continet. Nec uero minus apte gratiarum actionem interpretamur: ſiquidem cum hanc puriſſimam hoſtiam immolamus, immenſas quotidie gratias pro uniuerſis in nos beneficijs Deo agimus, atque in primis pro eius gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc ſacramento tribuit. Sed in ipſum etiam nomen cum ijs, quæ a Chriſto domino geſta eſſe in hoc myſterio
Marc. 26 inſtituendo legimus, optime conuenit. Etenim pa-
Marc. 14 Luc. 22 nem accipiens fregit, ac gratias egit. Dauid quo-
1. ad Cor. 11 que, cum huius myſterij magnitudinem contempla
Pſal. 110 retur, ante quam carmen illud pronunciaret; Memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe; gratiarum actionem præponendam exiſtimauit, cum inquit: Confeſſio, & magnificentia opus eius. Frequenter etiam nomine ſacrificij declaratur: de quo myſterio paulo poſt latius dicendum erit. Vocatur præterea Communio: quod uerbum ex illo Apoſtoli loco ſumptum eſſe liquet, ubi ait: Calix benedictio-
1. ad Cor. 10 nis, cui benedicimus, nonne cõmunicatio ſanguinis
Damaſcenus. Chriſti eſt? et panis, quẽ frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt? Nam, ut Damaſcenus expla-

planauit, hoc sacramentũ Christo nos copulat, atq. eius carnis, et deitatis participes efficit, nosque inter nos in eodem Christo conciliat, ac coniungit, & ueluti unum corpus coagmentat. Ex quo factum est, ut sacramentum etiam pacis, & charitatis diceretur; ut intelligeremus, quam indigni sint Christiano nomine, qui inimicitias exercent, odiaque, dissidia, & discordias, ut teterrimas fidelium pestes, omnino exterminandas esse: cum præsertim quotidiano religionis nostræ sacrificio, nihil nos studiosius seruare quam pacem, & charitatem, profiteamur. Sed Viaticum etiam frequenter a sacris scriptoribus appellatur; tum quia spiritualis cibus est, quo in huius uitæ peregrinatione sustentamur; tum quia uiam nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit. Quare ex ueteri Ecclesiæ catholicæ instituto seruari uidemus, ut nemo fidelium sine hoc sacramento e uita excedat. Ac uetustissimi quidem 1. ad Cor. 11
Patres, Apostoli auctoritatem secuti, Cenæ etiam nomine sacram Eucharistiam interdum uocarunt, quod in illo nouissimæ cenæ salutari mysterio a Christo domino sit instituta. neque uero propterea a cibo, aut potione Eucharistiam conficere, aut sumere licet; quod ab apostolis salutariter introducta consuetudo, quemadmodum ueteres scriptores me D. August.
moriæ prodiderunt, perpetuo retenta, ac seruata est, ut a ieiunis tantum perciperetur. Sed, explicata nominis ratione, docendum erit, hoc uerum esse sacramentum, atque unum ex septem illis, quæ

sancta

sancta Ecclesia semper religiose coluit, ac uenerata est. nam cum calicis consecratio fit, mysterium fidei appellatur. Praeterea, ut infinita pene sacrorum scriptorum testimonia omittamus, qui hoc inter uera sacramenta numerandum esse, perpetuo senserunt; ex ipsa ratione, & natura sacramenti idem conuincitur. etenim in eo signa sunt externa, & sensibus subiecta. habet deinde gratiae significationem, & efficientiam. praeterea de Christi institutione neque euangelistae, neque Apostolus dubitandi locum relinquũt. Quae omnia cum in unum conueniant ad sacramenti ueritatem confirmandam; nullis alijs argumentis opus esse perspicitur. Sed illud diligenter Pastoribus obseruandum est, multa in hoc mysterio esse, quibus aliquando sacramenti nomen sacri scriptores tribuerunt. interdum enim & consecratio, & perceptio, frequenter uero & ipsum Domini corpus, & sanguis, qui in Eucharistia continetur, sacramentum uocari consueuit. inquit enim D. Augustinus, sacramentum hoc duobus constare, uisibili scilicet elementorum specie, & inuisibili carne, & sanguine ipsius domini nostri Iesu Christi. Atque ad eundem modum hoc sacramentum adorandum esse, nimirum corpus & sanguinem Domini intelligentes, affirmamus. Verum haec omnia minus proprie sacramenta dici perspicuum est. Ipsae autem panis & uini species ueram & absolutam huius nominis rationem habent. Sed quantum hoc sacramentum a

D. August.

reliquis

reliquis omnibus differat, facile colligitur. nam ceterasacramenta materiæ usu perficiuntur, dum scilicet alicui administrari ea contingit. Baptismus enim sacramenti naturam tunc adipiscitur, cum re ipsa homo aqua abluitur: at uero ad Eucharistiæ perfectionem satis est ipsius materiæ consecratio: utrumque enim sacramentum esse non desinit, quãuis in pyxide asseruetur. Deinde in conficiendis alijs sacramentis nulla fit materiæ, atque elementi in aliam naturam mutatio. Etenim baptismi aqua, aut chrismatis oleum, cum illa sacramenta administrantur, priorem aquæ, & olei naturam non amittunt: in Eucharistia uero, quod panis, & uinum ante consecrationem erat, confecta consecratione, uere est corporis & sanguinis Domini substantia. Licet autem duo sint elementa, panis scilicet, et uinum, ex quibus integrum Eucharistiæ sacramentum conficitur: non tamen plura sacramenta, sed unum tantum esse, Ecclesiæ auctoritate docti confitemur. aliter enim septenarius sacramentorum numerus, quemadmodum semper traditum, atque a Concilijs, Lateranensi, Florentino, & Tridentino, decretum est, constare non poterit. nam cum huius sacramenti gratia unũ corpus mysticum efficiatur, ut sacramentũ ipsum rei, quam efficit, conueniat; unũ esse oportet, atque unum quidem, nõ quia indiuiduum sit, sed quia unius rei significationem habet. Nam quẽadmodum cibus, et potio, quæ duæ diuersæ res sunt, ad unã tantum rem adhibẽtur, ut

ſcilicet uires corporis reficiantur: ita etiam duas illis diuerſas ſacramenti ſpecies reſpondere, conſentaneum fuit, quæ cibum ſpiritualem ſignificarent, quo mentes ſuſtinentur, & recreantur. Quare a
Ioan. 6 Domino ſaluatore dictum eſt: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Sed diligenter explicandum eſt, quid Euchariſtiæ ſacramentum ſignificet; ut fideles ſacra myſteria oculis intuentes, ſimul etiam diuinarum rerum contemplatione animum paſcant. Tria uero ſunt, quæ nobis hoc ſacramento indicantur. Primum eſt Chriſti domini paſſio, quæ iam præterijt: ipſe enim docuit;
Luc. 22 Hoc facite in meam commemorationem: & Apo-
1. ad Co. 11 ſtolus teſtatus eſt; Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec ueniat. Alterum eſt diuina, et cæleſtis gratia, quæ præſens ad animam alendam et conſeruandam hoc ſacramento tribuitur. Quemadmodum enim baptiſmo in nouam uitam gignimur, Confirmatione roboramur, ut Satanæ repugnare, & palam Chriſti nomen profiteri poſſimus: ita Euchariſtiæ ſacramento alimur, ac ſuſtentamur. Tertium eſt, quod futurum prænunciat, æternæ iucunditatis, & gloriæ fructus, quem in cæleſti patria ex Dei promiſſione capiemus. Hæc igitur tria, quæ inſtantis, præteriti, & conſequentis temporis uarietate diſtingui perſpicuum eſt, ſatis myſterijs ita ſignificantur, ut totum ſacramentum, quamuis ex diuerſis ſpeciebus conſtet, ad ſingula

horum

horum declaranda, tamquam ad unius rei significationem, referatur. Sed in primis cognoscenda est a Pastoribus huius sacraméti materia; tum ut ipsi rite illud possint conficere; tum etiam ut fideles admoneantur, cuius rei symbolum sit, atque eius rei, quam significat, studio, & desiderio exardescant. Duplex itaque est huius sacraméti materia, altera panis ex tritico confectus, de qua primo agetur: de altera postea dicendum erit. Nam, ut docent Matth. 26
euangelistæ Matthæus, Marcus, & Lucas, Christus dominus panem in manus accepit, benedixit, Mar. 14 Luc. 22
& fregit, dicens; Hoc est corpus meum. Apud Ioannem quoque idem Saluator noster se ipsum pané appellauit, cum inquit: Ego sum panis uiuus, qui de Ioan. 6
cælo descendi. Cum autem uaria sint panis genera, uel quia materia differunt, ut cum alius ex tritico, alius ex ordeo, aut ex leguminibus, ceterisq. terræ fructibus cófectus est, uel quia diuersis qualitatibus præditi sunt: (uni enim fermentum additur, alter uero fermenti omnino expers esse potest) quod ad primum attinet, Saluatoris uerba ostendunt, panem ex tritico confici oportere. communi enim loquendi consuetudine, cum panis absolute dicitur, panem ex tritico intelligi satis constat. Id etiam ueteris testamenti figura declaratur. præceptum enim a Domino fuerat, ut panes propositionis, qui hoc sacramentum significabant, ex simila cóficerentur. Sed quemadmodum nullus panis, nisi triticeus, apta ad sacramentum materia putandus est; Leuit. 26

(hoc enim apostolica traditio nos docuit, & Ecclesiæ catholicæ auctoritas firmauit) ita etiam ex ijs, quæ Christus dominus gessit, azymum esse debere, facile intelligitur. ipse enim primo azymorum die, quo nihil fermentati domi habere Iudæis licebat, hoc sacramentum confecit, atque instituit. Quod si quis Ioannis euangelistæ auctoritatem apponat, qui hæc omnia ante festum diem Paschæ acta esse commemorat; ea ratio facile dissolui potest. Etenim quem primum azymorum diem ceteri euangelistæ appellarunt, quod feria quinta uesperi dies festi azymorum inciperent, quo tempore Saluator noster Pascha celebrauit; eum ipsum diem Ioannes pridie Paschæ fuisse describit; ut qui diei naturalis spatiũ, quod ab oriente Sole inchoatur, in primis notandum existimarit. Quapropter diuus etiam Chrysostomus primum azymorum diem interpretatur eum diem, quo ad uesperam azyma comedenda essent. Sed azymi panis consecratio quantum conueniat integritati, & mentis munditiæ, quam fideles ad hoc sacramentum afferre debent, ab Apostolo docemur, cum inquit: Expurgate uetus fermentũ, ut sitis noua conspersio, sicut estis azymi: etenim Pascha nostrũ immolatus est Christus: itaque epulemur non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis, & ueritatis. Neque tamen ea qualitas adeo necessaria existimanda est, ut, si illa pani desit, sacramẽtum confici nõ possit: utrumque enim panis genus

Matth. 26 Mar. 14 Luc. 22

Ioan. 13

D. Chryso.

1. ad Cor. 5

ueram et propriam panis rationem, et nomē habet. Quamquam nemini licet priuata auctoritate, uel potius temeritate laudabilem Ecclesiæ suæ ritum immutare: atque eo minus id facere Latinis sacerdotibus permissum est, quibus præterea Pontifices Max. præceperunt, ut ex azymo tantum sacra mysteria conficerent. Atque hæc de altera huius sacramenti materia exposuisse satis sit: in quo tamen illud animaduertendum est, quam multa materia ad sacramentum conficiendum uti oporteat, definitum non esse; cum illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra mysteria percipere. Superest, ut de altera huius sacramenti materia, & elemento dicatur. est autem uinum ex uitis fructu expressum, cui modicum aquæ permistum sit. nam Dominum saluatorem uino in huius sacramenti institutione usum esse, catholica Ecclesia semper docuit; cum ipse dixerit; Non bibam a modo de hoc genimine uitis usque in diem illum. Quo in loco Chrysostomus, De genimine, inquit, uitis, quæ certe uinum, non aquam, produxit. Vt tanto ante illorum hæresim, qui aquam solam in hisce mysterijs adhibendam senserunt, conuellere uideretur. Aquam uero, Dei Ecclesia uino semper admiscuit; primum, quod id a Christo domino factum esse, & Conciliorum auctoritate, & sancti Cypriani testimonio comprobatur; deinde, quod sanguinis, & aquæ, quæ ex eius

Matth. 26
Mar. 14

S. Chrysostomus.

S. Cyprianus.

latere exierunt, hac permiſtione memoria renouatur. Tum uero aquæ, ut in Apocalypſi legimus, populum deſignant: quare aqua uino admiſta fidelis populi cum Chriſto capite coniunctionem ſignificat. Atque hoc ex apoſtolica traditione perpetuo ſancta Eccleſia ſeruauit. Sed quamuis aquæ admiſcendæ ita graues rationes ſint, ut eam ſine mortali peccato prætermittere non liceat; ea tamen ſi deſit, ſacramentum conſtare poteſt. Illud autem Sacerdotibus animaduertendum eſt, quemadmodum in ſacris myſterijs aquam uino adhibere oportet, ſic etiam modicam infundendam eſſe. nam eccleſiaſticorum ſcriptorum ſententia, & iudicio, aqua illa in uinum conuertitur. quare de eo Honorius Pontifex ita ſcribit: Pernicioſus in tuis partibus inoleuit abuſus, uidelicet, quod maior quantitas aquæ in ſacrificio, quam uini, adhibetur; cum, ſecundum conſuetudinem rationabilem Eccleſiæ generalis, longe plus uini, quam aquæ, adhibendum ſit. Huius igitur ſacramenti hæc duo tantum elementa ſunt: ac merito pluribus decretis ſancitum eſt, ne quid aliud præter panem, & uinum, quod nonnulli facere non uerebantur, offerre liceat. Sed iam uidendum eſt, hæc duo panis, & uini ſymbola quam apta ſint ad eas res declarandas, quarum ſacramenta eſſe credimus, & confitemur. Primum enim Chriſtum nobis ſignificant, ut uera eſt hominum uita. ipſe enim Dominus ait: Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere eſt potus. Cum igitur

Apoc. 17

Honorius Papa.

Ioan. 6

corpus

corpus Christi domini uitæ æternæ alimentum illis præbeat, qui eius sacramentum pure, & sancte suscipiunt; recte ijs potissimum rebus conficitur, quibus hæc uita continetur: ut fideles facile possint intelligere, pretiosi corporis, & sanguinis Christi communione mentem, animumque saturari. Nonnihil etiam hæc ipsa elementa ad id ualent, ut eam cognitionem accipiant homines, esse in sacramento corporis, & sanguinis Domini ueritatem. nam cum panem, & uinum in humanam carnem & sanguinem ui naturæ quotidie immutari animaduertamus, facilius adduci possumus hac similitudine, ut credamus, panis, & uini substantiam in ueram Christi carnem, uerumque eius sanguinem cælesti benedictione conuerti. Affert etiã aliquid adiumẽti hæc admirabilis elementorũ mutatio ad adumbrandum, quod fit in anima. Vt enim, etsi nulla extrinsecus panis, & uini mutatio apparet, tamen eorum substantia in carnem, & sanguinẽ Christi uere transit: ita etiam, tametsi in nobis nihil immutatum uidetur, interius tamen ad uitam renouamur, dum ueram uitam Eucharistiæ sacramento accipimus. Accedit ad hæc; quod, cum unũ Ecclesiæ corpus ex multis membris cõpositum sit, nulla re magis elucet ea coniunctio, quam panis uinique elementis. panis enim ex multis granis conficitur, & uinum ex multitudine racemorum existit. atque ita nos, cũ multi simus, huius diuini mysterij uinculo arctissime colligari, & tamquam unum corpus effici declarant.

Euchariſtiæ conficiendæ forma, & illius effectus admirandi.

Sequitur nunc, ut de forma, qua ad conſecrandum panem uti oporteat, agatur, non quidem eius rei cauſa, ut hæc myſteria fideli populo, niſi neceſſitas cogat, tradantur; (eos enim, qui ſacris initiati non ſunt, de his erudiri neceſſarium non eſt) ſed ne, formæ ignoratione, in ſacramento conficiendo a ſacerdotibus turpiſſime peccetur. itaque a ſanctis euangeliſtis, Matthæo, & Luca, itemque ab Apoſtolo docemur, illam eſſe formam, HOC EST CORPVS MEVM. ſcriptum eſt enim: Cenantibus illis accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque diſcipulis ſuis, & dixit: Accipite, & manducate: Hoc eſt corpus meum. Quæ quidem conſecrationis forma cum a Chriſto domino ſeruata ſit, ea perpetuo catholica Eccleſia uſa eſt. Prætermittenda ſunt hoc loco ſanctorum Patrum teſtimonia, quæ infinitum eſſet enumerare, & Concilij Florentini decretum, quod omnibus patet, atque in promptu eſt; cum præſertim ex illis Saluatoris uerbis; Hoc facite in meam commemorationem; idem liceat cognoſcere. nam quod Dominus faciendum præcepit, non ſolum ad id, quod egerat, ſed etiam ad ea, quæ dixerat, referri debet, atque ad uerba maxime pertinere intelligendum eſt, quæ non minus efficiendi, quam ſignificandi cauſa prolata erant. Sed ratione etiam id facile perſuaderi poteſt. nam forma ea eſt, qua illud ſignificatur, quod in hoc ſacramento efficitur. cum autem hæc uerba id, quod fit, ſignificent, ac declarent, hoc eſt panis conuer-

Matth. 26
Mar. 14
Luc. 22
1. ad Cor. 10

ſionem

ſionē in uerum Domini noſtri corpus; ſequitur, formam in illis ipſis uerbis conſtituendam eſſe. in quā ſententiam, quod ab Euangeliſta dictum eſt, Benedixit, licet accipere. perinde enim uidetur intelligendum, ac ſi dixiſſet, accipiens panem benedixit, dicens; Hoc eſt corpus meum. Quamuis enim Euāgeliſta uerba illa, Accipite, & comedite, præpoſuerit: illis tamen non materiæ conſecrationem, ſed uſum tantúmodo ſignificari, perſpicuum eſt. quare a ſacerdote quidem omnino proferri debent, ſed ad ſacramentum conficiendum neceſſaria non ſunt: quemadmodum etiam profertur coniunctio illa, ENIM, in corporis, & ſanguinis conſecratione: aliter enim fiet, ut, ſi hoc ſacramentum nemini adminiſtrandum ſit, confici non oporteat, aut non poſſit quidem; cum tamen dubitare non liceat, quin ſacerdos, prolatis ex more, atque inſtituto ſanctæ Eccleſiæ uerbis Domini, aptam panis materiam uere conſecret; quamuis deinde contingat, ut nulli umquam ſacra Euchariſtia adminiſtretur. Iam uero, quod ad uini, quæ eſt altera huius ſacramenti materia, conſecrationem attinet, ob eandem cauſam, quam ſupra commemorauimus, opus eſt, ut ſacerdos eius formam cognitam, & perſpectam habeat. Eam igitur his uerbis comprehendi, certo credendum eſt; Hic eſt calix ſanguinis mei, noui, & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro uobis, & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. Ex quibus uerbis plura quidem a ſacris

Matth. [illegible]

scripturis colliguntur: quædam uero in Ecclesia ex apostolica traditione conseruata sunt. nam quod dicitur: Hic est calix: a D. Luca, & ab Apostolo scriptum est. quod uero sequitur: Sanguinis mei, uel sanguis meus noui testamenti, qui pro uobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: partim a D. Luca, partim a D. Matthæo dictum est. Verba autem illa, Aeterni, &, Mysterium fidei, sancta traditio, catholicæ ueritatis interpres & custos, nos docuit. Verum de hac forma nemo dubitare poterit, si, quod antea dictum est de forma consecrationis, quæ ad panis elementum adhibetur, hoc etiam loco attendatur. constat enim, ijs uerbis, quæ uini substantiam in sanguinem Domini conuerti significant, huius elementi formam contineri. Quare cum uerba illa hoc aperte declarent, perspicuum est, aliam formam constituendam non esse. Exprimunt autem præterea quosdam effusi sanguinis in passione Domini admirabiles fructus, qui ad hoc sacramentum maxime pertinent. Vnus est, aditus ad æternam hereditatem, quæ noui, atque æterni testamenti iure ad nos uenit. Alter est, aditus ad iustitiam per mysterium fidei: Iesum enim per fidem in sanguinem eius propitiatorem Deus proposuit, ut ipse sit iustus, & iustificans eum, qui ex fide est Iesu Christi. Tertius est, remissio peccatorum. Quoniam uero hæc ipsa consecrationis uerba plena mysteriorũ sunt, aptissimeque ad rem cõueniunt, diligẽtius perpendere ea oportet.

Luc. 22. Matth. 26

Luc. 22 Matth. 26

Quod uero dicitur; Hic eſt calix ſanguinis mei; ſic intelligendum eſt: Hic eſt ſanguis meus, qui hoc calice continetur. Recte autem, & appoſite, dum ſanguis hic, ut eſt fidelium potus, conſecratur, calicis mentio facienda eſt. neque enim ſanguis huiuſmodi potionem ſatis ſignificare uideretur, niſi uaſe aliquo exceptus eſſet. Sequitur deinde, Noui teſtamenti: quod quidem ob eam rem additum eſt, ut intelligeremus Chriſti domini ſanguinem non figura; quemadmodum in ueteri teſtamento fiebat, (de eo enim apud Apoſtolum ad Hebræos legimus, Sine ſanguine teſtamentum dedicatum non eſſe) ſed uere, & re ipſa hominibus tradi; quod ad nouum teſtamentum pertinet: quare Apoſtolus inquit: Ideo noui teſtamenti mediator eſt Chriſtus, ut, morte intercedente, repromiſſionem accipiant, qui uocati ſunt, æternæ hereditatis. Verbum uero, Aeterni, ad hereditatem æternam, quæ Chriſti domini, æterni teſtatoris, morte ad nos iure peruenit, referendum eſt. Quod ſubiungitur; Myſterium fidei; non rei ueritatem excludit, ſed, quod occulte latet, atque ab oculorum ſenſu remotiſſimum eſt, certa fide credendum eſſe ſignificat. Diuerſa uero hiſce uerbis ſententia hoc loco ſubiecta eſt ab ea, quam habent, cũ baptiſmo etiam tribuuntur. nam quod ſanguinem Chriſti, ſub uini ſpecie latentem, fide cernimus, myſterium fidei dicitur. at baptiſmus, quoniam uniuerſam Chriſtianæ fidei profeſſionem complectitur, a nobis fideĩ ſacramẽtum, a Græcis myſte-

Ad Heb. 9

mysterium iure appellatur. Quamquam alia etiã ratione sanguinem Domini, fidei mysterium dicimus, quod scilicet in eo maxime plurimum difficultatis, & negotij humana ratio experiatur, cum nobis fides credẽdum proponit, Christum dominum, uerum Dei filium, simulque Deum, & hominem, mortem pro nobis pertulisse; quæ quidem mors sanguinis sacramento designatur. Quapropter apposite hoc loco potius, quam in consecratione corporis, passio Dominica commemoratur, his uerbis; Qui effundetur in remissionem peccatorum. Sanguis enim, separatim consecratus, ad passionem Domini, & mortẽ, et passionis genus ante omnium oculos ponendum, maiorem uim & momentum habet. Sed uerba illa, quæ adduntur; Pro uobis, &
Matth 26 pro multis: a Matthæo, & Luca, singula a singu-
Luc. 22. lis sumpta sunt; quæ tamen sancta Ecclesia, spiritu Dei instructa, simul coniunxit: pertinent autem ad passionis fructum, atque utilitatem declarandam. nam si eius uirtutem inspiciamus; pro omnium salute sanguinem a Saluatore effusum esse fatendum erit: si uero fructum, quem ex eo homines perceperint, cogitemus; non ad omnes, sed ad multos tantum eam utilitatem peruenire, facile intelligemus. Cum igitur, Pro uobis, dixit; uel eos, qui aderant, uel delectos ex Iudæorum populo, quales erant discipuli, excepto Iuda, quibuscum loquebatur, significauit. Cum autem addidit; Pro multis; reliquos electos ex Iudæis, aut gentibus

intelligi

intelligi uoluit. Recte ergo factum est, ut, pro uniuersis, non diceretur; cum hoc loco tantummodo de fructibus passionis sermo esset, quæ salutis fructum delectis solum attulit. Atque huc spectant uerba illa Apostoli; Christus semel oblatus est ad multorũ exhauriẽda peccata. Et quod Dominus apud Ioannẽ inquit; Ego pro eis rogo, nõ pro mũdo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi, quia tui sunt. Plurima alia in huius consecrationis uerbis latent mysteria; quæ Pastores assidua rerum diuinarum meditatione, & studio ipsi per se, iuuante Domino, facile assequẽtur. Ad Heb. 9 Ioan. 17

Sed iam ad earũ rerum explicationem oratio reuertatur; quæ ut a fidelibus ignorentur, nullo modo committendum est. Ac quoniam Apostolus admonet, grauissimum scelus admitti ab ijs, qui non dijudicant corpus Domini; hoc in primis doceant Pastores, animum atque rationem a sensibus omni studio auocandam esse. si enim fideles ea tantum in hoc sacramento contineri sibi persuaserint, quæ sensibus percipiunt; in summam impietatem adducantur, necesse est; cum nihil aliud, præter panis, ac uini speciem, oculis, tactu, odoratu, gustu sentientes, panem tantummodo, ac uinum in sacramento esse iudicauerint. Curandum igitur est, ut fidelium mentes, quam maxime fieri potest, a sensuum iudicio abstrahantur, atque ad immensam Dei uirtutem, & potentiam contemplandam excitentur. Tria enim sunt maxime admiranda, atque suscipienda, quæ in hoc sacramento 1. ad Cor. 11

uerbis consecrationis effici, fides catholica sine ulla dubitatione credit, ac confitetur. Primum est, uerum Christi domini corpus, illud idem, quod natum ex uirgine, in cælis sedet ad dexteram Patris, hoc sacramento contineri. Alterum est, nullam in eo elementorum substantiam remanere; quamuis nihil magis a sensibus alienum, & remotum uideri possit. Tertium est, quod ex utroque facile colligitur, & si uerba consecrationis id maxime exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut alijs sensibus percipiuntur, sine ulla re subiecta esse, mira quadã, atque inexplicabili ratione. Ac panis quidẽ, et uini accidẽtia omnia licet uidere: quæ tamẽ nulli substantiæ inhærent, sed per ipsa constant; cum panis, et uini substantia in ipsum Domini corpus & sanguinem ita mutetur, ut panis, & uini substantia omnino esse desinant. Verum, ut prius de primo agatur, conentur Pastores explicare, quam perspicua, et clara sint Saluatoris nostri uerba, quæ corporis eius ueritatẽ in sacramento demonstrant. nam
Matth. 26 cum inquit; Hoc est corpus meum; Hic est sanguis
Mar. 14 meus: nemo, qui modo sanæ mentis sit, ignorare po
Luc. 22 test, quid nobis intelligendum sit; præsertim cũ de humana natura sermo habeatur: quã in Christo uere fuisse, catholica fides dubitare neminem patitur:
S. Hilar. ut uir sanctissimus, atque doctissimus Hilarius præclare scripserit, de ueritate carnis et sanguinis Christi, cum ex ipsius Domini professione, & fide nostra, caro eius uere sit cibus, relictum non esse

ambigendi locum. Verum alter præterea locus a Pastoribus enucleandus est; ex quo aperte licet cognoscere, uerum Domini corpus, & sanguinem in Eucharistia contineri. nam Apostolus posteaquam commemorauit panem, & uinum a Domino consecratum, & sacra mysteria apostolis suis administrata esse, subiungit: Probet autem se ipsum homo, ac sic de pane illo edat, & de calice bibat: qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Quod si, ut hæretici dictitant, nihil aliud in sacramento uenerandum esset præter memoriam & signum passionis Christi; quid opus erat tam grauibus uerbis fideles hortari, ut se ipsos probarent? Graui enim illa, IVDICII, uoce declarauit Apostolus, nefarium aliquod scelus ab eo admitti, qui impure sumens corpus Domini, quod in Eucharistia occulte latet, ab alio ciborum genere non distinguit. quod etiam supra in eadem epistola uberius explicauit Apostolus his uerbis: Calix benedictionis, cui benedicimus, non ne cōmunicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, non ne participatio corporis Domini est? Quæ quidē uerba uerā corporis, et sanguinis Christi domini substantiā demonstrant.

1. ad Cor. 11

1. ad Cor. 10

Hæc igitur scripturæ loca Pastoribus explicanda erunt, atque in primis docendum, nihil in eis dubij, aut incerti relictum esse; præsertim cum hæc Ecclesiæ Dei sacrosancta auctoritas interpretata sit; ad cuius sententiæ cognitionem duplici uia & ratione

ratione possumus peruenire. Prima est, cum Patres, qui ab initio Ecclesiæ, atque omni deinceps ætate floruerunt, & ecclesiasticæ doctrinæ optimi testes sunt, consulimus. hi uero summo consensu omnes huius dogmatis ueritatem apertissime tradiderunt. quorum singula testimonia afferre, quoniam operosi laboris esset, satis erit pauca notare, uel indicare potius, ex quibus iudicium de ceteris facile fieri poterit. Primus igitur D. Ambrosius fidem suam proferat, qui in libro de ijs, qui initiantur mysterijs, testatus est, uerum Christi corpus in hoc sacramento sumi, sicut uerum ex uirgine sumptum est, idque certissima fide tenendum esse. & alio loco docet, ante consecrationem panem ibi esse, post consecrationem autem carnem Christi. Accedat alter testis D. Chrysostomus, non minoris fidei, & grauitatis: qui quidem cum multis alijs in locis hanc ipsam ueritatem profitetur, & docet, tum uero præcipue homilia 60. de ijs, qui sacra mysteria impure sumunt, itemque homilia 44. & 45. in sanctum Ioannem: inquit enim: Pareamus Deo, neque contradicamus; licet uel cogitationibus, uel oculis nostris uideatur aduersari, quod dicitur: Ipsius enim sermo infallibilis est; sensus noster facile seducitur. His uero omni ex parte consentiunt, quæ D. Augustinus, acerrimus catholicæ fidei propugnator, semper docuit, atque in primis titulum psalmi 33. exponens: scribit enim: Portare se in manibus suis, homini impos-

D. Ambro.

D. Chrysostomus.

S. Augustinus.

impossibile est, solique Christo conuenire potest: ferebatur enim ille in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait, Hoc est corpus meũ. Ac Cyrillus præterea, Iustinus, & Irenæus adeo aperte lib. 4. in Ioannem ueram Domini carnem in hoc sacramento esse affirmat, ut eius uerba nullis possint fallacibus, & captiosis interpretationibus obscurari. Quod si Pastores alia etiam Patrum testimonia requirent, facile erit sanctos Dionysium, Hilarium, Hieronymum, Damascenum addere, innumerabilesque alios, quorum de hac re grauissimas sententias, doctorum, & piorum hominum industria, & labore in unum congestas, passim legimus. Altera restat uia, qua sanctæ Ecclesiæ iudicium in ijs, quæ ad fidem pertinent, inuestigare liceat, contrariæ scilicet doctrinæ, & opinionis damnatio. At uero constat, semper corporis Christi ueritatem in sancto Eucharistiæ sacramento, ita per uniuersam Ecclesiam diffusam, & disseminatam esse, & consentienti uoluntate ab omnibus fidelibus receptam, ut, cum ante quingentos annos Berengarius id negare ausus esset, ibique signum tantúmodo esse assereret, statim in Vercellensi Concilio, quod Leonis IX. auctoritate conuocatum fuerat, omnium sententijs condemnatus, ipse hæresim suã anathemati addixerit. qui postea cũ ad eandem impietatis insaniam redijsset, tribus alijs Concilijs, Turonensi, et duobus Romanis, quorum alterũ Nicolaus II, alterũ Gregorius VII, Põtifices Max.

S. Cyrillus Iustinus, & Irenæus.

conuo-

Cōcil. Lat. Constant. Conc. Flor. Triden.

conuocarunt, damnatus est. Eam postea sententiam Innocentius III. in Concilio Lateranensi magno cōfirmauit: ac deinceps a Florentina, et Tridentina Synodis eiusdem ueritatis fides apertius declarata, ac stabilita est. Hæc igitur si pastores diligenter exposuerint; (ut nihil dicamus de iis, qui erroribus obcæcati, nihil magis, quam ueritatis lucem, oderunt) & infirmos confirmare, & piorum mentes summa quadam lætitia, & uoluptate afficere poterunt; cum præsertim fidelibus dubitare nō liceat, quin inter ceteros fidei articulos huius etiam dogmatis fides comprehendatur. nam cum Dei summam omnium rerum potestatem credunt, et confitentur; credant etiam necesse est, potestatem ei non defuisse maximi huius operis efficiendi, quod in Eucharistiæ sacramento admiramur, & colimus. Deinde cum credunt sanctam Ecclesiam catholicam; necessario sequitur, ut simul credant eam esse, quam explicauimus, huius sacramenti ueritatem. Sed nihil est profecto, quod ad piorum iucunditatem, & fructum addi possit, cum huius altissimi sacramenti dignitatem contemplantur. Primum enim intelligunt, quanta sit euangelicæ legis perfectio, cui datum est, id re ipsa habere, quod signis tantum & figuris Mosaicæ legis tempore adumbratum fuerat. Quare diuinitus dictum est a Dionysio, Ecclesiam nostram mediam esse inter Synagogam, & supremam Hierusalem, ac propterea utriusque participem. Ac profecto satis mirari fideles

S. Dionysius.

numquam

numquam poterunt sanctæ Ecclesiæ perfectionem, eiusque gloriæ altitudinem; cum inter eam & cælestem beatitudinem unus tantum gradus interesse uideatur. Hoc enim nobis cum cælitibus commune est, ut utrique Christum Deum, & hominem præsentem habeamus: sed quo uno gradu ab eis distamus, illi præsentes beata uisione perfruuntur; nos præsentem, & tamen ab oculorum sensu remotum, sacrorum mysteriorum admirabili integumento se occultantem, firma, & constanti fide ueneramur. Præterea, fideles hoc sacramento Christi Saluatoris nostri perfectissimam charitatem experiuntur. eius enim bonitatem maxime decuit, naturam, quam a nobis sumpserat, a nobis numquam subtrahere, sed, quantum fieri posset, esse, uersarique nobiscum uelle; ut illud omni tempore uere, & proprie dictum uideretur; Deliciæ meæ, esse cum filijs hominum. Prouerb. 8

De cõcomitantia partium corporis Christi in hoc sacramento.

Iam uero hoc loco a Pastoribus explicãdum est, non solum uerum Christi corpus, & quidquid ad ueram coporis rationem pertinet, ueluti ossa, & neruos, sed etiam totum Christum in hoc sacramento contineri. Docere autem oportet, Christum nomen esse Dei & hominis, unius scilicet personæ, in quo diuina, & humana natura coniuncta sit. quare utramque substantiam, & quæ utriusque substantiæ consequentia sunt, diuinitatem, & totam humanam naturam, quæ ex anima & omnibus corporis partibus, & sanguine etiam constat,

complectitur: quæ omnia in ſacramento eſſe creden dum eſt. nam cum in cælo tota humanitas diuinitati in una perſona & hypoſtaſi coniuncta ſit; nefas eſt ſuſpicari, corpus, quod in ſacramento ineſt, ab eadem diuinitate ſeiunctum eſſe. In quo tamen Paſtores animaduertant, neceſſe eſt, non omnia eadem ratione, aut uirtute in hoc ſacramento contineri. Quædam enim ſunt, quæ ex ui, & efficientia conſecrationis in ſacramento eſſe dicimus. nam cum uerba illa efficiant, quidquid ſignificant; id eſſe in ſacramento ex ui ſacramenti, diuinarum rerum ſcriptores appellarunt, quod uerborum forma exprimitur. ita ſi contingeret, ut aliquid ab alijs rebus omnino ſeiunctum eſſet, id ſolum, quod forma ſignificaret, in ſacramento eſſe, cetera non item eſſe docuerunt. quædam uero in ſacramento continentur, quod illis rebus coniuncta ſint, quæ forma exprimuntur. nam cum forma, quæ ad panem conſecrandum adhibetur, corpus Domini ſignificet, cum dicitur; Hoc eſt corpus meum; ipſum Chriſti domini corpus ex ui ſacramenti in Euchariſtia erit. At quia corpori ſanguis, anima, & diuinitas coniungitur, hæc quoque in ſacramento erunt omnia, non quidem ex conſecrationis uirtute, ſed ut ea, quæ corpori coniuncta ſunt. Atque hæc ex concomitantia in ſacramento eſſe dicuntur: qua ratione totum Chriſtum in ſacramento eſſe perſpicuum eſt. ſi enim duo aliqua inter ſe re ipſa coniungantur; ubi unum ſit, ibi alterum etiá eſſe neceſſe eſt. Sequitur itaque,
totum

totum Christum usqueadeo tam in panis, quam in uini specie contineri, ut, quemadmodum in panis specie non corpus modo, sed etiam sanguis, & totus Christus uere inest, sic contra in uini specie non solum sanguis, sed corpus, & totus Christus uere insit. Sed quamquam hæc ita se habere, omnibus fidelibus certum & persuasissimum esse debet: optimo tamen iure institutum est, ut separatim duæ consecrationes fierent. Primo enim, ut passio Domini, in qua sanguis a corpore diuisus est, magis referatur: cuius rei causa in consecratione sanguinem effusum esse meminimus. Deinde maxime consentaneum fuit, ut, quoniã sacramẽto ad alendam animã utendum nobis erat, tamquam cibus & potus institueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum constare perspicuum est. Neque uero illud prætermittendum, non solum in utraque specie, sed in quauis utriusque speciei particula totum Christum contineri. sic enim Augustinus scriptum reliquit: Singuli accipiunt Christum dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis. Atque id præterea ex euangelistis facile colligi potest. neque enim credendum est, singula panis frusta propria uerborum forma a Domino consecrata esse, sed eadem simul omnem panem, qui ad sacra mysteria conficienda, atque apostolis distribuenda satis futurus esset. id quod de calice factum esse apparet, cum ipse dixit: Accipite, & diuidite inter uos. Luc.22

D. Augustinus.

Hactenus quæ explicata sunt, eo pertinent, ut osten dant Pastores, uerum Christi corpus, & sanguinẽ in Eucharistiæ sacramento contineri. Nunc, quod alterum erat propositũ, docebunt, etiá panis et uini substantiam in sacramento post consecrationem non remanere. Hoc uero quamuis maximam admirationem merito habere possit, tamen cum eo, quod prius demonstratum est, necessario coniungitur. Etenim si est uerum Christi corpus sub panis, & uini specie post consecrationem; omnino necesse est, cum ibi antea non esset, hoc uel loci mutatione, uel creatione, uel alterius rei in ipsum conuersione factum esse. At uero fieri non posse constat, ut corpus Christi in sacramento sit, quod ex uno in alium locum uenerit. ita enim fieret, ut a cæli sedibus abesset: quoniam nihil mouetur, nisi locum deserat, a quo mouetur. Creari autem corpus Christi minus credibile est, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc potest. relinquitur ergo, ut in sacramento sit corpus Domini, quod panis in ipsum conuertatur. quare nulla panis substantia remaneat, necesse est. Hac ratione adducti Patres, & maiores nostri, in Concilijs, Lateranensi magno, & Florentino, huius articuli ueritatem apertis decretis confirmarunt: a Tridentina uero Synodo explicatius ita definitum est: Si quis dixerit in sacrosancto Eucharistiæ sacramento remanere substantiam panis, & uini, una cum corpore, & sanguine domini nostri Iesu Christi; anathema sit. hæc uero ex testimonijs scriptu-

Later. cõc. Eugenius 4 Decr. Tridẽ. Syn.

scripturarum facile fuit colligere; primum, quod in eius sacramenti institutione ipse Dominus dixit; Hoc est corpus meum. uocis enim, HOC, ea uis est, ut omnem rei præsentis substantiam demõstret. quod si panis substantia remaneret, nullo modo uere dici uideretur; Hoc est corpus meum. Deinde Christus dominus apud Ioannem, Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita; panem uidelicet carnem suam uocans. Ac paulo post subiecit; Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. & rursus: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Cum ergo tam claris, & perspicuis uerbis carnem suam panem, & cibum uerum, sanguinem item uerum potum nominauerit; satis uidetur declarasse, nullam in sacramento substantiam panis, & uini remanere. Atque hanc perpetuo sanctorum Patrum consentientem fuisse doctrinam, qui eos euoluerit, facile intelliget. D. quidem Ambrosius ita scribit: Tu forte dicis: meus panis est usitatus: sed panis iste, panis est ante uerba sacramentorum: ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. quod quidem ut facilius probare posset, uaria deinde affert exempla, & similitudines. Alibi uero, cum uerba illa interpretaretur; Omnia, quæcumque Dominus uoluit, fecit in cælo, & in terra; Licet, inquit, figura panis, & uini uideatur, uihil tamen aliud, quam caro Christi, et sanguis, post consecrationem creden-

Matth. 26
Mar. 14
Luc. 22
1. ad Cor. 11
Ioan. 6
D. Ambr.

dum eſt. Atque eiſdem fere uerbis eandem ſenten-
S. Hilar. tiam ſanctus Hilarius exponens, docuit, quamuis extrinſecus panis, & uinum uideatur, uere tamen corpus, & ſanguinem Domini eſſe. Sed moneant Paſtores hoc loco, mirandum non eſſe, ſi poſt conſecrationem panis etiam uocetur. hoc enim nomine Euchariſtia appellari conſueuit; tum quia panis ſpeciem habeat; tum quia naturalem alendi, & nutriendi corporis uim, quæ panis propria eſt, adhuc retineat. Eam autem eſſe ſacrarum litterarum conſuetudinem, ut res ita appellet, cuiuſmodi eſſe ui-
Gen. 18 deantur, ſatis oſtendit, quod in Geneſi dictum eſt,
Act. 1 tres uiros Abrahæ apparuiſſe, qui tamen tres angeli erant. Et duo illi, qui apoſtolis aſcendentem in cælum Chriſto domino apparuerunt, cum eſſent angeli, uiri dicuntur. Difficillima eſt omnino huius myſterij explicatio; ſed tamen conabuntur Paſtores, ijs, qui magis in diuinarum rerum cognitione profecerunt, (nam qui adhuc imbecilliores ſunt, uerendum eſſet, ne rei magnitudine opprimerentur) conabuntur, inquam, tradere huius admirabilis conuerſionis modum: quæ ita ſit, ut tota panis ſubſtantia diuina uirtute in totam corporis Chriſti ſubſtantiam, totaque uini ſubſtantia in totam ſanguinis Chriſti ſubſtantiam, ſine ulla Domini noſtri mutatione, conuertatur. neque enim Chriſtus aut generatur, aut mutatur, aut augeſcit, ſed in ſua ſubſtantia totus permanet. quod myſterium
D. Ambroſ. cũ D. Ambroſius declararet, Vides, inquit, quam opera-

operatorius ſit ſermo Chriſti. Si ergo tanta uis eſt in ſermone domini Ieſu, ut inciperent eſſe, quæ non erant, mundus ſcilicet: quãto magis operatorius eſt, ut ſint, quæ erant, & in aliud cõmutentur? In quã ſententiã alij etiã ueteres, et grauiſſimi Patres ſcriptum reliquerunt: D. quidem Auguſtinus: Fideliter fatemur ante cõſecrationem panem eſſe, et uinũ, quod natura formauit, poſt cõſecrationem uero carnem Chriſti, et ſanguinem, quod benedictio conſecrauit. Damaſcenus: Corpus ſecundum ueritatem cõiunctum eſt diuinitati, corpus ex ſancta uirgine; non quod ipſum corpus aſſumptum de cælo deſcendat; ſed quod ipſe panis, & uinum in corpus & ſanguinem Chriſti tranſmutentur. Huius itaque admirabilis conuerſio conuenienter et proprie a ſancta catholica Eccleſia tranſubſtantiatio eſt appellata, quemadmodum ſacra Tridentina Synodus docuit. Vt enim generatio naturalis, quod forma in ea mutatur, recte, & proprie transformatio dici poteſt: ita etiam, quod in ſacramento Euchariſtiæ tota unius rei ſubſtantia in totam alterius rei ſubſtantiam tranſeat, uerbum tranſubſtantiationis recte, & ſapienter a maioribus noſtris inuentum eſt.

D. Auguſt.

Damaſcenus.

Sed illud ſæpiſſime a ſanctis Patribus repetitum fideles admonendi ſunt, ne curioſius inquirant, quo pacto ea mutatio fieri poſſit. nec enim percipi a nobis poteſt, nec in naturalibus mutationibus, aut in ipſa rerum creatione eius rei exemplum aliquod habemus. Verum, quid hoc ſit, fide

Sacroſanctũ Euchariſtiæ ſacramẽtum pie credẽdum, non curioſe ſcrutandum.

cognoſcendum eſt; quo modo fiat, curioſius non inquirendum. Non minorem uero cautionem Paſtores adhibeant, oportet, in eo etiam myſterio explicando, quo modo Chriſti domini corpus uel in minima panis particula totum contineatur: uix enim umquam huiuſmodi diſputationes inſtituendæ erũt: ſed tamen, quando Chriſtiana charitas hoc poſtulauerit, primum quidem meminerint, fidelium animos illa uoce præmunire; Nõ erit impoſſibile apud
Luc. cap. 1 Deum omne uerbum. Deinde uero doceant, Chriſtum dominum in hoc ſacramento, ut in loco, non eſſe. etenim locus res ipſas conſequitur, ut magnitudine aliqua præditæ ſunt: Chriſtum uero dominum ea ratione in ſacramento eſſe non dicimus, ut magnus aut paruus eſt, quod ad quãtitatem pertinet, ſed ut ſubſtantia eſt. ſubſtantia enim panis in Chriſti ſubſtantiam, non in magnitudinem, aut quantitatem, conuertitur. nemo uero dubitat, ſubſtantiam æque in paruo atque in magno ſpatio contineri. nam & aeris ſubſtantia, totaq. eius natura, ſic in parua, ut in magna aeris parte, itemque tota aquæ natura non minus in urnula, quam in flumine, inſit, neceſſe eſt. Cum igitur panis ſubſtantiæ, corpus Domini noſtri ſuccedat; fateri oportet, ad eundem plane modum in ſacramento eſſe, quo modo panis ſubſtantia ante conſecrationem. ea uero utrum ſub magna, an ſub parua quãtitate eſſet, nihil ad rem omnino pertinebat. Tertium reſtat, quod in hoc ſacramento maxi-

maximum atque admirabile uideatur; quod quidem, iam duobus alijs explicatis, facilius a Pastoribus tractari posse, existimandum est; panis uidelicet & uini species in hoc sacramento sine aliqua re subiecta constare. Nam cum antea demonstratum sit, corpus Domini & sanguinem uere in sacramento esse, ita ut nulla amplius subsit panis, & uini substantia; quoniam ea accidentia Christi corpori, & sanguini inhærere non possunt; relinquitur, ut supra omnem naturæ ordinem ipsa se, nulla alia re nisa, sustentent. Hæc perpetua, & constans fuit catholicæ Ecclesiæ doctrina; quæ etiam facile eorum testimoniorum auctoritate confirmari poterit, quibus antea planum factum est, nullam residere in Eucharistia panis, aut uini substantiam. Sed nihil magis fidelium pietati conuenit, quam, omissis subtilioribus quæstionibus, huius admirabilis sacramenti maiestatem uenerari, & colere; ac deinde in eo summam Dei prouidentiam suspicere, quod sacrosancta mysteria sub panis, & uini specie administranda instituerit. nam cum a communi hominum natura maxime abhorreat, humanæ carnis esca, aut sanguinis potione uesci; sapientissime fecit, ut sanctissimum corpus et sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, & uini, nobis administraretur, quorum quotidiano, & communi alimento maxime delectamur. Adiunctæ uero etiã sunt duæ illæ utilitates: quarum prima est, quod ab infidelium calumnia liberati sumus; quas facile effugere

effugere non possemus, si Dominum sub propria specie comedere uideremur: altera est, quod, dum corpus, & sanguinem Domini ita sumimus, ut tamé, quod uere fit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam plurimum ualet; quæ fidem, ut sancti Gregorij sententia peruulgatum est, ibi non habet meritum, ubi humana ratio præbet experimentum. Hæc autem, quæ hactenus exposita sunt, non nisi magna adhibita cautione, pro audientium captu, & temporum necessitate explicanda erunt.

S.Gregorius Pont.

De multiplici & admirabili fructu tanti sacraméti.

Verum, quæ de huius admirabili sacramenti uirtute, & fructibus dici possunt, nullum esse genus fidelium existimandum est, ad quos earum rerum cognitio non pertineat, quibus maxime necessaria uideri non debeat. Vt enim Eucharistiæ utilitatem fideles intelligant, ob eam potissimum causam, quæ de hoc sacramento tam multis uerbis disseruntur, cognoscenda sunt. Sed quoniam immensæ eius utilitates, & fructus nulla oratione explicari possunt: unus, aut alter locus a Pastoribus tractandus erit, ut ostendant, quanta in sacrosanctis illis mysterijs bonorum omnium copia, & affluentia inclusa sit. hoc uero aliqua ex parte ita assequentur, si, omniũ sacramentorum ui, atque natura patefacta, Eucharistiam fonti, cetera riuulis comparauerint. uere enim, ac necessario fons omnium gratiarum dicenda est, cum fontem ipsum cælestium charismatum, & donorum, omniumque sacramentorum aucto-

auctorem Christum dominum admirabili modo in se contineat; a quo tamquam a fonte ad alia sacramenta, quidquid boni, & perfectionis habent, deriuatur. Ex hoc igitur diuinæ gratiæ amplissima munera, quæ nobis hoc sacramento impertiuntur, facile colligi poterunt. Commode etiam fieri uidebitur, si panis, & uini natura, quæ huius sacramenti symbola sunt, perpendatur. nam quos usus corpori panis, & uinum affert, eos omnes animæ saluti, & iucunditati, ac meliori quidem ac perfectiori ratione, Eucharistiæ sacramentum præbet. Neque enim hoc sacramentum in substantiam nostram, ut panis, & uinum, mutatur; sed nos quodam modo in eius naturam conuertimur: ut recte illud D. Augustini ad hunc locum transferri possit: Cibus sum grandium: cresce, & manducabis me: nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuæ: sed tu mutaberis in me. Quod si gratia, & ueritas per Iesum Christum facta est; in animam quoque influat, est necesse, cum eum pure, & sancte accipit, qui de se ipso dixit; Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. nam qui pietatis, & religionis studio affecti hoc sacramentum sumunt, nemini dubium esse debet, quin ita filium Dei in se admittant, ut eius corpori tamquam uiua membra inserantur: siquidem scriptum est: Qui manducat me, & ipse uiuet propter me. Item: Panis, quem ego dabo,

D.August.

Ioan.1

Ioan.6

Ioan.6

caro

caro mea est pro mundi uita. Quem locum Cyrillus dum interpretaretur, inquit: Dei uerbum uniens se ipsum propriæ carni, fecit ipsam uiuificatiuam. Eum ergo decebat miro quodam modo uniri corporibus per sacram eius carnem, pretiosum sanguinem, quæ accipimus in benedictione uiuificatiua in pane & uino. Verum, quod dicitur Eucharistia gratiam tribui, Pastores admoneant, oportet, ita intelligendum non esse, perinde ac necesse nō sit, ut, qui re ipsa hoc sacramentum utiliter percepturus est, gratiam antea adeptus fuerit. Constat enim, quemadmodum mortuis corporibus naturale alimentum nihil prodest, ita etiam animæ, quæ spiritu non uiuit, sacra mysteria non prodesse. ac propterea panis, & uini speciem habent, ut significetur, non quidem reuocandæ ad uitam animæ, sed in uita conseruandæ causa instituta esse.

Verum hoc ideo dictum est, quoniam prima etiā gratia (qua omnes præditos esse oportet, antequam sacram Eucharistiam ore contingere audeāt, ne iudicium sibi manducent, & bibant) nemini tribuitur, nisi hoc ipsum sacramentum desiderio, & uoto percipiant. Est enim omnium sacramentorum finis, & ecclesiasticæ unitatis, ac coniunctionis symbolum: neque extra Ecclesiam consequi gratiam ullus potest. Deinde, quoniam, uti corpus cibo naturali non conseruatur modo, sed etiam augetur, gustusq. nouam quotidie ex eo uoluptatem, & suauitatē percipit: ita etiam sacræ Eucharistiæ

cibus non solum animam sustentat, sed uires illi addit, efficitque ut spiritus diuinarum rerum delectatione magis commoueatur: ob eam causam fit, ut, gratiam hoc sacramento tribui, recte, & uerissime dicatur. iure enim mannæ comparari potest, ex quo omnis saporis suauitas percipiebatur. Remitti uero Eucharistia, & condonari leuiora peccata, quæ uenialia dici solent, non est quod dubitari debeat. Quidquid enim cupiditatis ardore anima amisit, dum leui aliqua in re parum offendit, totum Eucharistia, eas ipsas minores culpas abstergens, restituit: quemadmodum etiã (neque enim a proposita similitudine discedendum uidetur) quod innati caloris ui quotidie detrahitur, ac deperit, paulatim addi, & refici naturali alimento sentimus. Quare merito a diuo Ambrosio de hoc cælesti sacramento dictum est: Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidianæ infirmitatis. Verum hæc de ijs peccatis intelligenda sunt, quorum sensu, & delectatione animus non permouetur. Illa præterea in sacris mysterijs uis est, ut nos a criminibus puros, et integros, atque a tentationum impetu incolumes seruet, ac tamquam cælesti medicamento animam præparet, ne alicuius mortiferæ perturbationis ueneno facile infici, ac corrumpi queat. Atque ob eam etiam causam, ut testatur diuus Cyprianus, cum olim a tyrannis fideles ad tormenta, & cædem propter Christiani nominis confessionem uulgo raperentur; ne illi forte dolorum acerbitate

Sap. 16

D. Ambros.

S. Cyprianus.

uicti, in salutari certamine deficerent, uetus in Ecclesia catholica mos fuit, ut eis ab Episcopis Dominici corporis, & sanguinis sacramenta præberentur. Sed carnis etiam libidinem cohibet, ac reprimit. dum enim charitatis igne animos magis incendit, concupiscentiæ ardorem restinguat, necesse est. Postremo, ut uno uerbo omnes huius sacramenti utilitates, & beneficia comprehendantur, dicendum est, sacræ Eucharistiæ summam uim esse ad æternam gloriam comparãdam. scriptum est enim:
Ioan. 6 Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Huius uidelicet sacramenti gratia fideles, dum hanc uitam degunt, summa conscientiæ pace, & tranquillitate perfruuntur; deinde eius uirtute recreati, non secus atque Elias,
3. Reg. 19 qui subcinericij panis fortitudine ambulauit usque ad montem Dei Horeb, cum ex uita emigrandi tempus aduenit, ad æternam gloriam, & beatitudinem ascendant. Hæc omnia a Pastoribus latissime explicabuntur, si uel D. Ioannis cap. 6. in quo multiplices huius sacramenti effectus aperiuntur, tractandum sumpserint; uel admiranda Christi domini facta percurrentes, ostenderint, cum eos iure ac merito beatissimos fuisse existimamus, in quorum tecta mortalis receptus est, uel qui illius uestis, aut fimbriæ tactu sanitatem recuperarunt, multo nos beatiores, & feliciores esse, in quorum animam immortali gloria præditus ingredi
non

non grauetur, ut eius uulnera sanet omnia, eamque, amplissimis muneribus ornatam, sibi coniungat.

Verum docendum est, a quibus ingentes illi sacræ Eucharistiæ fructus, qui modo commemorati sunt, percipi possint, neque unam tantum esse communicandi rationem, ut fidelis populus discat meliora charismata æmulari. Recte igitur, & sapienter maiores nostri, ut in Tridentina Synodo legimus, tres huius sacramenti sumendi rationes distinxerunt. Alij enim sacramentum tantum accipiunt, ut peccatores, qui sacra mysteria impuro ore, & corde accipere non uerentur, quos Apostolus ait indigne manducare, & bibere corpus Domini. De his D. Augustinus ita scribit: qui non manet in Christo, & in quo non manet Christus, proculdubio non manducat spiritualiter eius carnem, licet carnaliter, & uisibiliter premat dentibus sacramenta corporis, & sanguinis. Qui itaque hoc modo affecti sacra mysteria accipiunt, non solum ex his nullum capiunt fructum, sed, ipso Apostolo teste, iudiciũ sibi manducant, & bibunt. Alii uero spiritu tantummodo Eucharistiã sumere dicuntur: ij sunt, qui desiderio, & uoto propositum cælestem illum panẽ comedunt, fide uiua incensi, quæ per dilectionem operatur: ex quo si non omnes, maximos certe utilitatis fructus consequuntur. Alij denique sunt, qui sacramento, & spiritu sacram Eucharistiam percipiunt; qui cum ex Apostoli doctrina prius se

De usu & modo sumendi sacramenti: deque præparatione cũ animi, tum etiam corporis.
Ad Gal. 5
1. ad Cor. 11
D. Augustinus.
1. ad Cor. 11
Ad Gal. 5
1. ad Cor. 11

probauerint

probauerint, ac ueste nuptiali ornati ad diuinam hanc mensam accesserit, ex Eucharistia capiunt uberrimos illos, quos antea diximus, fructus. Quare perspicuum est, eos se maximis, & cælestibus bonis priuare, qui cum ad corporis Domini sacramentum etiam sumendum parati esse possint, satis habent spiritu tantum sacram communionem accipere. Sed iam docendum est, qua ratione præparatos fidelium animos esse oporteat, ante quam ad sacramentalē Eucharistiæ perceptionem ueniant. Ac primum quidem ut pateat, eam præparationē maxime necessariam esse, Saluatoris nostri exemplum proponendum est. Nam ante quam apostolis pretiosi corporis, & sanguinis sui sacramenta
Ioan.13 daret, quamuis iam mundi essent, pedes eorum lauit; ut declararet omnem diligentiā adhibendam esse, ne quid nobis ad summam animi integritatem, & innocentiam desit, cum sacra mysteria percepturi sumus. Deinde uero fideles intelligant, quemadmodum, si optime affecto, & præparato animo Eucharistiam aliquis sumat, amplissimis cælestis gratiæ muneribus ornatur, ita contra, si imparatus accipiat, nō solum nihil commodi, sed maxima etiam incommoda, & detrimenta eum accipere. Optimis enim rebus, & maxime salutaribus hoc proprium est, ut, si in tempore ijs utamur, uehementer prosint; sin alieno tempore adhibeantur, perniciem, & exitium afferant. Quare mirandū non est, ingentia quoque, & præclarissima Dei

dona, cum bene constituto animo accipiuntur, ad cælestem gloriam consequendam maximo nobis adiumento esse; at uero, cum ijs nos ipsos indignos præbemus, sempiternam mortem afferre. Id uero arcæ Domini exemplo comprobatur. arca enim fœderis, qua nihil præstantius Israeliticus populus habuit, cui etiam per illam maxima, & innumerabilia beneficia Dominus tribuerat, a Philisteis ablata summam illis pestem, & calamitatem cum 1.Reg.5
æterno dedecore coniunctam importauit. sic etiam cibi, qui ore accepti in stomachum bene affectum illabuntur, corpora alunt, & sustentant, qui uero in stomachum uitiosis humoribus plenum infundi solent, graues morbos efficiunt. Primam itaque illam præparationem fideles adhibeant, ut discernant mensam a mẽsa, hanc sacram ab alijs profanis, cælestem hunc panem a communi. atque hoc fit, cum certo credimus præsens esse uerum corpus, & sanguinem Domini, quem in cælo angeli adorant, ad Iob 26
cuius nutum columnæ cæli contremiscunt, & pauent, cuius gloria plenum est cælum, & terra. Hoc nimirum est diiudicare corpus Domini, quod Apostolus admonuit: cuius tamen mysterij ma- 1. ad Cor. 11
gnitudinem uenerari potius oportet, quam in disputationibus eius ueritatem curiosius perquirere. Altera uero illa præparatio maxime necessaria est, ut unusquisque a se ipso quærat, num pacem cum alijs habeat, num proximos uere atque ex animo dili- Matth. 5
gat. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi

recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Deinde conscientiam nostram scrutari diligenter debemus, ne forte exitiali aliquo peccato contaminati simus, cuius pœnitere necesse sit; ut prius contritionis et confessionis medicamento illud eluatur. definitum est enim a sancta Tridentina Synodo, nemini licere, quem mortalis peccati conscientia stimulet, si sacerdotis facultas data sit, ante quam se sacramentali confessione purgarit, quantumuis sibi contritus esse uideatur sacram Eucharistiam accipere. Præterea, taciti cum animis nostris cogitemus, quam indigni simus, quibus diuinum hoc beneficium a Domino tribuatur: quare illud Centurionis, de quo idem ipse Saluator testatus est, se non inuenisse tantam fidem in Israel, ex animo dicendum est: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Exquiramus etiam a nobis ipsis, an illud Petri usurpare nobis liceat: Domine tu scis, quia amo te. Meminisse enim oportet, eum, qui sine ueste nuptiali in Domini cõuiuio accubuerat, in tenebrosum carcerem coniectum, sempiternis pœnis addictum fuisse. Neque uero animi solum, sed etiam corporis præparatione opus est. nam ieiuni ad sacram mensam accedere debemus, ita ut saltem a dimidia antecedentis diei nocte, usque ad illud temporis punctum, quo Eucharistiam accipimus, nihil omnino comederimus, aut

Tridẽ.Syn.

Matth. 8

Ioan. 21

biberi

biberimus. Postulat etiam tanti sacramenti dignitas, ut, qui matrimonio iuncti sunt, aliquot dies a concubitu uxorum abstineant, Dauidis exemplo admoniti, qui cum panes propositionis a sacerdote accepturus esset, purum se, & pueros suos ab uxorum consuetudine tres ipsos dies esse professus est. Hæc fere sunt, quæ maxime obseruari a fidelibus oportet, ut se ad sacra mysteria utiliter accipienda antea parent. reliqua enim, quæ hac in re prouidenda esse uideantur, ad hæc ipsa capita facile redigi poterunt.

1. Reg. 21

Sed ne forte aliqui segniores ad hoc sacramẽtum percipiendum reddantur, quod tantam præparationem adhibere graue admodum, & difficile ducant; fideles sæpe admonendi sunt, omnibus eam legem propositam esse, ut sacram Eucharistiam accipiant. Præterea constitutum est ab Ecclesia, ut, qui semel saltem singulis annis in Pascha non communicauerit, ab ecclesia arceatur. Neque tamen fideles hoc satis habeant, se, huius decreti auctoritati obtemperantes, semel tantummodo corpus Domini quotannis accipere; uerum sæpius iterandam Eucharistiæ communionem existiment. Vtrum autem singulis mensibus, uel hebdomadis, uel diebus id magis expediat, certa omnibus regula præscribi non potest. uerũtamen illa est sancti Augustini norma certissima; Sic uiue, ut quotidie possis sumere. Quare Parochi partes erunt, fideles crebro adhortari, ut, quemadmodum corpori in singulos dies alimentum

Euchariſtiæ sacramentum quãdo, quoties, & a quibus sumendum.

Cõcil. Lat.

D. August.

ſubminiſtrare neceſſarium putant: ita etiam quotidie hoc ſacramento alendæ, & nutriendæ animæ curam non abijciant. neque enim minus ſpirituali cibo animam, quã naturali corpus, indigere perſpicuum eſt. Vehementer autẽ proderit hoc loco repetere maxima illa, & diuina beneficia, quæ, ut antea demonſtratum eſt, ex Euchariſtiæ ſacramentali com-
Exod. 16 munione conſequimur. Illa etiam figura erit addenda, cum ſingulis diebus corporis uires manna reficere oportebat; itemque ſanctorum Patrum auctoritates, quæ frequentem huius ſacramenti perceptionem magnopere commendant. neque enim
D. Auguſtinus. unius ſancti patris Auguſtini ea fuit ſententia: Quotidie peccas, quotidie ſume. ſed, ſi quis diligenter attenderit, eundem omnium Patrum, qui de hac re ſcripſerunt, ſenſum fuiſſe, facile comperiet. Ac tempus quidem olim fuiſſe, cum fideles
Act. 2 quotidie Euchariſtiam acciperent, ex apoſtolorum Actis intelligemus. omnes enim, qui tunc Chriſtianam fidem profitebantur, uera & ſincera charitate ita ardebant, ut, cum ſine intermiſſione orationibus, & alijs pietatis officijs uacarent, quotidie ad ſacra Dominici corporis myſteria ſumenda parati inuenirentur. Eam poſtea conſuetudinem, quæ
S. Anacletus Papa. intermitti uidebatur, Anacletus, ſanctiſſimus martyr, & Pontifex, aliqua ex parte renouauit: præcepit enim, ut miniſtri, qui Miſſæ ſacrificio intereſſent, communicarent; quod ab apoſtolis conſtitutum eſſe affirmaret. Diu etiam in Eccleſia ille
mos

mos fuit, ut ſacerdos, peracto ſacrificio, cum Eucharistiam ſumpſiſſet, ad populum, qui aderat, conuerſus, his uerbis ad ſacram menſam fideles inuitaret: Venite fratres ad communionem. tunc qui parati erant, ſumma cum religione ſacroſancta myſteria ſumebant. Sed cum deinde charitas, & pietatis ſtudium adeo refrixiſſet, ut raro admodum ad communionem fideles accederent; ſancitum eſt a Fabiano Pontifice, ut ter quotannis, Natali Domini, et Reſurrectione, & Pentecoſte omnes Euchariſtiam ſumerent. id quod poſtea a multis Concilijs, præſertim uero ab Agathenſi primo confirmatum eſt. Ad extremum, cum eo res adducta eſſet, ut non modo ſancta illa & ſalutaris præceptio non ſeruaretur, ſed in plures etiam annos ſacræ Euchariſtiæ communio differretur; decretum eſt in Lateranenſi Concilio, ut ſemel ad minus ſingulis annis in Paſcha fideles omnes ſacrum Domini corpus acciperent; qui uero id facere neglexiſſent, Eccleſiæ aditu prohiberentur. Verum quamuis hæc lex, Dei, & Eccleſiæ auctoritate ſancita, ad omnes fideles pertineat; docendum eſt tamen eos excipi, qui nondum rationis uſum propter ætatis imbecillitatem habent. hi enim neque ſacram Euchariſtiam a profano et communi pane ſciunt diſcernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi, & religionem afferre poſſunt. atque id etiam a Christi domini inſtitutione alieniſſimum uidetur: inquit enim: Accipite, & comedite. Infantes autem idoneos non eſſe, qui

S.Fab.papa

Agathēſi. 1 Conc.

Cōcil. Late

Matth.26

accipiant, & comedant, satis constat. Vetus quidem illa fuit in quibusdam locis consuetudo, ut infantibus etiam sacram Eucharistiam præberent: sed tamen tum ob eas causas, quæ ante dictæ sunt, tum ob alias, Christianæ pietati maxime consentaneas, iamdiu eiusdem Ecclesiæ auctoritate id fieri desiit. Qua uero ætate pueris sacra mysteria danda sint, nemo melius constituere poterit, quã pater, & sacerdos, cui illi confitentur peccata. ad illos enim pertinet explorare, & a pueris percunctari, an huius admirabilis sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant. Amentibus præterea, qui tunc a pietatis sensu alieni sunt, sacramenta dare minime oportet: quamuis, si, ante quam in insaniam inciderint, piam, & religiosam animi uoluntatem præsetulerunt, licebit eis in fine uitæ, ex Concilij Carthaginensis decreto, Eucharistiam administrare; modo uomitionis, uel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendum sit.

Quod uero ad communicandi ritum pertinet, doceant Parochi, sanctæ Ecclesiæ lege interdictum esse, ne quis sine ipsius Ecclesiæ auctoritate, præter sacerdotes, corpus Domini in sacrificio conficientes, sub utraq. specie sacram Eucharistiam sumat. nam, Trid. Syn. ut a Tridentina Synodo explicatum est, quamuis Christus dominus in ultima cena altissimum hoc sacramentum in panis, & uini speciebus instituerit, & apostolis tradiderit: ex eo tamen non efficitur, hanc legem a Domino saluatore constitutam esse,

ut

ut omnibus fidelibus sacra mysteria sub utraque specie administranda sint. Etenim idem Dominus noster cum de hoc sacramento loqueretur, alterius tantum speciei sæpius meminit, ut cum inquit: Si quis Ioan.6
manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum: &, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita: &, Qui manducat hunc panem, uiuet in æternum. Multis uero, & ijs quidem grauissimis rationibus adductam esse Ecclesiam patet, ut hanc potissimum sub altera specie communicandi consuetudinem non solum approbaret, sed etiam decreti auctoritate firmaret. Primum enim maxime cauendum erat, ne sanguis Domini in terram funderetur: quod quidē facile uitari posse non uidebatur, si in magna populi multitudine eum ministrari oportuisset. Præterea, cum sacra Eucharistia ægrotis præsto esse debeat, magnopere timendum erat, ne, si diutius uini species asseruaretur, coacesceret. Permulti præterea sunt, qui uini saporem, ac ne odorem quidem perferre ullo modo possint. Quare ne, quod spiritualis salutis causa dandum est, corporis ualetudini noceret, prudentissime sancitum est ab Ecclesia, ut panis tantummodo speciem fideles acciperent. Accedit ad alias rationes; quod in pluribus prouincijs summa uini penuria laboratur: neque id aliunde, sine maximis impensis, ac non nisi longissimis, & difficillimis itineribus, conuehi potest. Deinde, quod maxime omnium ad rem pertinet, conuellenda erat eorum hæresis, qui nega-

negabant ſub utraq. ſpecie totum Chriſtum eſſe, ſed corpus tantum exangue ſub panis, ſanguinem autem ſub uini ſpecie contineri aſſerebant. Vt igitur fidei catholicæ ueritas magis ante omnium oculos poneretur, ſapientiſſimo conſilio alterius ſpeciei, hoc eſt panis communio inducta eſt. Sunt & aliæ rationes, ab ijs collectæ, qui de hoc argumento diſſerunt; quæ, ſi opus eſſe uidebitur, a Parochis afferri poterunt. Iam de miniſtro, quamuis id a nemine fere ignorari poſſit, agendum eſt, ne quid prætermiſſum ſit, quod ad huius ſacramenti doctrinam pertinere uideatur. itaque tradendum eſt, ſolis ſacerdotibus poteſtatem datam eſſe, ut ſacram Euchariſtiam conficiant, ac fidelibus diſtribuant. eum autem morem in Eccleſia ſemper ſeruatum eſſe, ut fidelis populus a ſacerdotibus ſacramenta acciperet, ſacerdotes autem ſacra facientes ipſi ſe communicarent, ſancta Tridentina Synodus explicauit; oſtenditque hanc conſuetudinem, tamquam ab apoſtolica traditione profectam, religioſe retinendam eſſe; cum præſertim huius rei illuſtre nobis exemplum Chriſtus dominus reliquerit, qui & ſanctiſſimum corpus ſuum conſecrauit, & apoſtolis ſuis manibus porrexit. Verum, ut quacumque ratione tanti ſacramenti dignitati conſuleretur, non modo eius adminiſtrãdi poteſtas ſolis ſacerdotibus data eſt, ſed lege etiã Eccleſia uetuit, ne quis, niſi cõſecratus eſſet, ſacra uaſa, lintea, & alia inſtrumẽta, quæ ad illius confectionem neceſſaria ſunt, tractare aut

Tridẽ. Syn.

Matth. 26
Mar. 14

tangere auderet; modo grauis aliqua necessitas nō incideret. Ex quo tum sacerdotes ipsi, tum reliqui fideles intelligere possunt, quanta religione, & sanctitate præditos esse oporteat, qui ad Eucharistiam uel consecrandam, uel administrandam, uel sumendam accedunt. Quamquam, quod antea de ceteris sacramentis dictum est, ea non minus per improbos administrari, si, quæ ad illorum perfectam rationem attinent, rite seruentur, idem ualet in Eucharistiæ sacramento. neque enim hæc omnia ministrorum merito niti, sed Christi domini uirtute, & potestate geri credendum est. Hæc sunt, quæ de Eucharistia, ut sacramentum est, explicanda erunt.

Nunc, quod restat dicendum, ut sacrificium est, explanare oportet; ut intelligant Parochi, quæ potissimum de hoc mysterio, quemadmodum sancta Synodus decreuit, Dominicis & festis diebus fideli populo tradere debeant. Etenim hoc sacramentum nō solum thesaurus est cælestium diuitiarum; quo si bene utamur, Dei gratiam nobis conciliamus, & amorem: sed in eo præcipua quædam ratio inest, quâ ei pro immensis in nos collatis beneficiis aliquam gratiam referre possimus. At uero hæc uictima si rite, & legitime immoletur, quam grata, & accepta Deo sit, ex hoc colligitur. Si enim ueteris legis sacrificia, de quibus scriptum est; Sacrificium, & oblationem noluisti: & iterum; Si uoluisses, sacrificium dedissem: utique holocaustis non delectaberis: ita placuerunt Domino, ut scriptura Deum

Trid. Syn.

Psal. 39

Psal. 50

Gen. 8

odora-

odoratum esse odorem suauitatis, idest grata ei et accepta fuisse, testetur: quid nobis sperandum de eo sacrificio, in quo ille ipse immolatur, atque offertur, de quo cælestis uox bis audita est; Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui? Hoc igitur mysterium Parochi diligenter exponēt; ut, cum fideles ad rem diuinam conuenerint, attente, & religiose sacra illa, in quibus intersunt, meditari discant. In primis autem docebunt, Eucharistiam duabus de causis a Christo domino institutam esse. altera est, ut cæleste animæ nostræ alimētum esset, quo uitam spiritualem tueri, & conseruare possemus: altera, ut Ecclesia perpetuum sacrificium haberet, quo peccata nostra expiarentur, et cælestis pater, sceleribus nostris sæpe grauiter offensus, ab ira ad misericordiam, a iustæ animaduersionis seueritate ad clementiam traduceretur. Huius rei figuram, & similitudinem in agno Paschali licet animaduertere, qui ut sacrificium & sacramentum a filiis Israel offerri, & comedi consueuerat. Nec uero, cum Saluator noster Deo patri se ipsum in ara crucis oblaturus esset, ullam suæ erga nos immensæ charitatis illustriorem significationem dare potuit, quam cū nobis uisibile sacrificium reliquit, quo cruentum illud, semel in cruce paulo post immolandum, instauraretur, eiusque memoria usque in finem sæculi quotidie summa cum utilitate ab Ecclesia per uniuersum orbem diffusa coleretur. Differūt autem plurimum inter se hæ duæ rationes. sacramentum

Matth. 3. 17

mentum

mentum enim consecratione perficitur: omnis uero sacrificij uis in eo est, ut offeratur. Quare sacra Eucharistia, dum in pyxide continetur, uel ad ægrotum defertur, sacramenti, non sacrificij rationem habet: deinde etiam, ut sacramentum est, ijs, qui diuinam hostiam sumunt, meriti causam affert, & omnes illas utilitates, quæ supra commemoratæ sunt: ut autem sacrificium est, non merendi solum, sed satisfaciendi quoque efficientiam continet. nam ut Christus dominus in passione sua pro nobis meruit, ac satisfecit: sic qui hoc sacrificium offerunt, quo nobiscum communicant, Dominicæ passionis fructus merentur, ac satisfaciunt. Iam, de huius sacrificij institutione nullum ambigendi locum sancta Tridẽtina Synodus reliquit: declarauit enim, in extrema cena a Christo domino institutum esse; simulque anathemate eos damnauit, qui asserant, uerum & proprium sacrificium Deo non offerri, aut, offerre, nihil aliud esse, quam Christum ad manducandum dari. Nec uero illud prætermisit, quin diligenter explicaret, uni Deo sacrificium fieri. nam etsi Ecclesia interdum Missas in memoriam, & honorem sanctorum celebrare consueuit; non tamen illis sacrificium, sed uni Deo, qui Sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit. Quare nec sacerdos umquam dicere solet; Offero tibi sacrificium, Petre, uel Paule; sed, dum uni soli Deo immolat, gratias illi agit pro beatissimorum martyrũ insigni uictoria; eorumque patro-

Trid. Syn.

Eiusd. Syn.

Eiusd. Syn.

patrocinium ita implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris. Hæc autem, quæ de huius sacrificij ueritate a catholica Ecclesia tradita sunt, ex Domini uerbis accepit; cum extrema illa nocte hæc ipsa
Luc.26 sacra mysteria apostolis commendans, Hoc facite,
1. ad Co.11 inquit, in meam commemorationem. Eos enim,
Côc. Trid. quemadmodum a sancta Synodo definitum est, tunc sacerdotes instituit, præcepitque, ut ipsi, & qui eis in sacerdotali munere successuri essent, corpus eius immolarent, & offerrent. atque id etiam Apostoli uerba ad Corinthios scripta satis demonstrant,
1.ad Cor. cap.10 cum ait: Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. Vt enim pro dæmoniorum mensa altare, in quo eis immolabatur, intelligendum est: ita etiam (ut, quod Apostolus proponit, probabili argumentatione concludatur) mensa Domini nihil aliud, nisi altare, in quo sacrificium Domino fiebat, significare potest.

Euchari-stiæ sacrificium figuris & prophetiis ueteris testamenti prædictum.

Quod si ex ueteri testamento huius sacrificij figuras, & oracula requiramus: primum quidem de eo Malachias apertissime uaticinatus est, his uerbis: Ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus; et in omni loco sacrificatur; & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Præterea, hæc hostia tam ante, quam post latam legem, uarijs sacrificiorum generibus
prænun-

prænunciata eſt. Etenim bona omnia, quæ ijs ſacrificijs ſignificabantur, hæc una uictima, tamquam omnium perfectio, & abſolutio, complexa eſt. Verumtamen nulla in re eius imaginem magis expreſſam licet uidere, quá in Melchiſedec ſacrificio. ipſe enim Saluator ſacerdotem ſecundú ordiné Melchiſedec ſe in æternum conſtitutú declarans, corpus, & ſanguiné ſuum in extrema cena ſub ſpeciebus panis, & uini Deo patri obtulit. Vnum itaq. & idem ſacrificiú eſſe fatemur, & haberi debet, quod in Miſſa peragitur, et quod in cruce oblatú eſt: quemadmodú una eſt, & eadem hoſtia Chriſtus, uidelicet dominus noſter, qui ſe ipſum in ara crucis ſemel tantummodo cruentum immolauit. neque enim cruenta, & incruenta hoſtia, duæ ſunt hoſtiæ, ſed una tantum: cuius ſacrificium, poſtquam Dominus ita præcepit; Hoc facite in meam commemorationem; in Euchariſtia quotidie inſtauratur. Sed unus etiam, atque idem ſacerdos eſt Chriſtus dominus. nam miniſtri, qui ſacrificium faciunt, non ſuam, ſed Chriſti perſonam ſuſcipiunt, cum eius corpus & ſanguinem conficiunt. id quod & ipſius conſecrationis uerbis oſtenditur. neque enim ſacerdos inquit; Hoc eſt corpus Chriſti; ſed, Hoc eſt corpus meum: perſonam uidelicet Chriſti domini gerens, panis, & uini ſubſtantiam, in ueram eius corporis, & ſanguinis ſubſtantiam conuertit. Quæ cum ita ſint; ſine ulla dubitatione docendum eſt, id quod etiam ſancta Synodus explicauit, ſacroſanctum

Ad Heb. 7

Luc. 22

1. ad Cor. 11

Miſſæ

Missæ sacrificium esse non solum laudis, & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij, quod in cruce factum est, sed uere etiam propitiatorium sacrificium, quo Deus nobis placatus, & propitius redditur. Quare si puro corde, & accensa fide, & intimo nostrorum scelerum dolore affecti hanc sanctissimam hostiam immolemus, &
Ad Hebr. 4 offeramus; dubitandum non est, quin misericordiã a Domino consecuturi simus, & gratiam in auxilio opportuno. huius enim uictimæ odore ita delectatur Dominus, ut gratiæ, & pœnitentiæ donum nobis impertiens peccata condonet. Quamobrem & sollemnis est illa Ecclesiæ precatio; Quoties huius hostiæ commemoratio celebratur, toties opus nostræ salutis exercetur: nimirum uberrimi illi cruentæ hostiæ fructus per hoc incruentum sacrificium
Trid. Syn. ad nos manãt. Deinde uero huius sacrificij eam uim esse, Parochi docebunt, ut non solum immolanti, & sumenti prosit, sed omnibus etiam fidelibus, siue illi nobiscum in terris uiuant, siue, iam in Domino mortui, nondum plane expiati sint. Neque enim minus ex apostolorum certissima traditione pro his utiliter offertur, quam pro uiuorum peccatis, pœnis, satisfactionibus, ac quibusuis calamitatibus, et angustijs. Ex quo facile perspicitur, omnes Missas cõmunes censendas esse, ut quæ ad communẽ omniũ fidelium utilitatem, & salutem pertineant. Habet autem hoc sacrificiũ multos, eosq. maxime insignes, ac sollemnes ritus, quorũ nullus superuacaneus, aut

inanis existimandus est; uerum omnes eo spectant, ut et tanti sacrificij maiestas magis eluceat, et salutaribus mysterijs intuendis ad rerũ diuinarum, quæ in eo sacrificio occultæ sunt, cõtemplationem fideles excitentur. Sed de his nihil est ut plura dicamus; tum quia hoc argumentũ longiorem explicationem postulare uidetur, quã propositæ institutioni conueniat; tum quia innumerabiles pene libellos, et cõmentarios, qui de hac re a piis et doctissimis uiris conscripti sunt, sacerdotes in promptu habebũt. Hactenus igitur satis fuerit, earum rerum, quæ ad Eucharistiam, tum quia sacramentum, tum quia sacrificium sit, pertinent, potiora capita, iuuante Domino, exposuisse.

DE PAENITENTIAE SACRAMENTO.

QVemadmodum humanæ naturæ fragilitas, & imbecillitas omnibus nota est, eamq. in se ipso quisque facile experitur: ita, quantã habeat necessitatem pænitentiæ sacramentum, ignorare nemo potest. Quod si diligentiam, quæ a Parochis in unoquoq. arguméto adhibéda est, ex rei, quã tractant, magnitudine, & pondere metiri oportet: omnino fatebimur, eos numquã in huius loci explicatione adeo diligentes futuros esse, ut satis uideri possit: quin etiã de hoc sacramento, quã de baptismo, eo accuratius agendũ est, quod baptismus semel tantũ administratur, nec iterari potest; pænitentiæ uero toties locus datur, eiusque repetendæ toties necessitas imposita est, quoties post baptismũ peccare cõtingat.

ita

nota qua [illegible] [illegible] pænitentiæ

Tridẽ.Syn. ita enim a Tridentina Synodo dictum est, sacramentum pænitentiæ non secus lapsis post baptismum, ac baptismum nondum regeneratis, ad salutem necessarium esse: uulgataq. illa sancti Hieronymi sententia ab omnibus, qui deinceps res sacras tradiderunt, magnopere comprobatur, pænitentiam esse secundam tabulam. Vt enim, confracta naui, unum uitæ seruandæ perfugium reliquum est, si forte tabulam aliquam de naufragio liceat arripere: ita, post amissam baptismi innocentiam, nisi quis ad pænitentiæ tabulam confugiat, sine dubio de eius salute desperandum est. Hæc autem non ad Pastores solum, sed ad reliquos etiam fideles excitandos dicta sint; ne forte in eis rei maxime necessariæ incuria reprehendatur. Primum enim communis fragilitatis memores omni studio optare debent, ut diuina ope adiuti, sine casu, aut prolapsione aliqua in uia Domini progredi possint. quod si nõnumquã offenderint, tum uero summam Dei benignitatem intuentes, qui tamquam bonus pastor ouium suarum uulnera obligare, eisque mederi solet, hoc saluberrimum pænitentiæ medicamentum numquam in aliud tempus differendum esse cogitabunt.

S.Hieron. (margin)

De propria pænitentiæ significatione.

Vt autem rem ipsam aggrediamur, prius explicanda est uaria huius nominis potestas, & notio; ne aliquis ambiguitate uocis in errorem inducatur. Nonnulli enim pænitentiam pro satisfactione accipiunt. Alij, a catholicæ fidei doctrina longissime remoti, cum arbitrentur pænitentiá nullam temporis præto-

præteriti rationem habere, nihil aliud, quã nouam uitam, esse definiunt. Docendum est igitur, multiplicem esse huius nominis significationem. Primum enim pænitentia de ijs dicitur, quibus aliquid displicet, quod ante placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis, bonum ne an malum fuerit. Sic omnes pænitet, quorum tristitia secundum sæculum est, non secundum Deum: cuiusmodi pænitentia non salutem affert, sed mortem. Altera est pænitẽtia, cum quis ex scelere admisso, quod quidem antea placebat, dolorem non Dei, sed sui ipsius causa concipit. Tertia est, cum non solum admissi sceleris causa intimo animi sensu dolemus, uel eius doloris externum etiam aliquod signum damus, uerum unius Dei causa in eo mærore sumus. Ac singulis quidem pænitentiæ generibus, quæ commemorata sunt, pænitentiæ uox proprie conuenit. nam cum in sacris litteris Deum pænitere legimus, id per translationem dici perspicuum est. eo enim loquendi genere, quod ad hominum mores accommodatum est, sacræ litteræ utuntur, cum Deum mutare aliquid constituisse declarant: quod non aliter facere uideatur, quam homines; quos si alicuius rei pæniteat, eam commutare omni studio laborant. Sic ergo scriptũ est, pænituisse eum, quod hominem fecisset. & alio loco, quod Saul regem cõstituisset. Verum inter has pænitentiæ significationes magnum discrimen obseruare oportet. Prima enim in uitio ponenda est: altera est quædam commoti, & perturbati

2. Cor. 7
Gen. 6
1. Reg. 15
Psal. 105
Hierem. 26
Gen. 6
1. Reg. 15

animi affectio: tertiam tum ad uirtutem pertinere, tum sacramentum esse dicimus. quæ significatio huius loci propria est. ac primum quidem de ipsa, ut uirtutis parte, agendum est; non solum, quia fidelis populus ad omne uirtutis genus institui a Pastoribus debet; sed etiam, quia huius uirtutis actiones tamquam materiam præbent, in qua pænitentiæ sacramentum uersatur; ac nisi prius, quæ sit pænitentiæ uirtus, recte intelligitur, sacramenti etiam uim ignorari necesse est. Quare in primis monendi, hortandique sunt fideles, ut omni contentione, & studio in intima animi pænitentia, quam uirtutem dicimus, elaborent; sine qua ea, quæ extrinsecus adhibetur, parum admodum profutura est. Intima autem pænitentia est illa, cum ad Deum nos ex animo conuertimus, & commissa a nobis scelera detestamur, & odio habemus; simulque illud nobis certum, & deliberatum est, malam uitæ consuetudinem, corruptosque mores emendare, non sine spe ueniæ a Dei misericordia consequendæ. Hanc uero dolor, & tristitia, quæ perturbatio, & affectio est, & passio a multis uocatur, consequitur, ueluti comes peccatorum, detestationi adiuncta. quamobrem apud complures ex sanctis Patribus pænitentiæ definitio huiusmodi animi cruciatu declaratur. Verum in eo, quem pænitet, fides pænitentiam antecedat, necesse est. neque enim potest quisquam se ad Deum conuertere, qui fide careat. ex quo fit, ut nullo modo pænitentiæ pars recte dici possit.

nota, cōditiones interna pænitentia

possit. Quod autem intima hæc pœnitentia, ut antea diximus, ad uirtutem pertineat, aperte ostendunt multa, quæ de pœnitentia tradita sunt, præcepta. Lex enim de ijs tantum actionibus, quæ suscipiuntur cum uirtute, præcipit. Negare praterea nemo potest, quin dolere, quando, quo modo, & quatenus oportet, uirtutis sit. hoc autem ut recte fiat, pœnitentiæ uirtus præstat. Interdum enim euenit, ut ex admissis sceleribus minorem, quam par est, dolorem homines capiant. quin etiam, ut a Salomone scriptum est, nonnulli sunt, qui, cum malefecerint, lætantur. rursus uero alij ita se mærori animi, & ægritudini dedunt, ut de salute etiam prorsus desperent: qualis fortasse Caim uideri potest, qui ait; Maior est iniquitas mea, quam ut ueniam merear: & qualis certe Iudas fuit, qui pœnitentia ductus, suspendio uitam, & animam amisit. Vt igitur modum in dolore tenere possimus, pœnitentiæ uirtute adiuuamur. Sed idem etiam ex ijs rebus colligi potest, quas sibi tamquam finem proponit is, quem uere peccati pœnitet. Primum autẽ hoc ei propositum est, ut peccatũ aboleat, omnemq. animæ culpam, & maculam abstergat. Alterum est, ut pro sceleribus admissis Deo satisfaciat: quod quidem ad iustitiá referri perspicuum est. nam etsi inter Deum & homines propria iustitiæ ratio inter cedere non potest, cum tam longo interuallo inter se distent: aliquam tamen esse iustitiam constat, cuiusmodi est inter patrem, & filios, inter dominum,

Prouer. 2

Gen. 4

Matth. 27

& seruos. Tertium est, ut homo in Dei gratiam redeat, in cuius offensionem, & odium propter peccati fœditatem incurrit. Hæc uero omnia satis declarant, pænitentiam ad uirtutem spectare.

Quibus uijs ad uirtutem Pęnitentiæ perueniatur.

Sed docendum est etiam, quibus gradibus ad hanc diuinam uirtutem liceat ascendere. Primum itaque Dei misericordia nos præuenit, cordaque nostra ad se conuertit. Quod cum precaretur Propheta; Conuerte, inquit, nos Domine ad te, & conuertemur. Deinde hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum animo tendimus. Credere enim oportet accedentem ad Deum, ut Apostolus testatur, quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Præterea motus timoris consequitur; &, suppliciorum acerbitate proposita, animus a peccatis reuocatur. atque huc uidentur spectare illa Isaiæ uerba; Sicut quæ concipit, cum appropinquauerit ad partum, dolẽs clamat in doloribus suis; sic facti sumus. Huc deinde accedit spes impetrandæ a Deo misericordiæ, qua erecti uitam, & mores emendare constituimus. Postremo charitate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille timor, probis, & ingenuis filijs dignus, oritur; atque ita unum illud ueriti, ne qua in re Dei maiestatem lædamus, peccandi consuetudinem omnino deserimus. Hisce igitur quasi gradibus ad hanc præstantissimam pænitentiæ uirtutem peruenitur: quæ prorsus diuina & cælestis uirtus existimanda est; cui scilicet regnum cælorum sacræ litteræ pollicentur. nam apud sanctum Matthæum scriptum

Hier. cap. 5

Ad Heb. 11

Isa. 26

Matth. 4

ſcriptum eſt: Pænitentiam agite: appropinquabit enim regnum cælorum. et apud Ezechielem: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis ſuis, quæ operatus eſt; & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iuſtitiam; uita uiuet. Tum alio loco: Nolo mortē impij, ſed ut conuertatur impius a uia ſua, et uiuat. Quod quidē de æterna, & beata uita intelligendum eſſe, plane conſtat. De externa uero pænitentia docēdum eſt, eam eſſe, in qua ſacramenti ratio conſiſtit, habereque externas quaſdam res ſenſibus ſubiectas, quibus declarantur ea, quæ interius in anima fiunt. In primis autem explanandum fidelibus uidetur, quare factum ſit, ut Chriſtus dominus pænitentiam in numerum ſacramentorum referri uoluerit. Huius autem rei illa omnino cauſa fuit, ut nobis de remiſſione peccatorum, quam Deus pollicitus eſt, cum ait; Si impius egerit pænitentiam, &c, minus dubitare nobis liceret. uehemēter enim pendere animo de intima pænitentia opus eſſet, cum de ſuo cuique iudicio in ijs, quæ agit, merito timendum ſit. Vt igitur Dominus huic noſtræ ſollicitudini ſubueniret, pænitentiæ ſacramentū inſtituit, quo per ſacerdotis abſolutionem peccata nobis remiſſa eſſe confideremus, conſcientiæque noſtræ ob fidem, quæ ſacramentorum uirtuti merito habenda eſt, pacatiores redderentur. Neque enim aliter accipienda eſt uox ſacerdotis, peccata nobis legitime condonantis, quam Chriſti domini, qui ait paralytico: Confide

Ezech. 18
Ezech. 33
Matth. 9

filij: remittuntur tibi peccata tua. Deinde uero, cum nemo salutem, nisi per Christum, eiusque passionis beneficio, consequi possit; consentaneum, nobisque utilissimum fuit, eiusmodi sacramentum institui, cuius ui, & efficientia Christi sanguis ad nos defluens, peccata post baptismum admissa elueret, atque ita reconciliationis beneficium illi uni Saluatori nostro acceptum referre profiteremur.

Pænitentiã esse uere sacramentũ, & iterari posse.

Quod uero pænitentia sacramentum sit, Pastores ita facile ostendent. ut enim baptismus sacramentum est, quia peccata omnia, ac præsertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione pænitentia, quæ peccata omnia, post baptismum uoluntate, uel actione suscepta, tollit, uere, & proprie sacramentum dicendum est. Deinde, quod caput est. cum illa, quæ extrinsecus tum a pænitente, tum a sacerdote fiunt, declarent ea, quæ interius efficiuntur in anima; quis neget, pænitentiam uera, & propria sacramenti ratione præditam esse? siquidem sacramentum sacræ rei signum est: peccator autem, quem pænitet, rerum, & uerborum notis plane exprimit, se animum a peccati turpitudine abduxisse; itemque ex ijs, quæ a sacerdote geruntur, & dicuntur, misericordiam Dei, peccata ipsa remittentis, facile cognoscimus. quamquam hoc aperte indicant illa Saluatoris uerba: Tibi dabo claues regni cælorum; & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Absolutio enim, sacerdotis uerbis enunciata, remissioné illam

Matth. 16

illam peccatorum signat, quam in anima efficit.
Neque uero solum fideles docendi sunt, pœnitentiã in numero sacramentorum habendam esse, sed eorũ etiam, quæ iterari possunt. Quærenti enim Petro, num septies uenia peccati danda esset, Dominus respondit: Non dico tibi usque septies, sed usque septuagies septies. Quare si cum eiusmodi hominibus agendum sit, qui summæ Dei bonitati, & clementiæ diffidere uideantur, confirmandus erit illorum animus, atque ad spem diuinæ gratiæ erigendus. quod quidem facile consequentur tum huius loci, & aliorum tractatione, qui in sacris litteris permulti occurrent; tum uero ijs rationibus, & argumentis, quæ ex sanctorum Chrysostomi libro de lapsis, Ambrosii libris de pœnitentia petere licebit. Iam, quoniam nihil fideli populo notius esse debet, quam huius sacramenti materia; docendum est, in eo maxime hoc sacramentum ab alijs differre, quod aliorum sacramentorum materia est res aliqua naturalis, uel arte effecta; sacramenti uero pœnitentiæ quasi materia sunt actus pœnitentis, nempe contritio, confessio, & satisfactio, ut a Tridentina Synodo declaratum est: qui quatenus in pœnitente, ad integritatem sacramenti, & plenam, ac perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes pœnitentiæ dicuntur. Neque uero hi actus, quasi materia a sancta Synodo appellantur, quia ueræ materiæ rationem non habeant, sed quia eius

Matth. 18
S. Chrysostomus.
D. Ambro.
Trid. Syn.

generis materia non sint, quæ extrinsecus adhibea tur, ut aqua in baptismo, & chrisma in Confirma tione. Quod autem ab alijs dictum est, peccata ipsæ huius sacramenti materiam esse; nihil plane diuer sum dici uidebitur, si diligenter attendamus. Vt enim ignis materiam ligna esse dicimus, quæ ui ignis consumuntur: ita peccata, quæ pænitentiæ delentur, recte huius sacramenti materia uocari possunt. Sed formæ etiam explicatio Pastoribus prætermittenda non est, quod eius rei cognitio exci tet fidelium animos ad percipiendam summa cum religione huius sacramenti gratiam. est autem for ma, Ego te absoluo: quam non solum ex illis uerbis licet colligere, Quæcumque solueritis super ter ram, erunt soluta & in cælis; sed ex eadem Christi domini doctrina ab apostolis traditam, accepimus. Ac quoniam sacramenta id significant, quod efficiunt; illa, Ego te absoluo, ostendunt peccatorum remissionem huius sacramenti administratione effici; planum est, hanc esse pænitentiæ perfectam for mam. sunt enim peccata tamquam uincula, quibus constrictæ animæ tenentur, & ex quibus pænitentiæ sacramento laxantur. quod quidem non minus uere de illo etiam homine sacerdos pronunciat, qui prius ardentissimæ contritionis ui, accedente tamen confessionis uoto, peccatorum ueniam a Deo consecutus sit. Adduntur præterea complures preces, non quidem ad formam necessariæ, sed ut ea remoueantur, quæ sacramenti

Matth. 18

uim, & efficientiam illius culpa, cui administratur, impedire possent. Quamobrem peccatores Deo ingentes gratias agant, qui tam amplam potestatem in Ecclesia sacerdotibus tribuerit. Neque enim, ut olim in ueteri lege, sacerdotes testimonio suo aliquem a lepra liberatum esse, dumtaxat renunciabant; ita nunc in Ecclesia ea tantum potestas sacerdotibus facta est, ut aliquem peccatis absolutum esse declarent: sed uere tamquam Dei ministri absoluunt; id quod Deus ipse, gratiæ, & iustitiæ auctor, ac parens, efficit. Diligenter uero ritus etiam, qui ad hoc sacramentum adhibentur, fideles obseruabunt. ita enim fiet, ut animo magis hæreant, quæ hoc sacramento consecuti sunt, nimirum se tamquam seruos clementissimo domino, uel filios potius optimo parenti reconciliatos esse: et simul facilius intelligant, quid eos facere oporteat, qui uelint. uelle autem omnes debent se tanti beneficij gratos, & memores probare. nam quem peccatorum pænitet, is se humili, ac demisso animo ad pedes sacerdotes deijcit; ut, cum se tam humiliter gerat, facile possit agnoscere superbiæ radices euellendas esse, a qua omnia scelera, quæ deflet, ortum habuerint, & enata sint. In sacerdote autem, qui in eum legitimus iudex sedet, Christi domini personam & potestatem ueneratur. Sacerdos enim, quemadmodum in alijs, ita in pænitentiæ sacramento administrando Christi munus exequitur. Deinde peccata sua pænitens ita enumerat, ut se maxima,

Leuit. 13. 24

& acerbissima animaduersione dignum esse fateatur; supplexque delictorum ueniam petit. quæ sane omnia uetustatis suæ certissima testimonia a sancto Dionysio habent.

S.Dionys.

Quã salutares fructus ex Pænitentiæ sacramento percipiantur.

Sed nihil profecto tam proderit fidelibus, nihilq. maiorem illis alacritatem pænitentiæ suscipiendæ afferet, quam si a Parochis sæpe explicatum fuerit, quantam ex ea utilitatem capiamus. uere enim de pænitentia illud dici posse intelligent, eius quidem radices amaras, fructus uero suauissimos esse. Pænitentiæ itaque omnis in eo uis est, ut nos in Dei gratiam restituat, cum eoque summa amicitia coniungat. Hanc uero reconciliationem interdum in hominibus pijs, qui hoc sacramentum sancte, & religiose percipiunt, maxima conscientiæ pax, & tranquillitas, cum summa spiritus iucunditate consequi solet. nullum est enim tam graue, & nefarium scelus, quod pænitentiæ sacramento non quidem semel, sed iterum, & sæpius non deleatur. Qua de re ita Dominus per Prophetam inquit: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiam; uita uiuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. Et sanctus Ioannes: Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, ut remittat nobis peccata nostra. Et paulopost, Si quis peccauerit, inquit, nullum uidelicet peccati genus excipiens, aduo-

Eze.18

1.Ioan.1

1.Ioan.2

aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Quod autem in scripturis legimus, quosdã a Domino misericordiam non esse consecutos, quamuis eam uehementer implorauerint; id uero iccirco factum esse intelligimus, quod eos uere, atque ex animo delictorum non pœnitebat. Quare cum huiusmodi sententiæ in sacris litteris, uel apud sanctos Patres occurrunt, quibus uidentur affirmare aliqua peccata remitti non posse; ita eas interpretari oportet, ut difficilem admodum esse ueniæ impetrationem intelligamus. Vt enim morbus aliquis ea re insanabilis dicitur, quod ægrotus ita affectus sit, ut salutaris medicinæ uim oderit: sic quoddam est peccati genus, quod non remittitur, nec condonatur; propterea quod proprium salutis remedium, Dei gratiam repellit. In hanc sententiam a diuo Augustino dictum est: Tanta labes est illius peccati, cum post agnitionem Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam inuidiæ facibus agitatur, ut deprecandi humilitatem subire non possit, etiam si peccatum mala conscientia agnoscere, & annunciare cogatur. Sed, ut ad pœnitentiam reuertamur, hæc adeo propria eius uis est, ut peccata deleat, ut sine pœnitentia remissionem peccatorum impetrare, aut ne sperare quidem ullo modo liceat. scriptum est enim: Nisi pœnitentiam

D. August.

Luc. 13

habue-

habueritis, omnes similiter peribitis. quod quidem de grauioribus, & mortiferis peccatis dictum a Domino est: etsi aliquo etiam pœnitentiæ genere indigent leuiora peccata, quæ uenialia uocantur. sanctus enim Augustinus inquit: cum quædam sit pœnitentia, quæ quotidie in Ecclesia pro peccatis uenialibus agitur, illa sane frustra esset, si peccata uenialia absque pœnitentia dimitti possent.

D. August.

De partibus integris Pænitentiæ.

Sed quoniam de ijs rebus, quæ aliquo modo in actionem cadunt, non satis est uniuerse loqui; curabunt Pastores sigillatim ea tradere, ex quibus ueræ, & salutaris pœnitentiæ ratio a fidelibus percipi queat. Est autem huius sacramenti proprium, ut præter materiam, & formam, quæ omnibus sacramentis communia sunt, partes etiam, ut antea diximus, illas habeat, quæ tamquam totam, integramque pœnitentiam constituant, contritionem scilicet, confessionem, & satisfactionem: de quibus D. Chrysostomus his uerbis loquitur: Pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre, in corde eius contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas, uel fructifera satisfactio. Hæ autem partes ex earum partium genere esse dicũtur, quæ ad aliquod totum constituendum necessariæ sunt: quoniam, quemadmodum hominis corpus ex pluribus membris constat, manibus, pedibus, oculis, & alijs huiusmodi partibus, quarum aliqua si desit, merito imperfectum uideatur, perfectum uero, si nulla desideretur; eodem etiam modo pœnitentia ex hisce tribus

S. Chryso.

tribus

tribus partibus ita constituitur, ut, quamuis, quod ad eius naturam attinet, contritio, & confessio, quibus homo iustus efficitur, satis sit: tamen, nisi tertia etiam pars, idest satisfactio, accedat, aliquid ei omnino ad perfectionem desit, necesse sit. Quare adeo inter se hæ partes connexæ sunt, ut contritio confitendi, & satisfaciendi consilium & propositũ inclusum habeat, confessionem contritio, & satisfaciendi uoluntas, satisfactionem uero duæ reliquæ antecedant. Harum autem trium partium eam rationem afferre possumus, quod animo, uerbis, & re ipsa peccata in Deum committantur. Quare consentaneum fuit, ut nos ipsos Ecclesiæ clauibus subijcientes, quibus rebus Dei sanctissimum numen a nobis uiolatum esset, iisdem etiam eius iram placare, et peccatorum ueniam ab eo impetrare conaremur. Cõc. Flor. Sed idem etiam alio argumento confirmari potest. Etenim pœnitentia est ueluti quædam delictorum compensatio, ab eius uoluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quem peccatum commissum est, constituta. Quare & uoluntas compensandi requiritur, in quo maxime contritio uersatur; & pœnitens sacerdotis iudicio, qui Dei personam gerit, se subijciat, necesse est; ut pro scelerum magnitudine pœnam constituere in eum possit; ex quo tum confessionis, tum satisfactionis ratio, & necessitas perspicitur. Quoniam uero harum partium uim, & naturam tradere fidelibus oportet; prius incipiendum est a contritione, eaque diligenter

expli-

explicanda. neque enim ad ullum temporis punctū, cum in memoriam præterita peccata redeunt, uel cum aliquid offendimus, contritione animus debet uacare: Hanc patres in Concilio Tridentino ita definiunt: Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Et paulo post, de contritionis motu subijcitur: Ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia diuinæ misericordiæ, & uoto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur. Ex hac itaque definitione intelligēt fideles, contritionis uim in eo tantum positam non esse, ut quis peccare desinat; aut propositum ei sit, nouum uitæ genus instituere, aut ipsum iam instituat; sed in primis male actæ uitæ odium, & expiationem suscipiendam esse. Id uero maxime confirmant illi sanctorum Patrum clamores, quos in sacris litteris frequenter profusos esse legimus: Laboraui, inquit Dauid, in gemitu meo: lauabo per singulas noctes lectum meum. Et: Exaudiuit Dominus uocem fletus mei. & rursus alius: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Quas certe, & alias huiusmodi uoces uehemens quoddam anteactæ uitæ odium, & peccatorum detestatio expressit.

Cōt. Tridē.

Psal. 6

Isa. 38

Contritionis propria uis & efficacia.

Quod autem contritio dolore definita est, monendi sunt fideles, ne arbitrentur eum dolorem corporis sensu percipi. Contritio enim est, uoluntatis actio. Et sanctus Augustinus testatur, dolorem

pœnitentiæ comitem esse, non pœnitentiam. Verum peccati detestationem & odium, doloris uocabulo Patres significarunt; tum quia sacræ litteræ ita utuntur. inquit enim Dauid; Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? tum quia dolor in inferiori animæ parte, quæ uim concupiscendi habet, ex ipsa contritione oritur; ut non incommode contritio dolore definita fuerit, quod dolorem efficiat, ad eumque declarandum pœnitentes uestem etiam mutare soliti sint. de quo Dominus apud sanctum Matthæum inquit: Væ tibi Corozaim, uæ tibi Bethsaida: quia si in Tyro, et Sidone factæ essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent. Recte autem contritionis nomen peccati detestationi, de qua loquimur, ad significandam uim doloris impositum est, ducta similitudine a rebus corporeis, quæ minutatim saxo, aut duriore aliqua materia cõfringuntur: ut eo uocabulo declararetur, corda nostra, quæ superbia obduruerunt, pœnitentiæ ui contundi, atque conteri. Quare nullus alius dolor uel ex parentum et filiorum obitu, uel cuiusuis alterius calamitatis causa susceptus, hoc nomine appellatur: sed illius tantum doloris proprium est nomen, quo ex amissa Dei gratia, atque innocẽtia afficimur. Verum alijs quoque uocabulis eadem res declarari solet. nam et cõtritio cordis dicitur: quia cordis nomẽ frequẽter sacræ litteræ pro uoluntate usurpãt. ut. n. a corde motionum corpo-

corporis principium sumitur: ita uoluntas reliquas
S. Chrysostomus. omnes animæ uires moderatur, ac regit. Vocatur
etiam a sanctis Patribus cordis compunctio; qui
libros de contritione conscriptos, de cōpunctione cor
dis inscribere maluerunt. Etenim quemadmodum
ferro tumida ulcera secantur, ut inclusum uirus pos
sit erumpere. ita corda, quasi scalpello contritio-
nis adhibito, inciduntur, ut peccati mortiferum ui
rus queant eijcere. quare & scissio cordis a Ioele
Ioel. 2 propheta appellata est: Conuertimini, inquit, ad
me in toto corde uestro, in ieiunio, & in fletu, &
in planctu, & scindite corda uestra. Summum ue
ro & maximum dolorem ex peccatis, quæ commis
sa sunt, suscipiendum esse, ita ut nullus maior exco
gitari possit, facile erit hisce rationibus demonstra-
1. Ioan. re. nam cum perfecta contritio sit charitatis actio,
quæ ab eo timore, qui filiorum est, proficiscitur;
patet eundem charitatis, & contritionis modum
statuendum esse: at quoniam charitas, qua Deum
diligimus, perfectissimus est amor, hinc fit, ut con
tritio uehementissimum animi dolorem coniunctum
habeat. ut enim maxime diligendus est Deus: ita,
quæ nos a Deo alienāt, maxime detestari debemus.
In qua etiam illud obseruandum est, eodem loquen-
di genere, charitatis, & contritionis magnitudi-
nem in sacris litteris significari. De charitate di-
ctum est: Diliges dominum Deum tuum ex toto cor
Deut 6 de tuo. Rursus, quod ad contritionem pertinet, cla
Ioel. 2 mat Dominus per Prophetam; Conuertimini in
toto

toto corde uestro. Praeterea, si, uti Deus summum bonum est inter omnia, quae diligenda sunt, ita etiã peccatum summum est malum inter omnia, quae odisse homines debent; illud sequitur, ut, quam ob causam Deum summe diligendum esse confitemur, ob eandem rursus peccati summum odium nos capiat necesse sit. Omnibus uero rebus Dei amorem anteponendum esse, ita ut ne uitae quidem conseruandae causa peccare liceat, aperte nos docent illa Domini uerba: Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus: & qui uoluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Sed illud etiam animaduertendum est, ut, quemadmodum, sancto Bernardo teste, nullus finis, & modus charitati praescribitur; (Modus enim, inquit ille, diligendi Deum, est, ipsum diligere sine modo) ita peccati detestationi nullus modus definiatur. Sit praeterea non solum maxima, sed uehementissima, atque adeo perfecta, omnemque ignauiam, & socordiam excludat. Etenim in Deuteronomio scriptum est: Cum quaesieris dominum Deum tuum, inuenies eum, si tamen toto corde quaesieris, & tota tribulatione animae tuae. & apud Hieremiam: Quaeritis me, & inuenietis, cum quaesieritis me in toto corde uestro, & inueniar a uobis, ait Dominus. Quamquam si id minus consequi nobis liceat, ut perfecta sit; uera tamen & efficax contritio esse potest. saepe enim usu uenit, ut, quae sensibus subiecta sunt, magis, quam spiritualia, nos afficiant.

Matth. 10
Matth. 16
Mar. 8.
S. Bernard.
Deut. 4.
Hiere. 29.

quare nonnulli interdum maiorem ex filiorum obitu, quam ex peccati turpitudine, doloris sensum capiunt. Idem etiam iudicium faciendum est, si lacrymæ doloris acerbitatem non consequantur: quæ tamen in pœnitentia summopere optandæ, & commendandæ sunt. præclara est enim ea de re sancti

S. August. Augustini sententia: Non sunt, inquit, in te Christianæ charitatis uiscera, si luges corpus, a quo recessit anima, animam uero, a qua recessit Deus, non luges. Atque huc spectant illa Saluatoris nostri uerba, quæ supra allata sunt: Væ tibi Corozaim, uæ

Matth. 11 tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ essent uirtutes, quæ factæ sunt in uobis, olim in cinere, & cilicio pœnitentiam egissent. Tametsi ad eam rem cõprobandam satis esse debent clarissima Niniuitarũ, Dauidis, peccatricis, apostolorũ Principis exẽpla; qui omnes plurimis lacrymis Dei misericordiam implorantes, peccatorũ ueniam impetrarunt.

Singula peccata mortalia in contritione exprimenda, & detestanda.

Maxime autem hortandi, & monendi sunt fideles, ut ad singula mortalia crimina proprium contritionis dolorem adhibere studeant: ita enim Ezechias contritionem describit, cum ait: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. etenim, recogitare omnes annos, est, sigillatim peccata excutere, ut ea ex animo doleamus. Sed

Ezech. 18 apud Ezechielem quoque scriptum legimus: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, uita uiuet. Atque in hanc sententiam sanctus Au-

S. August. gustinus inquit: Consideret peccator qualitatem crimi-

criminis in loco, in tempore, in uarietate, in persona. Neque tamen hac in re desperent fideles de summa Dei bonitate, & clementia: is enim, cum nostræ salutis cupidissimus sit, nullam moram ad tribuendam nobis ueniam interponit, sed peccatorem paterna charitate complectitur, simul atque ille se collegerit, & uniuerse peccata sua detestatus, quæ deinde alio tempore, si facultas erit, singula in memoriam reducere, ac detestari in animo habeat, ad Dominum se conuerterit. ita enim nos per Prophetam iubet sperare, cum inquit: Impietas impij non nocebit ei, in quacumque die conuersus fuerit ab impietate sua. Ex his igitur colligi poterunt, quæ ad ueram contritionem maxime sunt necessaria: de quibus fidelem populũ accurate oportebit docere; ut quisque intelligat, qua ratione comparare eam possit; regulamque habeat, qua dijudicet, quantum absit ab eius uirtutis perfectione. Primum enim necesse est peccata omnia, quæ admisimus, odisse, & dolere; ne, si quædam tantum doleamus, ficta, & simulata, neque salutaris pænitentia a nobis suscipiatur. nam, ut a sancto Iacobo apostolo dictum est; Quicumque totam legem seruauerit, offendit autem in uno, factus est omniũ reus. Alterum est, ut ipsa contritio, confitendi, & satisfaciendi uoluntatem cõiunctam habeat: de quibus postea suo loco agetur. Tertium est, ut pænitẽs uitæ emendandæ certam, & stabilem cogitationem suscipiat. hoc uero Propheta his uerbis aperte nos docuit:

Ezech. 33 — Iacobi 2 — Ezech. 18

docuit: Si impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium, & iustitiã; uita uiuet, & non morietur; omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. & paulo post: Cum auerterit se impius ab impietate sua, quã operatus est, & fecerit iudicium, & iustitiam; ipse animam suam uiuificabit. Ac paucis interiectis, Conuertimini, inquit, & agite pænitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris; & non erit uobis in ruinam iniquitas: proijcite a uobis omnes præuaricationes uestras, in quibus præuaricati estis; et facite uobis cor nouum, & spiritum nouum. Idem etiam Christus dominus mulieri, quæ in adulterio
Ioan.8 deprehensa est, præscripsit: Vade, inquit, & iam amplius noli peccare. Item paralytico illi, quem
Ioan. 5 ad probaticam piscinam curauerat, Ecce, ait, sanus factus es, iam noli peccare. Sed natura quoque ipsa, & ratio plene ostendunt, duo illa ad contritionem esse in primis necessaria, dolorem scilicet peccati admissi, & propositum cautionemque ne quid huiusmodi in posterum committatur. Nam qui amico reconciliari uelit, quem iniuria aliqua affecerit; et doleat oportet, quod in eum iniuriosus et cõtumeliosus fuerit; et diligenter reliquo tempore prouideat, ne qua in re amicitiam læsisse uideatur: quæ duo obedientiã adiunctam habeant, necesse est. hominem .n. legi, siue naturali, & diuinæ, siue humanæ, quibus subiectus est, parere conuenit. Quare si quid

pœnitens alteri per uim, aut per fraudem abstulit, restituat, oportet; itemque alicuius aut commodi, aut officij compensatione illi satisfaciat, cuius dignitatem, aut uitam dicto, factoue uiolauit: tritum enim est omnium sermone, quod apud sanctum Augustinum legimus; Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum. Neque uero inter cetera, quæ ad contritionem maxime pertinent, minus diligenter, & necessario curandum est, ut, quidquid iniuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur, ac condonetur. ita enim Dominus & Saluator noster monet, atque denunciat: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater uester cœlestis delicta uestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Hæc sunt, quæ fidelibus in contritione obseruanda sunt: cetera, quæ ad hanc rem colligi a Pastoribus facile poterunt, efficient quidem, ut in suo genere contritio sit magis perfecta, & absoluta; uerum adeo necessaria existimanda non sunt, ut sine his ueræ, & salutaris pœnitentiæ ratio constare non possit.

D. August.

Matth. 6

Sed quoniam non satis esse Pastoribus debet, si doceant, quæ ad salutem uidentur pertinere, nisi etiam omni cura & industria laborent, ut fideles ad eam ipsam rationem, quæ illis præscripta est, uitam, actionesque suas dirigant, uehementer proderit, contritionis uim, & utilitatem sæpius proponere. Nam cum pleraq. alia pietatis studia, ueluti bene-

Fructus & utilitates contritionis.

beneficentia in pauperes, ieiunia, preces; & alia id genus sancta, & honesta opera, hominum culpa, a quibus proficiscuntur, a Deo interdum repudientur; ipsa certe contritio numquam illi grata & accepta esse non potest. nam inquit Propheta: Cor contritum et humiliatum Deus non despicies. Quin etiam statim, ut eam mentibus nostris concepimus, peccatorum remissionem nobis a Deo tribui, alio loco eiusdem Prophetæ uerba illa declarant: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. Atque eius rei figuram in decem leprosis animaduertimus, qui a Saluatore nostro ad sacerdotes missi, antequam ad illos peruenirent, a lepra liberati sunt. Ex quo licet cognoscere, ueræ cõtritionis, de qua supra dictũ est, eam uim esse, ut illius beneficio omnium delictorũ ueniam statim a Domino impetremus. Plurimũ etiam ualebit ad fidelium mentes excitandas, si Pastores rationem aliquam tradiderint, qua se quisque ad contritionem exercere possit. Monere autẽ oportet, ut omnes conscientiã suam frequenter excutientes, uideant, num, quæ a Deo, siue ecclesiasticis sanctionibus præcepta sunt, seruauerint. quod si quis alicuius sceleris reum se esse cognouerit, statim se ipsum accuset, supplexq. a Domino ueniam exposcat, & spatium tum confitendi, tum satisfaciendi sibi dari postulet: in primisque diuinæ gratiæ præsidio se adiuuari petat, ne in posterum eadem illa peccata admittat, quæ admisisse uehementer pænitet. Curandum

Psal. 50
Psal. 31
Luc. 17

uandum erit præterea Pastoribus, ut in peccatū summum fidelium odium concitetur; tum quia summa est illius fœditas, & turpitudo; tum quia grauissima damna, & calamitates nobis affert. nam Dei beneuolentiam, a quo maxima bona accepimus, longeque maiora expectare & consequi licebat, a nobis abalienat, & summorum dolorum cruciatibus perpetuo afficiendos sempiternæ morti nos addicit.

De cōfessione, sacramenti Pœnitentiæ altera parte; & illius necessitate

Hactenus de contritione: nunc ad confessionem, quæ est altera pœnitentiæ pars, ueniamus. Quantum uero curæ & diligentiæ in ea explicanda ponere Pastores debeant, ex eo facile intelligent, quod omnibus fere pijs persuasum est, quidquid hoc tempore sanctitatis, pietatis, & religionis in Ecclesia, summo Dei beneficio, conseruatum est, id magna ex parte confessioni tribuendum esse; ut nulli mirandum sit, humani generis hostem, cum fidem catholicam funditus euertere cogitat, per ministros impietatis suæ, & satellites, hanc ueluti Christianæ uirtutis arcem totis uiribus oppugnare conatum esse. Primum itaq. docendū est, confessionis institutionē nobis summopere utilē, atque adeo necessariā fuisse. ut.n. hoc cōcedamus, cōtritione peccata deleri; quis ignorat illam adeo uehementem, acrem, incensam esse oportere, ut doloris acerbitas cū scelerum magnitudine æquari, conferrique possit? at quoniam pauci admodum ad hunc gradum peruenirent, fiebat etiam ut a paucissimis hac uia peccatorū uenia speranda esset. quare necesse fuit, ut clemētissimus

Dominus faciliori ratione communi hominum saluti consuleret. quod quidem admirabili consilio effecit, cum claues regni cælestis Ecclesiæ tradidit. Etenim ex fidei catholicæ doctrina omnibus credẽdum, & constanter affirmandum; si quis ita animo affectus sit, ut peccata admissa doleat, simulque in posterum non peccare constituat; etsi eiusmodi dolore non afficiatur, qui ad impetrandam ueniam satis esse possit; ei tamen, cum peccata sacerdoti rite confessus fuerit, ui clauium scelera omnia remitti, ac condonari: ut merito a sanctissimis uiris Patribus nostris celebratum sit, Ecclesiæ clauibus aditum in cælum aperiri: de quo nemini dubitare fas est, cum a Florentino Concilio decretum legamus, pænitentiæ effectum, esse absolutionem a peccatis. Verum ex eo præterea licet cognoscere, quantam afferat confessio utilitatem, quod ijs, quorum est corrupta uitæ consuetudo, nihil tam prodesse ad mores emendandos experimur, quam si interdum occultas animi sui cogitationes, facta, dictaque omnia, prudenti, & fideli amico patefaciant, qui eum opera, & consilio iuuare possit. Quare ad eandem rationem maxime salutare existimandum est ijs, qui scelerum conscientia agitantur, ut sacerdoti, tamquam Christi domini uicario, cui perpetui silentij seuerissima lex proposita est, animæ suæ morbos & uulnera aperiant; statim enim parata sibi medicamenta inuenient: quæ non solum præsentis ægritudinis sanãdæ, uerum ita præparãdæ animæ cælestem quan-

Florenti. Cõc. in Decreto Eugenii. 4.

dam uim habeant; ut deinceps facile futurum non sit, in eiusdem morbi & uitij genus recidere. Neque uero illa confessionis utilitas prætermittenda, quæ ad uitæ societatem & coniunctionem magnopere pertinet. constat enim, si sacramentalem confessionem e Christiana disciplina exemeris, plena omnia occultis, & nefandis sceleribus futura esse: quæ postea, & alia etiam multo grauiora, homines, peccati consuetudine deprauati, palam committere non uerebuntur. etenim confitendi uerecundia, delinquendi cupiditati, & licentiæ tamquam frenos inijcit, & improbitatem coercet.

Confessionis sacramẽtalis descriptio & natura, & quis eius auctor

Sed iam confessionis utilitate exposita, quæ sit eius natura, & uis, Pastoribus tradendum erit. Eam igitur definiũt esse peccatorum accusationem, quæ ad sacramenti genus pertinet, eo susceptam, ut ueniam uirtute clauium impetremus. Recte autem accusatio dicitur, quod peccata ita cõmemoranda non sunt, quasi scelera nostra ostentemus, ut ij faciunt, qui lætantur cum male fecerint; aut omnino enarranda, ut si rem aliquam gestam otiosis auditoribus delectandi causa exponamus; uerum accusatorio animo ita enumeranda sunt, ut ea etiam in nobis uindicare cupiamus. Veniæ autem impetrandæ causa, peccata confitemur: quoniam hoc iudicium longe dissimile & forensibus capitalium rerum quæstionibus, in quibus confessioni pœna & supplicium, non culpæ liberatio, & errati uenia constituta est. In eandem fere sententiam, quamuis alijs

Prouer. 2.

S. Chryso.

aliјs uerbis, sanctissimi Patres uidentur confessio-
S. Augustinus. nem definisse: ueluti cum sanctus Augustinus in-
quit; Confessio est, per quam morbus latens spe ue
S. Gregorius. niæ aperitur: & sanctus Gregorius; Confessio est
peccatorum detestatio: quarum utraque, quod in su
periori definitione continetur, facile ad eam referri
poterit. Sed iam, quod omnium maximi faciendum
est, docebunt Parochi, ac sine ulla dubitatione fide
libus tradent, hoc sacramentum a Christo domino,
qui bene omnia, & unius salutis nostræ causa fecit,
ob eius summam bonitatem, & misericordiam in-
stitutum esse. apostolis enim, post resurrectionem
unum in locum congregatis, insufflauit, dicens:
Ioan. 20. Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis
peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis,
retenta sunt. Cum igitur Dominus potestatem reti
nendi, et remittendi peccata sacerdotibus tribuerit;
perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices constitu
Ioan. 11. tos fuisse. Atque idem significare uisus est Domi-
nus, cum apostolis id negotii dedit, ut Lazarum,
a mortuis excitatum, a uinculis soluerent, quibus
S. August. constrictus erat. nam sanctus Augustinus eum lo-
cum ita explanat: Ipsi, inquit, sacerdotes plus
iam possunt proficere, plus confitentibus parcere,
quibus crimen remittunt: Dominus scilicet per ip-
sos apostolos Lazarum, quem iam suscitauerat,
obtulit discipulis soluendum, ostendens potestatem
soluendi esse concessam sacerdotibus. Quo etiam
pertinet, quod iјs, qui a lepra in itinere curati sunt,
præce-

præceperat, ut sacerdotibus se ostenderent, illorúq. iudicium subirent. Cum igitur Dominus potestatem remittendi, & retinendi peccata sacerdotibus tribuerit; perspicuum est, ipsos etiam ea de re iudices constitutos fuisse. at, quoniam, ut sancta Tridentina Synodus sapienter admonuit, de qualibet re uerum iudicium fieri, atque in repetendis criminum pœnis iustitiæ modus teneri non potest, nisi plane cognita, & perspecta causa fuerit; ex eo sequitur, ut pœnitētium confessione sigillatim peccata omnia sacerdotibus patefacienda sint. Hæc igitur Pastores docebunt, quæ a sancta Tridentina Synodo decreta, ac perpetuo a catholica Ecclesia tradita sunt. si enim sanctissimos Patres attente legimus, nusquam non apertissima testimonia occurrent, quibus confirmetur, hoc sacramentum a Christo domino institutum esse, et confessionis sacramentalis legem, quam illi exomolegesin, & exagoreusin græco uocabulo appellant, tamquam euangelicam accipiendam esse. Quod si etiam ueteris testamenti figuras exquirimus; sine dubio ad peccatorum confessionem uidentur pertinere uaria illa sacrificiorum genera, quæ ad expianda diuersi generis peccata a sacerdotibus fiebant. Cōc. Tridē.

Sed quemadmodum confessionem a Domino saluatore institutam esse fideles docēdi sunt; ita etiam monere eos oportet, quosdam ritus, & sollemnes cærimonias Ecclesiæ auctoritate additas esse; quæ etsi ad sacramenti rationem non spectant, eius tamen

De ritibus & cærimoniis ad Cō fessionē adhibendis.

tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos, pietate accensos, ad Dei gratiam facilius consequendam præparant. Cum enim aperto capite ad pedes sacerdotis abiecti, demisso in terram uultu, supplices manus tendentes, aliaque huiusmodi Christianæ humilitatis signa dãtes, quæ ad sacramenti rationem necessaria non sunt, peccata confitemur, ex his perspicue intelligimus, tum in sacramento cælestem uim agnoscendam, tum a nobis diuinam misericordiam summo studio requirendam, atque efflagitandam esse. Iam uero, nemo existimet confessionem a Domino quidem institutam, sed ita tamen, ut eius usum necessarium esse non edixerit. Etenim sic statuant fideles, oportere eum, qui mortali scelere premitur, confessionis sacramento ad spiritualem uitam reuocandum esse: quod quidem pulcherrima translatione a Domino aperte significatum uidemus; cum huius sacramen-
Matth. 16 ti administrandi potestatem, clauem regni cælorum appellauit. Vt enim locum aliquem ingredi nemo potest sine eius opera, cui claues commissæ sunt: sic intelligimus, neminem in cælum admitti, nisi fores a Sacerdotibus, quorum fidei claues Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus plane clauium usus in Ecclesia esse uidebitur: ac frustra is, cui clauium potestas data est, quempiam cæli aditu prohibebit, si tamen alia uia introitus patere queat. Hoc uero præclare a san-
D. August. cto Augustino cognitum est, cum inquit: Nemo sibi

sibi dicat, occulte ago apud Dominum pœnitentiam: nouit Deus, qui mihi ignoscat, quid in corde ago: ergo sine causa dictum, Quæ solueritis in terra, soluta erunt in cælo? ergo sine causa claues datæ sunt Ecclesiæ Dei? Atque in eandem sententiam sanctus Ambrosius in libro de pœnitentia scriptum reliquit, cum Nouatianorum hæresim conuelleret, qui soli Domino potestatem peccata remittendi reseruandam asserebant: Ecquis Deum, inquit, magis ueneratur, qui ne mandatis illius obtemperat, an qui resistit? Deus nobis iussit, eius ministris obtemperare: quibus cum pareamus, honorem soli Deo deferimus. Sed cum minime dubitari possit, confessionis legem ab ipso Domino latam & constitutam esse; sequitur, ut uidendum sit, quinam, quo ætatis, & anni tempore ei parere debeant. Primum itaque ex Lateranensis Concilij canone, cuius initium est, Omnis utriusque sexus, perspicitur, neminem confessionis lege adstrictum esse ante eam ætatem, qua rationis usum habere potest. neque tamen ea ætas certo aliquo annorum numero definita est: sed illud uniuerse statuendum uidetur, ab eo tempore confessionem puero indictam esse, cum inter bonum, & malum discernendi uim habet, in eiusque mentem dolus cadere potest. nam cum ad id uitæ tempus quisque peruenerit, in quo de salute æterna deliberandum est; tum primum sacerdoti peccata confiteri debet: cum aliter salutem sperare nemini liceat, qui scelerum conscientia premitur

Matth. 18

S. Ambros.

Côc. Later.

Later.Côc. mitur. Quo uero potissimũ tempore confiteri oporteat, eo canone, de quo antea diximus, sanctæ Ecclesia decreuit: iubet enim semel saltem quotãnis fideles omnes peccata sua confiteri. Verum si, quid salutis nostræ ratio postulet, consideremus; profecto, quoties uel mortis periculum imminet, uel aliquam rem tractare aggredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato non conueniat, ueluti cum sacramenta administramus, aut percipimus, toties confessio prætermittenda non est. Atque idem omnino seruare oportet; cum ueremur, ne nos alicuius culpæ, quam admiserimus, obliuio capiat. neque enim peccata confiteri possumus, quæ non meminimus: neque peccatorum ueniam a Domino impetramus, nisi ea pœnitentiæ sacramentum per confessionem deleat.

De condicionibus & circũstãtijs ad confessionem requisitis.

Sed quoniam multa in confessione obseruanda sunt, quorum alia ad sacramenti naturam pertinẽt, alia non ita necessaria sunt; de his accurate agendũ erit. neque enim desunt libelli, & commentarij, ex quibus facile est horum omnium explicationem depromere. Illud autem in primis doceant Parochi, in confessione curandum esse, ut integra, et absoluta sit. etenim omnia mortalia peccata sacerdoti aperire oportet. nam uenialia, quæ nos a Dei gratia non diuellunt, & in quæ frequentius labimur, tametsi recte, atque utiliter, quod piorum usus demonstrat, confitemur, tamen sine culpa prætermitti, multisque alijs rationibus expiari possunt. at morti-

mortifera peccata, ut iam diximus, ſingula enumeranda ſunt, quamuis etiam occultiſſime lateant, et eius generis ſint, quæ duobus tantum extremis Decalogi capitibus interdicuntur. ſæpe enim euenit, ut ea grauius animam uulnerent, quam illa, quæ aperte, ac palam peccare homines ſolent. ita uero a ſancta Tridentina Synodo definitum, atque catholica Eccleſia ſemper traditum eſt, quemadmodum ſanctorum Patrum teſtimonia declarāt. eſt enim apud ſanctum Ambroſium in hunc modū: Non poteſt quis iuſtificari a peccato, niſi confeſſus fuerit peccatum. Sanctus etiam Hieronymus in Eccleſiaſte idem plane confirmat: inquit enim; Si quē ſerpens Diabolus occulte momorderit, et, nullo conſcio, eum peccati ueneno infecerit, ſi tacuerit, et pœnitentiam non egerit, nec uulnus ſuum fratri, aut magiſtro uoluerit confiteri, magiſter, qui linguam habet ad curandum, prodeſſe non poterit. Præterea ſanctus Cyprianus in ſermone de lapſis apertiſſime hoc docet, his uerbis: Quamuis nullo ſacrificij, aut libelli facinore conſtricti ſint, quoniam tamen de eo cogitauerunt, id ipſum apud ſacerdotes Dei dolenter confiteantur. Denique hæc omnium Eccleſiæ doctorum cōmunis uox eſt, atque ſententia. Sed in confeſſione ſumma illa cura, & diligentia adhibenda eſt, quā in rebus grauiſſimis ponere ſolemus, omneq. ſtudium ita eo conferendum, ut ſanemus animæ uulnera, & peccati radices euellamus. Neq. uero ſolū peccata grauia narrādo explicare oportet, uerum

Tridē. Syn.
S. Ambroſ.
S. Hieron.
S. Cyprianus.

uerum etiam illa, quæ unumquodque peccatum circumſtant, & prauitatem ualde augent, uel minuunt. Quædam enim circumſtantiæ adeo graues ſunt, ut peccati mortiferi ratio ex illis tantum conſtet: quare hæc omnia ſemper confiteri oportet. Si quis enim hominem interemerit, explicandum eſt, utrũ ille ſacris initiatus, an profanus fuerit. Itemq. ſi cum muliere concubuit, matrimonij ne lege libera, aut alterius uxore, aut propinqua, aut alicuius uoti ſponſione Deo conſecrata, aperiat, neceſſe eſt. hæc. n. diuerſa peccatorũ genera conſtituunt, ita ut primum quidem ſimplex fornicatio, alterũ adulterium, tertium inceſtus, quartum ſacrilegium a diuinarum rerum doctoribus appelletur. Furtum etiam in peccatis numerandum eſt: uerum ſi quis aureum nummum furetur, leuius omnino peccat, quam is, qui centum, uel ducentos, uel ingentem aliquam auri uim, præſertim uero qui ſacram pecuniam abſtulit. Quæ etiam ratio ad locum, & ad tempus pertinet: quorum exempla notiora ſunt ex multorum libris, quam ut a nobis cõmemorentur. Hæc igitur, ut diximus, enumeranda ſunt: quæ uero prauitatem rei magnopere non augent, ſine crimine omitti poſſunt. Sed ad confeſſionem adeo neceſſarium eſt, ut, quod antea diximus, integra, & abſoluta ſit, ut, ſi quis dedita opera, alia quidem ex ijs, quæ explicari debent, prætermittat, alia uero tantummodo confiteatur, non ſolum ex ea confeſſione is commodum nullum conſequatur, ſed

etiam nouo ſcelere ſe obſtringat: neque eiuſmodi pec catorum enumeratio confeſſionis nomine, in qua ſa cramenti ratio inſit, appellanda eſt: quin potius pæ nitenti confeſſionē repetere eſt neceſſe, ſeque ipſum illius peccati reum facere, quod ſacramenti ſancti tatem ſimulatione confeſſionis uiolauerit. At uero, ſi alia de cauſa cōfeſſioni aliquid defuiſſe uideatur, uel quia pænitens nonnulla crimina oblitus fuerit, uel quia conſcientiæ ſuæ latebras non ita accurate perquiſiuerit, cum tamen illud in animo haberet, ut integre peccata omnia confiteretur; nihil ei opus erit confeſſionem iterare; ſatis autem habebit, ſi quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea ſacerdoti alio tempore confiteri. In quo tamen animaduertendum eſt, ne forte nimis diſ ſolute, & remiſſe conſcientiam noſtram ſcrutati ſi mus, adeoque negligenter peccata admiſſa memo ria repetere ſtuduerimus, ut ea ne recordari quidem uoluiſſe merito uideri poſſimus. id enim ſi factum fuerit, confeſſionem iterare omnino oportebit. Præ terea curandum eſt, ut confeſſio nuda, ſimplex, & aperta ſit, non artificioſe compoſita, ut a nonnul lis fit, qui potius uitæ ſuæ rationem exponere, quã peccata cōfiteri uidentur. ea enim confeſſio eſſe de bet, quæ nos tales ſacerdoti aperiat, quales nos ip ſos nouimus, certaq. pro certis, ac dubia pro dubijs demonſtret. Quod ſi uel peccata non recenſentur; uel alieni a re, quam tractamus, ſermones inferun tur; perſpicuum eſt, cōfeſſionem hac uirtute carere.

Vehementer etiam commendandi ſunt, qui prudentiam, & uerecundiam in explicandis rebus adhibent. neque enim nimis multis uerbis agendũ eſt, ſed, quæ ad cuiuſque peccati naturam, & rationẽ pertinent, breui oratione, quæ modeſtiam coniunctam habeat, aperienda ſunt. Illud uero tum confitenti, tum ſacerdoti maxime laborãdum eſt, ut eorum ſermo in confeſſione ſecreto habeatur. quare fit, ut nemini omnino neque per nuncium, neque per litteras, quoniã ea ratione nihil iam occulte agi poteſt, peccata confiteri liceat. Sed nulla res fidelibus adeo curæ eſſe debet, quã ut frequenti peccatorum confeſſione animã ſtudeant expiare: etenim cum aliquis mortifero ſcelere urgetur, nihil ei magis ſalutare eſſe poteſt, ob multa, quæ impendent, uitæ pericula, quam ſtatim peccata ſua confiteri. nam, ut ſibi quiſque diuturnum uitæ ſpatium polliceri queat, turpe profecto eſt, cum in eluendis corporis, aut ueſtium ſordibus tam diligentes ſimus, non eadem ſaltem diligentia curare, ne animæ ſplendor turpiſſimis peccati maculis obſoleſcat.

De legitimo & idoneo Cõfeſſiõis ſacramẽtalis miniſtro.

Sed iam de miniſtro huius ſacramenti dicendum eſt. Eum autem ſacerdotem eſſe, qui ordinariam, aut delegatam abſoluendi poteſtatem habeat, ex eccleſiaſticis ſanctionibus ſatis apparet. habeat enim oportet non ſolum ordinis, uerum etiam iuriſdictionis poteſtatem, qui hoc munere fungi debet. Illuſtre uero huius miniſterij teſtimonium

nium præbent illa Domini uerba apud sanctũ Ioannem: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt. neque enim omnibus, sed apostolis tantum hæc dicta fuisse constat: quibus in hac functione sacerdotes succedunt: idque etiam maxime consentaneum est. nam cum omne gratiæ genus, quæ hoc sacramento tribuitur, a Christo capite ad membra deriuetur; merito debent corpori Christi mystico, idest fidelibus illud administrare, qui soli uerum eiusdem corpus conficiendi potestatem habent; cum præsertim fideles hoc ipso pænitentiæ sacramento ad sacram Eucharistiam sumendam apti, idoneique reddantur. Verum quanta olim religione in antiquissima Ecclesia ius ordinarij sacerdotis conseruatum fuerit, ex ueteribus Patrum decretis facile intelligitur; quibus cautum est, ne quis Episcopus, aut sacerdos in alterius parochia aliquid gerere auderet, sine eius auctoritate, qui illi præesset, aut nisi magna necessitas cogere uideretur. Ita uero ab Apostolo sancitum est, cum Tito præcepit, ut in singulis ciuitatibus sacerdotes constitueret; qui scilicet doctrinæ, & sacramentorum cælesti pabulo fideles alerent, & educarent. Quamquam, si mortis periculum imminet, & proprij sacerdotis facultas non datur; ne hac occasione aliquis pereat, in Ecclesia Dei custoditum fuisse, Concilium Tridentinum docet, ut unicuique sacerdoti liceret, non solum omni peccatorum genere,

Ioan. 2.

ad Titum 1

Tridẽ. Syn.

cuiuſcumque poteſtatis ſit, illa condonare, ſed etiam ab excommunicationis uinculo ſoluere. Iam, præter ordinis, & iurisdictionis poteſtatem, quæ prorſus neceſſaria ſunt, in primis opus eſt, ut huius ſacramenti miniſter tum ſcientia, & eruditione, tum prudentia præditus ſit. iudicis enim, & medici ſimul perſonam gerit. Ac quod ad primum attinet, ſatis conſtat, non uulgarem ſcientiam neceſſariam eſſe, qua & peccata inueſtigare, & ex uarijs peccatorum generibus, quæ grauia, quæ leuia ſint, pro cuiuſque hominis ordine, & genere iudicare poſ-
Ex S. Baſil. ſit. ut autem medicus eſt, ſumma quoque prudentia indiget. etenim diligenter prouidendum eſt, ut ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animã ſanandam, & in poſterum contra morbi uim muniendam aptiora eſſe uideantur. Ex quo poterunt fideles intelligere, cuiuis maximo ſtudio curandum eſſe, ut eum ſibi ſacerdotem deligat, quem uitæ integritas, doctrina, prudens iudicium commendet; qui, & quantum in eo officio, cui præeſt, ponderis ac momẽti ſit, & quæ cuique ſceleri pœna cõueniat, & qui uel ſoluendi, uel ligandi ſint, optime nouerit. Sed quoniam nemo eſt, qui non uehementer cupiat, ſcelera, & turpitudinem ſuam occultari; monendi ſunt fideles, nihil eſſe, quod timeant, ne ea, quæ ipſi confeſſione patefecerint, a ſacerdote ulli umquam indicentur, neue aliquod ex ea periculi genus ſibi ullo tempore creari poſſit. ſacræ enim ſanctiones
Ex Leone Papa. grauiſſime in eos ſacerdotes animaduerti uoluerũt,
qui

qui peccata omnia, quæ aliquis eis confessus fuerit, perpetuo, & religioso silentio compressa non tenuerint. Quare in Concilio Lateranēsi magno ita legimus: Caueat omnino sacerdos, ne uerbo, uel signo, uel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorē. Conc. Lat.

Sed iam ordo rerum postulat, cum de ministro dictum sit, ut quædam præcipua capita explicētur, quæ ad confessionis usum, & tractationem non parum sunt accōmodata. Magna enim fidelium pars, quibus uulgo nihil longius uideri solet, quam, ut dies illi, qui ecclesiastica lege confessioni præfiniti sunt, effluant: tantum absunt a Christiana perfectione, ut uix peccatorum suorum meminerint, quæ sacerdoti patefacienda essent, nedum cetera diligenter curent, quæ ad diuinam gratiam conciliandam uim habere maximam perspicuum est. Quare cum illorum saluti omni studio succurrendum sit; hoc primum sacerdotes in pænitente diligenter obseruabunt, si ueram peccatorum suorum contritionem habeat, certumque illi sit, ac deliberatum, in posterum a peccatis abstinere. Quod si ita animo affectum esse animaduerterint, moneant, & uehementer hortentur, ut pro tanto, & tam singulari beneficio maximas gratias Deo agat; ab eoque cælestis gratiæ præsidium petere numquam desinat; quo munitus, ac tectus, facile poterit prauis cupiditatibus resistere, ac repugnare. Docendus est etiā, ut nullum patiatur esse diem, quin aliquid de passionis Domini nostri mysterijs meditetur, ad eumque

De cōdicionibus ad confessionē uere pænitētis necessariis.

imitandum, & summa charitate amandum ipse se excitet, atque inflammet. hac enim meditatione assequetur, ut ab omnibus dæmonis tentationibus in dies se tutiorem esse sentiat. Neque enim ulla alia est causa, cur tam cito, uel leuiter ab hoste impugnati, animo, & uiribus succumbamus, quam quod ex cælestium rerum meditatione diuini amoris ignem concipere non studemus, quo mens recreari, atque erigi possit. Sin autem sacerdos intellexerit, eum, qui uelit confiteri, adeo peccata sua non dolere, ut uere contritus dicendus sit; conetur magno contritionis desiderio eum afficere; ut deinde huius præclari doni cupiditate incensus, illud a Dei misericordia petere, & efflagitare in animum inducat. In primis autem reprimenda est quorundam superbia, qui scelera sua excusatione aliqua uel defendere, uel minora facere nituntur. Nam exempli causa, cum aliquis fateatur, se ira uehementius commotum fuisse, statim huius perturbationis causam in alium confert, a quo prius sibi iniuriam factã esse queritur. Monendus itaque est, hoc elati animi, & hominis peccati sui magnitudinem uel despicientis, uel plane ignorantis, signum esse: tum uero eiusmodi excusationis genus, ad augendum potius, quam minuendum peccatum pertinere. nam qui ita factum suum probare contendit, hoc uidetur profiteri, se tunc patientia usurum esse, cum a nemine iniuria lædetur. quo quidem nihil homine Christiano indignius esse potest.

Etenim cum illius uicem dolere maxime debuerit, qui iniuriam fecit: tamen non peccati prauitate cõmouetur, sed fratri irascitur, ac, cum ei præclara occasio oblata fuerit, ut Deum patientia colere, & fratrem mansuetudine sua corrigere possit, salutis materiam ad perniciem suam conuertit. Perniciosior autem est illorum culpa existimanda, qui stulta quadam uerecundia impediti, peccata confiteri non audeant. Iis igitur hortãdo animos addere oportet: monendique sunt, nihil esse, quod uitia sua aperire uereantur; nulliq. mirum uideri debere, si intelligat homines peccare: qui quidem communis est omnium morbus, & in humanam imbecillitatem proprie cadit. Alij sunt, qui, uel quod raro pecca ta confiteri solent, uel quod nullam curam, & cogitationem in peruestigandis suis sceleribus posuerunt, nec commissa confessione expedire, nec, unde eius officij initium ducendum sit, satis sciunt: quos certe acrius obiurgare opus est, atque in primis docere, prius quam ad sacerdotẽ aliquis adeat, omni studio curandum esse, ut peccatorum suorum contritione commoueatur: id uero præstari nullo modo posse, nisi ea reminiscendo sigillatim recognoscere studeat. Quare, si sacerdos huiusmodi homines prorsus imparatos esse cognouerit, humanissimis uerbis a se dimittet, hortabiturque, ut ad cogitanda peccata aliquod spatium sumant, at deinde reuertantur. quod si forte affirmauerint, se in eam rem omne studium, &

diligentiam suam contulisse; (quoniam sacerdoti maximo uerendum est, ne, semel dimissi, amplius nõ redeant) audiendi erunt, præsertim uero si emendandæ uitæ studium aliquod præseferant, adduciq. possint, ut negligentiam suam accusent, quam se alio tempore diligenti, & accurata meditatione cõpensaturos promittant. in quo tamen magna cautio adhibenda est. si enim, audita confessione, iudicauerit, neque in enumerandis peccatis diligẽtiam, neque in detestandis dolorem pænitenti omnino defuisse; absolui poterit. sin autẽ utrumque in eo desiderari animaduerterit; auctor illi, & suasor erit, ut maiorem curam, quod antea dictum est, in excutienda conscientia adhibeat, hominemque, ut blandissime poterit, tractatum dimittet. Sed quoniam interdum contingit, ut mulieres, alicuius sceleris in priori confessione oblitæ, iterum ad sacerdotem non audeãt redire; quod uereãtur, ne uel in suspicionem magnæ improbitatis populo ueniant, uel singularis religionis laudem quærere existimẽtur: sæpe tum publice, tum priuatim docendum est, neminem tanta memoria esse, qui omnia sua facta, dicta, & cogitata meminisse queat: quapropter fideles nulla re deterrendos esse, quo minus ad sacerdotem reuertantur, si in memoriam alicuius criminis redierint, quod antea fuerit prætermissum. Hæc igitur, atque alia huius generis multa in confessione a sacerdotibus obseruanda erunt.

De satisfactione, pænitẽtiæ par

Nunc ad tertiam pænitentiæ partem, quæ satisfactio

factio appellatur, ueniendum est. Primum itaque satisfactionis nomen, & uis exponenda est. hinc.n. catholicæ Ecclesiæ hostes amplam occasionem dissidij, & discordiæ, cum maxima Christiani populi pernicie, arripuerunt. Est autem satisfactio, rei debitæ integra solutio: nam quod satis est, ei nihil uidetur deesse. quare cum de gratiæ reconciliatione loquimur, idem satisfacere significat, quod alteri tãtum præstare, quantũ irato animo ad ulciscẽdam iniuriã satis esse possit. atque ita satisfactio nihil aliud est, quam iniuriæ alteri illatæ compensatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, satisfactionis nomen diuinarum rerum doctores ad declarandam eam cõpensationem usurparunt, cum homo pro peccatis commissis Deo aliquid persoluit. Quo in genere quoniam multi gradus esse possunt, hinc fit, ut satisfactio uarie accipiatur. Ac prima quidem, & præstantissima illa est, qua pro scelerum nostrorum ratione, etiam si Deus summo iure nobiscum uelit agere, quidquid a nobis debeatur, cumulate persolutum est. Hæc uero eiusmodi esse dicitur, quæ nobis Deum propitium, & placatum reddidit, eamq. uni Christo domino acceptam ferimus, qui in cruce, pretio pro peccatis nostris soluto, plenissime Deo satisfecit. neque enim ulla res creata tanti esse potuit, quæ nos tam graui debito liberaret: atque, ut sanctus Ioannes testatur, ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Hæc igitur plena, &

cumu-

te, eiusque exequendæ necessitate.

Ioan. 2

cumulata est satisfactio, scelerum omniũ rationi, quæ in hoc sæculo commissa sunt, pariter, æqualiterque respondens: cuius pondere hominum actiones apud Deum plurimum ualent, ac sine eo nulla prorsus æstimatione dignæ haberentur. Atque huc
Psal. 115 Dauidis uerba uidentur spectare: qui postquã, secum ipse reputans, illud protulisset, Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? nihil præter hanc satisfactionem, quam calicis nomine expressit, dignum tot, tantisque beneficijs inuenire potuit: quare subiecit: Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Alterum satisfactionis genus, quæ & canonica appellatur, & certo temporis spatio definita perficitur. quare antiquissimæ Ecclesiæ usu receptum est, ut, cum pœnitentes a peccatis soluuntur, pœna aliqua eis irrogetur: cuius pœnæ solutio, satisfactio uocari consueuit. Eodem uero nomine quodlibet etiam pœnæ genus significatur, quam pro peccatis non quidem a sacerdote constitutam, sed sponte nostra susceptam, atque a nobis ipsis repetitam, sustinemus. Verum hæc ad pænitentiam, ut sacramentum est, minime pertinet; sed illa tantum sacramenti pars censenda est, quam diximus ex præcepto sacerdotis Deo pro peccatis dependi; hoc adiuncto, ut statutum cum animo, & deliberatum habeamus, peccata in posterum omni studio uitare. ita enim nonnulli definierunt: satisfacere, est Deo debitum honorem impendere. quod autem nemo

debitum

debitum honorem Deo possit tribuere, nisi qui pec cata omnino uitare constituat, satis apparet. Et satisfacere, est causas peccatorum excidere, & eorum suggestioni aditum non indulgere. In quam sententiam alij assenserunt, satisfactionem esse purgationem, qua eluitur, quidquid sordium pro pter peccati maculam in anima resedit, atque a pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, absoluimur. Quæ cum ita sint; facile erit fidelibus persuadere, quam necessarium sit, ut pœnitentes in hoc satisfactionis studio se exerceant. Docendi enim sunt, duo esse, quæ peccatum consequuntur, maculam, & pœnam: ac quamuis semper, culpa dimissa, simul etiam mortis æternæ supplicium, apud inferos constitutum, condonetur; tamen non semper contingit, quemadmodum a Tridentina Synodo declaratum est, ut Dominus peccatorum reliquias, & pœnam, certo tempo re definitam, quæ peccatis debetur, remittat. Cuius rei perspicua sunt exempla in sacris litte ris, Genesis tertio capite, Num. xij. & xxij. & alijs permultis locis: sed illud Dauidis clarissi mum, & maxime illustre intuemur: cui etsi Na than dixerat; Dominus quoque transtulit pecca tum tuum, non morieris; is tamen grauissimas pœ nas ultro subijt, Dei misericordiam his uerbis dies noctesque implorans: Amplius laua me ab iniqui tate mea, & a peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum

Trid. Syn.
Gen. 3
Num. 12
2. Reg. 12
Psal. 50

meum contra me est semper. Quibus uerbis illud petitum est a Domino, ut non solum crimen, sed pœnam etiam crimini debitam condonaret, atque a peccati reliquijs purgatum, in pristinum decoris, et integritatis statum restitueret. Atque hæc cum summis precibus peteret, eum tamen Dominus, tum filij ex adulterio suscepti, tum Absalonis, quem unice diligebat, defectione, & morte multauit, alijsque pœnis, & calamitatibus affecit,
Exod. quas illi antea intentarat. In Exodo etiam, etsi Dominus, Mosis precibus exoratus, populo idololatræ pepercerat, tamen minatus est, se tanti flagitij graues pœnas repetiturum esse; ipseque Moses testatus est fore, ut illud Dominus seuerissime in tertiam, & quartam usque generationem ulcisceretur. Hæc uero a sanctis Patribus in Ecclesia catholica semper tradita esse, ipsorum auctoritate apertissime comprobatur. Verum qua de causa factum sit, ut pœna omnis pænitentiæ sacramento, æque ac bapti-
Trid.Syn. smo, nō condonetur, præclare a sancta Tridētina Synodo explicatum est his uerbis. Diuinæ iustitiæ ratio exigere uidetur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint: aliter uero qui semel a peccati, & dæmonis seruitute liberati, & accepto spiritus sancti dono, scientes templum Dei uiolare, & spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut, occasione accepta, peccata leuiora

leuiora putantes, uelut iniurij, & contumeliosi spiritui sancto in grauiora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere a peccato reuocant, & quasi freno quodã coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & uigilantiores in posterum pænitentes efficiunt. Accedit, ut tamquam testificationes quædam sint doloris, quem ex peccatis commissis capimus: qua ratione Ecclesiæ fit satis, quæ nostris sceleribus grauiter offensa est. nam, ut sanctus Augustinus ait; Cor contritum, & humiliatum Deus non spernit. uerum quia plerũq. dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam per uerba uel alia quæcumque signa procedit; recte ab ijs, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pænitentiæ constituuntur, ut Ecclesiæ, in qua ipsa peccata remittuntur, satisfiat. Præterea, pænitentiæ nostræ exempla alios docent, quo modo ipsi uitam instituere, & pietatem sequi debeant. Cum enim pœnas nobis pro peccatis irrogatas ceteri homines intuentur; & summam cautionem sibi in omni uita adhibendam, & mores pristinos corrigendos esse intelligunt. Quare sapientissime illud ab Ecclesia obseruatum est, ut, cum ab aliquo publice flagitium commissum esset, publica etiã pænitentia ei indiceretur; ut ceteri timore perterriti, deinceps peccata diligentius uitarent: quod etiam in occultis criminibus, quæ grauiora essent, interdum fieri solitum erat. Sed, ut diximus, in publicis hoc perpetuum fuit, ut, qui ea commiserant,

S.Augustinus.

ante

ante quam publicam pœnitentiam suscepissent, non absoluerentur. interim uero Pastores pro illorum salute Deum rogabant, atque, ut ipsi etiam pœnitentes idem facerent, eos hortari non desinebant.
S. Ambros. Quo in genere summa fuit sancti Ambrosii cura, et sollicitudo: cuius lacrymis fertur quamplurimos, qui duro animo ad pœnitentiæ sacramentum accesserant, ita mollitos esse, ut ueræ contritionis dolorem conceperint. Verum postea tantum de ueteris disciplinæ seueritate remissum est, atque ita charitas refrixit, ut iam plerique ex fidelibus, ad peccatorum ueniam impetrandam, nullum intimum animi dolorem, atque gemitum cordis necessarium putent; sed illud satis esse arbitrentur, si speciem tantum dolentis habeant. Deinde uero huiusmodi pœnarum perpessione consequimur, ut capitis nostri
Ad Heb. 2 Iesu Christi, in quo passus est ipse, & tentatus, similitudinem, & imaginem geramus. nihil enim
D. Bernar. tam deforme uideri potest, ut a sancto Bernardo dictum est, quam, sub spinoso capite delicatum es-
Ad Rom. 8 se membrum. nam, teste Apostolo, coheredes su-
ad Tim. 2 mus Christi; si tamen compatimur, &, quod alio loco scripsit, si commortui sumus, & conniuemus;
D. Bernar. si sustinebimus, & conregnabimus. D. etiam Bernardus duo affirmat in peccato reperiri, maculam animæ, & plagam: ac turpitudinem quidem ipsam Dei misericordia tolli; uerum sanandis peccatorum plagis ualde necessariam esse eam curam, quæ in remedio pœnitentia adhibetur. quemadmo-

dum

dum enim, sanato uulnere, cicatrices quædam remanent, quæ & ipsæ curandæ sunt: ita in anima, culpa condonata, supersunt reliquiæ peccatorum purgandæ. Idem plane D Chrysostomi sententia cõfirmat, cum ait: Non satis est sagittam e corpore extrahi, sed plaga quoque, a sagitta inflicta, sananda est: sic etiam in anima post acceptam peccati ueniam pœnitentia curanda est, plaga relicta. D. Chrysostomus.
Frequentissime enim a sancto Augustino docemur, duo hæc in pœnitentia animaduertenda esse, Dei misericordiam, & iustitiam; misericordiam, qua peccata, & pœnas æternas illi debitas condonat; iustitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit. S. August.
Postremo, pœnitentiæ pœna a nobis suscepta Dei animaduersionem, suppliciaque in nos constituta anteuertit. ita enim docet Apostolus, cum ait: Si nosmet ipsos dijudicaremus, non utique iudicaremur: dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. Quæ cum fidelibus explicata fuerint, uix fieri poterit, quo minus ad pœnitentiæ opera maxime excitetur. 1. ad Cor. 11
Eius autem quanta uis sit, ex eo colligitur, quod tota a Christi domini passionis merito pendet. A quo etiam honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur. alterum est, ut immortalis gloriæ præmia mereamur; ita ut calix etiam aquæ frigidæ, quam in eius nomine dederimus, mercede non careat: alterum, ut pro peccatis nostris satisfaciamus. Neque uero id perfectissimam, Matth. 10
&

& cumulatissimam Christi domini satisfactionem obscurat; sed illud potius contra euenit, ut multo clariorem, & illustriorem reddat. Eo enim copiosior Christi gratia uidetur esse, quod non solum ea nobiscum communicantur, quæ ipse solus, sed illa etiam, quæ tamquam caput in membra suis sanctis, & iustis hominibus promeruit, ac persoluit: qua ratione fieri perspicuum est, ut iustæ, & honestæ piorum actiones tantum ponderis, et dignitatis habeant. Christus enim dominus, tamquam caput in membra, & uitis in palmites, gratiam suam in eos, qui sibi per charitatem coniuncti sunt, continẽter diffundit. Quæ quidẽ gratia bona opera nostra semper antecedit, comitatur, & consequitur, & sine qua mereri, et satisfacere Deo nullo modo possumus. Atque ita fit, ut iustis nihil deesse uideatur, cum operibus, quæ Dei uirtute efficiunt, & diuinæ legi pro humana mortalique condicione satisfacere, & uitam æternam, quam scilicet, si Dei gratia ornati e uita decesserint, consequentur, mereri possint. nota est enim illa Saluatoris uox: Qui autem biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum; sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in uitam æternam.

Ioan. 4

Quæ ad ueram satisfactionem requirantur.

Sed duo præcipue in satisfactione requiruntur. primũ est, ut is, qui satisfacit, iustus sit, ac Dei amicus. opera enim, quæ sine fide, et charitate fiunt, nullo modo Deo grata esse possunt. alterum, ut eiusmodi opera suscipiantur, quæ natura sua dolorem,

& molestiam afferant. cum enim præteritorum scelerum compensationes sint, atque, ut sanctus martyr Cyprianus ait, redemptrices peccatorum; omnino necesse est, ut aliquid acerbitatis habeant. quamquam non semper illud consequitur, ut qui se in illis molestis actionibus exercent, doloris sensum habeant. Sæpe enim uel patiendi consuetudo, uel accensa in Deum charitas efficit, ut quæ perpessu grauissima sunt, ne sentiātur quidem. Neque tamen iccirco fit, quo minus ea ipsa opera satisfaciendi uim habeant. siquidem hoc proprium est filiorum Dei, ita eius amore, & pietate inflammari, ut acerbissimis laboribus cruciati, aut nihil fere incommodi sentiant, aut omnia lætissimo animo perferant. Verum omne satisfactionis genus Pastores docebunt ad hæc tria præcipue conferendum esse, orationem, ieiunium, eleemosynam: quæ quidem tribus bonis, animæ, corporis, & ijs, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia a Deo accepimus, respondent. nihil uero aptius, & conuenientius ad extirpandas omnium peccatorum radices esse potest. Nam cum omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis sit, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitæ; nemo non uidet, hisce tribus morbi causis totidem medicinas, priori scilicet ieiunium, alteri eleemosynam, tertiæ orationem rectissime opponi. Præterea, si eos etiam, qui peccatis nostris offenduntur, spectemus; facile erit intelligere, cur ad hæc tria potissimum omnis satisfactio referatur.

S. Cyprianus.

1. Ioan. 2

hi uero ſunt Deus, proximus, nos ipſi. Quare Deum oratione placamus: proximo eleemoſyna ſatiſfacimus: nos ipſos uero ieiunio caſtigamus. Sed quoniam multæ uariæque ærumnæ, & calamitates, dum in hac uita ſumus, nos premunt; illud maxime fideles docendi ſunt, eos, qui patienti animo, quidquid laborioſi, & incommodi Deus immiſerit, ferant, amplam ſatisfaciendi, & merendi materiam nactos eſſe; qui autem inuiti, & repugnantes pœnam huiuſmodi ſuſtineant, omni ſatisfactionis fructu priuari, ſed Dei tantum, peccata iuſto iudicio ulciſcentis, animaduerſionem, & ſupplicium perferre. In eo uero ſumma Dei bonitas, & clementia maximis laudibus, & gratiarum actionibus prædicanda eſt, qui humanæ imbecillitati hoc condonauit, ut unus poſſet pro altero ſatisfacere. quod quidem huius partis pænitentiæ maxime proprium eſt. ut enim, quod ad contritioné, & confeſſionem attinet, nemo pro altero dolere, aut confiteri poteſt: ita, qui diuina gratia præditi ſunt, alterius nomine poſſunt, quod Deo debetur, perſoluere. quare fit, ut quodam pacto alter alterius onera portare uideatur. Nec uero de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus eſt, qui in apoſtolorum ſymbolo, ſanctorum communionem cófitemur. nam cum omnes eodem baptiſmo abluti Chriſto renaſcamur, eorundem ſacramentorum participes ſimus, in primis uero eiuſdem corporis, & ſanguinis Chriſti domini cibo, et potu recreemur; hoc apertiſſime demonſtrat,

Ad Gal. 6

nos,

nos omnes eiusdem esse corporis membra. Quemadmodum igitur neque pes suæ tantum, sed etiam oculorum utilitatis causa munere suo fungitur; neque rursus, quod oculi uideant, ad illorum propriam, sed ad communem omnium membrorum utilitatem referendum est: ita communia inter nos satisfactionis officia existimari debent. Neque tamen id sine ulla exceptione uerum est, si commoda omnia, quæ ex ea capiuntur, spectemus. nam satisfactionis opera, medicinæ etiam & curationes quædam sunt, quæ pænitenti ad sanandos prauos animi affectus præscribuntur: quo quidem utilitatis fructu eos, qui per se non satisfaciunt, prorsus carere perspicuum est. Hæc igitur de tribus pænitentiæ partibus, contritione, confessione, & satisfactione, copiose, & dilucide explicanda erunt.

Sed illud in primis a sacerdotibus obseruari oportet, ut, audita peccatorum confessione, ante quam pænitentem a peccatis absoluant, diligenter curent, ut, si quid ille forte de re, aut de existimatione proximi detraxerit, cuius peccati damnandus merito esse uideatur, cumulata satisfactione compenset. nemo enim absoluendus est, nisi prius, quæ cuiusque fuerint, restituere polliceatur. At quoniam multi sunt, quibus, etsi prolixe pollicentur, se officio satis esse facturos, tamen certum est, ac deliberatum numquam promissa exoluere; omnino ij cogendi sunt, ut restituant: sæpeque illud Apostoli eis inculcandum est, ut, qui furabatur, iam non Ad Eph. 4

non furetur; magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. In irroganda autem satisfactionis pœna, sacerdotes nihil sibi suo arbitratu statuendum esse, sed omnia iustitia, prudentia, & pietate dirigenda existimabunt. Atque, ut hac regula peccata metiri uideantur, & pœnitentes scelerum suorum grauitatem magis agnoscant; operæpretium erit, interdum eis significare, quæ pœnæ quibusdam delictis ex ueterum canonum præscripto, qui pœnitentiales uocantur, constitutæ sint. Igitur uniuersæ satisfactionis modum, culpæ ratio temperabit. Sed ex omni satisfactionum genere maxime conuenit pœnitentibus præcipere, ut certis aliquot, & definitis diebus orationi uacent, ac pro omnibus, & præsertim pro ijs, qui ex hac uita in Domino decesserunt, preces Deo faciant. Hortari uero etiam eos oportet, ut sæpe eadem satisfactionis opera, a sacerdote indicta, ultro suscipiant, ac repetant; atque ita mores suos componant, ut, ijs omnibus, quæ ad pœnitentiæ sacramentum pertinent, diligenter absolutis, tamen uirtutis pœnitentiæ studia nũquam intermittant. quod si interdum; etiam ob publicam offensionem, publica pœnitentia præscribenda fuerit, quamuis eam pœnitens refugiat, ac deprecetur, non erit facile audiendus: uerum persuadere ei oportebit, ut, quæ tum sibi, tum alijs salutaria futura sunt, libenti, & alacri animo excipiat. Hæc de pœnitentiæ sacramento, singulisq.

gulisque eius partibus ita docenda erunt, ut non solum ea fideles perfecte intelligant; sed etiam, iuuante Domino, re ipsa pie, & religiose præstare animum inducant.

DE EXTREMAE VNCTIONIS SACRAMENTO.

CVM sancta scripturarum oracula ita doceant; In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis; tacite Parochi admonētur, nullum tempus prætermittendum esse fidelem populum cohortandi, ut in assidua mortis meditatione uersetur. Quoniam autem extremæ unctionis sacramentum non potest supremi illius diei memoriam coniunctam nō habere; facile intelligitur, de eo sæpe agendum esse, non solum ob eam causam, quod illarum rerum mysteria, quæ ad salutem pertinent, aperire, & explicare maxime conuenit; sed etiam quia fideles, moriendi necessitatem omnibus propositam esse, animo repetentes, prauas cupiditates coercebunt; quare fiet, ut in ipsa mortis expectatione minus se perturbari sentiant; sed immortales Deo gratias agant, qui, ut baptismi sacramento aditum nobis ad ueram uitam patefecit, ita etiam, ut ex hac mortali uita decedentes, expeditiorem ad cælum uiam haberemus, extremæ unctionis sacramentum instituit. Vt igitur, quæ ad

Eccle. 7

eam explicationem magis necessaria sunt, eodem fere ordine, qui in alijs sacramentis seruatus est, exponantur; primum illud tradendum erit, hoc sacramentum iccirco extremam unctionem appellatum esse, quod hæc omnium sacrarum unctionum, quas dominus Saluator noster Ecclesiæ suæ commendauit, ultima administranda sit. Quare hæc ipsa unctio a maioribus nostris sacramentum etiam unctionis infirmorum, & sacramentum exeuntium dicta est: quibus uocabulis fideles in memoriam nouissimi illius temporis facile redire possunt. Quod autem extremæ unctioni propria sacramenti ratio conueniat, in primis explananandum est: id uero perspicuum fiet, si uerba, quibus sanctus
Iacobi 5 *Iacobus apostolus huius sacramenti legem promulgauit, attendamus. Infirmatur quis in uobis? inquit: Inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus: &, si in peccatis sit, remittentur ei. Nam quod peccata condonari Apostolus affirmat, in eo declarat sacramenti uim, & naturam. Hanc uero catholicæ Ecclesiæ de extrema unctione perpetuam doctrinam fuisse, cum alia plura Concilia te-*
Trid. Syn. *stantur, tum a Tridentina Synodo hoc ita declaratum est, ut in eos omnes anathematis pœnam constituerit, qui aliter docere, aut sentire audeant.*
Innocētius primus. *Ac Innocentius quoque primus hoc sacramentum fidelibus maxime commendat. Constanter itaque*
docendum

docendum est a Pastoribus, uerum sacramentum esse; nec plura, sed unum, quamuis per plures unctiones administretur; quarum singulis propriæ preces, ac peculiaris forma adhibenda est. Vnum uero est non partium continuatione, quæ diuidi non possint, sed perfectione: cuiusmodi sunt cetera omnia, quæ ex pluribus rebus constant. Nam quemadmodum domus, quæ ex multis, & diuersis rebus composita est, una tantum forma perficitur: ita hoc sacramentum, & si ex pluribus rebus, & uerbis constituitur, unum tamen signum est, & unius rei, quam significat, efficientiam habet. Docebunt præterea Parochi, quæ sint huius sacramenti partes, elementum, inquam, & uerbum. hæc enim a sancto Iacobo prætermissa non sunt: in quibus singulis sua mysteria licet animaduertere. Eius igitur elementum, siue materia, quemadmodum Concilia, ac præcipue Tridentinum decreuit, est oleum ab Episcopo consecratum, liquor scilicet, non ex quauis pingui, & crassa natura, sed ex olearum baccis tantummodo expressus. Aptissime autem hæc materia illud significat, quod ui sacramenti interius in anima efficitur. nam ut oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit: ita sacramenti uirtus animæ tristitiam, ac dolorem minuit. Oleum præterea sanitatem restituit, hilaritatem affert, & lumini tamquam pabulum præbet: tum uero ad recreandas defatigati corporis uires maxime accommodatum est. Quæ

Iacobi 5.

Tridē. Syn.

omnia, quid in ægroto diuina uirtute per huius ſacramenti adminiſtrationem efficiatur, declarant. Hæc de materia ſatis ſint. Forma uero ſacramenti eſt uerbum, & ſollemnis illa precatio, quam ſacerdos ad ſingulas unctiones adhibet, cum inquit: Per iſtam ſanctam unctioné indulgeat tibi Deus, quidquid oculorũ, ſiue nariũ, ſiue tactus uitio deliquiſti. Quod autem hæc uera ſit, & propria huius sacramenti forma, ſanctus Iacobus apoſtolus ſignificat, cum ait; Et orent ſuper eum, & oratio fidei ſaluabit infirmum. Ex quo licet cognoſcere, formam precationis modo proferendam eſſe: tametſi, quibus potiſſimum uerbis concipienda ſit, Apoſtolus non expreſſerit. Verum hoc ad nos fidei Patrum traditione permanauit, ita ut omnes Eccleſiæ eam formæ rationem retineant, qua omnium mater, & magiſtra ſancta Eccleſia Romana utitur. nam etſi aliqui nonnulla uerba immutant, cum pro; Indulgeat tibi Deus; ponunt, Remittat, uel Parcat, interdum etiam Sanet, quidquid commiſiſti: tamé, quoniam nulla ſit ſententiæ immutatio, conſtat eandem ab omnibus formam religioſe ſeruari. Nec uero quiſquam miretur, cur factum ſit, ut aliorum ſacramentorum forma uel abſolute ſignificet quod efficit, ut cum dicimus; Ego te baptizo; aut; Signo te ſigno crucis; uel tamquam ab imperantibus pronuncietur; ut cum in ſacramento ordinis adminiſtrando dicitur; Accipe poteſtatem; hæc una uero extremæ unctionis forma precatione quadá abſoluatur:

Iacobi 5

ſoluatur: id enim optimo iure conſtitutum eſt. nam cum hoc ſacramentum propterea adhibeatur, ut, præter ſpiritualem gratiam, quam tribuit, ſanitatem etiam reſtituat ægrotis: tamen, quia non ſemper ſequitur, ut ægri a morbis conualeſcant, ob eam cauſam precatione forma conficitur, ut a Dei benignitate id impetremus, quod ſacramenti uis conſtanti, & perpetuo ordine efficere non ſolet. Adhibentur autem ritus proprij in huius quoque ſacramenti adminiſtratione: ſed eorũ maxima pars precationes continet, quibus ſacerdos ad ægroti ſalutem impetrandam utitur. nullum enim eſt aliud ſacramentum, quod pluribus precibus conficiatur: ac recte quidem: quoniam eo potiſſimum tempore fideles pijs obſecrationibus adiuuandi ſunt. quare & alij omnes, quos tum adeſſe contigerit, & præcipue Parochi debét orare Deum ex animo, & eius miſericordiæ, laborantis uitam et ſalutem omni ſtudio commendare.

Vnctionis extremæ ſacramentũ a Chriſto inſtitutũ, & quibus conferendum.

Verum cũ demonſtratum ſit, extremam unctionẽ uere, & proprie in ſacramentorum numero habendam eſſe; illud etiam ſequitur, eius inſtitutionem a Chriſto domino profectam eſſe; quæ poſtea a ſancto Iacobo apoſtolo fidelibus propoſita, & promulgata eſt. Quamquam idem Saluator huius unctionis ſpecimen quoddam dediſſe uiſus eſt, cum diſcipulos ſuos binos, & binos ante faciem ſuam miſit. de illis enim apud Euangeliſtam ita ſcriptum eſt: Exeuntes prædicabant, ut pænitentiam agerent, & Mar. 6

dæmonia multa eijciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabant. quam quidem unctionem non ab apostolis inuentam, sed a Domino præceptam, non naturali aliqua uirtute præditam, sed mysticam, potius ad sanandos animos, quam ad corpora curanda institutam fuisse, credendum est. quam rem sancti Dionysius, Ambrosius, Chrysostomus, & Gregorius magnus asserunt: ut nullo modo dubitandum sit, quin hoc unum ex septem catholicæ Ecclesiæ sacramentis summa cum religione accipere oporteat. Sed docendi sunt fideles, quamuis hoc sacramentum ad omnes pertineat, quædam tamen hominum genera excipi, quibus administrandum non sit. Ac primum excipiuntur, qui sano, & infirmo corpore sunt: ijs enim extremam unctionem tribuendam non esse, & Apostolus docet, cum inquit; Infirmatur quis in uobis? & ratio ostendit; siquidem ob eam rem instituta est, non modo ut animæ, sed etiam ut corpori medicinam afferat. Cum igitur illi tantum, qui morbo laborant, curatione indigeant; iccirco ijs etiam, qui adeo periculose ægrotare uidentur, ut, ne supremus illis uitæ dies instet, metuendum sit, hoc sacramentum præberi debet. In quo tamen grauissime peccant, qui illud tempus ægroti ungendi obseruare solent, cum, iam omni salutis spe amissa, uita, & sensibus carere incipiat. constat enim, ad uberiorem sacramenti gratiam percipiendam plurimum ualere, si ægrotus, cum in eo adhuc

integra

S. Dionysius, Ambrosius, Chrisostomus, Grégorius.

Iacobi 5.

integra mens, & ratio uiget, fidemque, & religioſam animi uoluntatem afferre poteſt, ſacro oleo liniatur. Quare Parochis animaduertendum eſt, ut eo potiſſimum tempore cæleſtem medicinam adhibeant, illam quidem ſemper ui ſua admodum ſalutarem, cum eorum etiam pietate, & religione, qui curandi ſunt, magis profuturam intellexerint. Nemini igitur, qui graui morbo affectus non ſit, ſacramentum unctionis dare licet, tametſi uitæ periculum adeat; uel quia periculoſam nauigationem paret; uel quia prælium initurus ſit, a quo certa mors illi impendeat; uel etiam, ſi capitis damnatus ad ſupplicium raperetur. Omnes præterea, qui rationis uſu carent, ad hoc ſacramentum ſuſcipiẽdum apti non ſunt; & pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias ſanare huius ſacramenti remedio opus ſit; amentes item, & furioſi, niſi interdum rationis uſum haberent, & eo potiſſimum tempore pij animi ſignificationẽ darent, peterentq. ut ſacro oleo ungerentur. nam qui ab ipſo ortu numquam mentis & rationis compos fuit, ungendus nõ eſt: ſecus uero ſi ægrotus, cum mente adhuc integra huius ſacramenti particeps fieri uoluiſſet, poſtea in inſaniam & furorẽ incidit. Non ſunt autem omnes corporis partes ungendæ, ſed eæ tantum, quas ueluti ſenſuum inſtrumenta natura homini attribuit, oculi propter uiſionem, aures propter auditum, nares propter odoratum, os propter guſtum, uel ſermonem, manus propter tactum; qui tametſi toto

corpore

corpore æquabiliter fuſus eſt, in ea tamen parte maxime uiget. Hunc autem ungendi ritum uniuerſalis Eccleſia retinet, atque etiam huius ſacramenti naturæ optime conuenit: medicamenti enim eſt inſtar. Ac quoniam in corporis morbis, quamuis uniuerſum corpus male affectum ſit, tamen illi tantum parti curatio adhibetur, a qua, tamquam a fonte, & origine, morbus manat; iccirco non totum corpus, ſed ea membra, in quibus potiſſimum ſentiendi uis eminet, renes etiam, ueluti uoluptatis, & libidinis ſedes, unguntur; tum pedes, qui nobis ingreſſus, & ad locum mouendi principium ſunt. In quibus illud obſeruare oportet, in una, eademque ægrotatione, cum æger in eodem uitæ periculo poſitus eſt, ſemel tantum ungendum eſſe. Quod ſi poſt ſuſceptam hanc unctionem æger conualuerit; quoties poſtea in id uitæ diſcrimen inciderit, toties eiuſdem ſacramenti ſubſidium ei poterit adhiberi. ex quo patet, in eorum ſacramentorum numero, quæ iterari ſolent, reponendam eſſe.

Extrema unctio qua præparatione ſuſcipienda; quis miniſter, & fructus illius.

Quoniam uero omni ſtudio curare oportet, ne quid ſacramenti gratiam impediat; ei uero nihil magis aduerſatur, quam alicuius peccati mortiferi conſcientia; ſeruanda eſt catholicæ Eccleſiæ perpetua conſuetudo, ut, ante extremam unctionem, pænitentiæ, & Euchariſtiæ ſacramentum adminiſtretur. Ac deinde ægroto perſuadere Parochi ſtudeãt, ut ea fide ſe ungendum ſacerdoti præbeat, qua olim, qui ab apoſtolis ſanandi erant, ſe ipſos offerre conſueuerant.

ſueuerant. In primis autem animæ ſalus, deinde corporis ualetudo cum illa adiunctione, ſi ea ad æternam gloriam profutura ſit, expetenda eſt. Nec uero dubitare fideles debent, quin ſanctæ illæ, & ſollemnes preces a Deo audiantur, quibus ſacerdos non ſuam, ſed Eccleſiæ, & domini noſtri Ieſu Chriſti perſonam gerens utitur. Qua una maxime re cohortandi ſunt, ut huius ſaluberrimi olei ſacramentum ſancte, & religioſe ſibi adminiſtrãdum curent, cum & acrior pugna inſtare, & uires cum animi, tũ corporis deficere uideãtur. Iam uero, quis extremæ unctionis miniſter ſit, ab eodem Apoſtolo, qui Domini legẽ promulgauit, didicimus: inquit enim. Inducat presbyteros. quo nomine non eos ſignificat, qui ætate prouectiores ſunt, quemadmodum ſapienter Tridentina Synodus expoſuit, aut qui in populo principem locum obtinent, ſed ſacerdotes, qui ab ipſis Epiſcopis per manuum impoſitionem rite ordinati ſunt. Sacerdoti igitur huius ſacramenti adminiſtratio commiſſa eſt. Neque tamen ex ſanctæ Eccleſiæ decreto cuiuis ſacerdoti, ſed proprio Paſtori, qui iuriſdictionem habeat, ſiue alteri, cui ille eius muneris fungendi poteſtatem fecerit, hoc ſacramentum adminiſtrare licet. Illud uero maxime animaduertendum eſt, ſacerdotem in ea adminiſtratione, quemadmodum etiam in alijs ſacramentis ſit, Chriſti domini noſtri, & ſanctæ Eccleſiæ, eius ſponſæ, perſonam ſuſtinere. Explicandæ etiam ſunt accuratius utilitates, quas ex hoc ſacramento capi-

Iacobi 5.

Trid. Syn.

mus: ut, si nihil aliud fideles ad eius usum possit allicere, ipsa saltem utilitate ducantur: cum ita comparatum sit, ut omnia fere nostris commodis metiamur. Docebunt igitur Pastores, hoc sacramento gratiam tribui, quæ peccata, & in primis quidem leuiora, &, ut communi nomine appellantur, uenialia, remittit: exitiales enim culpæ, pænitentiæ sacramento tolluntur. neque. n. hoc sacramentum primario loco ad grauiorum criminum remissionem institutum est: sed baptismus tantum, & pænitentia ui sua hoc efficiunt. Altera est sacræ unctionis utilitas, quod animam a langore, & infirmitate, quam ex peccatis contraxit, & a ceteris omnibus peccati reliquijs liberat. Tempus autem huic curationi opportunissimum existimandum est, cum graui morbo afflictamur, ac uitæ periculum impendet. Etenim homini natura insitum est, ut nihil in rebus humanis æque, ac mortem, pertimescat. auget autem magnopere hunc timorem præteritorum scelerum memoria; cum præsertim grauissima conscientiæ nostræ accusatio nos urgeat. ut enim scri-
Sap. 4 *ptum est: Venient in cogitationem peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex aduerso iniquitates ipsorum. Deinde illa cura, & cogitatio uehementer angit, quod paulo post stare oporteat ante tribunal Dei, a quo de nobis iustissima pro eo, ac meriti fuerimus, sententia ferenda sit. Sæpe autem euenit, ut fideles hoc terrore perculsi, se miris modis exagitari sentiant. Nihil autem ad mortis tranquilli-*

tatem

tatem magis conducit, quam si tristitiam abijciamus, & læto animo Domini aduentum expectemus; paratique simus, depositum nostrum, quandocumque illud a nobis repetere uoluerit, libenter reddere. Vt igitur hac sollicitudine fidelium mentes liberentur, animusque pio, & sancto gaudio repleatur, extremæ unctionis sacramentum efficit. Præterea, aliud etiam, quod merito omnium maximum uideri potest, ex eo consequimur. nam etsi humani generis hostis, quoad uiuimus, numquam desinit de interitu, & exitio nostro cogitare: nullo tamen tempore, ut nos omnino perdat, ac, si fieri possit, spem nobis diuinæ misericordiæ eripiat, uehementius omnes neruos contendit, quam cum supremum uitæ diem appropinquare animaduerterit. Quamobrem fidelibus arma, & uires hoc sacramento subministrantur, quibus aduersarij uim, & impetum frangere, & illi fortiter repugnare possint. alleuatur enim, & erigitur ægri animus diuinæ bonitatis spe; eaque confirmatus morbi incommoda oĩa fert leuius, ac ipsius Dæmonis, calcaneo insidiantis, artificium, & calliditatem facilius eludit. Accedit postremo, siquidem profutura sit, etiam corporis sanitas. Quod si ægroti hoc tempore eam minus consequuntur, id quidem non sacramenti uitio, sed ob eam potius causam euenire credendum est, quod eorum magna pars, uel qui sacro oleo perunguntur, uel a quibus administratur, fides infirmior est. testatur enim Euangelista, Matth. 13

Domi-

Dominum apud suos multas uirtutes nõ fecisse propter incredulitatem illorum. Quamquam etiam recte dici potest, Christianam religionem, ex quo altius tamquam radices egit in animis hominum, minus iam huiusmodi miraculorum adminiculis indigere, quam olim nascentis Ecclesiæ initio necessaria esse uiderentur. Sed tamen hoc loco fides magnopere excitanda erit. utcumque enim, quod ad corporis ualetudinem attinet, Dei consilio & uoluntate ceciderit, certa spe niti fideles debent, se huius sacri olei uirtute spiritualem sanitatem consecuturos esse; futurumque, ut, si eos uita decedere cõtingat, præclaræ illius uocis fructum percipiant, qua scriptum est; Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Hæc de extremæ unctionis sacramento breuiter quidem dicta sunt: uerum, si hæc ipsa rerum capita a Pastoribus latius, & ea, qua decet, diligentia explanata erunt; dubitandum non est, quin fideles ex hac doctrina maximum pietatis fructum percipiãt.

DE ORDINIS SACRAMENTO.

SI QVIS aliorum sacramentorum naturam, et rationem diligenter considerarit, facile perspiciet, ea omnia ab ordinis sacramento ita pendere, ut sine illo partim confici, & administrari nullo modo queant; partim sollemni cerimonia, & religioso quodam ritu, ac cultu carere uideantur. Quare ne-

cesse

cesse est, ut Pastores institutam sacramentorum doctrinam persequentes, eo diligentius de ordinis etiã sacramento sibi agendum arbitrentur. Proderit autem maxime hæc explicatio primum quidem illis ipsis, deinde alijs, qui ecclesiasticæ uitæ rationem ingressi sunt, postremo etiam fideli populo; ipsis, quod, dum in huius argumenti tractatione uersantur, ad eam gratiam excitandam, quam hoc sacramento adepti sunt, magis commouentur, alijs, qui in sortem Domini uocati sunt, partim ut eodem pietatis studio afficiantur. partim, uero, ut earum rerum cognitionem percipiant, quibus instructi uiam sibi ad ulteriores gradus facilius munire possint. Reliquis autem fidelibus primum quidem ut intelligant, quo honore digni sint ecclesiæ ministri; deinde, quoniam sæpe contingit, ut multi adsint, uel qui spe liberos suos adhuc infantes ecclesiæ ministerio destinarint, uel qui sua sponte et uoluntate illud uitæ genus sequi uelint; quos certe ignorare minime æquum est, quæ præcipue ad hanc rationem pertinent: primum itaque fidelibus tradendum est, quanta sit huius instituti, si summum eius gradum, hoc est sacerdotium spectemus, nobilitas, & excellentia. nam cum Episcopi, & sacerdotes tamquã Dei interpretes, & internuncij quidam sint, qui eius nomine diuinam legem, & uitæ præcepta homines edocent, & ipsius Dei personam in terris gerunt; perspicuum est, eam esse illorum functionem, qua nulla maior excogitari possit. quare merito nõ

solum angeli, sed Dij etiam, quod Dei immortalis uim, & numen apud nos teneant, appellantur. Quamuis autem omni tempore summam dignitatem obtinuerint; tamen noui testamenti sacerdotes ceteris omnibus honore longe antecellunt. potestas enim tum corpus, & sanguinem Domini nostri conficiendi, & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata est, humanam quoque rationem, atque intelligentiam superat; nedum ei aliquid par, & simile in terris inueniri queat. Deinde uero, quemadmodum Saluator noster a patre, apostoli autem, ac discipuli in uniuersum mundum a Christo domini missi sunt; ita quotidie sacerdotes, eadem, qua illi, potestate præditi, ad consum-
Ad Eph. 4 mationem sanctorum in opus ministerij in ædificationem corporis Christi mittuntur. Huius igitur tanti officij onus nemini temere imponendum est,
Ad Heb. 5 sed ijs tantum, qui illud uitæ sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere possint. Nec uero quisquam sumat sibi honorem, sed qui uocatur a Deo tamquam Aaron. Vocari autem a Deo dicuntur, qui a legitimis Ecclesiæ ministris uocantur. nam qui in hoc ministerium se ipsos arroganter inferunt, atque intrudunt, de his Dominum intelle-
Hier. 23 xisse docendum est, cum inquit: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant. quo quidem hominum genere nihil infelicius, ac miserius, nihil Ecclesiæ Dei calamitosius est potest.

Sed

Sed quoniam in omni actione suscipienda magno pere refert, quem sibi quisque finem constituat; (optimo enim fine posito, recte omnia consequuntur) de hoc in primis, qui sacris initiari uolunt, admonendi sunt, ut nihil sibi tanto munere indignũ proponant. qui quidem locus eo diligentius tractandus erit, quo grauius hoc tempore ea in re peccare fideles solent. Alij enim eo consilio ad hanc uiuendi rationem se conuertunt, ut, quæ ad uictum, uestitumque necessaria sunt, parent, ita ut, præter quæstum, nihil aliud in sacerdotio, quemadmodum uulgo ceteri omnes in quouis sordidi artificij genere, spectare uideantur. Quamuis enim, ex apostoli sententia, natura, & diuina lex iubeat, ut qui altari seruit, ex altari uiuat: tamen, questus, & lucri causa ad altare accedere, maximum sacrilegium est. Alios honorum cupiditas, & ambitio ad sacerdotalem ordinem ducit. Alij uero, ut diuitiis affluant, initiari uolunt. cuius quidem rei illud argumento est, quod, nisi opulentum aliquod ecclesiasticum beneficium ijs deferatur, nullam sacri ordinis cogitationem habent. hi uero sunt, quos Saluator noster mercenarios appellat; & quos Ezechiel dicebat, semet ipsos, & non oues pascere. quorum turpitudo, & improbitas non solum sacerdotali ordini magnas tenebras offudit, ita ut iam nihil fere a fideli populo haberi possit contemptius, & abiectius; uerum etiam efficit, ut ipsi nihil amplius ex sacerdotio consequantur,

Quanta circumspectione ad sacros ordines accedendum.

1. ad Cor. 9

Ioan. 10

Ezech. 3

quam Iudas ex apoſtolatus munere; quod illi ſempiternũ exitium attulit. Illi autem oſtio in Eccleſiam introire merito dicuntur, qui a Deo legitime uocati eccleſiaſtica munera eius unius rei cauſa ſuſcipiunt, ut Dei honori inſeruiant. Neque tamen hoc ita accipiendum eſt, quaſi eadem lex æque omnibus non ſit impoſita. Homines enim ob eam rem cõditi ſunt, ut Deum colant. quod præcipue fideles, qui baptiſmi gratiam conſecuti ſunt, ex toto corde, ex tota anima, & ex totis uiribus præſtare debent. Verũ qui ordinis ſacramento initiari uolunt, hoc ſibi proponant opus eſt, ut non ſolum Dei gloriam in omnibus rebus quærant, quod quidem cum omnibus, tum maxime fidelibus commune eſſe conſtat; ſed etiam ut alicui certo eccleſiæ miniſterio addicti, in ſanctitate, & iuſtitia illi ſeruiant. Nam ut in exercitu omnes quidem milites imperatoris legibus parent, ſed inter eos tamen alius centurio, alius præfectus eſt, alij alia munera obeunt: ita, quamuis omnes fideles pietatem, & innocentiã ſectari omni ſtudio debeant, quibus rebus maxime Deus colitur, eos tamen, qui ordinis ſacramento ſunt initiati, præcipua quædam munera, & functiones in eccleſia exequi oportet. nam & ſacra pro ſe ipſis, & pro omni populo faciunt; & diuinæ legis uim tradunt; ad eamque prompto, & alacri animo ſeruandam fideles hortantur, & inſtituunt; & Chriſti domini ſacramento, quibus omnis gratia impertitur, & augetur, adminiſtrant; &, ut uno uerbo comple-

complectamur, a reliquo populo ſegregati, in omnium longe maximo, & præſtantiſſimo miniſterio ſe exercent.

His igitur explicatis, accedent Parochi ad ea tradenda, quæ propria huius ſacramenti ſunt; ut intelligant fideles, qui in eccleſiaſticum ordinem cooptari uolunt, ad quodnam officij genus uocentur, quantaque ipſi Eccleſiæ, eiusque miniſtris poteſtas diuinitus tributa ſit. Ea autem duplex eſt, ordinis, & iuriſdictionis. Ordinis poteſtas ad uerum Chriſti domini corpus in ſacroſancta Euchariſtia refertur. Iurisdictionis uero poteſtas tota in Chriſti corpore myſtico uerſatur. ad eam enim ſpectat, Chriſtianum populum gubernare, & moderari, & ad æternam, cæleſtemque beatitudinem dirigere. Verum ordinis poteſtas non ſolum conſecrandæ Euchariſtiæ uim, & poteſtatem continet, ſed ad eam accipiẽdam hominum animos præparat, & idoneos reddit, ceteraque omnia complectitur, quæ ad Euchariſtiam quouis modo referri poſſunt. eius uero plura ex ſacris litteris teſtimonia afferri poſſunt; ſed illa præclara, & grauiſſima ſunt, quæ apud ſanctos Ioannem, & Matthæum leguntur: inquit enim Dominus: Sicut miſit me Pater, & ego mitto uos: accipite ſpiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt. Et: Amen dico uobis: quæcumque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo; et quæcũque ſolueritis ſuper terram,

De duplici poteſtate eccleſiaſtica, ordinis & iuriſdictionis.

Ioan.20

Matth.18

erunt soluta & in cælo. Quæ quidem loca a Pastoribus ex sanctorum Patrum doctrina, & auctoritate explanata, maximum ueritati lumen afferre poterunt. Hæc autem potestas plurimum illi præstat, quæ in naturæ lege certis hominibus, qui res sacras curarent, tributa est. Nam & illa ætas, quæ scriptam legem antecessit, suum sacerdotium, suamque potestatem spiritualem habuerit, necesse est, cum legem habuisse satis constet. hæc duo enim
Ad Heb. 7 ita coniuncta esse testatur Apostolus, ut, eorum altero translato, simul etiam alterum transferri necesse sit. Cum igitur naturali instinctu homines agnoscerent, Deum colendum esse; consequens erat, ut in quauis republica aliqui sacrorum, & diuini cultus procurationi præficerẽtur, quorum potestas aliquo modo spiritualis diceretur. Eadem etiam potestate populus Israeliticus non caruit: quæ tametsi dignitate superior fuit, quam illa, qua in lege naturæ sacerdotes præditi erant, longe tamẽ inferior, quam legis euangelicæ spiritualis potestas, existimanda est. hæc enim cælestis est, omnemque angelorum etiam uirtutem superat, neque a sacerdotio
Ad Heb. 7 Mosaico, sed a Christo domino, qui non secundum Aaron sacerdos fuit, sed secundum ordinem Melchisedec ortum habet. is enim, qui summa potestate gratiam tribuendi, & peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatem, quamuis uirtute definitam, & sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suæ reliquit. quare ad eam exercendam certi ministri

instituti

instituti sunt, et sollemni religione consecrati: quæ quidem consecratio ordinis sacramentũ, uel sacra ordinatio uocatur. Placuit autem sanctis Patribus hoc uocabulo uti, quod latissimam significationem habet, ut dignitatem & excellentiam ministrorum Dei indicarent. Est enim ordo, si propriam eius uim, & notionem accipiamus, dispositio superiorum, & inferiorum rerum, quæ inter se ita aptæ sunt, ut una ad alteram referatur. Cum itaque in hoc ministerio multi sint gradus, & uariæ functiones; omnia uero certa ratione distributa sint, & collocata; recte, & commode ordinis nomen ei impositum uidetur. Quod autẽ inter cetera Ecclesiæ sacramenta sacra ordinatio numeranda sit; sancta Tridentina Synodus ratione illa, quæ sæpius repetita est, comprobauit. nam cum sacramentum sit rei sacræ signum; id uero, quod hac consecratione extrinsecus fit, gratiam & potestatem significet, quæ illi tribuitur, qui consecratur; omnino sequi perspicuum est, ordinem uere ac proprie sacramentum dicendum esse. quare Episcopus ei calicem cum uino, & aqua, & patenam cum pane porrigens, qui sacerdos ordinatur, inquit: Accipe potestatem offerendi sacrificium &c. quibus uerbis semper docuit Ecclesia, dum materia exhibetur, potestatem cõsecrãdæ Eucharistiæ, charactere animo impresso, tradi, cui gratia adiuncta sit, ad illud munus rite et legitime obeundum: quod Apostolus his uerbis declarat: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, 2. ad Tim. 1

Trid. Syn.

quæ est in te, per impositionem manuum mearum; non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed uirtutis, & dilectionis, & sobrietatis.

Sacramentũ ordinis uarios habet sui exercendi ministros.

Iam uero, ut sacræ Synodi uerbis utamur, cum diuina res sit tanti sacerdotij administratio; cõsentaneum fuit, quo dignius, & maiori cum ueneratione exerceri posset, ut in ecclesiæ ordinatissima dispositione plures essent, & diuersi ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deseruirent; atque hi quidem ita distributi, ut qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderẽt. Docendum igitur erit, hosce omnes ordines septenario numero contineri, semperq. ita a catholica Ecclesia traditum esse: quorum nomina hæc sunt, Ostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Sacerdos. Hunc autem ministrorum numerum recte ita definitum esse, probari potest propter ea ministeria, quæ ad sacrosanctum missæ sacrificium, & Eucharistiam uel conficiendam, uel administrandam, cuius causa præcipue sunt instituta, necessaria uidentur. Ex his alij maiores, qui etiam sacri dicuntur, alij minores sunt. Maiores, uel sacri, sunt, Ordo Sacerdotalis, Diaconatus, et Subdiaconatus: ad minores referuntur Acolyti, Exorcistæ, Lectores, Ostiarij. de quorum singulis pauca dicenda sunt; ut habeant Parochi, unde eos potissimum instituant, quos nouerint aliquo ordine initiandos esse. Incipiendum est autem a prima tonsura: quam quidem, docere oportet, quandam præpara-

parationem esse ad ordines accipiendos. Vt enim homines ad baptismum exorcismis, ad matrimonium sponsalibus præparari solent, ita, cum, tonso capillo, Deo dedicantur, tamquam aditus ad ordinis sacramentum illis aperitur. declaratur enim, qualis esse debeat, qui sacris imbui cupit. Nam Clerici nomen, quod ei tunc primum imponitur, ab eo deductum est, quod Dominum sortem, & hereditatẽ suam habere incipiat; ueluti qui in Hebræorum populo, diuino cultui mancipati erant: quibus uetuit Dominus aliquam agrorum partem in terra promissionis distribui, cum inquit: Ego pars, & hereditas tua. Ac quamuis id omnibus fidelibus commune sit, præcipua tamen ratione ijs conueniat necesse est, qui se Dei ministerio consecrarunt. Tondentur uero capilli ad coronæ speciem, & similitudinẽ, quam perpetuo conseruare oportet: & ut quisque in altiori deinceps ordinis gradu collocatur; sic eius orbis forma latior circumscribi debet. quod quidem ex apostolorum traditione acceptum esse, docet Ecclesia; cum de huiusmodi tondendi more sancti Dionysius Areopagita, Augustinus, Hironymus, uetustissimi, & grauissimi Patres, meminerint. Primum autem omnium, ferunt, apostolorum Principem eam consuetudinem induxisse ad memoriam coronæ, quæ ex spinis contexta Saluatoris nostri capiti fuit imposita, ut, quod impij ad Christi ignominiam, & cruciatum excogitarunt, eo apostoli ad decus, & gloriam uterentur; simulque significarent

Num. 18

S. Dionysius.

rent

rent, curandum esse a ministris Ecclesiæ, ut omnibus in rebus Christi domini nostri speciem, & figuram gerant. Quamquam nonnulli asserant, hac nota regiam dignitatem declarari, quæ iis maxime, qui in sortem Domini uocati sunt, uidetur conuenire. Quod enim Petrus apostolus fideli populo tribuit; Vos genus electum, regale sacerdotium, gens sancta; peculiari quadam, & magis propria ratione ad ecclesiasticos ministros pertinere facile intelligimus. etsi non desunt, qui uel perfectioris uitæ professionem a Clericis susceptam circuli figura, quæ omnium perfectissima est, significari existimēt, uel externarum rerum contemptionem, animique ab omnibus humanis curis uacuitatem declarari putent; quod capilli, superuacaneum quiddam in corpore, tondeantur. Post primam Tonsuram ad Ostiarij ordinem primus gradus fieri consueuit.

1.Pet.2

Eius munus est, templi claues, & ianuam custodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat. Ad sanctum etiam Missæ sacrificium assistebat, curaturus ne quis propius, quam par esset, ad sacram aram accederet, & sacerdotē rem diuinam facientem interpellaret. Alia etiam ministeria illi commissa erant; ut ex ritibus, quæ ad eius consecrationem adhibentur, perspici potest. nam Episcopus claues ex altari acceptas ei tradens, quem Ostiorium uult instituere, Sic age, inquit, quasi redditurus Deo rationem pro ijs rebus, quæ his clauibus recluduntur. Magnam autem

in antiqua Ecclesia huius ordinis dignitatem fuisse, ex eo intelligitur, quod his temporibus in Ecclesia seruari animaduertimus. nam Thesaurarij officium, qui erat idem sacrarij custos, quod ad Ostiarios pertinebat, inter honestiores ecclesiæ functiones etiam nunc habetur. Secundus ordinis gradus est Lectoris munus. Ad eum pertinet, in ecclesia ueteris, & noui testamenti libros clara uoce & distincte recitare, præsertim uero eos, qui inter nocturnam psalmodiam legi solent. Eius quoque partes erant, prima, religionis Christianæ rudimenta fidelibus tradere. Episcopus itaque, præsente populo, in eius ordinatione librum, quo descripta sunt, quæ ad hanc functionem attinent, illi tradens, inquit: Accipe, & esto uerbi Dei relator, habiturus, si fideliter, et utiliter impleueris officium tuũ, partem cum ijs, qui uerbum Dei bene ministrarũt ab initio. Tertius est ordo Exorcistarum, quibus potestas data est nomen Domini inuocandi in eos, qui ab immundis spiritibus obsidentur. quare Episcopus, cum eos instituit, librum, in quo exorcismi continentur, eis porrigit, usus ea formula uerborum: Accipe, & commenda memoriæ, & habe potestatem imponendi manus super energumenos, siue baptizatos, siue catechumenos. Acolytorum quartus est gradus, & ultimus eorum omnium, qui minores, & non sacri, appellantur. eorum munus est, ministros maiores Subdiaconos, & Diaconos in altaris ministerio assectari, eisque

operam

operam dare. Præterea lumina deferunt, & asseruant, cum Missæ sacrificium celebratur, præcipue uero, cum euangelium legitur: ex quo & ceroferarij alio nomine uocati sunt. cum itaque ordinantur, hic ritus ab Episcopo seruari consueuit. Primum quidem, postquam eos officij sui diligenter admonuit, lumina eorum singulis tradit in húc modum: Accipe ceroferarium cum cereo, & scias te ad accẽdenda ecclesiæ luminaria mancipari in nomine Domini. Deinde item urceolos uacuos, quibus aqua et uinum in sacrificio ministratur: Accipe urceolos ad suggerendum uinũ, & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi in nomine Domini. A minoribus ordinibus, iisdemque non sacris, de quibus hactenus dictum est, ad maiores, & sacros legitimus aditus, & ascensus patet. In eorum primo gradu Subdiaconus collocatur: cuius munus est, ut nomen ipsum declarat, Diacono ad altare inseruire. sacra enim lintea, uasa, panem, & uinum, ad sacrificij usum necessaria, parare debet. nunc Episcopo, & sacerdoti aquam præbet, cum manus in Missæ sacrificio abluunt. Epistolam etiã, quæ olim a Diacono in Missa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tamquam testis ad sacrum assistit, prohibetq. ne sacerdos sacra faciens a quopiam perturbari possit. Hæc autem, quæ ad Subdiaconi ministerium spectant, ex sollemnibus cærimonijs, quæ in illius consecratione adhibentur, licet cognoscere. Primũ enim Episcopus legem perpetuæ continẽtiæ

huic ordini impositam esse admonet, edicitque nemi nem in Subdiaconorum ordinem cooptandum esse, cui ultro hanc legem accipere non sit propositum: deinde, post sollemnem litaniarũ precationem, quæ Subdiaconi munera, & functiones sint, enumerat, atque exponit. His peractis, eorum singuli, qui ordinantur, ab Episcopo quidem calicem, & sacram patenam accipiunt; ab Archidiacono uero, ut intelligatur Subdiaconum Diaconi officio subseruire, urceolos, uino & aqua plenos, una cum lebete, & linteolo, quo manus absterguntur, dicente Episcopo: Videte, cuiusmodi ministerium uobis traditur: ideo uos admoneo, ut ita uos exhibeatis, ut Deo placere possitis. Adduntur præterea aliæ preces. Ad extremum, cum Episcopus sacris uestibus Subdiaconum ornauit, ad quarum singulas propria uerba, & cærimoniæ adhibentur, tradit ei epistolarum librum, ac dicit: Accipe librum epistolarum, & habe potestatem legendi eas in ecclesia sancta Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis. Secundum autem sacrorum ordinum gradum Diaconus obtinet: cuius ministerium latius patet, sanctiusque semper habitum est. ad eum enim pertinet, Episcopum perpetuo sequi, concionantem custodire, eique, & sacerdoti sacra facienti, uel alia sacramenta administranti præsto esse, & in Missæ sacrificio euangelium legere. olim uero fidelium animos sæpius excitabat, ut sacra attenderent. sanguinem etiam Domini ministrabat. in quibus ecclesiis ea

consuetudo

consuetudo erat, ut fideles Eucharistiam sub utraq. specie sumeret. Diacono præterea ecclesiasticorũ bonorum dispensatio commissa erat, ut unicuique necessaria ad uictum subministraret. Ad Diaconũ etiam attinet, tamquam Episcopi oculum, peruestigare, quinam in urbe pie, & religiose, quiue secus uitam traducant; qui ad sacrificium, & concionem statis temporibus conueniant, qui rursus non conueniant: ut, cum de omnibus Episcopum certiorem fecerit, ille uel priuatim unumquemque hortari, admonere, uel palam corrigere, & obiurgare possit, uti se magis profecturum esse intellexerit. Catechumenorum etiam nomina recitare debet, & eos, qui ordinis sacramento initiandi sunt, ante Episcopum statuere. Licet ei præterea, si absit Episcopus, & sacerdos, euangelium explanare, non tamen e superiori loco; ut intelligatur hoc eius proprium munus non esse. Quanta uero diligentia adhibenda sit, ne quis eo munere indignus ad hunc ordinis gradum ascendat, Apostolus ostendit, cum
1. ad Tim. 3 ad Timotheum Diaconi mores, uirtutem, & integritatem exposuit. Hoc idem satis etiam declarant ritus, & sollemnes cærimoniæ, quibus ab Episcopo consecratur. pluribus enim & sanctioribus precibus ad Diaconi, quam ad Subdiaconi ordinationem utitur Episcopus, & alia addit sacrarum uestium ornamenta. Præterea, manus ei imponit:
Act. 6 quod quidem ab apostolis factitatum esse legimus, cum primos Diaconos instituerunt. Denique euan-
geliorum

geliorum librum ei tradit his uerbis: *Accipe potestatem legendi euangelium in Ecclesia Dei tam pro uiuis, quam pro defunctis, in nomine Domini.* Tertius, omniumque sacrorum ordinum summus gradus est sacerdotium: qui uero illo præditi sunt. eos ueteres Patres duobus nominibus uocare solent. interdum enim Presbyteros appellant; quod græce seniores significat, non solum propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maxime necessaria est, sed multo magis propter morum grauitatem, doctrinam, & prudentiam. ut enim scriptum est; Senectus uenerabilis est, non Sap.4
diuturna, neque annorum numero computata. cani autem sunt sensus hominis, & ætas senectutis uita immaculata. Interdum uero Sacerdotes uocant, tum quia Deo consecrati sunt, tum quia ad eos pertinet sacramenta administrare, sacrasque res, & diuinas tractare. Sed quoniam duplex sacerdotium in sacris litteris describitur, alterum interius, alterum externum; utrumque distinguendum est; ut, de quo hoc loco intelligatur, a Pastoribus explicari possit. Quod igitur ad interius sacerdotium attinet, omnes fideles, postquam salutari aqua abluti sunt, sacerdotes dicuntur, præcipue uero iusti, qui spiritum Dei habent, & diuinæ gratiæ beneficio Iesu Christi, summi sacerdotis, uiua membra effecti sunt. hi enim fide, quæ charitate inflãmatur, in altari mẽtis suæ spirituales Deo hostias immolant: quo in genere bonæ omnes, & honestæ actio-

actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ sunt.
Apocal. 1 Quare in Apocalypsi ita legimus: Christus lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum, & sacerdotes Deo, & patri suo. In quam sententiam ab apostolorum Principe dictum est:
1. Pet. 2 Ipsi tamquam lapides uiui superædificamini domus spirituales, sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum.
ad Rom. 12 Et Apostolus nos hortatur, ut exhibeamus corpora nostra hostiam uiuẽtem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequiũ nostrum. Dauid item multo ante dixerat:
Psal. 50 Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicies. Quæ omnia ad interius sacerdotium spectare, facile intelligitur. Externum uero sacerdotium, non omnium fidelium multitudini, sed certis hominibus cõuenit, qui legitima manuum impositione, sollemnibusque sanctæ Ecclesiæ cærimoniis instituti, & Deo consecrati, ad aliquod proprium, sacrumque ministerium adscribuntur. Hoc sacerdotii discrimen in ueteri etiam lege obseruari potest. nam de interiori Dauidem locutum esse, paulo ante demonstratum est. externi uero, nemo ignorare potest, quam multa Dominus Moysi, & Aaroni præcepta dederit. Præterea, uniuersam leuiticam tribum ministerio templi adscripsit, ac lege cauit, ne quis ex alia tribu in eam functionem se inferre auderet:
2. Paral. 26 quare Ozias Rex lepra a Domino percussus, quod sacerdotale munus usurpasset, arrogantiæ,

arrogantiæ, & sacrilegij sui grauissimas pœnas dedit. Quia igitur eandem sacerdotij distinctionem in lege euangelica licet animaduertere; docendi erunt fideles, nunc de sacerdotio externo agi, quod certis hominibus attributum est. hoc enim tãtummodo ad ordinis sacramentum pertinet. Sacerdotis igitur munus est, Deo sacrificium facere, ecclesiastica sacramenta administrare, quemadmodum ex consecrationis ritibus perspicitur. Nam Episcopus cum aliquem sacerdotem instituit, primum quidem manus ei, una cum omnibus sacerdotibus, qui adsunt, imponit: deinde stolam humeris aptans, eam ante pectus in crucis formam componit: quo quidem declaratur, sacerdotem uirtute indui ex alto, qua possit crucem Christi domini, & iugum suaue diuinæ legis perferre, eamque non uerbis solum, sed uitæ sanctissime, & honestissime actæ exemplo tradere. Postea manus sacro oleo inungit: tum uero calicem cum uino, & patenam cum hostia tradit, dicens: Accipe potestatem offerendi sacrificium Deo, Missasque celebrandi tam pro uiuis, quam pro defunctis. Quibus cærimonijs, & uerbis interpres, ac mediator Dei, & hominum constituitur: quæ præcipua sacerdotis functio existimãda est. Ad extremum uero, manibus iterum eius capiti impositis, Accipe, inquit, spiritum sanctum: quorum remiseris peccata, remittuntur eis, & quorum retinueris, retenta sunt. eique cælestem illam, quam Dominus discipulis suis dedit, peccata Ioan.20

retinendi, ac remittendi potestatem tribuit. Hæc uero sunt sacerdotalis ordinis propria, & præcipua munera: qui tametsi unus est, uarios tamen dignitatis, & potestatis gradus habet. Primus est eorum, qui sacerdotes simpliciter uocãtur: quorum functiones hactenus declaratæ sunt. Secundus est Episcoporum, qui singulis episcopatibus præpositi sunt; ut non solum ceteros ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regant, & eorum saluti summa cum uigilantia, & cura prospiciant. quare in sacris litteris Pastores ouium sæpe appellantur: quorum munus, & officium Paulus descripsit, ut in apostolorum Actis legimus, in ea concione, quam
Act. 20 ad Ephesios habuit. Itemque a Petro, apostolorum
1. Pet. 5 Principe, diuina quædam Episcopalis ministerij regula tradita est: ad quam si Episcopi actiones suas dirigere studeant, dubitandum non erit, quin Pastores boni & sint, & habeantur. Sed iidem Episcopi & Pontifices dicuntur, accepto ab ethnicis nomine, qui Principes sacerdotum, Pontifices appellare consueuerunt. Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis præsunt; qui Metropolitani etiam uocantur, quod illarum urbium antistites sint, quæ tamquam matres habeantur illius prouinciæ. quare superiorem, quam Episcopi, locum, & ampliorem potestatẽ habent, tametsi ab Episcopis ordinatione nihil differũt. In quarto gradu Patriarchæ collocantur, idest primi, supremiq. Patres. Olim in uniuersa Ecclesia, præter sum-

summum Romanum Pont. quatuor tantũ Patriarchæ numerabantur, neque omnes tamen dignitate pares. nam Constantinopolitanus, etsi ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob imperij maiestatem altiorem locum obtinuit. Proximus est Alexandrinus, cuius ecclesiam Marcus euangelista iussu Principis apostolorum fundauit. Tertius Antiochenus, ubi Petrus sedem primo locauit. Extremum gradum habet Hierosolymitanus; quam ecclesiam Iacobus, frater Domini, rexit. Præter hos omnes, catholica Ecclesia Romanum Pont. Max. quem in Ephesina Synodo Cyrillus Alexandrinus Archiepiscopum, totius orbis terrarum patrem, & Patriarcham appellat, semper uenerata est. cum enim in Petri apostolorum Principis cathedra sedeat, in qua usque ad uitæ finem sedisse constat, summum in eo dignitatis gradum, & iurisdictionis amplitudinẽ nõ quidem ullis Synodicis, aut aliis humanis constitutionibus, sed diuinitus datam agnoscit. quamobrem omniũ fideliũ, & Episcoporũ, ceterorumq. antistitum, quocumq. illi munere, & potestate præditi sint, pater, ac moderator uniuersali Ecclesiæ, ut Petri successor, Christique domini uerus, & legitimus Vicarius, præsidet. Ex his itaque Pastores docebunt, et quæ sint ecclesiastico rũ ordinũ, ac graduũ præcipua munera, et functiones, & quis huius sacramẽti minister sit. constat. n. ad Episcopum eam administrationẽ pertinere: quod etiã sanctarum litterarum auctoritate, certissima

traditione, omnium Patrum testimonio, Concilio-rum decretis, sanctæ Ecclesiæ usu, & consuetudine facile erit comprobare. Quamuis autem nonnullis Abbatibus permissum sit, ut minores, & non sacros ordines interdum administrent: tamen hoc proprium Episcopi munus esse nemo dubitat; cui uni ex omnibus, præterea nemini, licet reliquis ordinibus, qui maiores, & sacri dicuntur, initiare. Nam Subdiaconos, Diaconos, & Sacerdotes unus tantum Episcopus ordinat; Episcopi ex apostolorum traditione, quæ perpetuo in Ecclesia custodita est, a tribus Episcopis consecrantur.

Quinam debeant ad dignitaté sacerdotii admitti.

Sequitur nunc, ut explicetur, quinam ad hoc sacramentum, in primisque ad sacerdotalem ordinem apti sunt, & quæ in eis potissimum requirantur. ex hoc enim difficile non erit statuere, quid in aliis ordinibus dandis, pro cuiusque officio, & dignitate, obseruare oporteat. Maximam autem in hoc sacramento cautionem adhibendam esse, ita colligitur, quod cetera gratiam ad illorum sanctificationem, & usum tribuunt, a quibus percipiuntur: at uero qui sacris initiantur, ob eam rem cælestis gratiæ participes fiunt, ut eorum ministerio, Ecclesiæ, atque adeo omnium hominum saluti cõsulatur. ex quo factum esse intelligimus, ut statis tantummodo diebus, quibus etiam sollemnia ieiunia ex uetustissimo catholicæ Ecclesiæ more indicuntur, ordinationes fiant: ut scilicet fidelis populus eiusmodi sacrarum rerum ministros piis, & sanctis preca-

tionibus

tionibus a Deo impetret, qui ad tanti ministerii po
testatem recte, & cum Ecclesiæ utilitate gerēdam
aptiores eße uideantur. Primum itaque in eo, qui
Sacerdos creandus est, uitæ, & morum integritas
commendetur magnopere oportet; non solum quia,
si alicuius mortiferi peccati conscius se initiari cu-
ret, uel etiam patiatur, nouo se, & maximo scele
re obstringit; sed etiam, quia uirtutis, & innocen
tiæ lumen aliis præferre debet. ea de re quid Apo-
stolus Tito, & Timotheo præcipiat, Pastoribus de ad Titum 1
clarandum erit: & simul illud docendum, ea cor- 1. ad Tim. 3
poris uitia, quæ in ueteri lege ex Domini præscri-
ptione aliquem ab altaris ministerio excludebant,
in euangelica lege ad animæ uitia præcipue transfe
renda esse. Quare sanctam illam consuetudinem in
Ecclesia seruari animaduertimus, ut qui sacris ini-
tiandi sunt, prius pænitentiæ sacramento conscien-
tiam purgare diligenter studeant. Præterea in Sa-
cerdote non solum ea cognitio requirenda est, quæ
ad sacramentorū usum, & tractationem pertinet;
sed etiam sacrarum litterarum scientia ita instru-
ctum esse oportet, ut populo Christianæ fidei myste
ria, & diuinæ legis præcepta tradere, ad uirtutem,
& pietatem incitare, a uitijs reuocare fideles pos-
sit. Sacerdotis enim duo sunt munera: quorum al-
terum est, ut sacramenta rite conficiat, & admi-
nistret: alterum, ut populum, fidei suæ commissum,
iis rebus, & institutis, quæ ad salutem necessaria
sunt, erudiat. Malachias enim ita testatur: Labia Malach. 2.

ſacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirẽt ex ore eius: quia angelus Domini exercituum eſt. Vt igitur in horum altero, ſi mediocri cognitione ſit ornatus, præſtare, quod debet, poſſit; alterum certe non uulgarem, ſed exquiſitam potius doctrinam deſiderat: quamuis æque ab omnibus ſacerdotibus ſumma reconditarum rerum ſcientia non exigatur, ſed quæ ad ſuſcepti officij, & miniſterij functionem unicuique ſatis eſſe poſſit. Pueris autem, & furioſis, uel amentibus, quod uſu rationis carent, hoc ſacramentũ dandum non eſt: quamuis, ſi iis quoque adminiſtraretur, ſacramenti characterẽ in eorũ animam imprimi, certo credẽdum ſit. Qui uero ætatis annus in ſingulis ordinibus ſit expectãdus, ex ſacri Tridẽtini Concilij decretis facile erit cognoſcere. Excipiuntur etiam ſerui: neque enim diuino cultui dedicari debet, qui non ſui iuris, ſed in alterius poteſtate eſt: uiri præterea ſanguinum, & homicidæ, quia eccleſiaſtica lege repelluntur, atque irregulares ſunt: ſpurii quoque, & ii omnes, qui ex legitimis nuptiis non ſunt procreati. decet enim, ut, qui ſacris addicuntur, nihil in ſe habeant, quo ab aliis merito contemni, ac deſpici poſſe uideantur. Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo inſigni corporis uitio deformes, aut manci ſunt: ea enim fœditas, & debilitatio tum offenſionem habet, tum uero ſacramentorum adminiſtrationem impediat, neceſſe eſt.

Trid. Syn.

Sed

Sed iam his rebus expositis, superest, ut Pastores doceant, qui sint huius sacramenti effectus. Constat uero, quamuis ordinis sacramentum, ut antea dictum est, maxime ad Ecclesiæ utilitatem, & pulchritudinem spectet, tamen in eius quoque anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficere; qua idoneus, habilisque ad recte munus suum fungendum, sacramentaque administranda reddatur: quemadmodum etiam babtismi gratia quilibet ad alia sacramenta percipienda aptus efficitur. Aliam quoque gratiam hoc sacramento tribui perspicuum est, præcipuam uidelicet potestatem, quæ ad sanctissimum Eucharistiæ sacramentum refertur, in sacerdote quidem plenam, & perfectam, ut qui Domini nostri corpus & sanguinem unus potest conficere, in aliis uero inferiorum ordinum ministris maiorem, minoremue, quo quisque ministerio suo magis, minusue ad altaris sacramenta accedit. Atque hæc etiam character spiritualis dicitur: quod quisacris imbuti sunt, interiori quadam nota, animæ impressa, ab aliis fidelibus distinguantur, ac diuino cultui mancipentur. ad quam Apostolus uidetur spectasse, cum ad Timotheum ait: Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cũ impositione manuũ presbyterii. Et alibi: Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearũ. Hæc de ordinis sacramento satis dicta sint. potiora .n. tantum

De præclaris sacramenti ordinis effectibus.

1. ad Tim. 4

1. ad Tim. 1

rerum capita Pastoribus tradere professi sumus, ut illis fidelis populi docendi, & in Christiana pietate erudiendi argumenta suppeditarent.

DE MATRIMONII SACRAMENTO.

QVONIAM Pastoribus beata & perfecta Christiani populi uita proposita esse debet, ijs quidé maxime optandum esset, quod Apostolus se cupere
1. ad Cor. 7 ad Corinthios scribebat his uerbis: Volo omnes homines esse sicut me ipsum: nimirum, ut omnes continentiæ uirtutem sectarentur: nihil enim beatius in hac uita fidelibus potest contingere, quam ut animus, nulla mundi cura distractus, sedataque, & restincta omni carnis libidine, in uno pietatis studio, & cœlestium rerum cogitatione conquiescat. Sed
1. ad Cor. 7 quoniam, ut idem Apostolus testatur, unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius uero sic; & matrimonium magnis, & diuinis bonis ornatum est, ita ut inter alia catholicæ Ecclesiæ sacramenta uere, & proprie numeretur;
Ioan. 2 ac Dominus nuptiarum celebritatem præsentia sua honestarit: satis apparet, eius doctrinam tradendam esse; cum præsertim liceat animaduertere, tum sanctum Paulum, tum apostolorum Principem, quæ non solum ad dignitatem, sed etiam ad officia matrimonij pertinebant, pluribus locis accurate

scripta

scripta reliquisse. Diuino enim spiritu afflati optime intelligebant, quanta, & quam multa commoda ad Christianam societatem peruenire possent, si fideles matrimonij sanctitatem cognitam haberent, & inuiolatam seruarent; contra uero, ea ignorata, uel neglecta, plurimas, maximasque calamitates, & detrimenta in Ecclesiam importari. Primum itaque matrimonij natura, & uis explicanda est. nam cum uitia sæpe honesti similitudinem gerant; cauere oportet, ne fideles, falsa matrimonij specie decepti, turpitudine, & nefarijs libidinibus animam commaculent: cuius rei declarandæ causa, a nominis significatione ordiendum est.

Matrimonium ab eo dicitur, quod femina iccirco maxime nubere debet, ut mater fiat; uel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus est. Coniugium quoque a coniungendo appellatur; quod legitima mulier cum uiro quasi uno iugo adstringatur. Præterea nuptiæ, quia, ut inquit sanctus Ambrosius, pudoris gratia puellæ se obnuberent: quo etiam declarari uidebatur, uiris obedientes, subiectasque esse oportere. Ita uero ex communi theologorum sententia definitur: Matrimonium est uiri, & mulieris maritalis coniunctio inter legitimas personas, indiuiduam uitæ consuetudinem retinens. cuius definitionis partes ut planius intelligantur, docendum est, quamuis hæc omnia in perfecto matrimonio insint, consensus uidelicet interior, pactio externa, uerbis expressa, obligatio,

Matrimonii descriptio, uis, & natura.

S. Ambros.

&

& uinculum, quod ex ea pactione efficitur, & coniugum copulatio, qua matrimonium cõsummatur; nihil horum tamen matrimonij uim & rationem proprie habere, nisi obligationem illam, et nexum, qui coniunctionis uocabulo significatus est. Additur uero, Maritalis, quoniam alia pactionum genera, quibus uiri, & mulieres obligantur, ut sibi mutuam operam præstent, uel pretij, uel alterius rei causa, prorsus aliena sunt a matrimonij ratione. Sequitur deinde, Inter legitimas personas: quoniã qui a nuptiarum coniunctione legibus omnino exclusi sunt, ij matrimonium inire nõ possunt; neque, si ineant, ratum est. exempli enim gratia: qui intra quartum gradum propinquitate coniuncti sunt, puerque ante decimum quartum annum, aut puella ante duodecimum, quæ ætas legibus constituta est, ad matrimonii iusta fœdera ineunda apti esse non possunt. Quod uero extremo loco positum est, Indiuiduam uitæ consuetudinem retinẽs; indissolubilis uinculi naturam declarat, quo uir, & uxor colligantur. Ex iis igitur patet, matrimonii naturam, & rationem in uinculo illo consistere. Nam quod aliæ clarissimorum uirorum definitiones hoc uidentur consensui tribuere, ut, cum dicunt, coniugium esse consensum maris, & feminæ; hoc ita accipiendum est, consensum ipsum matrimonii causam effectricem esse: quod Patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio, & nexus oriri non potest, nisi ex consensu, & pactione.

Conc. Florenti.

Sed

Sed illud maxime necessarium est, ut consensus uerbis, quæ præsens tempus significant, exprimatur. neque enim matrimonium est simplex donatio, sed mutua pactio: atque ita fit, ut consensus alterius tantum, ad matrimonium coniungendum satis esse non possit, sed duorum inter se mutuum esse oporteat. atqui ad declarandum mutuum animi consensum uerbis opus esse, perspicuum est. Si enim ex interiori tantum consensu, sine aliqua externa significatione, matrimonium constare posset; illud etiam sequi uideretur, ut, cum duo, qui disiunctissimis & maxime diuersis in locis essent, ad nuptias consentirent, antequam alter alteri uoluntatem suam uel litteris, uel nunciis declarasset, ueri, & stabilis matrimonii lege coniungerentur: quod tamen a ratione, & sanctæ Ecclesiæ consuetudine, & decretis alienum est. Recte autem dicitur oportere, ut consensus uerbis exprimatur, quæ præsentis temporis significationem habeant. nam, quæ futurum tempus indicant, matrimonium non coniungunt, sed spondent. deinde, quæ futura sunt, nondum esse perspicuum est: quæ uero non sunt, parum, uel nihil firmi, aut stabilis habere existimandum est. Quare nondum connubii ius in eam mulierem quisquam habet, quam se in matrimonium ducturum esse pollicetur; neque statim ab eo impletum est, quod se facturum promisit. tametsi fidem præstare debet: quod si non faciat, uiolatæ

fidei reus esse conuincitur. At uero qui matrimonij fœdere alteri iūgitur, quamuis postea pæniteat, tamen, quod factum est, mutare, irritumue, & infectum reddere non potest. Cum itaque coniugij obligatio nuda promissio non sit, sed eiusmodi abalienatio, qua re ipsa uir mulieri, & uicissim mulier uiro corporis sui potestatem tradit; iccirco necesse est, uerbis, quæ præsens tempus designant, matrimonium contrahi: quorum uerborum uis, postquam etiam enūciata sunt, permanet, uirumq. & uxorem indissolubili uinculo constrictos tenet. Sed uerborum loco tum nutus, & signa, quæ intimum consensum aperte indicent, satis ad matrimonium esse possunt; tum ipsa etiam taciturnitas, cū puella propter uerecundiā non respondet, sed pro ea parentes loquuntur. Ex iis igitur Parochi fidelibus tradent, matrimonij naturam, & uim in uinculo & obligatione sitam esse; ac præter consensum, eo, quo dictum est, modo expressum, ut uerum matrimonium existat, concubitum necessario non requiri. nam & primos parentes ante peccatum, quo tempore nulla inter eos carnis copula intercesserat, ut Patres testantur, uero matrimonio iunctos fuisse plane constat. quare a sanctis Patribus dict um est, matrimonium non concubitu, sed consensu existere: quod etiam a sancto Ambrosio in libro de Virginibus repetitum legimus.

Gen. 2

S. Ambros.

Duplex matrimonii ratio, ut est in

Iam uero, hisce explicatis, illud docendum erit, matrimonium duplicem rationem habere. Nam

uel

uel ut naturalis coniunctio, (coniugium enim non ab hominibus inuentum, sed a natura) uel ut sacramentum, cuius uis naturalium rerum condicionem superat, considerandum est. ac quoniam gratia naturam perficit, (neque prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale) rei ordo postulat ut de matrimonio, ut natura constat, & ad naturæ officium pertinet, prius agendú sit: tum uero, quæ illi, ut sacramentum est, conueniunt, explananda erunt. In primis itaque docendi sunt fideles matrimonium a Deo institutum esse: scriptum est enim in Genesi: Masculum, & feminam creauit eos, benedixitque illis Deus, et ait; Crescite, & multiplicamini: &, Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi. Ac paulo post: Adæ uero non inueniebatur adiutor similis eius. Immisit ergo dominus Deus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit uná de costis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit dominus Deus costam, quá tulerat de Adam, in mulierem, & adduxit eam ad Adam; dixitque Adam; Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc uocabitur uirago, quoniam de uiro sumpta est. quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quæ, ipso Domino auctore apud sanctum Matthæum, ostendunt matrimonium diuinitus institutum esse: Neque uero Deus matrimonium tantummodo instituit, uerum, ut

officium naturæ, & ut sacramentum.

1. Cor. 15

Gen. 6

Gen. 2

Matth. 19

Tridé. Syn. sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam, & indissolubilem nodum ei addidit: siquidem Saluator ait; Quod Deus coniunxit, homo nō separet. Quamuis enim matrimonio, quatenus naturæ est officium, conueniat, ut dissolui non possit; tamen id maxime fit, quatenus est sacramentum. qua ex re etiam in omnibus, quæ naturæ lege eius propria sunt, summam perfectionem consequitur. tamen & prolis educandæ studio, & aliis matrimonii bonis repugnat, ut eius uinculum dissolubile sit. Quod uero a Domino dictum est; Crescite, & multiplicamini; id eo spectat, ut, cuius rei causa matrimonium institutum erat, declaret, non ut singulis hominibus necessitatem imponat. nunc enim, aucto iam humano genere, non solum ulla lex uxorem ducere aliquem non cogit, sed potius uirginitas summopere commendatur, & unicuique in sacris litteris suadetur, ut quæ matrimonii statu præstantior sit, maioremque in se perfectionem, et sanctitatem contineat. Dominus enim Saluator noster ita docuit; Qui potest capere, capiat: & Apostolus ait; de Virginibus præceptum Domini non habeo; consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus, ut sim fidelis.

Matth. 19.

Gen. 1.

Matth. 19.

1 ad Cor. 7

Matrimonium quibus causis incūdum.

Sed quibus de causis uir, & mulier coniungi debeant, explicandum est. Prima igitur est, hæc ipsa diuersi sexus naturæ instinctu expetita societas, mutui auxilij spe conciliata; ut alter alterius ope adiutus, uitæ incōmoda facilius ferre, & senectutis

ctutis imbecillitatem sustentare queat. Altera est procreationis appetitus, non tam quidem ob eam rem, ut bonorum, & diuitiarum heredes relinquantur, quam ut ueræ fidei, & religionis cultores educentur: quod quidem maxime sanctis illis Patriarchis, cum uxores ducerent, propositum fuisse, ex sacris litteris satis apparet. quare Angelus, cum Tobiam admoneret, quo pacto mali dæmonis uim posset repellere; Ostendam, inquit, tibi, qui sunt, quibus præualere potest dæmonium. ij nãque, qui coniugium ita suscipiunt, ut Deum a se, & a sua mente excludant, et suæ libidini ita uacẽt, sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos. Deinde subiecit: Accipies uirginem cum timore Domini, amore filiorum magis, quam libidine ductus; ut in semine Abrahæ benedictionem in filijs consequaris. Atque una etiam hæc causa fuit, cur Deus ab initio matrimonium instituerit. quare fit, ut illorum sit scelus grauissimum, qui matrimonio iuncti, medicamentis uel conceptum impediunt, uel partum abigunt. hæc enim homicidarum impia conspiratio existimanda est. Tertia est, quæ post primi parentis lapsum ad alias causas accessit; cum propter iustitiæ, in qua homo conditus erat, amissionem, appetitus rectæ rationi repugnare cœpit; ut scilicet, qui sibi imbecillitatis suæ conscius est, nec carnis pugnam uult ferre, matrimonii remedio ad uitanda libidinis peccata utatur. de quo ita Apostolus scribit

Tob. 6.
1. ad. Cor. 7

ſcribit: Propter fornicationem unuſquiſque ſuam uxorem habeat, & unaquæque ſuum uirum habeat. Ac paulo poſt, cum docuiſſet, interdum orationis cauſa a matrimonij debito abſtinendum eſſe, ſubiecit: Et iterum reuertimini in id ipſum, ne tentet uos Satanas propter incontinentiam ueſtram. Hæ igitur ſunt cauſæ, quarum aliquam ſibi proponere quiſque debet, qui pie, & religioſe, ut ſanctorum filios decet, nuptias uelit contrahere. Quod ſi ad eas cauſas alia etiam accedant, quibus homines inducti matrimonium ineant, atque in habendo uxoris delectu hanc illi præponant, ut heredis relinquendi deſiderium, diuitiæ, forma, generis ſplendor, morum ſimilitudo; huiuſmodi ſane rationes damnandæ non ſunt, cum matrimonij ſanctitati nō repugnent. neque enim in ſacris litteris Iacob Patriarcha reprehenditur, quod Rachelem, eius pul-
Gen. 29
chritudine illectus, Liæ prætulerit. Hæc de matrimonio, ut naturalis coniunctio eſt, docenda erunt: ut autem ſacramentum eſt, explicare oportebit, eius naturam multo præſtantiorem eſſe, & omnino ad altiorem finem referri. Quemadmodum enim matrimonium, ut naturalis coniunctio, ad propagandum humanum genus ab initio inſtitutum eſt: ita deinde, ut populus ad ueri Dei, & ſaluatoris noſtri Chriſti cultum, & religionem procrearetur, atque educaretur, ſacramenti dignitas illi tributa eſt. Cum enim Chriſtus dominus uellet arctiſſimæ illius neceſſitudinis, quæ ei cum Eccleſia intercedit,

ſuæque erga nos immēſæ charitatis certum aliquod ſignum dare, tanti myſteri) diuinitatem hac potiſſimum maris, & feminæ ſancta coniunctione declarauit. quod quidem aptiſſime factum eſſe, intelligi ex eo poteſt, quod ex omnibus humanis neceſſitatibus nulla inter ſe homines magis, quam matrimonij uinculum conſtringit; maximaque inter ſe uir, & uxor charitate, & beneuolentia deuincti ſunt. atque iccirco fit, ut frequenter ſacræ litteræ nuptiarum ſimilitudine diuinam hanc Chriſti, & Eccleſiæ copulationem nobis ante oculos proponant.

Iam uero, matrimonium ſacramentum eſſe, Eccleſia, Apoſtoli auctoritate confirmata, certum, & exploratum ſemper habuit: ita enim ad Epheſios ſcribit: Viri debent diligere uxores ſuas, ut corpora ſua. Qui ſuam uxorem diligit, ſe ipſum diligit. nemo.n.unquã carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit, & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam: quia membra ſumus corporis eius, de carne eius, & de oſſibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ; & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia. Nam quod inquit, Sacramentum hoc magnũ eſt; nemini dubium eſſe debet, ad matrimonium referendum eſſe: quod ſcilicet uiri, & mulieris coniunctio, cuius Deus auctor eſt, ſanctiſſimi illius uinculi, quo Chriſtus dominus cum Eccleſia coniungitur, ſacramentum, ideſt ſacrum ſignum ſit. Atque

Matrimonium ſacramentũ eſſe, & unum de ſeptẽ legis euãgelicæ.

hanc esse eorum uerborum propriam & ueram sententiam, ueteres sancti Patres, qui eum locum interpretati sunt, ostendunt: idemque sancta Tridentina Synodus explicauit. Constat ergo, uirum Christo, uxorem Ecclesiæ ab Apostolo comparari; uirum esse caput mulieris, ut est Christus Ecclesiæ; eaque ratione fieri, ut uir uxorem diligere, & uicissim uxor uirum amare, & colere debeat. Christus enim dilexit Ecclesiam, & pro ea semet ipsum tradidit. rursus uero, ut idem Apostolus docet, Ecclesia subiecta est Christo. Sed gratiam quoque hoc sacramento significari, & tribui, in quo maxime ratio sacramenti inest, ea Synodi uerba declarant: Gratiam uero, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christus, uenerabilium sacramentorum institutor, atque perfector, sua nobis passione promeruit. Quare docendum est, huius sacramenti gratia effici, ut uir, & uxor, mutuæ charitatis uinculo coniuncti, alter in alterius beneuolentia conquiescat, alienosque, & illicitos amores, & concubitus non quærat, sed in omnibus sit honorabile connubium, & torus immaculatus. Sed quantum matrimonij sacramentum ijs matrimonijs præstet, quæ ante, uel post legem iniri solebant, ex eo licet cognoscere, quod & si gentes matrimonio diuini aliquid inesse arbitraban-

Tridé. Syn.

Ad Eph. 5

Tridé. Syn.

Ad Heb. 13

tur, atque ob eam rem uagos concubitus a naturæ lege alienos esse, itemque stupra, adulteria, & alia libidinis genera uindicanda esse iudicabant, tamen eorum connubia nullam prorsus sacramenti uim habuerunt. Apud Iudæos uero religiosius omnino nuptiarum leges seruari consueuerant: neque dubitandum, quin eorum matrimonia maiori sanctitate prædita essent. Cum enim promissionem accepissent, fore aliquando, ut omnes gentes in semine Abrahæ benedicerentur; magnæ apud eos pietatis officium merito esse uidebatur, filios procreare, electi populi sobolem, ex qua Christus dominus Saluator noster, quod ad humanam naturam attinet, ortum habiturus esset, propagare: sed illæ quoque coniunctiones uera sacramenti ratione caruerunt. Huc accedit, quod siue naturæ, post peccatum, siue Mosis legem spectemus, facile animaduertimus matrimonium a primi ortus sui decore, & honestate decidisse. dum enim naturæ lex uigebat, multos ex antiquis Patribus fuisse comperimus, qui plures simul uxores ducerent. Deinde uero in lege Mosis permissum erat, dato repudij libello, si causa fuisset, diuortium cum uxore facere: quorum utrumque ab euangelica lege sublatum, matrimoniumque in pristinum statum restitutum est. Nam quod polygamia a matrimonij natura aliena esset, (& si aliqui ex priscis Patribus accusandi non

Gen. 28

Deuter. 24
Matth. 19

ſunt, quod non ſine Dei indulgentia plures uxores ducerent) Chriſtus dominus oſtendit illis uerbis: Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem,
Matth. 19 & adhærebit uxori ſuæ; & erunt duo in carne una. Ac deinde ſubiungit: Itaque iam non ſunt duo, ſed una caro. Quibus uerbis planum fecit, matrimonium ita a Deo inſtitutum eſſe, ut duorum tantum, non plurium, coniunctione definiretur. Quod etiam alibi apertiſſime docuit: inquit enim: Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit, adulte-
Mar. 10 rium committit ſuper eam; & ſi uxor dimiſerit uirum ſuum, & alij nupſerit, mœchatur. Nam ſi uiro liceret plures uxores ducere, nulla omnino cauſa eſſe uideretur, cur magis adulterij reus dicendus eſſet, quod præter eam uxorem, quam domi haberet, aliam duceret, quam quod, priore dimiſſa, cum alia coniungeretur. Atque ob eam rem fieri intelligimus, ut, ſi infidelis quiſpiam, gentis ſuæ more, & conſuetudine, plures uxores duxiſſet, cum ad ueram religionem conuerſus fuerit, iubeat eum Eccleſia ceteras omnes relinquere, ac priorem tantum iuſtæ, & legitimæ uxoris loco habere. Verum eodem Chriſti domini teſtimonio facile comprobatur, nullo diuortio uinculum matrimonij diſſolui poſſe. ſi enim poſt libellum repudij mulier a uiri lege ſoluta eſſet, liceret ei ſine ullo adulterij crimine alteri uiro nubere. atqui Dominus aperte denunciat;
Matth. 19 Omnis, qui dimittit uxorem ſuam, & alteram du-
Marc. 10
Luc. 16 cit, mœchatur. Quare coniugij uinculum nulla re,

re, nisi morte, dirumpi perspicuum est. quod quidem Apostolus etiam confirmat, cum inquit: Mulier alligata est legi, quanto tempore uir eius uiuit; quod si dormierit uir eius, liberata est a lege: cui uult, nubat, tantum in Domino. Et rursus: His, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a uiro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut uiro suo reconciliari. Eam uero optionem Apostolus mulieri, quæ iusta de causa uirum reliquisset, detulit, ut aut innupta maneat, aut uiro suo reconcilietur. neque enim sancta Ecclesia uiro, & uxori permittit, ut sine grauioribus causis alter ab altero discedat. 1. ad Cor. 7

Ac ne forte alicui uideatur durior matrimonij lex, quod nulla umquam ratione dissolui possit; docendum est, quæ sint cum ea utilitates coniunctæ. Primum enim homines in coniungendis matrimonijs uirtutem potius, & morum similitudinem, quam diuitias, & pulchritudinem spectandam esse intelligant: qua quidem re communi societati maxime consuli nemo dubitare potest. Præterea, si diuortio matrimonium dissolueretur, uix umquam dissidendi causæ hominibus, quæ eis ab antiquo pacis, & pudicitiæ hoste quotidie obijcerentur, deessent. Nunc uero cum fideles secum cogitant, quamuis etiam coniugij conuictu, et consuetudine careát, se tamen matrimonij uinculo constrictos teneri, omnemque alterius uxoris ducendæ spem sibi præcisam esse; ea re fit, ut ad iracundiam, & dissidia

Vxorũ cur pluralitas illicita; tũ de triplici bono matrimonii.

tardiores esse consueuerint. Quod si interdum etiam diuortium faciant; & diutius coniugis desiderium ferre non possint; facile per amicos reconciliati ad eius conuictum redeunt. Sed hoc loco prætermittenda non erit Pastoribus sancti
S.August. Augustini salutaris admonitio. is enim ut ostenderet fidelibus, haud grauate faciendum esse, ut cum uxoribus, quas adulterij causa dimisissent, si eas delicti pœniteret, in gratiam reducerentur; Cur, inquit, uir fidelis non recipiet uxorem, quam recipit Ecclesia? aut cur uxor uiro adultero, sed pœnitenti, non ignoscat, cui
Prouer. 18 etiam ignouit Christus? Nam quod scriptura stultum uocat, qui tenet adulteram; de ea sentit, quæ cum deliquerit, pœnitere, & a cœpta turpitudine desistere recusat. Ex ijs itaque perspicuum est, fidelium coniugia perfectione, & nobilitate, tum gentilium, tum Iudæorum matrimonijs longe præstare. Docendi præterea sunt fideles, tria esse matrimonij bona, prolem, fidem, sacramentum: quorum compensatione illa incommoda leniuntur, quæ Apostolus indicat
1.ad Cor. 7 his uerbis: Tribulationem carnis habebunt huiusmodi. Efficiturque, ut coniunctiones corporum, quæ extra matrimonium merito damnandæ essent, cum honestate coniunctæ sint. Primum igitur bonum est proles, hocest liberi, qui ex iusta, & legitima suscipiuntur uxore: id enim
1.ad Tim. 2 tanti fecit Apostolus, ut diceret; Saluabitur mulier

lier per filiorum generationem. Nec uero hoc de procreatione ſolum, ſed de educatione etiam, & diſciplina, qua filij ad pietatem erudiuntur, intelligendum eſt. ſic ſtatim ſubdit Apoſtolus; Si in fide permanſerint. Monet enim ſcriptura; Filij tibi ſunt? erudi illos, & curua illos a pueritia illorum. Idem etiam Apoſtolus docet; eiusque inſtitutionis pulcherrima exempla Tobias, Iob, & alij ſanctiſſimi Patres in ſacris litteris præbent. Quæ uero ſint parentum, & filiorum officia, in quarto præcepto latius explicabitur. Eccle.7

Sequitur fides: quod eſt alterum matrimonij bonum, non ille uirtutis habitus, quo imbuimur, cum baptiſmum percipimus; ſed fidelitas quædam, qua mutuo uir uxori, & uxor uiro ita ſe obſtringit, ut alter alteri ſui corporis poteſtatem tradat; ſanctumque illud coniugij fœdus numquam ſe uiolaturum pollicetur. id facile colligitur ex illis uerbis, quæ a primo parēte enunciata ſunt, cum Euam uxorē ſuam accepit: quæ deinde Chriſtus dominus in euangelio comprobauit. Quare relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. item ex eo Apoſtoli loco: Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed uir: ſimiliter autem & uir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier. quare optimo iure grauiſſimæ animaduerſiones a Domino in adulteros, quod hanc maritalē fidē frangāt, in ueteri lege conſtitutæ erant. Poſtulat præterea matrimonij fides, ut uir, Gen.2 Matth.19 1.ad Cor.7

& uxor singulari quodam, sanctoque, et puro amore coniuncti sint: neque ut adulteri inter se ament, sed ut Christus dilexit Ecclesiam. hanc enim Apostolus regulam præscripsit, cum ait: Viri, diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, quam certe immensa illa charitate, non sui commodi gratia, sed sponsæ tantum utilitatem sibi proponens, complexus est. Tertium bonum, Sacramentum appellatur, uinculum scilicet matrimonij, quod numquam dissolui potest. nam, ut est apud Apostolum, Dominus præcepit uxorem a uiro non discedere; quod si discesserit, manere innuptã, aut uiro suo reconciliari: & uir uxorem non dimittat. Si enim matrimonium, ut sacramentum est, Christi coniunctionem cum Ecclesia signat; necesse est, ut Christus se ab Ecclesia numquam disiungit, ita uxorem a uiro, quod ad matrimonij uinculum attinet, separari non posse. Verum ut hæc sancta societas sine querela facilius conseruetur, uiri, & uxoris officia, quæ a S. Paulo, & a Principe apostolorum Petro descripta sunt, tradenda erunt.

Ad Eph. 5

1. ad Cor. 7

Mutua uiri et uxoris officia.

Ergo uiri munus est, uxorem liberaliter, & honorifice tractare. qua in re meminisse oportet, Euam ab Adamo sociam appellatã esse, cum inquit: Mulier, quam dedisti mihi sociam. cuius rei causa aliqui Patres factum esse docuerunt, ut ea non ex pedibus, sed ex latere uiri formaretur: quemadmodũ etiam ex capite condita non est, ut se uiri dominam non esse intelligeret, sed uiro potius subiectam. Decet

cet præterea uirũ in alicuius honestæ rei studio semper occupatum esse; tum ut ea suppeditet, quæ ad familiam sustentandam necessaria sunt, tum ne inerti otio languescat; a quo uitia fere omnia fluxerũt; deinde uero familiam recte constituere, omnium mores corrigere, singulos in officio continere. Rursus autem uxoris partes sunt, quas apostolorum Princeps enumerat, cum inquit: Mulieres subditæ sint uiris suis; ut &, si qui non credunt uerbo, per mulierum conuersationem sine uerbo lucrifiant, considerantes in timore sanctam conuersationem uestram, quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti uestimentorum cultus; sed qui absconditus est cordis, homo in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se subiectæ proprijs uiris, sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum uocans. Earum quoque præcipuum studium sit, filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare. Domi uero libenter se contineant, nisi necessitas exire cogat: idque sine uiri permissu facere numquam audeant. Deinde, in quo maxime maritalis coniunctio sita est, meminerint semper, secundum Deum, magis quam uirum, neminem diligendum, eo ue pluris faciendum esse neminem; cui etiam omnibus in rebus, quæ Christianæ pietati non aduersantur, morem gerere, & obtemperare summa cum alacritate animi oporteat. Harum

1.Pet.3

rum rerum explicationi consequens erit, ut Pastores ritus etiam doceant, qui in matrimonio contrahendo seruari debent. de quibus, non est expectandum, ut hoc loco præcepta tradantur, cum a sancta Tridentina Synodo, quæ hac in re maxime obseruanda sint, copiose, & accurate constituta fuerint; neque illud decretum a Pastoribus ignorari possit. satis igitur est eos admonere, ut, quæ ad hác partem attinent, e sacri Concilij doctrina cognoscere studeant, eaque fidelibus diligenter exponant. In primis autem, ne adolescentes, & puellæ, cui ætati inest maxima imbecillitas consilij, falso nuptiarum nomine decepti, turpium amorum fœdera incaute ineant, sæpissime docebunt, ea neque uera, neque rata matrimonia habenda esse, quæ præsente Parocho, uel alio sacerdote de ipsius Parochi uel ordinarij licentia, certoq. testium numero non contrahantur. Sed quæ matrimonium etiam impediunt, explicanda erunt. in quo argumento pleriq. graues, & doctissimi uiri, qui de uitijs, & uirtutibus conscripserunt, adeo diligenter uersati sunt, ut facile omnibus futurum sit, quæ illi scriptis suis tradiderunt, in hunc locum transferre; cum præsertim necesse habeant Pastores, eos ipsos libros numquam fere e manibus deponere. itaque tum illas præceptiones, tum quæ a sancta Synodo sancita sunt de impedimento, quod uel a cognatione spirituali, uel a iustitia publicæ honestatis, uel a fornicatione oritur, attente legent, & tradenda fidelibus curabunt. Ex

Tridẽ. Syn.

ordinata

quibus

quibus perspici potest, quo animo affectos esse oporteat fideles, cum matrimonium contrahunt. neque enim se humanam aliquam rem aggredi, sed diuinam putare debent; in qua singularem mentis integritatem, & pietatem adhibendam esse, Patrum ueteris legis exempla satis ostendunt: quorum matrimonia tametsi sacramenti dignitate prædita non erant, ea tamen maxima semper cum religione, & sanctimonia colenda esse existimarunt.

Matrimonium clandestine minime contrahẽdum.

Inter cetera autem maxime hortandi sunt filij familias, ut parentibus, & ijs, in quorum fide, & potestate sunt, eum honorem tribuant, ut ipsis inscientibus, nedũ inuitis, & repugnantibus, matrimonia non ineant. nam in ueteri testamento licet animaduertere filios a patribus semper in matrimoniũ collocatos esse. qua in re plurimum illorum uoluntati deferendũ esse, Apostolus etiã uidetur ijs uerbis indicare; Qui matrimonio iungit uirginem suã, bene facit; & qui non iungit, melius facit. Extrema illa restat pars, quæ ad matrimonij usum pertinet. de quibus ita agendũ est a Pastoribus, ut nullũ ex eorũ ore uerbũ excidat, quod fideliũ auribus indignũ esse uideatur, aut pias mẽtes lædere, aut risũ mouere queat. Vt.n.eloquia Domini, eloquia casta sunt: ita etiã maxime decet, Christiani populi doctorẽ eiusmodi orationis genere uti, quod singularẽ quãdã grauitatem, et mẽtis integritatẽ præseferat. Quare duo illa maxime docẽdi sunt fideles, primũ quidẽ nõ uoluptatis, aut libidinis causa matrimonio operã dandã

1. ad Cor. 7

Psal. 11

esse

esse: sed eo utendum intra illos fines, qui, ut supra demonstrauimus, a Domino praescripti sunt. Meminisse enim conuenit, quod Apostolus hortatur; Qui habent uxores, tamquam non habentes sint. tum uero a sancto Hieronymo dictum esse; Sapiens uir iudicio debet amare coniugem, nõ affectu: reget impetus uoluptatis, nec praeceps feretur ad coitum. Nihil est foedius, quam uxorem amare quasi adulteram. Sed quoniam bona omnia sanctis precationibus a Deo impetranda sunt; alterum est, quod fideles docere oportet, ut Deum orandi, & obsecrandi causa a matrimonij officio interdum abstineant; in primisque id sibi obseruandum sciant, tribus saltem diebus, ante quam sacram Eucharistiam percipiant, saepius uero cum sollemnia Quadragesimae ieiunia celebrantur, quemadmodum Patres nostri recte, & sancte praeceperunt. ita enim fiet, ut ipsa matrimonij bona maiori in dies diuinae gratiae cumulo augeri sentiãt; & pietatis studia sectantes, non modo hanc uitam tranquille, & placide traducant, sed aeternae etiam Dei benignitate consequendae, uera, & stabili spe, quae non confundit, nitantur.

1. ad Cor. 7

S. Hiero.

Ad Rom. 5

DE DEI PRAECEPTIS IN DECALOGO CONTENTIS.

S. August.

DECALOGVM, legum omnium summam, & epitomen esse, S. Augustinus litteris commendauit. Cum multa locutus sit Dominus, duae tamen tantum tabulae dantur

Moysi lapideæ, quæ dicuntur tabulæ testimonij futuri in arca. nimirum cetera omnia, quæ præcepit Deus, ex illis decem præceptis, quæ duabus tabulis conscripta sunt, pendere intelliguntur, si diligenter quærantur, ut recte intelligantur: quo modo hæc ipsa rursus decem præcepta ex duobus illis, dilectionis scilicet Dei, & proximi, in quibus tota lex pendet, & Prophetæ. Itaque cum sit totius legis summa, Pastores oportet in eius contemplatione die, nocteque uersari; non ut uitam suam modo ad hanc normam componant; sed etiam, ut populum sibi creditum in lege Domini erudiant. Nam labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est: quod ad Pastores nouæ legis maxime pertinet, qui Deo propiores, a claritate in claritatem transformari debent, tamquam a Domini spiritu: & cum eos lucis nomine nuncupauit Christus dominus, propriæ sunt illorum partes, ut sint lumen eorum, qui in tenebris sunt, eruditores insipientium, magistri infantium; &, si quis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, ipsi, qui spirituales sunt, huiusmodi instruant. In confessionibus etiam iudicis personam sustinent, ac pro genere, & modo peccatorum sententiam ferunt. quare nisi suam sibi inscitiam, nisi alijs etiam esse fraudi uelint, in eo sint, necesse est, quamuigilantissimi, & in diuinorum præceptorum interpretatione exercitatissimi, ut ad hanc diuinam regulam, de quacumque & actione, & offitij prætermis-

Matth. 22

Malach. 2

2. ad Cor. 3

Ad Gal. 6

2.ad Tim.4 termissione iudicium facere possint; & , ut est apud Apostolum, sanam doctrinam tradant, idest quæ nullum contineat errorem, & animorum morbis, quæ sunt peccata, medeatur; ut
ad Titum 2 sit populus Deo acceptus, sectator bonorum operum. Iam uero, in huiuscemodi tractationibus ea Pastor sibi, & alijs proponat, quibus legi parendum esse persuadeat. Inter cetera autem, quæ animos hominum ad huius legis iussa seruanda possunt impellere, illud maximam uim habet, Deum esse huius legis auctorem. quamuis enim per angelos data esse dicatur, ne-
Ad Gal. 3 mo tamen dubitare potest, ipsum Deum esse legis auctorem. cuius rei satis amplum testimonium præbent non solum ipsius legislatoris uerba, quæ paulo post explicabuntur, sed infinita pene scripturarum loca, quæ Pastoribus facile occurrent. Nemo enim est, quin sibi a Deo legem in animo insitam esse sentiat, qua bonum a malo, honestum a turpi, iustum ab iniusto possit secernere. cuius uis, & ratio legis cum ab ea, quæ scripta est, diuersa non sit; quis est, qui ut intimæ, sic scriptæ legis auctorem Deum negare audeat? Hanc igitur diuinam lucem, pene iam prauis moribus, & diuturna peruersitate obscuratam, cum Deus Mosi legem dedit, eam potius illustriorem reddidisse, quam nouam tulisse, docendum est; ne forte, cum populus audit legi Mosis derogatum esse, putet his legibus se non teneri.

teneri. Certissimum enim est, non propterea his præceptis parendum esse, quod per Mosem data sunt, sed quod omnium animis ingenita, & per Christum dominum explicata sunt, & confirmata. Iuuabit tamen plurimum, & ad persuadendum magnum habebit momentum illa cogitatio, Deum esse, qui legem tulit: de cuius sapientia, & æquitate dubitare non possumus, nec eius infinitam uim, atque potentiam effugere. Quare cum per prophetas Deus iuberet seruari legem, dicebat se dominum Deum esse. & in ipso Decalogi exordio; Ego sum dominus Deus tuus. & alibi; Si Dominus ego sum, ubi est timor meus? Non solum autem excitabit fidelium animos ad seruanda Dei præcepta, sed ad gratiarum etiam actionem, quod suam Deus, quæ salutem nostram contineret, uoluntatem explicarit. Quare non uno loco scriptura maximum hoc beneficium declarans, populum commonefacit, ut suam dignitatem, ac Domini beneficentiam cognoscat, ueluti in Deuteronomio; Hæc est, inquit, uestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes uniuersi præcepta hæc, dicant; En populus sapiens, & intelligens, gens magna. & rursus in psalmo: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.

Exod.20
Malach.1
Deuter.4
Psal.147

Verum si Parochus rationem præterea latæ legis ex scripturæ auctoritate demonstrarit, facile

Quanta maiestate lex

Decalogi data. facile intelligent fideles, quam pie ac ſuppliciter acceptam Dei legem colere oporteat. triduo enim an-
Exod. 19 tequam ferretur lex, Dei iuſſu dictum eſt omnibus, ut ueſtimenta lauarent, uxores non attingerent, quo ſanctiores, ac paratiores eſſent ad accipiendam legem; ut ad diem tertium adeſſent. deinde, cum ad montem eſſent adducti, unde Dominus illis per Moſem leges erat laturus, uni Moyſi dictum eſt, ut in montem aſcenderet: quo Deus maxima cum maieſtate uenit, & locum tonitruis, fulgoribus, igne, denſisque nebulis circumfudit, ac loqui cum Moſe cœpit, eique leges dedit. quod diuina ſapientia nullam aliam ob cauſam factum uoluit, niſi nos ut moneret, caſto, humilique animo legem Domini accipiendam eſſe: quod ſi præcepta negligeremus, paratas nobis a diuina iuſtitia pœnas imminere. Quin etiam, legis iuſſa difficultatem non habere, oſten-
S. Auguſt. dat Parochus: quod uel una hac ratione ex S. Auguſtino docere poterit, cum dicit: Qui, quæſo, dicitur impoſſibile eſſe homini, amare, amare, inquam, creatorem beneficum, patrem amantiſſimum, deinde etiam, & carnem ſuam in fratribus
ad Rom. 13 ſuis? at uero qui diligit, legem impleuit. Quare
1. Ioan. 5 Ioannes Apoſtolus, præcepta Dei grauia non eſſe, aperte teſtatur. nihil enim iuſtius, nihil cum maiore dignitate, nihil maiore cum fructu ab homine,
D. Bernar. teſte B. Bernardo, exigi potuiſſet. quamobrem ſum-
S. Auguſt. mam Dei benignitatem admiratus eſt Auguſtinus, ſic ipſum Deũ affatus: Quid eſt homo, quod amari te

te ab eo uis? & si non faciat, ingentes minaris pœnas? an non satis magna hæc est, si non diligam te? Quod si quis eam afferat excusationem, impediri se, quo minus Deum amet, infirmitate naturæ; docendum est, Deum, qui amorem requisiuit, amoris uim inserere cordibus per spiritum sanctum suũ: hic autem spiritus bonus petentibus a patre cœlesti datur: ut merito sanctus Augustinus precatus sit; Da, quod iubes; & iube, quod uis. Quia igitur Dei auxilium præsto nobis est, maxime post Christi domini mortẽ, per quã princeps huius mũdi eiectus est foras: nõ est quod quisquã rei difficultate deterreatur: nihil enim est amãti difficile. Præterea, ad eandem rem persuadendam plurimum ualebit, si explicabitur, necessario legi obtemperandum esse; præsertim cum nostris temporibus non defuerint, qui, siue facilis, siue difficilis sit lex, ad salutem tamen nequaquam necessariam esse, impie, & magno ipsorum malo dicere non ueriti sunt. Quorum nefariam, impiamque sententiam sacræ scripturæ testimonijs Parochus cõfutabit, eiusdem maxime Apostoli, cuius illi auctoritate impietatem suam tueri conantur. Quid igitur ait Apostolus? non præputium, non circumcisionem quidquam esse, sed obseruationem mandatorum Dei. Quod uero eandem sententiam alibi repetit, & nouam creaturam in Christo tantum dicit ualere, intelligimus plane eã nouam creaturam in Christo dicere, qui mandata Dei obseruat. Is enim, qui habet mandata Dei, ac

Luc. 11
S. August.
1. ad Cor. 7
Ad Gal. 6

seruat, diligit Deum, Domino ipso teste apud Ioan
Ioan.4 nem; Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Nam etsi iustificari potest homo, & ex impio fieri pius, ante quam singula legis præcepta externis actionibus impleat: tamen fieri non potest, ut, qui per ætatem ratione uti queat, ex impio fiat iustus, nisi animum habeat paratum ad omnia præcepta Dei seruanda. Ad extremum uero, ne quid prætermittat Parochus, quo fidelis populus adducatur, ut legem seruet, quam sint eius uberes, suauesque fructus, demonstrabit: quod facile poterit ex ijs, quæ psalmo decimo octauo scripta sunt, probare. in eo enim legis Dei laudes celebrantur: quarum hæc est uel maxima, quæ Dei gloriam, & maiestatem multo amplius explicat, quam decore suo, atque ordine faciant ipsa cælestia corpora: quæ ut omnes quamuis barbaras nationes in sui admirationem rapiunt, ita efficiunt, ut rerum omnium opificis, & conditoris gloriam, sapientiam, ac potentiã
Psal.18 agnoscant. Ac lex quidem Domini conuertit animas ad Deum. agnoscentes enim uias eius, & Dei sanctissimam uoluntatem per legem, conuertimus pedes nostros in uias Domini. At quia soli timentes Deum, uere sapientes sunt; hoc illi deinceps tribuit, ut sapientiam præstet paruulis. Hinc ueris gaudijs, & mysteriorum diuinorum cognitione, ingentibus præterea uoluptatibus, & præmijs, & in hac uita, & in futuro sæculo illi cumulantur, qui Dei legem obseruant. Nec uero tam nostræ

utilitatis gratia, quam Dei causa, nobis est seruanda lex, qui suam hominum generi in lege uoluntatem aperuit: quam cum ceteræ creaturæ sequátur, hominem ipsum eádem sequi multo est æquius. Ne id quidem silentio prætereundum est, uel in hoc maxime suam in nos Deum clementiam, & summæ bonitatis diuitias ostendisse; quod cum sine ullo præmio nos potuisset, ut suæ gloriæ seruiremus, cogere; uoluit tamen suam gloriam cum utilitate nostra coniungere; ut, quod homini utile, idem esset Deo gloriosum. Quoniam igitur id maximum & præclarissimum est, docebit Parochus, ut a Propheta ultimo loco dictum est, in custodiendis illis retributionem multam esse. Non enim tantum illæ Psal. 18 nobis benedictiones promissæ sunt, quæ ad terrenam magis felicitatem spectare uidebantur, ut benedicti simus in ciuitate, benedicti in agro; sed copiosa merces in cælis, & mensura bona, conferta, coagitata, & superfluens proposita est, quam Matth. 5 Luc. 6. pijs & iustis actionibus meremur diuinæ misericordiæ adiumento.

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, QVI EDVXI TE DE TERRA AEGYPTI, DE DOMO SERVITVTIS. NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME. NON FACIES TIBI SCVLPTILE &c. Exod. 20

Quamuis hæc lex Iudæis in monte a Domino data fuerit; tamen, quoniam natura omnium

Ad Rom. 1 mentibus multo ante impressa, & consignata erat; atque ob eam rem Deus uniuersos homines illi perpetuo parere uoluit; plurimum proderit, uerba illa, quibus, Moyse ministro, atque interprete, Hebræis promulgata est, et populi Israelitici historiã, quæ mysteriorum est plena, diligenter explicare. Principio narrabit, ex omnibus nationibus, quæ sub cælo erant, unã Deum delegisse, quæ ortum habuit ab Abraham, quem peregrinum esse uoluit in terra Chanaam: cuius possessionẽ cũ ei pollicitus esset, tamen & ille, & posteri eius amplius quadringentos annos uagi fuerunt, ante quam promissam terram incolerent: in qua quidem peregrinatione
Psal. 104 numquam eorum curam dimisit. transibant quidẽ illi de gente in gentem, & de regno ad populum alterum: sed nullam umquam illis iniuriam fieri passus est; immo uero in reges animaduertit. priusquã autẽ in Aegyptum descenderent, uirum præmisit, cuius prudẽtia et illi, et Aegyptij fame liberarẽtur. In Aegypto uero ea illos benignitate cõplexus est, ut, repugnante, & incumbente ad illorum perniciem Pharaone, mirum in modum augerentur: & cum ualde affligerentur, ac tamquam serui durissime tractarentur; ducem Mosem excitauit, qui eos in manu potenti educeret. huius præcipue liberationis, initio legis meminit Dominus his uerbis: Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Ex his uero illud maxime Parocho animaduertendum est, unam ex uniuersis

uersis nationibus a Deo delectam esse, quam popu- Deuter. 9
lum uocaret suum, & cui se cognoscendum, & co
lédum præberet; non quod ceteras iustitia, aut nu
mero uinceret, quemadmodum Hebræos monet
Deus; sed quod ipsi Deo sic placuit; potius ut gen
tem exiguam, & inopem augeret, & locupleta- Deuter. 10
ret, quo eius potentia, & bonitas notior apud om
nes esset, & illustrior. Cum igitur ea esset illorum Ad Rom. 11
hominum condicio, ijs conglutinatus est, & hos
amauit; ita ut, cum esset Dominus cæli, & terræ,
non confunderetur uocari Deus eorum, quo ceteras
gentes ad æmulationem prouocaret; ut, perspecta
Israelitarum felicitate, omnes homines ad ueri Dei ad Rom. 11
cultum se conferrent: quemadmodum etiam Pau-
lus testatur, se, gentium felicitate proposita, &
uera Dei cognitione, qua eas instruxerat, ad æmu
lationem carnem suam prouocare. Deinde fideles
docebit, Deum Hebræos patres diu peregrinari
passum esse, posteros etiam durissima seruitute pre
mi, diuexarique permisisse, ob eam rem, uti doce-
remur, amicos Dei fieri, non nisi mundi inimicos, ac
peregrinos in terris; itaque in Dei familiaritatem
facilius recipi, si nihil omnino nobis sit commune
cum mundo: tum uero, ut ad Dei cultum translati
intelligeremus, quanto feliciores demum sint ij, qui
Deo, quam qui mundo seruiunt: cuius rei nos scri-
ptura cõmonet: inquit enim: Veruntamẽ seruient 2. Paral. 12
ei, ut sciant distantiá seruitutis meæ, & seruitutis
regni terrarũ. Præterea, explicabit, post amplius
DD iij qua-

quadringẽtis annis Deũ promissa præstitisse, ut ille populus fide, ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus a se perpetuo pendere uult, atque in eius bonitate omnem spem suam collocare; ut in primi præcepti explanatione dicetur. Postremo, locum, ac tempus notabit, quibus hanc legem populus Israel a Deo accepit; nempe, postquam eductus ex Aegypto in desertum uenit; ut beneficij recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo uersabatur, deterritus, ad accipiendam legem aptior redderetur. homines enim ijs maxime deuinciuntur, quorum beneficentiam experti sunt; atque ad Dei præsidium confugiunt, cum se omni spe humana destitutos esse agnoscunt. Ex quo licet intelligere, fideles ad complectendam cælestem doctrinam eo propensiores esse, quo se magis a mundi illecebris, & carnis uoluptatibus abstraxerint; sicut per Pro-
Isa. 28 phetam scriptum est; Quem docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditũ? ablactatos a lacte, auulsos ab uberibus. Enitatur itaque Parochus, &, quantum potest, efficiat, ut fidelis populus hæc uerba semper in animo habeat; Ego sum dominus Deus tuus: ex quibus intelligent, legislatorem se creatorem habere, a quo & conditi sunt, & con-
Psal. 94 seruantur: iureque illud usurpent; Ipse est dominus Deus noster; & nos populus pascuæ eius, & oues manus eius. Quorum uerborum uehemens, & frequens admonitio eam uim habebit, ut ad legẽ colendam fideles promptiores reddantur, & a pec-

catis

catis abstineant. Quod autem sequitur; Qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis; etsi Iudæis tantū uidetur conuenire, Aegyptiorum dominatu liberatis; tamen, si interiorem salutis uniuersæ rationem spectemus, multo magis ad Christianos homines pertinet; qui non ex Aegyptiaca seruitute, sed e peccati regione, & potestate tenebrarum a Deo erepti, atque in regnum filij dilectionis suæ translati sunt. cuius beneficij magnitudinem intuens Hieremias prædixit illud; Ecce dies uenièt, dicit Dominus; & non dicetur ultra, Viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aegypti; sed uiuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de uniuersis terris, ad quas eieci eos, & reducam eos in terram suam, quam dedi Patribus eorū. ecce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabūtur eos: & quæ sequūtur. Pater enim indulgētissimus per filiū suum filios, qui erant dispersi, congregauit in unū; ut iam nō ut serui, peccato, sed iustitiæ, seruiamus illi in sanctitate, & iustitia corā ipso omnibus diebus nostris. Quare fideles omnibus tētationibus tamquā clypeū opponēt illud Apostoli; Qui mortui sumus peccato, quo modo adhuc uiuemus in illo? iā nō sumus nostri, sed eius, qui pro nobis mortuus est, et resurrexit. Ipse est dominus Deus noster, qui nos suo sanguine sibi acquisiuit; quo modo peccare poterimus in dominū Deū nostrū? ipsumq. iterū cruci affigere? Vt igitur uere liberi, & ea quidē libertate, qua nos Christus liberauit, sicut

Ad Colos. 1
Hier. 16
Luc. 1
Ad Rom. 6

exhibueramus membra nostra seruire iniustitiæ, ita exhibeamus seruire iustitiæ in sanctificationem.

Exod. 20 NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME.

Priorem in Decalogo locum obtinere, quæ ad Deum pertinent, posteriorem uero, quæ ad proximum, docebit Parochus: quia eorum, quæ proximo præstamus, causa Deus est. tum enim ex Dei præcepto proximum diligimus, cum propter Deum diligimus: ea uero sunt in priori tabula descripta. Secundo loco, in uerbis ijs, quæ proposita sunt, duplex contineri præceptum ostendet: quorum alterum iubendi, alterum prohibendi uim habet. Nam quod dicitur; Non habebis Deos alienos coram me; eam habet sententiam coniunctam; me uerum Deum coles, alienis dijs cultum non adhibebis. In priori autem continetur præceptum fidei, spei, & charitatis. nam cum Deum dicimus, immobilem, incommutabilem, perpetuo eundem manentem, fidelem, recte sine ulla iniquitate confitemur; ex quo eius oraculis assentientes, omnem ipsi fidem, & auctoritatem tribuamus, necesse est: qui uero omnipotentiam, clementiam, & ad bene faciendum facilitatem, ac propensionem illius considerat, poterit ne spes omnes suas non in illo collocare? At si bonitatis, ac dilectionis ipsius effusas in nos diuitias contempletur, illum ne poterit non amare? Hinc est illud proœmium, hinc illa conclusio, qua in præcipiendo, mandandoque in

scri-

ſcriptura utitur, Deus ego dominus. Altera autem præcepti pars illa eſt; Non habebis deos alienos coram me. qua loquendi formula legiſlator uſus eſt, non quod ſatis explicata non eſſet hæc ſententia affirmatione præcepti in hunc modum; Me unum Deum coles: ſi enim Deus eſt, unus eſt: ſed propter cæcitatem plurimorum, qui olim Deum uerum ſe colere profitebantur, multitudinem tamen deorum uenerabantur: cuiuſmodi inter Hebræos ipſos permulti fuerũt, qui, ut Helias eis obijciebat, in duas partes claudicabant: quod & Samaritæ fecerunt, qui Deum Iſraelis, & deos gentiũ colebãt. 3.Reg.18
His explicatis, addendum erit, hoc eſſe præceptum omnium primum, & maximum, non ordine tantum ipſo, ſed ratione, dignitate, præſtantia. Debet enim obtinere Deus apud nos infinitis partibus maiorem, quam domini, quam regis, charitatem, & auctoritatem. Ipſe nos creauit, idem gubernat: ab eo in utero matris nutriti, atque inde in hanc lucem educti ſumus: ipſe nobis ad uitam, uictumque res ſuppeditat neceſſarias. Peccant autem in hoc præceptum, qui fidem, ſpem, & charitatem non habent: quorum peccatum latiſſime patet. Sunt enim in hoc numero, qui in hæreſim labuntur; qui non credunt ea, quæ ſancta mater Eccleſia credenda proponit; qui ſomniis, augurijs, ceteriſque uaniſſimis rebus fidem habent; qui de ſua ſalute ſpem abijciunt, nec diuinæ bonitati cõfidunt; qui diuitijs tantum, qui corporis ualetudine, ac ui-

ribus nituntur. quæ fusius ab ijs explicata sunt, qui de uitijs & peccatis conscripserunt.

De cultu & ueneratione sanctorum.

Verum illud etiam in huius præcepti explicatione accurate docendum est, uenerationem, & inuocationem sanctorum angelorum, ac beatarum animarum, quæ cælesti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipsorum, sanctorumque cinerum cultum, quem semper catholica Ecclesia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis enim adeo demens est, qui, edicente rege, ne se pro rege quisquam gerat, aut regio cultu, atque honore affici patiatur, continuo putet nolle regem, suis ut magistratibus honos deferatur? Etsi enim angelos Christiani adorare dicuntur exemplo sanctorum ueteris testamenti, non eam tamen illis uenerationem adhibent, quam Deo tribuunt. quod si legimus interdum angelos recusasse, ne se homines uenerarentur; eo fecisse intelligendum est, quod sibi eum honorem haberi nolebant, qui soli Deo deberetur. Spiritus enim sanctus, qui ait; Soli Deo honor, & gloria; idem præcepit, ut honore parentes, & seniores afficeremus. Sancti præterea uiri, qui Deum unum colebant, reges tamen, ut est in diuinis litteris, adorabant, idest supplices uenerabantur. Quod si reges, per quos Deus mundum gubernat, tanto honore afficiuntur: angelicis spiritibus, quos Deus ministros suos esse uoluit, & quorum opera non modo ad Ecclesiæ suæ, sed etiam ad reliquarum rerum gubernationem utitur, quorumque

Apocal. 19
Apocal. 22
1. ad Tim. 1
Exod. 19
Leuit. 19
Deuter. 5

rumque ope maximis tum animæ, tum corporis pe riculis quotidie liberamur, etiam si se nobis in conspectū non dent, tanto maiorem honorem non habebimus, quanto beatæ illæ mentes dignitate regibus ipsis antecellant? Adde charitatem, qua nos diligunt, qua ducti pro ijs prouincijs, quibus præsunt, Dan.10
ut ex scriptura facile intelligitur, preces fundunt: quod etiam præstare iis, quorum sunt ipsi custodes, ne dubitādum quidem est: nostras enim preces Deo offerunt, & lacrymas. Quamobrem in euangelio docuit Dominus, pusillos scandalizandos non esse: Matth.18
quod angeli eorum in cælis, semper uident faciem Patris, qui in cælis est. Inuocandi itaque sunt; quod & perpetuo Deum intuentur, & patrocinium salutis nostræ, sibi delatum, libentissime suscipiunt. Extant diuinæ scripturæ testimonia huius Gen.32
inuocationis. Iacob enim ab angelo, quicum luctatus fuerat, petit, ut sibi benedicat, immo etiam cogit: se enim non dimissurum illum profitetur, nisi benedictione accepta: neque solum sibi ab eo tribui, quem intuebatur, sed ab eo etiam, quem minime uidebat, tum cum dixit: Angelus, qui eruit me de Gen.48
cunctis malis, benedicat pueris istis. Ex quibus etiam colligi poterit, tantum abesse, ut sanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis, atque inuocandis, & sacris eorum reliquijs, cineribusque uenerandis, Dei gloria minuatur; ut eo maxime augeatur, quo magis hominum spem excitat, confirmat, & ad sanctorum imitationem cohor-

cohortatur. quod officium Niceno altero, & Gangrensi, ac Tridentino Concilijs, & sanctorum Patrum auctoritate comprobatur. Quo autem sit ad refutandos eos instructior Parochus, qui huic ueritati aduersantur, sanctos Hieronymum contra Vigilantium, & Damascenum potissimum legat. ad quorum rationem, quod caput est, accedit consuetudo ab apostolis accepta, & in Ecclesia Dei perpetuo retenta, & conseruata. cuius rei quis firmius, aut clarius requirat argumentum diuinæ scripturæ testimonio, quæ sanctorum laudes celebrat admirabiliter? extant enim quorundam sanctorum diuina præconia: quorum laudes cum sacris litteris celebrentur; quid est, quod illis singularem honoré non habeant homines? Etsi ob eam caussam magis etiam colendi, & inuocandi sunt, quod pro salute hominum preces assidue faciunt, multaq. eorum merito, & gratia in nos Deus confert bene-
Luc. 15 ficia. Si enim gaudium est in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente; non ne etiam cælestes ciues, pœnitentes adiuuabunt? non ne rogati peccatorum ueniam & impetrabunt, & conciliabunt nobis Dei gratiam? Quod si dicatur, ut a nonnullis dicitur, superuacaneum esse sanctorum patrocinium, quod Deus sine interprete precibus nostris
S. August. occurrat: has impiorum uoces illa sancti Augusti-
Gen. 20 ni facile conuincunt, multa Deum non concedere,
Iob 42 nisi mediatoris ac deprecatoris opera, & officium accesserit. Quod illustribus Abimelec, & Iob amicorum

corum confirmatur exemplis: quorum peccata non nisi Abraham, & Iob precibus condonauit. Si uero etiam afferatur, fieri inopia, & imbecillitate fidei, ut sanctos internuncios, & patronos adhibeamus: quid ad illud respondebunt Centurionis exemplum, qui uel in singulari illo fidei præconio, quod dominus Deus impertiuit, seniores tamen Iudæorũ ad Saluatorem misit, ut laboranti puero salutem impetrarent? Quare si fatendum est, unum nobis mediatorem propositum Christum dominum, qui scilicet unus nos per sanguinem Patri cœlesti reconciliauit, & qui, æterna redemptione inuenta, semel in Sancta ingressus, pro nobis interpellare nõ cessat: ex eo tamen nullo modo sequi potest, quo minus ad sanctorum gratiam confugere liceat. Nam si propterea subsidijs sanctorum uti non liceat, quod unũ patronum habemus IESVM Christum; numquam id commisisset Apostolus, ut se Deo tanto studio fratrum uiuentium precibus adiuuari uellet. neque enim minus uiuorum preces, quam eorum, qui in cœlis sunt, sanctorum deprecatio, Christi mediatoris gloriam, & dignitatem imminuerent. Sed cui fidem non faciant & honoris, qui sanctis debetur, & patrocinij, quod nostri suscipiunt, mirabiles effectæ res ad eorum sepulcra, & oculis, & manibus, membrisque omnibus captis, in pristinum statum restitutis, mortuis ad uitam reuocatis, ex corporibus hominum eiectis dæmonijs? quæ non audisse, ut multi, non legisse, ut plurimi grauissimi

Matth. 8
Luc. 7
Ad Heb. 9

S.Ambro. & August. ſimi uiri, ſed uidiſſe, teſtes locupletiſſimi ſancti Ambroſius, & Auguſtinus litteris prodiderunt. Quid multa? ſi ueſtes, ſudaria, ſi umbra ſanctorũ, prius quam e uita migrarent, depulit morbos, uiresque reſtituit: quis tandẽ negare audeat, Deum per ſacros cineres, oſſa, ceteraſque ſanctorum reliquias 4.Reg.13 Exod.20 eadem mirabiliter efficere? Declarauit id cadauer illud, quod forte illatum in ſepulcrum Eliſei, eius tacto corpore, ſubito reuixit. Quod uero ſequitur; Non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem, quæ eſt in cælo, & quæ in terra deorſum, nec eorum, quæ ſunt in aquis ſub terra; Non adorabis ea, neque coles: quidam hoc alterum præceptũ exiſtimantes, duo poſtrema ipſa unius præcepti ui S.August. contineri uoluerunt; ut ſanctus Auguſtinus illa extrema diuidens, hæc ipſa uerba ad primum præceptum pertinere uoluit. quam ſententiam, quia in Eccleſia celebris eſt, libenter ſequimur. Etſi in promptu ratio eſt illa ueriſſima, conſentaneum fuiſſe, præmium, & pœnam cuiuſque cum primo præcepto coniungi. Nec uero quis exiſtimet, omnino pingendi, fingendi, aut ſculpendi artem hoc præcepto prohiberi. nam in ſcripturis, iuſſu Dei, ſimu- 3.Reg.6 Num.21 lacra, & imagines effectas legimus, Cherubim, ſerpentis ænei. ſupereſt igitur, ut imagines ob eam rem uetitas interpretemur, ne quid ſimulacris, quaſi dijs, colendis, de uero Dei cultu detraheretur. Duplici autem potiſſimum ratione, quod ad hoc præceptum attinet, Dei maieſtatem uehementer

lædi

lædi perspicuum est; altera, si idola, & imagines, tamquam Deus, colantur, aut credatur inesse aliqua in his diuinitas, uel uirtus, propter quam sint colendæ, uel quod ab eis sit aliquid petendum, uel quod fiducia in imaginibus sit figenda, ueluti olim fiebat a gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant, quod passim sacræ litteræ reprehendunt: altera, si quis conetur diuinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis conspici, uel coloribus aut figuris exprimi possit. Quis enim Deum, ut inquit Damascenus, qui sub aspectum non cadit, qui corporis expers est, qui nullis terminis circumscribi, nec ulla figura describi queat, possit exprimere? quæ res in altera Nicena Synodo uberius explicatur. Præclare igitur Apostolus, eos mutasse Dei incorruptibilis gloriam in similitudinē uolucrum, quadrupedum, ac serpentum, dixit. ad Rom. 1 hæc enim omnia tamquam Deum uenerabantur, cum illi harum rerum imagines ponerent. quocirca Israelitæ, qui ante uituli simulacrum clamabant, hi sunt Dij tui Israel, qui te eduxerunt de Exod. 32 terra Aegypti: idololatræ sunt appellati, quia mutarunt gloriam suam in similitudinem uituli Psal. 105 comedentis fenum. Cum igitur Dominus deos alienos coli prohibuisset, ut penitus idololatriam tolleret, imaginem diuinitatis ex ære duci, aut alia quauis materia fieri prohibuit: quod Isaias declarans inquit: Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Atque in hoc Isa. 40 Act. 7

præce-

præcepto hanc sententiam contineri, præter sancto rum Patrum scripta, qui eam, quemadmodum in septima Synodo expositum est, sic interpretantur, Deuter. 4 illa etiam Deuteronomij uerba satis declarant, ubi Moses, populum auertere ab idololatria cũ uellet, aiebat: Non uidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est uobis Dominus in Horeb de medio ignis. Quod sapientissimus legislator ideo dixit, ne quo errore ducti, diuinitatis imaginem fingerent, Deoque debitum honorem rei creatæ tribuerent. Nemo tamen propterea contra religionem, Deique legem quidquam committi putet, cum sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, quæ tam in ueteri, quam in nouo testamento apparuerunt. nemo enim tam rudis est, ut illa imagine diuinitatem credat exprimi: sed illis declarari doceat Pastor proprietates aliquas, aut actio Dan. 7 nes, quæ Deo tribuuntur; ueluti cum ex Daniele pingitur antiquus dierum in throno sedere, ante quem libri aperti sunt; Dei æternitas, & infinita sapientia significatur, qua omnes hominum & cogitationes, & actiones, ut de ijs iudicium ferat, intuetur. Angelis etiam tum humana species, tum alæ affinguntur; ut intelligant fideles, quam propensi sint in humanum genus, & tamquam pa Ad Heb. 1 rati ad ministeria Domini exequenda: omnes enim administratorij spiritus sunt propter eos, qui here- Matth. 3 Mar. 1 ditatem capiunt salutis. Columbæ uero species, & Luc. 3 linguæ tamquam ignis in euangelio, & Actis

aposto-

apostolorum, quas spiritus sancti proprietates signi Ioan.1
ficent, multo notius est, quam ut oporteat pluribus Act.2
uerbis explicari. At uero cum Christus dominus, eiusq. sanctissima, & purissima mater, ceteriq. omnes sancti, humana præditi natura, humaná speciem gesserint, eorum imagines pingi, atque honorari, non modo hoc præcepto interdictum non fuit, sed etiam sanctum, & grati animi certissimum argumentum semper habitum est: quod & apostolicorum temporum monumenta, & œcumenicæ Synodi, & tot sanctissimorum, doctissimorumque Patrum inter se consentientium scripta confirmát. Non solum autem licere in ecclesia imagines habere, & illis honorem, & cultum adhibere, ostendet Parochus, cum honos, qui eis exhibetur, referatur ad prototypa, uerum etiam maximo fidelium bono ad hanc usque diem factum declarabit; ut ex Damasceni libro, quem de imaginibus edidit, & septima Synodo, quæ est secunda Nicena, intelligitur. Verum quia sanctissimum quod- Nice.Syn.5
que institutum hostis humani generis suis fraudibus, & fallacijs deprauare contendit; si quid forte populo hac in re peccatum fuerit, Parochus, Tridentini Concilij decretum secutus, quoad eius Trid. Côc.
fieri poterit, studebit corrigere. ac decretum quidem ipsum, cum res tulerit, populo interpretabitur; tum rudes, & qui imaginum ipsarum institutum ignorant, docebit, imagines factas ad utriusq. testamenti cognoscendam historiam, atque eius

memoriam identidem renouandam: qua rerum diuinarum memoria excitati, ad colendum, atque amãdum ipsum Deum uehementius inflammemur: sanctorum quoque imagines in templis positas demonstrabit, ut & colantur, & exemplo moniti, ad eorum uitam, ac mores nos ipsos confirmemus.

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, FORTIS ZELOTES, VISITANS INIQVITATEM PATRVM IN FILIOS IN TERTIAM, ET QVARTAM GENERATIONEM EORVM, QVI ODERVNT ME; ET FACIENS MISERICORDIAM IN MILLIA IIS, QVI DILIGVNT ME, ET CVSTODIVNT PRAECEPTA MEA.

Duo sunt in extrema parte huius præcepti diligenter explicanda. Primum est, quod etsi ob summum scelus præuaricationis primi præcepti, atque hominum ad id committendum propensionem, apte hoc loco pœna proponitur, communis tamen est omnium appendix præceptorum. omnis enim lex ad præcepta seruanda homines pœna, & præmio inducit. hinc illæ tam frequentes in sacris litteris, & crebræ Dei promissiones. ut enim innumerabilia pene testamẽti ueteris testimonia prætermittamus, in euangelio scriptum est: Si uis ad uitam ingredi,
Matth.19 *serua mandata. Et alibi: Qui facit uoluntatem pa-*
Matth.7.3. *tris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cæ-*
5.6 *lorum. Tum illud: Omnis arbor, quæ non facit fru-*
ctum

ctum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et: Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Atque alibi: Si non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Alterum est, quod longe alia ratione perfecti, alia carnales homines hanc appendicem docendi sunt. Perfectis enim, qui spiritu Dei aguntur, eique prompto & alacri animo parent, instar est cuiusdam lætissimi nuncij, & magnum argumentum propensæ in eos diuinæ uoluntatis. agnoscunt enim sui amantissimi Dei curam, qui nunc præmijs, nunc pœnis ad sui cultum, & uenerationem homines prope compellat. agnoscunt eius immensam in se beneuolentiam, qui sibi imperare, suaque opera ad diuini nominis gloriam uti uelit. neque solum agnoscunt, sed magna spe sunt, illum, cum, quod uult, iubeat, etiam daturum uires, quibus legi ipsius parere possint. At carnalibus, qui nondum spiritu seruitutis liberati sunt, magisque metu pœnarum, quam amore uirtutis abstinent a peccatis, eius appendicis sensus grauis & acerbus est. quamobrem sunt pijs exhortationibus subleuandi, et, quo lex spectat, quasi manu deducendi. Parochus autem, quoties alicuius explicandi præcepti occasio inciderit, eadem hæc sibi habeat proposita. Carnalibus perinde tamen, ac spiritualibus, duo in primis quasi aculei sunt admouendi, qui ad legem obseruandam hac ipsa in appendice positi, homines maxime incitent. Nam quod Deus fortis dicitur, ideo diligentius est

Ad Rom. 8

explicandum, quo caro sæpe, quæ terroribus diuinæ comminationis minus commouetur, uarias sibi ipsa rationes fingit, quibus iram Dei effugere, ac propositam pœnam uitare possit: cui autem certo persuasum est, Deum fortem esse, illud magni Da-
Psal. 138 uidis usurpat; Quo ibo a spiritu tuo, & quo a facie tua fugiam? Eadem quoque, diuinis interdum diffisa promissis, tantas hostium uires esse credit, ut ad sustinendum minime parem sese esse existimet. At firma, & stabilis fides nihil titubans, cum di-
Psal. 26 uina ui ac uirtute nitatur, homines contra recreat, atque confirmat: inquit enim: Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Alter uero aculeus, zelus ipse diuinus est. nonnumquam enim homines putant Deum humana non curare, ne illud quidem, legem ipsius seruemus, an negligamus: ex quo sequitur magna uitæ confusio. cum autem Deum zelotem credimus, eius rei meditatio facile nos in officio continet. Zelus uero, qui Deo tribuitur, nullam animi significat perturbationem, sed diuinum illum amorem, & charitatem, qua Deus nullam a se animam patitur impune fornicari: quotquot autem ab eo fornicantur, perdit. Est itaque zelus Dei, tranquillissima eius, sincerissimaque iustitia, qua anima, falsis opinionibus, prauisque cupiditatibus corrupta, repudiatur, & a Dei coniugio tamquam adultera remouetur. At uero zelum hunc Dei suauissimum, ac dulcissimum experimur, cum summa eius, atque incredibilis

credibilis in nos uoluntas zelo ipso demonstratur. nec enim aut amor ardentior inter homines, aut maior, arctiorque coniunctio, quam eorum, qui coniugio copulati sunt, reperitur. Igitur, quam nos ualde diligat, ostendit Deus, cum crebro se, uel sponso, uel marito comparans, zelotem uocat. Quamobrem doceat Parochus, hoc loco sic diuini cultus, atque honoris cupidos homines esse debere, ut zelantes potius, quam amantes, iure dici possint, illius exemplo, qui de se ipse, Zelo, inquit, zelatus sum pro domino Deo exercituum. immo uero Christum ipsum imitentur, cuius illud est: Zelus domus tuæ comedit me. Est autem comminationis explicanda sententia, uon inultos peccatores passurum Deum, sed eos uel tamquam parentem castigaturum, uel tamquam iudicem acriter, ac seuere in eos animaduersurum. Quod alio in loco significans Moses, Et scies, inquit, quia dominus Deus tuus ipse est Deus fortis, & fidelis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus se, & iis qui custodiunt præcepta eius, in mille generationes, & reddens odientibus se statim. & Iosue, Non poteritis, inquit, seruire Domino: Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus uestris, atque peccatis: si dimiseritis Dominum, & seruieritis diis alienis, conuertet se, & affliget uos, atque subuertet. Docendus autem populus est, comminationis pœnam ad tertiam, quartamque impiorum,

3.Reg.19

Psal.68
Ioan.2

Deuter.7

Iof.2

& facinorosorum generationē pertinere; non quod posteriores maiorum scelerum pœnas semper luát: sed licet illi, liberique eorum impune tulerint, non omnis tamen eorum posteritas iram Dei, pœnamq. uitabit: quod Iosiæ Regi accidit: huic enim, pro-
2. Paral. 34 35 pter singularem pietatem, cum pepercisset Deus, dedissetque, ut in pace in sepulcrum maiorum suorum inferretur, ne uideret consequentium tempo-
4. Reg. 23 rum mala, quæ, propter Manassis aui impietatem, Iudæ, & Hierusalem erant euentura; eo mortuo, posteros eius est ultio Dei consecuta, sic, ut ne filijs quidem Iosiæ pepercerit. Qua autem ratione hæc
Ezech. 18 legis uerba sententiæ illi, quæ est apud Prophetam, non aduersentur; Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur; sancti Gregorij auctoritas, cum reliquis omnibus antiquis Patribus cōsentiēs, aperte ostendit: inquit enim: Quisquis praui parētis iniquitatem imitatur, etiam ex eius delicto constringitur:
S. Gregorius quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquam delicto illius grauatur. unde fit, ut iniquus filius iniqui patris non solum sua, quæ addidit, sed etiam patris peccata persoluat; cum uitijs patris, quibus iratum Dominum non ignorat, etiā suam adhuc malitiam adiungere non formidat: & iustum est. ut qui sub districto iudice uias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in uita præsenti, etiam culpas parentis iniqui persoluere. Commemorabit deinde Parochus, quantum Dei iustitiam superet eiusdem bonitas, ac misericordia. irascitur.

tertiæ

tertiæ, quartæq. generationi Deus, misericordiam uero in millia impertit. In eo autem quod dictum est; Eorum, qui oderunt me; peccati magnitudo ostenditur. Quid enim flagitiosius, ac detestabilius, quam summã ipsam bonitatem, summam ueritatem odisse? Hoc uero ad omnes peccatores iccirco pertinet, quod quemadmodum, qui habet mandata Dei, & seruat ea, Deum diligit; ita qui legem Domini contemnit, & mandata eius non seruat, Deum odisse merito dicendus est. Quod uero extremum est; Et ijs, qui diligunt me; seruandæ legis modum, ac rationem docet. necesse est enim, eos, qui legem Dei seruant, eadem charitate, atque amore, quo in Deum sunt, ad eius obedientiam adduci: quæ deinceps in singulis præceptis cõmemorabũtur Ioan.14 Exod.20

NON ASSVMES NOMEN DOMINI DEI TVI IN VANVM.

Quamquam primo diuinæ legis præcepto, quo Deum pie, sancteque colere iubemur, hoc, quod secundo loco sequitur, necessario continetur; (nam qui sibi honorem tribui uult, idem postulat, se, ut summo uerborum honore prosequamur, prohibetq. contraria; quod & illa Domini apud Malachiam uerba aperte indicant; Filius honorat patrem: & seruus dominum suum: si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus?) Deus tamẽ pro rei magnitudine hanc de suo ipsius diuino, & sanctitatis plenissimo nomine honorando, legem separatim ferre, Malach.1

idque nobis disertis, & perspicuis uerbis præscribere uoluit. quod sane Parocho ipsi argumento in primis esse debet, nequaquam satis fore, si hac de re generatim loquatur; sed eiusmodi locum hunc esse, in quo ipse diutius cõmorari, et quæcumque ad hác tractationem pertinent, distincte, dilucide, accurateque apud fideles explicare necesse sit. Neque uero nimia hæc diligentia censenda est; cum non desint, qui adeo errorũ tenebris occæcati sint, ut, quẽ angeli glorificant, ei maledicere non uereantur. neque enim lege semel lata deterrentur, quo minus Dei maiestatem quotidie imminuere, immo singulis pene horis, ac momentis, impudentissime audeát. Quis enim non uideat, omnia iureiurando affirmari? omnia imprecationibus, & execrationibus referta esse? usque adeo ut nemo fere uel uendat aliquid, uel emat, uel negotium aliquod gerat, qui non iurisiurandi religionem interponat, Deique sanctissimum nomen millies, uel in re leuissima, & inani, temere non usurpet? quo maior Parocho cura & diligentia adhibenda est, ut sæpe fideles admoneat, quam graue hoc scelus sit, & detestabile.
Iam uero, in huius præcepti explicatione id primũ constet, cum eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionem coniunctam esse, quas præstare homines debent. utrumque autem separatim docendum est, primum quidem, ut ea, quæ tradenda sunt, facilius exponantur, quid iubeat lex, mox etiam quid uetet. nam quæ imperat, illa sunt,

sunt, nomen Dei esse honorandum, ac per illud sancte iurandum. hæc rursus, quæ prohibet: nemo diuinum nomen contemnat, nemo illud in uanum assumat, ne ue per ipsum aut falso, aut frustra, aut temere iuret. In ea itaque parte, qua iubemur diuino nomini honorem tribuere, Parochus fidelibus præcipiat, Dei nomen, ipsius inquam litteras, & syllabas, aut omnino per se nudum uerbum tantúmodo attendendum non esse; sed in eam cogitationem ueniendum, quid ualeat illa uox, quæ omnipotentem, ac sempiternam maiestatem unius & trini numinis significat. Ex his autem facile colligitur, inanem esse nonnullorum Iudæorum superstitionem, qui, quod scriberent Dei nomen, pronunciare non auderent, quasi in quattuor illis litteris, non in re, diuina uis esset. Sed quamuis singulari numero prolatum sit; Non assumes nomen Dei; id non de uno aliquo nomine, sed de omnibus, quæ Deo tribui solent, intelligendum est. multa enim Deo imposita sunt nomina, ut domini, omnipotentis, domini exercituum, regis regum, fortis, & alia id genus, quæ in scripturis leguntur; quæ parem, eandemq. uenerationem habent omnia. Deinde docendum est, quo modo diuino nomini debitus honor adhibeatur. neque enim Christiano populo, cuius ore Dei laudes assidue celebrandæ sunt, rem utilissimam, & pernecessariam ad salutem, ignorare fas est.

Quamuis

Deus quibus modis laudandus.

Quamuis autem multiplex sit ratio laudandi diuini nominis, tamen in ijs, de quibus deinceps hic dicetur, uis, & pondus omniũ uidetur esse. Primum igitur laudatur Deus, cum in omnium conspectu Deum ac dominum nostrum fidenter confitemur, Christumque salutis nostræ auctorem quemadmodum agnoscimus, ita etiam prædicamus. Itemque cum uerbo Dei, quo uoluntas eius enunciatur, sancte, & diligenter operam damus; in eius meditatione assidue uersamur; studiose illud addiscimus, aut legendo, aut audiendo, perinde ut cuiusque personæ & muneri aptum, & consentaneum est. Deinde diuinum nomen ueneramur, & colimus, cum officij, & religionis causa diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus tum prosperis, tum aduersis illi singulares gratias agimus: inquit enim

Psal. 102 *Propheta: Benedic anima mea Domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Extantque plurimi Dauid psalmi, quibus egregia quadam erga Deum pietate illius diuinas laudes suauissime decantat. Extat admirabile illud patientiæ exemplum Iob; qui cum in maximas illas, horribilesque calamitates incidisset, Deum tamen excelso, & inuicto animo laudare numquã intermisit. Nos itaque cum animi, corporisque doloribus cruciamur, cum miserijs, & ærumnis torquemur, statim ad Deum laudandum omne studium, & animi nostri uires*

Iob 1 *conuertamus, illud Iob dicentes; Sit nomen Domini benedictum. Neque uero minus Dei nomen*

bono-

honoratur, si fidenter opem eius imploramus, quo scilicet aut nos ab illis liberet, aut ad eadem fortiter perferenda constantiam, & robur largiatur. hoc enim fieri uult Dominus: Inuoca, inquit, me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. cuius implorationis cum multis alijs in locis, tum præcipue in psalmis, 16.43.& 118. illustria reperiuntur exempla. Præterea, Dei nomen honore prosequimur, cum fidei faciendæ causa testamur Deum: qui modus a superioribus ualde differt. Nam quæ supra enumerauimus, ita suapte natura bona sunt, atque expetenda, ut nihil beatius, nihil homini optabilius possit esse, quam si in illis sedulo exequẽdis se ipsum dies, noctesque exerceat. Benedicam, inquit Dauid, Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo. At iusiurandum licet bonum sit, eius tamen frequens usus minime est laudabilis. Huius autem discriminis ratio in eo posita est, quod iusiurandum ea tantum de causa institutum est, ut esset tamquam remedium quoddam humanæ imbecillitatis, & ad probandum, quod dicimus, necessarium instrumentum. Vt enim corpori medicamenta adhibere non expedit, nisi necesse sit; eorundẽ uero frequẽtatio perniciosa omnino est: ita etiam, nisi cum grauis & iusta causa subest, iureiurando uti non est salutare: quod si sæpius adhibeatur, tantum abest, ut prosit, ut magnum detrimentum afferat. quamobrem præclare docet S.Chrysostomus, non nascente, sed iã adulto

Psal.49

Psal.33

mundo

mundo, cum mala longe lateque propagata uniuersum terrarum orbem occupassent, nihilque suo loco & ordine consisteret, sed perturbata & permissa omnia, sursum, deorsum, magna rerum confusione, ferrentur, &, quod malorum omnium grauissimum est, mortales fere omnes in fœdam idolorũ seruitutem se ipsos abiecissent; tum denique longo sane interuallo iusiurandum in hominum consuetudinem irrepsisse. nam cum in tanta hominum perfidia, & iniquitate nemo facile ad credendum adduceretur, Deum testem inuocabant.

IVRARE, quid ualeat apud scripturas.

Verum cum in hac præcepti parte præcipua sit illa ratio docendi fideles, quo modo iusiurandum pie, sancteque adhibere debeant; primum dicendum est, IVRARE nihil aliud esse, nisi Deum testari, quacumque id uerborum forma, & conceptione fiat. nam &, Testis est mihi Deus, &, Per Deum, idem sunt. Est etiam illud iusiurandum, cum ad faciendam fidem per res creatas iuramus, ut, per sacra Dei Euangelia, per Crucem, per sanctorum reliquias, & nomen, & cetera id genus. neque enim hæc ipsa per se iureiurando auctoritatem, aut robur aliquod afferunt, sed Deus ipse hoc præstat, cuius diuinæ maiestatis splendor illis in rebus elucescit. ex qua sequitur, ut per euangelium iurantes, per Deum ipsum iurent, cuius ueritas euangelio continetur, & declaratur. similiter & per sanctos, qui templa Dei sunt, quique euangelicæ ueritati crediderunt, eamque omni obser-

nantia coluerunt, & per gentes, & nationes latissime disseminarunt. Eadem ratio est illius iurisiurandi, quod per execrationem profertur: quale est illud sancti Pauli; Ego testem Deum inuoco in animam meam. etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio tamquam mendacij ultori subijcitur. Neque propterea negamus nonnullas ex hisce formulis ita accipi posse, quasi iurisiurandi uim non habeant: sed tamen utile est, quæ de iureiurando dicta sunt, in his etiam seruare, atque ad eandem prorsus normam & regulam dirigere. Duo autem sunt iurandi genera, primum quidem, quod assertorium appellatur, nimirum cum aliquid de re præsenti, aut præterita religiose affirmamus, ut Apostolus in epistola ad Galatas; Ecce corá Deo, quia non mentior. Alterum uero promissorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cum aliquid ita fore pro certo pollicemur, & confirmamus: cuiusmodi est illud Dauidis, qui Bersabeæ cõiugi, iurans per dominum Deum suum, promisit Salomonem, eius filium, regni heredem fore, atque in ipsius locum successurum. Verumenimuero licet ad iusiurandum satis sit, Deum testem adhibere; tamen, ut rectum, sanctumque sit, multo plura requiruntur, quæ sunt diligenter explicanda. ea uero breuiter, teste Diuo Hieronymo, Hieremias enumerat, dum inquit: Iurabis, uiuit Dominus in ueritate, & in iudicio, & in iustitia. Quibus sane uerbis illa

2. ad Cor. 1

Ad Gal. 1

3. Reg. 1

S. Hieron.
Hierem. 4

illa breuiter summatimque complexus est, quibus omnis iurisiurandi perfectio continetur, ueritatem, inquam, iudicium, & iustitiam. Primum itaque in iureiurando locum ueritas habet, nimirum ut, quod asseritur, & ipsum uerum sit, &, qui iurat, id ita esse arbitretur, non quidem temere, aut leui coniectura adductus, sed certissimis argumentis. Alterum uero iurisiurandi genus, quo aliquid promittimus, eodem plane modo ueritatem requirit. nam qui aliquid pollicetur, ita animatus esse debet, ut, cum tempus aduenerit, id re ipsa præstet, & promissum exoluat. neque enim uir probus id umquam se facturum recipiet, quod sanctissimis Dei præceptis, & uoluntati aduersari putet, sed, quidquid promittere, & iurare licuerit, id semel promissum numquam mutabit; nisi fortasse, commutata rerum cõdicione, tale esse inceperit, ut iam, si fidem seruare, & promissis stare uelit, Dei odium et offensionem subiret. Veritatem autem iureiurando necessariam esse, Dauid quoque indi-
Psal. 14 cat illis uerbis; Qui iurat proximo suo, & non decipit. Sequitur secundo loco iudicium: neque enim iusiurandum temere, & inconsiderate, sed consulto, & cogitato adhiberi debet. Itaque iuraturus, primum quidem consideret, utrum necessitate cogatur, necne; remque totam accurate expendat, an eiusmodi sit, ut iureiurando indigere uideatur. Tempus præterea spectet, locum attendat, aliaque permulta, quæ rebus adiuncta sunt, circumspiciat;

non

non odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, sed ipsius rei ui, & necessitate. etenim, nisi hæc consideratio, & diligens animaduersio antecesserit, sane iusiurandum præceps, & temerarium erit: cuiusmodi est illorum irreligiosa affirmatio, qui in re leuissima, & inani, nulla ratione, aut consilio, sed praua quadam cõsuetudine iurant. id uero passim quotidie a uenditoribus, & emptoribus fieri uidemus. nam illi, ut quamplurimo uendant, hi rursus, ut quamminimo emant, res uenales uel laudare, uel uituperare iureiurando non dubitant. Cum itaque iudicio, & prudentia opus sit; pueri uero ita acute perspicere, ac distinguere nondum per ætatem possint: iccirco cõstitutum est a S. Cornelio Pont. ne a pueris ante pubertatem, hoc est, ante XIIII. annum iusiurandum exigatur. Reliqua est iustitia, quæ maxime in promissis requiritur. quare si quis iniustum aliquid & inhonestum promittit, & iurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat. extat huius rei in euangelio exemplum Herodis re- Mar.6
gis; qui temerario iureiurando obstrictus, puellæ saltatrici caput Ioannis Baptistæ, tamquam saltationis præmium, dedit. tale enim fuit Iudæorum iusiurandum, qui se ipsos, ut est in Actis aposto- Act.23
lorum, ea condicione deuouerunt, nihil gustaturos, donec Paulum occidissent. His ita explicatis, nulla plane dubitatio relinquitur, quin illi tuto iurare liceat, qui hæc omnia seruauerit, quique hisce condi-

condicionibus, tamquam præsidijs quibusdam, iusiurandum munierit. sed & multis argumentis id probare facile est. nam lex Domini, quæ immaculata est, & sancta, hoc præcepit. Dominum, inquit, Deum tuum timebis, & illi soli seruies: ac per nomen illius iurabis. & a Dauide scriptum est; Laudabuntur omnes, qui iurant in eo. Præterea sacræ litteræ indicant, ipsa Ecclesiæ lumina, sanctissimos apostolos, iureiurando nonnumquam usos esse: idque ex Apostoli epistolis apparet. Adde, quod & angeli ipsi interdum iurant. nam a sancto Ioanne euangelista in Apocalypsi scriptum est, angelum iurasse per uiuentem in secula. quin etiam & Deus ipse iurat, angelorum dominus: & in ueteri testamento multis in locis Deus promissiones suas iureiurando confirmat, ut Abrahæ, & Dauidi, qui illud de Dei iureiurando prodidit: Iurauit, inquit, Dominus, & non pænitebit eum: tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec. Neque uero obscura est ratio ad explicandum, cur iusiurandum laudabile sit, si quis attentius totam rem consideret, et ipsius ortum, finemq. intueatur. Etenim iusiurandum a fide originem ducit, qua homines credunt Deum totius ueritatis esse auctorem, qui nec decipi umquam possit, nec alios decipere: cuius oculis nuda sunt omnia, & aperta, qui denique uniuersis rebus humanis admirabili prouidentia consulit, mundumque administrat. Hac igitur fide homines imbuti, Deum ueri-
tatis

Psal. 62 · Deuter. 6. x · Psal. 62 · Apocal. 10 · Ad Heb. 6 · Gen. 22 · Exod. 33 · Psal. 109 · Ad Heb. 4

& dominum nostrum esse profitemur. oc Higitur præcepto prohibetur, ne homines falsum iurēt. nam qui a tanto scelere non refugit, ut Deum falso testetur, hic insignem Deo iniuriam facit, quippe qui aut illi inscitiæ notam inurit, dum ipsum alicuius rei ueritatem latere arbitratur, aut certe improbitatis, & praui affectus, qui mendacium testimonio uelit confirmare. Iurat autē falso non is solum, qui, quod falsum scit, uerum esse iurando affirmat; sed ille etiā, qui iureiurādo id asserit, quod cū uerū sit, tamen ipse falsum putat. nam cū mendaciū ea re mendacium sit, quod contra mentem, & animi sentētiam profertur; perspicuū est, hunc plane mētiri & periurū esse. Simili quoque ratione peierat, qui id iurat, quod uerū existimat, & tamē re uera falsum est: nisi, quantum potuit, curam, & diligentiam adhibuerit, ut totam rem compertam, atque exploratam haberet. quamuis enim ipsius oratio menti consentiat, tamen huius præcepti reus est. Eiusdem uero peccati reus censendus est, qui se aliquid iureiurando facturum promittit, cum tamen aut promissum implere in animo non fuerit, aut, si fuit, quod promisit, re ipsa non præstat: quod etiam ad eos pertinet, qui cum se uoti sponsione Deo obligarunt, non præstant. Præterea in hoc præceptum peccatur, si desit iustitia, quæ ex tribus iurisiurandi comitibus una est. Itaque si quis iuret se peccatum aliquod mortiferum commissurum, exempli causa, cædem hominis, huius præ-

cepti reus est, licet ille serio, atque ex animo dicat, & iusiurandum ueritatem habeat, quam primo loco requiri declarauimus. His adiungi debent illa iurandi genera, quæ a contemptu quodam proficiscuntur, cum quis iurat se non obtemperaturum euangelicis consiliis: cuiusmodi sunt, quæ ad cælibatum, & paupertatem hortantur. quamuis enim nemo ea necessario sequi debeat: si quis tamen iuret, nolle se illis parere consiliis, is eo iureiurando diuina cõsilia contemnit, & uiolat. Præterea, hanc legem is uiolat, & iudicio peccat, qui, quod uerum est, iurat, idque ita se habere existimat, leuibus quibusdam coniecturis adductus, & longe petitis. nam etsi huiusmodi iusiurandum ueritas comitatur, subest tamen aliquo modo falsum: nam qui sic negligenter iurat, in magno peierandi periculo uersatur. Falso præterea iurat, qui per falsos deos iurat. quid enim est a ueritate alienius, quam mendaces & ficticios deos, tamquam uerum Deum, testari? Verum quoniam scriptura, cum periurium inter-
Leuit. 19 dixit, inquit: Nec pollues nomen Dei tui: neglectio prohibetur, quæ fugienda est in reliquis, quibus ex huius præcepti auctoritate honor debetur: quale est uerbum Dei: cuius maiestatem non solum pij, sed interdum etiam impij reuerentur, ut in Iu-
Iud. 3 dicum historia de Eglon Moabitarum Rege memoriæ traditum est. Dei autem uerbum summa iniuria afficit, quicumque sacram scripturam a recta, & germana eius sententia ad impiorum dogmata,

&

& hæreses flectit. cuius sceleris admonet nos Princeps apostolorum uerbis illis: Sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles deprauant, sicut & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Præterea fœdis, & inhonestis maculis sacra scriptura contaminatur, cum eius uerba, & sententias, quæ omni ueneratione colenda sunt, ad profana quæque nefarii homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa, uana, assentationes, detractiones, sortes, libellos famosos, & si qua sunt alia id genus: in quod peccatum sacra Tridentina Synodus animaduerti iubet. deinde ut ij Deum honorant, qui eius opem atque auxilium in suis calamitatibus implorant: ita debitum Deo honorem is negat, qui illius subsidium non inuocat: quos redarguit Dauid, cum inquit: Deum non inuocauerunt; illic trepidauerunt timore, ubi non erat timor. At uero longe magis detestabili scelere se ipsos adstringunt, qui sacrosanctum Dei nomen, ab omnibus creaturis benedicendum, & summis laudibus extollendum, aut etiam sanctorum nomen, cum Deo regnantium, impuro, & contaminato ore blasphemare, atque execrari audent. quod quidem peccatum usqueadeo atrox, atque immane est, ut interdum sacræ litteræ, si de blasphemia sermo incidat, benedictionis nomine utantur. Quoniam uero pœnæ, & supplicij terror peccandi licentiam uehementer coercere solet; iccirco Parochus, ut

2. Pet. 3
Tridé. Syn. Sess. 4
Psal. 13. 52
3. Reg. 21
Iob 1. 2

hominum animos magis permoueat, atque ad hoc præceptum seruandum facilius impellat, alteram illius partem, & quasi appendicẽ diligenter explicabit. nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen domini Dei sui frustra. Ac primum quidem doceat, summa ratione factum esse, ut huic præcepto minæ adiungerentur: quo quidem & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoscitur: qui cũ hominum perditione non delectetur, ne ipsius iram, & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirum ut illum beneuolum potius, quam iratum experiamur. Vrgeat hunc locum Pastor, instetque summo studio, ut populus sceleris grauitatem agnoscat, & illud detestetur uehementius, & in eo euitando maiorem diligentiam, & cautionẽ adhibeat. Ostendat præterea, quanta sit hominũ procliuitas ad hoc peccatum committẽdum; ut non satis fuerit legem ferre, nisi etiam minæ adderentur. Incredibile enim est, quãtum hæc cogitatio utilitatis habeat. nam ut nihil æque nocet, atque incauta quædam animi securitas: ita propriæ imbecillitatis cognitio plurimũ prodest. Tum illud etiam declaret, nullum a Deo certum supplicium constitutum fuisse, sed tantum uniuerse minari, quicumque se hoc scelere adstrinxerit, non impune laturum. quapropter diuersa supplicia, quibus quotidie affligimur, huius peccati admonere nos debent. hinc enim facile licet conijcere, homines ea re in maximas calamitates incidere,

Exod. 20

dere,

dere, quod huic præcepto non obtemperent. quibus sibi propositis, cautiores eos in posterum fore uerisimile est. Fideles itaque, sancto timore perterriti, omni studio peccatum hoc fugiant. nam si omnis uerbis otiosi in extremo iudicio reddenda ratio Matth.12
est: quid de grauissimis sceleribus dicendum, quæ magnam diuini nominis despicientiam præseferunt?

MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES.

SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA:

SEPTIMA AVTEM DIE SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST.

NON FACIES OMNE OPVS IN EO TV, ET FILIVS TVVS, ET FILIA TVA, ET SERVVS TVVS, ET ANCILLA TVA, IVMENTVM TVVM, ET ADVENA, QVI EST INTRA PORTAS TVAS. SEX ENIM DIEBVS FECIT DOMINVS CAELVM, ET TERRAM, MARE, ET OMNIA, QVAE IN EIS SVNT, ET REQVIEVIT IN DIE SEPTIMO, ICCIRCO BENEDIXIT DOMINVS DIEI SABBATHI, ET SANCTIFICAVIT EVM.

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo a nobis debetur, recte, atque ordine præscribitur: est enim hic ueluti quidam prioris præcepti fructus: quoniam quem intimis sensibus pie colimus, fide,

& spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu uenerari, eidemque gratias agere. Et quoniam hæc ab ijs, qui humanarum rerum occupationibus detinentur, non facile præstari possunt; certum tempus statutum est, quo ea commode effici queant. Itaque cum hoc præceptum eiusmodi sit, ut fructum, utilitatemque admirabilem afferat; maxime interest, Parochi summam in eo explicando diligentiam adhiberi. ad eius autem inflammandum studium magnam uim habet primum illud præcepti uerbum, Memento. nam quemadmodum fideles tale præceptum meminisse debent: sic Pastoris est, in eorum memoriam illud & monendo, & docendo sæpe redigere. Quantum uero fidelium referat, hoc præceptum colere, ex eo percipitur, quod, eo diligenter colendo, ad reliqua legis iussa seruanda facilius adducentur. Cum enim inter cetera, quæ diebus festis præstare debent, necesse habeant, uerbi Dei audiendi causa, ad ecclesiam conuenire; cum edocti fuerint diuinas iustificationes, illud etiam consequentur, ut ex toto corde custodiãt legem Domini. quamobrem sæpissime sabbathi celebritas, cultusque præcipitur in sacris litteris, ut

Exod.16 in Exodo, Leuitico, Deuteronomio, apud Isaiam,
20.31 Leuit.16 Hieremiam item, & Ezechielem prophetas uidere
19.23.26 Deuter. 5 licet: quibus omnibus in locis hoc de sabbathi cultu
Hiere.17 Ezech.10 traditũ est præceptum. Monendi uero, & hortandi sunt Principes, & magistratus, ut in ijs maxime,

quæ

quæ ad hunc cultum Dei retinendum, atque augen 22.23.46
dum pertinēt, ecclesiæ Præsides auctoritate sua Isa.56.58
iuuent, iubeantque populum sacerdotum præce- 66.
ptis obtemperare. Quod autem ad huius præcepti explanationem attinet, danda opera est, ut fideles doceantur, quibus rebus hoc præceptum cum ceteris conueniat, quibusue differat ab eis. hoc enim pacto causam ille, rationemque cognoscet, quare non sabbathum, sed diem Dominicum colamus, sanctúq. habeamus. Certa igitur illa differentia uidetur, quod reliqua Decalogi præcepta naturalia sunt, & perpetua, neque mutari ulla ratione possunt. quo factum est, ut, quamuis lex Mosis abrogata sit, omnia tamen præcepta, quæ duabus tabulis continentur, populus Christianus seruet. quod ideo fit, non quia Moses ita iusserit, sed quod naturæ conueniunt; cuius ui homines ad illa seruanda impelluntur. Hoc autem de sabbathi cultu præceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum, & constans est, sed mutabile; neque ad mores, sed ad cærimonias pertinet; neque naturale, quoniam non a natura ad id docti, aut instituti sumus, ut illo die potius, quam alio, externum cultum Deo tribuamus: sed ex eo tempore, quo populus Israeliticus a Pharaonis est seruitute liberatus, diem sabbathi coluit. Tempus autem, quo cultus tollendus erat, illud idem est, quo ceteri Hebraici cultus, cærimoniæque antiquandæ erant, morte scilicet Christi.

nam

nam cum illæ cærimoniæ ſint quaſi adumbratæ imagines lucis, & ueritatis; illud utique neceſſe erat, ut lucis ac ueritatis, quæ Ieſus Chriſtus eſt, aduentu remouerentur. qua de re ſanctus Paulus ad Galatas ita ſcripſit, cum Moſaici ritus cultores reprehenderet: Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos: timeo uos, ne forte ſine cauſa laborauerim in uobis. In quam etiam ſententiam ſcripſit ad Coloſſenſes. Et hæc de differentia. Conuenit autem hoc præceptum cum reliquis, non ritu, & cærimoniis, ſed quia aliquid habet, quod ad mores naturæque ius attineat. nam Dei cultus, ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, a naturæ iure exiſtit; cum illud natura comparatum ſit; ut aliquot horas in iis, quæ ad Dei cultum pertinent, uerſemur. cuius rei argumento eſt, quod apud omnes nationes, ſtatas quaſdam ferias, eaſque publicas fuiſſe cernimus, quæ ſacris rebus, ac diuinis obeundis erant conſecratæ. eſt enim naturale homini, ut is certum quoddam tempus neceſſarijs rerum functionibus det, ueluti corporis quieti, ſomno, & aliis eiuſmodi rebus. & quemadmodum corpori, ita eadem naturæ ratione factum eſt, ut menti aliquid etiam temporis concederet, quo in Dei contemplatione ſeſe reficeret. atque ita cum aliqua temporis pars eſſe debeat, quo res diuinæ coluntur, cultusque Deo debitus tribuatur, hoc ſane ad morum præcepta pertinet. quam ob cauſam apoſtoli ex illis ſeptem diebus eum, qui primus eſt, ad diui-

Ad Gal. 4

Ad Coloſ. 2

num cultum consecrare statuerunt, quem Dominicum diem dixere. nam & sanctus Ioannes in Apocalypsi, Dominici diei meminit: & Apostolus per unam sabbathi, quæ est dies Dominicus, ut sanctus Chrysostomus interpretatur, collectas fieri iubet; ut intelligamus, iam tum in Ecclesia diem Dominicum sanctum habitum esse. Iam uero, ut sciant fideles, quid eo die agere, a quibusue actionibus abstinere debeant; non alienum est, ut Parochus totum præceptum, quod in quattuor partes recte distribui potest, ad uerbum diligenter interpretetur. Itaque primum generatim proponat, quid iis uerbis præscribatur, MEMENTO, VT DIEM SABBATHI SANCTIFICES. ob eam uero causam initio præcepti uerbum illud, Memento, apposite additum est, quod huius diei cultus ad cærimonias pertineat. Qua de re populus admonendus esse uidebatur, cum naturæ lex, etsi aliquo tempore Deum religionis ritu colendum esse doceat, hoc tamen, quo potissimum die fieri deberet, non præscripsit. Præterea fideles docendi sunt, ex iis uerbis modum & rationem colligi posse, qua in tota hebdomada opus facere conueniat, ita scilicet, ut diem festum semper spectemus. quo die cum actionum, & operum nostrorum Deo quasi reddenda ratio sit; eiusmodi opera efficiamus, necesse est, quæ neque Dei iudicio repudientur, neque nobis, ut scriptum est, in singultum sint, & in scrupulum cordis. Postremo id docemur, quod certe animaduertere

Apocal. 1
1. Cor. 16
1. Reg. 25

uertere debemus, non defuturas scilicet occasiones, quamobrem nos huius præcepti capiat obliuio, uel aliorum, qui illud negligunt, exemplo adductos, uel spectaculorum, ludorumque studio; quibus plerumque ab huius diei sancto, religiosoque cultu abducimur. Sed iam ad id ueniamus, quod sabbathi significatione demonstratur. Sabbathum, hebraicũ nomen, si latine interpretaris, cessatio dicitur. sabbathizare propterea cessare, & requiescere latino uocabulo appellatur. qua significatione factum est, ut sabbathi nomine dies septimus diceretur, quo
Gen. 2 Exod. 20 niam, absoluta, perfectaque mundi uniuersitate, Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit: ita
Deuter. 5 hunc diem in Exodo Dominus uocat. Postea uero non solum septimus hic dies, sed ob eius dignitatem ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est. in
Luc. 18 quem sensum pharisæus apud sanctum Lucam dixit: Ieiuno bis in sabbatho. Atque hoc quidem de sabbathi significatione. Sanctificatio autem sabbathi sacris in litteris cessatio est, quæ fit a corporis laboribus, & a negotijs, ut aperte ostendunt hæc, quæ sequuntur, præcepti uerba, NON OPERABERIS. neque uero id solum significat; (aliter
Deuter. 5 enim satis fuisset dicere in Deuteronomio; Obserua diem sabbathi) sed cum in eodem loco addatur, VT SANCTIFICES EVM, hoc uerbo ostenditur, sabbathi diem religiosum esse, diuinisque actionibus, & sanctis rerum officiis consecratum. itaque diem sabbathi tum plene & perfecte celebramus,

mus, cum pietatis & religionis officia Deo præstamus: hocque plane sabbathum est, quod Isaias delicatum appellat: quoniam festi dies sunt ueluti deliciæ Domini, & piorum hominum. Quare si religioso huic sanctoque sabbathi cultui, misericordiæ adiunguntur opera; certe maxima sunt, & multa præmia, quæ eodem capite nobis proponuntur. Itaque uerus ac proprius huius præcepti sensus eo spectat, ut homo & animo, & corpore in eam curam incumbat, ut statuto aliquo tempore, a negotijs, coporisque laboribus feriatus, Deum pie colat, ac ueneretur. Altera uero præcepti parte demonstratur, diem septimum Dei cultui diuinitus dicatum esse. nam ita scriptum est: SEX DIEBVS OPERABERIS, ET FACIES OMNIA OPERA TVA: SEPTIMO AVTEM DIE SABBATHVM DOMINI DEI TVI EST. quæ uerba ad eam sententiam referuntur, ut sabbathum Domino consecratum interpretemur, eique eo die religionis officia tribuamus, septimumque diem intelligamus signũ esse quietis Domini. Hic uero dies diuino cultui dicatus est: quia rudi populo minus expediebat habere eam facultaté temporis arbitratu suo deligendi, ne forte Aegyptiorũ sacra imitaretur. Itaque e septem diebus, ultimus ad Deum colédum delectus est: quæ quidé res plena mysterii est. Quare Dominus in Exodo, et apud Ezechielem signum uocat: Videte itaque, ille inquit, ut sabbathũ meum custodiatis: quia signum est inter me &

Isa.58 — Isa.58 — Exod.31 — Ezech.20 — Exod.31

uos in generationibus uestris, ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico uos. itaque signum fuit, quod indicabat homines Deo se dedicare oportere, sanctosque eidem præbere, cum diem etiam uideamus ei dicatum esse: siquidem ille dies sanctus est, quod tum præcipue sanctitatem & religionem homines colere debeant. Deinde signum est, & quasi monumentum conditæ huius admirandæ uniuersitatis. Signum præterea fuit Israelitarum memoriæ traditum, quo admoniti, se Dei auxilio a durissimo Aegyptiacæ seruitutis iugo solutos ac liberatos esse meminissent: id quod Dominus ostendit

Deuter. 5 illis uerbis: Memento, quod & ipse seruieris in Aegypto, & eduxerit inde dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento: idcirco præcepit tibi, ut obseruaret diem sabbathi. Est signum item tum spiritualis, tum cælestis sabbathi. Spirituale autem sabbathũ in sancta quadam et mystica quiete consistit, nimirum, cum uetus homo, Christo consepultus, ad uitam renouatur, atque in iis actionibus, quæ Christianæ pietati conueniunt, studiose se exercet. debent enim, qui aliquando erant tenebræ, nunc autem lux in Domino sunt, ut filii lu

Ad Eph. 5 cis ambulare in omni bonitate, iustitia, & ueritate, neque communicare operibus infructuosis tenebrarũ. Cæleste uero sabbathum est, ut ait D. Cyril

S. Cyrillus. lus, eum locum Apostoli tractans; Relinquitur ergo sabbathismus populo Dei; illa uita, in qua omnibus bonis cum Christo uiuentes fruemur, pec-

cato

cato radicitus extirpato, secundum illud: Non Isa.35
erit ibi leo, nec praua bestia illuc ascendet, sed erit
ibi uia pura, & uia sancta uocabitur; omnia enim
bona in uisione Dei mens sanctorum adipiscitur.
Quare fideles hortandi erunt his uerbis, & a Pa- Ad Heb.4
store incitandi: Festinemus ingredi in illam requiem. Præter diem septimum habebat populus Iudæus alios etiam festos, & sacros dies diuina lege constitutos, quibus maximorum beneficiorum memoria renouaretur. Placuit autem Ecclesiæ Dei, ut diei sabbathi cultus, & celebritas in Dominicum transferretur diem. nam ut eo die primum lux orbi terrarum illuxit: sic Redemptoris nostri, qui ad uitam æternam nobis aditum patefecit, resurrectione, quæ eo die fuit, e tenebris ad lucem uita nostra reuocata est: unde & Dominicum diem apostoli dici uoluerunt. Sollemnem præterea hunc diem esse in sacris litteris animaduertimus, quod eo die mundi creatio initium habuit, quod spiritus sanctus apostolis datus sit. Alios autem dies festos ab Ecclesiæ initio, & consequentibus deinde temporibus apostoli, & sancti Patres nostri instituerunt, ut pie & sancte Dei beneficiorum memoriam coleremus. Inter eos autem celeberrimi habentur illi dies, qui ob redemptionis nostræ mysteria religioni consecrati sunt, deinde qui sanctissimæ Virgini matri, tum uero apostolis, ac martyribus, ceterisque sanctis cum Christo regnantibus dicantur; in quorum uictoria Dei bonitas &
poten-

potentia laudatur, ipsis debiti honores tribuuntur, atque ad eorum imitationem fidelis populus incitatur. Et quoniam ad hoc præceptum seruandum, magnam uim ea ipsius pars habet, quæ illis uerbis expressa est; Sex diebus operaberis; septimus autẽ dies sabbathum Dei est: Parochus debet illam partem diligenter explicare. etenim ex his uerbis colligi potest, fideles hortandos esse, ne otiosi & desi-
1. ad Thes. 4 des uitam traducant: sed potius apostolicæ uocis memores, negotium suum quisque agat, & operetur manibus suis, sicut ab eo præceptum fuerat. Præterea hoc præcepto illud Dominus iubet, ut sex ipsis diebus opera nostra efficiamus; ne aliquid eorum, quæ aliis hebdomadæ diebus fieri, agiue oporteat, in diem festum reiiciatur; atque ita animus a rerum diuinarum cura, studioque auocetur. Tertia deinde præcepti pars explicanda est, quæ quodam modo describit, qua ratione sabbathi diem colere debeamus; præcipue autem explicat, quid illo die facere prohibemur. quare inquit Dominus; Non facies omne opus in eo tu, & filius tuus, & filia tua, seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. Quibus uerbis ad id primum instituimur, ut, quæcumque diuinum cultum impedire possunt, omnino uitemus. facile enim perspici potest, omne seruilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quod sua natura aut turpe, aut malum sit; sed quoniam mentem nostram a diuino cultu, qui finis præcepti est,

est, abstrahit. quo magis peccata fidelibus uitanda sunt, quæ non solum animum a diuinarum rerum studio auocant, sed nos a Dei amore prorsus seiungunt. Non tamen eæ actiones, neque ea opera uetantur, quæ ad diuinum cultum attinent, etiam si seruilia sint, ut altare instruere, templa, alicuius festi diei causa, ornare, & reliqua huius generis. ideoque a Domino dictum est; Sacerdotes in templo Matth.12
sabbathum uiolare, & sine crimine esse. Sed neque earum rerum opera hac lege prohiberi existimandum est, quorum iactura facienda sit, si die festo prætermittantur, quemadmodum sacris etiam Canonibus permissum est. Multa alia Dominus in euangelio festis diebus fieri posse declarauit, quæ facile Parochus apud sanctos Matthæum & Ioannē obseruabit. sed ut nulla res prætermitteretur, cuius actione hic sabbathi cultus impediretur; facta est iumenti mentio; quo animalium genere impediuntur homines, quo minus sabbathum diem colant. si enim die sabbathi alicui operis actioni iumenti usus destinatur, necessaria est etiam ad id hominis opera, qui iumentum agat. itaque solum per se opus facere non potest, sed hominem, qui illud molitur, adiuuat. eo autem die nemini opus facere licet: ergo neque iumentis, quorum opera ad id homines utuntur. Itaque huius præcepti lex eo etiam spectat, ut, si iumentorum laboribus homines parcere Deus uult, eo certe magis ipsi cauere debeant, ne inhumani sint in eos, quorum opera, atque indu-

ſtria utuntur. Neque uero Parochus illud prætermittere debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus Chriſtiani homines diebus feſtis exercere ſe debeant. Illæ uero eiuſmodi ſunt, ut ad Dei templum accedamus, eoque loco ſincera, piaque animi attentione ſacroſanctæ Miſſæ ſacrificio interſimus; diuina Eccleſiæ ſacramenta, quæ ad ſalutem noſtram inſtituta ſunt, ad animæ uulnerum curationem crebro adhibeamus. nihil uero eſt, quod opportunius aut melius Chriſtianis hominibus fieri poſſit, quam ſi peccata ſua ſacerdotibus ſæpe confiteantur. ad quam rem perficiendam poterit Parochus populum adhortari, ſumpta huius probandæ rei ratione, & copia ex ijs, quæ de pœnitentiæ ſacramento ſuo loco tradita, ac præcepta ſunt. Neque ſolum ad hoc ſacramentum populum excitabit, ſed ſedulo etiam atque etiam ad illud adhortabitur, ut ſacroſanctum Euchariſtiæ ſacramentum crebro percipiant. Attente præterea, diligenterque ſacra concio fidelibus audiēda eſt: nihil enim minus ferendum eſt, neque tam profecto indignum, quam Chriſti uerba contemnere, aut negligenter audire. Exercitatio item, atque ſtudium fidelium in precibus, diuiniſque laudibus frequens eſſe debet, præcipuaq. eiuſdem cura, ut, quæ ad Chriſtianæ uitæ inſtitutionem pertinent, ea diligenter addiſcat; ſeduloque ſe exerceat in ijs officijs, quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis eleemoſynam tribuendo, ægros homines uiſitando, mærentes

tes, quique dolore afflicti iacent, pie consolando. Iacob. 1
nam ut est apud sanctum Iacobum: Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est, uisitare pupillos, & uiduas in tribulatione eorum. Ex his, quæ dicta sunt, facile erit colligere, quæ contra huius præcepti regulam committuntur. Parochi uero officium in eo item esse debet, ut certos quosdam locos in promptu habeat, unde rationes, atque argumenta sumat, quibus populo illud maxime persuadeatur, ut huius præcepti legem summo studio, accurataque diligentia seruet. ad hoc plurimum ualet, ut populus scilicet intelligat, ac plane perspiciat, quam iustum, & rationi consentaneum sit, nos certos quosdam dies habere, quos totos diuino cultui tribuamus, Dominumque nostrum, a quo summa & innumerabilia beneficia accepimus, agnoscamus, colamus, & ueneremur. si enim iussisset nos quotidie sibi religionis cultum tribuere, nonne pro suis erga nos beneficijs, quæ maxima & infinita sunt, omnis opera danda esset, ut prompto, alacrique animo, eius dicto audientes essemus? nunc uero, paucis ad eius cultum institutis diebus, non est cur nos negligentes, atque difficiles in eius officij functione simus, quod sine grauissima culpa prætermittere non possumus. Demonstret deinde Parochus, quanta huius præcepti uirtus sit, cum ij, qui illud recte seruauerint, in conspectu Dei esse, cumeoque colloqui uideantur. nam & precibus

faciendis Dei maiestatem contemplamur, & cum eo colloquimur: & concionatoribus audiendis, Dei uocem accipimus; quæ ad aures nostras eorum opera peruenit, qui de rebus diuinis pie, sanctеque concionantur. tum in altaris sacrificio præsentem Christum dominum adoramus. & his quidem bonis illi maxime fruuntur, qui hoc præceptum seruant diligenter: qui uero hanc legem omnino negligunt, ij, cum Deo, & Ecclesiæ non obediant, neque eius præceptum audiant, & Dei, & sanctarum legum hostes sunt: quod animaduerti potest ex eo, quod præceptum hoc eiusmodi est, ut nullo labore seruari queat. Cum enim Deus non labores nobis imponat, quos uel difficillimos eius causa suscipere deberemus, sed quietos illis diebus festis a terrenis curis liberos esse iubeat; magnæ temeritatis indicium est, huius præcepti legem recusare. exemplo nobis esse debent supplicia, quæ de illis Deus sumpsit, qui illud uiolarunt, ut ex libro Numerorum licet intelli-
Num.15 gere. Ne igitur in hanc Dei offensionem incidamus, operæpretium erit, sæpe illud uerbum, MEMENTO, cogitatione repetere, magnasque illas utilitates, & commoda sibi ante oculos proponere, quæ ex festorum dierum cultu percipi supra declaratum est; & multa alia ad id genus pertinentia, quæ bonus & diligens Pastor, ut occasionis ratio postulabit, copiose, lateque persequi poterit.

HONO-

HONORA PATREM TVVM, ET MATREM TVAM, VT SIS LONGAEVVS SVPER TERRAM, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI.

Cum in superioribus præceptis summa sit uis, & dignitas; merito, quæ nunc persequimur, quia maxime necessaria sunt, proximũ locum obtinent. nam illa finem, qui Deus est, continuo spectãt: hæc nos ad proximi charitatem erudiunt: etsi longius progressa, ad Deum, idest illud extremum, cuius gratia proximum ipsum diligimus, perducunt. Quamobrem Christus dominus præcepta illa duo de diligendo Deo & proximo similia inter se esse dixit. Hic autem locus, dici uix potest, quantas habeat utilitates; cum & suos fructus ferat, uberes illos quidem, ac præstantes; & sit tamquam signum, ex quo primi præcepti obedientia, & cultus elucet. Qui non diligit, inquit D. Ioannes, fratrem suum, quem uidet, Deum, quem non uidet, quo modo potest diligere? Ad eundem modum; si parentes, quos secundum Deum diligere debemus, non ueneramur, & colimus; cum nobis in conspectu fere semper sint: Deo, summo parenti, & optimo, qui nullum sub aspectum cadit, quem honorem, quem cultum tribuemus? ex quo perspicuum est, utraque præcepta inter se congruere. Huius autem præcepti usus latissime patet. nam præter eos, qui nos genuerũt, multi præterea sunt, quos in parentum loco colere debemus, uel pote-

Matth. 22
Mar. 12

1. Ioan. 4

 statis

ſtatis, uel dignitatis, uel utilitatis, uel præſtantis alicuius muneris, & officij nomine. Parentum præterea, maiorumque omnium laborem leuat. cum enim id in primis curent, ut, quos habent in ſua poteſtate, ij recte, & diuinæ legi conuenienter uiuant, erit hæc cura perfacilis, ſi omnes intelligant, Deo auctore, & monitore, ſummum honorem parentibus tribui oportere. quod ut præſtare poſſimus, neceſſe eſt, noſſe quandam differentiam, quæ eſt inter præcepta primæ & ſecundæ tabulæ. Ergo hæc primum a Parocho ſunt explicanda: idque in primis moneat, diuina Decalogi præcepta fuiſſe in duabus tabulis inciſa: in quarũ altera, quẽadmodũ a ſanctis Patribus accepimus, tria illa continebantur, quæ iam ſunt expoſita: reliqua uero in alteram tabulam erant incluſa. Atque hæc nobis per appoſita fuit deſcriptio, ut præceptorum rationem ordo ipſe diſtingueret. nam quidquid in ſacris litteris diuina lege iubetur, aut uetatur, id duorum generum oritur ex altero. aut enim erga Deũ, aut erga homines charitas in omni officio ſpectatur. Et quidem charitatem in Deum ſuperiora tria præcepta docent: quod uero ad hominum coniunctionem & ſocietatem pertinet, id reliquis ſeptẽ præceptis continetur. Quocirca non ſine cauſa eiuſmodi eſt facta diſtinctio, ut alia ad priorem, alia ad alteram tabulam præcepta referãtur. nam ſuperioribus tribus præceptis, de quibus dictum eſt, quaſi ſubiecta materies, quam tractent, eſt Deus,

idest

idest summum bonum, ceteris uero proximi bonum: illis summus, his proximus amor est propositus: illa finem, hæc autem ea, quæ ad finem referuntur, spectant. Præterea charitas Dei ex ipso pendet. Deus enim per se, non alterius rei causa, summe diligendus est: charitas autem proximi a charitate Dei ortum habet, atque ad eam tamquam ad certam regulam dirigenda est. nam si parentes caros habemus, si dominis paremus, si dignitate antecedentes reueremur; id ea re maxime faciendum est, quod eorum procreator est Deus, eosque alijs præesse uoluit, quorum opera ceteros homines regit, ac tuetur: qui cum nobis auctor sit, ut eiusmodi personas uereamur, iccirco id præstare debemus, quia a Deo hoc ipso honore dignatur; ex quo fit, ut honor, quem parentibus habemus, Deo potius, quam hominibus, haberi uideatur. sic enim apud sanctum Matthæum est, cum de obseruantia in superiores agitur: Qui recipit uos, me recipit. Matth.10 & Apostolus in epistola ad Ephesios, seruos instituens; Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis uestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed ut serui Christi. Ad Eph.6 Accedit, quod Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus satis digne tribuitur, in quẽ amor augeri infinite potest: proptereaq. nostra erga illũ charitas in dies fiat ardentior, necesse est. quem eius iussu ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus uiribus amare Deuter.6 Luc.10 Matth.22

debemus. At charitas, qua proximum complectimur, suis finibus circumscribitur: iubet enim Dominus proximos diligere, sicut nos ipsos. quod si quis hos fines egressus fuerit, ita ut parem Deo & proximis amorem tribuat, is maximum scelus admittit. Si quis uenit ad me, inquit Dominus, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem animam suam, non potest meus esse discipulus. in quã sententiam item dictum est; Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: cum quidam primum humare patrem uellet, postea Christum sequi. cuius rei dilucidior illa apud sanctũ Matthæum explicatio est: Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus. Nec tamen ulla dubitatio est, quin parentes uehementer amandi, obseruandique sint; sed ad pietatem in primis necessarium est, Deo, qui parens, & effector est omnium, præcipuum honorem, & cultum tribui; ideoque mortales parentes amari, ut ad cælestem sempiternumque patrem tota amoris uis referatur. quod si interdum parentum iussa Dei præceptis repugnent; non dubium est, quin liberi, parentum cupiditati, Dei uoluntatem anteferre debeant, diuinæ illius sententiæ memores; Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.

Luc. 14 / Luc. 9 / Matth. 10 / Act. 5

Honorare, quã uim habeat apud scripturas.

Quibus rebus expositis, Parochus uerba præcepti interpretabitur, atque illud primum, Honorare, quid sit: est enim, de aliquo honorifice sentire

tire, &, quæ illius sunt, maximi putare omnia. Huic autem honori hæc omnia coniuncta sunt, amor, obseruantia, obedientia, & cultus. Scite autem in lege posita est honoris uox, non amoris, aut metus, etiam si ualde amandi, ac metuendi parentes sint. etenim qui amat, non semper obseruat, & ueneratur: qui metuit, non semper diligit: quem uero aliquis ex animo honorat, item amat, & ueretur. Hæc cum Parochus explicarit, tum aget de patribus, quique sint ij, qui uocentur hoc nomine. nam etsi de ijs præcipue patribus lex loquitur, ex quibus generati sumus: tamen ad alios quoque pertinet hoc nomen: quos etiam complecti lex uidetur, quemadmodum ex pluribus diuinæ scripturæ locis facile colligimus. Præter illos igitur, qui nos procrearunt, patrum genera item alia sunt in sacris litteris; quod antea attigimus; quibus singulis suus honor debetur. ac primum Ecclesiæ præsides, & Pastores, & sacerdotes, patres dicuntur, quemadmodum ex Apostolo constat, qui ad Corinthios scribens, Non, inquit, ut confundam uos, hæc scribo, sed ut filios meos carissimos moneo. nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres: nam in Christo Iesu per euangelium ego uos genui. Et in Ecclesiastico scriptum est; Laudemus uiros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua. Deinde ij, quibus aut imperium, aut magistratus, aut potestas commissa est, qui rempublicam gubernant, patres appel-

1. ad Cor. 4

Eccle. 44

appellantur. Sic Naaman a famulis pater uoca-
4.Reg.5 batur. Præterea, patres eos dicimus, quorum procurationi, fidei, probitati, sapientiæque alij commendantur: cuiusmodi sunt tutores, & curatores, pædagogi, & magistri. Quare Eliam, & Eliseum filij prophetarum patrem uocabant. Postremo patres dicimus senes, & ætate confectos, quos etiã uereri debemus. Atque hoc in Parochi præceptis maximum sit, ut doceat patres, cuiuscumque sint generis, præsertim uero eos, ex quibus nati sumus, a nobis honorandos: de quibus diuina lex præcipue loquitur. sunt enim immortalis Dei quasi quædam simulacra, in ijsque ortus nostri imaginem intuemur: ab ijs uita nobis data est: ijs Deus usus est, uti nobis animum, mentemque impertiret: ab ijs ad sacramenta deducti, ad religionem, ad humanum cultum, ciuilemque instituti, ad morum integritatem & sanctitatem eruditi sumus. Doceat uero Parochus, merito nomen, MATRIS, in hoc præcepto expressum, ut eius beneficia, & merita erga nos consideremus, quanta cura, & sollicitudine nos in utero gesserit, quanto cum labore ac dolore peperit, & educarit. Porro ita obseruandi parentes sunt, ut, quẽ eis tribuimus, honor ex amore, atque intimo animi sensu deprõptus uideatur. quibus hoc officiũ debetur maxime, cũ erga nos sint ita affecti, nullum ut laborem, nullã contentionem, nulla pericula nostra causa refugiant, nihilque illis accidere possit iucũdius, quã ut filijs charos se esse sentiant,

4.Reg.2
4.Reg.13

quos maxime diligunt. Ioseph cum in Aegypto ho- Gen. 46. 47
nore & amplitudine regi esset proximus, patrem,
qui in Aegyptum uenerat, honorifice excepit: &
Salomon matri aduenienti assurrexit; eamque ue-
neratus, regio in solio ad dexteram collocauit.
Alia præterea sunt honoris officia, quæ in parentes 3. Reg. 2
conferri debent. nam eos tum etiam honoramus,
cum a Deo suppliciter petimus, ut eisdem bene &
feliciter omnia eueniant, ut in maxima gratia &
honore sint apud homines, ut ipsi Deo ac sanctis,
qui in cælis sunt, commendatissimi sint. Item paren
tes honoramus, cum nostras rationes ad eorum ar-
bitrium, uoluntatemque conferimus cuius rei sua- Prouerb. 1
sor Salomon, Audi, inquit, fili mi disciplinam pa
tris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut adda-
tur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. cuius-
modi sunt etiam D. Pauli cohortationes: Filij obe- Ad Eph. 6
dite parẽtibus uestris in Domino: hoc enim iustum
est. Item: Filij obedite parentibus per omnia: hoc
enim placitum est in Domino. Et sanctissimorum Ad Colos. 3
hominum exemplis confirmatur. etenim Isaac, cũ
a patre ad sacrificium uinciretur, modeste ac sine Gen. 22 Hier. 35
recusatione paruit: et Rechabitæ, ne a patris consi
lio umquã discreparẽt, uino se in perpetuũ abstinue
runt. Item, parẽtes honoramus, cum eorũ recte fa
cta, moresq. imitamur. ijs enim plurimum tribue-
re uidemur, quorũ esse uolumus quãsimillimi. Item,
parentes honoramus, quorũ consilia nõ modo exqui
rimus, uerum etiam sequimur. Item, quibus sub-
uenimus

uenimus ea impertientes, quæ uictus, cultusque desiderat: quod Christi testimonio comprobatur; qui pharisæorum impietatem redarguens, Quare
Matth.15 & uos, ait, transgredimini mandatum Dei propter traditionem uestram: nam Deus dixit, Honora patrem, & matrem? &; Qui maledixerit patri, uel matri, morte moriatur. nos autem dicitis; Quicumque dixerit patri, uel matri, munus quodcumque est ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem uestram. Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper debemus, sed tum maxime, cum periculose ægrotant. danda enim opera est, ne quid prætermittant, quod uel ad peccatorum confessionem attinet, uel ad reliqua sacramenta, quæ a Christianis hominibus percipi debent, cum mors appropinquat: idque nobis curæ sit, ut pij, religiosique homines eos crebro interuisant, qui uel imbecillos confirment, & consilio iuuent, uel optime animatos ad spem erigant immortalitatis; ut, cum mentē a rebus humanis excitarint, totā conijciant in Deū. sic fiet, ut fidei, spei, et charitatis beatissimo comitatu ac religionis præsidio muniti, mortem non modo non pertimescendā, cū necessaria sit, sed, cum aditū ad æternitatē expediat, etiā appetendā censeāt. Postremo uel mortuis parētibus honor tribuitur, si ijs funus facimus; si exequias cohonestamus; si honorē sepulturæ impertimus; si iusta et

sacrificia anniuersaria curamus; si, quæ ab ijs legata sunt, diligenter persoluimus. Honorandi autẽ sunt non modo ij, ex quibus nati sumus, uerum etiã alij, qui patres appellantur, ut Episcopi, & sacerdotes, ut reges, ut principes, ut magistratus, ut tutores, ut curatores, ut magistri, ut pædagogi, ut senes, & ceteri eiusmodi: digni enim sunt, qui ex charitate, ex obedientia, ex ope nostra fructus percipiant, sed alius alio magis. De Episcopis, & alijs Pastoribus ita scriptum est: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in uerbo, & doctrina. Iam uero, quanti erga Apostolum amoris documenta Galatæ dederunt? quibus is præclarum illud beneuolentiæ testimonium tribuit: Testimonium enim perhibeo uobis; quia, si fieri posset, oculos uestros eruissetis, & dedissetis mihi. Quin etiam sacerdotibus ea suppeditanda sunt, quæ ad uitæ usus necessarios requiruntur. quare Apostolus, Quis, inquit, militat suis stipendijs umquam? Et in Ecclesiastico scriptum est; Honorifica sacerdotes, & propurga te cum brachijs; da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum, & purgationis. Illis etiam obtemperandum esse, docet Apostolus: Obedite, inquit, præpositis uestris, & subiacete eis. ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus uestris reddituri. Quin potius a Christo domino præceptum est, ut uel improbis Pastoribus obtemperemus, cum dicat; Super cathedram Moysi sederunt

1. ad Tim. 5
1. ad Tim. 5
Ad Gal. 4
1. ad Cor. 9
Eccle. 7
Ad Heb. 13
Matth. 23

ſederunt ſcribæ, & phariſæi: omnia ergo, quæcum-
que dixerint uobis, ſeruate, & facite; ſecundum
opera uero eorum nolite facere: dicunt enim, & nō
faciunt. Idem de regibus, de principibus, de ma-
giſtratibus, & reliquis, quorum poteſtati ſubijci-
mur, dicendum eſt. ijs uero quod honoris, cultus,
ad Rom.13 obſeruantiæ genus tribuendum ſit, Apoſtolus ad
1. ad Tim.2 Romanos late explicat: pro quibus etiam orandum
1.Pet.2 eſſe monet. & diuus Petrus, Subiecti, inquit, eſto-
te omni humanæ creaturæ propter Deum, ſiue re-
gi, quaſi præcellenti, ſiue ducibus, tamquam ab eo
miſſis. nam ſi quem eis cultum tribuimus, is ad De-
um refertur: habet enim uenerationem hominum
excellens dignitatis gradus, quia diuinæ poteſtatis
eſt inſtar: in quo etiam Dei prouidentiam uenera-
mur, qui publici muneris procurationem ijs attri-
buit, quibusq. utitur tamquam poteſtatis ſuæ mi-
niſtris. nec enim hominum improbitatem, aut ne-
quitiam, ſi tales ſunt magiſtratus, ſed diuinam au-
ctoritatem, quæ in illis eſt, reueremur: ut, quod
permirum fortaſſe uideatur, quamuis in nos ſint ini
mico, infenſoque animo, quamuis implacabiles
tamen non ſatis digna cauſa ſit, cur eos non perof-
ficioſe obſeruemus. nam & Dauidis magna in Sau-
Pſal.119 lem officia extiterunt, cum ei tamen eſſet offenſior:
quod innuit illis uerbis: Cum ijs, qui oderunt pa-
cem, eram pacificus. At uero, ſi quid improbe, ſi
quid inique imperent, cum id non ex poteſtate, ſed
ex iniuſtitia, atque animi peruerſitate agant,

omnino non sunt audiendi. Vbi hæc Parochus sigillatim exposuerit, deinceps consideret, quodnam præmium, quamque consentaneum ijs propositum sit, qui diuino huic præcepto obediunt. nam in eo fructus est maximus, ut diu uiuant; propterea quod digni sunt, qui beneficio quamdiutissime perfruantur, cuius memoriam perpetuo conseruant. Cum igitur, qui parentes colunt, ijs gratiam referant, a quibus lucis & uitæ usuram habent, iure & merito uitam ad summam senectutem perducunt. Tum adiungenda est diuinæ promissionis illustris explanatio. neque enim solum sempiternæ, ac beatæ, sed huius etiam, quam in terris agimus, uitæ usus promittitur. cuius sententiæ interpres est D. Paulus, cum inquit: Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens uitæ, quæ nunc est, & futuræ. Nec uero hæc merces aut exigua est, aut contemnenda, etiam si sanctissimis uiris, ut Iob, ut Dauidi, ut Paulo, mors fuerit optabilis, & ærumnosis ac miseris hominibus uitæ propagatio sit iniucunda. nam illorum uerborũ adiunctio, QVAM DOMINVS DEVS TVVS DABIT TIBI, non modo temporis diuturnitatẽ ad uiuendum, sed otium, quietem, incolumitatem ad bene uiuẽdum pollicetur. nam in Deuteronomio nõ solum inquit; Vt longo uiuas tempore; sed illud etiam addit; Vt bene sit tibi: quod deinde ab Apostolo repetitum est. Hæc autem bona eis suppetere dicimus, quorũ pietati Deus gratiã referat: aliter.n.

1. ad Tim. 4
Deuter. 5
Ad Eph. 6

diuini promissi fides & constantia non erit; cum interdum, qui maiorem pietatem parentibus præstiterunt, ijs uita breuior sit: quibus id quidem con-
Sap.4 tingit, uel quod ijs optime consulitur, qui prius uita excedunt, quam a uirtutis, & officij religione discedant: rapiuntur enim, ne malitia mutet intellectum eorum, aut ne fictio decipiat animam illorum: uel quia, dum pernicies & rerum omnium perturbatio impendet, e corporibus euocantur, ut
Isa.57 communium temporum acerbitatem euadãt. A facie enim malitiæ, inquit Propheta, collectus est iustus: quod fit, ne eorum aut uirtus, aut salus periclitetur, cum a mortalibus flagitiorum pœnas repetit Deus: uel ne tristissimis temporibus ex propinquorum, amicorumque calamitatibus acerbissimos luctus sentiat. Quare metuendum est maiorem in modum, cum uiris bonis immatura mors accidit: ac, quemadmodum ijs, qui grati in parentes sunt, officij merces & fructus est a Deo propositus: sic ingrati & impij filij grauissimis pœnis reseruan-
Exod.21 tur: scriptum est enim; Qui maledixerit patri suo,
Leuit.20 uel matri, morte moriatur. Et; Qui affligit pa-
Prouer.19 trem, & fugit matrem, ignominiosus est, & infe-
Prouer.20 lix. Et; Qui maledicit patri suo, uel matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris. Et; Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partũ
Prouer.30 matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus, &
2.Reg 18 comedant eum filij aquilæ. Qui parentibus iniuriam intulerunt, multos fuisse legimus: in quibus ulciscendis,

ulciſcendis, Dei iracundia exarſit: non enim Dauidem inultum reliquit, ſed ſceleri debitas pœnas dedit Abſalon, quem, ob eius ſcelus, tribus haſtis transfixum puniuit. De iis uero, qui ſacerdotibus non obtemperant, ſcriptum eſt; Qui ſuperbierit, Deuter. 17
nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Et quemadmodum diuina lege ſancitum eſt, ut parentibus filii honorem habeant, ut pareant, ut obſequantur: ſic parentum propria officia ſunt, atque munera, ut ſanctiſſimis diſciplinis, ac moribus filios imbuant, iiſque optima dent uiuendi præcepta, ut ad religionem inſtructi, & parati, Deum ſancte, inuiolateque uenerentur. quod a parentibus Suſannæ factum eſſe legimus. Itaque Sacerdos parentes commoneat, ut ſe liberis magiſtros Dan. 13
præbeant uirtutis, æquitatis, continentiæ, modeſtiæ, & ſanctitatis: triaque præſertim decliment, in quibus ſæpe offendere conſueuerunt: primum, ne quid acerbius in liberos aut loquantur, aut ſtatuant: quod Apoſtolus in epiſtola ad Coloſſenſes ita Ad Coloſ. 3
præcipit: Patres, nolite ad indignationem prouocare filios ueſtros, ut non puſillo animo fiant. nam periculum eſt, ne fracto, abiectoque animo ſint, dũ omnia timent. Quare illud præcipiat, ut nimiam ſeueritatem effugiant, malintque liberos corrigere, quam ulciſci: deinde, ſi qua culpa commiſſa eſt, cum neceſſaria ſit caſtigatio, & obiurgatio, ne quid liberis per indulgentiam diſſolute remittant: ſæpe

enim filii parentum nimia lenitate, & facilitate deprauantur: quamobrem a dissoluta indulgentia
1.Reg.4 deterreat exemplo Heli, summi sacerdotis; qui, quod in liberos indulgentior fuerat, maximo supplicio est affectus: postremo, ne, quod fœdissimum est, in filiorum educatione ac doctrina, præpostera consilia ineant. etenim permulti in hac una cogitatione curaque uersantur, ut opes, ut pecunias, ut lautum, & amplum patrimonium liberis relinquant; quos non ad religionem, non ad pietatem, non ad bonarum artium disciplinam, sed ad auaritiam & ad rem familiarem augendam cohortantur; nec de filiorum existimatione & salute sunt solliciti, dummodo pecuniosi sint, & perdiuites: quo quid dici, aut cogitari turpius potest? ita fit, ut ad illos non tam rerum copias, quam sua scelera, & flagitia transferant, quibus tandem non ad cælum se duces præbent, sed ad inferorum supplicia sempiterna. Sacerdos igitur optimis præceptis parentes instituat, eosque ad Tobiæ exemplum ac similem uirtutem excitet; ut, cum filios ad Dei cultum, & sanctimoniam probe erudierint, ab iis etiam amoris, & obseruantiæ, & obsequii uberrimos fructus capiant.
Tob.4

NON OCCIDES.

Matth. 5 Magna illa, quæ pacificis hominibus proposita est, felicitas, quoniam filii Dei uocabuntur, Pastores maxime commouere debet, ut præcepti huius

ius disciplinam fidelibus diligenter, accurateque tradant. nam ad conciliandas hominum uoluntates nulla melior ratio iniri potest, quam si eiusmodi præcepti lex, recte explicata, ab omnibus ita, ut oportet, sancte seruetur: quoniam tum sperare licet, ut summa animi consensione coniuncti homines concordiam & pacem maxime colant. Sed quã necesse sit præceptum hoc explicari, ex eo perspicitur, quod, immensa illa uniuersæ terræ inundatione facta, hoc unum in primis est, quod Deus hominibus interdixit. Sanguinem, inquit, requiram animarum uestrarum de manu cunctarum bestiarum, & de manu hominis. In euangelio etiam, quæ primũ ueteres leges a Domino explicatæ sunt, in ijs hæc prima est, de qua apud S. Matthæum ita scriptum est: dictum est enim, Non occides: & reliqua, quæ hac de re eo ipso loco deinceps commemorantur. Fideles præterea attente, libenterque præceptum hoc audire debent. si enim eius uis spectatur, ad uitam cuiusque tuendam ualet; quoniam ijs uerbis, Non occides, homicidium omnino interdictum est. itaque singuli homines tanta cum uoluptate animi illud accipere debent, perinde ac si, ira Dei proposita, grauissimisque alijs pœnis, nominatim prohibitum sit, ne quis eorum lædatur. ergo ut præceptum hoc auditu iucundum est: ita eius peccati cautio, quod præcepto prohibetur, iucunditatem habere debet. Cum autem huius legis uim Dominus explicaret, in eo duo contineri

Gen. 9

Matth. 5

ostendit; alterum, ne occidamus, quod a nobis fieri uetitum est; alterum, quod facere iubemur, ut concordi amicitia, charitateque inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta denique incommoda patienter feramus. In eo autem, quod cædes prohibetur, illud primum docendum est, quæ cædes sint eiusmodi, quæ hac præcepti lege non uetentur. nam, bestias occidi, prohibitum non est: quoniã si, illis uesci, a Deo hominibus est concessum; fas item est, illas occidi. qua de re ita sanctus Augustinus; Cum audimus, inquit, Non occides; nõ accipimus hoc dictum esse de fructetis; quia nullus est eis sensus; nec de irrationabilibus animalibus; quia nulla nobis ratione sociantur. Alterum permissum cædis genus est, quod ad eos magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua, ex legum præscripto, iudicioque, in facinorosos homines animaduertunt, et innocentes defendunt. quo in munere dum iuste uersantur, non modo ij cædis nõ sunt rei, sed huic diuinæ legi, qua cædes uetatur, maxime obediunt. cum enim legi huic finis is propositus sit, ut hominum uitæ, saluti que consulatur; magistratuum item, qui legitimi sunt scelerum uindices, animaduersiones eodem spectant, ut, audacia, & iniuria suppliciis repressa, tuta sit hominum uita. Quare Dauid, In matutino, inquit, interficiebam omnes peccatores terræ, ut disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem. Qua ratione ne illi quidem peccant, qui iusto bello

S.Augustinus.

Psal. 100

bello, non cupiditate, aut crudelitate impulsi, sed solo publicæ utilitatis studio, uitam hostibus adimunt. Sunt præterea eiusmodi cædes, quæ nominatim iussu Dei fiunt. Leui filii non peccauerunt, qui una die tot millia hominum occiderunt. qua cæde facta, sic ad eos locutus est Moses: Consecrastis manus uestras hodie Domino. Neque uero huius præcepti reus est, qui non sponte, neque meditato, sed fortuito hominem occidit: qua de re in Deuteronomii libro ita est. Qui percusserit proximũ suum nesciens, & qui heri & nudius tertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur, sed abiisse cum eo simpliciter in siluam ad ligna cædenda, & in succisione lignorum securis fugerit manum, ferrumque lapsum de manubrio amicum eius percusserit, & occiderit. Hæ cædes eiusmodi sunt, quæ quia non uoluntate, neque de industria inferuntur, propterea non omnino ni peccatis numerãtur: quod S. Augustini sententia comprobatur. Absit enim, inquit, ut ea, quæ aut propter bonum, aut licitum facimus, siquidem præter nostram uoluntatem quidquam mali acciderit, nobis imputẽtur. In quo tamen duabus de causis peccari potest, altera, si quis in re iniusta occupatus, hominem occiderit: exempli causa: si quis grauidam mulierem pugno, uel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur, fuisset quidem illud præter percussoris uoluntatem, non tamen præter culpam, cum illi non liceret ullo modo grauidam mulierem percutere. Altera, si, non

Exod. 32

Deuter. 19

S. August.

omnibus circumspectis, negligenter, & incautè aliquem occiderit. qua etiam ratione, si quis salutis suæ defendendæ causa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac lege non teneri satis apparet. Atque hæ quidem, quas modo commemorauimus cædes sunt, quæ hoc legis præcepto non continentur: quibus exceptis, reliquæ omnes prohibentur, siue homicidam quis spectet, siue qui occiditur, siue modos, quibus cædes fit. nam quod ad eos pertinet, qui cædem faciunt, nemo plane excipitur; non diuites, non potentes homines, non domini, non parentes: sed, delectu omni, & discrimine remoto, occidere uetitum est omnibus. Si uero ij spectantur, qui interficiuntur, ad omnes hæc lex pertinet: nec quisquam est tam humilis & abiectæ condicionis homo, quin legis huius ui defendatur. Neque uero se ipsum interficere cuipiam fas est, cum uitæ suæ nemo ita potestatem habeat, ut suo arbitratu mortem sibi consciscere liceat; ideoque legis huius uerbis non ita præscriptum est, Ne alium occidas, sed simpliciter, Ne occidas. sin autem multiplicem cædis faciendæ modum attendimus: nemo est, qui excipiatur. non solum enim suis cuiquam manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut ueneno, uitam homini eripere non licet, sed consilio, ope, auxilio, uel alia quacumque ratione id fieri prorsus uetitum est. in quo summa tarditas, stuporque Iudæorum fuit, qui crederent, se hoc præceptum seruare, si manus

tantum a cæde abstinerent. sed homini Christiano, qui, interprete Christo, didicit hanc legem spiritualem esse, nempe quæ non manus solum puras, sed animum etiam castum, sincerumque nos habere iubet, illud non satis omnino est, quod illi satis cumulate se præstare arbitrabantur. nam, ne irasci quidem cuiquam licere, in euangelio traditum est, cum dicat Dominus: Ego autem dico uobis: Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit gehennæ ignis. Ex quibus uerbis perspicuum est, eum culpa non carere, qui fratri succenseat, quamuis iram animo inclusam contineat; qui uero eius iræ significationem aliquam dederit, grauiter peccare, at multo grauius, qui non uereatur dure fratrem accipere, & ei conuicium facere. & quidem hoc uerum est, si nulla subsit irascendi causa. nam iræ causa, quæ a Deo, legibusque conceditur, ea est, cum in eos animaduertimus, qui nostro imperio, potestatique parent, si in eis sit culpa: Christiani enim hominis ira non a carnis sensibus, sed a spiritu sancto proficisci debet; cum nos templa sancti spiritus, in quibus Iesus Christus habitet, esse conueniat. Multa præterea sunt a Domino tradita, quæ ad perfectam huius legis rationem pertinent: qualia illa sunt, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei, qui uult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere,

Matth. 5

1. ad Cor. 6

Matth. 5

dimitte ei & pallium: & quicumque te angariauerit mille passus, uade cum illo alia duo. Ex his, quæ iam commemorata sunt, animaduerti licet, quam procliues sint homines ad ea peccata, quæ hoc præcepto uetita sunt, quamue multi reperiantur, qui si minus manu, animo saltem cædis scelus committunt. Et quoniam huic tam periculoso morbo remedia in sacris litteris adhibita sunt, Parochi est officium, ea diligenter fidelibus tradere. præcipuum autem illud est ut, intelligant, quam nefarium sit peccatum, hominis cædes: idque uel plurimis, maximisque sanctarum litterarum testimoniis perspici potest. usque enim adeo homicidium de-
Gen. 9 testatur Deus in sanctis litteris, ut a bestiis, hominum cædis pœnam se repetiturum dicat, ac belluá, quæ hominem læserit, occidi iubeat. neque aliam ob causam a sanguine hominem abhorrere uoluit, nisi ut omni ratione a nefaria hominis cæde & animum, & manus abstineret. sunt enim homicidæ humani generis, atque adeo naturæ hostes acerbissimi, qui, quantum in eis est, uniuersum Dei opus euertunt, cum hominem tollant, cuius causa is omnia, quæcumque procreata sunt, se fecisse testatur. immo uero in Genesi, cum prohibitum sit, hominem occidi, quia illum Deus ad imaginem suam, & similitudinem creauit, insignem Deo iniuriam is facit, quasique uiolentas illi manus afferre uidetur, qui eius imaginem e medio tollit. Hoc diuina animi cogitatione meditatus Dauid, grauissime de sangui
nariis

nariis hominibus conqueſtus eſt illis uerbis; Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. neque ſimpliciter dixit, Occidunt, ſed, Effundunt ſanguinem: quæ uerb a, ad deteſtabilis illius ſceleris amplificationem, immanemque illorum crudelitatem oſtendendam, protuilt. utque declararet in primis, quam præcipites illi diabolico quodam impulſu ad id facinus ferantur, dixit; Veloces pedes eorum. Pſal. 13
Iam uero, quæ in hoc præcepto ſeruanda eſſe Chriſtus dominus iubet, eo ſpectant, ut pacem cum omnibus habeamus: inquit enim, cum hunc locum interpretaretur: Si offers munus tuum ad altare, & Matth. 5
ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduerſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum: & quæ ſequuntur. Quæ ita a Parocho explicabuntur, ut doceat, ſine ulla exceptione omnes charitate complectendos eſſe: ad quam in huius præcepti explicatione fideles, quam maxime poterit, incitabit: quod in eo proximi diligendi uirtus maxime elucet. Cum enim odi- 1. Ioan. 3
um hoc præcepto aperte uetetur, quoniam qui fratrem ſuum odit, homicida eſt; certe illud conſequitur, ut amoris & charitatis præceptum detur. cũq. hac lege de charitate & amore præceptum ſit, tum ominium etiá illorum officiorum, atque actionum, quæ charitatem ipſam conſequi ſolent, præcepta traduntur. Charitas patiẽs eſt, inquit D. Paulus. patientia igitur nobis præcipitur, in qua nos

animas

Luc. 21 animas nostras possessuros esse Saluator docet. Beneficentia deinde charitatis comes est, & socia: quoniam charitas benigna est. 1. ad Cor. 13 Benignitatis autem, atque beneficentiæ uirtus late patet, eiusque officium in ijs rebus maxime uersatur, ut pauperibus suppeditemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos uestiamus; & quo quisque opis nostræ magis indiget, eo in illum plus liberalitatis conferamus. hæc beneficentiæ, & bonitatis officia, quæ per se sunt illustria, eo fiunt illustriora, si inimicis præstentur: Matth. 5 ait enim Saluator: Diligite inimicos uestros: benefacite ijs, qui oderunt uos. quod etiam Apostolus monet illis uerbis: ad Rom. 12 Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi. hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius: noli uinci a malo, sed uince in bono malum. Denique, si charitatis legem spectemus, quæ benigna est, omnia, quæcumque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasque id generis uirtutes pertinent, officia colere, ea lege præscribi intelligemus. At uero longe omnium præstantissimū officium, quod charitatis plenissimum est, in quo maxime nos exercere conuenit, illud est, ut iniurias, quas accepimus, æquo animo remittamus, atque condonemus: quod ut plane efficiamus, sæpe nos diuinæ litteræ, ut antea dictum est, monent, atque hortatur; cum non beatos solum eos dicant, qui ita prorsus faciunt; sed erratorum etiam ueniam iisdem a Deo datam affirment. qui uero hoc ipsum

facere negligunt, aut omnino recusant, illam non consequuntur. Sed quoniam ulciscendi libido hominum mentibus fere insita est, Parochus maximam in eo diligentiam ponat, necesse est, ut iniuriarum obliuisci, easque remittere Christianum hominem oportere, non doceat solum, sed penitus etiam fidelibus persuadeat. Cumque hac ipsa de re apud sacros scriptores multa fiat mentio, eos consulat ad refellendam illorum pertinaciam, qui in ulciscendi cupiditate animo obstinato sunt, atque obfirmato. argumenta in promptu habeat, quæ illi Patres grauissima, & ad eam rem maxime accommodata pie adhibuerunt. Verum hæc potissimum tria explicanda sunt. primum est, ut, qui se iniuriam accepisse putat, ei maxime persuadeatur, illum detrimenti, aut iniuriæ præcipuam causam non fuisse, quem ipse ulcisci cupit, Sic admirabilis ille Iob fecit, qui a Sabæis hominibus, a Chaldæis, & a dæmone grauiter læsus, nulla tamen eorum habita ratione, ut uir rectus, & homo admodum pius, recte, pieque ijs uerbis usus est: Dominus dedit, Dominus abstulit. Itaque patientissimi illius uiri oratione, & exemplo, Christiani ho- Iob 1
mines sibi persuadeant, quod uerissimum est, omnia, quæcumque in hac uita patimur, a Domino, qui iustitiæ omnis misericordiæque parens est, & auctor, proficisci. Neque uero ille nos, quæ eius est immensa benignitas, ut inimicos punit, sed ut filios corrigit, et castigat. Nec profecto, si recte animaduer-

animaduertimus, in hisce rebus homines aliud omnino sunt, nisi ministri, & quasi satellites Dei. & quamquam homo potest male aliquem odisse, pessimeque illi cupere, tamen, nisi permissu Dei,
Gen. 45 nocere nullo modo potest. Hac ratione adductus
2. Reg. 16 Ioseph, fratrum impia consilia, sic Dauid iniurias sibi a Semei illatas æquo animo tulit. Ad hanc itē rem illud argumenti genus ualde pertinet, quod sanctus Chrysostomus grauiter, atque erudite pertractauit, neminem scilicet, nisi a se ipso, lædi. nam qui se iniuriose tractatos esse opinantur, si rē recta secum uia reputent, comperient profecto, nullam se ab aliis iniuriam, aut damnum accepisse. etsi enim, quibus ipsi læduntur, ea extrinsecus e- ueniunt; tamen se maxime ipsi offendunt, cum animum odio, cupiditate, inuidia nefarie contaminãt. Alterum est, quod duo præcipua commoda complectitur, quæ ad illos pertinent, qui pio erga Deum studio adducti, iniurias libēter remittunt. quo-
Matth. 18 rum primum illud est, quod aliena debita remittentibus promisit Deus fore, ut ipsi etiam peccatorum ueniam impetrent. ex quo promisso, quam gratum illi sit hoc pietatis officium, facile apparet. Alterum commodum est, quod nobilitatem quandam, & perfectionem assequimur: quoniam, condonan-
Matth. 5 dis iniuriis, quodam modo Dei similes efficimur, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super iustos, & iniustos. Postremo, explicanda sunt incommda illa, in quæ nos tum

incidi-

incidimus, cum iniurias, quæ nobis illatæ sunt, con donare nolumus. Itaque Parochus illis, qui sibi in animum inducere non possunt, ut inimicis ignoscant, ob oculos ponat, odium non solum peccatum graue esse, sed etiam diuturnitate peccandi grauius inhærere. cum enim is, in cuius animo hic affectus insederit, inimici sui sanguinem sitiat; illius ulciscendi spe plenus, dies, noctesque in perenni quadã mala mentis agitatione ita uersatur, ut numquam a cædis, aut nefariæ alicuius rei cogitatione cessare uideatur. quo fit, ut is uel numquam, uel maximo negotio ad id impellatur, ut aut prorsus ignoscat, aut aliqua saltem ex parte iniurias remittat. quare merito uulneri comparatur, cui telum infixum hæret. Multa præterea incommoda & peccata sunt; quæ hoc uno odii peccato, quasi uinculo quodam, iuncta tenentur. ideoque D. Ioannes in hanc sententiam ita dixit: Qui fratem suum odit, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat: quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius: itaque sæpius labatur, necesse est. Etenim quo pacto fieri potest, ut dicta aliquis, aut facta illius probet, quem oderit? hinc temeraria & iniqua iudicia existunt, iræ, inuidiæ, obtrectationes, & alia eiusmodi; quibus illi quoque implicari solent, qui aut cognatione, aut amicitia iuncti sunt. itaque sæpe fit, ut ex uno peccato multa existant. neque iniuria dicitur, hoc peccatum esse Diaboli: quandoquidem ipse ab initio homicida fuit. Quamobrem

1. Ioan. 2

obrem Dei filius Dominus noster Iesus Christus cũ
Ioan.8 sibi mortẽ pharisæi afferre cuperẽt, illos a patre Diabolo genitos esse dixit. Sed præter hæc, quæ dicta sunt, unde sceleris huius detestandi rationes peti possunt, alia quoque remedia, & ea profecto maxime opportuna, sanctarum litterarum monumẽtis tradita sunt. Ac primum omnium remedium, et maximum est, Saluatoris nostri exemplum, quod ad imitandum nobis proponere debemus. is enim, cum ne minima quidem peccati suspitio in eum cadere posset, uirgis cæsus, spinis coronatus, & cruci denique
Luc.23 affixus, eam habuit orationem plenissimam pietatis; Pater dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt. Cuius aspersionem sanguinis, testatur Apo-
Ad Heb.12 stolus, melius loquentem, quam Abel. Alterum autem remedium ab Ecclesiastico propositum est, ut mortem, atque illum Iudicii diem recordemur.
Eccle.7 Memorare, inquit ille, nouissima tua, & in æternum non peccabis. quæ sententia eodem spectat, ac si dicat: Illud sæpe etiam atque atiam cogita, breui fore, ut mortem obeas: proinde, quia tali tempore tibi optatissimum erit, & maxime necessarium, summam Dei misericordiam impetrare, eam tibi ob oculos iam nunc, perpetuoque proponas, necesse est. ita enim fiet, ut immunis illa ulciscendi cupiditas tibi exhauriatur, cum ad misericordiam Dei implorandam nullum aptius, maius ue remedium inuenias, quam obliuionem iniuriarũ, & amorẽ in eos, qui te, aut tuos re, aut oratione uiolarint.

NON

NON MOECHABERIS.

Quoniam uiri, & uxoris uinculum artiſſimũ eſt, & nihil utrique iucundius accidere poteſt, quam intelligere ſe mutuo quodam & ſingulari amore diligi; contra, nihil moleſtius, quam ſentire a ſe debitum & legitimum amorem alio transferri; recte quidem, atque ordine illam, quæ hominis uitam a cæde tuetur, legem hæc, quæ de mœchia, ſiue adulterio eſt, conſequitur, ut ſanctam illam & honorabilem matrimonii coniunctionem, unde magna charitatis uis exiſtere ſolet, nemo ullo adulterij ſcelere uiolare, aut dirimere audeat. Sed tamen in hac ipſa re explicanda cautus admodum ſit Parochus, & prudens, & tectis uerbis rem commemoret, quæ moderationem potius deſiderat, quam orationis copiam. uerendum eſt enim, ne, dum is late, atque copioſe nimis explicare ſtudet, quibus modis homines ab huius legis præſcripto diſcedant, in illarũ rerum ſermonem forte incidat, unde excitandæ libidinis potius materia, quam reſtinguendæ illius ratio, emanare ſolet. Sed quoniam hoc præcepto multa continentur, quæ prætermittenda non ſunt, ea ſuo loco explicabuntur a Parochis. Eius igitur duplex uis eſt, altera, qua diſertis uerbis adulterium uetatur; altera, quæ eam ſententiami incluſam habet, ut animi, corporiſque caſtitatem colamus. Vt autem ab eo, quod prohibitum eſt, docendi initium ſumatur; Adulterium

est legitimi tori iniuria, siue alienus, siue proprius ille sit. etenim si maritus cum muliere soluta rem habet, suum ipse torum uiolat: si uero solutus uir alienam cognoscat uxorem, adulterii labe torus alienus inquinatur. Hoc uero adulterii interdicto omnia prohiberi, D. Ambrosius & Augustinus auctores sunt, quæcunque inhonesta sunt, & impudica. In hanc sententiam hæc uerba accipienda esse, ex sacris litteris tum ueteris, tum noui testamenti licet colligere. nam præter adulterium, alia libidinis genera apud Mosen puniuntur. Est Iudæ in Genesi iudicium in nurum suam. Est præclara illa in Deuteronomio Mosis lex, ne de filiabus Israel ulla esset meretrix. Extat præterea Tobiæ ad filium eiusmodi adhortatio: Attende tibi fili mi ab omni fornicatione. Ecclesiasticus item, Erubescite, inquit, a respectu mulieris fornicariæ. In euangelio etiam Christus dominus inquit, de corde exire adulteria, & fornicationes, quæ coinquinant hominem. Apostolus uero Paulus hoc uitium sæpe multis grauissimisque uerbis detestatur: Hæc est, ait, uoluntas Dei sanctificatio uestra, ut abstineatis uos a fornicatione. &, Fugite fornicationē. &, Ne commisceamini fornicariis. Fornicatio autem, inquit, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in uobis. &, Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores regnum Dei possidebunt. Præcipue uero ob eam rem adulterium diserte uetitum est, quia

D. Ambro. D. August. Gen. 38 Deuter. 23 Tob. 4 Eccle. 41 Matth. 15 1. ad Thes. 4 1. ad Cor. 5 1. ad Cor. 6 Ad Eph. 5 1. ad Cor. 6

quia præter turpitudinem, quæ illi cum aliis intemperantiæ generibus communis est, iniustitiæ quoque peccatum non solum in proximum, sed etiam in ciuilem societatem adiunctum habet. Est illud item certum, qui se a ceterarum libidinum intemperantia non abstinet, eum ad hanc, quæ adulterij est, incontinentiam facile labi. Quare hoc adulterij interdicto facile intelligimus, omne impuritatis, & impudicitiæ genus, quo polluitur corpus, prohiberi: immo uero omnem intimam animi libidinem hoc præcepto uetitam esse, tum ipsius legis uis significat, quam spiritualem esse constat, tum Christus (dominus docuit illis uerbis: Audistis, quia dictum est antiquis, Non mœchaberis: Ego autem dico uobis, quia omnis, qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Hæc sunt, quæ fidelibus publice tradenda duximus; si tamen ea addantur, quæ a sancta Tridentina Synodo in adulteros, & eos, qui scorta, & pellices alũt, decreta sunt, prætermissis multis aliis, ac uariis impudicitiæ, & libidinis generibus, de quibus priuatim unusquisque a Parocho admonendus erit, ut temporis, & personarum ratio postulabit. Matth. 5 Tridé. Syn.

Sequitur nunc, ut ea explicentur, quæ iubendi uim habent. Docendi igitur sunt fideles, ac uehementer hortandi, ut pudicitiam, & continentiam omni studio colant, mundentque se ab omni inquinamento carnis, & spiritus, perficientes sanctificationẽ in timore Dei. In primis autem admonendi

Castitas unicuiq. pro diuersitate status necessario seruanda.

sunt, quamuis castitatis uirtus in eorum hominum genere magis eluceat, qui pulcherrimum illud, ac plane diuinum uirginitatis propositum sancte & religiose colunt, tamen ijs etiam conuenire, uel qui cælibé uitam agunt, uel matrimonio iuncti, a ueti- ta libidine puros se & integros seruant. Quoniam uero multa a sanctis Patribus tradita sunt, qui- bus docemur domitas habere libidines, & coercere uoluptates, ea Parochus studeat populo accurate exponere, atque in hac tractatione diligentissime uersetur. Hæc autem eiusmodi sunt, partim quæ in cogitatione consistunt, partim quæ in actione. Quod in cogitatione remedium positum est, id in eo maxime uersatur, ut intelligamus, quanta sit hu- ius peccati turpitudo, & pernicies; qua cognita, facilior fiet eius detestandi ratio. perniciosum uero scelus esse, intelligi ex eo potest; quoniam propter hoc peccatum e Dei regno pelluntur, atque exter- minantur homines: quod malorum omnium ulti- mum est. Et hæc quidem calamitas omnium scele- rum communis est: illud autem huius peccati pro- prium, quod qui fornicantur, in sua ipsi corpora
1. ad Cor. 6 *peccare dicuntur, ex sententia Apostoli ita scriben- tis; Fugite fornicationem: omne enim peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui au- tem fornicatur, in corpus suum peccat. Quod ob eam causam dictum est, quoniam illud iniuriose tra- ctat, cum eius uiolat sanctitaté. qua de re ad Thes-*
1. ad Thes. 4 *salonicenses ita D. Paulus: Hæc est, inquit, uolútas*

Dei, sanctificatio uestra, ut abstineatis uos a fornicatione, ut sciat unusquisque uestrum uas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut & gentes quæ ignorant Deum. Deinde, id quod scelestius est, si homo Christianus meretrici turpiter se dedat, membra, quæ Christi sunt, ea meretricis facit: ita enim D. Paulus ait; Nescitis, quoniam corpora uestra, membra sunt Christi? tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? absit. an nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? Est præterea homo Christianus, ut idem testatur, templum spiritus sancti; quod uiolare nihil aliud est, nisi ab eo spiritum sanctum eijcere. In adulterij autem scelere magna inest iniquitas. si enim, ut uult Apostolus, qui matrimonio iuncti sunt, ita eorum alter alterius potestati mancipatus est, ut neuter sui corporis potestatem, iusque habeat, sed mutuo quodam sint inter se quasi seruitutis uinculo ita deuincti, ut uir ad uxoris uoluntatem, contraq. uxor ad uiri nutum, uoluntatemq. se accommodare debeat; certe si alteruter corpus suum, quod est alieni iuris, ab eo, cui illud adstrictũ est, disiungit, is admodum iniquus est, et nefarius. Et quoniá infamiæ metus et ad ea, quæ iussa sunt, uehemẽter incitat homines, et a uetitis magnopere deterret; docebit Parochus, adulteriũ hominibus insignẽ turpitudinis notã inurere. nam sacris litteris ita proditum est: Qui adulter est, propter cordis inopiã, perdet animã suã:

1. ad Cor. 6

1. ad Cor. 6

1. ad Cor. 7

Prouerb. 6

turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & op
probrium illius non delebitur. Verum huius scele-
Leuit.20 ris magnitudo ex supplicij seueritate facile perspici
Ioan.8 potest. adulteri enim, lege a Domino ueteri te-
stamento præscripta, obruebantur lapidibus. quin
etiam, ob unius libidinem, non solum qui scelus
Gen.34 admisit, sed uniuersa interdum ciuitas, ut de Si-
chimitis legimus, deleta est. Multa diuinæ ani-
maduersionis exempla in sacris litteris prodita
sunt, quæ ad deterrendos a nefaria libidine ho-
mines Parochus colligere poterit, ut Sodomæ, &
reliquarum finitimarum urbium interitus; Isra-
Gen.19 elitarum, qui fornicati sunt cum filiabus Moab
in deserto, supplicium; Beniamitarum deletio.
Num.25 Iud.20 Qui uero mortem effugiunt, intolerabiles tamen
dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus sæpe
plectuntur, non effungiunt. nam mente cæci, quæ
pœna grauissima est, ita fiunt, ut neque Dei, neque
famæ, neque dignitatis, neque filiorum denique,
uitæque suæ rationem habeant: hocque pacto adeo
nequam, & inutiles fiunt, ut nihil graue commit-
ti eis debeat, & ad nullum fere officij munus ido-
2.Reg.11 nei sint. Huius rei exempla a Dauide, & Solomo
ne petere nobis licet: quorum alter postquam adul-
teratus est, repente sui dissimillimus, ex mitissimo
crudelis extitit, ut Vriam optime de se meritum
morti obtulerit; alter cum se totũ in mulierũ libidi
3.Reg.11 nẽ profudisset, ita a uera Dei religione sese auertit,
Ose.4 ut alienos deos sequeretur. Aufert igitur, ut Oseas
dixit

dixit, hoc peccatum cor hominis, sæpeq. obcæcat.

Nunc ad ea remedia ueniamus, quæ in actione consistunt. quorũ primũ illud est, ut otiũ maxime fugiamus: in quo Sodomitæ homines, ut est apud Ezechielem, cum hebescerent, in spurcissimũ illud nefariæ libidinis scelus præcipites lapsi sunt. Deinde crapula magnopere est uitanda. Saturaui eos, inquit Propheta, & mœchati sunt: quoniam uenter expletus, ac saturatus, libidinem parit. Hoc ipsum illis uerbis Dominus significauit; Attendite uobis, ne forte grauentur corda uestra in crapula, et ebrietate. hoc item Apostolus; Nolite, inquit, inebriari uino, in quo est luxuria. Sed maxime animus ad libidinem oculis inflammari solet. quo pertinet illa Christi domini sententia; Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proiice abs te. Multæ præterea sunt prophetarum de eadem re uoces, ut est apud Iob; Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de uirgine. Sunt multa denique, ac pene innumerabilia exempla malorum, quæ ex oculorum aspectu ortum habuerunt. sic Dauid, sic rex Sichẽ peccauit: hocque item pacto senes illi Susannæ calumniatores deliquerunt. Elegantior item ornatus, quo oculorum sensus ualde excitatur, occasionem libidini non paruam sæpe præbet: ideoque Ecclesiasticus monet; Auerte faciem tuam a muliere compta. Cum igitur mulieres in nimio ornatus studio uersentur, non alienum erit, si Parochus aliquam in eo diligentiam

Ne uioletur castitas, quanta cura adhibenda.

Hier. 5

Luc. 21

Ad Eph. 5

Matth. 5

Iob 31

2. Reg. 11
Gen. 34
Dan. 13

Eccle. 9

adhibeat, ut eas interdum moneat, obiurgetque uerbis, quæ hoc de genere grauissima Apostolus Petrus ita protulit; Mulierum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti uestimentorum cultus. D. Paulus item, Non in tortis, inquit, crinibus, aut auro, aut margaritis, uel ueste pretiosa. multæ enim, auro, & margaritis adornatæ, ornamenta mentis, & corporis perdiderunt. Hoc autem libidinis incitamentũ, quod e uestium exquisito ornatu existere solet, alterum sequitur, quod est turpis obscenique sermonis. nam uerborum obscenitate, quasi face quadam subiecta, adolescentum accenduntur animi. Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala, inquit Apostolus; hocque ipsum cum maxime efficiant delicatiores, & molliores cantus, ac saltationes, ab iis quoque diligenter cauẽdum est. quo in genere numerantur item libri obscene & amatorie scripti: qui ita uitandi sunt, ut imagines, quæ aliquam turpitudinis speciem præseferunt: cum ad turpes rerum illecebras, inflammandosque adolescentum animos, uis in illis sit maxima. Sed Parochus inprimis curet, ut, quæ de iis a sacrosancto Tridentino Concilio pie, religioseque constituta sunt, ea sanctissime seruẽtur. Hæc uero omnia, quæ commemorata iam sunt, si magno adhibito studio, curaq. uitentur, omnis fere libidinis materia tollitur. sed ad illius uim opprimendam maxime ualent frequens Confessionis, & Eucharistiæ usus: tum assiduæ, ac piæ quidem ad

1.Pet.3

1. ad Tim.2

1.adCor.15

Trid. Cõc.

Deum preces, cum eleemosynis atque ieiunio coniunctæ. Est enim castitas donum Dei, quod recte 1. ad Cor. 10
petentibus non denegat, nec patitur nos tentari supra id, quod possumus. Corpus autem non ieiunijs modo, & ijs præsertim, quæ sancta Ecclesia instituit, sed uigilijs etiam, pijs peregrinationibus, atque alijs afflictationum generibus exercendum est, sensuumque appetitiones reprimendæ: in his enim, atque alijs eiusmodi rebus maxime cernitur temperantiæ uirtus: in quam sententiam ad Corinthios ita D. Paulus scribit: Omnis, qui in agone 1. ad Cor. 9
contendit, ab omnibus se abstinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. & paulo post, Castigo, inquit, corpus meum, & in seruitutem redigo; ne forte, cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Et alio loco; Ad Rom. 13
Carnis curam ne feceritis in desiderijs.

NON FVRTVM FACIES.

Veterem hunc Ecclesiæ morem fuisse, ut huius præcepti uis, & ratio inculcaretur auditoribus, indicat illa apud Apostolum obiurgatio eorum, qui Ad Rom. 2
ceteros ab ijs uitijs maxime deterrerēt, quibus ipsi cumulati reperiebantur: Qui enim, inquit, alium doces, te ipsum nō doces? qui prædicas non furandū, furaris? Quo doctrinæ bono non solum frequens illorum temporum peccatum corrigebant, sed etiam turbas, ac lites sedabant, aliasq. malorum causas, quæ furto commoueri solent. In ijs & delictis,

& delictorum incommodis, atque calamitatibus cum nostra etiam hæc ætas misere uersetur; ad exẽplum sanctorum Patrum, & Christianæ disciplinæ magistrorum, Parochi hunc urgebunt locum, & assidue, ac diligenter huius præcepti uim, ac sententiam explicabunt. Ac primum officium, & diligentiam suam conferent ad declarãdum Dei infinitum amorem erga genus humanum: qui non modo illis duobus interdictis, Non occides, Non mœchaberis, quasi præsidiis, & uitam, corpusque nostrum, & famam; existimationemq. tueatur; sed etiam hoc præcepto, Non furtum facies, tamquam custodia quadam externas res, ac facultates muniat, atque defendat. quam enim hæc uerba subiectam habent notionem, nisi eam, quam supra diximus, cum de alijs præceptis loqueremur? uetare uidelicet Deum, bona hæc nostra, quæ in eius tutela sint, a quoquam auferri, aut uiolari. quod diuinæ legis beneficium quo maius est, eo nos in ipsius beneficij auctorem Deum gratiores esse oportet. Et quoniam & habendæ, & referendæ gratiæ, nobis optima ratio proposita est, ut non tantũ præcepta libenter auribus accipiamus, sed etiam re ipsa probemus; ad hoc colendum præcepti officium fideles excitandi, & inflammandi sunt. Est autem hoc præceptum, quemadmodum superiora, diuisum in duas partes; quarum altera, quæ furtum uetat, aperte est annunciata; alterius sententia, et uis, qua iubemur benigni, et liberales esse in pro-
ximos

ximos, in priore occulta est, & inuoluta, de priore igitur prius dicetur; Non furtum facies. In quo illud animaduertendum est, furti nomine non id modo intelligi, cum occulte ab inuito domino aliquid aufertur, sed etiam, cum aliquid alienum contra uoluntatem scientis domini possidetur. nisi forte existimandum est, eum, qui furtum prohibeat, rapinas factas per uim, & iniuriam nō improbare; cū extet illud Apostoli; Rapaces regnum Dei nō possidebunt, quorum omnem rationem, & consuetudinem fugiendā esse, idem scribit Apostolus. Quāquam uero maius peccatum rapinæ sint, quam furtum; quæ, præter rem, quam alicui adimunt, præterea uim afferunt, & maiorem imponunt ignominiam: mirandum tamen non est, quod leuiori hoc furti nomine notatum sit diuinæ legis præceptum, non rapinæ. id .n. summa ratione factum est: quia furtum latius patet, & ad plura pertinet, quam rapinæ; quas tantummodo illi facere possunt, qui potentia, & uiribus præstant. quamquam nemo non uidet, excussis eiusdem generis leuioribus peccatis, grauiora etiam facinora prohiberi. Variis autem nominibus notatur iniusta possessio, & usus rerum alienarum, ex uarietate eorum, quæ & inuitis, & insciis dominis auferuntur. nam si priuatū quid priuato adimitur, furtum dicitur; si surripitur publico, peculatus appellatur. plagiatum uocant, si homo liber, uel seruus alienus in seruitutem abducitur. si uero sacra res eripitur, nominatur sacrilegium:

1. ad Cor. 6

1. ad Cor. 5

crilegium: quod facinus maxime nefarium, ac scelestum adeo in mores inductum est, ut bona, quæ necessario & sacrorum cultui, et ecclesiæ ministris, & pauperum usui pie, ac sapienter fuerant attributa, in priuatas cupiditates, perniciosasque libidines conuertantur. Sed, præter ipsum furtum, idest externam actionem, furandi etiam animus, & uoluntas, Dei lege prohibetur. est enim spiritualis lex, quæ animum, fontem cogitationum & consiliorum, inspicit. De corde enim, inquit Domi-
Matth.15 nus apud S. Matthæum, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia. Sed quam graue scelus furtum sit, ipsa naturæ uis, & ratio satis ostendit: est enim iustitiæ contrarium, quæ suum cuique tribuit. Nã bonorum distributiones, & assignationes, iam inde ab initio iure gentium constitutas, diuinis etiam, & humanis legibus confirmatas, ratas esse oportet, ut unusquisque, nisi humanam societatem tollere uelimus, ea teneat, quæ ei iure obtigerunt.
1. ad Cor.6 nam, ut Apostolus ait, Neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Etsi huius sceleris importunitatem, & immanitatem permulta declarant, quæ furtum consequuntur. Fiunt enim iudicia temere, & inconsulto, multa de multis: erumpunt odia: suscipiuntur inimicitiæ: existunt interdum acerbissimæ innocentium hominum damnationes. Quid dicemus de ea necessitate, quæ diuinitus impo-

sita

sita est omnibus satisfaciendi ei, cui aliquid ademptum sit? Non enim, inquit Augustinus, remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: quæ restitutio, cum quis assueuerit ex alienis locupletari, quantam habeat difficultaté, præter id, quod unusquisque & ex aliorum consuetudine, & de suo sensu iudicare potest, ex testimonio Habacuc prophetæ licet intelligere: inquit enim: Væ ei, qui multiplicat non sua usquequo, & aggrauat contra se densum lutum. Lutum appellat densum, rerum alienarum possessionem, unde emergere, & expedire se homines difficile possint. Furtorum auté tam multa sunt genera, ut ea dinumerare sit difficillimum. quare de his duobus, furto, & rapinis, dixisse satis erit, ad quæ, tamquam ad caput, reliqua, quæ dicemus, referuntur. Ad ea igitur detestanda, & ad fidelem populum a scelesto facinore deterrédum, conferent omnem curam, ac diligentiam Parochi.

S.Augustinus.

Habacuc.2

Verum huius generis partes persequamur. Sunt igitur fures etiam, qui furto sublatas res emunt, uel aliquo modo inuétas, occupatas, aut ademptas retinét: ait enim S. Augustinus: Si inuenisti, & non reddidisti, rapuisti. Quod si rerum dominus nulla ratione inueniri potest, illa sunt bona in usus pauperum conferéda: quæ ut restituat, qui adduci non potest, ea re facile probat se undique ablaturú omnia, si possit. Eodem se alligant scelere, qui in emédis, uendendisq. rebus fraudes adhibent; & uanitaté orationis ború fraudes uindicabit Dominus.

De uariis furtorũ generibus.

S.August.

Grauio-

Grauiores, & iniquiores in hoc furtorum genere sunt ij, qui fallaces, & corruptas merces uendunt pro ueris, & integris; quiue pondere, mensura, numero, ac regula decipiunt emptores: est enim in Deuteronimio: Non habebit in sacculo diuersa pódera. & in Leuitico: Nolite facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in mensura: statera iusta, & æqua sint pondera: iustus modius, æquusque sextarius. Est & alio loco; Abominatio est apud Dominum pondus, & pondus, statera dolosa non est bona. Furtum etiam apertum est operariorũ, & artificum, qui totam & integrã mercedem exigunt ab ijs, quibus ipsi iustam, ac debitam operam non dederunt. Nec uero distinguuntur a furibus serui dominorum, rerumque custodes infidi; quin etiam eo sunt detestabiliores, quã reliqui fures, qui clauibus excluduntur, quod furaci seruo nihil domi obsignatum, aut occlusum esse potest. Furtum præterea facere uidentur, qui fictis, simulatisque uerbis, quiue fallaci mendicitate pecuniam extorquent: quorum eo grauius est peccatum, quod furtum mendacio cumulant. Illi quoque in furum numero reponendi sunt, qui cum ad priuatum aliquod, uel publicum officium cõducti sunt, nullã uel paruam operã nauãtes munus negligunt, mercede tantũ, ac pretio fruuntur. Reliquã furtorum multitudinẽ, a solerti auaritia, quæ omnes pecuniæ uias nouit, excogitatã, persequi longum est, et, ut diximus, difficillimũ. itaq. de rapinis, quod est

Deuter. 25

Leuit. 19

Prouerb. 20

alterum horum scelerum caput, dicendum uidetur, si prius monuerit Parochus Christianum populum, ut meminerit illius Apostoli sententiæ; Qui uolũt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli. Nec ullo sibi loco patiatur excidere præceptum hoc: Quæcumque uultis ut faciant uobis homines, & uos facite illis. Et illud cogitent perpetuo; Quod ab alio oderis fieri tibi, uide ne tu aliquando alteri facias. Rapinæ igitur patent latius. nam, qui debitam operarijs mercedem non persoluunt, sunt rapaces: quos S. Iacobus ad pænitentiam inuitat illis uerbis: Agite nunc diuites: plorate ululantes in miserijs uestris, quæ aduenient uobis. cuius pænitentiæ causam subiũgit: Ecce enim merces operariorum, qui messuerunt regiones uestras, quæ fraudata est a uobis, clamat: & clamor eorum in aures domini sabahot introiuit. quod genus rapinarum in Leuitico, in Deuteronomio, apud Malachiam, & apud Tobiam uehementer improbatur. In hoc crimime rapacitatis includuntur, qui, quæ Ecclesiæ præsidibus, & magistratibus debentur, uectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis non dissoluunt, uel interuertunt, & ad se transferunt. Huc etiam referuntur feneratores in rapinis acerrimi, et acerbissimi, qui miseram plebem compilant, ac trucidant usuris. Est autem usura, quidquid præter sortem, & caput illud, quod datum est, accipitur, siue pecunia sit, siue quiduis aliud, quod emi, aut æsti-

Iacob. 5

Leuit. 19
Deuter. 24
Malach. 3
Tob. 4

mari possit pecunia. sic enim apud Ezechielem scrip
Ezech. 18 tum est: Vsuram, & superabundantiam non acce
Luc. 6 perit. & Dominus apud Lucam: Mutuum date, nihil inde sperantes. Grauissimum semper fuit hoc facinus, etiam apud gentes, & maxime odiosum. hinc illud; Quid fenerari? quid hominem, inquit, occidere? Nam qui fenerantur, bis idem uendunt, aut id uendunt, quod non est. Item rapinas faciunt nummarij iudices, qui uenalia habent iudicia, & pretio muneribusque deliniti, optimas tenuiorum, & egentium causas euertunt. Fraudatores creditorum, & inficiatores, quiq. sumpto temporis spatio ad soluendum, sua, uel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem crimine rapinarum: quorum etiam delictum grauius est, quod mercatores, illorum destitutionis, ac fraudationis occasione, magno detrimento ciuitatis uendunt omnia carius. in quos illa Dauidis sentẽtia uidetur
Psal. 36 conuenire: Mutuabitur peccator, & non soluet. Quid de locupletibus dicemus ijs, qui ab illis, qui soluendo non sunt, quod commodarunt, exigunt acerbius, et pignora etiam ea auferunt contra Dei interdictum, quæ ad eorum corpus tuendum sunt necessaria? inquit enim Deus: Si pignus a proximo tuo ac
Exod. 22 ceperis uestimẽtum, ante solis occasum reddas ei: ipsum.n. est solum, quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliud, in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum. Horũ exactionis acerbitatem, iure rapacitatẽ, atque adeo
rapi-

rapinas appellabimus. Ex numero eorum, qui raptores dicuntur a sanctis Patribus, sunt, qui in frugum inopia cōprimunt frumētum, faciuntq. ut sua culpa carior, ac durior sit annona: quod etiam ualet in rebus omnibus ad uictum, & ad uitam necessarijs. ad quos illa Salomonis pertinet execratio: Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis. Prouer. 11
Quos, suorum scelerum admonitos, Parochi liberius accusabunt, ac propositas illis peccatis pœnas explicabunt uberius. Hæc de uetitis: nunc ad iussa ueniamus: in quibus satisfactio, uel restitutio primum locum habet. peccatum.n.nō remittitur, nisi restituatur ablatum. sed quoniā non is solum, qui furtum fecit, ei, cui furatus est, id debet restituere, sed omnes præterea, qui furti participes fuerūt, hac lege restitutionis tenentur; aperiēdum est, qui sint illi, qui hanc satisfaciendi, uel restituendi necessitatem effugere nō possint. Sunt autem plura hominum genera: ac primū est eorum, qui furari imperant: qui nō modo sunt ipsi furtorū socij, & auctores, sed etiā in illo furū genere deterrimi. Alterum genus par uoluntate primis, potestate dispar, in eodē tamen furum gradu ponendū, eorum, qui cum iubere nō possint, suasores sunt, atque impulsores furtorum. Tertium genus est eorum, qui cum furibus consentiunt. Quartum genus est eorum, qui participes furtorum, inde lucrum ipsi etiam faciunt: si lucrum dicendum est, quod, nisi resipuerint, eos addicit æternis cruciatibus: de quibus sic loquitur Psal. 49

David: Si uidebas furem, currebas cum eo. Quintum genus est furum; qui cum furta possint prohibere, tantum abest, ut illis occurrant, & obsistant, ut eorum licentiam permittant, atque concedant. Sextum genus est eorum, qui cum, & furtum factum, & ubi factum sit, certo sciant, non indicant rem, sed eam se scire dissimulant. Postremum genus est, quod omnes complectitur furtorum adiutores, custodes, patronos, quique illis receptaculum præbent, ac domicilium; qui omnes & satisfacere debent ijs, quibus aliquid detractum est, & ad aliud necessarium officium uehementer cohortandi sunt. Ne huius quidem sceleris omnino sunt expertes, approbatores furtorum, & laudatores. Nec uero etiam ab eadem culpa sunt alieni filii familias, et uxores, qui pecunias a patribus, et uiris surripiũt.

De operibus misericordiæ per eleemosynas in pauperes.

Iam uero huic præcepto illa subiecta sententia est, ut pauperum, & inopum misereamur, eorumq. difficultates, & angustias nostris facultatibus, & officiis subleuemus. quod argumentum quia sæpissime, & copiosissime tractandum est, petent ea Parochi ex uirorum sanctissimorum, Cypriani, Ioannis Chrysostomi, Gregorii Nazanzeni, & aliorum libris, qui de eleemosyna præclare scripserunt, quibus huic muneri satisfaciant. Sunt enim inflammandi fideles ad studium, & alacritatem opitulandi ijs, quibus aliena misericordia uiuendum est. Sunt uero etiam docendi, quantam habeat necessitatem eleemosyna, ut uidelicet re, & opera

Cyprianus, Ioã. Chrys. Greg. Naz.

nostra

nostra in egentes simus liberales, uerissimo illo argumēto, quod summo iudicij die detestaturus sit eos Deus, & sempiternis ignibus addicturus, qui eleemosynæ officia prætermiserint, ac neglexerint; illos autem collaudatos in patriam cælestem introducturus, qui benigne fecerint indigentibus. est utraque Christi domini ore pronunciata sententia: Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum. &, Discedite a me maledicti in ignem æternum. Vtentur præterea sacerdotes accommodatis illis ad persuadendum locis; Date, & dabitur uobis. Proferent Dei promissum, quo nihil uberius, nihil magnificentius ne cogitari quidem potest. Nemo est, qui reliquerit &c. qui non accipiet centies tantum nunc in tempore hoc, & in sæculo futuro uitam æternam. Adijcient illud, quod a Christo domino dictum est; Facite uobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Huius uero necessarij muneris partes exponent, ut qui largiri non possunt egentibus, quo uitam sustentent, saltem commodent pauperi, iuxta Christi domini præscriptum: Mutuum date, nihil inde sperantes. Atque huius rei felicitatem beatus Dauid expressit: Iucundus homo, qui miseretur, & commodat. Est autem Christianæ pietatis, nisi sit aliūde facultas bene merendi de ijs, quibus ad uictum aliena misericordia opus est, uitandi etiam otij causa, labore, opera, ac manibus ea quærere, quibus inopum indigētiam

Matth.5
Luc.6
Mar.10
Luc.16
Luc.6
Psal.111

2. ad Thes. 3 leuare possint, ad id omnes suo exemplo hortatur in epistola ad Thessalonicenses Apostolus illis uerbis: Ipsi enim scitis, quemadmodum oporteat imitari nos. Item ad eosdem: Operam detis, ut quieti
1. ad Thes. 4 sitis, & ut uestrum negotium agatis, & operemini manibus uestris, sicut præcepimus uobis. Et ad
Ad Eph. 4 Ephesios: Qui furabatur, iam non furetur: magis autem laboret operando manibus, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Est etiam frugalitati consulendum, parcendumque bonis alienis, ne ceteris graues, aut molesti simus. quæ temperantia sanequam elucet in omnibus apostolis, sed maxime eminet in D. Paulo; cuius illud
1. ad Thes. 2 est ad Thessalonicenses: Memores estis, fratres, laboris nostri, & fatigationis: nocte, & die operantes, ne quem uestrum grauaremus, prædicauimus in uobis euangelium Dei. Atque idem alio lo-
2. ad Thes. 3 co Apostolus; In labore, et fatigatione nocte, et die operantes, ne quem uestrum grauaremus. Sed ut ab uniuerso hoc genere nefariorũ facinorum abhorreat fidelis populus, Parochis a prophetis petere, & a reliquis diuinis libris sumere par erit detestationem furtorum, & rapinarum, & horribiles
Amos. 8 minas a Deo propositas eis, qui illa scelera committunt. Clamat Amos propheta: Audite hoc, qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes, quando transibit mensis, & uenundabimus merces, & sabbathum, & aperiemus frumentum, ut imminuamus mensuram, & augeamus

mus siclum, et supponamus stateras dolosas? Sunt in eadẽ sentẽtia multa apud Hieremiam, in Prouerbijs, & apud Ecclesiasticũ. Nec uero dubitandum est, quin hæc malorum semina, quibus malis opprimitur hæc ætas, magna ex parte in his inclusa sint causis. Verum ut assuescãt Christiani homines prosequi omni liberalitatis, ac benignitatis officio egentes, et mendicos, quod ad alterá huius præcepti partem pertinet, proferent Parochi maxima præmia, quæ beneficis, & largis, et in hac, & in altera uita daturũ se Deus pollicetur. Sed quia non desunt, qui etiã se in furtis excusent, admonẽdi sunt, fore, ut nullam eorum peccati excusationẽ accipiat Deus; immo uero futurũ, ut illa purgatione non modo nõ leuetur peccatum, sed mirum in modũ augeatur. Ecce, nobilium hominum non ferendæ deliciæ, qui culpam extenuare sibi uidentur, si se affirmarint, non cupiditate, aut auaritia ad detrahendũ alteri sua descendere, sed tuendæ causa amplitudinis familiæ, & maiorum suorum, quorum existimatio, ac dignitas rueret, nisi rerum alienarũ accessione fulciretur. Quibus perniciosus error eripiendus est; simulq. demonstrãdum, unam esse rationem conseruandi, & amplificandi copias, & opes, maiorumque gloriam, si Dei uoluntati peruenerint, si eius præcepta seruarint; quibus contemptis, fundatæ, & optime constitutæ opes euertuntur; reges ex regio solio, & summo gradu honoris præcipites exturbantur; in quorum locum infimi interdum homines,

& qui summo in odio illis fuerunt, diuinitus uocantur. Incredibile est, quantopere his succéseat Deus. cuius rei testis est Isaias, apud quem sunt illa Dei
Isa. 1 uerba: Principes tui, infideles, socii furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. propter hoc ait dominus Deus exercituũ fortis Israel; Eheu consolabor super hostibus meis, & uindicabor de inimicis meis, & conuertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam. Non desunt, qui non iam illam afferant causam splendoris, & gloriæ, sed uictus, & uitæ commodiorem facultatem, & elegantiam. qui refellendi sunt, docendiq. quam impia sit eorum & actio, & oratio, qui ullam commoditatem anteferant Dei uoluntati, & gloriæ; quam, negligendo eius præcepta, offendimus mirandum in modum. etsi quæ potest esse in furto commoditas, quod summa incommoda consequantur? Super furem enim, inquit
Eccle. 5 Ecclesiasticus, est confusio, & pænientia. Sed fac esse ut cum illis non agatur incommode: dedecorat fur diuinum nomẽ: repugnat eius sanctissimæ uolũtati: salutaria ipsius præcepta contẽnit. quo ex fonte omnis error, omnis inprobitas, omnis fluit impietas Quid, quod audire licet interdũ fures, qui nihil se eo peccare contendãt, quod detrahãt aliquid locupletibus, & copiosis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant, ne sentiãt quidem? misera sane, & postifera defensio. Putat alius satisfactionem suam accipi debere, quod eam furandi consuetudinẽ

cepit, ut non facile possit ab illa mente, & actione desistere: qui nisi audierit Apostolum dicentem; Qui furabatur, iam non furetur; uelit, nolit, etiam consuetudinem capiet æternorum suppliciorum. Nonnulli sunt, qui excusant se, occasione data, alteri aliquid ademisse. est enim illud tritum sermone prouerbium; Fures qui non sint, fieri occasione. qui hac ratione sunt de nefaria sententia deducendi, resistendum esse prauis cupiditatibus. Nam si continuo est re perficiendum id, quod libido persuaserit; quis modus quis finis erit scelerum, ac flagitiorum? Turpissima igitur est illa defensio, uel summæ potius intemperantiæ, & iniustitiæ confessio. nam qui dicit, se non ideo peccare, quia nullam habet peccandi occasionem; idem propemodum fatetur, se semper, oblata occasione, peccaturum. Sunt, qui furari se dicant ulciscendi causa, quod ab alijs eadem iniuria sint affecti. quibus ita respondendum est: primum nemini licere iniurias persequi: deinde non posse quemquam rei suæ iudicem esse: tum multo minus concedi, ut pœnas ab alijs repetant eorum, quæ alij in eum peccauerunt. Postremo, quidam furtum satis illa ratione defensum, tectumque arbitrantur, quod, cum sint ære alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisi illud furto dissoluant. quibuscum ita agendum est, nullum esse grauius æs alienum, & quo magis prematur humanum genus, quam debitum illud, cuius in diuina precatione quotidie meminimus; Dimitte nobis

Ad Eph. 4

Matth. 6

bis debita nostra; quare illud insanissimi hominis esse, plus uelle Deo debere, idest plus peccare, ut, quod debet hominibus, dissoluat; multoque præstare, conijci in carcerem, quam mandari supplicijs inferorum sempiternis: longe etiam esse grauius, Dei, quam hominum iudicio condemnari: porro autem supplices ipsos ad Dei opem, ac pietatem confugere debere, a quo, quid opus sit, possint impetrare. Sunt alia excusationum genera: quibus Parochi prudentes, ac sui officii diligentissimi, facile poterunt occurrere, ut aliquando habeant populum sectatorem bonorum operum.

NON LOQVERIS CONTRA PROXIMVM TVVM FALSVM TESTIMONIVM.

Quantam non modo utilitatem, sed etiam necessitatem habeat assidua huius & præcepti
Iacobi 3 explicatio, & officij admonitio, nos D. Iacobi monet auctoritas, illis uerbis: Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus est uir. & idem: Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat; ecce quantus ignis quam magnam siluam incendit. & quæ sequuntur in eandem sententiam. Quibus duo monemur, primum latis-
Psal. 115 sime patere hoc linguæ uitium: quod etiam illa Prophetæ sententia confirmatur; Omnis homo mendax: ut propemodum sit unum hoc peccatum, quod ad omnes homines pertinere uideatur.

Alterum, inde proficiſci mala innumerabilia, cum ſæpe maledici hominis culpa facultates, fama, uita, animæ ſalus amittatur, uel eius, qui læditur, quod contumelias patienter ferre non poſſit, ſed eas impotenti animo perſequatur; uel eius, qui lædit, quod prauo pudore, & falſa cuiuſdam exiſtimationis opinione deterritus, adduci non poſſit, ut illi, qui offenſus ſit, ſatisfaciat. Quare hoc loco monendi fideles erunt, ut quantas poſſunt maximas Deo gratias agant de hoc ſalutari præcepto non dicendi falſi teſtimonij; quo non ſolum ipſi alijs iniuriam facere uetamur, ſed etiam hac obedientia ab aliorum iniuria prohibemur. Verum hoc præcepto eadem ratione, & uia progrediendum eſt, qua in ceteris progreſſi ſumus, ut uidelicet animaduertantur in eo duæ leges; altera prohibens, ne falſum dicatur teſtimonium; iubens altera, ut, ſimulatione, fallacijſque ſublatis dicta, & facta noſtra ſimplici ueritate mētiamur. Cuius officij Apoſtolus Epheſios illis uerbis admonuit: Veritatem facientes in charitate, creſcamus in illo per omnia. Sed prior huius præcepti pars habet hanc rationem, ut, quamuis nomine falſi teſtimonii ſignificetur quidquid in bonam, uel in malam partem de altero conſtanter dicatur, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, tamen præcipue prohibeatur illud teſtimonium, quod in iudicio, falſo dicitur a iurato. iurat enim per Deum teſtis; quod ita teſtificantis, & diuinum nomen in-

Ad Eph. 4

terponentis oratio plurimum fidei habet, & ponderis. itaque, quia periculosum est hoc testimonium, iccirco præcipue prohibetur: iuratos enim testes, nisi exceptionibus legitimis excludantur, aut eorum sit aperta improbitas, atque peruersi-
Deuter. 19 tas, ne iudex quidem ipse potest reijcere, præsertim
Matth. 18 cum extet iussum diuinæ legis, ut in ore duorum, uel trium stet omne uerbũ. Sed ut præceptum fideles plane intelligant, docendi erunt, quid significet hoc, PROXIMI, uocabulum, in quem falsum testimoniũ dicere minime licet. Est autem proximus, ut ex Christi domini doctrina colligitur, quicumque
Luc. 10 eget opera nostra, siue ille propinquus sit, siue alienus, siue ciuis, siue aduena, siue amicus, siue inimicus. nefas enim est existimare, contra hostes licere falsum aliquid dicere pro testimonio, quos iussu Dei, ac domini nostri diligere oporteat. quin etiã, quia sibi quisque quadam ratione proximus est, nemini fas est in se falsum testimonium dicere; quod qui committant, sibi ipsi notam inurentes ignominiæ, ac turpitudinis, & se ipsos, & Ecclesiam lædunt, cuius sunt membra: quo modo etiam, qui sibi mortem consciscunt, nocent ciuitati: ita enim est
S. August. apud sanctum Augustinum; Nec recte intelligentibus poterat uideri, non esse prohibitum, ut aduersus se ipsum quisquam falsus testis assisteret, eo quod in præcepto additum fuit, Contra proximum tuũ. Sed non ideo, si aduersus se ipsum quisque falsum testimonium dixerit, ab hoc crimine se putet alie-
num,

num; quando regulam diligendi proximi, a ſemet ipſo dilector accepit. Verum, quia probibemur proximum lædere falſo teſtimonio, nemo propterea contrarium permitti nobis arbitretur, ut peierando liceat conciliare ei, qui nobiſcum natura, ac religione coniunctus ſit, aliquid utilitatis, aut commodi. Nemini enim mendacio, & uanitate, multo minus periurio ſtudendum eſt. Quare ſanctus Augustinus de mendacio ad Creſcentium docet ex Apoſtoli ſententia, mendacium in falſis teſtimoniis numerandum eſſe, etiam ſi in cuiuſquam falſa laude dicatur. Nam locum illum tractans, Inuenimur autem & falſi teſtes Dei, ſi teſtimonium diximus aduerſus Deum, quod ſuſcitauerit Chriſtum, quem non ſuſcitauit, ſi mortui non reſurgunt. Falſum, inquit, teſtimonium uocat Apoſtolus, ſi quis de Chriſto, & quod ad eius laudem uidetur pertinere, mentiatur. Sæpiſſime uero etiam contingit, ut, qui alteri fauet, obſit alteri. certe errandi cauſa affertur iudici, qui interdum falſis teſtibus adductus, contra ius ſecundum iniuriam ſtatuit, & iudicare cogitur. Nonnumquam etiam fit, ut, qui ob falſum alicuius teſtimonium cauſam iudicio uicerit, idque impune tulerit, exultans iniqua uictoria, aſſueſcat corrumpere, & adhibere falſos teſtes, quorum opera ſperat ſe poſſe ad id, quodcumq. concupierit, peruenire. Eſt uero id & ipſi teſti grauiſſimum, qui & ab eo, quem iureiurando ſubleuarit, & adiuuerit, falſus, & periurus agnoſcitur:

S. Auguſt.

1. ad Cor. 15

&

& ipse, quod ei e sententia succedit scelus, quotidie maiorem exercitationem, & consuetudinem capit impietatis, & audaciæ. Vt igitur testium uanitas, mendacia, & periuria prohibentur; sic & accusatorum, et reorum, & patronorum, cognitorum, & procuratorum, aduocatorum, & omnium denique qui iudicia constituunt. Postremo uetat Deus omne testimonium non modo in iudicio, sed etiam extra iudicium, quod alteri incommodum, aut detri-
Leuit. 19 mentum possit afferre. Est enim in Leuit. quo loco hæc præcepta iterantur, his uerbis: Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum. ut nemini dubium esse possit, quin a Deo omne mendacium hoc præcepto eiectum condemnetur. quod apertissime testatur
Psal. 5 Dauid in hunc modum: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

Detractionis uitium quam detestabile.

Probibetur autem hoc præcepto non modo falsum testimonium, sed detestabilis etiam libido, & consuetudo detrahendi alteri: qua ex peste, incredibile est, quam multa, & quam grauia & incommoda, et mala nascantur. Hoc uitium maledice, & contumeliose dicendi occulte in alterum, passim
Psal. 100 improbant diuinæ litteræ. Cum hoc, inquit Dauid,
Iacobi 4 non edebam. & S. Iacobus: Nolite detrahere alterutrum, fratres mei. Nec uero præcepta solum sacræ litteræ, sed etiam exempla suppeditant, quibus sceleris magnitudo declaratur. ná & Aman,
Est. 13 confictis criminibus, adeo incendit in Iudæos Assue-

rum,

rum, ut is omnes eius gentis homines imperarit occidi. Referta est huiusmodi exemplis sacra historia: quorum commemoratione, sacerdotes operam dabunt, ut fideles a rei improbitate deterreant. Vt autem peccati huius uis, quo de altero detrahitur, omnino perspiciatur, sciendum est, non tantum adhibenda calumnia offendi hominum existimationem, sed & augendis, amplificandisque criminibus: et si quid occultius ab aliquo cómissum sit; quod ubi rescitum fuerit, graue, aut turpe sit ad famam, eam rem qui, ubi, quando, quibus non necesse sit, perulgarit, is obtrectator, & maledicus iure dicitur. Verum totius obtrectationis nulla capitalior est, quam eorum qui catholicæ doctrinæ eiusque prædicatoribus obtrectant. In simili culpa sunt, qui malarum doctrinarum, & errorum magistros extollunt laudibus. Nec uero ab horum hominum numero, & culpa seiunguntur, qui detrahentibus, & maledicentibus hominibus patefacientes aures, non reprehendunt obtrectatores, sed illis libenter assentiuntur. Detrahere enim, uel detrahentem audire, scribunt sancti Hieronymus, & Bernardus, utrum damnabilius sit, non facile constat. non enim essent, qui detraherent, si non adessent, qui detrahentes audirent. In eodem genere sunt, qui suis artificijs distrahunt homines, & inter se committunt, magnopereq. serédis discordijs delectátur; ut summas coniunctiones, ac societates fictis sermonibus dirimentes amicissimos uiros ad immortales S.Hiero. & Bern.
inimi-

inimicitias, & ad arma compellant. Hanc pestem
Leuit.19 sic detestatur Dominus: Non eris criminator, neque susurro in populo. Tales erant multi ex cōsiliarijs Saulis, qui eius uoluntatem a Dauid alienare, & in illum, regem incitare conabantur. Peccant denique in hanc partem blandi homines, & assentatores, qui blanditijs, & simulatis laudibus insluunt in aures, & in animos eorum, quorum gratiam, pecuniam, & honores aucupantur, dicentes, ut
Isa.5 est apud Prophetam, Malum bonum, & bonum malum. quos ut arceamus, & pellamus a consuetudine nostra, monuit nos Dauid illa oratione: Cor-
Psal.140 ripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Quamquam enim isti proximo minime maledicunt, tamen ei maxime nocent, qui, uel laudandis eius peccatis, afferunt ipsi causam perseuerandi in uitijs, quamdiu uixerit. Et quidem in hoc genere illa est assentatio deterior, quæ ad proximi calamitatem, & perniciem adhibetur. sic Saul, cum Dauidem furori, & ferro Philistæorum obiicere cuperet, ut occideretur, ei blandiebatur illis uer-
1.Reg.18 bis: Ecce filia mea maior Merob: ipsam dabo tibi uxorem: tantummodo esto uir fortis, & præliare bella Domini. Sic Iudæi insidiosa oratione Christum
Matth.22 Marc.12 dominum sunt affati; Magister, scimus, quia uerax es, & uiam Dei in ueritate doces. Longe autem perniciosior oratio est amicorum, affinium, & cognatorum, qua ad eos interdum utuntur assenta-

torie,

torie, qui mortifero morbo affecti, iam sint extremo spiritu; dum affirmant nullum esse tum ei a morte periculum; dum lætum, & hilarem esse iubent, eumque a peccatorum confessione, tamquam a tristissima cogitatione, deterrent; dum denique eius animnm auertunt ab omni cura, & meditatione extremorum periculorum, in quibus maxime uersatur. Quare fugiendum est omne mendaciorum genus, sed illud in primis, quo graui damno quisquam affici possit. Plenissimum uero impietatis est mendacium, cum quis in religionem, uel de religione mentitur. Sed illis etiam maledictis, & probris grauiter offenditur Deus, quæ committuntur libellis, quos famosos uocant, & aliis huius generis contumeliis. Præterea ioco, uel officij causa fallere mendacio, ut si nemo in illo uel damnum, uel lucrum fecerit, tamen omnino indignũ est: ita enim nos Apostolus admonet: Deponentes mendacium, loquimini ueritatem. Nam in eo est ad frequens, grauiusque mendacium magna procliuitas; & ex iocosis mendacijs capiunt homines mentiendi consuetudinem; unde ueniunt in opinionem, non esse ueraces. quamobrem, ut fidem faciat eorum oratio, necesse habẽt iurare perpetuo. Postremo, priore parte huius præcepti simulatio repudiatur: nec modo quæ simulate dicuntur, sed quæ ita fiunt, cum scelere coniuncta sunt. tam enim uerba, quam facta, notæ, ac signa quædam sunt eorum, quæ sunt in animo cuiusque: ob eamque causam Dominus sæpe phari-

Ad Eph. 4

pharisæos arguens, hypocritas appellat. Est hæc de priore præcepti lege, quæ ad uetandum spectat.

De iustitia unicuiq. inuiolabiliter ministranda.

Nunc explicemus, quid in altera iubeat Dominus. Pertinet autem hæc præcepti uis, & ratio ad id, ut iuste, & ex legibus forensia iudicia exerceantur, neue occupent homines, & usurpent iudicia. Non enim fas esse alienum seruum iudicare,
Ad Rom. 14 *ut scribit Apostolus: ne, re, & causa incognita, sententiam ferant. quo in uitio fuit sacerdotum, &*
Act. 7 *scribarum consilium, qui de sancto Stephano iudicarunt. quod item peccatum fuit magistratus Phi-*
Act. 16 *lippensium: de quibus inquit Apostolus; Cæsos nos publice indemnatos, homines Romanos, miserunt in carcerem, & nunc occulte nos eijciunt. Ne condemnent innocentes, aut nocentes absoluant; ne pretio, aut gratia, ne odio, aut amore mouean-*
Deuter. 1 *tur. Sic enim Moses seniores admonet, quos populi iudices constituerat: Quod iustum est, iudicate, siue ciuis sit ille, siue peregrinus: nulla erit distantia personarum: ita paruum audietis, ut magnum: nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. De reis autem, & sontibus, uult eos Deus uerum confiteri, cum ex iudicij formula interrogantur. est enim testimonium, ac prædicatio quædam, illa confessio laudis, & gloriæ Dei, ex ip-*
Iesu. 7 *sius Iosuæ sententia, qui Achan ad ueri confessionem adhortatus inquit: Fili mi da gloriam domino Deo Israel. Sed quoniam hoc præceptum testes potissimum attingit, de his etiam a Parocho diligen-*

ter agendum erit. nam præcepti uis ea est, ut non solum prohibeat falsum testimonium, sed uerum etiam dici imperet. Est enim in humanis rebus maximus usus ueri testimonij; quod sunt innumerabiles res, quas a nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex testium fide cognoscamus. Quare nihil tam necessarium est, quam testimoniorum ueritas in ijs rebus, quas nec ipsi scimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa sancti Augustini sententia: S. Augusti.
Qui ueritatem occultat, & qui prodit mendacium, uterque reus est; ille, quia prodesse non uult; hic, quia nocere desiderat. Licet uero interdum uerum tacere, sed extra iudicium. nam in iudicio, ubi testis legitime interrogatur a iudice, uera omnino patefacienda sunt. Quo loco cauendum tamen est testibus, ne suæ memoriæ nimium confisi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment. Reliqui sunt patroni causarum, & aduocati, actores deinceps, & petitores. Illi igitur opera, ac patrocinio suo non deerunt necessarijs hominum temporibus, & egentibus benigne subuenient: tum iniustas causas defendendas non suscipient, neque calumnia lites protrahent, nec alent auaritia. Quod ad mercedem attinet laboris, & operæ suæ, illa iure, & æquo metiantur. Petitores uero, & accusatores monendi sunt, ne cuiquam, amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent. Iussum hoc denique
diui-

diuinitus descriptum est piis omnibus, ut in congressibus, & colloquiis uere semper, & ex animo loquantur; nihil dicant, quod alterius existimationi possit officere, nè de illis quidem, a quibus lædi se, & exagitari intelligunt; cum illud propositum habere debeant, sibi cum illis eam necessitudinē, et societatem intercedere, ut membra sint eiusmodi corporis. Vt autem libentius hoc mendacij uitium caueát fideles, proponet eis Parochus summam huius sceleris miseriam, ac turpitudinem. nam in sa-
Ioan. 9 cris litteris, mendacij pater dæmō dicitur. quod .n. dæmon in ueritate non stetit, mendax est, & mendacij parens. Adiunget ad eiiciendum tantum flagitium ea mala, quæ mendacium consequuntur: & quoniam sunt innumerabilia, fontes, & capita incommodorum, & calamitatum commonstrabit: ac primum, in quātam cadat Dei offensionem, quantumue eius odium incurrat homo uanus, & mendax; Salomonis auctoritate declarabit eo loco; Sex
Prouerb. 9 sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima eius, oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes ueloces ad currendum in malum, perferentem mendacia, testem fallacem: & quæ sequuntur. Quis igitur ei præstet incolumitatem, qui in insigni odio sit apud Deū, quo minus grauissimis afficiatur supplicijs? Deinde
Iacob. 3 quid impurius, aut fœdius, ut sanctus inquit Iacobus, quam in eadem lingua, qua benedicimus Deū, & Pa-

& Patrem, maledicere homines, qui ad imaginem, & similitudinem Dei facti sunt, ita ut fons de eodem foramine emanet dulcem, & amaram aquam? Quæ enim lingua prius laudem, & gloriam Deo tribuebat, postea, quantum in ea est, eum ignominia afficit, ac dedecore, mentiendo. quare fit, ut a cælestis beatitudinis possessione mendaces excludantur. Cum enim in hunc modum quæreret a Deo Dauid; Domine quis habitabit in taber Psal.14
naculo tuo? respondit spiritus sanctus; Qui loquitur ueritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua. Maximum uero etiam illud in mendacio incommodum est, quod fere est insanabilis is animi morbus. Cum enim peccatum, quod, inferendo falso crimine, aut proximi famæ, & existimationi obtrectando, commissum sit, non remittatur, nisi calumniator ei, quem criminatus fuerit, satisfaciat iniuriarum; id autem difficile fiat ab hominibus, primo, ut antea monuimus, pudore, & inani quadam dignitatis opinione deterritis: qui in eo peccato sit, hunc addictum esse æternis inferorum pœnis, dubitare non possumus. neque enim quisquam speret, se calumniarum, uel obtrectationis ueniam consequi posse, nisi prius ei satisfaciat, de cuius dignitate, & fama aut publice in iudicio, aut etiam in priuatis, & familiaribus congressibus aliquid detraxerit. Præterea, latissime patet hoc detrimentum, et in ceteros diffunditur: qua uanitate, & mendacio fides, ac ueritas tolluntur, arctissima uincula

societatis humanæ: quibus sublatis, sequitur summa uitæ confusio, ut homines nihil a dæmonibus differre uideantur. Docebit porro, uitandam esse loquacitatem, Parochus: cuius uitatione & reliqua peccata fugiuntur, & est magna cautio mendacij: a quo uitio loquaces sibi haud facile temperare possunt. Postremo ijs illum errorem eripiet Parochus, qui se in uanitate orationis excusant, & mendacium, prudentium exemplo defendunt: quorum esse aiunt, mentiri in tempore. Dicet id, quod
Ad Rom. 8 uerissimum est, prudentiam carnis, mortem esse. Hortabitur auditores, ut in difficultatibus, & angustijs Deo confidant, neque ad artificium mentiendi confugiant. nam illi, qui utuntur perfugio, facile declarant, se sua magis niti prudentia, quam in Dei prouidentia spem ponere. Qui causam sui mendacij conferunt in eos, a quibus sunt mendacio decepti, hi docendi sunt, non licere hominibus se ipsos ulcisci, neque malum malo compēsandum esse,
Ad Rom. 12 sed potius uincendum in bono malum: quod si etiam fas esset, hanc referre gratiam; nemini tamen utile, se suo ulcisci detrimento: esse autem id grauissimum detrimentum, quod mendacio dicendo facimus. Iis, qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem, & fragilitatem, tradendū erit hoc officij præceptum, ut diuinum auxilium implorent, nec infirmitati humanitatis obtemperent. Qui consuetudinem opponunt, admonendi sunt, si mentiri assueuerunt, ut dent operam, ut contrariam consuetudinem

tudinem

tudinem capiant uere loquendi, præsertim cum, qui usu, & consuetudine peccant, grauius delinquant, quam ceteri. Et quoniam non desunt, qui se tegant excusatione ceterorũ hominum, quos passim mentiri, & peierare contendunt; hac ratione illi ab ea opinione deducendi sunt, non esse imitandos malos, sed reprehendendos, & corrigendos; cum autem ipsi mentimur, minus auctoritatis in reprehensione, et correctione alterius nostram habere orationem. Alios se ita defendentes, quod uera dicendo, sæpe incommodo sint affecti, sic refellent sacerdotes, esse illam accusationem, non defensionem; cum sit officium Christiani hominis, quamuis potius facere iacturam, quam mentiri. Restant duo genera eorum, qui se in mendacio excusent; alteri, qui dicant, se ioci causa mentiri; alteri, se idem facere utilitatis gratia, quippe qui bene nec emerent, nec uenderent, nisi mendacium adhiberent. utrosque a suo errore Parochi auertere debebunt. Ac superiores quidem illos a uitio abducent, & docendo quantũ eo in genere peccãdi consuetudinem augeat usus mentiendi, & illud inculcando, omnis otiosi uerbi reddendam esse rationem: proximos autem Matth.12 hos acerbius etiam obiurgabunt; quorum in excusatione grauior insit illorum ipsorum accusatio, qui præseferant, se minime illis Dei uerbis fidem, & auctoritatem tribuere; Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius; & hæc omnia adijcientur uobis. Matth.9

NON CONCVPISCES DOMVM PROXIMI TVI: NEC DESIDERABIS VXOREM EIVS, NON SERVVM, NON ANCILLAM, NON BOVEM, NON ASINVM, NEC OMNIA, QVAE ILLIVS SVNT.

In his duobus præceptis, quæ postremo loco tradita sunt, illud in primis sciendum est, rationem fere constitui, qua cetera præcepta seruetur. Nam quod his uerbis præscriptum est, eo spectat, ut, si quis studet superiora legis iussa seruare, hoc maxime faciat, ne concupiscat: quoniam qui non concupiscet, suis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, sabbathum colet, idest quiete perpetua fruetur, maioresque uenerabitur: neminem denique neque re, neque uerbis, neque ullo alio modo lædet. Nam stirps, ac semen malorum omnium est praua concupiscentia: qua qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum, & scelerum genus. His animaduersis, & Parochus in ijs, quæ sequuntur, tradendis diligentior, & fideles ad audiendum erunt attentiores. Sed quamquam hæc duo præcepta coniunxerimus, propterea quod, cum non dissimile sit eorum argumentum, eandem docendi uiam habent: Parochus tamen & cohortando, & monendo poterit communiter, uel separatim, ut commodius sibi uidebitur, ea tractare: sin autem Decalogi interpretandi munus susceperit, demonstrabit, quæ

sit

sit horum duorum præceptorum dissimilitudo, quidue una concupiscentia ab altera differat: quã differentiam libro quæstionum in exodum D. Augustinus declarat. Nam ex ijs altera solum spectat, quid utile sit, quid fructuosum: alteri propositæ sunt libidines, & uoluptates. Si quis igitur fundum, aut domum concupiscit, is lucrum potius, & quod utile est, consectatur, quam uoluptatem: si uero alienam uxorem appetit, non utilitatis, sed uoluptatis cupiditate ardet. Verum horum præceptorum duplex fuit necessitas, altera, ut sexti, septimique præcepti sententia explicaretur. nam etsi quodam naturæ lumine intellectum est, alienæ uxoris potiundæ cupiditatem prohiberi, uetito adulterio; nam si concupiscere liceret, fas item esset potiri: tamen plerique ex Iudæis, peccato obcæcati, in eam opinionem adduci non poterant, ut crederent, id a Deo prohibitum esse: immo uero, lata, & cognita hac Dei lege, multi, qui se legis esse interpretes profitebantur, in eo errore uersati sunt: id quod animaduertere licet ex illo Domini sermone apud sanctum Matthæum; Audistis, quia dictum est antiquis; Non mœchaberis: ego autem dico uobis: & quæ sequuntur. Altera est horum præceptorum necessitas, quod aliqua distincte, explicateque uetantur, quæ sexto, & septimo explicate non prohibebantur. nam, exempli causa, septimum præceptũ prohibuit, ne quis iniuste concupiscat aliena, aut eripere conetur: hoc autem uetat ne ullo modo quis

D. August.

Matth. 5

concupiscat, etsi iure, legeque assequi id possit, ex cuius adeptione proximo damnum importari uideat. Sed illud in primis, ante quam ad præcepti explicationem ueniamus, fideles docendi erunt, nos hac lege non ad id solum institui, ut cupiditates nostras cohibeamus; sed etiam Dei erga nos pietaté, quæ immensa est, cognoscamus. nam cum superioribus legis præceptis nos quibusdam quasi præsidijs munisset, ne quis nos ipsos, aut nostra uiolaret; hoc adiuncto præcepto, illud maxime prouidere uoluit, ne appetitionibus nostris nos ipsi læderemus: quod facile futurum fuit, si omnia cupere, atque optare liberum nobis, atque integrum esset. hac igitur non cõcupiscendi lege præscripta, illud a Deo prouisum est, ut cupiditatum aculei, quibus ad perniciosa quæque incitari solemus, huius legis ui quodam modo excussi, nos minus urgeant; maiusque propterea temporis spatium nos molesta illa cupiditatum sollicitudine liberati, ad ea præstanda pietatis, & religionis officia habeamus, quæ ipsi Deo multa, maximaque debemus. Neque id solum hæc lex nos docet, uerum etiam illud ostendit, legem Dei eiusmodi esse, quæ non externis solum munerum functionibus, sed etiam intimo animi sensu seruanda sit: hocque inter diuinas, & humanas leges interest; quod hæ rebus tantum externis contentæ sunt; illæ uero, quoniam animum Deus intuetur, ipsius animi puram, sinceramque castitatem, atque integritatem requirunt. Est igitur diuina lex, quasi

quasi speculum quoddam, in quo naturæ nostræ uitia intuemur. quamobrem dixit Apostolus; Concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret; Non concupisces. Cum enim concupiscentia, idest peccati fomes, qui ex peccato originem habuit, perpetuo nobis infixus inhæreat; ex hoc agnoscimus, in peccato nos nasci: quapropter supplices ad eum confugimus, qui solus potest peccati sordes eluere. Habent autem hæc singula præcepta illud cum ceteris commune, ut partim aliquid uetent, partim iubeant. Quod ad prohibendi uim attinet; ne quis forte arbitretur, concupiscentiam illam, quæ uitio caret, aliquo modo uitium esse, ut concupiscere spiritum aduersus carnem, uel expetere iustificationes Dei in omni tempore, id quod Dauid summopere cupiebat; Parochus doceat, quæ concupiscentia illa sit, quam huius legis præscripto fugere oporteat. Quare sciendum est, concupiscentiam esse commotionem quandam, ac uim animi, qua impulsi homines, quas non habent, res iucundas appetunt. & quemadmodum reliqui animi nostri motus non perpetuo mali sunt: ita hæc concupiscendi uis non semper in uitio est ponenda. neque enim propterea malum est, si cibum, aut si potum appetimus; aut cum frigemus, si calescere, aut contra, cum calemus, si frigescere cupimus. & quidem recta hæc concupiscendi uis, Deo auctore, nobis a natura insita est: sed primorum parentum nostrorum

Ad Rom. 7
ad Gal. 5
Psal. 118

peccato factum est, ut illa naturæ fines transiliens, usqueadeo deprauata sit, ut ad ea concupiscenda sæpe incitetur, quæ spiritui, ac rationi repugnant. Quin etiam hæc uis, si moderata est, suisque finibus continetur, sæpe etiam non mediocres utilitates præbet. nam illud primum efficit, ut assiduis precibus Deum oremus, supplicesque ab eo petamus, quæ maxime cupimus. oratio enim cupiditatis nostræ interpres est. quod si recta hæc concupiscendi uis abesset, non tam multæ preces essent in Ecclesia Dei. efficit præterea, ut chariora sint nobis Dei munera. quo enim uehemētiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo carior illa nobis res est, atque iucundior, cum eam adepti sumus: tum uero delectatio ipsa, quam ex re concupita sentimus, facit, ut maiore pietate gratias Deo agamus. itaque, si concupiscere aliquando licet, fateamur necesse est, non omnem concupiscendi uim prohibitam esse.
Ad Rom. 7 & quamquam D. Paulus concupiscentiam peccatum esse dixit; id in eam tamē sententiam accipiendum est, in quam Moyses locutus est, cuius ille
Exod. 20 testimonium affert id, quod ipsius Apostoli oratio declarat. nam illam carnis concupiscentiam uocat
Ad Gal. 5 in epistola ad Galatas: Spiritu, inquit, ambulate, & desideria carnis non perficietis. Naturalis igitur illa cupiditatis uis, & moderata, quæ fines suos non egreditur, non uetatur, multoque minus spiritualis illa rectæ mentis cupiditas, qua ad eorū appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. ad

hác ipsam enim sacræ litteræ nos adhortantur: Con Sap.6
cupiscite sermones meos. & ; Transite ad me Eccle.24
omnes, qui concupiscitis me. Itaque hoc interdicto non ipsa concupiscendi uis, qua tum ad bonum, tum ad malum uti licet, sed usus prauæ cupiditatis, quæ carnis concupiscentia, & peccati fomes uocatur, ac, si animi assensionem adiunctam habeat, semper in uitiis numeranda est, omnino prohibetur. Ergo ea tantum concupiscendi libido uetita est, quam car
nis concupiscentiam uocat Apostolus, illi scilicet Ad Gal.5
concupiscendi motus, qui nullum rationis modum habent, neque finibus a Deo constitutis continentur. Hæc cupiditas damnata est, uel quia malum appetit, ueluti adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eiusmodi nefaria scelera. de quibus ita A-
postolus, Non simus, inquit, concupiscentes ma- 1.ad Cor.10
lorum, quemadmodum & illi concupierunt; uel quia, etsi res natura sua malæ non sunt, causa tamen aliunde extat, quare illas concupiscere nefas sit. quo in genere sunt ea, quæ ne possideamus, Deus, aut Ecclesia prohibet. non enim ea nobis appetere licet, quæ possidere omnino nefas sit: qualia olim in ueteri lege fuerunt, aurum, & argentum, ex quibus idola conflata erant, quæ, Dominus in
Deuteronomio uetuit, ne quis concupisceret. Ob Deuter.7
eam præterea causam hæc cupiditas uitiosa prohibetur, quoniá, quæ appetuntur, aliena sunt, ut domus, seruus, ancilla, ager, uxor, bos, asinus, & alia multa; quæ cum aliena sint, ea concupiscere
uetat

uetat diuina lex. rerumque eiusmodi cupiditas nefaria est, & in peccatis grauissimis numeratur, cum illis concupiscendis animi præbetur assensus. nam tum peccatum natura existit, cum post malarum cupiditatum impulsum animus rebus prauis delectatur, atque his uel assentitur, uel non repu-
Iacob.1 gnat: id quod D. Iacobus, cum peccati originem, & progressionem ostendit, illis uerbis docet, Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus: deinde concupiscentia cũ conceperit, parit peccatum: peccatũ uero, cũ consummatũ fuerit, generat mortem. Cum igitur lege ita caueatur; Non concupisces; hæc uerba ad eum sensum referuntur, ut nostras cupiditates a rebus alienis cohibeamus. alienarum enim rerum cupiditatis sitis immensa est, atque infinita, neque umquam satia-
Eccle.5 tur, ut scriptum est, Auarus non implebitur pe-
Isa.5 cunia: de quo ita est apud Isaiam: Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis. Sed ex singularũ uocum explicatione facilius intelligetur huius peccati fœditas, & magnitudo. Quare Parochus docebit, domus uocabulo non locum modo, quem incolimus, sed uniuersam hereditatem significari, ut ex diuinorum scriptorum usu, consuetudineque cognoscitur. In Exodo scriptum est;
Exod.1 Obstetricibus a Domino domus esse ædificatas. sententia eo spectat, ut illarum facultates ab eo auctas esse, atque amplificatas interpretemur. Ex hac igitur interpretatione animaduertimus, hac præcepti

lege

lege uetitum nobis esse, ne diuitias auide expetamus, neque alienis opibus, potentiæ, nobilitati inuideamus, sed statu nostro, qualisqualis ille sit, siue humilis, siue excelsus, contenti simus. Alienæ deinde gloriæ appetitionem uetitam esse, intelligere debemus. nam hoc item ad domum pertinet. Quod uero sequitur, Non bouem, non asinum; id ostendit, non solum, quæ magna sunt, ut domus, nobilitas, & gloria, ea cum aliena sint, concupiscere nobis non licere, sed etiam parua, qualia illa sint, siue animata, siue inanimata. Sequitur deinceps; Neque seruum. quod intelligendú est tam de captiuis, quam de reliquo genere seruorum; quos, ut cetera alterius bona, concupiscere non debemus. liberos uero homines, qui uoluntate seruiunt, uel mercede conducti, uel amore, obseruantiaque impulsi, nullo modo neque uerbis, neque spe, neque pollicitationibus, neque præmijs quis corrumpere, aut sollicitare debet, ut eos deserant, quibus se ipsi sponte addixerunt: immo uero, si ante id tempus, quo se in illorum famulatu fore promiserant, ab illis recesserint, huius præcepti auctoritate admonendi sunt, ut ad eos ipsos omnino reuertantur. Quod autem in præcepto mentio fit proximi, id eo pertinet, ut hominum uitium demonstretur, qui uicinos agros, aut proximas domos, aut aliam rem eiusmodi, quæ secum continens sit, appetere solent: Vicinitas enim, quæ in parte amicitiæ ponitur, ab amore ad odium, cupiditatis uitio, traducitur.

Hoc

Hoc uero præceptum ij minime uiolant, qui res, quas proximi uenales habẽt, emere de illis cupiũt, aut iusto pretio emunt. ij enim non modo proximũ non lædunt, sed ualde adiuuant, cum ei pecunia maiori commodo, usuique futura sit, quam res illæ, quas ipse uenditat. Hanc de re aliena non concupiscenda legem altera sequitur, quæ prohibet, ne alienam concupiscamus uxorem. qua lege concupiscendi libido non ea quidẽ tantum prohibita censetur, qua adulter alterius uxorem appetit, sed etiam, qua affectus aliquis alterius uxorem in matrimonium ducere concupiscit. eo enim tempore, cũ repudij permittebatur libellus, illud facile euenire poterat; ut, quæ ab uno repudiata esset, eam alter uxorem acciperet. at hoc Dominus uetuit: ne aut mariti ad uxores relinquendas sollicitarentur; aut uxores maritis difficiles se, ac morosas ita præberent, ut eam ob causam quædam quasi necessitas uiris imponeretur illas repudiandi. nunc uero grauius est peccatum, cum mulierem, etiam si a uiro repudiata sit, alteri in matrimonium ducere non liceat, nisi marito mortuo. itaque qui alterius uxorem concupiscet, facile ex una in aliam incidet cupiditatem: aut enim illius uirum mori, aut adulterium admittere cupiet. atque hoc idem de ijs mulieribus dicitur, quæ alteri despõsatæ sunt. neque enim has item concupiscere licet, cum ij, qui hæc pacta rescindere student, uiolent sanctissimum fidei fœdus. & quemadmodum, quæ alteri nupta est, eam

eam concupiscere omnino nefas est: sic, quæ ad Dei cultum, religionemque est consecrata, nullo pacto licet illam uxoré appetere. Si uero quis mulierem, quæ nupta est, cum eam innuptam esse opinetur, uxorem sibi dari concupiscit, neque, si in matrimonium alij collocatam intelligeret, eam nuptam sibi dari cuperet, id quod Pharaoni, & Abimelech contigisse legimus, qui Saram in matrimonio habere concupierunt, cum eam minime nuptam, Abrahæque sororem, non uxorem, arbitrarentur; ille Gen.12.20 certe, qui eo animo est, eiusmodi præcepti legem uiolare non uidetur.

Sed ut Parochus remedia patefaciat, quæ ad tollendum hoc cupiditatis uitium accommodata sunt, explicare alteram præcepti rationem debet; quæ in eo consistit, ut, si diuitiæ affluant, cor non apponamus, easque pietatis, & diuinarum rerum studio abycere parati simus, & in subleuandas pauperum miserias libenter pecuniam erogemus; si desint facultates, egestatem æquo, & hilari animo feramus. & quidem si rebus nostris dandis liberalitate utemur, rerum alienarú cupiditates restinguemus. De paupertatis autem laudibus, diuitiarumque despicientia, in sacris litteris, & apud sanctos Patres facile erit Parocho multa colligere, & fideli populo tradere. Hac item lege præcipitur, ut ardenti studio, summaque cupiditate optemus id potissimum effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus uult, quemadmodum Domini oratione exponitur.

Remedia aduersus noxias concupiscétias

tur. Voluntas autem Dei in eo maxime est, ut nos singulari quodam modo sancti efficiamur, animúq. nostrum sincerum, atque ab omni labe purum, integrumque conseruemus, & exerceamus nos in ijs mentis, ac spiritus officijs, quæ corporis repugnant sensibus; horumque edomitis appetitionibus, ratione, ac spiritu duce, rectum uitæ cursum teneamus; quiue præterea sensus materiam cupiditatibus nostris, libidinique præbent, eorum uim maxime reprimamus. Sed ad hunc cupiditatum ardorē restinguendum, plurimum etiam hoc potest, si, quæ incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus. Primum uero illud incommodum est, quod, quoniam eiusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat sūma peccati uis, ac potestas. quamobrem monuit Apostolus; Non regnet peccatum in uestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentijs eius. Nam quemadmodum, si cupiditatibus resistimus, peccati uires concident: ita, si ijsdem succumbimus, Dominum a regno suo expellimus, & in eius locum peccatum introducimus. Alterum præterea incommodum est, quod ab hac concupiscendi ui, ueluti fonte quodam, omnia peccata manant, ut D. Iacobus docet. D. item Ioannes, Omne, inquit, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia uitæ. Tertium incommodum in eo est, quoniam rectum animi iudicium his cupiditatibus obscuratur. homines enim ijs cupiditatum tenebris

ad Rom. 6

Iacob. 1

1. Ioan. 2

obcæcati, honesta, & præclara putant omnia, quæcumq. ipsi concupiscunt. Opprimitur præterea concupiscendi ui uerbum Dei, quod in animis nostris a magno illo agricola Deo insitum est. sic.n. apud D. Marcum scriptum est: Alij sunt, qui in spinis seminantur: hi sunt, qui uerbum audiunt, & ærumnæ sæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ introeuntes, suffocant uerbum, & sine fructu efficitur. Iá uero, qui præ ceteris hoc cupiditatis uitio laborant, quosque propterea Parochus ad colendum hoc præceptũ diligentius cohortari debet, illi sunt, qui lusionibus nõ honestis delectantur, aut qui ludis immoderate abutuntur: mercatoresq. item, qui rerũ penuriam annonæque caritatem expetunt, atque id ægre ferunt, ut alij præter ipsos sint, qui uendant, aut emãt, quo carius uendere, aut uilius emere ipsi possint: qua in re item peccãt, qui alios egere cupiunt, ut aut uendendo, aut emendo ipsi lucrentur. Peccant etiam milites, qui bellum expetunt, ut furari ipsis liceat: medici item, qui morbos desiderant: iureconsulti, qui causarum, litiumq. uim, copiamque concupiscunt: tum artifices, quæstus auidi, omniũ, quæ ad uictũ, cultumq. pertinent, penuriá exoptant, ut inde plurimũ lucri faciant. In hoc præterea genere grauiter ij peccãt, qui alienæ laudis, gloriæque auidi, atque appetentes sunt, nõ sine aliqua famæ alterius obtrectatione, idque præsertim, si, qui illam appetũt, ignaui, nulliusq. pretij homines sunt: fama enim et gloria, Mar. 4

uirtu-

uirtutis, atque industriæ, non ignauiæ, aut inertiæ, præmium est.

DE ORATIONE.

IN OFFICIO, & munere Pastorali cumprimis necessaria est ad salutem fidelis populi, præceptio Christianæ precationis; cuius uim, ac rationẽ multos necesse est ignorare, nisi pia, & fideli Pastoris diligentia tradita sit. Quamobrem præcipua Parochi cura uersari debet in eo, ut pij auditores intelligant, quid a Deo, & quo modo orandum sit. Omnes autem necessariæ precationis numeros continet diuina illa formula, quam Christus dominus apostolis, & per illos, eorumque successores, omnibus deinceps, qui Christianã religionem susciperẽt, notam esse uoluit. cuius uerba, atque sententias sic animo ac memoria comprehendere oportet, ut in promptu habeamus. Vt autem in hac orandi ratione suppeditet Parochis facultas instituendi fideles auditores; quæ magis opportuna uisa sunt, hic proposuimus, sumpta ab ijs scriptoribus, quorum eo in genere doctrina, & copia maxime laudatur: nam reliqua, si opus fuerit, Pastores ex eisdem fontibus haurire poterunt.

DE NECESSITATE ORATIONIS.

Primum igitur docendum est, quam sit oratio necessaria: cuius præceptũ non solum consilij causa tradi-

traditum est, sed etiam necessarij iussi uim habet. quod a Christo domino declaratum est illis uerbis; Oportet semper orare. Hanc orandi necessitatem Luc. 18 ipsa, etiam illo Dominicæ precationis quasi proœmio, ostendit Ecclesia; Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati, audemus dicere. Itaque cum esset necessaria precatio Christianis hominibus, & illud a discipulis ipse rogatus esset; Domine doce nos orare; præscripsit eis orandi Luc. 11 formam Dei filius, & spem attulit impetrationis eorum, quæ postularent: & ipse documentum fuit precationis, qua non solum utebatur assidue, Luc. 6. sed etiam in ea pernoctabat. cuius deinde officij, ijs, qui se ad Iesu Christi fidem contulissent, aposto li præcepta tradere non destiterunt. nam sancti & Petrus, & Ioannes, de ea diligentissime pios admonent: 1. Pet. 3. 4 & eius rationis memor Apostolus pluribus locis Christianos hortatur ad salutarem orandi necessitatem. Præterea, tam multis indigemus bonis, & commodis, ad animum, & corpus tuendum necessarijs, ut ad precationem confugere oporteat, tamquam ad unam omnium optimam & indigentiæ nostræ interpretem, & conciliatricem eorum, quibus egemus. Nam, cum nihil cuique debeat Deus; reliquum profecto est, ut, quæ nobis opus sunt, ab eo precibus expetamus; quas preces tam quam instrumentum necessarium nobis dedit ad id, quod optaremus, consequendum: præsertim cum quædam esse constet, quæ nisi eius adiumento non

liceat impetrare. Habent enim sacræ preces præstantem illam uirtutem, qua maxime dæmones eijciuntur. Est enim quoddam dæmoniorum genus,
Matth.17
quod non eijcitur nisi ieiunio, & oratione. Quare magnam sibi adimunt facultatem singularium donorum, qui hanc consuetudinem, exercitationemque non adhibent, pie ac diligenter orandi. petitione enim non solum honesta, sed etiam assidua opus est ad impetrandum, quod concupiscas. Nam, ut inquit S. Hieronymus, scriptum est, Omni petenti datur. ergo si tibi non datur, ob id non datur,
Luc. 19
quia non petis: petite ergo, & accipietis.

DE VTILITATE ORATIONIS.

Habet autem hæc necessitas iucundissimam utilitatem, quæ fructus ex se edit uberrimos: quorum copiam sument Pastores a sacris scriptoribus, cum opus erit illos impertiri fideli populo. nos ex ea copia aliquot elegimus, quos huic tempori accommodatos duximus. Primus autem fructus, quem inde capimus, est is, quod orantes Deo honorem habemus: siquidem est quoddam religionis argumentum oratio, quæ in diuinis litteris thymiamati
Psal.140
comparatur. Dirigatur enim, inquit Propheta, oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Quare nos hac ratione Deo subiectos esse profitemur; quem bonorum omnium auctorem agnoscimus, & prædicamus; in quem solum spectamus; quod unum incolumitatis, salutisque præsidium, atque perfu-

perfugium habemus. Huius fructus illis etiam uerbis admonemur; Inuoca me in die tribulationis; Psal.49
eruam te, & honorificabis me. Sequitur fructus amplissimus, et iucundissimus orationis, cum a Deo preces audiuntur: est enim, ex S. Augustini sententia, cæli clauis oratio. Nam ascendit, inquit, precatio, & descendit Dei miseratio. licet alta sit terra, altum cælum: audit tamen Deus hominis linguam. Cuius orandi muneris tanta uis est, tanta utilitas, ut ea re cælestium donorum amplitudinem consequamur. Nam & impetramus nobis, ut ducem, & adiutorem adhibeat spiritum sanctum; & fidei assequimur conseruationem, & incolumitatem, & uitationem pœnarum, & diuinum patrocinium in tentationibus, & ex Diabolo uictoriam. omnino inest in precatione singularis gaudij cumulus. quamobrem sic loquebatur Dominus; Petite, & accipietis, ut gaudium uestrum sit plenum. Nec uero, quin huic petitioni præsto sit, & occurrat Dei benignitas, ullus relictus est dubitandi locus. quod multa comprobant diuinæ scripturæ testimonia; quæ quia sunt in promptu, illa modo apud Isaiá excépli causa attingemus: Túc.n.inquit, inuocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet, ecce adsum. & rursus: Eritq. antequá clamét, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus ego audiam. Exempla autem eorum, qui Deú exorauerunt, quia propemodum sunt & infinita, et posita ante oculos, omittimus. At interdum fit, ut quæ petimus, a Deo

S. Augustinus.

Ioan.16

Isa.58.

Isa.65

non impetremus. ita est: sed tum maxime prospicit utilitati nostræ Deus; uel quod alia nobis maiora, & ampliora bona impertitur; uel quod nec necessarium nobis est, nec utile, quod petimus: immo uero fortasse superuacaneum id futurum sit, si dederit, atque pestiferum. Quædam enim, inquit
S. August. sanctus Augustinus, negat propitius Deus, quæ concedit iratus. Nonnumquam etiam fit, ut adeo remisse, ac negligenter oremus, ut ne ipsi quidem, quod dicimus, attendamus. Cum autem sit oratio, mentis ascensus ad Deum: si in orando animus, qui ad Deum referri debet, peregrinatur, nulloque studio, nulla adhibita pietate, temere precationis uerba funduntur; quo modo inanem huius orationis sonitum, Christianam precationem esse dicemus? Quare minime mirum est, si Deus nostræ non obsequitur uoluntati; cum uel ipsi nolle id nos, quod petimus, pene probemus, nostræ negligentia & ignoratione precationis; uel postulemus ea, quæ nobis sunt obfutura. Contra uero scienter, ac diligenter petentibus multo plus tribuitur, quam a Deo postulauerint. quod & Apostolus testatur
Luc. 15 in epistola ad Ephesios; & illa prodigi filij similitudine declaratur; qui præclare secum actum esse existimaturus fuit, si in loco mercenarij famuli eum habuisset pater. etsi recte cogitantibus, non solum postulantibus nobis cumulat gratiam suam Deus, non modo munerum copia, sed etiam celeritate tribuendi. quod ostendunt diuinæ litteræ, cũ illa utuntur

tur loquendi formula; Desiderium pauperum exaudiuit Dominus. intimis enim, & tacitis egentium studijs, ne expectata quidem eorũ uoce, Deus occurrit. Accedit eo etiam ille fructus, quod orando animi uirtutes & exercemus, & augemus, maxime uero fidem. ut enim rite illi non orant, qui fidem Deo non habent: Quo modo enim, inquit, inuocabunt, in quem non crediderunt? sic fideles, quo studiosius orant, eo maiorem, ac certiorem fidem habent diuinæ curæ, & prouidentiæ; quæ potissimũ id requirit a nobis, ut ad se de ijs, quæ nobis opus sunt, referentes, omnia postulemus. Posset uero Deus non petentibus, ne cogitantibus quidem, abunde nobis omnia dilargiri, quo modo & animantibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad usus uitæ necessarios; sed beneficentissimus parens uult a filijs inuocari: uult nos quotidie rite petendo, petere fidentius: uult, impetratis ijs, quæ postulamus, in dies magis testificari, ac prædicare suam in nos ipsos benignitatem. Amplificatur etiam charitas: nam illum auctorem agnoscentes omnium bonorum, utilitatumque nostrarum, quanta eum possumus maxima charitate amplectimur: &, ut amantes colloquio & congressu magis ad amorem incenduntur; sic pij homines, quo sæpius Deo facientes preces, & eius implorantes benignitatem, quasi cum ipso colloquuntur, eo maiori in singulas precationes affecti lætitia, ad eum amandum, & colendum incitantur ardentius. Propte-

Psal. 9

Ad Rom. 10

rea nos hac uti uult exercitatione precationis, ut flagrantes petendi studio quod optamus, tantum ea assiduitate, & cupiditate proficiamus, ut digni simus, in quos illa conferantur beneficia, quæ antea ieiunus, & angustus animus noster capere non poterat. Vult præterea nos id, quod est, intelligere, ac præ nobis ferre, si gratiæ cælestis auxilio deseramur, nostra opera nihil consequi posse, propterea-que toto animo ad orandum incumbere. Valent autem maxime hæc tamquam orationis arma contra naturæ nostræ hostes acerrimos: inquit enim sanctus Hilarius: Aduersus Diabolum, armaque eius, orationum nostrarum sonitu certandum est. Præclarum præterea illum orationis fructum assequimur, quod, cum procliues simus ad malum, & ad libidinis uarios appetitus uitio infirmitatis ingenitæ, patitur, se nostris cogitationibus concipi; ut, dum illum oramus, & mereri eius contendimus munera, accipiamus innocentiæ uoluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemus. Postremo ex sancti Hieronymi sententia, iræ diuinæ resistit oratio. itaque sic ad Moy-
Exod. 32 sem locutus est Deus; Dimitte me: cum quidem pœnas eum ab illo populo petere uolentem, precibus impediret: nihil enim est, quod æque Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferendas, æque retardet, & reuocet a furore, ac preces piorum hominum.

DE PARTIBVS, ET GRADIBVS ORATIONIS.

Expoſita neceſſitate, & utilitate Chriſtianæ precationis, ſcire præterea oportet fidelem populum, quot, & quibus partibus ea conſtet oratio: id enim ad huius officij perfectionem pertinere teſtatur Apoſtolus; qui in epiſtola ad Timotheum 1. ad Tim. 2 cohortans ad pie, ſancteque orandum, orationis partes diligenter enumerat. Obſecro, inquit, pri- 1. ad Tim. 2 mum omnium fieri obſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. Quod uero ſubtilis quædam eſt harum differentia partium; ſi eius explicationem auditoribus Parochi conducere exiſtimabunt, conſulent inter ceteros S. Hilarium, & Auguſtinum. Sed quoniam duæ ſunt præcipue partes orationis, poſtulatio, & gratiarum actio; a quibus, tamquam a capite, manant reliquæ; minime eas prætermittendas duximus. Nam ad Deum accedimus, ut, cultum ei, ac uenerationem adhibentes, uel ab eo aliquid impetremus, uel ipſi de beneficijs, quibus aſſidue ab eius benignitate ornamur, & augemur, gratias agamus. Vtramque hanc, maxime neceſſariam, partem orationis, Deus ipſe pronunciauit ore Dauidis, illis uerbis; In- Pſal. 49 uoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me. Quantum autem egeamus diuinæ liberalitatis, ac bonitatis, quis ignorat, modo ſummam hominum egeſtatem, & miſeriam

intueatur? Quam uero sit propensa Dei uoluntas in genus humanum, quam effusa in nos benignitas, omnes intelligunt, qui sensu oculorum, & mente præditi sint. Nam quocumque oculos coniicimus, quocumque nos cogitatione conuertimus, nobis admirabilis lux diuinæ beneficentiæ, ac benignitatis oboritur. Quid enim habent homines, quod a Dei largitate profectum non sit? et si omnia sunt eius dona, ac munera bonitatis; quid est, quod non omnes pro uiribus beneficentissimum Deum laudibus celebrent, & gratiarum actione prosequantur? Sed utriusque officij, & petendi aliquid a Deo, & ei gratias agendi, multi sunt gradus: quorum alius alio est altior, atque perfectior. Vt igitur fidelis populus non solum oret, sed etiam optime fungatur illo munere orationis, proponent ei Pastores summam, perfectamque orandi rationem, & ad eam quam diligētissime poterunt hortabuntur. Sed quinam est optimus orandi modus, & summus precationis gradus? nempe is, quo pij, & iusti homines utuntur; qui freti ueræ fidei stabili fundamento, quibusdam optimæ mentis, orationisque gradibus in illum locum perueniunt, ex quo infinitam Dei potentiam, immensam benignitatem, ac sapiētiam contemplari possunt: ubi etiam in spem certissimam ueniunt, se & quidquid petierint in præsentia, & illam inexplicabilium bonorum uim consecuturos esse, quæ pollicitus est Deus largiturum se ijs, qui diuinum auxilium pie, & ex animo implorarint.

His,

His, quasi duabus a is, elata in cælum anima, ardenti studio peruenit ad Deum; quem omni gratiarum & laudum honore prosequitur, quod summis ab eo beneficijs affecta sit; tum uero singulari adhibita pietate, ac ueneratione, quasi filius unicus carissimo parenti, quid sibi sit opus, non dubitanter exponit. Quem precandi modum, effundendi uoce, exprimunt diuinæ litteræ. inquit enim Propheta; Effundo in conspectu eius orationem meam, Psal.141
& tribulationem meam ante ipsum pronúcio. Quæ uox eam uim habet, ut nihil reticeat, nihil occultet, sed effundat omnia is, qui ad orandum uenit, fidenter confugiens in sinum amantissimi parentis Dei. ad id enim nos doctrina cælestis hortatur illis uerbis; Effundite coram illo corda uestra: & Psal.61
Iacta super Dominum curam tuam. Hunc autem Psal.54
precationis gradú significat sanctus Augustinus, cum inquit in eo libro, qui inscriptus est Enchiridion; Quod fides credit, spes et charitas orat. Alius est eorum gradus, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea, quæ mortua dicitur, nituntur sese erigere, & ad Deum ascendere, sed, propter intermortuas uires, summamque fidei imbecillitatem, se altius a terra tollere non possunt: uerumtamen sua peccata recognoscentes, & eorum conscientia, ac dolore cruciati, humiliter, ac demisse, ex illo maxime longinquo loco pænitentes, scelerum a Deo ueniam, et pacem implorant. horum oratio suum obtinet locum apud Deum. nam eorú preces audiuntur

tur, immo uero huiusmodi homines liberalissime
Matth.11 misericors Deus inuitat: Venite, inquit, ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis; & ego reficiam uos. ex horum hominum numero fuit ille publicanus, qui cum oculos ad cælum tollere non auderet, exijt tamen, inquit, e templo magis iustificatus, quam pharisæus.
Luc.18. Est præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucem acceperunt, ueruntamen, diuina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accendente, uehementer excitantur ad studium, cupiditatemque ueritatis; quam ut doceantur, summis precibus petunt. qui si manent in uoluntate, a Dei clementia eorum studium non repudiatur.
Act.10 Quod exemplo Cornelij Centurionis comprobatum uidemus. nemini enim, id ex animo petenti, clausæ sunt fores diuinæ benignitatis. Postremus est gradus eorum, quos non modo facinorum, ac flagitiorum non pœnitentes, sed etiam sceleribus scelera cumulantes, tamen non pudet sæpe a Deo petere peccatorum ueniam, in quibus uolunt perseuerare; qui tali statu ne ab hominibus quidem audere deberent, ut sibi ignoscerent, postulare. horum oratio a Deo non auditur. sic enim
2.Mach.9 de Antiocho scriptum est; Orabat autem hic scelestus Dominum, a quo non esset misericordiam consecuturus. Quare uehementer hortandi sunt, qui in graui illa miseria uersantur, ut, abiecta peccandi uoluntate, uere & ex animo se conuertant ad Deum.

DE IIS, QVAE PETENDA SVNT.

Sed quoniam, in singulis petitionibus quid postulandum, quid non, suo loco dicetur; satis hic erit fideles uniuerse illud admonere, ut, quæ iusta, quæue honesta sint, a Deo petant homines; ne, si, contra quam deceat, aliquid postularint, illo responso repellantur; Nescitis, quid petatis. Quidquid autem recte optari potest, petere licet. quod illa Domini uberrima promissa testantur; Quodcumque uolueritis, petetis, & fiet uobis. omnia enim se concessurum pollicetur quare primum optatum, ac desiderium nostrum ad eam regulam dirigemus, ut ad Deum, qui summum est bonum, summum studium, desideriumq. referatur. Deinde cupiemus ea, quæ cum Deo nos maxime cõiungant: quæ uero nos inde seiungant, aut causam aliquam afferant disiunctionis, ab omni studio, & cupiditate nostra remouenda sunt. Hinc licet colligere secundum illud summum, & perfectum bonum quo modo reliqua, quæ dicuntur bona, & optanda sint, & a parente Deo postulanda. Nam hæc corporis quæ uocant, & externa bona, ut sanitas, robur, pulchritudo, diuitiæ, honores, gloria, quia facultatem, ac materiam sæpe dant peccato, (quare fit, ut non omnino pie, aut salutariter petantur) erit illa petitio his præscribenda finibus, ut hæc uitæ commoda postulentur necessitatis causa. quæ præcandi ratio refertur ad Deum. Licet enim nobis ea precibus petere

Matth.20

Ioan.15

petere, quæ & Iacob, & Salomon postularunt. ille
Gen.28 *enim in hunc modum, Si dederis mihi panem ad ue*
scendum, & uestimentum ad induendum, erit mihi
Prouer. 30 *dominus in Deum. Salomon his uerbis; Tribue*
tantum uictui meo necessaria. Cum uero nobis Dei
benignitate suppeditetur ad uictum, & ad cultum,
par est, nos illius Apostoli cohortationis recordari;
1. ad Cor. 7 *Qui emunt tamquam non possidentes, & qui utun-*
tur hoc mundo, tamquam non utantur: præte-
Psal. 61 *rit enim figura huius mundi. Item: Diuitiæ si af-*
fluant, nolite cor apponere. quarum fructum, &
usum tantummodo nostrum esse, sed ita, ut cum
ceteris communicemus, ab ipso doctore Deo didi-
cimus. si ualemus; si reliquis externis, & cor-
poris bonis abundamus; eo illa nobis tributa es-
se memmerimus, ut & facilius Deo inseruire pos-
simus, & proximo omnia eius generis commoda-
re. Ingenij autem bona, & ornamenta, cuius ge-
neris sunt artes, atque doctrinæ, petere non licet,
sed ea tantum condicione, si nobis ad Dei gloriam,
& ad salutem profutura sunt. Quod autem omni-
no, & sine adiunctione, aut condicione optandum,
quærendum, postulandum est, quemadmodum an-
tea diximus, id Dei gloria est, & deinceps omnia,
quæ summo illi bono coniungere nos queant, ut fi-
des, timor Dei, amor, de quibus plenius dicemus
in explicatione petitionum.

PRO QVIBVS ORANDVM SIT.

His autem cognitis, quæ petenda sint, docendus
est

est fidelis populus, pro quibus orare debeat. Continet autem oratio petitionem, & gratiarum actionem: quare prius de petitione dicamus. Orandum igitur est pro omnibus sine ulla exceptione uel inimicitiarum, uel gentis, uel religionis. nam siue hostis sit, siue alienus, siue infidelis, proximus est: quem quia Dei iussu amare debemus, sequitur, ut preces quoque, quod amoris officium est, pro eo facere oporteat. nam eo pertinet illa Apostoli cohortatio; Obsecro fieri orationes pro omnibus hominibus. 1. ad Tim. 2 Qua in oratione primum petenda sunt, quae salutem animae complectuntur, deinde quae corporis. Debemus autem hoc precationis officium primum Pastoribus animarũ tribuere, quod ab Apostolo eius exemplo monemur. scribit enim is ad Colossenses, ut orent pro se, ut sibi Deus aperiat ostiũ sermonis. Ad Colos. 4 quod item facit ad Thessalonicenses. Est praeterea in Actis apostolorum; Oratio fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro Petro. Act. 12 Cuius etiã officij a D. Basilio in libris de moribus admonemur: pro ijs enim orandum esse, inquit, qui praesunt uerbo ueritatis. Secundo loco pro principibus nos precari oportet, ex eiusdem Apostoli sententia. quanto enim publico bono principibus pijs, & iustis utamur, nemo ignorat. itaque rogandus est Deus, ut tales sint, quales esse oportet, qui reliquis hominibus praesint. Extant exempla sanctorum hominũ, quibus monemur, ut pro bonis etiam, pijsque deprecemur. Egent enim & illi precibus aliorum:

quod

quod diuinitus factum est, ne superbia efferátur, dũ intelligunt se inferiorum suffragijs indigere. Iussit
Matth. 5 præterea Dominus precari pro persequẽtibus, et calumniantibus nos. Illud etiã S. August. testimonio celebratum est, hanc esse acceptam consuetudinẽ ab apostolis pro ijs, qui ab Ecclesia sunt alieni, preces, et uota faciẽdi, ut infidelibus donetur fides: ut idolorum cultores ab impietatis errore liberẽtur: ut Iudæi, discussa animorum caligine, lucem ueritatis accipiant: ut hæretici redeuntes ad sanitatẽ, catholicæ doctrinæ præceptis erudiantur: ut schismatici, a qua desciuerunt sanctissimæ parentis Ecclesiæ cõmunione, cum ea iterum ueræ charitatis nodo iuncti copulẽtur. Quantam autẽ uim habeant preces pro huiusmodi hominibus factæ ex animo, constat tam multis exemplis omnis hominum generis, quos quotidie, ereptos a potestate tenebrarum, trãsfert Deus in regnum filij charitatis suæ; & ex uasis iræ, facit uasa misericordiæ. in quo plurimum ualere piorum obsecrationem, nemo, qui recte sentiat, dubitare potest. Preces autem, quæ pro mortuis fiunt, ut ab igne Purgatorij liberentur, ex apostolorum doctrina fluxerunt. qua de re satis dictum est, cum de sacrificio Missæ loqueremur. In ijs autem, qui peccare dicuntur ad mortem, uix quidquam precibus, uotisq. proficitur. Veruntamẽ est Christianæ charitatis, et precari pro illis, & lacrymis contendere, an eis possint reddere pacatũ Deum. Execrationes uero sanctorũ hominũ, quibus in impios utũtur
ex

ex patrũ sentẽtia, cõstat esse uel prædictiones eorũ, quæ illis euẽtura sunt, uel adhibitas cõtra peccatũ, ut, saluis hominibus, peccati uis intereat. In altera parte precationis, maximas Deo gratias agimus pro diuinis eius, immortalibusq. beneficijs, quibus et semper affecit, et quotidie afficit humanũ genus. Maxime autẽ fungimur hoc munere gratiarum actionis sanctorũ omniũ causa, quo in officio singulares Deo laudes tribuimus, et eorũ uictoriæ, & triũphi, quẽ de omnibus et intimis, et externis hostibus eius benignitate deportarũt. Huc pertinet prima illa pars Angelicæ salutationis, cũ ea ad precandum utimur: Aue Maria, gratia plena: Dominus tecũ: benedicta tu in mulieribus. Nã Deum summis & habendis laudibus, & gratijs agendis celebramus, quod sanctissimã uirginẽ omni cælestium donorum munere cumulauit; ipsiq. uirgini singularem illam gratulamur felicitatẽ. Iure autẽ sancta Dei Ecclesia huic gratiarum actioni preces etiam & implorationẽ sanctissimæ Dei matris adiunxit, qua pie atq. suppliciter ad eã cõfugeremus, ut nobis peccatoribus sua intercessione conciliaret Deum, bonaq. tum ad hanc, tum ad æternã uitã necessaria impetraret. Ergo nos exules, filij Euæ, qui hãc lacrymarũ uallẽ incolimus, assidue misericordiæ matrẽ, ac fidelis populi aduocatã inuocare debemus, ut oret pro nobis peccatoribus, ab eaq. hac prece opẽ & auxiliũ implorare, cuius & præstãtissima merita apud Deũ esse, & summam uoluntatem iuuandi humanum genus, nemo, nisi impie & nefarie, dubitare potest.

QVIS ORANDVS SIT.

Deum autem orandum esse, & eius nomen inuocandum, ipsa loquitur naturæ uis, insita in hominum mentibus, non solum tradunt diuinæ litteræ, in quibus licet audire imperantem Deum, Inuoca me in die tribulationis: sed Dei nomine tres personas intelligi oportet. Secundo loco confugimus ad auxilia sanctorum, qui in cœlo sunt: quibus etiam preces esse faciendas, ita certum est in Ecclesia Dei, ut pijs nulla de eo dubitatio possit accidere. quæ res quia separatim suo loco est explicata; eo & Parochos, & ceteros transmittimus. sed ut tollatur omnis error imperitorum, operæpretium erit docere fidelem populum, quid intersit inter hanc inuocandi rationem. non enim eodem modo Deum, & sanctos imploramus. nam precamur Deum, ut ipse uel bona det, uel liberet a malis: a sanctis autem, quia gratiosi sunt apud Deum, petimus, ut nostri patrocinium suscipiant, ut nobis a Deo impetrent ea, quorum indigemus. hinc duas adhibemus precandi formulas, modo differentes. ad Deum enim proprie dicimus, Miserere nobis, Audi nos: ad sanctum, Ora pro nobis. Quamquam licet etiam alia quadam ratione petere a sanctis ipsis, ut nostri misereantur: sunt enim maxime misericordes. itaque precari possumus eos, ut, condicionis nostræ miseria permoti, sua nos apud Deum gratia, ac deprecatione iuuent. Quo loco illud maxime cauendum est omnibus, ne, quod Dei proprium

Psal. 49

prium est, cuiquam præterea tribuant: immo uero, cum ad imaginem sancti alicuius quis Dominicam orationem pronunciat, ita tum sentiat, se ab illo petere, ut secum oret, sibique postulet ea, quæ Dominicæ orationis formula continentur, & sui denique sit interpres, & deprecator ad Deum. nam eos hoc fungi officio docuit sanctus Ioannes apostolus in Apocalypsi. Apocal. 8

DE PRAEPARATIONE ADHIBENDA.

Est in diuinis litteris; Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum. Tentat enim Deus is, qui cum bene orat, male agit; & cum loquatur cum Deo, a precibus animus eius aberrat. Quare cum tanti intersit, quo quisque animo Deo preces faciat, tradent Parochi uias precationem pijs auditoribus. Primus igitur gradus ad orationem erit, uere humilis, ac demissus animus, scelerum quoque recognitio: qui bus sceleribus intelligat, qui ad Deum accedit, se non modo dignum non esse, qui quidquam impetret a Deo, sed qui ne in eius quidem conspectum ueniat oraturus. Huius præparationis sæpissime mentionem faciunt diuinæ litteræ, quæ & illud loquuntur; Respexit in orationem humilium, & non spreuit preces eorum. item; Oratio humiliantis se, nubes penetrabit. Sed occurrent Pastoribus eruditis loci innumerabiles, qui in eam sententiam conueniant: quamobrem plurium non necessaria commemora-

Eccle.18

Psal.101

Eccle.35

memoratione superſedemus. tantum uero, quæ
alias attigimus, ne in hac quidem parte, quia ſunt
appoſita ad hanc rationem, duo illa exempla præ-
Luc.18 termittemus. Publicanus eſt ille notiſſimus,
qui longe conſiſtens, oculos humo tollere non au-
Luc.7 debat. Eſt etiam mulier illa peccatrix, quæ, dolo-
re commota, lacrymis pedes Chriſti domini per-
fudit. uterque, quantum afferat orationi pon-
dus humilitas Chriſtiana, declarauit. Sequi-
tur angor quidam in recordatione delictorum,
uel ſaltem aliquis doloris ſenſus ob eam cauſam,
quod dolere non poſſimus: quorum utrumque,
uel certe alterum, niſi a pœnitente adhibeatur,
uenia impetrari non poteſt. Sed quia ſunt quæ-
dam ſcelera, quæ maxime obſtant, quo minus in
precatione Deus poſtulationi noſtræ concedat, ut
cædes, & illata uis; manus abſtinendæ ſunt ab hac
Iſa.1 crudelitate, & uiolentia. de quo facinore ſic Iſaiæ
ore loquitur Deus: Cũ extenderitis manus ueſtras,
auertam oculos meos a uobis: & cum multiplica-
ueritis orationem, non exaudiam: manus enim ue-
ſtræ ſanguine plenæ ſunt. Fugienda eſt ira, ac diſſi-
dium; quæ magnopere etiam impediunt, ne preces
1.ad Tim.2 audiantur. de quibus eſt illud Apoſtoli; Volo uiros
orare in omni loco, leuantes puras manus ſine ira,
& diſceptatione. Videndum eſt præterea, ne nos
Mar.11 implacabiles cuiquam præbeamus in iniuria: nam
ſic affecti, Deum precibus adducere non poteri-
Matth.6 mus, ut nobis ignoſcat. Cum enim ſtabitis, in-
quit

quit ipse, ad orandum, dimittite, si quid habetis; & si non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Cauendum quoque est, ne duri simus, & inhumani egentibus. nam in eiusmodi homines illud dictum est: Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Quid dicemus de superbia? quæ quantopere Deum offendat, testis est illa uox; Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiã. Quid de contemptione diuinorum oraculorum? in quam extat illud Solomonis: Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quo tamen loco non excluditur deprecatio factæ iniuriæ, non cædis, non iracundiæ, non illiberalitatis in pauperes, non superbiæ, non despicientiæ diuinæ orationis, non denique reliquorum scelerum, si ignoscendi uenia petatur. Est uero ad hanc quoque præparationem animi, fides necessaria; quæ si desit, neque de summi Patris omnipotentia, neque de illius misericordia, unde tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio; quemadmodum docuit ipse Christus dominus; Omnia, inquit, quæcumque petieritis in oratione, credentes accipietis. De huiusmodi fide scribit sanctus Augustinus de uerbis Domini: Si fides defecit, oratio perijt. Caput igitur est ad rite orandum, quod iam dictum est, ut fide firmi, ac fixi simus. quod Apostolus ex contrario ostendit: Quo modo inuocabunt, in quem non

Prouer. 21
Iacob. 4
1. Pet. 5
Prouer. 28
Matth. 21
Ad Rom. 10

crediderunt? Itaque credamus oportet, ut & orare possimus, & ne nos fides ipsa deficiat, qua salutariter oramus. Fides enim est, quæ preces fundit: preces faciunt, ut, omni dubitatione sublata, stabilis, ac firma sit fides. In hanc sententiam sanctus hortabatur Ignatius eos, qui ad Deum adirent oraturi: Noli dubio esse animo in oratione: Beatus est, qui non dubitauerit. Quare ad impetrandum quod uelimus a Deo, maximum põdus affert fides,

Iacobi 1 & certa spes impetrandi. quod monet sanctus Iacobus; Postulet in fide, nihil hæsitans. Multa sunt, quibus nos confidere oportet in hoc officio precationis. Est ipsa Dei in nos perspecta uoluntas, ac benignitas, cum iubet nos se patrem appellare, ut eius nos esse filios intelligamus. Est prope infinitus numerus eorum, qui Deum exorauerunt. Est summus ille deprecator, qui nobis semper præsto est,

1. Ioan. 2 Christus dominus; de quo sic est apud sanctum Ioannem; Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum; & ipse est pro-

Ad Rom. 8 pitiatio pro peccatis nostris. Item Paulus apostolus: Christus Iesus, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam

1. ad Tim. 2 interpellat pro nobis. Item ad Timotheum: Vnus enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum

Ad Heb. 2 homo Christus Iesus. Tum ad Hebræos: Vnde debuit per omnia fratribus assimilari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum. Quare etsi nos indigni sumus, qui impetremus, tamen optimi

optimi dignitate interpretis, ac deprecatoris Iesu Christi sperare, & magnopere confidere debemus, nobis omnia, quæ per illum rite petierimus, concessurum Deum. Denique nostræ auctor est precationis spiritus sanctus: quo duce preces nostras audiri necesse est. Accepimus enim spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus, Abba pater. qui quidem spiritus infirmitatem, qui inscitiam nostram adiuuat in hoc orandi munere: immo uero, inquit, ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quod si qui titubant interdũ, nec se satis esse firmos in fide sentiunt; utantur illa uoce apostolorum; Domine adauge nobis fidem: & cæci illius, Adiuua incredulitatem meam. Sed tum maxime & fide, & spe uigentes, omnia a Deo optata consequemur, cum ad ipsius Dei legem, ac uoluntatem, omnem mentem, actionem, & orationem nostram conformabimus: Si manseritis, enim inquit, in me, & uerba mea in uobis manserint; quodcumque uolueritis, petetis, & fiet uobis. Quamquam ad hanc impetrandi a Deo omnia facultatem, in primis necessaria est, ut antea diximus, obliuio iniuriarum, & beneuolentia, ac benefica uoluntas in proximos.

Ad Rom. 8
Ad Rom. 8
Luc. 17
Marc. 9
Ioan. 15

QVAE RATIO IN ORANDO REQVIRITVR.

Maxime autem refert, quo modo sacris precibus utamur. nam etsi precatio bonum est salutare, tamen, nisi recte adhibeatur, minime prodest: quod

enim petimus, sæpe non assequimur, ut sanctus in-
Iacobi 4. quit Iacobus, ob eam causam, quia male petimus.
Ergo docebunt Parochi fidelem populum, quæ sit
optima ratio bene petendi, & priuatim, ac publi-
ce orandi. quæ præcepta Christianæ orationis tra-
Ioan. 4 dita sunt ex Christi domini disciplina. Est igitur orã-
dum in spiritu, & ueritate. nam cælestis pater ta-
les quærit, qui adorent eum in spiritu, & uerita-
te. orat autem eo modo, qui intimum, ac flagrans
animi studium adhibet. a qua spirituali precandi ra
tione uocalem non excludimus: uerumtamen prin-
cipatum iure tribuendum ducimus illi, quæ a ue-
hementi animo proficiscitur, obsecrationi: quam
Deus, cui patent occultæ hominum cogitationes,
1. Reg. 1 audit, etiam si non ore proferatur. Audiuit An-
næ, eius, quæ fuit mater Samuelis, intimas pre-
ces; de qua illud legimus, flentem orasse, & tan-
Psal. 26 tum labia mouentem. Orauit hoc modo Dauid: in-
quit enim: Tibi dixit cor meum, exquisiuit te fa-
cies mea. Huiusmodi exempla in diuinis libris pas-
sim legentibus occurrunt. Habet autem uocalis
oratio propriam utilitatem, & necessitatem: nam
incendit animi studium, & religionem orantis in-
S. August. flammat. quod ad Probam scripsit sanctus Augu-
stinus hoc modo: Nonnumquam uerbis & aliis si-
gnis ad augendum desiderium sanctum, nos ipsi
acrius excitamus. Cogimur interdum uehementi
animi cupiditate, & pietate, uerbis efferre sen-
tentiam. nam exultante animo lætitia, per etiam
est,

est, linguam exultare. & uere decet nos cumula-
tum illud sacrificium facere & animæ, & corpo-
ris. quem Apostolorum orandi morem fuisse, ex
Actis, & ex Apostolo multis locis cognoscimus.
Sed quoniam duplex precandi ratio est, priuata, &
publica: priuatæ orationis pronunciatione utimur,
ut intimum studium, & pietatem adiuuet; in pu-
blica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem
instituta est, certis, statisque temporibus linguæ
officio supersederi nullo modo potest. Hanc uero
spiritu orandi consuetudinem, propriam Christia-
norum hominum, infideles minime colunt: de qui-
bus ita licet Christum dominum loquentem audi- Matth.6
re: Orantes nolite multum loqui, sicut ethnici fa-
ciunt: putant enim, quod in multiloquio suo exau-
diantur. nolite ergo assimilari eis: scit enim pater
uester, quod opus sit uobis, ante quam petatis eum.
Cum autem prohibeat loquacitatem; longas ta-
men preces, quæ a uehementi, ac diuturno ani-
mi studio proficiscuntur, tantum abest, ut reiici-
at, ut etiam suo exemplo nos ad eam rationem
cohortetur, qui non solum noctes in precatione con- Luc.6
sumpsit, sed ter eundem sermonem repetijt. Tan- Matth.26
tum igitur statuendum est, inani uerborum sono
minime exorari Deum. Nec uero ex animo orant
hypocritæ: a quorum nos cõsuetudine deterret Chri
stus dominus in hanc sententiam: Cum oratis, non Matth.6
eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, &
in angulis platearum stantes, orare, ut uideantur

ab hominibus. amen dico uobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & , clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito; & pater tuus, qui uidet in abscondito, reddet tibi. Cubiculum, quod hoc loco dicitur, ad cor hominis referri potest; quod non satis est ingredi, sed præterea occludi oportet, ne quid irrumpat, uel influat in animas extrinsecus, quo precationis integritas uiolari possit. tum enim cælestis pater, qui omnium mentes, & occultas cogitationes maxime perspicit, orantis postulationi concedit. Requirit præterea oratio assiduitatem: quæ quantam uim habeat, iudicis illius exemplo, Dei filius ostendit: qui cum nec timeret Deum, nec hominem reuereretur, uictus assiduitate, ac diligentia uiduæ, eius postulationi concessit. Itaque assidue Deo preces faciendæ sunt; nec imitandi illi, qui semel, aut iterum orantes, nisi, quod petunt, impetrarint, in oratione defatigantur. nulla enim huius officij lassitudo esse debet: quod nos Christi domini, & Apostoli docet auctoritas. quod si interdum uoluntas in eo defecerit, precibus a Deo petamus perseuerandi uim. Vult etiam Dei filius orationem nostram ad patrem suo nomine peruenire: quæ eius merito, et gratia deprecatoris id pōdus assequitur, ut a cælesti patre audiatur. est enim eius illa uox apud S. Ioannem; Amen amē dico uobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis: usque modo non petistis quidquam in nomine meo? petite, & ac-

Luc. 18 (margin, beside "lius ostendit")
Ioan. 16 (margin, beside "apud S. Ioannem")

& accipietis, ut gaudium ueſtrum ſit plenum, & iterum: Quodcumque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. Imitemur ardens ſanctorum hominum ſtudium, quod in orando adhibebant. Gratiarum autem actionem cum precatione iungamus, apoſtolorum exemplo; qui hanc conſuetudinem perpetuo ſeruauerunt: quemadmodum apud Apoſtolum licet uidere. Ieiunium uero, & eleemoſynam ad orationem adhibeamus. Ieiunium quidem certe maxime eſt cum oratione ſociatum. nam qui cibo, & potu ſunt onuſti, horum mens oppreſſa eſt ſic, ut neque Deum intueri, neque, quid ſibi uelit oratio, cogitare poſſint. Sequitur Eleemoſyna; quæ magnam & ipſa cum oratione ſocietatem habet. quis enim, cui facultas ſit benigne faciendi ei, qui aliena miſericordia uiuat, nec opituletur proximo, & fratri ſuo, ſe charitate præditum dicere audeat? aut quo ore is, qui expers ſit charitatis, Dei auxilium implorabit? niſi tum peccati ueniam precatur, ſimul & a Deo ſuppliciter poſtulat charitatem. Quare diuinitus factum eſt, ut ſaluti hominum triplici hoc remedio ſubueniretur. cum enim peccando uel offendamus Deum, uel proximos uiolemus, uel nos ipſos lædamus; ſacris precibus placatum reddimus Deum; eleemoſyna redimimus hominum offenſiones; ieiunio proprias uitæ ſordes eluimus. & quãquam ſingula proſint ad omnium ſcelerum genera, tamen proprie ſingulis iis peccatis, quæ diximus, appoſi-

Ioan. 14

apposita, & accommodata sunt.

PATER NOSTER QVI ES IN CAELIS.

CVM hæc formula Christianæ precationis, a Iesu Christo tradita, eam habeat uiam, ut, ante quam ad preces, postulationesq. ueniamus, certis uerbis loco prooemij nobis utendum sit, quibus pie ad Deum accedentes, fidentius etiam id facere possimus; Parochi officium est, illa distincte, dilucideque declarare, ut alacrior pius populus ad preces adeat, seque cum patre Deo acturum intelligat. Procemium autem, si spectes uerba, breuissimum est; si res æstimes, grauissimum, mysteriorumque plenissimum. Ac prima quidem uox, qua Dei iussu, & institutione utimur in hac prædicatione, est PATER. nam etsi Saluator noster diuinam hanc orationem prætexere potuit aliquo uerbo, quod plus maiestatis haberet, exempli causa, Creatoris, aut Domini; tamen hæc omisit, quæ timorem simul nobis afferre possent; illud autem adhibuit, quod orantibus, & aliquid a Deo petentibus, amorem, fiduciamque conciliat. quid enim iucundius est patris nomine? quod indulgentiam sonat, & charitatem. Quibus autem rationibus patris nomen Deo conueniat, suppeditabit facultas docendi fidelem populum, ex locis creationis, gubernationis, ac redemptionis. nam cum

Deus

Deus hominem creauerit ad imaginem suam, nec illam ceteris animantibus impertiuerit, ex hoc singulari munere, quo hominem ornauit, iure omnium hominum, nec fidelium modo, sed etiam infidelium, Pater in diuinis scripturis appellatur. A gubernatione uero sumere poterit argumentum, quod, prospiciendo, & consulendo utilitati hominum, præcipuo quodam curæ, & prouidentiæ modo nobis præstat patriam charitatem. Sed ut in huius explicatione argumenti paternam Dei de hominibus curam melius agnoscat, de custodia angelorum, in quorum tutela sunt homines, aliquid dicendum uidetur. Est enim Dei prouidentia datum hoc negotium angelis, ut custodiant humanum genus, singulisque hominibus præsto sint, ne grauius aliquod detrimentum accipiant. nam ut parentes, si infesta, & periculosa uia filijs iter faciendum sit, custodes adhibent, & periculorum adiutores: sic cælestis parens in hoc itinere, quod ad cælestem patriam contendimus, singulis nobis præposuit angelos, quorum ope, ac diligentia tecti, furtim paratos ab hostibus laqueos uitaremus, & factos in nos horribiles impetus repelleremus, ijsque ducibus rectum iter teneremus; ne obiectus aliquis error a fallaci aduersario, nos de uia posset deducere, quæ ducit in cælum. Quam uero habeat utilitatem hæc de hominibus Dei cura, ac prouidentia singularis, cuius munus, & administratio mandata est angelis, quorum

inter Deum, & homines media est, et interiecta natura; patet exemplis, quorum copiam suppeditant diuinæ litteræ, quæ testantur, sæpe Dei benignitate factum esse, ut, inspectantibus hominibus angeli mirabiles res efficerent; quibus moneremur, innumerabilia eius generis, quæ sub oculos nõ caderent,
Tob.5.6 a custodibus nostræ salutis angelis effici utiliter,
Tob.12 ac salutariter. Raphael angelus, Tobiæ comes, & dux itineris diuinitus adiunctus, illum duxit, & reduxit incolumem. cui & adiumento fuit, ne ab immani pisce deuoraretur; &, quanta esset in eius piscis iecore, fele, & corde uis, demonstrauit.
Tob.6 Ille dæmonum expulit, eiusque impedita, & colligata potestate, ne Tobiæ noceret, effecit. ille uerũ, & legitimum matrimonij ius, & usum adolescen-
Tob.12 tem edocuit. Ille Tobiæ patri, oculis capto, lumina restituit. Angelus item ille, Principis apostolorum liberator, uberem præbebit materiam ad erudiendum pium gregem de admirabili fructu curæ, custodiæque angelorum, cum demonstrabunt Parochi angelum carceris tenebras illustrantem, &
Act.12 Petrum tacto eius latere, e somno excitantem, soluentem cathenas, dirumpentem uincula, monentem ut surgeret, seque sumptis caligis, & reliquo uestitu sequeretur; cum docebunt ab eodem angelo Petrum per custodias libere eductum e carcere, & aperta denique ianua in tuto collocatum. Huius generis exemplorum, quemadmodum diximus, referta est sanctarum litterarum historia, quibus intelli-

intelligimus quanta sit uis beneficiorum, quæ confert in homines Deus, angelis interpretibus, & internuncijs, nec solum certa aliqua, & priuata de re missis, sed a primo ortu, nostræ curæ præpositis, & in singulorum hominum salutis præsidio collocatis. Hanc doctrinæ diligentiam illa utilitas consequetur, ut audientium mentes erigantur, & ad agnoscendam, ac uenerandam Dei paternam de se curam, ac prouidentiam excitentur. Commendabit autem hoc loco Parochus, in primisque prædicabit diuitias benignitatis Dei erga genus humanum; quem cum a primo parente nostri generis, & peccati, usque ad hanc diem offenderimus flagitijs, ac sceleribus innumerabilibus, retinet tamen in nos charitatem, neque præcipuam illam de nobis curam deponit. Quem si quis existimat hominum obliuisci, amens est, & in Deum iacit indignissimam contumeliam. Irascitur Israeli Deus propter eius gentis blasphemiam, quæ se arbitrabatur cælesti ope desertam esse. Est enim in Exodo: Tentauerunt Dominum, dicentes; Est ne Deus in nobis, an Exod. 17
non? Et apud Ezechielem, succenset eidem populo Ezech. 8
Deus, quod dixerat; Non uidet Dominus nos; dereliquit Dominus terram. Ergo fideles his auctoritatibus a nefaria illa opinione deterrendi sunt, fieri posse, ut Deum capiat hominum obliuio. In quam sententiam audire licet conquerentem de Deo apud Isaiam Israeliticum populum; contraque, Deum stultam eius querimoniam benigna similitudine refellen-

Isa. 49 fellentem. Est enim ibi: Dixit Syon: Dereliquit me Dominus; & Dominus oblitus est mei. cui Deus: Numquid obliuisci potest mulier infantem suũ, ut non misereatur filio uteri sui? et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce in manibus meis descripsi te. Quibus locis quamquam id liquido confirmatur; tamen, ut penitus fideli populo persuadeatur, nullum posse tempus accidere, quo deponat Deus hominum memoriam, quo eis non tribuat patriæ charitatis officia; Parochi rem clarissimo primorum hominum exemplo comprobabunt: quos, post neglectum, uiolatumque Dei iussum, cum acerbius accusatos, & horribili illa
Gen. 3 sententia condemnatos audis; Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ; spinas, & tribulos germinabit tibi; & comedes herbas terræ: cum uides e paradiso expulsos, &, ut omnis reditus spes adimeretur, cum
Gen. 3 in aditu paradisi collocatum legis Cherubin flammeum tenentem, & uersatilem gladium: cum ab ulciscente suam iniuriam Deo illos intimis, & externis molestijs conflictatos intelligis: an non actũ de homine putes? an non credas non modo diuino illum auxilio nudatum, sed etiam cuiuis iniuriæ propositum? Verumtamen in tantis diuinæ iræ & ultionis indicijs oborta est lux quædam Dei in eos cha-
Gen. 3 ritatis. Fecit enim, inquit, dominus Deus Adæ, & uxori eius tunicas pelliceas, & induit eos: quod maximum fuit argumentum, hominibus nullo

nullo umquam tempore defuturum Deum. Huius etiam sententiæ uim, non exhauriri Dei amorem ulla hominum iniuria, Dauid expressit illis uerbis; Nunquid continebit Deus in ira sua misericordias suas? Psal. 76
Hanc Habacuc Deum affatus exposuit, dum inquit; Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Abacuch 3
Hanc sic Michæas aperuit; Quis Deus similis tui? qui aufers iniquitatem, & transfers peccatum reliquiarum hereditatis tuæ: non immittet ultra furorem suum, quoniam uolens misericordiam est. Mich. 7
Omnino res ita se habet: cum maxime perditos nos, & Dei præsidio spoliatos arbitramur, tum maxime, pro immensa sua bonitate, nos quærit, & curat Deus; sustinet enim in ira gladium iustitiæ, nec cessat effundere inexhaustos misericordiæ thesauros. Magnam igitur uim habent ad declarandam præcipuam Dei rationem in amando, tuendoque hominum genere, creatio, & gubernatio. sed tamen illud opus redimendi hominem sic eminet inter duo superiora, ut beneficentissimus Deus, parensque noster summam in nos benignitatem tertio hoc beneficio cumulatam illustrarit. Quare tradet spiritualibus filijs Parochus, et assidue eorum auribus inculcabit hanc præstátissimam Dei erga nos charitatem, ut intelligant se, quia redempti sint, admirabilem in modum Dei filios euasisse. Dedit enim, inquit Ioannes, eis potestatem filios Dei fieri, & ex Deo nati sunt. Ioan. 1
Quam ob causam baptismus, quod primum redemptionis

pignus

pignus & monumentum habemus, sacramentum
Ioan. 3 regenerationis dicitur: inde enim nascimur Dei filij: nam inquit ipse Dominus: Quod natum est ex spiritu, spiritus est: et oportet uos nasci denuo. Item
1. Pet. 1 Petrus apostolus, Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili, per uerbum Dei uiui. Huius pondere redemptionis, & spiritum sanctum accepimus, & Dei gratia dignati sumus. Quo munere Dei filij adoptamur, quemadmodum ad Romanos
Ad Rom. 8 scripsit apostolus Paulus; Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater. Cuius uim, & efficaciam adoptionis explanat
1. Epist. 3 sanctus Ioannes ad hunc modum; Videte qualem charitatem dedit nobis pater, ut filij Dei nominemur, & simus. His expositis, admonendus est fidelis populus, quid ipse uicissim debeat amantissimo patri Deo, ut intelligat; quem amorem, ac pietatem, quam obedientiam, ac uenerationem creatori, gubernatori, ac redemptori præstare, qua spe, ac fiducia illum inuocare oporteat. Sed ad erudiendam inscitiam, dirigendamque sententiæ peruersitatem eorum, si qui tantummodo secundas res, & prosperum uitæ cursum argumento esse existimant, Deum conseruare nobis amorem suum, rebus autem aduersis, & calamitatibus, cum a Deo exercemur, id esse signum hostilis in nos
Iob. 19 animi, & prorsus abalienatæ a nobis diuinæ uoluntatis; demonstrandum erit, cum tangit nos ma-

nus

nus Domini, minime id hostiliter facere Dominum, uerum percutiendo sanare, & plagam a Deo uenientem esse medicinā. Castigat enim peccantes, ut ea disciplina meliores faciat, et præsenti animaduersione redimat ab exitio sempiterno. Nam uisitat quidem in uirga iniquitates nostras, & in uerberibus peccata nostra, misericordiam autem suam non aufert a nobis. Quare monendi sunt fideles, ut in eiusmodi castigatione patriam Dei charitatē agnoscant, & illud apud patientissimum Iob in memoria, & in ore habeant: ipse uulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabunt: ut illud usurpēt, quod sub persona Israelitici populi scripsit Hieremias; Castigasti me, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus; conuerte me; et conuertar; quia tu dominus Deus meus. Vt Tobiæ exemplum sibi proponant, qui cum in illa plaga cæcitatis paternam Dei manum cædentem sensisset, clamauit: Benedico te domine Deus Israel, quia tu castigasti me, & tu saluasti me. In quo maxime cauendum est fidelibus, ne, etiam si quouis incommodo affecti, quauis calamitate afflicti sint, Deum id ignorare existiment: ait enim ipse: Capillus de capite uestro non peribit. immo uero se ipsi illo diuini oraculi solatio consolentur, quod in Apocalypsi dictum est; Ego, quos amo, arguo, & castigo. Conquiescant in Apostoli cohortatione ad Hebræos; Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris: quem enim

Psal. 88 — Iob 5 — Hiere. 31 — Tob. 11 — Luc. 21 — Apocal. 3 — Ad Heb. 12

diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit: quod si extra disciplinam estis, adulterini estis, & non filij. patres quidem carnis nostræ eruditores habuimus, & reuerebamur eos; non multo magis obtemperabimus patri spirituum, & uiuemus?

NOSTER. Cum patrem inuocamus singuli, & nostrum appellamus, docemur, ex dono, ac iure diuinæ adoptionis consequi necessario, ut fratres sint fideles omnes, & inter se fraterne amare debeant: Omnes, enim inquit, uos fratres estis; unus est enim pater uester, qui in cælis est. Quare etiam in epistolis, fideles omnes, apostoli fratres appellant. Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, ut eadem adoptione Dei non solum inter se fideles uniuersi fraterna necessitudine coniungantur, sed, quia homo est unigenitus Dei filius, fratres etiã eius & nominentur, & sint. nam in epistola ad Hebræos, cum de filio Dei loqueretur, scripsit Apostolus; Non confunditur fratres eos uocare, dicens, Nunciabo nomen tuum fratribus meis. quod tanto ante Dauid de Christo domino prædixerat. Ipse uero etiam Christus sic apud Euangelistam loquitur ad mulieres; Ite, nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæam; ibi me uidebunt. Quod tum ab eo dictum esse constat, cum iam excitatus a mortuis immortalitatẽ esset consecutus; ne quis existimet fraternam hanc cognationem, eius resurrectione, & in cælum ascensu dissolutam esse.

Matth. 23

Ad Heb. 2

Psal. 21

Matth. 28

Tan-

Tantum enim abest, ut hanc coniunctionem, & charitatem Christi resurrectio diremerit, ut ex illa maiestatis, & gloriæ sede, tum, cum de omnibus omnis memoriæ hominibus iudicabit, fidelium minimos ab eo, fratrum nomine, appellandos acceperimus. Qui autem fieri potest, ut Christi fratres non simus, cuius coheredes dicimur? Est enim, primogenitus ipse, constitutus heres uniuersorum; nos uero secundo loco geniti, coheredes eius, pro modo cælestium donorum, pro ratione charitatis, qua præbuerimus nos ministros, & coadiutores spiritus sancti; quo auctore ad uirtutem, salutaresque actiones impellimur, & incendimur, ut eius freti gratia in certamen salutis fortiter descendamus; quo sapienter, constanterque confecto, decursoque huius uitæ spatio, iustum coronæ præmium capimus a cælesti parente, omnibus, qui eundem cursum tenuerint, constitutum. Non enim, ut ait Apostolus, iniustus est Deus, ut obliuiscatur operis nostri, & dilectionis. Quam uero hanc ex animo uocem NOSTER proferre debeamus, S. Chrysostomi sententia declaratur, qui Deum inquit libenter Christianum audire non solum pro se, sed pro altero deprecantem; quod pro se orare naturæ est, pro altero gratiæ; pro se necessitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur. quibus illa subiunxit: Iucũdior est Deo, quã charitas fraterna commendat, quam ea, quæ necessitate pronunciat. In hac tanta materia salutaris orationis, monere,

Matth. 25
Ad Rom. 8
Ad Heb. 1
Ad Heb. 6

& hortari debet Parochus omnes omnis ætatis, generis, ordinis, ut communis huius fraternæ necessitudinis memores, comiter, & fraterne se gerant, neque se alijs alij præferant insolentius. Nam etsi in Ecclesia Dei diuersi sunt officiorum gradus: tamen illa uarietas graduum, & munerum fraternæ necessitudinis coniunctionem minime tollit: quemadmodum in hominis corpore uarius usus, & diuersa functio membrorum nihil agit, quamobrem hæc, uel illa corporis pars membri munus, & nomen amittat. Propone tibi eum, qui regia sit potestate: an is igitur, si fidelis est, frater non est omnium, qui Christianæ fidei communione continentur? maxime: quid ita? quia non est Deus alius is, ex quo diuites, & reges nati sunt, ab eo, a quo pauperes, & qui in regum potestate sunt, extiterunt, sed unus Deus, & parens, & dominus omniũ. Itaq. una spiritualis ortus omniũ nobilitas, una dignitas, unus splendor generis; cum omnes ex eodem spiritu, ex eodem fidei sacramento nati simus filij Dei, & eiusdem hereditatis coheredes. Nec uero alium Christum Deum habent copiosi, & potentes homines, alium tenuiores, & infimi; non alijs sacramentis sunt initiati, nec aliam hereditatem regni cælestis expectant. Fratres sumus omnes, &, ut
Ad Eph. 5 inquit Apostolus ad Ephesios, membra sumus corporis Christi, de carne eius, & de ossibus eius. Quod idem in epistola ad Galatas significat Apo-
Ad Gal. 3 stolus: Omnes filij Dei estis per fidem in Christo Ie-
su:

su: quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Iudæus, neque Græcus, non est seruus, neque liber, non est masculus, neque femina: omnes enim uos unum estis in Christo Iesu. Hæc autem accurate uersanda res est Pastoribus animarum, & scienter illis in hac sententia commorandum: est enim accommodatus locus non minus ad confirmandos, & excitandos inopes, & abiectos homines, quam ad coercendam, deprimendamque arrogantiam locupletum, atque potentiũ. Cui hominum incommodo uti mederetur, urgebat Apostolus fraternam hanc charitatem, & inculcabat fidelium auribus. Cum igitur has Deo preces facturus es, Christiane memineris te tamquam filium ad patrem Deum accedere. itaque cum precationem ordiris, & illud, Pater noster, pronuncias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui non ut seruum ad dominum adire inuitum, ac timidum, sed ut ad patrem filium uoluntarium, securumque confugere iusserit. Qua in memoria, & cogitatione, quo uicissim studio, & pietate tibi orandum sit, considera: danda enim est tibi opera, te ut talem præbeas, qualem esse decet Dei filium, idest ut oratio, & actiones tuæ non indignæ sint diuino genere, quo te dignari uoluit beneficentissimus Deus. Ad hanc officij rationem nos Apostolus cohortatur, cum ait: Estote ergo imitatores Dei, sicut filij carissimi: ut uere de nobis dici possit, quod ipse Apostolus scripsit ad Thessaloni- Ad Eph. 5

1. Ad Thes. 5 censes; Omnes uos filij lucis estis, & filij diei.

QVI ES IN CAELIS. Constat inter omnes, qui recte de Deo sentiunt, ubique locorum, & gentium esse Deum. quod non ita intelligendum est, quasi ipse distributus in partes, una parte locum unum, alia alium occupet, ac tueatur. nam Deus spiritus est, omnis expers diuisionis. Quis enim audeat Deum, tamquam in uestigio positum, loci alicuius finibus circumscribere, cum
Hier. 23 ipse de se dicat; Numquid non cælum & terram ego impleo? Quod rursum sic accipiendum est, Deum cælum, ac terram, quæque cælo, ac terra comprehensa sunt, ui sua, ac uirtute complecti, non autem ipsum ullo loco contineri. adest enim rebus omnibus Deus, uel creans ipsas, uel conseruans creatas; nulla regione, nullis finibus uel circumscriptus, uel ita definitus, quo minus & naturam, & potestatem suam præsens ubique constituat.
Psal. 138 quod beatus Dauid expressit illis uerbis: Si ascendero in cælum, tu illic es. Verum etsi præsens adsit Deus in locis & rebus omnibus, nullis, ut diximus, terminis definitus, tamen in diuinis scripturis sæpe dicitur habere domicilium suum in cælo. quod ideo factum uidemus, quod cæli, quos suspicimus, sunt nobilissima mundi pars, ijdemque manent incorrupti, præstantes ui, magnitudine, ac pulchritudine ceteris corporibus, certisque ac stabilibus motibus præditi. Ergo ut excitaret hominum animos Deus ad contemplandam infinitam

tam suam potestatem, ac maiestatem, quæ maxime elucet in opere cælorum, se in diuinis scripturis habitare testatur in cælis: sæpe etiam, quod res est, declarat, nullam esse mundi partem, quæ non præsenti Dei natura, & potestate comprehensa sit. Quamquam in hac cogitatione fideles non solum communis omnium parentis imaginem sibi proponent, sed etiam in cælo regnantis Dei; ut oraturi meminerint, mentem, animumq. esse referendum ad cælum; quantumque spei, ac fiduciæ affert eis patris nomen, tantum Christianæ humilitatis, ac pietatis adiungat præstans illa natura, ac diuina maiestas patris nostri, qui est in cælis. Quæ uerba præfiniunt etiam orantibus, quid petendum sit: Omnis enim postulatio nostra, quæ ad huius uitæ usum, ac necessitatem pertineat, nisi cum cælestibus sit coniuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, inanis est, & indigna Christiano. Quare monebunt pios auditores Parochi de hac ratione precationis, & admonitionem illa Apostoli auctoritate comprobabunt; Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Ad Colos. 3

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

Quid a Deo petendum, quoue ordine id agendum sit, magister ipse, ac dominus omnium docuit, & imperauit. nam cum studij, & desiderij nostri

nuncia sit, & interpres oratio, tum recte, & ratione petimus, cum postulationum ordo sequitur ordinem rerum expetendarum. Monet autem nos uera charitas, totum ut animum, ac studium conferamus in Deum: qui quoniam solus est in se ipso summum bonum, iure est præcipuo quodam, ac singulari amore diligendus. Nec uero ex animo, & unice potest amari Deus, nisi rebus ac naturis omnibus eius honor, & gloria præponatur. bona enim, & nostra, & aliena, & omnino omnia, quæcumque boni uocabulo nominantur, ab illo profecta summo ipsi bono cedunt. Quare ut ordine procederet oratio, Saluator petitionem hanc de summo bono principem, & caput constituit petitionum reliquarum, docens nos, prius quam ea, quæ nobis, aut proximo cuique opus sint, postulemus, quæ propria sint Dei gloriæ, petere debere, ipsique Deo studium, & desiderium eius rei nostrum exponere. Quo facto manebimus in officio charitatis; qua docemur, & plus Deum, quam nos ipsos, diligere, & primum petere, quæ Deo cupiamus, deinde, quæ nobis optemus. Et quoniam desiderium, &



petitio sunt earum rerum, quibus caremus; nec uero Deo, idest eius naturæ, fieri accessio potest, aut augeri ulla re diuina substantia, quæ inexplicabilem in modū est omni perfectione cumulata; intelligendum est, extra hæc esse, quæ a Deo, ipsi Deo petimus, & ad externam eius gloriam pertinere. cupimus enim, & petimus, ut Dei nomen notius

ſit gentibus; ut eius regnum amplificetur; ut plures quotidie obediant diuino numini. quæ tria, Nomen, Regnum, Obedientia, non in illo ipſo ſunt intimo Dei bono, ſed aſſumuntur extrinſecus. Verum ut, hæ petitiones quam uim habeant, & quid ualeant, planius intelligatur, Paſtoris erunt partes, monere fidelem popnlum, uerba illa, Sicut in cælo, & in terra, ad ſingulas referri poſſe primarum trium poſtulationum; ut, Sanctificetur nomen tuum, ſicut in cælo, & in terra; item, Adueniat regnum tuum, ſicut in cælo, & in terra; similiter, Fiat uoluntas tua, ſicut in cælo, & in terra. Cum autem petimus, ut ſanctificetur nomen Dei; id ſentimus, ut augeatur ſanctitas, & gloria diuini nominis. Quo loco Parochus animaduertet, ac docebit pios auditores, non id dicere Saluatorem, ut eodem modo ſanctificetur in terra, quo in cælo, ideſt, ut amplitudine terreſtris ſanctificatio cæleſtē exæquet: hoc enim fieri nullo pacto poteſt: ſed ut ex charitate, ex intimo animi ſtudio id agatur. etſi uerissimum illud eſt, ſicuti eſt, diuinum nomen per ſe ſanctificatione non egere, cum ſanctum, & terribile ſit, quemadmodum ipſe Deus ſuapte natura ſan- Pſal. 110
ctus eſt; neque ei ulla ſanctitas, qua ab omni æternitate præditus non fuerit, poſſit accedere: tamen, quod in terris longe minori honore afficitur, quam par eſt, nonnumquam etiam maledictis, & nefarijs uocibus uiolatur, propterea cupimus, ac petimus, ut laudibus, honore, gloria celebretur ad exem-

plum

plum laudum, honoris, & gloriæ, quæ illi in cælo tribuuntur; ideſt, ut ſic honor, & cultus in mente, in animo, in ore uerſetur, ut omni ueneratione & intima, & externa proſequamur, omni celebritate excelſum, purum, & glorioſum Deum ad imitationem ſupernorum, ac cæleſtium ciuium complectamur. Vt enim cælites ſumma conſenſione, gloria, & prædicatione efferunt Deum: ſic precamur, ut idem contingat orbi terrarum, & omnes gentes Deum cognoſcant, colant, & uenerentur; ut nulli plane mortales reperiantur, qui non et ſuſcipiant Chriſtianam religionem, & ſe totos Deo dicantes credant ex eo omnem ſanctitatis fontẽ exiſtere, neque quidquam eſſe purum, aut ſanctum, quod non a ſanctitate diuini nominis oriatur. Teſtatur enim Apoſtolus mundatam eſſe Eccleſiam in lauacro aquæ, in uerbo uitæ. ſignificat autem, uerbum uitæ, nomen patris, & filij, & ſpiritus ſancti, in quo baptizamur, & ſanctificamur. Itaque, quoniam nulla cuiuſquam expiatio, nulla munditia, & integritas eſſe poteſt, ſuper quo non ſit inuocatum diuinum nomen; cupimus, & petimus a Deo, ut omne hominum genus, relictis impuræ infidelitatis tenebris, ac radijs diuini luminis illuſtratum, huius uim nominis agnoſcat ſic, ut in eo ueram quærat ſanctitatem; & in nomine ſanctæ, & indiuiduæ Trinitatis baptiſmi ſacramentum ſuſcipiens ipſius Dei dextera, perfectam uim ſanctitatis conſequatur. Pertinet uero optatum, & poſtulatio

Ad Eph. 5

latio nostra non minus etiam ad eos, qui flagitijs, & sceleribus cõtaminati, puram baptismi integritaté, & innocentiæ stolam amiserút : quare factú est, ut in illis miserrimis suá iterum sedé impurissimus spiritus collocarit. Optamus igitur, et precamur a Deo, ut in ipsis etiam sanctificetur nomé eius; ut ad cor, & ad sanitatem redeuntes, sacramento pænitentiæ redimant pristinam sanctitaté, seque ipsos purum, ac sanctum Deo templum, ac domicilium præbeant. Oramus denique, lumé ut suum Deus præferat omnibus mentibus; quo uidere possint, omne datum optimum, et omne donum perfectú, descendens a Patre luminum, ad nos diuinitus esse delatum; quo temperantiá, iustitiam, uitam, salutem, omnia deniq. animi, corporis, externa, uitalia, ac salutaria bona illi accepta referát; a quo, quemadmodum prædicat Ecclesia, bona cuncta procedút: si quid luce sua sol, si quid reliqua sidera motu, & cursu prosunt hominum generi; si circumfuso hoc alimur spiritu; si terra frugum, & fructuú ubertate uitá sustinet omniú; si opera magistratuú quiete, ac tranquillitate fruimur; & hæc, & huius generis bona innumerabilia nobis suppeditat immensa Dei benignitas. Quin etiá, quas philosophi secundas causas appellant, interpretari debemus, mirabiliter effectas quasdá, & ad usum nostrum accõmodatas Dei manus, quibus nobis sua bona distribuit, ac longe, lateque diffundit. Quod auté maxime rem continet in hac petitione, illud est, ut omnes agnoscant, & uene-

uenerentur sanctissimam Iesu Christi sponsam, & parentem nostram Ecclesiam: in qua non est fons ille amplissimus, atque perpetuus, ad eluendas, & expiandas omnes peccatorum sordes, unde hauriuntur uniuersa salutis, & sanctificationis sacramenta; quibus quasi cælestibus quibusdam fistulis in nos a Deo ille sanctitatis ros, & liquor effunditur: ad quam solam, & ad eos, quos suo sinu, & gremio complexa est, pertinet diuini illius imploratio nominis, quod unum sub cælo datum est
Act.4 hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Verum Parochi maxime hunc locum urgere debebunt, boni esse filij, non solum patrem Deum orare uerbis, sed re etiam, & actione conari, ut eluceat in ipso sanctificatio diuini nominis. Vtinam non essent, qui, cum oratione hanc Dei nominis sanctificationem assidue postulent, factis, quantum in ipsis est, illud uiolant, atque contaminant: quorum culpa interdum ipsi etiam Deo maledicitur. in quos dictũ
Ad Rom. 2 est ab Apostolo: Nomen Dei per uos blasphema-
Ezech. 36 tur inter gentes. Et apud Ezechielem legimus: Ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum; cum diceretur de eis, populus Domini iste est, & de terra eius egressi sunt. Qualis enim est uita, & ut sunt eorum mores, qui religionem profitentur; sic de religione ipsa, deque eius auctore religionis multitudo imperita iudicare solet. Quare qui uiuunt ex Christiana religione, quam susceperunt, & ad eius regulam

oratio-

orationem, & actiones dirigunt suas, magnam facultatem præbent alijs laudandi nomen cælestis parentis, & omni honore, & gloria celebrandi. Nobis enim ipse has partes imposuit Dominus, ut illustribus uirtutis actionibus excitemus homines ad laudem, & prædicationem diuini nominis: ad quos loquitur in hunc modum apud Euangelistam: Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum, qui in cælis est. Et Princeps apostolorum: Conuersationem uestram inter gentes habentes bonam, ut ex bonis operibus uos cõsiderantes, glorificẽt Deũ. Matth.5 Epist.1.c.2

ADVENIAT REGNVM TVVM.

Regnum cæleste, quod altera hac petitione postulamus, eiusmodi est, ut eo referatur, ac terminetur omnis euangelij prædicatio. nam & inde exorsus est ad pœnitentiã cohortari S. Ioannes Baptista, dum, Pœnitentiam, inquit, agite: appropinquabit enim regnum cælorum. Nec aliunde fecit initium suæ prædicationis Saluator humani generis; & in illo salutari sermone, quo beatitudinis uias discipulis in monte monstrauit, tamquam proposito orationis argumento principium duxit a regno cælorum: nam, Beati, inquit, pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum. Quin etiam eum retinere cupientibus, attulit illam causam necessariæ profectionis: Et alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei: Matth.3 Matth.4 Matth.5 Luc.4 Matth.10

quia

quia ideo missus sum. Hoc idem postea regnum prædicare iussit apostolos; & illi, qui se ire ad sepelien-
Luc.8 dum patrem suum uelle dixerat, respondit; Tu uade, annuncia regnum Dei. Cum uero resurrexisset a mortuis, per illos quadraginta dies, quibus appa-
Act.1 ruit apostolis, loquebatur de regno Dei. Quare Parochi hunc secundæ postulationis locum diligentissime tractabunt, ut fideles auditores, quanta sit in hac petitione uis, ac necessitas, intelligant. Primum autem ipsis ad rem scienter, subtiliterque explicandam magnam facultatem dabit ea cogitatio, quod, etsi hæc petitio coniuncta sit cum reliquis omnibus, eam tamen separatim etiam adhiberi iusserit a ceteris, ut, quod petimus, summo studio quæ-
Matth.6 ramus: inquit enim: Quærite primũ regnum Dei, & iustitiam eius; & hæc omnia adijcientur uobis. Et quidem tanta uis, & copia cælestium munerum hac postulatione continetur, ut omnia complectatur, quæ ad corpoream, & spiritualem uitam tuendam sint necessaria. quem autem regio nomine dignum dicemus, cui ea curæ non sint, quæ regni salutem contineant? quod si sunt homines de regni sui incolumitate solliciti: quanta regem regum omnium cura, & prouidentia tueri credendum est & uitam, & salutem hominum? Hac igitur regni Dei petitione comprehensa sunt omnia, quibuscumque in hac peregrinatione, uel exilio potius indigemus. quæ concessurum se Deus benigne pollicetur: nam statim illa subiũxit: Et hæc omnia adijciẽtur uobis.

Qui-

Quibus omnino declarauit, se eum esse regem, qui generi hominum copiose omnia, largeque suppeditat; in cuius infinitæ benignitatis cogitatione infixus Dauid cecinit; Dominus regit me; & nihil mi
hi deerit. Verum minime satis est, uehementer pe- Psal.22
tere Dei regnum, nisi ad petitionē nostram adhibeamus omnia tamquam instrumenta, quibus illud quæritur, & inuenitur. nam & quinque fatuæ uirgines studiose illæ quidem petierunt ad hunc mo-
dum; Domine Domine aperi nobis: ueruntamen, Matth.25
quod illius postulationis præsidia non haberent, exclusæ sunt: nec iniuria: est enim illa Dei ore pronun
ciata sententia; Non omnis, qui dicit mihi, Domi Matth.7
ne Domine, intrabit in regnum cælorum. Quamobrem haurient animarum curatores Sacerdotes ex uberrimis diuinarum litterarum fontibus ea, quæ fidelibus desiderium studiumque commoueant regni cælorum; quæ calamitosam status nostri condicionem illis ob oculos ponant; quæ sic eos afficiant, ut respicientes, & colligentes se, in memoriam redeant summæ beatitudinis, & inexplicabilium bonorum, quibus redundat æterna parentis Dei domus. Exules enim sumus, & plane eius loci incolæ, in quo habitant dæmones: quorum odium in nos nulla ratione mitigari potest: nam sunt infestissimi, & implacabiles in genus humanum. Quid domestica, intestinaque prælia, quæ inter se corpus, & anima, caro, & spiritus assidue gerunt? quibus, perpetuo

timen-

timendum est, ne concidamus: timendum autem? immo uero statim concideremus, nisi propugnaculo diuinæ dexteræ defenderemur. Quam uim
ad Rom.7 miseriarum cum sentiret Apostolus, Infelix, inquit, ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hæc infelicitas nostri generis, quáquam per se cognoscitur, tamen ex contentione reliquarũ naturarum, & creatarum rerum facilius intelligi potest. In illis siue rationis, siue etiam sensus expertibus raro fieri uidemus, ut aliqua natura a proprijs actionibus, a sensu, uel motu insito declinet sic, ut a proposito, & constituto fine deflectat. Hoc apparet in bestijs agrestibus, nantibus, uolucribus, ut res declaratione non egeat. Quod si cælum suspexeris, non ne uerissimum id esse intelligis,
Psal.118 quod a Dauide dictum est? In æternum, Domine, uerbum tuum permanet in cælo. Nempe illud continente motu, & perpetua conuersione fertur, ut ne minimum quidem a præfinita diuinitus lege discedat. Si terram, & reliquam uniuersitatem consideres; facile uideas, aut nulla, aut exigua ex parte deficere. At miserrimum hominum genus sæpissime labitur; raro, quæ recte sunt cogitata, persequitur; plerumque susceptas bonas actiones abijcit, atque contemnit; quæ modo placuerat optima sententia, subito displicet, &, illa reiecta, ad turpia consilia, sibique perniciosa delabitur. Quænam igitur est huius inconstantiæ, miseriæque caussa? Contemptio plane diuini afflatus. claudimus enim

aures

aures Dei monitis: oculos tollere nolumus ad ea, quæ nobis lumina diuinitus præferuntur, nec cæleſtem patrem ſalutariter præcipientem audimus. Quare huc incumbendum erit Parochis, ut & miſerias oculis ſubijciant fidelis populi, & commemorent cauſas miſeriarum, & remediorum uim oſtendant. quorum omnium illis facultas non deerit, comparata ex uiris ſanctiſſimis, Ioanne Chryſoſtomo, & Auguſtino, maxime uero ex ijs, quæ in Symboli expoſitione poſuimus. nam, illis cognitis, quis erit e facinoroſorum hominum numero, quin adiumento Dei gratiæ præeuntis, euangelico illo prodigi filij exemplo conetur exurgere, & erigere ſe, atque in cæleſtis regis, patriſque conſpectum uenire? His explicatis, quæ ſit fidelium fructuoſa petitio, aperient, quid ſit, quod his uerbis a Deo poſtulemus, præſertim cum uocabulum regni Dei multa ſignificet: quorum declaratio & ad reliquā ſcripturæ intelligentiam non erit inutilis, & eſt ad huius cognitionem loci neceſſaria. Communis igitur quædam regni Dei ſignificatio, quæ frequens eſt in diuinis litteris, eſt non ſolum eius poteſtatis, quam habet in omnem hominum, rerumque uniuerſitatem, ſed etiam prouidentiæ, qua cuncta regit, & moderatur. In manu enim eius, inquit Propheta, ſunt fines terræ. Quibus finibus intelliguntur etiam, quæ occulta ſunt, & abdita in intimis terræ, ac rerum omnium partibus. In hanc ſententiam Mardochæus loquebatur illis uerbis:

Luc.15

Pſal.94

Est.13 Domine Deus, rex omnipotens: in ditione enim tua cuncta sunt posita; & non est, qui possit tuæ resistere uoluntati. Dominus omnium es; nec est, qui resistat maiestati tuæ. Item Dei regno declaratur præcipua illa, ac singularis prouidentiæ ratio, qua Deus pios, & sanctos homines tuetur, & curat. de qua propria, & eximia quadam Dei cura
Psal.22 dictum est illud a Dauide: Dominus regit me, nihil
Isa.33 mihi deerit. tum ab Isaia: Dominus, rex noster, ipse saluabit nos. In qua Dei regia potestate etsi præcipua ratione sunt in hac uita ij, quos diximus, sancti, ac pij homines: tamē monuit Pilatū ipse Christus
Ioan.18 dominus, regnum suū non esse ex hoc mūdo, hoc est, minime ex hoc mundo, qui & conditus est, et interiturus, ortum habere. nam eo, quem diximus, modo dominantur imperatores, reges, respublicæ, duces, omnesque ij, qui uel expetiti, ac delecti ab hominibus præsunt ciuitatibus, atque prouincijs; uel per uim, & iniuriam dominatum occupauerunt. Christus autem dominus constitutus est rex a Deo, ut
Psal.2 ait Propheta: cuius regnum, ex Apostoli sententia, iustitia est. inquit enim: Regnum Dei est iustitia, & pax, & gaudium in spiritu sancto. Re-
Ad Rom.14 gnat autem in nobis Christus dominus per uirtutes intimas, fidem, spem, charitatem, quibus uirtutibus regni quodam modo partes efficimur, &, Deo peculiari quadam ratione subiecti, ad eius cultum ac uenerationem consecramur: ut, quem-
Ad Gal.2 admodum dixit Apostolus; Viuo autem, iam non ego

ego; uiuit uero in me Christus; ita nobis dicere liceat; Regno ego, iam non ego; regnat uero in me Christus. Id autem regnum iustitia dicitur, quia Christi domini iustitia constitutum est. Ac de hoc regno sic loquitur apud sanctum Lucam Dominus; Regnum Dei intra uos est. Nam etsi Iesus Chri- Luc.17
stus per fidem regnat in omnibus, qui gremio, ac sinu sanctissimæ matris Ecclesiæ continentur, præcipuo tamen modo regit eos, qui præstanti fide, spe, & charitate præditi, se, tamquam pura quædam, & uiua membra, Deo præbuerunt; & in his Dei gratiæ regnum esse dicitur. Est uero etiam Dei gloriæ regnum illud, de quo Christum dominum apud sanctum Matthæum loquentem audimus; Venite benedicti patris mei; possidete paratum uo- Matth.25
bis regnum a constitutione mundi. Quod idem ab eo regnum, apud sanctum Lucam latro admirabiliter, sua scelera recognoscens, expetebat in hunc modum; Domine, memento mei cum ueneris in re- Luc.23
gnum tuum. Sanctus etiam Ioannes meminit huius regni: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spi- Ioan.3
ritu, non potest introire in regnum Dei. Meminit item Apostolus ad Ephesios: Omnis fornicator, Ad Eph.5
aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hereditatem in regno Christi, & Dei. Eodem pertinent aliquot similitudines Chri- Matth.13
sti domini, loquentis de regno cælorum. Necesse est autem, prius ponere regnum gratiæ. neque enim fieri potest, ut in ullo regnet Dei gloria,

Ioan.4 nisi eiusdem gratia, in illo regnarit. Est uero gratia, ipsius sententia Saluatoris, fons aquæ salientis in uitam æternam. Gloriam autem quid esse dicemus, nisi gratiam quandam perfectam, & absolutam? quamdiu enim fragili hoc, & mortali corpore uestiti sumus, dum in hac cæca peregrinatione, & exilio uagi, & imbecilles absumus a Domino, sæpe labimur, & cadimus, abiecto regni gratiæ adminiculo, quo nitebamur: cum autem regni gloriæ, quod perfectum est, lux nobis illuxerit, firmi, ac stabiles perpetuo consistemus. omne enim & uitium, & incommodum exhaurietur: omnis infirmitas confirmata roborabitur: ipse denique nostra in anima, & in corpore regnabit Deus. quæ res uberius in Symbolo tractata est, cum de resurrectione carnis ageretur. His igitur expositis, quæ communem regni Dei sententiam declarant, quid sibi hæc petitio proprie uelit, dicendum est. Petimus autem a Deo, ut regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur; ut se ad fidem Christi domini, & ad accipiendam ueri Dei cognitionem conuertant infideles, & Iudæi; & schismatici, ac hæretici redeant ad sanitatem, & ad Ecclesiæ Dei communionem, a qua desciuerunt, reuertantur; ut compleatur, & ad exitium perducatur, quod
Isa.54 Isaiæ ore dixit Dominus: Dilata locum tentorij tui; & pelles tabernaculorum tuorum extende; longos fac funiculos tuos, & clauos tuos consolida: ad dexteram enim, & ad læuam penetrabis: quia do-

minabitur tui, qui fecit te. Et idem: Ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui: leua in circuitu oculos tuos, & uide, omnes isti cõgregati sunt, uenerunt tibi: filij tui de longe uenient, & filiæ tuæ de latere surgent. Verum quia sunt in Ecclesia, qui uerbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam fidem præseferant, in quibus propter peccatum dæmon habitat, ac dominatur tamquam in proprijs domicilijs; petimus etiam, ut ad eos ueniat regnum Dei; quo illi, peccatorum discussa caligine, & radijs diuinæ lucis illustrati, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem; ut, omnibus e suo regno, cælestis pares, sublatis hæreticis, atque schismaticis, eiectisque offensionibus, ac scelerum causis, aream purget Ecclesiæ, quæ, Deo cultum pie, sancteque adhibendo, quieta, ac tranquilla pace perfruatur. Petimus denique, ut solus in nobis uiuat, solus regnet Deus; ne sit posthac morti locus; sed ut illa absorbeatur in uictoria Christi domini nostri, qui, disiecto, ac dissipato omni hostium principatu, potestate, & uirtute suo omnia subijciat imperio. Erit autem curæ Parochis, ut, quod postulat huius ratio petitionis, fidelem populum doceant, quibus cogitationibus, & meditationibus instructus, has pie Deo preces facere possit. Ac primum hortabuntur, ut uim, ac sententiam intueatur illius similitudinis a Saluatore introductæ; Simile est regnum cælorũ thesauro abscondito in agro: quem qui inuenit ho-

Isa.60

ad Titum.1

Matth.13

mo, abscondit, & præ gaudio illius uadit, & uendit uniuersa, quæ habet, & emit agrum illum. nam qui nouerit Christi domini diuitias, is præ illis omnia contemnet, huic facultates, opes, potentia sordescent. nihil enim est, quod illi summo pretio comparari, immo uero, quod in conspectu eius stare possit. Quare, quibus id nosse contigerit,

Ad Phil. 3 exclamabunt illi, ut Apostolus; Omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam. Hæc est illa insignis euangelij margarita, in quam qui pecuniam, ex omnium bonorum

Matth. 13 uenditione redactam, erogarit, is beatitudine fruetur sempiterna. O nos felices, si tantum luminis nobis præferret Iesus Christus, ut illam uidere possemus diuinæ gratiæ margaritam, qua ipse regnat in suis: nam & nostra omnia, & nos ipsos uenundaremus, ut emptam illam tueremur. tum enim denique nobis id non dubitáter dicere liberet: Quis

Ad Rom. 8 nos separabit a charitate Christi? præstantem uero regni gloriæ excellentiam, si, quæ sit, scire uolumus, eandem de illa & Prophetæ, & Apostoli

Isa. 64 uocem, atque sententiam audiamus; Oculus non

1. ad Cor. 2 uidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus ijs, qui diligunt illum. Proficiet autem ad impetrandum maxime, quod petimus, si, qui simus, ipsi nobiscum reputemus, idest Adam progenies, iure e paradiso eiecti, & exules; quorum indignitas, ac peruersitas summum Dei odium, ac sempiternas pœnas postularet.

Quare

Quare demisso tum, & abiecto animo simus oportet. Nostra etiam erit plena Christianæ humilitatis oratio: & omnino nobis ipsi diffidentes, illius more publicani confugiemus in Dei misericordiam; totumq. eius benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sit elargitus, quo freti clamare audeamus, Abba pater. suscipiemus etiam illam curam, & cogitationem, quid agendum, quid contra uitandum sit, ut ad cæleste regnum peruenire possimus. nõ enim a Deo ad otium, & ad inertiam uocati sumus: quinimmo inquit; Regnum cælorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud: &, Si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Itaque non est satis, petere regnum Dei, nisi suum ipsi etiam studium, & operam adhibeant homines. nam adiutores sint oportet, & administri Dei gratiæ eo tenendo cursu, quo peruenitur in cælum. Numquam nos deserit Deus; qui nobiscũ se futurũ perpetuo pollicitus est: unũ ut nobis uidendum sit, ne Deum, et nos ipsos deseramus. Ac Dei quidem sunt in hoc Ecclesiæ regno omnia, quibus et uitã tuetur hominũ, et salutẽ perficit sempiternam, et, quæ sub aspectum nõ cadunt, angelorũ copiæ, & plenissimum uirtutis cælestis uisibile hoc munus sacramentorum. In his tantum nobis præsidy est diuinitus constitutum, ut non modo ab acerrimorum hostium regno tuti esse, sed ipsum etiam tyrannum, eiusque nefarios satellites prosternere, & conculcare possimus. Quare uehementer

Luc. 18

Ad Rom. 8

Matth. 11

Matth. 19

ad extremum petamus a Dei ſpiritu, nos ut omnia iubeat e ſua uoluntate facere; Satanæ ut tollat imperium, nullam ut in nobis ſummo illo die poteſtatem habeat; ut uincat, & triumphet Chriſtus; ut uigeant eius leges toto orbe terrarum; ut decreta ſeruentur; nullus ut proditor, aut deſertor eius ſit; ſed tales ſe præbeant omnes, ut in regis Dei conſpectum non dubitanter ueniant, & conſtitutam illis ex omni æternitate poſſeſſionem adeant regni cæleſtis, ubi beati cum Chriſto ſempiterno æuo fruātur.

FIAT VOLVNTAS TVA.

Matth.7 Cum a Chriſto domino dictum ſit; Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnū cælorum; ſed, qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnū cælorū: quicumq. in illud cæleſte regnum peruenire cupiunt, id a Deo petere debent, ut fiat uoluntas eius. Quamobrem hæc loco poſita petitio eſt ſtatim poſt regni cæleſtis poſtulationem. Vt autem intelligant fideles, quam neceſſariū id nobis ſit, quod hac prece poſtulamus, quantamque uim ſalutarium munerum ex eius impetratione conſequamur; demonſtrabunt Parochi, quibus miſerijs, & ærumnis oppreſſum fuerit hominum genus propter peccatum primi parentis. Nam a principio Deus proprij boni appetitionem creatis rebus ingenerauit, ut naturali quadam propenſione ſuum quærerent, & expeterent finem, a quo illæ numquam, niſi obiecto extrinſecus impedimento, declinant. Hæc autem initio fuit in homine

expetendi Deum, suæ beatitudinis auctorem, parentemque, eo præclarior, & præstantior uis, quod is compos esset rationis, atque consily. Sed hunc amorem, sibi naturaliter ingenitum, cum reliquæ naturæ rationis expertes conseruassent, quæ ut initio procreatæ fuerunt natura bonæ, sic in eo statu, & condicione manserunt, hodieque manent; miserum hominum genus cursum non tenuit: non enim solum bona iustitiæ originalis amisit, quibus a Deo supra naturæ suæ facultatem auctum, ornatumque fuerat, sed etiam insitum in animo præcipuum uirtutis studium obscurauit. Omnes, inquit, declina- Psal. 52
uerunt, simul inutiles facti sunt. non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum. Nam sensus & cogitatio humani cordis in malū prona sunt ab ado- Gen. 8
lescentia sua; ut inde facile intelligi possit, neminem per se salutariter sapere, sed omnes ad malum esse propensos, innumerabilesque esse hominum prauas cupiditates, dum procliues sunt, & flagranti studio feruntur ad iram, ad odium, ad superbiam, ad Rom. 7
ad ambitionem, ad omne fere malorum genus. Quibus in malis quamquam assidue uersemur; tamen, quæ summa est nostri generis miseria, permulta ex illis sunt, quæ nobis minime mala uideantur. quæ res insignem arguit hominum calamitatem, qui cupiditatibus ac libidinibus obcæcati non uideant, quæ salutaria opinantur, plerumque esse pestifera, immo uero ad illa perniciosa mala, tamquam ad optabile & expetendum bonum, rapiantur præci-

pites, ab ijs, quæ uere bona ſunt, & honeſta, tamquam a contrarijs rebus, abhorreant. Hanc opinionem, corruptumque iudicium deteſtatur Deus illis
Iſa. 5 uerbis; Væ, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Itaque, noſtris ut ſubijciant oculis noſtras miſerias, comparant nos diuinæ litteræ ijs, qui uerum guſtandi ſenſum amiſerunt: qua re fit, ut a ſalubri uictu alieni ſint, appetantque contrarium. Cum ægrotis præterea nos conferunt. ut enim illi, niſi morbum depulerint, ſanorum, & integrorum hominum officia ac munera obire non poſſunt: ſic nos actiones, quæ Deo gratæ ſint, ſuſcipere ſine diuinæ gratiæ adiumento nequimus. Quod ſi quædam ſic affecti aſſequimur; leuia illa ſunt, & quæ ad conſequendam cæleſtem beatitudinem parum uel nihil momenti habent. At Deum, ut par eſt, amare, & colere, quod maius quiddam & altius eſt, quam ut nos humi ſtrati id humanis uiribus aſſequamur, numquam poterimus, niſi adminiculo diuinæ gratiæ ſubleuemur. Quamquam aptiſſima eſt etiam illa comparatio ad ſignificandam miſeram humani generis condicionem, quod ſimiles eſſe dicimur puerorum, qui ſuo relicti arbitrio temere mouentur ad omnia: pueri, inquam, ſumus, & im-
Prouerb. 1 prudentes, ludicris ſermonibus, & inanibus actionibus dediti, ſi a diuino præſidio deſeramur. ſic
cap. 1 enim nos obiurgat Sapientia: Vſquequo paruuli

dilig-

diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient? Et in hunc modum hortatur Apostolus: Nolite pueri effici sensibus. Etsi maiori in- 1.ad Cor.14
manitate, & errore uersamur, quam illa puerilis ætas: cui tantum abest humana prudentia, ad quam tamen per se tempore potest peruenire; cum ad diuinam prudentiam, quæ ad salutem necessaria est, nos nisi Deo auctore, & adiutore adspirare non possimus. nisi enim præsto nobis sit Dei auxilium, reiectis iis, quæ uere sunt bona, ad interitum ruimus uoluntarium. Ac si quis, discussa diuinitus animi caligine, has uideat hominum miserias, &, sublato stupore, sentiat legem membrorum, ac sensus cupiditates, spiritui repugnantes, recognoscat, omnemque dispiciat naturæ nostræ propensionem ad malum; qui poterit non ardenti studio opportunum tanto huic malo, quo naturæ uitio premimur, remedium quærere, salutaremque illam regulam expetere, ad quam Christiani hominis uita dirigenda, & conformanda sit? Hoc igitur illud est, quod imploramus, cum ita precamur Deũ, Fiat uoluntas tua. Cum enim, abiecta obedientia, et Dei uolũtate neglecta, in has miserias inciderimus, unum illud tantorũ malorum remedium nobis diuinitus propositũ est, ut ex Dei uoluntate, quã peccando contempsimus, aliquando uiuamus, omnesque cogitationes & actiones nostras ea regula metiamur. quod ut assequi possimus, suppliciter illud a Deo petimus, Fiat uoluntas tua. Id uero illis

etiam

etiam uehementer petendum est, in quorum animis iam regnat Deus, quique iam sunt radijs diuini luminis illustrati; cuius gratiæ beneficio, Dei obtemperent uoluntati. Quibus licet ita comparatis propriæ tamē cupiditates aduersantur propter procliuitatem ad malum, insitam in hominum sensibus; ut, etiam si tales simus, magnum tamen hoc
Iacob.4 loco nobis periculum sit a nobis ipsis, ne abstracti, & illecti a concupiscentijs, quæ militant in membris nostris, iterum de salutis uia deflectamus. de quo nos periculo Christus dominus admonuit illis
Matth.26 uerbis: Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Non enim est in hominis potestate,
Ad Rom.7 ne in eius quidem, qui per Dei gratiam est iustificatus, ita domitos habere carnis affectus, ut numquam illi postea excitentur: quippe cum eorum, qui iustificati sunt, mentem sanet Dei gratia, non etiam carnem: de qua illud scripsit Apostolus: Scio enim, quia non habitat in me, hocest in carne mea bonum. Nam ut semel primus homo iustitiam originalem, quo tamquam freno quodam cupiditates regebantur, amisit, minime eas postea ratio ita continere potuit in officio, ut ea non appeterent, quæ etiam rationi repugnant. Itaque in ea hominis parte peccatum, idest peccati fomitem habitare scribit Apostolus, ut intelligamus eum non ad tempus, quasi hospitem, diuersari apud nos, sed, quam diu uiuimus, tamquam incolam nostri corporis in domici-

domicilio membrorum hærere perpetuo. Ergo domesticis & intestinis hostibus assidue oppugnati, facile intelligimus, confugiendum esse ad Dei auxilium, petendumque, ut fiat in nobis uoluntas eius. Iam uero faciendum est, ut sciant fideles, quæ sit huius petitionis uis. quo loco, multis omissis, quæ a doctoribus scholasticis de Dei uoluntate utiliter, & copiose disputantur, uoluntatem hic accipi dicimus pro ea, quam signi appellare solent, hocest, pro eo quod Deus a nobis fieri, aut caueri iusserit, aut monuerit. Quare uoluntatis nomine hoc loco comprehensa sunt uniuersa, quæ nobis ad cælestem beatitudinem comparandam proponuntur, siue illa ad fidem, siue ad mores pertineant; omnia denique, quæcumque nos Christus dominus per se, uel per Ecclesiam suam facere aut imperarit, aut prohibuerit: de qua uoluntate ita scribit Apostolus: Nolite fieri imprudentes: sed intelligentes, quæ sit uoluntas Dei. Cum igitur illud precamur, Fiat uoluntas tua; petimus in primis nobis, ut Pater cælestis facultatem concedat obtemperandi diuinis iussis, & inseruiendi ei in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris; ut ad nutum & uoluntatem eius omnia faciamus; ut ea colamus officia, de quibus in sacris litteris admonemur; ut ipso duce & auctore reliqua omnia præstemus, quæ eos decent, qui non ex uoluntate carnis, sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi domini secuti, qui factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis;

Ad Eph. 5
1. Pet. 2

cis; ut parati simus omnia perpeti potius, quam uel minimum ab eius uoluntate discedere. Nec uero quisquam est, qui huius studio, & amore petitionis flagret ardentius, quam is, cui concessum sit, ut summam eorum dignitatem intueatur, qui Deo obediunt. Idem enim illud uerissime dici intelligit, Seruire Deo, & illi obedire, regnare esse. Quicumque, inquit Dominus, fecerit uoluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est; hocest, cum illo sum omnibus amoris, & beneuolentiæ uinculis coniunctissimus. Nemo fere est ex uiris sanctis, quin præcipuum huius petitionis munus a Deo uehementer postularit: ac, præclara quidem omnes, sed uaria persæpe oratione usi sunt: in quibus mirificum & suauissimum Dauidem uidemus illud uarie postulantem. modo enim inquit: Vtinam dirigantur uiæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas. Interdum: Deduc me in semitam mandatorum tuorum. Nonnumquam: Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia. Huc pertinent illa: Da mihi intellectum, ut discam mandata tua. Iudicia tua doce me: da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua. Sæpe alijs uerbis eandem tractat, uersatque sententiam. qui loci diligenter animaduertendi sunt, & fidelibus explicandi; ut, quanta sit in prima huius petitionis parte uis, & copia salutarium rerum, omnes intelligant. Secundo loco,

Psal. 118

cum illud precamur, Fiat uoluntas tua; detestamur opera carnis: de quibus scribit Apostolus: Manifesta sunt autem opera carnis; quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, &c. Ad Gal. 5 Ad Rom. 8
&, Si secundum carnem uixeritis, moriemini. petimusque ne sinat Deus ea nos perficere, quæ sensus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas nostra suaserit, sed ut nostram uoluntatem sua uoluntate moderetur. Alieni sunt ab hac uoluntate uoluptuarij homines, qui in terrenarum rerum cura, & cogitatione defixi sunt. Feruntur enim libidine præcipites ad potiundum, quod concupierunt, & in illo fructu prauæ cupiditatis felicitatem ponunt, ut beatum etiam esse dicant, qui, quodcumque optarit, consequatur. Nos contra petimus a Deo, ut ait Apostolus, ne carnis curam faciamus in desiderijs, sed ut fiat uoluntas eius. etsi non facile adducimur, ut precemur Deum, ut cupiditatibus nostris non satisfaciat. habet enim difficultatẽ hæc animi inductio: quod ipsi quodam modo, id petentes, nos uidemur odisse: quod etiam stultitiæ tribuunt ij, qui toti hærent in corpore. sed nos stultitiæ famam subeamus libenter Christi causa. cuius est illa sententia: Si quis uult post me uenire, abneget semet ipsum, præsertim cum sciamus, multo præstare, id optare, quod rectum, iustumque sit, quam illud assequi, quod a ratione, a uirtute, a Dei legibus sit alienum. & certe deteriore loco is est, quicumque ad id peruenit, Ad Rom. 13 Matth. 16 Luc. 9

quod

quod temere ac libidinis impulsu cupiebat, quam qui, optime quod optauit, non assequitur. quamquam non id modo petimus, ne concedatur nobis a Deo, quod ipsi nostra sponte cupimus; cum studium nostrum deprauatum esse constat; sed ne id etiam detur, quod, suasore, & impulsore Dæmone, simulato lucis angelo, tamquam bonum interdum postulamus. rectissimum illud Principis apostolorum studium uidebatur, pietatisque plenissimum, cum Dominum a consilio proficiscendi ad mortem auocare conabatur: & tamen eum, qui humanis sensibus, non diuina ratione ducebatur, Dominus acriter obiurgauit. Quid amantius in Dominum uidetur eo postulari potuisse, quod sancti uiri Iacobus, & Ioannes, illis irati Samaritanis, qui magistrum hospitio accipere noluissent, ab eo petierunt, uti iuberet ignem e cælo descendere, qui duros illos, & inhumanos absumeret? At a Christo domino repre-
Luc. 9 hensi sunt illis uerbis: Nescitis, cuius spiritus estis: Filius enim hominis non uenit animas perdere, sed saluare. Neque uero solum, cum, quod cupimus, malum est, aut mali speciem habet, Deum precari debemus, ut fiat uoluntas eius, sed etiam, cum re uera malum non est; ueluti cum uoluntas sequitur primam illam naturæ inclinationem, ut appetat ea, quæ naturam conseruant, & reyciat, quæ ei contraria uideantur. Quocirca, cum in eum locum uentum est, ut aliquid petere uelimus huius generis: tum uero dicamus ex animo, Fiat uoluntas

tas tua: imitemur illum ipsum, a quo salutem, & salutis disciplinam accepimus; qui cum naturaliter insito cruciatuum, & acerbissimæ mortis timore commoueretur, tamen in illo horrore summi doloris, suam ad Dei patris retulit uoluntatem: Non mea, inquit, uoluntas, sed tua fiat. Sed mirabiliter deprauatum est hominum genus: qui cum uim etiam suæ attulerint cupiditati, eamque diuinæ uoluntati subiecerint, tamen sine Dei auxilio, quo a malo protegimur, & in bonum dirigimur, peccata uitare non possunt. Ergo confugiendum est ad hanc precationem, & petendum a Deo, ut in nobis ipse instituta perficiat, ut exultantes cupiditatis motus comprimat, ut appetitus rationi obedientes efficiat, ut nos denique totos ad suam conformet uoluntatem. Precamur etiam, ut Dei uoluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat; quo diuinum mysterium, absconditum a sæculis, & generationibus, notum ac peruulgatum sit apud omnes. Formam præterea, & præscriptionem huius obedientiæ postulamus, ut uidelicet ad eam regulam dirigatur, quam in cælo & seruant beati angeli, & colit reliquus cælestium animarum chorus; ut quemadmodum illi sponte, & summa cum uoluptate obediunt diuino numini, sic nos Dei uoluntati, quo modo ipse maxime uult, libentissime pareamus. & uero in opera, & studio, quod Deo nauamus, summum a nobis amorem Deus, & eximiam charitatem requirit; ut, etiam si

Luc. 22

spe cælestium præmiorum totos nos ei dicauerimus, tamen ideo illa speremus, quod, ut in eam spem ingrederemur, placuit diuinæ maiestati. Quare tota nitatur illo in Deum amore nostra spes; qui mercedem amori nostro proposuit æternam beatitudinem. Sunt enim, qui amanter alicui seruiant, sed tamen pretij causa, quo amorem referunt. Sunt præterea, qui tantummodo charitate & pietate commoti, in eo, cui dant operam, nihil spectant, nisi illius bonitatem, atque uirtutem; cuius cogitatione, & admiratione se beatos arbitrantur, quod ei suum officium præstare possint. & hanc habet sententiam illa appositio, Sicut in cælo, & in terra. Maxime enim nobis enitendum est, ut Deo simus obedientes, quemadmodum beatas mentes esse diximus. quorum laudes in illo summæ obedientiæ munere obeundo, eo psalmo persequitur Dauid:
Psal. 102 Benedicite Domino omnes uirtutes eius, ministri eius, qui facitis uoluntatem eius. Quod si quis, sanctum Cyprianum secutus, sic illa interpretatur, ut dicat, In cælo, in bonis, & pijs; In terra, in malis, & impijs: nos uero etiam eius sententiam comprobamus; ut pro cælo spiritus, pro terra caro intelligatur; ut & omnes, & omnia in omnibus Dei uoluntati obediant. Gratiarum item actionem continet hæc petitio. Veneramur enim eius sanctissimam uoluntatem, & maximo perfusi gaudio summis laudibus, & gratulationibus omnia eius opera celebramus, qui certo sciamus eum omnia bene
fecisse

fecisse. cum enim constet, esse omnipotẽtem Deum; necessario sequitur, ut omnia eius nutu facta esse intelligamus. cum uero etiam ipsum, sicuti est, summum bonum esse affirmemus; nihil ex eius operibus nõ esse bonum, cum omnibus ipse suã impertiuerit bonitatẽ, confitemur. Quod si in omnibus diuinam rationem non assequimur, in omnibus tamen, & ambigui causa neglecta, & reiecta omni hæsitatione, illud Apostoli profitemur, ininuestigabiles esse uias eius. Sed ob id maxime etiam Dei uoluntatem colimus, quod ab eo cæ'esti lumine dignati sumus. Ereptos enim de potestate tenebrarum, transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Sed ut extremo loco id explicetur, quod ad meditationem pertinet huius petitionis; redeundum est ad id, quod initio attigimus, debere fidelem populum in huius pronunciatione petitionis esse demisso, & humili animo, reputantem secum eam, quæ in natura est insita, cupiditatum uim, diuinæ uoluntati repugnantem, cogitantem se in eo officio uinci a naturis omnibus: de quibus ita scriptum est; Omnia seruiunt tibi: maximeque imbecillem esse, qui nullum opus Deo gratum non modo non perficere, sed ne instituere quidem possit, nisi Dei adiumento subleuetur. Quoniam uero nihil magnificentius est, nihil præstantius, quam, ut diximus, Deo seruire, & uitam ex eius lege, ac præceptis agere; quid optabilius esse potest homini Christiano, quam ambulare in uijs Domini, quam nihil agitare

Ad Rom. 11

Ad Colos. 1

Psal. 118

animo, nihil actione suscipere, quod a diuina uoluntate abhorreat? ut uero eam exercitationem capiat, & illud institutum teneat diligentius, petat ex diuinis libris exempla eorum, quibus, cum illi consiliorum suorum rationem non retulissent ad Dei uoluntatem, omnia male ceciderunt. Moneantur postremo fideles, ut in simplici & absoluta Dei uoluntate acquiescant: ferat æquo animo condicionem suam, qui sibi inferiori loco uidetur esse, quam eius dignitas postulet: ne deserat ordinem suum, sed in ea uocatione maneat, in qua uocatus est, & proprium iudicium subijciat Dei uoluntati, qui nobis melius consulit, quã ipsi optare possimus. si angustia rei familiaris, si corporis ualetudine, si persecutionibus, si alijs molestijs, & angoribus premimur; certo statuendum est, nihil horum sine Dei uoluntate, quæ summa omnium ratio est, nobis accidere posse; ideoque non debere nos grauius commoueri, sed inuicto animo ferre, semper illud in ore habentes, Domini uoluntas fiat: & illud beati Iob: Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Iob 1.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE.

Quarta petitio, & reliquæ deinceps, quibus animæ, & corporis subsidia proprie, ac nominatim postulamus, ad superiores petitiones referuntur. habet enim hunc ordinem, ac rationem precatio

catio Dominica, ut postulationem rerum diuinarum consequatur earum petitio, quæ ad corpus, & ad hanc uitam tuendam pertinent. nam ut ad Deum, tamquam ad ultimum finem, referuntur homines: sic humanæ uitæ bona ad diuina eadem ratione diriguntur. quæ quidem ideo optanda, ac petēda sunt; uel quod ita diuinus ordo postulat; uel quod illis adiumentis ad diuinorū bonorum adeptionem indigemus, ut ijs adminiculis propositum finē consequamur, qui regno, & gloria cælestis patris, atque ijs præceptis colendis, seruandisque continetur, quæ Dei uoluntatis esse non ignoramus. quare omnem uim, & rationem huius petitionis ad Deum, eiusque gloriam referre debemus. Præstabunt igitur suum officium Parochi fidelibus auditoribus, ut intelligant, in ijs petendis, quæ ad usum, ac fructum pertinent rerum terrenarum, esse intendendum animum, ac studium nostrum ad Dei præscriptionem, nec inde ulla ex parte declinandum. Nam in eo, quod scribit Apostolus; Quid oremus, sicut oportet nescimus; maxime peccatur his postulationibus terrenarum, & caducarum rerum. Ergo petenda sunt bona hæc, ut oportet; ne, perperam aliquid postulantes, responsum illud a Deo feramus; Nescitis quid petatis. Erit autem certa iudicandi nota, quæ praua sit, quæue recta petitio, consilium, & propositum postulantis. Nam si quis terrena petit eo animo, ut illa omnino bona existimet, & in illis, tamquam in optato fine, conquiescens

Ad Rom. 8

Matth. 20

ſcens, nihil præterea requirat; ſine dubio non orat, ſicut oportet. Non enim, inquit ſanctus Auguſtinus, petimus temporalia hæc tamquam bona noſtra, ſed tamquam neceſſaria noſtra. Apoſtolus
1. ad Cor. 10 etiam in epiſtola ad Corinthios docet, omnia, quæ ſpectant ad uſus uitæ neceſſarios, ad Dei gloriam referri oportere. Siue enim manducatis, inquit, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Sed ut uideant fideles, quantam habeat hæc petitio neceſſitatem; commemorabunt Parochi, quanta ad uictum, & ad uitam colendam indigentia ſit externarum rerum. quod magis intelligent, ſi comparatio fiet eorum, quæ primo illi parenti noſtri generis, & reliquis deinceps hominibus fuerunt ad uiuendum neceſſaria. nam etſi ille in ampliſſimo innocentiæ ſtatu, unde & ipſe, & eius culpa omnis poſteritas corruit, neceſſe habuiſſet adhibere cibum ad reficiendas uires: tamen inter illius, & noſtræ uitæ neceſſitates multum intereſt. non enim ei ueſtibus ad tegumentum corporis opus fuiſſet, non tecto ad perfugium, non armis ad defenſionem, non remedijs ad ualetudinem, non alijs multis, quorum ſubſidio nos ad hanc naturæ imbecillitatem, ac fragilitatem tuendam egemus. ſatis ei fuiſſet ad immortalem uitam ille fructus, quem feliciſſima uitæ arbor nullo eius, aut poſterorum labore præbuiſſet. Neque uero futurus erat homo in tantis paradiſi delicijs otioſus, quem ad agendũ Deus in eo uoluptatis domicilio collocarat:

locarat: uerum nulla ei opera molesta, nullum officij munus non iucundum fuisset. tulisset ille perpetuo suauissimos fructus ex cultura felicium hortorum; nec eum umquam opera, aut spes fefellisset. At posterorum proles non solum fructu priuata uitalis arboris, uerum etiam horribili illa sententia condemnata est; Maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus uitæ tuæ; spinas, & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ: in sudore uultus tui uesceris pane tuo, donec reuertaris in terrã, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Nobis igitur cõtra euenerunt omnia, atque illi, & posteris contigisset, si Dei dicto audiens fuisset Adam. itaque uersa sunt omnia, & mutata in deterrimã partem. In quo illud grauissimum est, quod maximos sumptus, summum laborem, ac sudorem sæpissime nullus fructus consequitur; cum fruges datæ in deteriorem segetem, uel succrescenti agrestium herbarum asperitate opprimuntur, uel nimbis, uento, grandine, uredine, rubigine perculsæ, & prostratæ intereunt; ut omnis anni labor, exiguo tempore, aliqua cæli, uel terræ calamitate recidat ad nihilum. quod accidit immanitate nostrorum scelerum; a quibus auersus Deus nostris minime benedicit operibus; sed horrenda manet sententia, quam de nobis initio pronunciauit. Ergo Pastores in huius loci tractationẽ incũbẽt; ut sciat fidelis populus, sua culpa homines in has angustias, et

Gen. 3

miſerias incidere; ut intelligat deſudandum quidẽ, & elaborandum eſſe in parandis ijs, quæ ad uiuendum ſunt neceſſaria, ueruntamen, niſi laboribus noſtris benedixerit Deus, fallacem ſpem, & inanem fore omnem contentionem. Nam neque qui
1. ad Cor. 3
plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Et; Niſi Dominus ædificauerit
Pſal. 126
domum, in uanum laborauerunt, qui ædificant eam. Docebunt igitur Parochi, eſſe res pene innumerabiles, quæ ſi nobis deſint, uel uitam amittimus, uel agimus inſuauem. Hac enim cognita rerum neceſſitate, naturæque imbecillitate, Chriſtianus populus cæleſtem Patrem adire cogetur, & ab eo terrena, & cæleſtia bona ſuppliciter petere. Imitabitur prodigum illum filium, qui cum in regione longinqua cœpiſſet egere, nec eſſet, cum eſuriret, qui ei ſiliquas daret, aliquando ad ſe rediens, intellexit, malorum, quibus premebatur, nuſquam niſi a patre eſſe expetendum remedium. Quo loco accedet etiam fidentius ad orandũ fidelis populus, ſi in cogitatione diuinæ benignitatis recordabitur, paternas aures perpetuo patere filiorum uocibus. nam dum hortatur nos, ut panem petamus, ea ſe recte petentibus abunde largiturum pollicetur. docendo enim, quo modo petamus, hortatur; hortando, impellit; impellendo, ſpondet; ſpondendo, nos in ſpem certiſſimæ impetrationis inducit. Excitatis igitur, & inflammatis animis fidelis populi, ſequitur, ut, quid hac petitione poſtuletur, declarandum

Luc. 15 (marginal note beside "tabitur prodigum illum filium")

dum sit: primum, qui sit ille panis, quem petimus. Sciendum igitur est, in diuinis litteris hoc panis nomine multa quidem significari, sed illa duo præcipue, primum quidquid in uictu, ceterisque rebus, ad corpus, uitamque tuendam adhibemus, deinde, quidquid nobis ad spiritus, & animæ uitam, ac salutem Dei munere tributum est. Petimus autem hoc loco huius, quam in terris agimus, uitæ subsidia, sanctorum Patrum ita sentiĕtium auctoritate. Quamobrem minime sunt audiendi, qui dicunt, non licere Christianis hominibus a Deo petere terrena huius uitæ bona. nam huic aduersantur errori, præter consentientem Patrum sententiam, exempla permulta tum ueteris, tum noui testamenti. Iacob enim uouens, sic orabat; Si fuerit Dominus Gen.28
mecum, & custodierit me in uia, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad uescendum, & uestimentum ad induendum; reuersusque fuero pro spere ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi in titulum, uocabitur domus Dei; cunctorumque, quæ dederit mihi, decimas offeram tibi. Salomon etiam certum petebat huius uitæ subsidium, cum illud precabatur; Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi; Prouer. 30
tribue tantum uictui meo necessaria. Quid, quod Saluator humani generis illa iubet petere, quæ nemo negare audeat ad corporis usum pertinere? Ora Matth.24
te, inquit, ut non fiat fuga uestra in hieme, uel Sabbatho. Quid dicemus de S. Iacobo? cuius illa Iacobi.5
sunt:

sunt. Tristatur aliquis uestrum? oret: æquo animo
Ad Rom. 15 est? psallat. Quid de Apostolo? qui sic cum Roma
nis agebat: Obsecro uos fratres per dominum no-
strum Iesum Christum, & per charitatem sancti
spiritus, ut adiuuetis me in orationibus pro me ad
Deum, ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Iudæa.
Quare, cum & diuinitus concessum sit fidelibus,
ut petant hæc subsidia rerum humanarum, & per
fecta hæc a Christo domino tradita sit orandi formu
la; ne illud quidem dubium relinquitur, unam ex
septem hanc esse petitionem. Petimus præterea pa
nem quotidianum, idest uictui necessaria; ut panis
nomine, quod satis sit, & uestium ad tegendum,
& cibi ad uescendum, siue panis is sit, siue caro,
siue piscis, siue quodcumque aliud, intelligamus.
4. Reg. 6 uidemus enim usum esse hoc loquendi modo Elise-
um, cum regem moneret, ut præberet panem mili-
tibus Assyrijs, quibus magna ciborum copia data
Luc. 14 est. Illud etiam de Christo domino scriptum scimus:
Ingressus est in domum cuiusdam principis Phari-
sæorum sabbatho manducare panem. qua uoce,
quæ ad cibum, quæque ad potum pertinent, signi-
ficari uidemus. Ad huius petitionis absolutam si-
gnificationem præterea animaduertendum est, hoc
panis uocabulo non abundantem, & exquisitam
ciborum, ac uestium copiam, sed necessariam, ac
simplicem intelligi debere: quemadmodum scripsit
1. ad Tim. 6 Apostolus; Habentes alimenta, & quibus tega-
Prouer. 30 mur, his contenti simus: Et Salomon, ut dixi-
mus,

mus; Tribue tantum uictui meo necessaria. Huius quoque frugalitatis, & parsimoniæ illa uoce, quæ proxime sequitur, admonemur. cum enim, Nostrum, dicimus, panem illum ad necessitatem nostram, non ad luxuriam petimus: non enim Nostrum dicimus, quia eum nobis opera nostra, sine Deo, parare possimus: (est enim apud Dauidem; Omnia a te expectant, ut des illi escam in tempore: dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate: & alio loco; Oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno) sed quia necessarius est, & a parente omnium Deo, qui omnes sua prouidentia alit animantes, nobis attributus. Ob eam quoque causam panis noster appellatur, quod iure est a nobis acquirendus, non iniuria, fraude, aut furto parandus. quæ enim nobis malis artibus conciliamus, non nostra sunt, sed aliena, sæpiusque illorum calamitosa est uel adeptio, uel possessio, uel certe iactura. contra uero honestis, ac laboriosis piorum hominum lucris, ex Prophetæ sententia tranquillitas inest, & magna felicitas. Labores enim, inquit, manuum tuarum quia manducabis, beatus es, & bene tibi erit. Iam uero ijs, qui iusto labore uictum quærunt, fructum suæ benignitatis eo loco pollicetur Deus; Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum, benedicetque tibi. Neque solum petimus a

Psal.103 · Psal.127 · Deuter.28

Deo nobis, ut illo uti liceat, quod nostro sudore, ac uirtute peperimus eius adiumento benignitatis: id enim uere dicitur nostrum: sed etiam bonam mentem postulamus, ut recte partis, recte item, ac prudenter uti possimus. QVOTIDIANVM. huic etiam uoci subiecta est ea notio frugalitatis, ac parsimoniæ, quam proxime diximus. non enim multiplicem, aut delicatum cibum postulamus, sed eum, qui naturæ necessitati satisfaciat: ut eos pudeat hoc loco, qui, fastidio communis cibi, & potionis, conquisitissima escarum, ac uinorum genera persequuntur. Nec minus hac quotidiani uoce improbantur ij, quibus horrendas illas minas proponit Isaias;

Isa. 5 Væ, qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci: numquid habitabitis uos soli in medio terræ? Etenim est inexplebilis horum hominum cupiditas, de quibus il-

Eccle. 5 lud scriptum est a Salomone; Auarus non implebitur pecunia. ad quos dictum etiam illud pertinet

1. ad Tim. 6 Apostoli; Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli. Quotidianum præterea pané appellamus, quod uescimur eo ad reficiendum uitalem humorem, qui quotidie consumitur ui naturalis caloris. Est denique illa huius ratio nominis, quod assidue petendus est, ut in hac consuetudine amandi, & colendi Deum retineamur; nobisque omnino persuadeamus, id quod est, uitam, ac salutem nostram ex Deo pendere. DA NOBIS. Quantam hæ duæ uoces materiam præ-

beant

beant ad cohortandum fideles, ut infinitam Dei potentiam pie, sanctéque colant, & uenerentur, in cuius manu sunt omnia, & ut nefariam illam Satanæ ostentationem detestentur; Mihi tradita sunt omnia, & cui uolo do illa; nemo non uidet. nam unius nutu Dei distributa cuncta, & conseruantur, & augentur. Sed quæ diuitibus hæc est imposita necessitas, dixerit quispiam, petendi quotidianum panem, cum rebus omnibus abundent? Hæc illis necessitas est orandi in hunc modum, non ut dentur eis, quorum Dei benignitate habent copiam, sed ne, quæ abunde illis adsunt, amittant. Quamobrem, ut scribit Apostolus, Hinc discant diuites non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo uiuo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum. Huius autem necessariæ petitionis hanc causam affert sanctus Chrysostomus, non solum ut nobis suppetat cibus, sed ut eum nobis suppeditet Domini manus, quæ, salubrem, atque adeo salutarem uim inserens pani quotidiano, efficit, ut & cibus corpori prosit, & corpus animæ seruiat. Sed quid est, quamobrẽ, DA NOBIS, numero multitudinis dicimus, non autem, mihi? Quia proprium illud est Christianæ charitatis, non ut quisque de se uno sollicitus sit, sed ut præterea de proximo laboret, & in cura suæ utilitatis meminerit etiam aliorum. accedit eo, quod, quæ alicui munera diuinitus tribuuntur, non idcirco tribuuntur, ut solus is ea possideat, uel in illis luxuriose

Luc. 4

1. ad Tim. 6

xuriose uiuat, sed ut cum alijs communicet, quæ necessitati superfuerint: nam inquiunt sancti Basilius, & Ambrosius: Esurientium panis est, quem tu detines: nudorum indumentum est, quod tu recludis: miserorum redemptio est, & absolutio, pecunia, quam tu in terram defodis. HODIE. Admonet nos hæc uox cõmunis infirmitatis. quis enim est, qui, si minus sua unius opera prouidere se posse sperat in longinquũ tempus necessarios uitæ sumptus, saltem in diem uictus subsidia paraturum non confidat? Sed ne huius quidem fiduciæ facultas nobis a Deo permittitur, qui nos singulorum etiam dierum cibum a se petere iussit. Quæ sententia habet illam necessariam rationem, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidie etiam Dominica precatione singulis utendum esse. Hæc de pane, qui ore perceptus, corpus alit, atque sustentat, qui communis fidelium, & infidelium, piorum, & impiorum, admirabili Dei bonitate, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, pluit super iustos, & iniustos, omnibus impertitur. Reliquus est spiritualis panis; quem etiam hoc loco petimus. Quo significantur omnia, quæcumque in hac uita ad spiritus, & animæ salutẽ, et incolumitatẽ requirũtur. ut.n. multiplex est cibus, quo corpus alitur, & sustẽtatur: sic nõ est unius generis esca, quæ spiritus, & animæ uitam continet. nam & uerbũ Dei cibus est animæ: sapientia enim inquit; Venite, comedite panem meum; & bibite uinum, quod miscui uobis.

Ambr. ex Basilio Magno in sermone 81.

Matth. 5

Prouer. 9

Huius

Huius autem uerbi facultatem cum adimit Deus hominibus, quod efficere solet, cum grauius nostris sceleribus offenditur, fame dicitur premere genus humanum. sic enim est apud Amos: Emittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi uerbum Domini. Vt autem illud est certum propinquæ mortis signum, cum non possint homines uel cibum sumere, uel sumptum retinere: sic magnum est desperatæ salutis argumentum, cum uel non quærunt uerbum Dei, uel, si adsit, non sustinent; & illam impietatis uocem in Deum effundunt; Recede a nobis, scientiam uiarum tuarum nolumus. In hoc furore animi, & mentis cæcitate uersantur illi, qui, neglectis iis, qui legitime eis præsunt, catholicis, & Episcopis, & sacerdotibus, & a sancta Romana Ecclesia desciscentes, corruptoribus Dei uerbi hæreticis se in disciplinam tradiderunt. Iam uero panis est Christus dominus, animæ cibus: inquit enim ipse de se; Ego sum panis uiuus, qui de cælo descendi. Incredibile est, quanta uoluptate, ac lætitia perfundat piorum animas hic panis tum, cum maxime terrenis molestiis, & incommodis conflictantur. exemplo nobis est sanctus ille chorus apostolorum, de quibus extat; Illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilii. Referti sunt huiusmodi exemplis libri de uita sanctorum hominum; & de intimis his bonorum gaudiis ita loquitur Deus; Vincenti dabo manna absconditum

Amos 8. Iob 21 Ioan. 6 Act. 5 Apocal. 2

Træ-

Præcipue autem panis noſter eſt ipſe Chriſtus dominus, qui in ſacramento Euchariſtiæ ſubſtantialiter continetur. Hoc inexplicabile pignus charitatis dedit nobis rediturus ad patrẽ, de quo dixit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo. Accipite, & manducate, hoc eſt corpus meum. Ea petent Parochi, quæ ad fidelis populi utilitatem pertinebunt, ex eo loco, quo ſeparatim huius ſacramenti uis, ac ratio continetur. Et uero dicitur hic panis noſter, quia fidelium modo hominum eſt, ideſt eorum, qui charitatem cum fide coniungentes, pœnitentiæ ſacramento ſordes eluunt peccatorum; qui non dimittentes memoriam, ſe Dei filios eſſe, diuinum ſacramentũ ſumunt, & colunt, quanta maxima poſſunt ſanctitate, ac ueneratione. Quotidianus uero quamobrem dicatur, in promptu duplex ratio eſt, altera, quod in ſacris Chriſtianæ Eccleſiæ myſterijs quotidie & offertur Deo, & datur pie ſancteque poſtulantibus; altera, quod quotidie ſumendus eſt, uel certe ita uiuendum, ut quotidie, quoad eius fieri poſſit, digne ſumere queamus. Audiant, qui contra ſentiunt, niſi longo interuallo ſalutaribus his epulis animæ ueſci non oportere, quid ſanctus dicat Ambroſius: Si quotidianus eſt panis, cur poſt annum illum ſumis? Sed in hac petitione ad illud præcipue cohortandi ſunt fideles, ut, cum recte & conſilium, & induſtriam ſuam poſuerint in comparandis rebus uitæ neceſſarijs, rei exitum Deo permittant,

Ioan. 6

Matth. 26

1. ad Cor. 11

S. Ambr. in lib. 5 de Sacramẽ. ca. 4

tant suumque desiderium ad eius referant uoluntatem, qui non dabit in æternum fluctuationem iusto. Nam uel concedet Deus, quæ petuntur, & Psal. 54
ita suum optatum consequentur; uel non concedet, & id erit certissimum argumentum, nec salutare illud esse, nec utile, quod pijs a Deo negatur, cui magis curæ est de eorum salute, quam illis ipsis. Quem locum instruere poterunt, explicandis ijs rationibus, Parohi, quæ a sancto Augustino in epi- S. Augustinus.
stola ad Probam præclare colliguntur. Extremum illud erit in huius tractatione petitionis, ut meminerint diuites facultates suas, & copias Deo acceptũ referre, cogitentque se idcirco illis bonis esse cumulatos, ut illa distribuant indigentibus. In quam sententiam conueniunt, quæ in prima epistola ad Timotheum ab Apostolo disseruntur: unde magnã 1. ad Tim. 6
uim Parochis petere licebit diuinorum præceptorũ ad hunc locum utiliter, ac salutariter illustrandum.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS.

Cum ita multa sint, quæ infinitam Dei potentiam, cum pari sapientia, ac bonitate coniunctam, significent, ut, quocumque oculos, cogitationemq. conuerteris, certissima signa immensæ potestatis, ac benignitatis occurrant; nihil profecto est, quod summum eius amorem, & admirabilem in nos charitatem magis declaret, quam inexplicabile my-

sterium Iesu Christi passionis, unde perennis ille fons ad eluendas peccatorum sordes erupit; quo perfundi, & expiari, Deo duce, ac largitore, exoptamus, cum illud ab eo petimus, Dimitte nobis debita nostra. Continet autem hæc petitio summam quandam eorum bonorum, quibus per Iesum Christum cumulatum est humanum genus. id enim

Isa.27 docuit Isaias: Dimittetur, inquit, iniquitas domui Iacob, & iste omnis fructus, ut auferatur peccatum eius. quod Dauid etiam ostendit, beatos prædicans eos, qui salutarem illum fructum perci-

Psal.31 pere potuerunt, his uerbis: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates. Quare est accurate, ac diligenter Pastoribus huius postulationis animaduertenda, & exponenda sententia, quam ad cælestem uitam consequendam tantum ualere intelligimus.

Ingredimur autem nouam precandi rationem. nam hactenus a Deo non solum æterna, & spiritualia bona, sed caduca, et quæ ad hanc uitam pertinét, commoda petiuimus: nunc uero mala deprecamur & animæ, & corporis, & huius, & sempiternæ uitæ. Sed quoniam ad impetrandum, quod postulamus, requiritur recta postulandi ratio; quo modo affectos esse oporteat eos, qui Deum hoc orare uelint, dicendum uidetur. Monebunt igitur Parochi fidelem populum, primũ necesse esse, ut is, qui ad hoc petendum uelit accedere, suum ipse peccatum agnoscat; deinde, ut eius sensu, ac dolore commoueatur; tum, ut sibi omnino persuadeat,

Deum

Deum in hac esse uoluntate, ut ijs. qui peccauerũt, ita, ut diximus, affectis, & comparatis, ignoscat; ne forte acerbam delictorum recordationem, ac recognitionem illa ueniæ desperatio consequatur, quæ olim Caim, & Iudæ animum occupauit; qui Deum Gen.4 modo uindicem, & ultorem, non etiam mitem, & Matth.27 misericordem, existimarunt. Ergo in hac petitione sic affecti simus, oportet, ut dolenter peccata nostra recognoscentes, ad Deum, tamquam ad parentem, non quasi ad iudicem confugiamus; a quo, non ut ex iustitia nobiscum agat, sed ex misericordia, postulemus. Facile autem adducemur, ut peccatum nostrum agnoscamus, si ipsum audierimus Deum nos in sacris litteris huius rationis admonentem: est enim illud apud Dauidem: Omnes declina- Psal. 13.52 uerunt, simul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum. In eandem sententiam loquitur Salomon; Non est homo iustus Eccle.7 in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Quo illud etiam pertinet; Quis potest dicere, mundum Prouer. 20 est cor meum, purus sum a peccato? Quod idem a sancto Ioanne, ad deterrendos homines ab arrogantia, scriptum est; Si dixerimus, quoniam pecca- 1.Ioan.1 tum non habemus; ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Et a Hieremia; Dixisti, absque pec Hier.2 cato, & innocens ego sum: & propterea auertatur furor tuus a me: ecce ego iudicio contendam tecũ, eo quod dixeris, non peccaui. Quorum sentẽtias

omnium idem, qui eas illorum ore pertulerat; Christus dominus hoc petitionis præscripto confirmat, quo iubet nos delicta nostra confiteri. id enim secus interpretari prohibuit auctoritas Mileuitani Concilii in hunc modum: Placuit, ut, quicumque uerba ipsa Dominicæ orationis, ubi dicimus, Dimitte nobis debita nostra, ita uult a sanctis dici, ut humiliter, non ueraciter hoc dicatur; anathema sit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labijs sibi dicit dimitti uelle, & corde dicit, quæ sibi dimittantur debita, non habere? Verum in necessaria recognitione peccatorum nõ est satis, illa leuiter recordari. nam, ut acerba nobis sit ea memoria, ut cor pungat, animum stimulet, & dolorem inurat, necesse est. Quare pertractabunt locum hunc diligenter Parochi, ut non solum facinorum, ac flagitiorum suorum meminerint fideles auditores, sed ut moleste, dolenterque meminerint, ut, cum angantur intimis sensibus, conferant se ad patrem Deum, a quo, ut inhærentes euellat scelerum aculeos, suppliciter petant. Nec uero solum erratorum turpitudinem studebunt subiicere oculis fidelis populi, uerum etiam indignitatem, ac sordes hominum, qui, cum nihil simus, nisi putida caro, nisi summa fœditas, incomprehensibilem illam Dei maiestatem, & inexplicabilem præstantiam, incredibilem in modum audeamus offendere, præsertim a quo procreati, liberati, innumerabilibus, maximisque beneficijs

Mileuit. Concil.

ficijs aucti sumus: ut quid? ut abalienati a patre Deo, qui summum bonum est, turpissima peccati mercede, Diabolo nos addicamus in miserrimam seruitutem. neque enim dici potest, quam crudeliter ille dominetur in eorum animis, qui, repulso sua ui iugo Dei, ruptoque charitatis amabilissimo nodo, quo parenti Deo spiritus noster adstringitur, ad hostem acerrimum desciuerunt; qui eo nomine princeps, & rector mundi, & princeps tenebrarum, Ioan. 14 Ad Eph. 6
& rex super uniuersos filios superbiæ, dicitur in diuinis litteris. Iob 41 In eos autem, qui Dæmonis tyrannide opprimuntur, uere conuenit illa uox Isaiæ; Do Isa. 26.
mine Deus noster, possederunt nos domini absque te. Hec si nos minus mouent rupta fœdera charitatis, moueant certe calamitates, & ærumnæ, in quas per peccatum incidimus. uiolatur enim sanctitas animæ, quam Christo desponsam esse scimus. profanum fit illud idem templum Domini, quod qui contaminant, in eos dicit Apostolus; Si quis au- 1. ad Cor. 3
tem templum Dei uiolauerit, disperdet illum Deus. Innumerabilia sunt mala, quæ peccatum inuehit in hominem: quam pene infinitam pestem Dauid Psal. 37
his uerbis expressit; Non est sanitas in carne mea, a facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum. Nimirum norat hanc plagæ uim, cum nullam sui partem pestifero peccato intactam fateretur. peruaserat enim in ossa peccati uirus, idest, rationem, & uoluntatem, quæ maxime solidæ sunt animæ partes, infecerat. hanc late

patentem pestem indicant sacræ litteræ, cum pecca tores, claudos, surdos, mutos, cæcos, & omnibus membris captos appellant. Sed præter dolorē, quem ex peccatorum quasi scelere sentiebat, magis etiam angebatur Dauid ex ira Dei, quam in se propter peccatum cōmotam intelligebat. Bellum n. est sceleratis cum Deo, quorum sceleribus incredi-
Ad Rom.2 biliter offenditur: inquit enim Apostolus: Ira, & indignatio, tribulatio, & angustia in omnem animam hominis operantis malum. nam etsi transierit actio peccati, tamen peccatum macula & reatu pernanet; cui semper imminens ira Dei illud insequitur, tamquam umbra corpus. Cum igitur Dauid his uulneraretur aculeis, ad petendam delictorum ueniam excitabatur: cuius & exemplum doloris, & doctrinæ rationem, ex quinquagesimo eius psalmo deprompta, proponent Parochi fidelibus auditoribus, ut Prophetæ imitatione & ad doloris sensum, idest ad ueram pænitentiam, & ad ueniæ spem erudiri possint. Quantam habeat utilitatem hæc docendi ratio, ut ex peccatis dolere discamus, illa Dei apud Hieremiam declarat oratio, qui cum Israelem ad pænitentiam hortaretur, admonebat eum, ut malorum sensum perciperet, quæ
Hier.2 peccatum consequuntur: Vide enim, inquit, quia malum, & amarum est, reliquisse te dominum Deum tuum, & non esse timorem mei apud te, dicit dominus Deus exercituum. Qui carent necessario hoc recognitionis, ac doloris sensu, ij apud pro-

phetas, Isaiam, Ezechielem, & Zachariam, cor du- Isa. 46 Ezech. 36
rum, lapideum, & adamantinum habere dicun- Zach. 7
tur. sunt enim, instar lapidis, nullo dolore molliti, nullum uitæ, idest salutaris recognitionis sensum habentes. Sed ne peccatorum grauitate deterritus, se populus ueniam impetrare posse desperet; ipsum ad spem uocare Parochi debebunt his rationibus; quod & Ecclesiæ Christus dominus potestatem dedit remittendi peccata, quemadmodum sacrosancti Symboli articulo declaratur, & hac petitione docuit, quanta esset Dei bonitas, ac liberalitas in genus humanum. nisi enim promptus esset, ac paratus Deus ad condonandum peccata pænitentibus, numquam nobis hanc precandi formulam præscripsisset; Dimitte nobis debita nostra. Quamobrem illud fixum in animis tenere debemus, fore, ut is paternam misericordiam nobis impertiat, qui ipsam his precibus iussit exposcere. nam omnino sub hac petitione, illa est subiecta sententia, sic esse in nos affectum Deum, ut uere pænitentibus libenter ignoscat. Est enim Deus is, in quem, abiecta obedientia, peccamus; cuius ordinem sapientiæ perturbamus; quantum est situm in nobis, quem offendimus; quem factis, dictisque uiolamus. Verum idem est ille beneficentissimus parens, qui, cum possit omnia condonare, non modo se id uelle declarauit, sed etiam impulit homines, ut a se ueniam peterent, &, quibus uerbis id facerent, docuit. Quare nemini dubium esse potest,

quin, illo auctore, in nostra potestate sit, nobis Dei gratiam reconciliare. Et quoniam hæc testificatio propensæ ad ignoscendum diuinæ uoluntatis fidem auget, spem alit, charitatem inflammat; operæpretium est ornare hunc locum nonnullis diuinis testimonijs, & hominum exemplis; quibus maximorum scelerum pænitētibus Deus ueniam concesserit. quam sententiam quoniam persecuti sumus, quantum res ferebat, in proœmio huius precationis, & in ea Symboli parte, quæ est de remittendis peccatis; inde assument Parochi, quæ ad hunc locum instruendum pertinere uidebuntur, reliqua haurient ex diuinarum litterarum fontibus: tum uero eodem utantur instituto, quo in ceteris petitionibus utendum duximus; ut intelligant fideles, quid hic, Debita, significent; ne forte decepti ambiguo, aliud ab eo, quam quod petendum sit, postulent. Primum autem scire oportet, minime petere nos; nobis ut remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra, quem omnino Deo debemus, & cuius debiti solutio est ad salutem necessaria. Neque uero, quia, debiti nomine, etiam obedientia, cultus, ueneratio, & cetera huius generis officia continentur, postulamus, ut non amplius ea debeamus, sed precamur, ut liberet
Luc.11. a peccatis: sic enim S. Lucas est interpretatus: qui peccata pro debitis posuit, ob eam causam, quod illis cōmittendis rei efficimur Deo, & debitis pœnis propositi, quas uel satisfaciendo, uel patiendo pendi-

pendimus. Huius generis debitum fuit, quod Chri- Psal. 68
stus dominus locutus est ore Prophetæ; Quæ non
rapui, tunc exoluebam. Qua Dei uerbi sententia
licet intelligere, non solum nos debitores esse, sed
etiam non esse soluendo; cum peccator per se satisfa-
cere nullo modo possit. Quare confugiendum no-
bis est ad Dei misericordiam: cui quia par iustitia
respondet, cuius est retinentissimus Deus, utendum
erit deprecatione, & patrocinio passionis domini
nostri Iesu Christi; sine qua nemo umquam ueni-
am delictorum impetrauit; a qua omnis & satisfa-
ciendi uis, & ratio tamquam ex fonte profluxit.
nam pretium illud in cruce a Christo domino perso-
lutum, & nobiscum per sacramenta, re, uel stu-
dio, ac desiderio adhibita, communicatum, tanti
est, ut nobis impetret, & conficiat, quod hac peti-
tione postulamus, ut peccata nostra remittantur.
Quo loco non id modo pro leuibus erratis, & facil-
limis ad impetrandam ueniam, sed pro grauibus,
& mortiferis peccatis deprecamur. quæ precatio
in scelerum grauitate pondus non habebit, nisi id a
pænitentiæ sacramento, re, uel certe desiderio su-
scepto, ut iam dictum est, assumpserit. Dicimus
autem, Debita nostra, longe aliter, atque, Pa-
nem nostrum, antea diximus. noster enim ille est
panis, quia nobis Dei munere tribuitur: at pecca-
ta nostra sunt, quia illorum culpa residet in nobis:
nam nostra uolútate suscipiuntur; quæ peccati uim
non haberent, nisi essent uoluntaria. Nos igitur,
cam

eam culpam sustinentes, & confitentes, ad expiandum peccata necessariam Dei clementiam imploramus. In quo non utimur excusatione cuiusquā, nec causam in quemquam transferimus, ut primi
Gen. 3 homines Adam, & Eua fecerunt; ipsi nos indicamus, illam, si sapimus, Propretæ precationem ad
Psal. 140 hibentes, Non declines cor meum in uerba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Nec uero dicimus, dimitte mihi, sed nobis; quod fraterna necessitudo, & charitas, quæ inter omnes homines intercedit, a nobis singulis postulat, ut de communi proximorum salute solliciti, cum pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur. Hunc orandi morem, a Christo domino traditum, deinceps ab Ecclesia Dei acceptum, perpetuoque seruatum, ipsi & maxime tenuerunt Apostoli, &, ut ceteri adhiberent, auctores fuerunt. Huius autem flagrantis studij, & cupiditatis in deprecando pro salute proximorum, habemus in utroque testamento sanctorum Mosis, & Pauli præclarum exemplum: quorum alter sic Deum preca-
Exod. 32 batur; Aut dimitte eis hanc noxam, aut, si non facis, dele me de libro tuo: alter in hunc modum;
Ad Rom. 9 Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis.

SICVT ET NOS DIMITTIMVS DEBITORIBVS NOSTRIS.

Illud, Sicut, dupliciter intelligi potest: nam & similitudinis uim habet, cum uidelicet a Deo petimus,

mus, ut, quemadmodum nos iniurias, & contumelias remittamus ijs, a quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata condonet. Est præterea condicionis nota: in quam sententiam Christus dominus eam formulam interpretatur: Si enim dimiseritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet & uobis pater uester cælestis delicta uestra; si autem non dimiseritis hominibus, nec pater uester dimittet uobis peccata uestra. Verum habet uterque sensus eandem ignoscendi necessitatem: ut, si uolumus Deum nobis ueniam concedere delictorum, parcamus illis ipsis necesse sit, a quibus iniuriam accepimus. sic enim Deus obliuionem iniuriarum, mutuumque studium, & amorem requirit a nobis, ut eorum, qui in gratiam non sunt reconciliati, dona, ac sacrificia reiiciat, & aspernetur. Est etiam naturæ lege sancitum, ut tales nos alijs præbeamus, quales eos in nos esse cupimus: uere ut impudentissimus ille sit, qui postulet a Deo, ut sui sceleris pœnam prætermittat, cum ipse in proximum animum retineat armatum. Quare parati, & prompti ad ignoscendum esse debent ij, quibus impositæ sunt iniuriæ; cum & urgeantur hac precandi formula; & apud sanctum Lucam id iubeat Deus; Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum; & si pænitentiam egerit, dimitte illi; & si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens, pœnitet me, dimitte illi. Et in euangelio sancti Matthæi sit: Diligite inimicos uestros. &

Matth. 6 | Luc. 17 | Matth. 5

Aposto-

ad Rom.11 Prouer.25 Apostolus, & ante eum Salomon scripserit; Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi: & sit apud sanctum Marcum euangelistam;
Mar.11 Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquē; ut et pater uester, qui in cælis est, dimittat uobis peccata uestra. Sed quoniam, deprauatæ naturæ uitio, nihil ægrius fit ab homine, quam ut inferenti condonet iniurias: omnem conferant Parochi animi, & ingenii uim ad commutandos & flectendos animos fidelium ad hanc lenitatem, & misericordiam, Christiano homini necessariam. Commorentur in tractatione diuinorum oraculorum: in quibus audire licet imperantem Deum, inimicis ignoscendum. Prædicent id, quod uerissimū est, magno esse argumento hominibus, eos esse Dei filios, si facile remittant iniurias, & inimicos diligant ex animo. Elucet enim in eo, quod inimicos diligimus, similitudo quædam cum parente Deo, qui sibi inimicissimum, & infestissimum genus hominum, filij sui morte ab æterno exitio redemptū, reconciliauit. Sit autem huius cohortationis, & præcepti clausula illud imperiū Christi domini, quod
Matth.5 recusare non possumus sine summo dedecore, & pernicie; Orate pro persequentibus, & calumniantibus uos, ut sitis filij patris uestri, qui in cælis est. Verum hoc loco non uulgaris Pastorum prudentia requiritur, ne quis, cognita huius difficultate, ac necessitate præcepti, salutem desperet. Sunt enim, qui cum, se debere intelligant conte-

rere

rere iniurias obliuione uoluntaria, & eos dilige-
re, qui læserunt, id cupiunt, & pro uiribus faci-
unt, sed uniuersam memoriam iniuriarum sibi ex-
hauriri non posse sentiunt. nam resident in animo
quædam reliquiæ simultatis: quamobrem magnis
agitantur conscientiæ fluctibus, uerentes, ne, pa-
rum simpliciter, & candide positis inimicitiis, Dei
iusso non obediant. Hic igitur Pastores contraria
studia carnis, & spiritus explicabunt, quod illius
sensus sit ad uindicationem procliuis, huius ratio
propensa ad ignoscendum, hinc inter ipsos perpetu-
am turbam, ac rixam existere: quare saluti mini-
me diffidendum esse demonstrabunt, reclamitanti-
bus, & aduersantibus rationi, corruptæ naturæ
appetitionibus, modo spiritus perstet in officio &
uoluntate remittendi iniurias, proximumque dili-
gendi. Quod autem aliqui fortasse fuerint, qui,
cum nondum animum inducere possint, obliti iniu
rias, ament inimicos, propterea deterriti ea, quã
diximus, condicione huius petitionis, Dominica
precatione non utantur; duas has rationes afferent
Parochi, quibus exitiosum hunc errorem illis eripi
ant. Nam quiuis unus e fidelium numero preces
has facit totius Ecclesiæ nomine; in qua pios esse
aliquot necesse est, qui debitoribus ea, quæ hic com
memorantur, debita remiserunt. Accedit eo, quod
id a Deo petentes, una etiam petimus, quidquid
ad illud impetrandũ in eam petitionem a nobis neces
sario conferendum est. petimus enim & ueniam
pecca-

peccatorum, & donum ueræ pænitentiæ: petimus facultatem intimi doloris: postulamus, ut a peccatis abhorrere, & illa sacerdoti uere ac pie confiteri possimus. Itaque cum necesse etiam nobis sit parcere ijs, qui damnum, aut malum aliquod dederint, cum, ut nobis Deus ignoscat, precamur, simul oramus, ut facultatem largiatur reconciliandi nos illis, quos odimus. Quare deterrendi sunt ab ea opinione, qui inani, & prauo illo timore commouentur, ne sibi Deum reddant offensiorem hac precatione; contraque etiam cohortandi ad frequentem precationis usum, quo a parente Deo postulent, ut sibi det eam mentem, ut ijs, qui læserint, ignoscant, & inimicos diligant. Sed, ut precatio omnino fructuosa sit; primum hæc in ea est cura, meditatioque adhibenda, nos Deo supplices esse, & ab eo ueniam petere, quæ non datur, nisi pænitenti: itaque nos ea charitate, & pietate præditos esse oportere, quæ pænitentibus conueniat; conuenire autem maxime ijs, subiecta quasi oculis propria flagitia, atque facinora lacrymis expiare. Cum hac cogitatione coniungenda est cautio in posterum earum rerum, in quibus fuit aliqua occasio peccandi, quæque nobis ansam dare possint ad offendendum parentem Deū.
Psal.50 In his curis uersabatur Dauid, cum diceret; Et peccatum meum contra me est semper. Et alio loco;
Psal.6 Lauabo per singulas noctes lectum meum; lacrymis meis stratum meum rigabo. Proponat sibi præterea unusquisque ardentissimum orandi studium

dium eorum, qui a Deo precibus impetrauerunt ueniam delictorum, ut publicani illius, qui longe consistens præ pudore, ac dolore, et oculis humi defixis, tantum pulsabat pectus, eam habens orationem, Deus propitius esto mihi peccatori: Tum illius peccatricis mulieris, quæ Christo domino, retro stans, rigatos a se eius pedes, capillis etiam abstersos osculabatur: Petri denique Principis apostolorum, qui egressus foras, fleuit amare. Deinde cogitandum est, quo infirmiores sunt homines, & ad morbos animi, quæ sunt peccata, propensiores, eo pluribus, & frequentioribus medicamentis indigere: sunt autem ægrotæ animæ remedia, pænitentia, & Eucharistia. Hæc igitur sæpissime adhibeat fidelis populus: deinde eleemosyna, quemadmodum tradunt diuinæ litteræ, medicina est accommodata sanandis animæ uulneribus. quare, qui pie hac prece uti cupiunt, pro uiribus benigne faciant egentibus. quantam enim uim habeat ad delendas scelerum maculas, testis est in Tobia angelus Domini sanctus Raphael, cuius est illa uox; Eleemosyna a morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit inuenire misericordiam, & uitam æternam. Testis est Daniel, qui Nabuchodonosor regem sic admonebat; Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum. Optima autem largitio, & impertiendæ misericordiæ ratio, est obliuio iniuriarum, & bona uoluntas erga eos, qui rem, uel existimationem, uel corpus tuum,

Luc.18

Luc.7

Matth.26

Tob.12

Dan.4

tuorumue uiolarint. Quicumque igitur cupit in se esse maxime misericordem Deum, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatque omnem offensionem, & pro hostibus libentissime deprecetur, omnem captans occasionem de illis ipsis bene promerendi. Sed quoniam hoc argumentum explicatum est, cum homicidij locum tractauimus, eo reiicimus Parochos. qui tamen hanc petitionem hoc fine concludant, nihil iniustius esse, aut fingi posse, quam eum, qui cum hominibus durus sit, ut nemini se det ad lenitatem, idem postulet, ut in se sit mitis, & benignus Deus.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTATIONEM.

Non dubium est, quin filij Dei post impetratam delictorum ueniam, cum, incensi studio adhibendi Deo cultum, & uenerationem, cæleste regnum exoptant, & omnia diuino numini tribuentes pietatis officia, toti pendent a paterna eius uoluntate, ac prouidentia, tum eo magis humani generis hostis omnes aduersus illos artes excogitet, omnes machinas paret, quibus oppugnentur sic, ut uerendum sit, ne, labefactata, & mutata sententia, rursum in uitia delabantur, longeque deteriores euadant, quam antea fuerint. De quibus illud

2.Pet.2 Principis apostolorum iure dici possit; Melius erat illis, non cognoscere uiam iustitiæ, quam, post agnitionem, retrorsum conuerti ab eo, quod illis tradi-

traditum est, sancto mandato. Quare nobis a Christo domino datum est huius petitionis præceptum, ut quotidie nos Deo commendemus, eiusque patriã curam, & præsidium imploremus, minime dubitantes fore, ut, si deseramur diuino patrocinio, uaferrimi hostis laqueis irretiti teneamur. Neque uero solum in hac orandi regula iussit a Deo petere, ne patiatur nos induci in tentationem, sed in illa etiam oratione, quam ad sacros Apostolos habuit sub ipsum mortis tempus, cum quidem ipsos mundos esse dixisset, eos huius officij his uerbis admonuit; Orate, ut non intretis in tentationem. Quæ iterum a Christo domino adhibita admonitio magnum diligẽtiæ onus imponit Parochis excitandi fidelem populum ad frequentem huius usum precationis, ut, cũ tanta hominibus ab hoste Diabolo in singulas horas pericula huius generis intendantur, a Deo, qui solus illa propulsare potest, petant illud assidue, Ne nos inducas in tentationem. Intelliget autem fidelis populus, quantopere egeat diuini huius adiumẽti, si suæ imbecillitatis, inscitiæque meminerit; si recordabitur illam Christi domini sententiam, Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma; si ei uenerit in mentem, quam graues sint, & exitiales hominum casus, impellente dæmone, nisi sustineantur dexteræ cælestis auxilio. Quod illustrius esse possit humanæ infirmitatis exemplum, quam sacer ille chorus Apostolorum, qui magno ante animo cum essent, primo quoque obiecto terrore, reli-

Ioan.13
Matth.26
Matth.26

Matth. 26 cto Saluatore, diffugerunt? etsi illustrius etiam est illud Principis apostolorum, qui in tãta professione singularis & fortitudinis, & amoris in Christum dominum, cum paulo ante, sibi bene fidens, ita di-
Matth. 26 xisset; Si oportuerit me mori tecum, non te negabo: statim unius uoce mulierculæ perterritus, se dominum non esse, iureiurando affirmauit. nimirum illi in summa spiritus alacritate non respondebant uires. Quod si uiri sanctissimi humanæ naturæ fragilitate, cui confidebant, grauiter peccauerunt: quid non timendum est ceteris, qui ab eorum sanctitate absunt longissime? Quare proponat fideli populo Parochus prœlia, ac pericula, in quibus assidue uersamur, dum anima est in hoc mortali corpore, quos undique caro, mundus, & Satanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit, quotusquisque est, qui magno suo malo non experiri cogatur? Quis non his lacessitur stimulis? quis hos non sentit aculeos? quis subiectis non uritur ardentibus facibus? & quidem tam uarij sunt ictus, tam diuersæ petitiones, ut difficillimum sit grauem aliquam plagam non accipere. Ac, præter hos inimicos, qui habitant, & uiuunt nobiscũ,
Ad Eph. 6 sunt præterea illi hostes acerrimi, de quibus scriptũ est; Non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus Principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus. Accedunt enim ad intimas pugnas externi impetus & im-
pres-

pressiones dæmonum; qui & aperte nos petunt, & per cuniculos influunt in animas nostras, uix ut ab illis cauere possimus. Illos & principes appellat Apostolus propter naturæ excellentiam: (nam natura hominibus, & ceteris, quæ sub sensum cadunt, creatis rebus antecellunt) & potestates uocat, quod non solum naturæ ui, sed potestate etiam superant: et rectores nominat mundi tenebrarum: non enim clarum, & illustrem mundum regunt, idest bonos, & pios, sed obscurum, & caliginosum, nempe eos, qui flagitiosæ, & facinorosæ uitæ sordibus, ac tenebris obcæcati, duce tenebrarum Diabolo delectantur. Nuncupat etiam dæmones spiritualia nequitiæ: est enim & carnis, & spiritus nequitia. Carnalis quæ dicitur nequitia, incendit appetitum ad libidines, & uoluptates, quæ percipiuntur sensibus. Spiritualia nequitiæ sunt mala studia, & prauæ cupiditates, quæ ad superiorem pertinent animæ partem; quæ tanto peiores sunt, quam reliquæ, quanto mens ipsa, & ratio altior est, atque præstantior. Quæ Satanæ nequitia quia maxime spectat illuc, ut cælesti nos hereditate priuet; propterea dixit Apostolus, In cælestibus. ex quo licet intelligere, magnas esse hostium uires, inuictum animum, immane in nos, & infinitum odium: bellum etiam perpetuum eos gerere nobiscum, ut nulla pax esse cum illis, nullæ induciæ fieri possint. Quantum uero audeant, declarat Satanæ apud Prophetam uox,

Ad Eph. 6

Ad Eph. 6

Isa. 14.

In cælum conſcendá: aggreſſus eſt primos homines in paradiſo: adortus eſt Prophetas: appetiuit apoſtolos, ut, quemadmodum loquitur apud Euágeliſtam
Luc.22 *Dominus, Cribraret eos ſicut triticum: ne ipſum quidem Chriſti domini os erubuit. Itaque eius inexplebilem cupiditatem, & immenſam diligentiam*
1.Pet.5 *ſanctus Petrus expreſſit, cum dixit; Aduerſarius ueſter Diabolus, tamquam leo rugiens, circuit, quærens, quem deuoret. Quamquam non unus modo tentat homines Satan, ſed gregatim interdum dæmones in ſingulos impetum faciunt: quod ille cō*
Mar, 5 *feſſus eſt dæmon, qui rogatus a Chriſto domino,*
Luc.8 *quod ſibi nomen eſſet, reſpondit, legio mihi nomen eſt; nempe dæmonum multitudo, quæ miſerum il-*
Matth.12 *lum diuexarat. & de alio ſcriptum eſt; Aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe, & intrátes habitant ibi. Multi ſunt, qui, quod impulſus, atque impetus dæmonum in ſe minime ſentiunt, totam rem falſam eſſe arbitrantur; quos ipſos a dæmonibus non oppugnari mirum non eſt, quibus ſe ſponte dediderunt. non eſt in illis pietas, non charitas, non uirtus illa Chriſtiano homine digna: quare fit, ut toti ſint in poteſtate Diaboli; nec ullis tentationibus opus eſt ad eos euertendos, in quorum iam animis, ipſis libentibus, commoratur. At uero qui ſe Deo dicauerunt, in terris cæleſtem uitam agentes, ij maxime omnium Satanæ incurſibus petuntur, hos acerbiſſime odit, his in ſingula temporis momenta ſtruit inſidias. plena eſt hiſtoria diui-*

narum litterarum sanctorum hominum; quos præsenti etiam animo stantes, uel ui, uel fraude peruertit. Adam, Dauid, Solomon, aliique, quos enumerare difficile sit, experti sunt dæmonum uiolentos impetus, & callidam astutiam, cui resisti non possit consilio, aut hominum uiribus. Quis igitur se suo præsidio satis tutum existimet? Itaque pie, caste que petendum a Deo est, ne nos tentari sinat supra id, quod possumus, sed faciat etiam cum tentatione prouentum, ut possimus sustinere. Verum hic fideles confirmandi sunt, si qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione dæmonum uim perhorrescunt, ut ipsi tentationum fluctibus agitati, in hunc precationis portum confugiant. non enim Satan in tanta & potentia, & pertinacia, in capitali odio nostri generis, nec quantum, nec quam diu uult, tentare nos, aut uexare potest, sed omnis eius potestas Dei nutu, & permissu gubernatur. notissimũ est exemplum Iob: de quo nisi Diabolo dixisset Deus; Ecce uniuersa, quæ habet, in manu tua sunt; nihil eius Satanas attigisset: contra uero nisi addidisset Dominus, Tantum in eum ne extendas manum tuam; uno Diaboli ictu cum filijs ipse, facultatibusque concidisset. Ita autem alligata est dæmonum uis, ut ne in porcos quidem illos, de quibus scribunt euangelistæ, non permittente Deo inuadere potuisset. Sed ad intelligendam huius petitionis uim dicendum est, quid hic tentatio significet, quid item, induci in tentationem. Est autem, tentare,

1. ad Cor. 10

Iob. 1

Marc 8
Matth. 5
Luc. 8

periculum facere de eo, qui tẽtetur, ut ab ipso, quod cupimus, elicientes, uerum exprimamus. qui tentandi modus in Deum minime cadit. quid enim est,
Ad Heb. 4 quod nesciat Deus? Omnia enim, inquit, nuda, & aperta sunt oculis eius. Est alterum tẽtandi genus, cum, longius progrediendo, aliud quæri solet in bonam, uel in malam partem: in bonam, cum ea re tentatur alicuius uirtus; ut, illa perspecta, & cognita, is commodis, & honoribus augeatur, eiusq. exemplum ceteris imitandum proponatur, ac denique omnes ob id ipsum ad Dei laudes excitentur. quæ tentandi ratio sola conuenit in Deum. huius
Deuter. 13 exemplum tentationis est illud in Deuteron. Tentat uos dominus Deus uester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non. Quo modo etiam tentare dicitur suos Deus, cum inopia, morbo, & aliis calamitatum generibus premit; quod probandæ eorum patientiæ causa facit, & ut aliis documentum
Gen. 22 sint Christiani officij. In hanc partem legimus Abraham esse tentatum, ut filium immolaret. quo facto, fuit is obedientiæ, & patientiæ exemplum singulare ad memoriam hominum sempiternam. In
Tob. 12. eandem sententiam dictum est de Tobia; Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, ut tentatio probaret te. In malam partem tentantur homines, cum ad peccatum, aut exitium impelluntur: quod proprium Diaboli officium est. is enim eo animo tentat homines, ut decipiat, agatque præcipites.
Matth. 4 quamobrem Tentator in diuinis litteris appellatur.

tur. In ijs uero tentationibus modo intimos nobis admouens stimulos, animæ affectiones, & commotiones adhibet administras; modo nos exagitans extrinsecus, externis rebus utitur, uel prosperis ad efferendos, uel ad frangendos aduersis; nonnumquam habet emissarios, & excursores perditos homines, in primisque hæreticos, qui sedentes in cathedra pestilentiæ, malarum doctrinarum mortifera semina dispergunt, ut illos, qui nullum delectum, aut discrimen habent uirtutis, & uitiorum, homines per se procliues ad malum, nutantes, ac præcipitantes impellat. Dicimur autem induci in tentationem, cum tentationibus succumbimus. Inducimur uero in tentationem dupliciter, primum, cum de statu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem a Deo hoc modo in tentationem inducitur: quia nemini est peccati auctor Deus, immo uero odit omnes, qui operantur iniquitatem. Sic uero etiam Psal.5
est apud sanctum Iacobum: Nemo, cum tenta- Iacobi 1.
tur, dicat quoniam a Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est. Deinde dicitur nos in tentationem indicere is, qui etsi non tentat ipse, neque operam dat, quo tentemur, tentare tamen dicitur, quia, cum possit prohibere, ne id accidat, aut ne tentationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus bonos, & pios tentari quidem sinit, ueruntamen sua gratia sustentatos non deserit. Nec uero non interdum iusto, & oc-

culto Dei iudicio, nostris id sceleribus postulãtibus, nobis ipsi relicti, concidimus. Praeterea nos in tentationem Deus inducere dicitur, cum eius beneficijs, quae nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, & patris substantiam, ut prodigus ille filius, dissipamus, uiuendo luxuriose, nostris cupiditatibus obsequentes. Quamobrem id dicere possumus, quod de lege dixit Apostolus; Inuentum est mihi, mandatum, quod erat ad uitam, hoc esse ad mortem. Opportunum rei exemplum est Hierosolyma, teste Ezechiele; quam Deus omni ornamentorum genere locupletarat, ut eius ore Prophetae diceret Deus; Perfecta eras in decore meo, quem posueram super te: & tamen illa ciuitas diuinis cumulata bonis, tantum abest, ut optime de se merito, ac merenti Deo gratiam habens, caelestibus beneficijs ad beatitudinem consequendam, cuius gratia ea acceperat, uteretur, ut, ingratissima in parentem Deum abiecta spe, cogitatione caelestium fructuum, tantum praesenti abundantia luxuriose, ac perdite frueretur. quod Ezechiel eodem capite pluribus uerbis persecutus est. Quare sunt eodem loco ingrati in Deum homines, qui praebitam sibi ab eo diuinitus uberem materiam recte factorum, ad uitia, illo permittente, conuertunt. Sed oportet hũc diuinae scripturae morẽ diligẽter attendere, quae Dei permissionẽ ijs interdum uerbis significat, quae proprie si accipiantur, tamquam actionem in Deo significant: nam in Exodo sic est: Indurabo cor Pharaonis, & apud

Luc. 15 · Ad Rom. 7 · Ezech. 16 · Exod. 47

apud Iſaiam: Excæca cor populi huius. & ad Ro- Iſa.6
manos ſcribit Apoſtolus: Tradidit illos Deus in paſ Ad Rom.1
ſiones ignominiæ, & in reprobum ſenſum. Qui-
bus in locis, alijſque ſimilibus, non id omnino eſſe
actum a Deo, ſed permiſſum, intelligendum eſt.
His poſitis, non erit difficile ſcire, quid in hac pre-
cationis parte poſtulemus. Nec uero petimus, ne
omnino tentemur. Eſt enim hominum uita, tenta-
tio ſuper terram. Eſt autem ea res utilis, & fru-
ctuoſa hominum generi. nam in tentationibus nos
ipſos, ideſt uires noſtras, cognoſcimus. quamob-
rem etiam humiliamur ſub potenti manu Dei, ui-
riliterque decertantes, expectamus immarceſci-
bilem coronam gloriæ. Nam & qui certat in ago-
ne, non coronatur, niſi legitime certauerit; &, 2.ad Tim.2
ut inquit ſanctus Iacobus, Beatus uir, qui ſuffert Iacobi 1
tentationem; quoniam, cum probatus fuerit, acci
piet coronam uitæ, quam repromiſit Deus diligen-
tibus ſe. Quod ſi urgemur nonnumquam hoſtium
tentationibus; magnæ nobis erit leuationi illa cogi-
tatio, habere nos adiutorem pontificem, qui poſſit Ad Heb.4
compati infirmitatibus noſtris, tentatum ipſum per
omnia. Quid hic igitur petimus? ne diuino præſi-
dio deſerti, tentationibus uel decepti aſſentiamur,
uel cedamus afflicti; ut præſto ſit nobis Dei gratia,
quæ, cum defecerint nos propriæ uires, in malis
recreet, ac reficiat. Quare & generatim Dei opem
implorare debemus in omnibus tentationibus; &
nominatim, cum ſingulis affligimur, ad precatio-

nem confugere oportet. quod a Dauide factum legimus pene in unoquoque tentationũ genere: nam
Psal.118 in mendacio sic precabatur: Ne auferas de ore meo uerbum ueritatis usquequaque. In auaritia ad hũc
Psal.118 modum; Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. In rebus uero inanibus huius uitæ, & illecebris cupiditatum, hac prece utebatur:
Psal.118 Auerte oculos meos, ne uideant uanitatem. Ergo postulamus, ne morem geramus cupiditatibus, ne ue defatigemur in tentationibus sustinendis, ne declinemus de uia Domini, ut tam in rebus incommodis, quam in prosperis, æquitatem animi, constantiamque seruemus, & nullam nostri partem
Ad Rom.16 Deus sua tutela uacuam relinquat. Petimus denique, ut Satanam conterat sub pedibus nostris. Reliquum est, ut fidelem populum ad ea Parochus cohortetur, quæ in hac precatione maxime cogitare, & meditari oporteat. in qua erit illa optima ratio, si, quanta sit hominum infirmitas, intelligentes, uiribus nostris diffidemus, & , omni spe nostræ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, uel in maximis periculis magnum animum habuerimus, præsertim cogitantes, quam multos hac spe, atque hoc animo præditos ex hiantibus Satanæ faucibus liberarit Deus.
Gen.39.41 An non Ioseph undique circumdatum ardentibus insanæ mulieris facibus, e summo ereptum periculo, ad gloriam extulit? non Susannam, a Satanæ ministris obsessam, tum, cũ nihil propius esset,

quam

quam ut nefarijs sententiis interficeretur, seruauit incolumem? neque mirum: erat enim, inquit, Dan.13
cor eius fiduciam habens in Domino. Insignis est laus, & gloria Iob, qui de mundo, de carne, de Satana triumphauit. Plurima sunt huius generis exempla, quibus Parochus diligenter pium populum ad eam spem fiduciamque cohortari debebit. Cogitent etiam fideles, quem in hostium tentationibus ducem habeant, nempe Christum dominum, qui uictoriam ex illo certamine retulit. Vicit ipse Luc.11.
Diabolum. est is ille fortior, qui superueniens fortem superauit armatum; quem & armis nudauit, & spolijs. De eius uictoria, quam de mundo reportauit, est apud sanctum Ioannem; Confi- Ioan.16
dite, ego uici mundum. & in Apocalypsi dicitur Apoc.5.6
ipse leo uincens, & exisse uincens, ut uinceret: quia in uictoria suis etiam cultoribus facultatem uincendi dedit. Est Apostoli ad Hebræos e- Ad Heb.11.
pistola plena uictorijs sanctorum hominum, qui per fidem deuicerunt regna, obturauerunt ora leonum: & quæ sequuntur. Ex his uero, quæ sic acta legimus, eas uictorias cogitatione complectamur, quas quotidie reportant ex intimis, & externis dæmonum prœlijs homines fide, spe, & charitate præstantes: quæ tam multæ sunt, tamq. insignes, ut, si sub aspectum caderent oculorum, nihil frequentius accidere iudicaremus, nihil gloriosius: de quorum hostium clade his uerbis scripsit sanctus Ioannes: Scribo uobis, iuuenes, quoniam

niam fortes estis, & uerbum Dei manet in uobis, & uicistis malignum. Vincitur autem Satanas nõ otio, somno, uino, comessatione, libidine, sed oratione, labore, uigilia, abstinentia, continẽtia, castitate.
Matth.26 Vigilate, & orate, inquit, ut iam diximus; ut non intretis in tentationem. Qui ijs armis ad illam pugnam utuntur, in fugam conuertunt aduersarios:
Iacob 4 qui enim resistũt Diabolo, is fugiet ab eis. In his tamen sanctorum hominum uictorijs, quas diximus, nemo sibi placeat, nemo se efferat insolentius, ut se suis uiribus hostiles dæmonum tentationes, impetusque sustinere posse confidat. non est naturæ nostræ, non humanæ imbecillitatis. Hæ uires, quibus prosternimus Satanæ satellites, dantur a Deo; qui
1. Reg.2 ponit, ut arcum æreum, brachia nostra; cuius beneficio arcus fortiũ superatus est, & infirmi accincti sunt robore; qui dat nobis protectionem salutis;
Psal.17 cuius nos dextera suscipit; qui docet manus nostras ad præliũ, & digitos nostros ad bellũ: ut uni Deo pro uictoria sint agendæ, & habendæ gratiæ, quo uno & auctore, & adiutore uincere possumus:
1.adCor.15 quod fecit Apostolus: inquit enim: Deo autem gratias, qui dedit nobis uictoriam per dominum nostrũ Iesum Christum. Eundem auctorẽ uictoriæ prædi-
Apocal. 12 cat cælestis illa uox in Apocalypsi: Facta est salus, & uirtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius; quia proiectus est accusator fratrũ nostrorum, & ipsi uicerunt eum propter sanguinem agni. Testatur idem liber, Christi domini, partã ex
mundo

mundo, carneque, uictoriam eo loco; Hi cum agno Apocal.17
pugnabunt, et agnus uincet illos. Hæc de causa, & de modo uincendi. Quibus expositis, proponent fideli populo Parochi a Deo paratas coronas, & constitutam uictoribus sempiternam præmiorum amplitudinem. quorum ex eadem Apocalypsi diuina proferent testimonia; Qui uicerit, non lædetur a Apocal.2.3
morte secunda. & alio loco; Qui uicerit, sic uestietur uestimentis albis, & non delebo nomen eius de libro uitæ. &, Confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. & paulo post Deus ipse ac Dominus noster ita loquitur ad Ioannem: Qui uicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Tum inquit: qui uicerit, dabo ei sedere mecum in throno Apocal.3
meo, sicut & ego uici, & sedi cum patre meo in throno eius. Denique cum sanctorum gloriã, et perpetuam illam bonorũ uim, quibus in cælo fruentur, exposuisset, adiunxit; Qui uicerit, possidebit hæc. Apocal.21

SED LIBERA NOS A MALO.

Postrema hæc petitio est instar omniũ, qua Dei filius diuinam hanc orationem conclusit; cuius etiã uim, & pondus ostendens, ea usus est orandi clausula, cum e uita migraturus, Deum patrem pro hominum salute deprecaretur: Rogo, enim inquit, ut serues eos a malo. Ergo hac precationis Ioan.17
formula, quam & præcepto tradidit, & exemplo cõfirmauit, quasi quadam epitome summatim com-
plexus

plexus est uim, & rationem ceterarum petitionum. Cum enim id, quod ea prece continetur, impetrauerimus, nihil, auctore sancto Cypriano, remanet, quod ultra adhuc debeat postulari: cum semel protectionem Dei aduersus malum petamus: qua impetrata, contra omnia, quæ Diabolus & mundus operantur, securi stamus, & tuti. Quare, cum tanti sit hæc petitio, quanti diximus, debebit Parochus in ea fidelibus explicanda summam adhibere diligentiam. Differt autem hæc, & proxima petitio, quod illa uitationem culpæ, hac pœnæ liberationem postulamus. Quare non iam monendus est fidelis populus, quantopere & laboret ex incommodis & calamitatibus, & cælestis egeat adiumenti. nam quot & quantis miserijs proposita sit hominum uita, præterquam quod & sacri, & profani scriptores hoc argumentum sunt copiosissime persecuti, nemo fere est, quin intelligat & suo & alieno periculo. persuasum enim est omnibus, quod exemplum patientia Iob memoriæ prodidit, Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletur multis miserijs, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra, & numquam in eodem statu permanet. Nec uero ullum præterire diem, qui propria aliqua molestia, aut incommodo notari non possit, testis est illa Christi domini uox, Sufficit diei malitia sua. Etsi condicionem humanæ uitæ declarat ipsius Domini monitum illud, quo

Iob 14

Matth. 6

crucem

crucem quotidie sumi, seque docuit sequi oportere. Vt igitur quisque sentit, quam laboriosa sit Luc.9.
& periculosa hæc uiuendi ratio, ita facile persuadebitur fideli populo, malorum liberationem a Deo implorandam esse, præsertim cum nulla re magis ad orandum adducantur homines, quam cupiditate, & spe liberationis eorum incommodorum, quibus premuntur, aut quæ impendeant. Est enim hæc insita ratio in animis hominum, ut in malis statim ad Dei auxilium confugiant. Qua de re illud scriptum; Imple facies eorum ignominia, & Psal.82
quærent nomen tuum Domine. Sed si illud fere sua sponte faciunt homines, ut in periculis & calamitatibus inuocent Deum; certe, quo modo id recte facere possint, ab ijs, quorum fidei ac prudentiæ commissa est eorum salus, maxime docendi sunt. Non enim desunt qui contra Christi domini iussum præpostero utantur ordine precationis. nam qui iussit nos ad se confugere in die tribulationis, idem Psal.49
orationis ordinem nobis præscripsit: uoluit enim ut prius quam precaremur ut nos liberaret a malo, peteremur uti nomen Dei sanctificaretur, & adueniret regnum eius; & reliqua postularemus, quibus, quasi gradibus quibusdam, in hunc locum peruenitur. sed quidam, si caput, si latus, si pes condoluit, si rei familiaris iacturam faciunt, si minæ, si pericula ab inimicis intendun-tur, in fame, in bello, in pestilentia, omissis medijs dominicæ precationis gradibus tantum petunt

ut ex illis eripiantur malis. at huic consuetudini repugnat Christi domini iussum: Quærite primum
Matth. 6 regnum Dei. Itaque qui recte preces faciunt, cum deprecantur calamitates, incommoda, malorum
Psal. 6 depulsionem, id referunt ad Dei gloriam. sic Dauid illi precationi; Domine ne in furore tuo arguas me; subiecit rationem, qua se Dei gloriæ cupidissimum ostendit: inquit enim: Quia non est in morte, qui memor sit tui; in Inferno autem quis confitebitur tibi? Et idem, cum oraret Deum, sibi ut mi-
Psal. 50 sericordiam impertiret, subiungit illud: Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur. Ad hanc orandi salutarem rationem, & ad exemplum Prophetæ incitandi sunt fideles auditores, & simul docendi, quantum intersit inter infideliũ, & Christianorum hominum preces. Petunt uehementer illi etiá a Deo, ut possint ex morbis, uulneribusq. conualescere, sibi ut ex urgentibus, uel imminentibus malis euadere liceat; sed tamen illius præcipuam spem liberationis ponunt in remedijs, natura, uel hominum industria comparatis: quin etiam sibi datum a quouis medicamentum, etiam si cantionibus, si ueneficijs, si dæmonum opera confictum sit, sine ulla religione adhibent, modo aliqua ualetudinis spes ostendatur. Longe alia est ratio Christianorum; qui in morbis, & in omnibus aduersis rebus habent summum perfugium, & præsidium salutis Deum; unum illum omnis auctorem boni, & liberatorem suum agnoscũt, ac uenerantur; reme-

dijs uero quæ inest ad sanandum uis, insitam a Deo esse pro certo habent, tantumque illa ægrotis prodesse existimant, quantum ipse uoluerit Deus. est enim a Deo data hominum generi medicina, qua morbos sanaret. Hinc est illa Ecclesiastici uox; Altissimus creauit de terra medicinam, & uir prudens non abhorrebit illam. Itaque qui Iesu Christo nomen dederunt, non in illis remedijs summā spem reponunt recuperandæ ualetudinis, sed ipsi medicinæ auctori Deo maxime confidunt. Quare etiam in diuinis litteris reprehenduntur ij, qui, medicinæ fiducia, nullum Dei auxilium requirunt: immo uero, qui uitam agunt ex diuinis legibus, abstinent omnibus remedijs, quæcumque ad curationem a Deo non adhibita esse constet. quod si etiam eorum usu mendicamentorum illis sit explorata spes sanitatis, tamen ab ijs, ut cantionibus & dæmonum artificijs, abhorrent. Ad id autem fideles cohortari oportet, ut Deo confidant: ea enim re iussit nos beneficentissimus parens liberationem malorum postulare, ut in eo ipso, quod iussit, spem etiam impetrationis haberemus. multa sunt in sacris litteris huius rei exempla: ut qui minus rationibus adducuntur ad bene sperandum, exemplorum multitudine confidere cogantur. Abraham, Iacob, Loth, Ioseph, Dauid sunt in oculis, locupletissimi testes diuinæ benignitatis. sacræ noui testamenti litteræ tam multos enumerant, qui ex maximis discriminibus erepti sunt piæ pondere precationis, ut res

Eccle. 38

2. Paral. 16

exemplorum commemoratione non egeat. una igitur illa Prophetæ sententia contenti erimus, quæ
Psal. 33 uel infirmissimum quemque confirmare potest. Clamauerunt enim, inquit, iusti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Sequitur huius uis & ratio petitionis, ut fideles intelligant, non omnino petere nos hoc loco, ut a malis omnibus liberemur. sunt enim quædam, quæ communiter mala putantur; quæ tamē sunt illis fructuosa, qui patiuntur, ut ille stimulus,
2. ad Cor. 12 qui Apostolo erat adhibitus, ut Dei gratia adiuuāte uirtus in infirmitate perficeretur. hæc si cognita sit eorum uis, summa uoluptate pios afficiunt: tantum abest, ut a Deo petant, ut auferantur. Quare tantum ea mala deprecamur, quæ nullam animæ utilitatem afferre possunt, reliqua minime, modo aliquis inde salutaris fructus existat. Omnino igitur huic uoci ea subiecta uis est, ut a peccato liberati, a tentationis etiam periculo, ab intimis, externisque malis eripiamur; ut tuti simus ab aqua, ab igne, a fulgure; ne grando noceat frugibus; ne annonæ caritate, seditionibus, bello laboremus: petimus a Deo, ut morbos, pestem, uastitatem arceat, uincula, carcerem, exilium, proditiones, insidias, ceteraque omnia prohibeat incommoda, quibus maxime terreri, ac premi solet hominum uita; omnes denique flagitiorum et facinorum causas auertat. neque hæc solum, quæ omnium consensione mala sunt, deprecamur: sed illa etiam

etiam, quæ pene omnes bona confitentur, diuitias, honores, ualetudinem, robur, hanc ipsam uitam, petimus, inquam, ne ad malum & ad animæ nostræ exitium hæc conuertantur. Oramus etiam Deum, ne morte opprimamur repentina; ne in nos iram Dei concitemus; ne, quæ impios manent, supplicia subeamus; ne igne purgatorij torqueamur; a quo ut alij liberentur, pie & sancte precamur. hanc petitionem & in Missa, & in Litaniis sic interpretatur Ecclesia, nos uidelicet ea præterita, præsentia, futura mala deprecari. Non uno autem modo Dei nos benignitas eripit a malis: nam impendentes prohibet calamitates: quo modo legimus magnum illum Iacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitarat Sichiamitarum cædes: extat enim illud, Terror Dei inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes. Et quidem beati omnes, qui cum Christo domino in cælis regnant, omnibus malis Dei ope liberati sunt. nos autem, qui in hac peregrinatione uersamur, ab omnibus incommodis solutos esse minime uult, sed eripit a quibusdam. etsi sunt instar liberationis malorũ omnium ea solatia, quæ dat interdum Deus ijs, qui rebus premuntur aduersis. His se consolabatur Propheta, cum illa dicebat; Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo cõsolationes tuæ lætificauerunt animã meam. Præterea a malis homines liberat Deus, cũ illos in summũ discrimen adductos integros seruat,

Gen. 35

Psal. 93

& incolumes: quod & pueris illis in ardentem for
Dan.3 nacem coniectis, & Danieli contigisse legimus,
Dan.6 quem leones nihil læserunt, quemadmodum neque
Dan.3 pueros flamma uiolauit. Malus uero etiam ex sententia sanctorum Basilij magni, Chrysostomi, & Augustini præcipue dicitur dæmon, quod hominum culpæ, idest sceleris, & peccati auctor fuit: quo etiam ministro utitur Deus in repetendis pœnis a sceleratis & facinorosis: dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati causa patiuntur. in quam sententiam loquuntur diuinæ litteræ illis
Amos 3 uerbis; Si erit malum in ciuitate, quod Dominus
Isa.45 non fecerit? item, Ego dominus, & non est alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum. Malus quoque dicitur dæmon ob eam causam, quod, et si nihil eum læserimus, tamen perpetuum bellum nobis infert, & capitali nos insectatur odio. quod si nobis & fide armatis, & innocentia tectis nocere non potest, tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, et quacumque potest ratione diuexandi. quamobrem Deum precamur, ut nos a malo liberare uelit. Dicimus autem a malo, non a malis, ob id, quod mala, quæ in nos a proximis proficiscuntur, illi assignamus, tamquam auctori, & impulsori. quo minus etiam proximis irasci debemus; quin odium & iracundiam in ipsum Satanam conuertere oportet, a quo homines ad inferendam iniuriam impelluntur. Itaque si te aliqua re læserit proximus,

mus, cum preces facis parenti Deo, pete, ut non modo te liberet a malo, idest ab ijs, quas tibi proximus imponit, iniurijs; sed illum ipsum eripiat proximum ex Diaboli manu, cuius impulsu homines in fraudem inducuntur. Illud denique sciendum est, si in precibus & uotis non liberamur a malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter, intelligentes placere diuino numini, ut toleranter ea patiamur. Quare minime nos indignari, aut dolere par est, quod preces nostras non audiat Deus, sed omnia ad eius nutum ac uoluntatem referre oportet, existimantes id utile, id esse salutare, quod Deo placet, ut ita sit, non autem id, quod secus nobis uideatur. Postremo docendi sunt pij auditores, dum in hoc uitæ curriculo uersamur, eos ad omne incommodorum & calamitatum genus non solum æquo, sed etiam gaudenti animo ferendum paratos esse debere. Omnes enim, inquit, qui pie 2. ad Tim. 3
uolunt uiuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Item; Per multas tribulationes oportet nos Act. 14
intrare in regnum Dei. Rursum; Nonne hæc opor Luc. 24
tuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Non enim æquum est, seruum maiorem esse domino suo: sicuti turpe est, e sententia S. Bernardi, membra esse delicata sub spinoso capite. Præclarum illud est exemplum Vriæ propositum ad imitandum, qui, adhortante Dauide, domi ut se contineret, inquit: Arca Dei, & Israel, & Iuda ha- 2. Reg. 11
bitant in papilionibus, & ego ingrediar domum

meam? His instructi rationibus, ac meditationibus si ad orandum ueniemus, illud assequemur, ut, si minus undique cincti, malisque circundati, queamdmodũ tres illi pueri intacti ab igne, sic nos inuiolati seruemur; certe, ut Machabei, casus aduersos constanter ac fortiter feramus. In contumelijs, et cru-
Act. 5 ciatibus sacros imitabimur Apostolos, qui cæsi uerberibus, uehementer lætabantur, quod digni habiti essent qui pro Christo Iesu contumelias paterentur. sic nos ita comparati canemus illa summa animi uo-
Psal. 118 luptate; Principes persecuti sunt me gratis, et a uerbis tuis formidauit cor meum: lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.

AMEN.

Hanc uocem, sicuti est, signaculum orationis Do-
S.Hieron. minicæ appellat sanctus Hieronymus in Commentarijs in Matthæum. Quare ut admonuimus antea fideles de præparatione, quæ adhibenda sit prius quam aggrediantur ad diuinam precationem; sic nunc faciẽdum duximus, ut clausulæ ac finis ipsius precationis causam, rationemque cognoscant. Non enim pluris est diuinas preces diligenter ordiri, quam religiose absoluere. sciat igitur fidelis populus multos esse, & eos uberes fructus, quos ex Dominicæ orationis fine percipimus: sed omnium uberrimus ac lætissimus fructus est, eorum impetratio, quæ postulauimus: de quo supra satis dictum est, Non solum autem consequimur postrema hac parte precationis, ut nostræ preces audian-

audiantur, sed quædam etiam maiora ac præclariora, quam ut uerbis explicari possint. nam cum orando homines cum Deo colloquantur, ut sanctus Cyprianus ait, fit quodam inexplicabili modo oranti diuina maiestas propior, quam ceteris; quem præterea singularibus ornat muneribus: ut qui pie Deum orant, quodam modo cum ijs, qui ad ignem accedunt, comparari possint: qui si algēt, calescunt; si calent, æstuant: sic illi assistentes ad Deum pro modo pietatis, ac fidei ardentiores euadunt: inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illustratur admirabilem in modum, omnino cumulántur diuinis muneribus. est enim illud proditum sanctis litteris; Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Psal. 20 Exemplo est omnibus magnus ille Moses, Exod. 34 qui a Dei congressu & colloquio digrediens diuino quodam fulgore collucebat sic, ut Israelitæ eius oculos, & os intueri non possent. 2. ad Cor. 3 Omnino qui uehementi illo studio preces faciunt, Dei benignitate ac maiestate admirabiliter perfruūtur. Psal. 5 Mane astabo, inquit Propheta, & uidebo, quoniam non Deus uolens iniquitatem tu es. hæc quo magis noscunt homines, eo Deum uehementiori cultu ac pietate uenerantur; eo etiam sentiunt iucundius, quam suauis sit Dominus, et quam uere beati sint omnes, qui sperant in eo; tum uero clarissima illa luce circumfusi, quanta sit eorum humilitas, quanta sit Dei maiestas, considerant. est enim illa sancti Augustini S. August. regula: Nouerim me. Itaque fit, ut suis uiribus

diffidentes, totos se committant Dei benignitati, minime dubitantes, quin is ipsos paterna illa sua, & admirabili charitate complexus, abundanter ijs omnia suppeditet, quæ sint ad uitam, & salutem necessaria; hinc se ad agendas Deo gratias conuertant, quantas animo maximas capere possunt, quãtas oratione complecti: quod magnum Dauidem fecisse legimus: qui cum ita precationem instituisset; Saluum me fac ex omnibus persequentibus me; sic
Psal. 7 eam absoluit; Confitebor Domino secundum iustitiam eius, & psallam nomini Domini altissimi. Sũt eiusmodi sanctorũ preces innumerabiles, quarum exordium est timoris plenum, clausula spei bonæ lætitiæque referta: sed mirabile est, quam eo in genere eniteant Dauidis ipsius precationes. nam cum
Psal. 3 metu perturbatus sic orare esset exorsus, Multi insurgunt aduersum me, multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi in Deo eius: confirmatus aliquando, gaudioque perfusus, subiunxit paulo post, Non timebo millia populi circumstantis me. alio etiam psalmo, suam cum deplorasset miseriam, ad extremum Deo confisus, incredibiliter lætatur spe sempiternæ beatitudinis:
Psal. 4 In pace, in id ipsum, inquit, dormiam & re-
Psal. 6 quiescam. Quid illa? Domiue ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corrripias me; quanto cum tremore, & pallore Prophetam dixisse credendum est? contra, quæ deinceps sequuntur, quam fidenti ac lætanti animo? Discedite a me,

me, inquit, omnes, qui operamini iniquitatem; quoniam exaudiuit Dominus uocem fletus mei. Cum uero Saulis iram, furoremque pertimesceret, quam humiliter ac demisse Dei opem implorabat: Psal. 53 Deus in nomine tuo saluum me fac, & in uirtute tua iudica me. & tamen hilare ac fidenter in eodem psalmo subiecit; Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ. Quare qui se confert ad sacras preces fide, speque munitus, parentem adeat Deum, ut se id consequi posse, quod ei opus sit, nullo modo diffidat. Sunt autem in extremo hoc diuinæ precationis uerbo, AMEN, multa quasi semina quædam earum rationum, cogitationumque, quas diximus. & quidem adeo frequens fuit hæc Hebræa uox in ore Saluatoris, ut spiritui sancto placuerit, ut in Ecclesia Dei retineretur. cui uoci illa quodā modo subiecta sententia est: Scito tuas auditas esse preces. habet enim uim respondentis, & illum, qui precibus, quod uelit, impetrarit, cum bona gratia dimittentis Dei. Hanc sententiam perpetua Ecclesiæ Dei consuetudo comprobauit, quæ in sacrificio Missæ, cum pronunciatur oratio Dominica, non rei sacræ ministris, quorum partes sunt illa dicere, Sed libera nos a malo, attribuit hanc uocem AMEN, sed ipsi sacerdoti, accommodatam, reseruauit; qui cum Dei & hominum sit interpres: Deum exoratum esse populo respondet. Nec tamen hic ritus communis est omnium precationū, quippe cū in ceteris ministrorum

nistrorũ sit munus respondẽdi, Amen; sed proprius Dominicæ orationis. nam in aliis precibus consensum modo, desideriumque significat; in hac responsio est, Deum orantis postulationi consensisse. Ac uarie quidem a multis est interpretatum hoc uerbum, Amen. Septuaginta interpretes uerterunt, fiat: alij reddiderunt, uere: Aquila, fideliter, conuertit. sed parui refert, hoc, an illo modo sit redditum; modo habere intelligamus eam uim, quã diximus, confirmantis sacerdotis concessum id esse quod petebatur. cuius sententiæ testis est Apostolus in epistola ad
2. ad Cor. 1 Corinthios. Quotquot enim, inquit, promissiones Dei sunt, in illo est, ideo & per ipsum Amen Deo, ad gloriam nostram. Est etiam hæc nobis accommodata uox, in qua inest confirmatio quædam earum petitionum, quas adhuc adhibuimus: quæ etiam eos reddit attentos, qui dant operam sacris precibus: fit enim sæpe, ut in precatione distracti homines uarijs cogitationibus, alio traducãtur: immo uero summo studio petimus hac ipsa uoce, ut omnia fiant, idest concedantur, quæ antea petimus; uel potius intelligentes nos iam impetrasse omnia, ac sentiẽtes præsentem uim diuini auxilij, illud una cum Propheta
Psal. 53 canimus; Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ. Nec est, quod quisquam dubitet, quin & nomine filij sui, et uerbo, quo sæpissime is usus est, moueatur Deus, qui semper, ut ait
Ad Heb. 5 Apostolus, exauditus est pro sua reuerentia.

Duode-

Casti-

Propheta

Eucha-

Homo

Ima-

Diffe-

Con-

Medici-

Paſsionis

 uer-

Ratio

San-

Terra

FINIS.





